



591745921

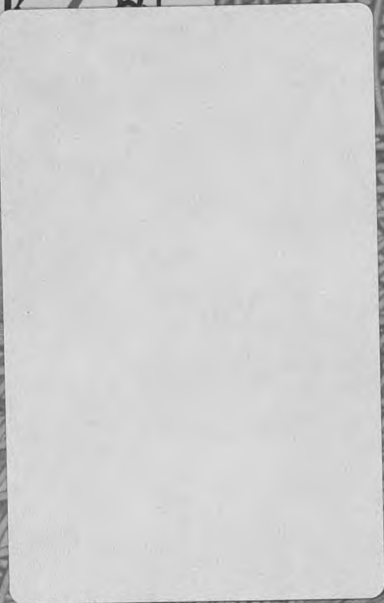


101 KØBENHAVNS  
KOMMUNES  
BIBLIOTEKER

09.385 Hø

RHB

09:385 H<sup>10</sup> 5<sup>er</sup> d.



1753



A. T. HØY

DET KONGELIGE  
OPFOSTRINGSBUS

GENNEM  
HALVANDET HUNDREDE  
AAR  
1753 — 1903.



KØBENHAVN  
DET NORDISKE FORLAG  
ERNST BOJESEN

1903.

09.385

Op. 25

hφ

921

MOHR & CO. KØBENHAVN K.

## FORORD.

Tømmermester V. THORUP har bekostet Udgivelsen af denne Bog og har derved vist en Interesse for Opfostringshuset og dets Virksomhed, som han har taget i Arv efter sin Fader, Kancelliraad OLE THORUP, der er den Privatmand, der har skænket Stiftelsen den største Gave i de mange Aar, den har bestaaet. Den samme Interesse har baade Fader og Søn ogsaa lagt for Dagen ved de betydelige Pengesummer, de har skænket Opfostringshusforeningen, hvis Medlemmer alle er udgaaet fra denne Stiftelse. Derfor fortjener deres Navne at bevares i taknemmelig Erindring af Opfostringshuset.

Det vil ikke være vanskeligt at finde Mangler i denne Fremstilling af Opfostringshusets Skæbne, og ingen ser dem maaske tydeligere end Forfatteren, der til sin Undskyldning vil fremføre, at det hele har maattet gøres i Løbet af halvandet Aar, hvoraf endda kun et halvt Aar har kunnet anvendes væsentligt dertil, hvilket ikke er meget, da halvandet Hundrede Aars store, utrykte Materiale maatte gennemgaaes, og en hel Del Smaaating findes frem af gamle Tidsskrifter, Blade og Bøger.

Der er mange Hensyn, der maa forenes, naar et Arbejde af den Art skal udføres, thi det skulde jo helst være underholdende, men paa den anden Side skulde det give Oplysning

om alt, hvad der er forefaldet, hvad enten det er morsomt eller ej. Først og fremmest gælder det om ikke at medtage hverken for meget eller for lidt; men at træffe det Rette i saa Henseende er vanskeligt, at tilfredsstille alle umuligt. En vil maaske vente at finde Opdragelseslærens Historie i den paagældende Periode, en anden søger en Skildring af Kulturhistorien i samme Tid, en tredje noget ganske andet; og de vil maaske alle blive skuffet ved ikke at finde det, de søgte. Dertil er der kun at sige, at dette er beklageligt; men Hensigten har kun været at give en Fremstilling af Opfostringshusets Historie, der jo nok i flere Henseender i det smaa giver et Billede af de forskellige Tider, det har gennemlevet, og det har ofte været meget fristende at tegne en fyldigere Baggrund for de Forhold, der er skildret; men alle vil være enige om, at Bogen er bleven stor nok. Unægtelig vilde den være bleven mere underholdende, hvis den kun havde været halvt saa lang; men jeg har fundet det rigtigt, at der blev givet nogenlunde udtømmende Oplysninger om alle Spørgsmaal, der angaar Stiftelsens Penge- og Skolevæsen, særlig i de første Perioder, om hvilke kun meget lidt før har været trykt, selv om det er sket paa det underholdendes Bekostning. Imidlertid er det mit Haab, at navnlig den Kreds, der staar Opfostringshuset nær, og særlig dets forhenværende Elever i hvert Fald vil finde en Del af det, de venter at finde.

De fem Friser over Bogens forskellige Afsnit, samt Tegningen Side 75, er udført af Kunstmaler RASMUS CHRISTIANSEN, Omslaget af Kunstmaler KNUD LARSEN.

To tidligere Elever af Opfostringshuset, stud. art. ALFRED SUNDE og Seminarist GOTFRED JACOBSEN, har været mig behjælpelige med Korrekturlæsning, og den førstnævnte har udført et ikke ringe Arbejde ved at fremstille en Redegørelse for, hvilke Stillinger de udgaaede Drengene er anbragt ved.



Firmaet MOHR & Co., der har trykt Bogen, har til Chef  
en fhv. Elev af Opfostringshuset, og det allermeste er sat  
af Typografer, der ligeledes er udgaaet fra denne Stiftelse.

*Det kgl. Opfostringshus, den 21. Maj 1903.*

**A. T. Høy.**

---



## INDHOLDSANGIVELSE.

### I. OPFOSTRINGSHUSET UNDER EN SÆRLIG DIREKTION (1753—1771).

Side 3—153.

- |  |       |
|--|-------|
| 1. Bernstorff . . . . .  | 3—4   |
| 2. Forberedelser . . . . .   | 4—9   |
| Bernstorffs Brev. Det kgl. Reskript. Præses og Direktørers. Opfostringshusets Plads.   |       |
| 3. Fundatsen . . . . .   | 9—24  |
| 4. Frivillige Gaver . . . . .  | 24—31 |
| Kollektbøger. Bidrag fra Hoffet og Hovedstaden. Indsamlingen paa Landet. Ret til at belægge en Plads mod at give 300 Rd. Bernstorffs Gave. Pastor Irgens' Gave.  |       |
| 5. Kirkekollekt . . . . .  | 31—34 |
| Kgl. Ordre til Biskopperne. Den fransk-reformerte Menighed giver mest. Kollekten i Hertugdømmerne.   |       |
| 6. Kransen hejses . . . . .  | 34—41 |
| Licitation i Bernstorffs Gaard. Conradi faar Arbejdet. De kriegerske Huse købes. Kransen hejses. Forstander antages. Der skrives til Amtmændene o. a. baade i Kongeriget, Hertugdømmerne og Norge om Anmeldelse af Drengene, der ønskes indlagt. Virkningen af Skrivelsen. Proprietærernes Uvilje mod at indlægge Drengene. Drengene fra Island. |       |
| 7. Lotteriet . . . . .   | 42—61 |
| Lotteriets Betydning. Andre Lotterier. Wewers Lotteriplan. Collin. Lotteridrengene. Opfh. ønsker at samle en Formue. Baumgartens Plan. Bryderier. Rivninger mellem Collin og Direktionen. Bernstorffs Indgriben. Direktionen vaager over sit Privilegium.  |       |

- Altonalotteriet og Bernstorff. Baumgarten bliver Col-  
lins Efterfølger. Lotteriet bliver populært. Wiwet  
omtaler Opfostringshuset og Lotteriet i det „juridisk-  
praktiske Selskab“. Ahleman erklærer, at Bernstorff  
har fattet Planen til at oprette Opfostringshuset og  
Lotteriet. Forfalskede Lotterisedler. Privilegiet for-  
længes. Bernstorff Præses for det fattiges Væsen.  
Alm. Hospital. Opfh.s Kontrakt med Krigsbestyrelsen  
og Fattigvæsenet. Opfh. laaner Fattigvæsenet Penge.  
Tallotteriet. Privilegiet berøves Opfh.
8. Virksomheden begynder . . . . . 62—70  
Opfostringshusets Udseende. Inventarium. Spise-  
mester. Tilsyns- og Opsynskoner. Drengene rykker ind.  
Børnenes Hjemsted og Oprindelse. Reglement.
9. Føde og Klæder . . . . . 70—77  
Spisereglement. Spisemester. Middagsbordet. Ny  
Spisemester. Klæderne.
10. Det daglige Liv . . . . . 77—85  
Forstanderen. Renlighed. Portner. Ildebrand.  
Drengenes Inddeling. Dagens Inddeling. Adspredel-  
ser. Foranstaltninger til at fremme Renligheden. Søn-  
dagen.
11. Skolen . . . . . 86—105  
Drengene deles i 3 Hold. Informatorerne. Infor-  
matoreden. Jens Jyderups Afskedigelse. Børneantallet  
forøges. Brorsons Tilsyn med Undervisningen. To In-  
formatorer afskediges. Informatordragt. Biskoppen  
eksaminerer vordende Informatorer. Særligt Skolelo-  
kale. Sygdom blandt Informatorerne. Undervisningen.  
Ryberg. Undervisning i Engelsk, Hollandsk og Fransk.  
Straffe.
12. Haandgerningen . . . . . 105—121  
Spinding. Lærredfabrik. Klædefabrik. Bernstorff  
køber Klæde. Sort Klæde i Anledn. af Kongens Død.  
Læredrenge paa Klædefabrikken. Haven. Strid med  
Admiralitetet. Urfabrikken. Auban og Bernstorff.  
Informator Rørdam. Bonté indkaldes. Urfabrikkens  
Ophør.
13. Sundhedstilstanden . . . . . 121—129  
Dr. Jensenius. Prof. Berger. Begravelse. Inoku-  
lation. Første Epidemi. Bernstorffs Omhu. Anden  
Epidemi. Blodgang 1766. Nyt Sygehus. Kopper.  
Indberetning fra Jensenius. Tyfus. Drengene skal  
undersøges inden Optagelsen. Inokulationsanstalt.

14. Lærlingetiden ..... 129—143  
 Konfirmationsdagen. Drengenes Anbringelse. Fundatsforandringer. Drengene løber af Lære. Straffen derfor. Lang Læretid. Drengene lader sig hverve. Regimenterne maa aflevere Opfostringshusets Drengene. Læredrengene hos Fabrikanten. Katekisation. Opfh. slipper nødtigt sine Drengene. Negerdrengen Jackki.
15. Præses og Direktører ..... 143—153  
 Bernstorff og Hæseker. Direktørerne laaner Penge af Opfh. Bernstorff laaner ofte. Kongen laaner. Fyrstinden af Østfrisland laaner. De fleste Laan gives i Købstadejendomme. Ekstraskat. Kammerherreinde v. Plessens Opfostringshus for Piger. Kassemangel hos Forstanderen. Det sidste Direktionsmøde, hvor Bernstorff præsiderer. Opfostringshusets gode Aand borte. Kommission nedsættes til at forbedre Fattigvæsenet. Tallotheriet. Klasselotteriet tages fra Opfh. Direktionen for Opfh. ophæves. Den alm. Plejeanstalt oprettes. Direktionsprotokollen sluttes.

## II. UNDER DEN ALM. PLEJEANSTALT (1771—1781)

Side 154—206.

1. Den ny Direktion og Lotteriet ..... 154—159  
 Lotteriet gives tilbage til Opfh. Stiftelsen skal bestaa ved egne Midler. Staten overtager atter Lotteriet.
2. Oldfrue. Gartner. Sygehus. Bispisning .... 159—164  
 Gartnerens Tilbud. Brousts Erklæring derpaa. Opfostringshusets Sygehus bliver offentligt. Det ny Spisereglement vækker Misfornøjelse. Strid med Spisemesteren.
3. Skolevæsen ..... 164—173  
 Filantropinismen. Pastor Krølls Forslag. Brousts Uvilje mod Krøll. Kommission bestaaende af Pastor Krøll, Hofmedikus Tode og Forstander Broust. Kommissionsbetænkning angaaende Undervisnings- og Opdragelsesspørgsmaal. Edukator.
4. Haandgøring ..... 173—176  
 Forslag om Anlæg af Farveri og Overskæring paa Opfh. Kommission til Undersøgelse af Klædefabrikken. Fabrikken ophæves. Beregning over Udbyttet af Fabrikken. Fabrikmester fra Skotland. Uldsortering paa alm. Hospital.

5. Flytningen . . . . . 176—185  
 Opfh. maa flytte til Kristians Plejehus. Tab ved Flytningen. Kgl. Reskript om Mageskiftet. Flytteærgrelser. Begravelser skal foregaa paa Nikolaj Kirkegaard. Forslag om ny Façon paa Klæderne. Nyt Klædereglement. Skade paa Opfh., da et Krundttaarn sprang i Luften. Mindre hensynsfuld Forhandlingstone. Strid i Anledning af en Fest paa Opfh.
6. Edukationsinspektør . . . . . 185—195  
 Forretningernes Fordeling mellem Forstander og Edukator. Ærestale og Skambrædt. Pyntemester. Opfh. begynder at højtideligholde Stiftelsedagen. Eksamen hvert Foraar. Premier. Edukationsinspektør Baagø's Tale paa Stiftelsedagen. Tegning indføres.
7. Drengenes Arbejde. Sundhedstilstanden. Lærlinge . . . . . 195—202  
 Drengene spinder Uld for Gullduset. Uheldige Følger af dette Arbejde. Indretning af et Bad paa Opfh. Søbade. En medicinsk Student bor paa Stiftelsen. Drengene sendes til Inokulationsanstalten. Fundatsforandring ang. Drengenes Læretid. Takskrivelse fra Drengene. En Dreng lader sig hverve. Arrest paa Opfh. Lærlingene skal møde til Katekisation.
8. Plejeanstaltens Endeligt . . . . . 202—206  
 Kgl. Reskript om Plejeanstaltens Ophævelse. Kommission til at revidere Direktionens Embedsførelse. Opfh.s Tab.

### III. UNDER MAGISTRATEN (1781—1799)

Side 207—248.

1. Den ny Bestyrelse. Pengevæsen . . . . . 207—220  
 Kgl. Reskript af 17. Marts 1784. Opfh.s Forhold til Klasselotteriet ordnes endeligt. Fattigvæsenet fritages for at betale sin Gæld til Opfh. Beregning af Opfh.s Tab under Plejeanstalten. Pengevanskeligheder. Forslag fra Konferensraad Hersleb om at oprette en Fabrik paa Opfh. Underskud. Der udsættes en Del Drengene paa Landet. Forslag fra Reventlow om at flytte Opfh. til Brahetrolleborg. De udsatte Drengene kunde ikke tvinges til Soldatertjeneste.
2. Forstander og Informatorer . . . . . 220—230  
 Edukationsinspektørembedet ophæves. Drengenes Inddeling til Skolen. Informatorens Løn. Prøveka-

- tekisation for Informatorerne. Talen paa Stiftelsesdagen skal holdes af Informatorerne. Skovtur. Broust dør. Forstander Olsen. Ugunstige Domme om Opfh. Sindssyg Informator. Informatorerne nægter at prædike. En Informator nægter at holde Tale paa Stiftelsesdagen. Præmiebøger.
3. Det daglige Liv ..... 230—237  
 Unighed mellem Informatorer og Pyntemester. Straffe. Spisereglement. Klæderne faar et andet Snit. Tæpper i Stedet for Dynen. Gaver til Opfh. Kollekten fra Hertugdømmerne.
4. Kronprinsens Besøg. Sundhedstilstanden .... 237—243  
 Kronprinsens første og andet Besøg. Hans Misfornøjelse og Følgerne deraf. Kronprinsen lader indrette en Garnisonsskole i en af Opfh.s Bygninger. Illumination for Kronprinsen. Ugunstig Omtale af Opfh. og Vajsenhus. Tode foretager Koppeindpodning. Ondartet Forraadnelsefeber. Informator Cruse og Student Gorgius. Koldfeber. Indlæggelse af husvilde efter Branden 1795. Capito bliver Kirurg.
5. Haandgerning. Lærlinge ..... 243—248  
 Spindingen for Guldhuset ophører. Der spindes for Kræmmerkompagniet. Konfirmationen. Drengenes Anbringelse. En Dreng kommer paa Seminarium. Lotteridusørerne. Daarlig Tone blandt Lærlingene. Kronprinsen tillader en Dreng at gaa i militær Tjeneste.

#### IV. UNDER FATTIGVÆSENET (1799—1858)

Side 249—358.

1. Den specielle Direktion ..... 249—254  
 Fattigforsørgelsen omordnes. Opfh. bestyres under Fattigvæsenet. De specielle Direktører. Bærens. § 78 i Planen for Fattigvæsenet. Opfh. en Belønningsskole for flittige og dygtige Børn. Opfh. en københavnsk Stiftelse.
2. Ny Forstander ..... 254—258  
 Olsen tager sin Afsked. Olsens Eftermæle. Den borchske Tid. Informatorerne prædiker igen.
3. Opdragelse og Undervisning ..... 259—269  
 „Grundideer til en forbedret Indretning af Opfostringshuset“. Rationalistisk Undervisning. Bærens ønsker, at Drengene ogsaa skal arbejde om Søndagen. Malling vil have dem undervist i Borgerpligter, Kri-

minallove o. s. v. Bøn og Salmesang skal indskrænkes. Pyntemesteren skal være Forstanderens Adjudant. Eksamen hver Maaned. Ubegavede eller dovne Drengene maa fjernes. Regler, hvorefter Indlæggelsen skal foregaa. Prøvetid paa 14 Dage. Nogle af Drengene har Natteleje i deres Hjem. Der indlægges nogle Søkvest-husdrengene. Fnat og Udslæt. Hver Dreng faar sin egen Seng. Fattiglemmer fra alm. Hospital. Indlæg-gelse af husvilde. Maduddeling til Almisselemmer. Lærerne har ikke mere med Tilsynet at gøre; dette besørger af Opsynsmanden. Drengene sættes i Tvangs-huset for større Forseelser. Lærerne bliver lønnet som Fattigvæsenets øvrige Lærere. Bombardementet 1807. Sangundervisning.

4. Gymnastik og Svømning . . . . . 270—274  
 Nachtegall. Opfh.s første Gymnastiklærere. „Sel-skabet til Svømmekunstens Udbredelse“. Opfh.s Drengene udmærker sig i Svømning. Overlærer Staal. Rosende Udtalelser af Kongen. „Skjolddansen“.
5. Haandgerning . . . . . 274—279  
 Spindingen for Kræmmerkompagniet ophører. Prop-skæreri. Strømpestriking. Drejning. Æskemageri. Snedkerværksted. Piskefletteri. Arbejde i Papirmasse. Skomageri. Disse Haandarbejder medfører mange Bry-derier. De fleste Værksteder nedlægges ved Midten af det 19. Aarh. Der overrækkes Kongeparret Sager, der er lavet paa Opfh.
6. Uheldige økonomiske Forhold . . . . . 279—296  
 Opfh. bebyrdes med uvedkommende Ting. Nytaars-kollekten i København afløses. Den spec. Direktion sender den alm. Direktion Regning paa Opfh.s Til-godehavende. Mange Drengene har Lyst til at gaa i militær Tjeneste. Kongen vil omdanne Opfh. til en Trompeterskole. Opfh. belemres hvert Aar med hus-vilde. Sundhedstilstanden bedres. Tarveligt Spisereg-lement. Fuldstændig Omordning af Bespisningen. For-standerens Madprotokol. Madvarernes høje Pris. Beklædningen. De grønne Klæder afskaffes. Strid med Præsterne om Betaling for Konfirmanderne. Bør-nenes Antal formindskes stærkt. Uenighed mellem Bærens og Borch. Formuen bliver formindsket. Drengene tæller Penge i Banken. Opfh.s Drengene trækker Tal-lotteriet.
7. Den kgl. administrerende Direktion . . . . . 297—304  
 Bestyrelsen af Fattigvæsenet simplificeres. Ny Ord-



- ning af Bepisningen. Der indlægges ikke længere husvilde. Drengenes Antal forøges. Kongen vil om-  
danne Opfh. til en Underofficersskole.
8. Borchs Manddoms- og Alderdomsaar . . . . . 304—323
- Borchs Stilling mere uafhængig. Han roses fra alle  
Sider. Tops Legat. Antallet af Drengene. Undervis-  
ning i Musik. Skolen. Beckers Digte. De Fordringer,  
der stilles til Drengene, der ønskes indlagt. Klasseind-  
deling. Prøvetid. Klæder fra Ladegaarden. Stiftelsen  
faar sin egen Skrædder igen. Klædernes Udseende.  
Uærlig Spisemesterinde. Forfalden Portner. Fortrin-  
lig Sunhedstilstand. Uheldige Foranstaltninger til  
Rengøring. Daarligt Tilsyn med Drengene. Kamp  
mellem de blaa og grønne Drengene. Borch bliver  
gammel. Posten som Tilsynsmand ophæves, en af  
Lærerne bliver Inspektør. Borchs Jubilæum. Fhv.  
Opfostringshusdrengene, der gør Stiftelsen Ære. Borch  
tager sin Afsked.
9. Interregnum . . . . . 323—330
- Eibe Forstander. Forslag i Flyveposten. Ny Ord-  
ning af Økonomien. Undervisningen og Tilsynet med  
Børnene. Pastor Budde-Lund Forstander.
10. Elvius . . . . . 330—335
- Hans Barndom og Ungdom. Elvius bliver For-  
stander. Forbedringer i alle Forhold. Den admin.  
Direktion for Københavns Fattigvæsen ophæves. Opfh.  
skal bestyres af Københavns Magistrats 1ste Afd.
11. Festligheder og Gaver . . . . . 336—358
- Musik og Sang paa Stiftelsesdagen. Nytaarsaften  
højtideligholdes. Stiftelsesfesten 1812. Direktionens  
Misformøjelse med Kantate og Tale. Nogle Aar ingen  
Stiftelsesfest. Festen 1817. Borups Legat. Buster af  
Frederik V og Bernstorff. Groths Legat. Kantater  
forfattet af tidligere Elever. Hundredeaarsfesten 1853.  
Elever, der har naaet ansete Stillinger. Jubilæums-  
legat. „Vort Barndomshjem!“ Kantaternes Tid forbi.  
Skovtur. Præmier. Bibliotek. Mad. Qvist. Fru Eeg.  
Mad. Qvists Legater. Reformationsfest. Billede af  
Frederik V. Biblioteket. Mortensens Legat. Lotteri-  
penge. Kordrengene. Kongens Fødselsdag. Sommerferie.

## V. UNDER KØBENHAVNS MAGISTRATS FØRSTE AFD. (1858—1903)

Side 359—401.

1. Lysere Tider ..... 358—369  
 Elvius' Forbedringer. Professor Borgens Udtalelse. Drengene fritages for at synge i Kirkerne. Striden med Præsterne ender. 29. Juni Foreningen. Folk kan ikke længere erhverve sig Ret til at belægge Pladser i Opfh. Kontrakt mellem Staten og Kommunen om Betaling af de 6000 Rd. til Opfh. Rigsdagen og Opfh. Der kan optages udenbys Dreng. Opfh. paa Finansloven. Aarlig Beretning om Stiftelsen til Indenrigsministeriet. Afløsning af Kirkollekten. Elvius bliver Æresmedlem af Opfostringshusforeningen. Elvius' Død. Mindelegat oprettet af Opfostringshusforeningen.
2. Ny Borgmester. Ny Forstander. Ny Bygning.. 369—393  
 Borgmester Larsen. Borgmester Hansen. Tilskud fra de spanjerske Legater. Ole Thorups Gave. Opfh. og Borgerrepræsentationen. Forstander Jensen. Lønningbestemmelser. Flytningen. Kongen gæster Opfh. Borgmester Hansens Tale. Kongens Stilling til Opfh. Stiftelsens Pengevæsen. Legater. Betalingspladser. Legatpladser. Sundhedstilstanden. Drengene maales og vejes. Svømning. Skrædderiet nedlægges. Haandgøring. Skoledirektører. Lærere. Fester. Opfh.s Omgivelser.
3. Slutning..... 393—401  
 Drengenes Særpræg. Deres Sprog. Deres Sammenhold. Opfostringshusforeningen. Dens Bygning. De Stillinger, hvori Drengene er anbragt. Opfostringshusforeningens Jubilæumslegat.
-

## TIL BILLEDERNE.

Opfostringshuset paa Kristianshavn.....	Side 35
Opfostringshusdreng 1755.....	” 75
Opfostringshuset i St. Kongensgade 1775.....	” 179
Olivarius i Informatordragt.....	” 232
Opfostringshusdreng i Begyndelsen af 19. Aarhundrede.....	” 291
Forstander Borch.....	” 304
Forstander Elvius.....	” 332
Borgmester Hansen.....	” 372
Kancelliraad Ole Thorup.....	” 374
Prof. Otto Jensen.....	” 378
Opfostringshuset paa Kalkbrænderivej 1880.....	” 381
Lotteridreng i vore Dage.....	” 394

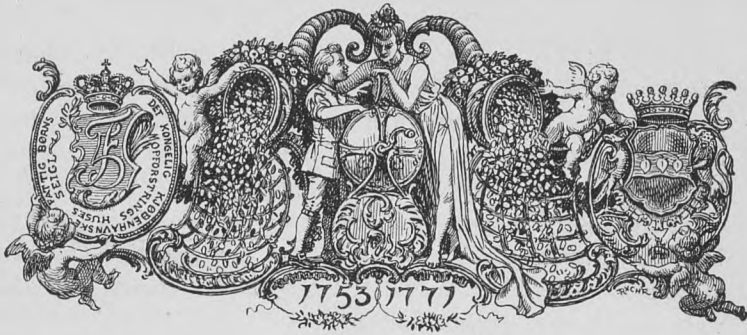
Billedet efter Bogens Slutning fremstiller Opfostringshusets gamle Emblem, som var trykt paa Titelbladet til Fundatsen.

---



DET KGL. OPFOSTRINGSHUS  
GENNEM  
HALVANDET HUNDREDE AAR.





## I.

### OPFOSTRINGSHUSET UNDER EN SÆRLIG DIREKTION.

#### 1. BERNSTORFF.

**D**A Kong FREDERIK V paa Fredensborg underskrev Fundatsen for Opfostringshuset d. 29. Juni 1753, havde JOHAN HARTVIG ERNST BERNSTORFF i 2 Aar været Danmarks Udenrigsminister, efter at han i en Række Aar havde beklædt Posten som dansk Gesandt i Paris. I 1752 havde Kongen, hos hvem han havde overmaade stor Indflydelse, sat ham til at have Omsorg for Fabrikvæsenet. Man fejler næppe, naar man sætter denne Omstændighed i Forbindelse med Bernstorffs Plan om at oprette en Anstalt for fattige Drengene, som der skulde opdrages til at kunne tage Tjeneste hos „Fabriqueurer, Handlende eller Søfarende“. At Bernstorff personlig har taget Initiativ til at faa denne Stiftelse oprettet, bevidnes af mange samtidige, ligesom det ogsaa stemmer godt overens med hans merkantilistiske Ideer, som han delte med mange af den Tids betydeligste Mænd. Det gjaldt om at skabe en hjemlig Industri, at formindske Indførselen af fremmede Varer, selv om disse var billigere, at forøge Antallet af Fabrikarbejdere og at skabe Handelsselskaber, der kunde føre danske Varer til de

fjærneste Egne og bringe fremmed Guld til Landet. (Se allerede „Den politiske Kandestøber“ 2. Act 2. Scene, hvor Gert Bundtmager raader til Kompagniers Oprettelse paa Grønland og Strat Davids, medens Frands Knivsmed holder for, at den indianske Handel overgaar alt i Vigtighed.)

Sagkyndige mener, at dette er den svageste Side ved vor berømte Statsmands Virksomhed, idet den kunstige Opelsken af danske Fabrikker kostede Staten mange Penge og snart viste sig at være ganske forfejlet.

Det vilde være trist, om Opfostringshusets Tilblivelse alene skyldtes Theorier, der forlængst er forladt af alle, og at Stiftelsen saaledes stod som en kuriøs Levning fra den Tid og de Forhold, vi kender fra Holbergs Komedier.

Dette er heldigvis ikke Tilfældet. Man behøver ikke at have givet sig meget af med Bernstorff for at faa Øje for hans menneskekærlige Sind, der var fuldt af Medfølelse mod alle, der led Nød. Om det nu er denne naturlige Godhed, befrugtet af Tidens humane Tanker, der er den første Bevæggrund for ham til at oprette Opfostringshuset, eller det er hans Iver for at uddanne danske Fabrikanter, vil det være ørkesløst at forsøge paa at udrede.

Men sikkert er det, at ikke blot Gentoftestenen, men ogsaa denne Stiftelse staar som et blivende Æresminde for den Mand, paa hvem det Ord er bleven anvendt: *Moerorem minui, dolorem non potui, nec si possem vellem.*

## 2. FORBEREDELSE.

Hvor Bernstorff har hentet Ideen til sin Stiftelse, kan ikke siges; men det laa i Tiden. Franckes Vajsenhus i Halle havde ynglet, og Opdragelsesanstalter skød op baade i den protestantiske og i den katolske Verden, saaledes blandt Jansenisterne i Frankrig. En Embedsmand paa Opfostringshuset udtalte 5 Aar efter Bernstorffs Død, at det var Kongens Ønske, at denne Stiftelse skulde svare til en Del af Tysklands og Frankrigs offentlige Indretninger for Ungdommen. Men der siges ikke, om en bestemt Anstalt har været Forbilledet, hvad ikke synes at have været Tilfældet.



Det første officielle Dokument, der vedkommer Opfostringshuset, er et Brev, dateret København d. 10. Marts 1753, skrevet af Bernstorff selv. Det lyder saaledes:

Hochgebohrner Graff.

Höchstzuehrender Herr Geheimde Rath des Conseils und Ober Secretair!

Demnach Ihre Königl. Mayth. mir anbefohlen das einliegende Project, dessen Inhalt Sie zu genehmigen geruhet, Ew. Excellenz zu fernere Besorgung und Expedition zu zuzustellen, so habe ich die Ehre diesen Befehl hiedurch zu erfüllen, und zugleich das ganze wohlgemeinde Werk Ew. Excellenz hoher Schutz zu empfehlen, der ich mit vollkommenster Hochachtung und Ergebenheit verbleibe

Ew. Excellenz

gantz gehorsamster Diener

J. H. E. v. BERNSTORFF.

Med Brevet følger Konzept til det kgl. Reskript, der paa-lægger Bernstorff og en Del andre formaaende Mænd at træde sammen og gøre Forslag om den paatænkte Stiftelse. Koncepten er skreven paa Dansk af BAUMGARTEN, der var Sekretær hos Bernstorff, og som kom til at spille en stor Rolle i Opfostringshusets første Periode. Kun er der ladet Plads aaben til Navne for Præsæs og Direktører for Stiftelsen. Paa en hosliggende Seddel har Bernstorff opskrevet en Del Navne, der netop kommer til at fylde den aabne Plads i det kgl. Reskript.

Dette udstedtes d. 16. Marts og lyder saaledes:

FRIDERICH DEN FEMTE af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmarsken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst!

Vor synderlig Gunst og Naade tilforn! Da Vi, af Landsfaderlig Omhu og Kiærlighed for Vore tro Undersaatter, allernaadigst have resolveret, forderligst at lade indrætte og fundere et særdeles Etablissement, til at underholde og forsørge af den fattige Ungdom, indtil en vis Alder, et saa stort Antall Børn, som skee kand, for at oplæres og vennes til fornøden og nyttig Haand-Giærning, Fæderne Landet og i sær Manufacturer og Skibsfarten til Tjeneste og beste. Til hvilken Ende Vi allernaadigst ville, at paa et dertil beqwemest eragtende Stæd, hvad heller det er inden eller i Nærværelsen uden Staden eller paa andet Sted, eller og udi en anden Kiøbstad i Siælland, skal anskaffes og kjøbes, eller og af nye opføres en Bygning, som kand indrættes til 200 Drengebørn for det første, og indtil Middel og videre Udveje sees, til et større An-

tal, hvorudi de vel paa det tarveligte skal underholdes, men dog med det udfordrende til deres Sundheds Conservation og Livs Ophold, til nødtørft forseees og forsørgeres, saavel som med de nødige Opseere forsynes. Udi dette Huus skal alle de Dreng-Børn indtil fornævnte Antall af 200 for det første indtages, fra saadan Alder af, at de ikke længere behøve, men kunde undvære Qvinde-Personers Tieneste, med Consens og Vidende af deres Forældre, Formyndere eller Slægt-inge samt føde-Stauns Eiere; hvilke sidste dog, eftersom de saaledes undslaaes fra deres Opdragnings og Forsørgnings Bekostninger, derimod billig bør renoncere ald Ret og Autoritet til og over dem udi Fremtiden. Og skal først og fremmest indtages saadanne, som udi Vores Kongerige Danmark, dernæst udi Vores andre Provincier, enten ere Kiøbstæderne eller Landsbyerne til Byrde, og dog haver sunde Lemmer, og følgelig eragtes, at kunde, med tiltagende Aar, love de til Arbejde udfordrende Kræfter, De skulle udi samme Huus, som for er meldt, nødtørftig, men dog ikkun med Bonde-føde, Klæder, og Huus-Geraad, saa ringe og saa haart, som Sundheden vil tillade, underholdes og forsynes, og der saaledes opfødes og opdrages, samt vennes til haart Arbejde, at de kunde holde og ansee hver Employ og Condition, som dennem siden forekommes og tilbydes, for en Forbedring udi deres Vilkaar. I Ligemaade skulle de derudi deres Christendom grundig, udi Læsen og Skriven tilstrækkelig, og udi Regnen lidet, til Fornødenhed, underrættes, men ellers udi intet andet Videnskab, af hvad Navn det end have og under hvad Prætext det end være kunde, langt mindre udi nogen Kunst eller Profession egentlig oplæres, men alleene til efterskrevne eller andre deslige Haand-Giæringer anføres og opvænes, nemblig:

Saa snart de ere komne til Kræfter, skulle de efter sammes Beskaffenhed, sættes og vennes først til Spinden af Linnen og Ulden, og til Strikken, siden til Væven og andre udi Fabriquer forefaldende Arbeide, med viidere deslige Haand-Giærning, som eragtes for det almindelige, meest nyttig og tienlig, hvortil de alvorlig skulde holdes, og idelig skyndes og formanet, at være Lærvillig, flittig, og u-fortrøden, paa det at de udi deres unge Aar kunde faa det Græb og naae den Kundskab som udfordres. Saasnaart de ere blevne dygtige og af fornøden Styrke til nogen Slags Tieneste: hvilket eragtes, efter eenhvers Constitutions Beskaffenhed, at kand være fra det 12te til det 15de Aars Fuldendelse:| blive de, efter deres egen Tilbøylighed og befindende Bequemhed, overladt enten til Fabriqueurer, Handlende eller Søfarende, som dennem begiære og modtage vilde imod en Kiendelse af 50 Dal. |: som kunde komme Huusets-Fond tilgode:| for at tiene dem indtil deres 24de Aars Fuldendelse, som Dreng udi deres respective Fabriquer eller ved Søfarten paa Deres Skibe, for Kost og Klæder alleene, uden anden Løn i saadan tiid. Men efter deres 24de Aar, skulle de aldeles være frie, og have fuldkommen Tilladelse og Rettighed, at søge deres Ophold og Næring, hvor de ville udi Vore Riger og Provincier, og selv at betinge

sig saadan Løn for Fabrique-Svenne og deslige, eller for Matroser og Søfarende, som de bekomme kunde, Saa og, efter Omstændighedernes og Fabriquernes Beskaffenhed, omsider at maae nedsætte sig paa Landet, eller udi de smaa Kiøbstæder, og der for andres, eller for Deres egen Regning, u-behindret fortsætte det Arbeide, som de have lært; Alleeneste at De, til Taknemmelighed for den fra Deres spæde Ungdom nødte Underholdning, Opdragelse og Forsorg, ikke maae begive sig i fremmede Lande eller Tieneste; Og om de døe — uden Børn at efterlade, da henvende det halve af deres erhvervede Formue til dette Huus, udi hvilket Grundvolden er lagt til deres Velfærd ved Opdragelsen, saaledes som udi deslige velindrættede Stiftelser andensteds Brug og forordnet er.

Til at udfinde de til dette Værk nødige Fonds, ville Vi for det første allernaadigst bevilge følgende enhver upræjudicerlige og ingen til Skade geraadende Middel, nemlig:

1. En u-tvungen aldeeles frivillig vilkaarlig Samling, som tillades at maae skee ved Subscription eller paa anden tienligst befindende Maade.

2. At dette Huus |: dog uden at præjudicere de allerede virkelig meddeelte Benaadinger eller Tilladelser |: maa og skal nyde det allernaadigste Privilegium alleene, 20 efter hinanden følgende General Lotterier, at indrætte eet General Lotterie Aarlig: Med denne Reservation alleene, at da Fattig-Væsenet her i Danmark herved bliver betaget noget af den Fordeel, som Tiid efter anden kunde tilvejebringes ved det Beneficium af Lotteries Indrætning, saadant da, ved en Afgift af 3000 Dal., som dette nye privilegerede Huus for hver i Stand kommen Lotterie forpligtes til, contant at udbetale, til Fattig Væsenet, bliver holdt skadesløs, helst samme ongefærlig udgjør den Gevinst, som Fattig-Væsenet ved et af dem selv indrættet Lotterie nydt haver.

3. Skal Husetts Indkomster forøges med den Kiendelse af 50 Rdl., som af Fabriquanter, Handlende eller Søfarende bliver at erlægge for hver dennem overladt Dreng, hvorhos dog er at agte og tilføye, at, i fald en saadan overladt Dreng, kort eller inden faae Aar derefter ved Døden skulle afgaae, at da Hos Bonden en anden Dreng i den afdødes Stæd, paa Forlangende bør overlades, paa lige maade og imod en proportionerlig forringet Kiendelse. Og som Vi allernaadigst have udseet og forordnet dig, Geheime-Raad i Vores Geheime Conseill Baron von Bernstorff, til Præses, og Eder, Etats-Raad Holmsted, Etats-Raad Friis, Etats-Raad Dauw, Etats-Raad Wewer og Cancellie-Raad Hæsecker, til Directeurer for dette Etablissement og deraf Dependende, ikke paa-tvillende, at I jo derhen tragter, og samtlige af yderste Kræfter stræber, at faa Vores allernaadigste Villie og gode Intention med saadan Alvorlighed, Fliid og Nidkiærhed i Værk sat og befordret, som Vi Os af Eder forsee og formode.

Saa er hermed Vores Allernaadigste Villie og Befaling, at I forderligst tilsammen træde, og med hinanden alt hvis, som til Indrætningen udfordres, overveje og betragte, fornemmelig hvor og paa hvad

Stød Etablissemmentet eragtes beqvemmeligst og tienligst at skeep, og hvad til Bygning og Indrætning for 200 Dreng-Børn for det første udfordres og vil medgaa, samt dernæst forfatter saadan Foundation, som I, saavel udi Anledning af foreskrevne Vores Eder tilkiendegivne Allernaadigste Villie og Meening, fornøden eragte, som hvis I, til Indrættningens og Stiftningens Befordring, forønskede Fremgang og bestandige Vedligeholdelse, videre kunde finde fornøden, allerunderdanigst at foreslaae og tilføye. Hvilken Concept til Foundation I, udi Vores Danske Cancellie, til allerunderdanigst Forestilling og forventende allernaadigste Approbation, haver at indlevere for at kunde derfra ved Trykken, til alles Efterretning, saasart mueligt, vorde publiceret.

Hvorefter det siden forefaldende, saavel i Værksætningen og Indretningen som dets Befordring, og deslige vedkommende, Os altiid igien-nem Vores General Lands Oeconomie og Commerce-Collegium allerunderdanigst skal refereres og forestilles; Derefter I Eder allerunderdanigst haver at rætte; Befalende Eder Gud. Skrevet paa Vort Slot Christiansborg udi Vores Kongelig Residentz-Stad Kiøbenhavn den 16de Martii Anno 1753.

Under Vor Kongelig Haand og Signet  
(L. S.) FRIDERICH R.

*C. L. v. Holstein.*

til

Geheime Raad i Geheime-Conseil Hr. Johann Hartwig Ernst Baron von Bernstorff som Præses, og Etats-Raad Friderich Holmsted med flere som Directeurer, at i Værksætte og befordre et særdeles Etablissement, som skal indrættes og funderes, til at underholde og forsørge 200 Dreng-Børn af den fattige Ungdom, for at oplæres og vennes til fornøden og nyttig Haand-Giærning, Fæderne Landet og i sær Manufacturer og Skibsfarten til Tieneste og beste.

Som det ses, var samtlige Medlemmer af Direktionen betitlede, hvad alle Mennesker paa den Tid var, naar der var nogen som helst Mulighed derfor. For øvrigt var de 3 af dem Komiterede i Kommercekollegiet, hvor Bernstorff selv var Deputeret, desuden var Holmsted Borgmester og Hæseker Raadmand i København, medens Wewer var Bankkommissær.

Allerede den 23. Marts tog Direktionen 2 Steder i Øjesyn, nemlig en Plads i Linie med Overgaden o. Vandet fra Overlandbygmester Kriegers Bygninger paa Hjørnet af Baadsmandsstræde langs Børnehuskanalen mod Kristiansholm. Denne Grund var i Længden kun c. 100 Alen, men kunde forøges betydeligt ved fortsat Opfyldning.

Det andet Sted, Direktionen saa paa, var det saakaldte Saltværk, der ligeledes laa paa Kristianshavn ved Siden af en Grund, hvorpaa det var planlagt at bygge en Kirke for den tysktalende Menighed, den senere Frederiks Kirke. Her laa et Pakhus, som tilhørte Kongen, og som muligvis kunde bygges om.

Da det af Murmester Conradis Overslag viste sig, at Ombygningen af dette Hus vilde koste over 11000 Rdl., og Pladsen desuden vilde blive noget indkneben mellem Laboratoriebygningen og den paatænkte Kirke, besluttede Direktionen, der i denne Tid ofte var samlet, paa et Møde den 5. April at foreslaa Kongen, at Huset skulde bygges i Overgaden o. Vandet.

Paa samme Møde paatog Holmsted og Dauw sig at forfatte Koncept til Reglement angaaende Økonomien, medens Friis skulde skrive Fundatsen. Wewer skulde sørge for Planer til Lotterierne, og hvad dertil hørte, og endelig skulde Hæseker gøre Overslag over Bekostningerne ved Drengenes Bispising, Seng- og Gangklæder. Holmsted skulde tillige forhandle med Conradi om Tegning og Overslag til Bygningen, der blev bestemt til at være 90 Alen lang og 25 Alen bred.

Allerede den 7. Maj var alle disse Sager i Orden; man var enig om Reglement og Fundats, man havde bestemt sig for en af de 5 Lotteriplaner, Wewer havde indgivet, og Conradis Overslag var modtaget, saaledes at alle disse Dokumenter allerede 2 Maaneder efter det kgl. Reskript af 16. Marts kunde indsendes gennem det danske Kancelli til Approbation, tilligemed en Supplik til Kongen, underskrevet af Præsens og Direktørerne.

### 3. FUNDATSEN.

Selv om der endnu hengik et Par Aar, inden Opfostringshuset begyndte sin Virksomhed, regner det dog sin Tilværelse fra den 29. Juni 1753, fordi Kongen den Dag underskrev Fundatsen og approberede Reglementet og de øvrige Forslag, samt udfærdigede adskillige Ordre, der alle sigtede til at lette og fremme det paabegyndte Værk. Dette meddeltes Direktionen i en lang Skrivelse, hvoraf Slutningen lyder saaledes:

Betræffende dernæst det af Eder forfattede og ved Eders allerunderdanigste Forestilling til Vores allernaadigste Approbation, indsendte Reglement, Oeconomien angaaende, da have Vi dette af Eder projecterede Reglement udi alt allernaadigst approberet tilligemed den af Eder, følgelig Vores til Eder den 16. Martii udi indeværende Aar ergangne allernaadigste Rescript, til en Fundatz for dette FATTIGE BØRNS OPFOSTRINGS-HUUS indsendte Concept, hvilke begge Deele Vi Eder herhos under Vores Kongelige Haand og Segl expederede tilsender; Endelig, som vi og saaledes allernaadigst have accorderet alle de af Eder udi Fundatzen foreslagne Privilegier og Benaadinger til denne Stiftnings Bestandighed og Beste, Saa have Vi til den Ende allernaadigst tillagt de vedkommende de fornødne Ordres, hvoraf Eder herved rigtige Gienparter tilsendes; Ligeledes have Vi allernaadigst approberet den projecterte Plan til Lotteriet, som herhos tilbage følger, da Vi fra Vores Danske Cancellie vilde lade trykke og distribuere den Placat, hvorved de hidindtil i Svang gaaende smaa Lotterier skal herefter være ophævede og forbudne; Derefter I Eder allerunderdanigst haver at rætte. Befalende Eder Gud. Skrevet paa Vort Slot Fredensborg den 29de Juny Anno 1753.

Under Vor Kongelig Haand og Signet.

(L. S.)

FRIDERICH R.

---

*Holstein.*

til

Geheime Raad og Ober Secreterer Hr. Johann Hartwig Ernst Baron von Bernstorff m. fl.

Medens ellers de fleste Dokumenter, der vedrører Stiftelsen, findes i Opfostringshusets Arkiv, er den originale skrevne Fundats, Reglementet og de kongelige Skrivelser af 29. Juni alle havnede i Københavns Raadhusarkiv. Fundatsen skal her anføres i sin Helhed.

ALLERNAADIGST FUNDATS OG ANORDNING  
FOR DET KONGELIG STIFTEDE  
FATTIGE BØRNS OPFOSTRINGS-HUUS PAA CHRISTIANSHAVN.

Vi FRIDERICH DEN FEMTE, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsteen, Stormarn og Ditmarsken, Greve udi Oldenburg og Delmenhorst &c. &c.

Gjøre alle vitterligt: At, eftersom Eenhver Retsindig Christen Regent lader det være een af Sine største Omhyggeligheder, at see Ungdommen, udi de Ham af den Allerhøyeste forleenede Riger og Lande, vel optugtet og artede, og jo meere og meere forbedrede, ved sømmelig Opdragelse og Underviisning, fra første dertil beqvemme Alders Tiid, udi Guds frygt og Gode Sæder, samt Øvelse udi saadanne Haand-Gjerninger, som ved tiltrædende Alder kunde være baade Dem Selv og Andre til Gavn og Tieneste, at de ikke opvoxte og henleve, enten udi Vankundighed, Gud til Fortørnelse og andre til Forargelse, eller udi Ørkesløshed, det Almindelige til Besværing og Byrde; Saa have vi af Landsfaderlig Omhue og Kiærlighed for Vores kiære og troe Undersaatters Beste, og, til at komme de Fattige, og til saadan høynødvendig Opdragelses-Besørgning Uformuende, til Hielp og Biestand, Allernaadigst resolveret, at lade indrette og fundere et særdeeles Etablissement, til at underholde og forsørge To Hundrede fattige Dreng-Børn for det første, indtil Middel og videre Udveje sees til et større Antal.

Til hvilken Ende vi allernaadigst ville, at Eet dertil beqvemt Huus forderligst skal opbygges og indrettes, som skal gives Navn af FATTIGE BØRNS OPFOSTRINGS HUUS, og dermed forholdes, som følger:

## I.

Udi samme Huus skal, saasart som det dertil er i Stand bragt, og alting præpareret, hvilket skal skee det allersnæreste mueligt, imodtages og indlegges, indtil forskrevne Antal af To Hundrede Dreng for det første. Af hvilke de Yngste maae være saa gamle, at de kunde undvære Qvindes-Personers stadige Varetægt, nemlig have fuldendte, eller være nær ved, at fuldende det Femte Aars Alder; og de Ældste som indtages, ikke være over Tolv Aar, i henseende til, at det, som de haver at lære, og gjøre sig kyndige udi, da ikke til Gavns skulle kunde læres, førend de forlade dette Huus, som determineres at skal skee i det længste ved deres Alders Femtende Aars Fuldendelse, men vel før, nemlig fra deres Tolvte Aars Alders Fuldendelse, efter eenhvers Constitutions Beskaffenhed.

## II.

Indtegningen skal skee med Consens og Vidende af Deres Forældre, Formyndere eller Slægtninge, samt Føde-Stavns Ejere, hvilke Sidste dog, eftersom De saaledes undslaaes fra deres Opdragnings-Forsørgnings- og Oplærings-Bekostninger, derimod billigen frivillig bør renuncere ald Ræt og Authoritet til og over dem udi Fremtiden, undtagen udi det herefter ommeldte Exceptions-Tilfælde, nemlig: At imod hver Tre Hundrede Rixdalers Erleggelse, til Etablissementets Fond, erhverves à parte Frihed for Sig og Descendenter, een Dreng efter anden continuerlig Selv at maae indlegge, da eenhver Proprietaire, i henseende til saadan Indskud til Huusets Fond, beholder den Rettighed til Drengen, som ham efter Lov og Forordninger tilkommer.

## III.

Og skal først og fremmest indtages saadanne, som udi Vores Konge-Rige Danmark, dernest udi Vores Egne Tydske Provinzer, enten ere Kiøbstæderne eller Landsbyerne til Byrde, og dog have sunde Lemmer, og følgelig eragtes, at kunde ved tiltagende Aar, love de til Arbeide udfordrende Kræfter.

## IV.

Og kunde De, som Slige Drengene udi dette Huus, til Opfostring, Underviisning og Øvelse udi de herefter ommeldte Haand-Gierninger, søge at faae indlagt, indfinde sig naar og saaledes, som Os Elskelige Præsidenten og Directeurerne for Etablissementet derom udi Gazetterne lader advertere, eller paa anden Maade publicere, nemlig: Personlig eller ved Fuldmægtig, og tilkiendegive, Drengens Navn, Forældre og Fødested, samt Sogne-Præstens Beviis, om hans Alder, hvor han er døbt, eller anden Efterretning fra vedkommende Øvrighed, saavidt haves kand, og saa vente at faae Drengen indlagt, naar det, som før er meldt, skeer med Forældres, Formynderes, eller Slægtninges, samt Føde-Stavns Ejeres Consens eller Forevidende, enten strax, eller, om Tallet af To Hundrede allerede var complet, da ved første Vacance, ligesom de have anmeldet sig, og blive vedvarende at søge, at faae



ved første Leilighed den anmeldede Dreng indlagt, som saaledes siden skal continuere, saa længe Etablissementet er til.

## V.

Forommeldte Drengene skulle udi samme Huus nødtørftig, men dog ikkun med ordinaire Føde, Klæder og Huus-Geraad, saa ringe ogsaa haart som Sundheden vil tillade, underholdes og forsynes, og der saaledes opføres og opdrages, samt vennes til idelig Arbeyde, at de kunde holde og ansee hver Employ og Condition som dennem siden forekommer, og tilbydes, for en Forbedring i deres Vilkaar.

## VI.

Ligemaade skulde de der udi deres Christendom grundig, udi Læsen og Skriven tilstrækkelig, og udi Regnen lidet til Fornødenhed, underrættes; Men ellers udi intet andet Videnskab, af hvad Navn det have og under hvad Prætext det end være kunde, langt mindre udi nogen Kunst eller Profession egentlig oplæres, men alleene til efterskrevne, eller andre deslige Haand-Giæringer, anføres og opvænes, nemlig:

## VII.

Saasart de ere komne til Kræfter, skal de, efter sammes Beskaffenhed, sættes og vennes først til Spinden af Ulden og Linned, og til Strikken, siden til Væven og andet i Fabriquer forefaldende Arbeyde, med viidere deslige Haand-Giæringer, som eragtes for det Almindelige meest nyttig og tienlig; Hvortil de alvorlig skulde holdes og idelig skyndes og formanet, at være lærvillige, flittige og ufortrødne, paa det at de udi deres unge Aar kunde faae det Greb og naae den Kundskab, som udfordres.

## VIII.

Saasart de ere blevne dygtige, og af fornøden Styrke til nogen Slags Tieneste, hvilket eragtes, efter eenhvers Constitutions Beskaffenhed, at kand være fra det 12. til det 15. Aars Alders Fuldendelse, bliver de, efter deres egen Tilbøyelighed og befindende Beqvemhed, overladt, enten til Fabriqveurer, Handlende, eller Søfarende, som dennem begiære, eller imodtage ville, imod den Kiendelse af 50 Rdr. (som herefter om-

meldes, og bør komme Huusets Fond til gode) for at tiene Dennem, indtil deres 24. Aars Alders Fuldendelse, som Drengene udi deres respective Fabriquer, eller ved Søefarten paa deres Skibe, for Kost og Klæder alleene, uden anden Løn i saadan Tiid; Og skulde de, imidlertid de ere udi saadan Tieneste, være deres Hosbonder udi alle Maader lydige, huld og tro, og, om nogen, imod Formodning, skulde enten absentere sig, eller begaae deslige eller andre Forseelser, skulde de, hvor de findes og antreffes, straffes efter Lands Lov og Forordninger.

## IX.

Men, efter deres 24. Aar, skulde de aldeles være fri, og have fuldkommen Tilladelse og Rættighed, at søge deres Ophold og Næring, hvor de ville udi Vores Riiger og Provinzer, og Selv at betinge sig saadan Løn for Fabrique Svenne og deslige, eller for Matroser og Søfarende, som de bekomme kunde; Saa og efter Omstændighedernes og Fabriquernes Beskaffenhed, som de have udlært, og ere blevne vel kyndige udi, omsider at maae nedsætte sig paa Landet, eller udi de smaa Kiøbstæder, og der, enten for deres Egen eller Andres Reining, ubehindret fortsætte det Arbeyde, som de saaleedes, som ovenmeldt, lært haver, allene,

## X.

Efter skyldig Pligt og til Taknemmelighed for den fra deres spæde Ungdom nydte Underholdning, Opdragelse og ald anden Forsorg, maae de ikke, uden foregaaende særdeels Tilladelse, begive sig i fremmede Lande eller Tieneste. Og, om de døe, uden Børn at efterlade, da henvende det halve af deres erhvervede Formue til dette Huus, udi hvilket Grundvolden er lagt til deres Velfærd, ved god Opdragelse, saaledes som udi deslige vel indrettede Stiftelser, Brug og forordnet er, eller og i visse Tilfælde og Omstændigheder med Directeurerne kunde accorderes, om een vis Kiendelse til dette Huus, for da at kunde, efter eget Behag, disponere over det øvrige af deres gandske Formue.

Og, som Vi ved Vores Høy-Kongelig Rescript af 16de Martii, sidstleden Allernaadigst have constitueret og anordnet

Os Elskelig Herr JOHANN HARTWIG ERNST BARON VON BERNSTORFF, Ridder o. s. v., til at være Directeurer for dette Etablissement og deraf dependerende, og anbefaler dem Samtlige, som Præses og Directeurer, at see Vores Allernaadigste Villie og gode Intention med saadan Alvorlighed, Fliid og Nidkierhed i Verksat og befordret, og siden med all Omhue og bestmuelige Beobagtning continueret og vedligeholdt som Vi Os af Dennem forsee og formode. Til hvilken Ende De forderligst havde at tilsammen træde, og med hinanden overveje og betragte alt hvis, som til Indretningen udfordres, fornemmelig hvor, og paa hvad Stæd Etablissementet eragtes beqvemmeligst og tienligst at skee, hvad til Bygning og dens Indretning, samt til Huus-Geraad, Redskaber, Klæder og deslige vil medgaae, og hvorledes Oeconomien og Regnskaberne skal føres, og med Informationen udi Christendommen, Oplæring og Øvelse i Haand-Giæringer, med videre skal forholdes. Og bemeldte Os Elskelige Præses og Directeurer, udi allerunderdanigst Følge af saadan Vores Allernaadigste Befaling, er indkommen med Deres allerunderdanigste Forslag, at Etablissementet, naar det skal skee inden Stadens Volde, som Vi helst see, eragtes beqvemmeligst at kunde skee paa Christianshavn, nemlig: udi Over-Gaden over Vandet fra Ober Land-Byg-Mester Os Elskelig Justitz-Raad Johann Cornelius Kriegers paa Hiørnet af bemeldte Over-Gade og Baadmands-Strædet staaende Bygninger af, i Strækning med Over-Gadens Linie og igiennemløbende Canal, hvor dertil kunde udsees og destineres een Plads af fornøden Størelse, saavelsom have ladet gjøre Overslage over de, til denne Bygning, Indretning og i Standsettelse, med videre, udfordrende Bekostninger, saavel eengang for alle, hvad Bygning og Indretning, efter den allerunderdanigst fremlagde Prospect og Grund-Tegning betreffer, som og siden Aarlig, hvad Bétiente, Lærere, Mestere og andre Opseere, samt Drengenes Kost, Klæder, Lys og Brændeveed, med videre, efter allerunderdanigst derved fulgte Calculationer, angaaer.

Desligeste have De forfattet Reglement og speciale Anordning, om alt i Huset forefaldende, nemlig: Hvorledes den gandske Huusholdning skal forestaaes, Regenskaber føres og aflegges, og hvorledes Omgangen med Underviisning i Guds-

frygt og dens Øvelse, Oplæring udi Haand-Giærninger og deres Befordring, samt Drengenes Spiisning, Klædning, Tugt og Tilsyn egentlig skal være, med videre som bør iagttages og følges.

Saa have Vi givet saadan Deres allerunderdanigste Forslag om Etablisementet og Huusets Bygning, paa det forskrevne Stæd paa Christianshavn, Allernaadigst Bifald, og Vilde, at med dets Bygning og Indretning, efter den af Os Allernaadigst approberede Tegning, saa snart mueligt, skal begyndes, og med all muelig Menage fuldføres.

Ligesom Vi og forommeldte Reglement, og derudi befattede speciale Anordninger og Instructioner Allernaadigst approbere, samt Byde og Befale Alle og Enhver Vedkommende udi Stiftningens Tieneste staaende, sig derefter udi alle Maader behørig at rette og forholde, og ellers udi alle Tilfælde, at være Præses og Directeurer, som deres foresatte Øvrighed, hørig og lydlig, under Tiltale og Straf, som vedbør. Og skulle Præses og Directeurer, nu værende og efterkommende, som Directionen over denne Stiftning, og alt deraf dependerende med all optænkelig Fliid og Nidkierhed at føre, paaligger, have Magt og Authoritet, alle Stiftningens Betiente, saavel De, udi Reglementet benævnte, som Andre til Stiftningens Tieneste behøvende, at antage og afskaffe; Og skulle Alle, imedens De staaer udi Stiftningens Tieneste, være Dennem, som Præses og Directeurer, hørig og lydlig udi alt hvis enhver af Dennem, paa Stiftningens Vegne, befales, efter det ham paaligger, og er instrueret om. Og paa det at Stiftningens Anliggende med all mueligt Agtsomhed desbedre kand blive paa-agtet og befordret, forsamles Directionen udi Huuset, visse fastsatte Tider, eller saa ofte som udfordres, for at deliberere, om de forefaldende Ting, paasee at alting der holdes i behørig Gang og Stand, og beordre det fornødne. Og maae intet, til Indtægt beregnes eller til Udgift føres. uden det af trende af Directionen i det mindste er underskrevet, ey heller noget foretages, af hvem det end være maatte, uden Directionens Forevidende, og efter Deres Ordre og Foranstaltning.

Og have Vi da videre, til dette Etablisements Beste og bestandige Vedligeholdelse, Allermildest skienket og givet, saa

og af Høy-Kongelig Naade forundt, forleened og tilstaaed, som efterfølger, nemlig:

## I.

Have Vi Allernaadigst destinered og af Høy-Kongelig Naade skienker og giver til denne Stiftning af Vores Casse en vis Summa, som maa anvendes til de forestaaende Bygninger og andre til Etablissementet udfordrende Indretninger.

## II.

Og, som sig nogle allerede have mældet, hvilke ere sindede, at komme denne saa længe forønskede og høyfornødne Stiftning med noget, efter deres gode Hiertelag, til Hielp, hvilken deres i Gierningen Patriotiske Nidkierhed for det, som kand geraade det Almindelige til saa stor Gavn og Nytte, Os haver været særdeles behageligt, ikke paatvivlende at jo Fleere lige Velsindede vil tage Anledning, at følge saadanne Exempler, saa bevilge og tillade Vi Allernaadigst, at til Stiftningens Beste maa skee en Samling, enten ved Subscription udi dertil indrettede Bøger, eller paa anden dertil af Directionen tienligst befindende Maade, hvorved Alle og Enhver kand gives Anledning til, at vise deres Gavmildhed og Kierlighed for saa mange fattige Børns Opfostring, hvis Antall vil forøges af de Kræfter og Indkomme, som for Stiftningen erhverves; Dog ville Vi Allernaadigst at saadan Samling skal skee utvungen, vilkorlig og aldeles frivillig.

## III.

Foruden denne Samling eengang for alle til Etablissementet, ville Vi Allernaadigst forunde dette Fattige Børns Opfostrings Huus en aarlig Collect, Saavel over alt i Vort Rige Danmark, paa Landet og i Kiøbstæderne, ingen undtagen, Som og udi Vores egne Tydske Provincer, hvorfra fattige Børn til Opfostring og Oplæring, i dette Huus maa indlegges, Saaledes at hver Nyt-Aars-Dag til Froe Prædiken, Høymesse og Aftensang, Bekkener, efter foregaaende Intimation for Kirkens Døre maa udsettes, eller paa anden Maade, efter hvert Stæds Omstændigheder, Brug og Maade indsamles, hvis enhver af Christen Kierlighed, efter eget gode Behag og af fri Villie, til

Hielp, til Drengenes Underholdning og Oplæring i dette Huus, give og meddeele ville. Hvilket, som saaledes indsamles af Præsterne, leveres til Provsterne i hvert Herred, og af Provsterne til Biskopperne i Stifterne, som derom tilkiendegiver Præses og Directeurerne for Stiftningen, saaledes, som hidtil i slig Fald haver været forholdet.

## IV.

Skal det Allernaadigst være bevilget og fastsat, at De som vilde contribuere til Stiftningens Fonds Forøgelse 300 Rigsdaler eller derover, skulle derimod have Frihed for Sig, efterlevende Hustrue og deres Livsarvinger af begge Kion, efter deres Alders og Fødsels Rettighed og Medfør, at indlegge Een Dreng af den fastsatte Alder, og udi den bevilgede Tiid, nemlig: fra femte til femtende Aars Alders Fuldendelse, til Opfostring og Oplæring i dette Huus, for hver 300 Rigsdaler Capital, med saadanne Vilkor og Omstændigheder, at, om den Dreng, som indlægges, enten døde, eller kort derefter af Indleggeren, formedelst een eller anden Aarsag, for Tiden blev udtagen, da strax igien en anden at maa indlegge, og dermed saaledes continuere, at Indleggeren eller hans Descendenter stedse kand have Frihed, som ovenmeldt, at indlegge en Dreng for hver 300 Rigsdaler Capital i dette Huus, og maae uden nogen Afgifts Erleggelse udtage og employere ham saaledes, som udi denne Fundations Ottende og niende Poster Allernaadigst er meldet; Og forbeholdes Proprietarier og Land-Godsers Ejere, som med saadan erhverved Frihed nogen indlegge, den Rettighed til Drengene, som de af deres Godser indlegge, som saadanne ere deres Føde-Stavn pligtige, efter Lands Lov og Forordninger.

## V.

Maa og skal dette Huus (dog uden at præjudicere de allerede virkelig meddeelte Benaadinger eller Tilladelser) nyde det Allernaadigste Privilegium Allene 20 efter hinanden følgende Generale Lotterier at maae indrette og fuldføre, nemlig: om mueligt er, Eet General-Lotterie Aarlig, udi saa mange Classer eller smaa Lotterier fordeelt, som af Directionen for

best eragtes, og tienligst befindes, til at naae den intenderede Fremgang; med den Reservation allene, at, da Fattig-Væsenet i Danmark synes herved at blive betaget noget af den Fordeel, som Tiid efter anden kunde tilvejebringes ved det Beneficium af Lotteriets Indretning, saadant da ved en Afgift af 3000 Rigsdaler, som dette Nye privilegerede Huus for hvert i Stand komne General-Lotterie forpligtes til, contant at udbetale til Fattig-Væsenet, bliver holdet skadeløs, helst samme ohngefehr udgør den Gevinst, som Fattig-Væsenet, ved eet af dem selv indrettet Lotterie, nydt haver. Og, som Vi ere komne i Erfaring, hvorledes paa eet og andet Stæd, uden Bevilling, oprettes smaa Lotterier under adskillige Navne og Foregivende, hvilke saa meget meere ere skadelige og utiladelige, som de ikkun gjøre Hinder udi de, til Gudelig Brug, Fattiges Forsørgning og Publici Nytte, indrettede og i saadan Hensigt Allernaadigst bevilgede Lotterier, saa skal slige utiladte Lotterier aldeles være afskaffede, og efterdags forbuden af nogen, i hvem det end være, eller under hvad Prætext det foregives kunde, udi Penge eller Vahre at maa indrettes eller bruges; Hvilket Vi og Allernaadigst Ville, at ved Placater baade her og andre Stæder skal bekendtgjøres, og saavel af Magistraten og Politie-Mesteren her i Staden, som og af Vedkommende paa andre Stæder i agt tages, og allvorlig derover holdes.

## VI.

Ville Vi Allernaadigst, at Huusets Indkomster skal i Fremtiden forøges ved den forommeldte Kiendelse af 50 Rigsdaler, som af Fabriqveurer, Handlende eller Søefarende, som forhen er meldt, skal erlegges; Hvorhos i agt tages, at, i fald en saadan overladt Dreng, kort eller inden faae Aar derefter, ved Døden skulde afgaae, at da Hosbonden en anden Dreng udi den Afdødes Sted, paa Forlangende bør overlades, med lige Vilkor, som den forrige, og imod en proportioneret forringet Kiendelse.

## VII.

Ville Vi Allernaadigst til dette Etablissement Skienke og Give den Plads udi Over-Gaden over Vandet paa Christians-

havn, som her foran er ommeldt, at være udseet, og til Etablissementet tienlig befunden, nemlig: fra Vores Over-Land-Bygmester Justitz-Raad Johann Cornelius Kriegers paa Hiørnet af bemeldte Over-Gade og Baads-Mands Gaden staaende Bygninger af, i Linie og Strækning med Over-Gaderne, og der igiennem løbende Canal udi Længde 300 Alen, og udi Brede eller Dybde circa 95 Alen, som er Pladsens hele Brede og Strækning imellem begge Gader, nemlig: Over-Gadens Linie over Vandet paa den eene, og Dronningens Gadens Linie paa den anden Side. Hvilken Plads Vi Allernaadigst have befalet Magistraten udi Kiøbenhavn, saaledes som forskreven staaer, ved Stads-Conducteuren at lade afmaale, afpæle og anvise, hvorefter den maa indhegnes, og paa den Side til Canalen i sin Tiid Bollverk settes, Gade anlegges og forlænges, samt derpaa saadanne Bygninger nu strax, og siden Tiid efter anden opføres, og andre Indretninger skee og gøres, som Stiftningens Omstændigheder udfordrer; Og skal Altsammen, saavel Grund, som Bygninger tilhøre dette Etablissement til Evindelig og U-igienkaldelig Ejendom, med al behørig Ret og Rettighed efter Loven, og skal ansees med samme Frihed for Indqvartering og andre Onera, som deslige Pladser, Bygninger og Indretninger, saasom Hospitaler, Weyshuset, og publice Skole-Huuse udi Kiøbenhavn nyde, og Dette Fattige Børns Opfostrings Huus, udi ingen Tilfælde med videre bebyrdes, eller anderledes ansees, end bemeldte publice Huuse, saa længe det dertil bruges.

#### VIII.

Og, som denne Plads ikke endnu fuldkommelig, men ikkun omtrent een Tredie Deel deraf, virkelig er opfyldt, hvorpaa den første Bygning bliver opført, men til Etablissementets Brug nødvendig udfordres meere Rum og større Plads, til Kiøkken-Hauge, Bygnings-Materialier og andet deslige, end den, som nu virkelig opfyldt findes af den ovenmeldte Stiftning Allernaadigst forundte Plads; Saa ville Vi Allernaadigst, at til Dette Huus imedlertiid maae legges og bruges saa meget af den nest ved beliggende opfyldte Plads, tværs igiennem de til Dronningens Gadens Flugt destinerede Linier, saa langt imod



Printzens Gadens Linie, som udfordres, indtil enten meere af den Huuset nu Allernaadigst forundte Egen Plads viidere i Længden kand blive opfyldt, eller og Nogen melder sig, til at bygge paa den anden Side af Dronningens Gade, da denne indtagne Gade-Plads, med videre, igien skal udlægges, og behørig rødelig gøres, saa fremt som det ikke skulde behøves, at til dette Huuses Fornødenhed derpaa blev bygget, da det i slig fald dertil, frem for til anden particuliere Brug, skulde være præfereret.

## IX.

De Betiente, som virkelig boe udi Huuset, eller, om de end boe uden Huuset andenstæds, og dog høre dertil, deraf lønnes, og ingen anden Fortieneste have, eller Borgerlig Næring bruge, skulle være fri for, at forrette nogen slags af Byens Bestillinger, at gjøre Vagt, Optoge eller deslige, og skulle udi alle Maader ansees, og i alle Tilfælde med dem, saavel med deres Foro, som med deres Jurisdiction og Efterladenskab forholdes, ligesom med Betienterne udi de forbemeldte andre publice Huuse i Kiøbenhavn hidtil haver været Brug og Maade.

## X.

Tillade Vi Allernaadigst, at udi dette Huus maa præpareres og behandles alle Sorter til Manufacturer brugelige raae Materier, være sig Linned eller Uldet, Bomuld eller Andet, og samme ikke allene derudi spindes og tvindes, haspes og spoles, men endog væves, knyttet og paa andre Maader forferdiges og appreteres, saa vel benævnte som alle andre Sorter Manufactur-Vahre, som Andre ikke privative ere berettigede til, alleene at forfærdige. Og maae af Directionen, til saadant Arbeyde og Drengenes Underviisning, antages saadanne Mestere, Arbeidere og andre Personer, som De fornødne og til Husets Beste for tienligt eragter, uden at derudi maae gøres nogen Hinder, eller Mesterne tvinges til, at gjøre Mester-Stykke, indtræde udi Haandverkernes Lauge, at svare Laugs-Rettighed, eller være forbunden til nogen Laugs Vedtægter, saa længe de virkelig staae udi Dette Huuses Tieneste, og ikke arbeide for Andre.

## XI.

Drengene, som udi dette Huus have været indlagde, skulle, naar de deraf udtages, ikke bebyrdes med at forskaffe andre Geburts-Breve, end Directionens Attester, som dennem paa U-Stemplet Papier, under Huusets Seigl, uden Betaling, maa meddeeles, og skal ansees ligesaa gyldig, som det af Rættten var udfærdiget og paa det Anordnede Stemplet-Papier var skreven: Udi hvilke Attester og maa anføres de Skudsmaale som dem af Lærerne og Mesterne gives, om deres Videnskaber og deres Forhold i den Tiid de haver været i Dette Huus.

## XII.

De Dreng, som udi dette Huus ved Døden bliver bortkaldet, skulde jordes udi Vor Frelseres Kirke paa Christianshavn, dens Kirkegaard, hvor dem skal forundes fri Jord, og Begravelse, paa de dertil forordnede Tiider, uden ringeste Betaling, enten til Kirken eller dens Betiente.

## XIII.

Ville Vi Allernaadigst, at Dette Huus skal være befriet for at svare Told, Consumption, Accise eller andre Paalæg af de Vahre, som indføres, og bruges til Forarbeidning derudi, det være sig Hør, Hamp, Uld, Olie, Farve-Vahre eller deslige, til hvilken Ende Directionen paa sædvanlig Maade ved Indførselen indgiver rigtig Fortegnelse paa saadanne Vahre, til De Deputerede og Tilforordnede udi Vores Cammer-Collegio, og reqvirerer frie Ordre til Vedkommende paa Told-Cammeret, saa ofte noget indføres, som Dennem da skal meddeeles.

Ligeledes ville Vi Allernaadigst forunde Told- og Accise-Frihed paa de Bygnings-Materialier, som saavel til den nu forestaaende Bygning og Indrætning, som og siden til Bollverkning, Indhegning og fleere Bygninger, i Tiiden kunde behøves.

## XIV.

Og for ydermeere og i alle Tilfælde, at viise Vores Allernaadigste Attention for Dette Etablissement, have Vi Allernaadigst bevilget, at ved hvert Aars Udgang maa af Vores

Cassa til Stiftningen betales 100 Rixdaler Aarlig for hver 100de af disse Dreng-Børn, som der udi det forbigangne Aar have været spiset og underholdet, efter den speciale Forklaring, som derom af Directionen fremlægges.

## XV.

Forunde Vi Allernaadigst, at Stiftningen maa befries for Porto af ald den Correspondence, som udi Dets Anliggende føres og forefalder, baade til og fra, Indenlands og Udenlands Stæder, nemlig, af de Breve som skrives, saavel af Directeurerne Selv, som af Huusets Forstander udi Dets Anliggende, saa og af Inspecteuren for Lotterierne, og til Giensvar indløber og imodtages, det være sig til og fra Dem, som Dreng enten indlegge, eller udtage, som og den Correspondence, som forefalder med Collecteurer, eller andre Lotterierne angaaende Affaires; Dog skulle alle saadanne Breve, som afgaar, være forseglede med Stiftningens Segl, eller de Lotterierne betreffende, med eet vist dertil indrettet og Inspecteuren betroed Segl, og ellers, saavel med de Attester, som skal følge samme Breve, som udi andre Maader forholdes efter Forordningen af 1ste May 1739, saa at ingen Undersleb begaaes, eller anden Correspondence, under den Prætext føres under vilkorlig Straf.

Hvad Træknings Lister og deslige angaar, som ikke kand beforders med den Ridende-Post, Tillade Vi Allernaadigst, at maa gaae med de Farende Poster, saaleedes, som med nogle andre Lotteriers Lister forhen skeet er, og at Directionen Selv maa accordere med de Farende-Poster, om det, som i slig fald derfor skal betales.

## XVI.

Bevilge Vi Allernaadigst, at til Alle Denne Stiftnings Affaires maa være Tilladt at bruges U-stemplet Papier, nemlig: baade til Deres Bøger, Forskrivninger, Contracter, Reverser og Attester, Qvitteringer, saa og Rættergangs Sager, om De skulle blive foraarsaget nogen at føre, samt alt andet, som forefalde kunde, og skal dog baade inden og uden Rættentages og ansees, som det var skreven paa den Allernaadigst Anordnede Rette Sort Stemplet Papier.

## XVII.

Skulde noget forefalde eller opfindes, som til Denne Stiftnings ydermeere Forbedring, Fremtarv og Forøgelse kunde holdes tienligt og nytteligt, Tillade Vi Allernaadigst og Ville, at Præses og Directeurer saadant i sin Tiid for Os Allerunderdanigst andrager, da Vi Allernaadigst Ville være betænkt paa efter Omstændighederne, og, saa vidt mueligt, Allernaadigst at Bevilge og Foranstalte, hvis som kunde geraade til Dets Soutien og Vedligeholdelse, saasom Vi altid med Høy-Kongelig Naade og Velbehag Vilde Optage og Ansee den herudinden udviisende Nidkierhed og Vigilance, og have særdeles Fornøjelse af, at see Dette fornødne Værks Opkomst, Tiltagelse og bestandige Vedligeholdelse, befordret.

Hvis som imidlertid udi eet eller andet Tilfælde maatte forefalde, hvorom Præses og Directeurer finder fornøden, Vores Allernaadigste Villie og Resolution at indhente, Tillade Vi Allernaadigst, at derom igiennem Vores General Landets Oeconomie og Commerce-Collegio maa skee Allerunderdanigst Forestilling, da Vi Vores Allernaadigste Villie forderligst Vilde lade tilkiendegive. Givet paa Vort Slot Fredensborg den 29de Junii An. 1753.

Under Vor Kongelig Haand og Signet  
(L. S.)                      FRIDERICH R.

Fire Uger senere vedtog Direktionen at lade trykke 1000 Eksemplarer af Fundatsen paa Dansk og halvt saa mange paa Tysk, ligesom der ogsaa blev trykt en Del Eksemplarer og Ekstrakter af Reglementet paa begge Sprog, da det gjaldt om at gøre Stiftelsen og dens Hensigt bekendt i den videst mulige Udstrækning.

## 4. FRIVILLIGE GAVER.

Som det ses af Fundatsen, havde Kongen lovet at give en Sum til Opfostringshuset, ligesom han tillod en Indsamling een Gang for alle, enten ved Subskription, eller som Direktionen maatte finde heldigst, kun skulde den være aldeles frivillig.

Allerede faa Dage efter Fundatsens Approbation var Præses og Direktørerne samlede for at overveje, hvorledes Indsamlingen bedst kunde foregaa, og det blev da besluttet at lade indrette Kollektbøger, i hvilke blev indsat et Eksempplar af Fundatsen, et Udtog af Reglementet samt et Billede af Opfostringshuset. En Bog skulde indrettes særlig for København og præsenteres for alle, høje og lave, „fra D. kgl. M. selv og D. M. Dronningerne og det højkongelige Herskab, de høje Ministre og Herrer til Hoffet henhørende, samt Gehejme-raader, Generaler, Grever, Kammer- og Friherrer, samt alle øvrige kgl. Betjente, gejstlige og verdslige, udi virkelig Tjeneste staaende eller karakteriserede i og uden for Rangen, desligeste Compagnier og Societeter, Grosserere, Stadens 32 Mænd og alle handlende Borgere og Borger Officianter, Civile og Militære, og in Summa alle Stadens fornemme Indvaanere, inden eller paa det Territorio uden Portene.“ Saa skulde der sendes een til Stiftsøvrigheden i hvert Stift, der skulde lade den præsentere for Embedsmænd og Borgere i alle Stiftets Købstæder. Paa Landet skulde den ved Sognepræsten bringes til Præster, Kapellaner, Degne og andre Kirke- og Skolebetjente, hvorefter den skulde bringes „til alle øfrige udi Sognene paa Landet boende, fornemmelig de respektive Proprietærer, Embedsmænd, høje og lave, Inspektører, Forvaltere og Ridefogeder, Forpagtere, Gjæstgivere, Møllere, Kromænd og Haandværkere.“

Kollektbøgerne var færdige til Afsendelse i December Maaned. Der blev udsendt ialt: 1 til hvert af Stifterne, 1 til Overpræsidenten i København, 4 til Statholderen i Hertugdømmerne (2 til Stæderne i Slesvig og Holsten og 2 til Landet). I disse var Fundatsen paa Tysk ligesom i de 2, der blev sendt til Overpræsidenten i Altona og Statholderen i Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. I hver Bog var der en Opfordring til at give, underskrevet af Præses og Direktørerne, der lyder saaledes:

Da Deres Kongelig Majestet, Vores Allernaadigste Arve Konge og Herre, foruden de Velgierninger, hvormed Deres Majestet udi mange Maader haver benaadet, det af Dem Selv stiftede Opfostrings Huus, haver af Høy Kongelig Naade lagt det dertil, at efter den Kongelig

Fundations 11te Articul's Formeldning, maae skee en Samling, over alt udi Deres Kongelig Majestets Riiger og Lande, til dette Huuses Fornødenhed og Beste. Saa er til den Ende indrettet denne Subscriptions-Bog, udi hvilken de velgiørendes Godhed og Gavnildhed antegnes og saa længe dette Huus og dets Indretning bestaar og vedvarer, ihukkommes og til Amindelse bevares. Et Værk som hensigter og foretages til den Allmægtiges Ære, til Fæderne Landets Nytte og til den fattige og ellers forladede Ungdoms timelige og ævige Velfærdts og Bestes Befordring, forhaabes at finde alle Christelige og Patriotiske gemytters Gunst og Bifald; Og ligesom man til dets Understøttning og fortsættning, intet ønsker og udbeder uden gandske frivillig Hielp og Kierlig Gave, og det mindste som gives, antages med lige oprigtig Taknemmelighed som det støre, saa bliver og de Umyndige, som nyde Frugten af saadan gavmildhed, underviist og tilholdne fra Deres spæde Ungdom at bede godt for deres Velgiørere, og anraabe den Allerhøyeste at velsigne Dem i Deres Huuse og Slægter, Lykkelig giøre Deres Foretagende, lade Dem finde den sande fornøjelse af at giøre gott, og derimod afvende alt ont fra Dem og Deres Efterkommere i Tiiden og Ævigheden.

J. H. E. v. BERNSTORFF.

F. HOLMSTED.

FRIIS.

C. C. DAUW.

J. F. WEWER.

J. J. HÆSEKER.

Som man kunde vente, indløb straks de mest imødekommende Svar fra de Myndigheder, Bøgerne var sendt til, samt Forslag om, hvorledes Indsamlingen kunde foregaa. Saaledes skrev, for kun at nævne et Eksempel, allerede d. 22. Decbr. Statholderen over Hertugdømmerne, Markgreven af Brandenburg Culmbach, der var en Onkel til Kongen, at han „med den varmeste og sandeste Fornøjelse vil bidrage alt det muligste ved Subscriptionens Besørgelse i begge Fyrstendømmer til Fyldestgjørelse af det af Monarken saa værdigt og landsfaderligt oprettede Etablissement til fattige Børns Opdragelse, til Styrke for de danske Staters Industri og Næringsgrene.“ Nogle Steder blev der lavet lige saa mange smaa Bøger, som der var Herreder i Stiftet, andre Steder sendtes løse Lister omkring, og de tegnede Bidrag førtes senere ind i Hovedkollektbogen, der kun cirkulerede i Stiftets Hovedby, og efterhaanden som Indsamlingen var afsluttet, sendtes Bøgerne til Opfostringshuset, i hvis Arkiv de endnu findes; men det varede dog flere Aar, inden de sidste Bøger indkom. Først i Efteraaret 1764 indkommer fra Grev v. Lynar Resten af de frivillige Gaver, der var tegnede i Oldenburg

og Delmenhorst. — Alt i alt indkom der paa den Maade c. 40000 Rd. Deraf gav Kongen 12000 Rd., Dronning Juliane Marie 1000 Rd., Enkedronning Sophie Magdalene 500 Rd. og Hertuginde af Ostfrisland 100 Rd. Hofaristokratiet og den velstaaende Borgerstand gav ogsaa betydelige Bidrag, og fra Oldermændene for 51 Lav kom ret betydelige Gaver, mest kom fra Vintapperlavet, der gav 65 Rd. 1 Mk., mindst fra Bundtmagerne og Gørtlerne, der kun gav 2 Rd. 4 Mk. Det er derfor ikke saa underligt, at over Halvdelen af hele den samlede Sum kom her fra København. Men for Resten kom der Bidrag fra de fjærneste Afkroge af Riget, endog fra Halligerne i Vesterhavet. I det hele kom der fra Hertug- og Fyrstendømmerne over 7000 Rd.

Paa Landet gik det jo ikke altid saa glat; thi det var en ren Undtagelse, at Bønderne fra det nykøbingske og stubbekøbingske Rytterdistrikt paa Falster sammenskød 66 Rd. Mange Steder lod Præsten Degnen eller Skoleholderen gaa om til alle i hans Sogne, og hos de fleste Gaardmænd fik han 1 eller 2 Skilling, medens Præsten selv i Reglen gav 1 Rd. Andre Præster nøjedes med at sende Bogen til de i Fundatsen nævnte Standspersoner, Kromænd, Møllere o. s. v., men sendte den ikke til de fattige „Trællebønder“, som de ofte kaldes. Dette kunde endogsaa give Anledning til Ufred mellem Nabopræster. Pastor Mandix i Hveisel vil ikke præsentere Bogen for Bønderne, da Præsten Hans Bering i Tyregod har undladt at gøre dette, da han (Mandix) ikke vil anses som den, der kommer med nye Paafund. Han sender derfor Bogen tilbage til Provst Risom i Brande, der bliver ærgerlig over denne Standsning, da Indsamlingen skal være sluttet, inden han skal til Ribe Landemode, hvorfor han sender Bogen tilbage til Bering med Tilhold om at lade den bære om til alle; han kan jo lade sin Degn gaa med den for at foreholde Folk hans kgl. Majestæts allernaadigste Vilje. Men Hans Bering vil ikke tage mod nogen Næse. Han kan hverken af Fundatsen eller Biskoppens Brev se, at Bogen skulde bæres om til Almuen, ej heller, at Degn eller Skoleholder skulde befordre den, „som det og er bekjendt, at min gamle Degn umulig kan gaa i slige Ærinder“; derfor anser han sin „Hr.

Medbroders indførte Erindring som unødigt“ og lader Bogen gaa videre. Da den kommer til Hveisel igen, skriver Præsten der, at skønt de fleste af Sogdenes Beboere er fattige Trællebønder, har han dog „insinueret Subscriptionsbogen begge Sognes Beboere“; ganske vist er der mange her i Nærheden, der aldrig har hørt om den og dog har mange Penge paa Rente, „men har vedkommende saa ren Samvittighed og saa liden Lydighed mod deres allernaadigste Konges kjærligste Befalinger, bliver slikt ikke mit Ansvar“.

Præsten i Uggerslev paa Fyn klager over, at Gaarden er øde og Jorden bortforpagtet til Bønder „mig til største Skade; thi nu kan de frit gjøre al den Tiendesvig, de vil“. Han ønsker, at det maatte behage Kongen og Øvrigheden at forhjælpe ham fattige og arme Mand til hans Kalds rette Indkomster efter Hans Majestæts Lov og Reskripter og blive befriet for Chikaner og Fortrædeligheder, som rejser sig af den øde Kirkejord. „Det smerter mig, at jeg denne Gang til saadant gudeligt Brug kan ikke give mere end 1 Mk.“

Bedre gik det i Herslev, hvor Præsten „anholdt Menighederne deris magtpaaliggende Kjærlighedspligt udi dette saa nyttige som gudelige Værk“, hvorefter Degnen „i disse tvende smaa Menigheder samlede 6 Rd. 5 Mk. 4 Sk., hvilke de som glade Givere under tusinde Velsignelsers Ønsker over Opfostringshuset i Gudelighed og Underdanighed fremsender.“

Fundatsens 4de Post bestemte, at enhver, der gav 300 Rd. til Opfostringshuset, fik Ret for sig og efterlevende Hustru og Livsarvinger af begge Køn at indlægge en Dreng i Stiftelsen. Paa den Maade kom en Del Pladser til at tilhøre Familier, der til Dels ejer dem endnu den Dag i Dag. Enkelte gjorde aldrig Brug af deres Ret, saaledes Justitsraadinde Anna Christiane Breiden fra Wilster, der gav 500 Rd. „til bedste for det udødelige Hædersminde, som Kongen efter Rigets Minister, Grev Bernstorffs vise Tilskyndelse og Hjælp har oprejst“. Overkammerherre v. Plessen, der gav 300 Rd., har heller ikke benyttet sig af sin Ret, og til den Plads, Etatsraad Wewer, en af Stiftelsens Direktører, erhvervede, har der i mangfoldige Aar ingen Ejer meldt sig. Kammerherreinde v. Plessen, f. v. Berkentin, gav 18 Aktier i



det almindelige Handlingskompagni, hvorfor hun fik Ret til for Livstid at belægge 3 Pladser. Slægten Collin ejer Pladsen Nr. 4, som den først antagne Lotteriinspektør, Jonas Collin, erhvervede sig Ret til allerede 1754, og som siden indtil den Dag i Dag er bleven belagt af denne Familie fra Fader til Søn. Dette kan ikke siges om nogen af de andre Familiepladser. Saaledes belægges Pladsen Nr. 6, der købtes af Borgmester Holmsted 1756, nu af Familien Caroc, medens Nr. 126, som oprindelig ejedes af Justitsraad Lintrup (siden Lindencrone), længe har været belagt af Familien Hegermann-Lindencrone; og Nr. 230, der erhvervedes af daværende Raadmand, senere Borgmester Falk, nu belægges af Familien Meincke. Angaaende Pladsen Nr. 212, der Aar 1754 erhvervedes af Grev Adam Gottlob Moltke, blev der 1793 truffet den Bestemmelse, at den altid skulde belægges af den Moltke, der ejede Bregentved, hvilket endnu finder Sted.

Det vil ikke undre nogen at høre, at næst efter Kongen var der ingen, der skænkede Stiftelsen saa stort et Beløb, som Bernstorff selv. Paa en af de første Sider i Subskriptionsbogen for København, hvor man finder den kgl. Families Bidrag og Navnene paa Rigets aller fornemste Mænd, læses følgende:

„Jeg giver til denne højpriselige Stiftning 4000 Rd. Courant. Men som Pengene ej straxen af mig kan udbetales, saa engagerer jeg mig herved at forrente bemeldte Capital efter Tidens Længde, indtil Betalingen skeer, aarligen med 200 Rd., og conserverer mig derhos den Rettighed at faa saa mange Drengene indlagt, som jeg i Proportion af denne min Gave efter Foundationens 4. Post kan prætere.

Kjøbenhavn d: 19 January 1754.

J. H. E. v. BERNSTORFF. \*)

\*) Det bemærkes, at dette er skrevet paa Dansk med Baumgartens Haandskrift og B.s egenhændige Underskrift, saaledes som Tilfældet er i alle de mange Skrivelser, der findes fra B. blandt Opfostringshusets Papirer. Skønt man paa hver Side i Stiftelsens ældre Historie bliver mindet om den Kendsgerning, at det danske Monarki var tvesproget, og al Korrespondance med de saakaldte tyske Provinser (derunder indbefattet Slesvig) førtes paa Tysk, fortjener det at fremhæves, at Opfostringshusets Forretningssprog var Dansk, paa samme Tid som flere af Kollegierne i Virkeligheden havde tysk Forretningssprog. Dette er et godt Bevis mod dem, der for at skade B. holdt af at beskyldte ham for at foragte det danske Sprog.

Disse Penge naaede Bernstorff ganske vist aldrig selv at faa betalt. Han betalte Renter af dem til sin Død; men Summen blev først indløst 11. Juni 1782. Naar mange har ment, at Summen aldrig er bleven betalt, strider dette ogsaa imod, hvad Justitsraad Pontoppidan, der senere var Medlem af Stiftelsens Bestyrelse, og som har sat sig nøje ind i Opfostringshusets ældre Historie, meddeler i „Minerva“ i Jan. 1796, at Forpligtelsen „for længst er indfriet af vor nulevende Statsminister Grev Bernstorff“; det samme siges ogsaa i nogle af hans utrykte Optegnelser, og af Forstanderen i en Indberetning til Overpræsidenten 1796.

Bernstorff havde ved denne Gave erhvervet sig Ret til at belægge 13 Pladser, hvilket dog ikke havde praktisk Betydning, da det, saa længe han var Præses, jo væsentlig var ham, der bestemte, hvem der skulde indlægges. Efter hans Død belægger hans Brodersøn kun 2 Pladser, Nr. 11 og 13, og i 1809 resolverede Bestyrelsen, at Slægten ikke havde Ret til at belægge Pladser, da den ældre Bernstorff ingen Descendenter efterlod.

Den næststørste Gave, Stiftelsen modtog fra en Privatmand, var paa 1500 Rd. og kom fra Sognepræst Irgens til Skibsted og Lyngby Menigheder i Viborg Stift i Aaret 1762, altsaa længe efter at den første opblussende Begejstring havde sat sig, men er et godt Vidnesbyrd om, hvorledes Opfostringshuset var trængt ind i Folks Bevidsthed, selv i afsides Egne. Denne betydelige Sum blev givet paa en særdeles smuk og beskeden Maade. Hans Gavebrev lyder saaledes:

Højædle og Højvelbaarne  
 Højædle og Velbaarne  
 Højædle og Velbyrdige  
 Højgunstige naadige Herrer!

Jeg har nu i fulde 43 Aar ved Guds, Hans Majestæt min aller-naadigste Konges, og højlovlig Ihukommelse Forfædres Naade, ædet mit Brød som Præst for Schibsted og Lyngbye Menigheder i Viborg Stift, hvorfor jeg til Taknemmelighed af et frivilligt og glad Hjærte har besluttet at give noget til gudelig Brug; og som der er ingen Slags Publique Stiftelser til Fattigdommens Soulagement, der kan være christeligere og nyttigere end det højkongelige Opfostringshus i Khfu, hvorved Guds Rige fremmes, Staten forbedres og Tid efter anden vil blive hver Landsdels Indbyggere til Nytte, saa offererer jeg herved

1500 Rd. . . . . Denne eneste Doucør begjærer jeg, at denne liden Gave ikke maatte publiceres i Gazetterne, i det mindste, at mit Navn ikke maatte nefnes. Gud lægge Naade og Ære til Deres vigtige Embeder, under hvilken Forbøn jeg udbeder mig den Frihed at skrive mig

De høje Herrer Directeurs  
 underdanigste Tjener  
 HENNING ARSINÆUS IRGENS.

Schibsted d: 27 Maj 1762.

Direktionen gav ham Ret til at belægge 2 Pladser, en Ret, som han dog aldrig benyttede sig af. Men da hans Arvinger nogle Aartier senere fandt Adkomstbrevet mellem hans Papirer, gjorde de deres Ret gældende, og Pladserne Nr. 78 og 92 blev i mange Aar belagt af hans Dattersøn, Pastor Henseman. Nu tilhører de Slægten Hagerup. Nogle Aar senere kom der 300 Rd. fra en ubenævnt i Helsingør, der ønskede en Dreng indlagt under Navnet „den ubekjendte Gave fra Helsingør“, men overdrog Direktionen at indlægge Drengen.

##### 5. KIRKEKOLLEKT.

I Henhold til Fundatsens 3. Post, der gav Opfostringshuset Ret til en Kirkekollekt Nytaarsdag, udstedtes en kgl. Ordre, der lød saaledes:

Til Biskop Hr. Peder Hersleb.

FRIEDERICUS QUINTUS etc. Vor synderlig Bevaagenhed tilforn! Da Vi af Landsfaderlig Omhu og Kiærlighed etc. — — —; Saaforuden, at Vi Selv, af høy Kongelig Naade, til de forestaaende Bygninger og andre til Etablissementet udfordrende Indrettninger, allernaadigst have skienket en vis Summa af Vores Cassa, have Vi og til denne saa høy fornødne Stiftnings Vedligeholdelse, allernaadigst funden for got, at forunde dette FATTIGE BØRNS OPFOSTRINGS HUUS, en Aarlig Collect, saavel over alt i Vort Rige Danmark, baade i Kiøbstæderne og paa Landet, samt og udi Vores egne Tydske Provincer, hvorfra fattige Børn til Opfostring og Oplæring i dette Huus maa indlægges. Thi er altsaa hermed Vores allernaadigste Villie og Befaling, at Du føyer den Anstalt, at der saavel i Vores Kongelige Residence Stad Kiøbenhavn, som ellers over alt, baade i Kiøbstæderne og paa Landet i det Dig allernaadigst anbetroede Stift, Aarlig, hver Nytaarsdag, efter foregaaende Intimation af Prædikestoelene, vorder udsat Bækkener for Kirke-Dørrene, eller paa anden Maade, efter hvert Stæds Omstændigheder, Brug og

Maade, til Froe-Prædiken, Høymesse og Aftensang, for at indsamle, hvis eenhver af christen Kiærlighed, efter eget gode Behag og af fri Villie, til Hielp til Drengenes Underholdning og Oplæring i dette Huus, give og meddeele ville; Og skal, hvis som saaleedes indsamles, af Præsterne leveres til Provsterne i hvert Herred, og af dem igien til Dig, hvorefter Du det for Præsens og Directeurerne for Stiftningen haver at tilkiende give, og Dig dermed saaleedes, som hid til i slig fald, at forholde; Derefter Du Dig allerunderdanigst haver at rette; Befalendes Dig Gud. Skrevet paa Vort Slot Fredensborg den 29de Juny Anno 1753.

Under Vor Kongelig Haand og Signet

FRIDERICH R.

---

*Holstein.*

Ligelydende Skrivelse sendtes til de andre Bisper, Ramus paa Fyn, Hans Adolf Brorson i Ribe, Broder Brorson i Aalborg, Wöldiche i Viborg og Peder Hygom i Aarhus.

Ogsaa i Hertug- og Fyrstendømmerne skulde Kollekten finde Sted, derimod ikke i Norge, som heller ikke havde taget Del i den frivillige Indsamling.

Hver Præst sendte Kollekten til Provsten, der tog den med, naar han drog til næste Landemode, hvorefter Biskoppen indsendte hele Stiftets Kollekt. Paa den Maade har Opfostringshuset altid haft en aarlig Indtægt af c. 1000 Rd., ogsaa efter at Kollekten for nogle Aartier siden blev afløst af en fast Afgift, der nu beløber sig til 2900 Kr. I København fandt Afløsningen allerede Sted ved det 19. Aarhundredes Begyndelse mod en aarlig Sum af 150 Rd. Man kan vel vide, at det første Aar blev der givet langt rigeligere end senere. Medens der 1. Jan. 1754 indkom over 2000 Rd., sank Beløbet efterhaanden, indtil det til sidst holdt sig temmelig konstant om ved 900—1000 Rd.

Da Biskop Hersleb havde indsendt den første Kollekt fra de 10 Kirker her i København, der beløb sig til 484 Rd., takkede Direktionen ham, „fordi han paa det bevægeligste havde ladet intimere for Bækkenernes Udsættelse“. Bispens selv synes dog ikke at have været tilfreds, idet han skriver, at „Udfaldet af Kollekten kun var maadelig, fordi der i Forvejen var 14 staaende Kollekter, samt flere extraordinære,

een for afbrændte, een for Søskade, een for Kirkers Opbyggelse i Kolding, Odense, Ærøeskjøbing o. s. v.“

Fremdeles skriver han, „at de Reformerte har distingueret sig denne Gang, idet den lille Menighed har givet næsten lige saa meget som hele det øvrige Kjøbenhavn, nemlig 212 Rd. Det rejser sig af, at det og er første Gang, der hos dem har været collekteret. Dersom de ville vise sig lige saa genereux, naar Subscriptionsbogen kommer til dem, saa er det billigt, at det bør paaskjønnnes og de roses.“

Det ser virkelig ogsaa paafaldende ud, at medens der i Frue Kirke kun samledes 38 Rd., indkom der i fransk-reformert Kirke 142 Rd. og i tysk-reformert 100 Rd. Medens Kollekten i den tysk-reformerte Menighed snart kom ned paa samme Trin som i Københavns øvrige Kirker, vedblev den fransk-reformerte i mangfoldige Aar at give næsten det tredobbelte af Byens største Sognemenigheder, indtil ogsaa denne Kollekt i Firserne paa én Gang synker ned under det halve af, hvad den hidtil havde været. Dette kan maaske til Dels søge sin Forklaring i en Strid, som i disse Aar førtes i den fransk-reformerte Menighed angaaende Bidrag fra Menigheden til Frihedsstøtten. Pastor Mourier vilde ikke være med til at give noget, hvorfor hans Holdning i denne Sag fremkaldte et lille Skrift paa faa Sider, der bærer Titlen: „Dronning Charlotte Amalies Opmuntring til nærværende Tider.“ Det begynder saaledes: „Hvo er den Usling, der saa dumdristig, saa utidig vovede at kalde min Skygge op fra Graven? Er det Dig, min franske Menigheds yngste Lærer? . . . Hvo og hvilke ere de svaghjernede, der tør paastaa, at mine Penge ikke anvendes bedre til at fremme Frihed end til udrøje Almisser til Præsteenker. Jeg ærer og elsker ingen anden end frie, oplyste, vindskibelige og overbærende Kristne . . . Lader os være med at slaa Kredsen om Æresmindet.“

Uheldigvis solgtes dette Skrift til Fordel for Opfostringshuset, som Forfatteren kun beviste en Bjørnetjeneste, da Præsten ikke derved skulde blive opmuntret til at lægge Menigheden denne Kollekt paa Sinde, som for Resten allerede var taget af inden Striden.

Saa længe Kollekten fandt Sted her i København, var

det Skik, at c. 100 af Stiftelsens Drengene Nytaarsdag fordeltes mellem Byens Kirker for at staa ved Bækkenerne, hvorfor de i Reglen til den Lejlighed fik ny Hatte.

Det var ikke blot i Kongeriget, at alle Kirkegængere paa denne Maade en Gang om Aaret blev mindet om Opfostringshusets Tilværelse. De „tydske Provinser“ vedblev i et Aarhundrede at vise Stiftelsen samme Interesse og bringe lige saa store Ofre som Kongeriget, og Byen Altona sendte ret betydelige Bidrag indtil for et halvt Hundrede Aar siden. \*) Ganske vist maatte Superintendent Flessa i Delmenhorst og Oldenburg efter et Par Aars Forløb stadig ved Rykkerbreve mindes om at indsende Kollekten. Og naar den saa kom, bestod den ofte af de forskelligste Møntsorter, hvorfor det blev bestemt, at han skulde sende den til Hamborg, hvor den blev vekslet og derfra sendt til København. I Hertugdømmerne kom de største Bidrag stadig fra Provstierne Tønder og Flensborg, ogsaa fra Provstiet Münsterdorf var Kollekten god i mange Aar. Men allermest kom der dog det første Aar fra det lille Grevskab Rantzau, hvor Konsistorialraad Grüner var meget ivrig for denne Sag. Han skriver, at han personlig har staaet for Alteret i Grevskabets 3 Kirker, naar Kollekten fandt Sted, ligesom han ogsaa har ladet Menigheden lægge sin Skærv paa Alteret. Thi naar der stilles Bækkener ved Dørene, plejer der kun at indkomme 5 à 6 Mark; men nu har han samlet 100 Rd., som han sender i dansk Mønt. Kun medfølger en uvekslet Speciedaler, hvorpaa der staar: „Friede ernährt, Unfriede verzehrt“. Den sender han, da det er, som den ubekendte Giver har villet bringe Opfostringshusets mange kommende Beboere et Ønske om Fred som det bedste Klenodie, og han mener, at den som en stum Lærer kan gøre et gavnligt Indtryk paa Lærere og Lærlinge.

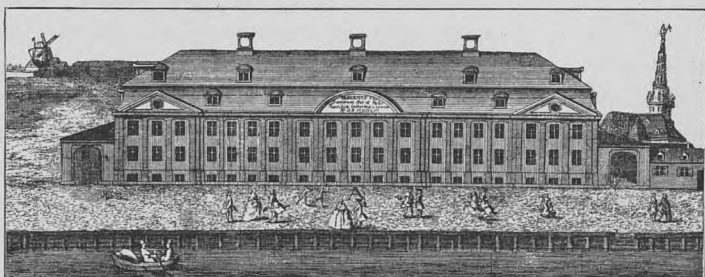
#### 6. KRANSEN HEJSES.

Direktionen ønskede at faa Byggearbejderne fremmede saa meget, at Murerarbejdet inden Udgangen af 1753 kunde

\*) Den 10. Aug. 1857 blev resolveret, at Holsten og Lauenburg ikke mere skulde give Kollekt, men saa heller ikke kunde faa indlagt Drengene.

føres op i Højde med Jordoverfladen. Bygningen skulde saa tildækkes om Vinteren, for at der straks kunde tages fat igen om Foraaret. Der skulde averteres i Gazetterne, at en saadan Bygning skulde opføres, og lysthavende skulde henvende sig til Bernstorff, hvor Betingelser og Overslag fandtes. Da der ikke meldte sig andre end Conradi, der havde tilbudt at paatage sig Arbejdet for 13000 Rd., besluttedes det at holde offentlig Licitation den 6. August i Bernstorffs Gaard for at se, om ingen vilde gøre det billigere. Da ingen underbød Conradi, fik han Arbejdet.

Imidlertid viste det sig, at hvis Bygningen skulde opføres lige Øst for Kriegers Huse, maatte der opfyldes 35 Alen mod Øst. Da man helst vilde undgaa dette, og det



Opfostringshuset paa Kristianshavn.

desuden vilde komme til at tage sig bedre ud, hvis de kriegerske Huse, der havde en uregelmæssig Beliggenhed, blev fjærnede, fik man Tilladelse af Kongen til at købe dem. Skønt Bygningen saaledes kom til at ligge c. 50 Alen mere vestlig end oprindeligt paatænkt, viste det sig dog nødvendigt at pilotere overalt, hvor der skulde staa Mure og Skillerum, da Grunden ikke var tilforladelig. Dette bevirkede, at Bygningen blev nogle Tusinde Rd. dyrere, end den var anslaaet til, saa den alt i alt kom til at koste mellem 19 og 20 Tusinde Rd.; men til Gengæld kom den mere til sin Ret og fik et meget stort og afrundet Grundstykke, hvor der senere blev anlagt en anselig Have.

Den 25. September 1754 var Direktionen om Eftermiddagen samlet ude paa Bygningen, hvor Kransen blev hejst,

og der blev udbetalt 12 Speciesdukater til de Mur- og Tømersvende, der havde bygget paa Huset, og som overværede denne Ceremoni. Men det varede endnu et helt Aar, inden man kunde begynde at modtage Drengene. Allerede den 19. Oktober 1753 antog Direktionen KNUD BROUST til at være Stiftelsens Forstander og Bogholder for 300 Rd. aarlig. Lønnen beregnedes først fra næste Paaske, men han paatog sig, naar han havde Lejlighed, at have Opsigt med, hvad der forefaldt paa Bygningen, særlig med Piloteringen. Og da Huset var færdigt, havde han nok at gøre med at faa det monteret og indrettet til at modtage 200 Dreng.

I April Maaned 1755 var alt for saa vidt rede, at Direktionen besluttede fra næste Mikkelsdag at lade Børnene komme. Allerede forinden havde et kgl. Reskript anbefalet at modtage Sønnen af en afskediget papistisk Soldat, der agtede at forlade Landet. For at faa Rede paa, hvor mange Dreng, der i Henhold til Fundatsens 3. Art. omtrent maatte findes i Danmark, som var egnede til Optagelse, blev der skrevet til Amtmændene, der anmodedes om at opgive Tallet paa de Børn, der først og fremmest burde indlægges, ligesom der blev sendt Cirkulærer til Statholderen i Hertugdømmerne, Overpræsidenten i Altona, samt Amtmændene og Landfogederne i de tyske Provinser. Ja, der blev ogsaa skrevet til Statholderen i Norge, Amtmændene og de 4 Biskopper, at skønt dette Land ikke havde bidraget noget til Opfostringshuset, var Kongens Omsorg for de fattige saa stor, at der ogsaa derfra, hvis der bliver Plads, maa indlægges fattige Dreng. De Svar, der indløb fra Norge, tyder paa stor Taknemmelighed over dette Tilbud; i et Brev hedder det, at „intet af hans Majestæts Riger kan være mere nødlidende foruelige og nyttige Arbejdere; der fattes dog ej gode og lærvillige Genier, men alene paa dem, som dennem i arbejdsomme Videnskaber kunne underrette.“ Fra Trondhjem skriver Biskop Nannestad, at han skal uddele de tilsendte Eksemplarer af Fundatsen, „bekjendtgjøre den højkongelige Naade og tilbørlig allerunderdanigst berømme den, at det og allern. haver behaget at udstrække den endogsaa til dem i Norden længst fraværende og de iblandt dem allerringeste, ligesom jeg og



skal give mig den Ære Virkningen deraf at indberette, endskønt den efter dette vidtløftige Stifts Beskaffenhed meget sildig vil indløbe. Vi ere alle skyldige til allerunderdan. at velsigne Hs. Majestæt for saa faderlig Hensigt til sit Folks almindelige Velstand.“ Men da det kom til Stykket, blev der ikke anmeldt en eneste Dreng fra Norge. Biskoppen i Kristiania skriver, at han „maa fremstille sin Drøvelse over, at jeg ikke har bekommet Anmeldelse af en eneste, som vil søge Delagtighed udi denne Opfostringshuset tillagte kgl. Naade, endskjønt jeg paa bevægeligste Maade har opmuntret enhver.“ Han formoder, at Grunden maa være, at Drengene fra Landet ikke maa forlade „Dragon- og Soldatkvarteret“, før de bliver dygtige til Tjenesten. Og i Byerne sender Folk deres Drengene til Skibs inden det 15. Aar.

I Bergen opslog man Plakater, og man lod ved Trommeslag i Gaderne bekendtgøre, at fattige Drengene kunde indlægges i Opfostringshuset, lysthavende kunde melde sig hver Tirsdag og Torsdag paa Raadstuen. Da ingen meldte sig i de følgende tre Maaneder, gik Trommen igen. Men lige meget hjalp det. Senere modtog Stiftelsen dog flere Gange Drengene fra Norge, hvor ogsaa i Aarenes Løb en Del af Opfostringshusets Drengene fandt deres Levebrød.

Vender vi dernæst Blikket saa langt mod Syd som til Altona, ser vi, at Myndighederne der havde grundig misforstaaet Direktionens Skrivelse, idet Overpræsident v. Qvalen skriver tilbage, at dersom Vajsenhusets Børn i Altona, særlig dem med friske og sunde Lemmer, skal sendes til Opfostringshuset, vilde Vajsenhuset komme i Miskredit og tabe mange Gaver, der skænkes det. Han beder derfor om, at Kongen vilde give dem Lov til ikke at sende Børnene, hvortil Direktionen svarer, at det aldrig har været Mening, at der skal sendes Børn, der er forsørgede. Ellers blev Tilbudet fra Direktionen overalt modtaget med Glæde, og der indløb en Mængde Anmeldelser. I flere af Byerne blev Borgerskabet kaldt sammen paa Raadstuen og gjort bekendt med Direktionens Skrivelse, og mange Steder blev Fundats og Reglement læst op fra Prædikestolen. Men da det kom til Stykket, viste det sig ofte, at Mødrene ikke vilde af med deres Drengene,

hvad der for en Del kom af, at der mange Steder havde udbredt sig ganske fejlagtige Forestillinger om, hvad Opfostringshuset egentlig var, saa det undertiden af Almuen blev opfattet som en Slags Tvangsanstalt. Dette fremgaar saaledes af en Skrivelse fra Stiftsbefalingsmand Scheel til Direktionen, hvori han meddeler, at han har givet Ordre til Øvrighederne, at Drengene ikke maa indlægges mod Forældrenes Vilje, „helst da slikt vilde bestyrke den gemene Mand udi det meget urigtige Begreb, mange gjøre sig om Stiftelsens Hensigt og Indretning“. Dette kunde ses af, hvad der havde fundet Sted i Roskilde, hvorfra der var anmeldt 6 Drengene, men kun mødte 2. Han mener, at Forældrene bør kun tvinges, naar de faar offentlig Understøttelse og det skønnes, at de ikke kan forsørge Børnene. „Thi saa længe og al den Stund der findes og tilbydes Lejlighed for de uformuende at faa deres Børn baade med nødtørftig Klæde og Føde forsørget, samt at faa dem vendt og anvist til Flid og Skikkelighed og i Tide selv at fortjene deres Brød, er det ganske vist utilladeligt, at de af Publico skal fødes og derved blive til Ørkesløshed hengivne, liderlige og uduelige Lemmer i Societetet, aleneste for deres Forældres Fornøjelse eller Caprices Skyld.“ Heri er Direktionen enig med ham. Senere henstillede han til den, om man ikke „til publique Stiftelsers Lettelse indirekte kunde nøde Forældrene, som havde et falsk Begreb om Stiftningens Hensigter, ved at betage dem den Almisse, som de i Consideration af deres Børn nyde.“

Fra Rødby og Maribo hedder det, at ingen endnu vilde indlægge Drengene, „thi der ligger ligesom en Frygt i dem for den ny Indretning, førend derpaa bliver gjort en Begyndelse.“

I Ærøskøbing var der anmeldt ikke mindre end 30 Drengene til Indlæggelse, hvilket ganske vist er et forbavsende stort Antal fra saa lille en By. Men da det kom til Stykket, blev der ikke indlagt en eneste. Fra Statholderen i Hertugdømmerne havde Magistraten faaet Paalæg om at tilholde de anmeldte Drenges Forældre at have Børnenes Tøj i Orden, inden næste Skib gik til København. Men man tænke sig Borgerskabets Bestyrtelse, da Børnenes Mødre erklærer, at de ikke vil lade deres Drengene rejse. Deres Mænd har uden

deres Vidende og Samtykke anmeldt Børnene. Tager man dem fra dem, vil de ogsaa rejse bort. Truselen om denne *secessio plebis* var Magistraten for meget, hvorfor den sender et meget ulykkeligt Brev (paa Tysk) til Markgrev Friderich Ernst paa Friederichsruhe, hvori der til Slutning spørges: Skal Drengene nu tages med Magt? I saa Tilfælde er den bange for, at Kvinderne vil blive ganske „furieux“. Markgreven sender Brevet til Direktionen, der naturligvis ikke vil udsætte den stakkels Magistrat for denne Fare, og Mødrene faar Lov at beholde deres Børn.

Fra Grevskabet Rantzau forespørger Baron v. Sohleenthal og den tidligere nævnte Konsistorialraad Grüner, om de kunde faa de unge Zigøjnerbørn indlagt paa Opfostringshuset for at redde dem fra deres Forældres slette Levemaade, hvorpaa Direktionen svarede, at da disse Børns Antagelse vilde være Publikum til stort Anstød, maatte man overlade dette gode Værk til andre dertil bedre indrettede Huse.

Paa Landet lod Amtmændene Direktionens Tilbud cirkulere mellem Proprietærene, der egenhændig eller ved deres Forvaltere eller Føgeder forsynede Skrivelsen med Paategning.

Her kan man ikke sige, at Udsigten til at faa fattige Børn forsørget vakte nogen Glæde; tværtimod viser de Bemærkninger, hvormed Proprietærene som oftest ledsager deres Paategning, en slet dulgt Forundring, ja ligefrem Uvilje over, at noget fornuftigt Menneske kan tro, at de kan undvære nogen, der hører Godset til. De gav deres Skærv, da Subskriptionsbogen blev præsenteret dem; men Drengebørnene paa deres Gods kan de mindst af alt undvære. Naar de er 5 Aar, den Alder, de skulde have for at blive modtaget paa Opfostringshuset, saa er jo det værste ved deres Opfostring forbi, skrives der, saa kan de begynde at vogte Gæslinger, og naar de er 7—9 Aar, kan de køre Plov. „Der mangler ungt Mandskab overalt, og den Proprietær, der ikke ser hen til at formere sit Gods med ungt Mandskab, maatte synes lidet at skjønne paa Jordegodsets Velfærd,“ skrives der fra Sonnerupgaard. Fra Rygaard bemærkes, at dette Opfostringshus maa være mere til Købstadbørns Nytte end Landsbybørns, der straks kan hjælpe deres Forældre, medens Købstadbørnene

ofte er til Byrde. Fra Ribe skriver Stiftsbefalingsmand Holstejn: „Fra Landet er der ingen; enhver fornuftig Landmand eller Godsejer holder nøje over saadanne Drengbørn og dem indfører i sin Reserve Rolle fra 9 Aars Alderen. Særlig paa denne Egn, der grænser til det slesvigske, er der Mangel paa ungt Mandskab paa Godserne.“ Fra Bøvling Amt i Vestjylland meldes, at der er næppe Mandskab nok til at holde Soldaterlægderne vedlige, da saa mange dersertere til Holland og Holsten, hvortil Kvinderne ofte rejser i Forvejen for at skaffe dem Plads.

Fra Skive Amt fortælles det samme. Mangelen paa Bønder er saa stor, at man maa lade Drengene overtage øde Fæstegaarde. Fra Bøstrup paa Sjælland skrives, at det var heller at ønske, at der blev givet Drengene og ungt Mandskab, da her er saa stor Mangel. Endelig hører man fra Gundersløvholm, at derfra er ingen Drengene at faa, „siden saadanne ved Godserne og for Landmanden er saa fornødne at conservere og beholde som Guld, Sølv og Ædelstene, ja det vilde være ganske stridig og ingen Connection have med Landvæsenets Natur og Beskaffenhed, om man blotter sig for deslige Drengene, som kunne forhaabes til Bondearbejde at naa i Fremtiden de udfordrende Kræfter, da Bønderne uforbigængeligen maa have sundt og dygtigt Mandskab til sin Tjeneste, og Proprietærene maa se at faa saa mange som mulig til de ledige Gaarde og Landmilitser. Hans Herre vilde for nogle Aar siden hverve 100 Drengene og bød 20 Rd. Hververpenge for hver, men har endnu ingen faaet.“ Dette sidste minder om, at det netop ved denne Tid (1753) blev tilladt paa visse Betingelser at overlade til Proprietærene de Børn, der forsørgetes under Konvent- eller Børnehuset. Paa den Maade kunde det fattiges Væsen, der i København havde 600 Børn at forsørge, blive skilt ved c. 150. Dette fandt virkelig Sted, idet enkelte Godsejere benyttede sig heraf. Af alt dette vil det være klart, at Opfostringshuset ikke kunde vente særlig mange Drengene fra Landet. Det behøvede dog ikke at være bange for, at ikke alle Pladser skulde blive belagt, thi endnu inden Direktionen i de Berlingske og Høpfnerske danske og tyske Aviser havde ladet bekendtgøre, at man var begyndt

at modtage Dreng, lod Fattigvæsenet forespørge, om Stiftelsen vilde modtage 70 à 80 Hittebørn, da det hed sig, at den ikke var fuldt belagt, hvorpaa der blev svaret, at den kun kunde modtage 40. Den før omtalte Frygt for at indlægge Børn, der hist og her havde ytret sig ude i Landet, var ganske forbigaaende, og efter et Par Aars Forløb var Ansøgerne saa mange, at der paa en Forespørgsel fra Flensborg om at faa et Par Dreng optaget, blev svaret, at der stod 146 paa Ekspektancelisten, ja faa Maaneder efter, at Indlæggelsen var begyndt, skrev Bernstorff personlig til en fornem Mand, der ønskede at indlægge en Dreng, at det ikke kunde lade sig gøre, da Antallet af Børn var overkomplet. Omtrent paa samme Tid skrev Kirke-Inspektions-Kollegiet til Direktionen:

Da os fra Island er bleven tilmeldt, at der i Landet findes mange unge Mennsker, som har ingen vist Blivested, men flakke Landet omkring som Løsgjængere og er Publico til Byrde, saa foranlediges vi heraf hos Eders Excellence og højtærede Herrer herved at fornemme, om det ikke maatte være gjørligt, at en Del saadanne fattige og forladte islandske Dreng kunde indtages aarlig i det kgl. Opfostringshus for at oplæres i Haandværker og i sin Tid sendes tilbage til Island; hvor mange da i saa Fald aarlig kunde indtages, og om de første kunne forskrives med Retourskibene i Aar.

En anden Sag var det, at der en sjælden Gang kunde vise sig Modvilje hos daarlige Forældre, naar Øvrigheden ikke fandt dem skikkede til at opdrage deres Børn og derfor vilde indlægge dem i Opfostringshuset. Saaledes var der en Kone i Ockholm i Landskabet Bredsted, om hvem Pastor Bielefeldt skrev, at hendes Opførsel var usømmelig og ukristelig, og da hans Formaninger ikke havde frugtet, spurgte han Direktionen, om man ikke med Magt maa tage hendes to Sønner for at fremme deres timelige og evige Velfærd. Det gik dog ikke saa let; thi da Direktionen erklærede sig villig til at modtage Børnene, skrev Præsten: „Wer weiss, obs mit Gewalt möglich ist. Die beyden Gerechtdiener in Bredstedt sind zu alt und schwach dazu. Aus dieser Gemeinde darfs keiner wagen, die Kinder ihr abzunehmen aus Furcht, dasz sie sich nachher mit Mord oder Brand rächet. Ach Gott, was ist mit diesen armer Kindern anzufangen!“ Senere gav Kongen Ordre til, at Børnene skulde fratages hende og indlægges.

## 7. LOTTERIET.

Den vigtigste af alle de kgl. Benaadninger var uden Sammenligning Retten til „20 efter hinanden følgende Generale Lotterier, om muligt er eet General Lotteri aarlig, udi saa mange Classer eller smaa Lotterier fordeelt, som af Direction for best eragtes og tjenligst befindes til at naa den intenderede Fremgang,“ som det hedder i Fundatsens 5. Post. Det var heraf Opfostringshuset skulde leve, det var ved disse Lotterier, det skulde bestaa, og ved dem skulde det samle sig et Grundfond, der var tilstrækkeligt for dets Eksistens ogsaa i kommende Tider, naar det ikke havde Privilegiet længere. Med dette Lotteri begynder det nu eksisterende Klasselotteri, der i over 100 Aar har været drevet af Staten, men som er skabt af Opfostringshuset og i hele denne Periode er en Del af Stiftelsen, der vælger dets Embedsmænd og leder dets Drift. Derfor er Lotteriets ældste Historie en Del af Opfostringshusets, der vilde have faaet et ganske andet Forløb, om ikke et Magtsprog pludselig havde frataget Stiftelsen dens gode Ret, der flere Gange var stadfæstet med Kongens Underskrift. Derom vil der imidlertid blive fortalt senere. Her endnu kun saa meget, at til Lotteriet knytter sig baade nogle af de lyseste og de allermørkeste Punkter i Opfostringshusets Tilværelse.

Vilde dette Lotteri nu lykkes! Deraf afgang egentlig Stiftelsens Fremtid; Staten havde i Lotteriprivilegier et bekvemt Middel til uden Bekostning at støtte Foretagender eller Personer; men det blev rigtignok disses egen Sag at faa noget ud af Privilegiet, hvilket langt fra altid lykkedes. Saaledes gik det Jacob Severin i Aalborg, som ved den Oktroy, som i Aaret 1734 var oprettet med ham om Grønlands Besejling, havde faaet Løfte paa et perpetueret Lotteri. Det vilde imidlertid slet ikke gaa for ham, fordi der var andre Lotterier i Gang. Saaledes havde Børnehuset faaet Privilegium paa nogle faa Lotterier, der nærmest var en Fortsættelse af det Privilegium, Krigshospitalet havde haft en Del Aar mod at svare en vis Afgift til det fattiges Væsen, der allerede nogle Aar forinden havde faaet Ret til et perpetueret Lotteri. Den Gang havde Fattigvæsenet jo ingen faste Indtægter, men maatte

klare sig med, hvad det kunde faa ind ved Lotterier og frivillige Gaver. Da Severin beklagede sig til Kongen over, at han ikke kunde faa noget ud af sit Lotteri, blev det ved kgl. Reskript af 7. Marts 1749 bestemt, at Severins Privilegium skulde overdrages det fattiges Væsen i København, mod at der svaredes ham 5000 Rd.

Opfostringshusets Privilegium indeholdt den meget vigtige Bestemmelse, at for Fremtiden bliver alle de Smaalotterier, som den Gang var meget almindelige, aldeles forbudt. Kun skulde der af hvert Lotteri betales Fattigvæsenet 3000 Rd., hvilket omtrent svarede til den Indtægt, det havde faaet ud af sit Privilegium. Da Opfostringshuset begyndte sine Lotterier, mente Fattigvæsenet, som hidtil kun havde afbetalt 500 Rd. paa sin Gæld til Severins Dødsbo, at det ikke behøvede at betale de resterende 4500 Rd. Men da Dødsboet gjorde Fordring paa Pengene, enedes Fattigvæsenet og Opfostringshuset om, at der efter hvert Lotteri skulde betales 2500 Rd. til Fattigvæsenet og 500 til Dødsboet, indtil dette havde faaet sin Fordring dækket. Denne Overenskomst fik kgl. Stadfæstelse.

Som det vil erindres, havde Etatsraad Wewer, hvem det var overdraget at udarbejde Lotteriplanen, indleveret fem forskellige Forslag, af hvilke det, Direktionen bestemte sig for, mærkværdig nok er afskrevet paa Tysk i Direktionsprotokollen. Det fik kgl. Approbation 29. Juni 1753 og ser i sine Hovedtræk saaledes ud: Der skulde være 5 Klasser og 25000 Lodder à 10 Rd. pr. Lod for alle Klasser. Til første Klasse kostede en Seddel kun 1 Rd., men saa var den højeste Gevinst ogsaa kun paa 1500 Rd., medens der var 600 Gevinster paa 2 Rd. Der var ialt 1000 Gevinster og 6 Præmier, der faldt paa det første og sidste Nummer i Trækningen, samt paa de 2 Numre, der kom før og efter de to højeste Gevinster. Lodderne til anden Klasse kostede  $1\frac{1}{2}$  Rd., og der var 1500 Gevinster foruden 6 Præmier. Den største Gevinst var her paa 2000 Rd., de mindste paa 5 Rd. Tredje Klasses Lodder kostede 2 Rd., og der var som i 2. Klasse 1500 Gevinster og 6 Præmier; men her var den højeste Gevinst paa 3000 Rd., den laveste paa 6 Rd. Lodsedlerne til fjerde Klasse kostede

2 $\frac{1}{2}$  Rd., der var 2000 Gevinster og 10 Præmier. Den højeste Gevinst var paa 4000 Rd., den laveste paa 9 Rd. Til femte Klasse endelig kostede en Seddel 3 Rd. Men her var der ogsaa 4000 Gevinster og 22 Præmier. Den største Gevinst var paa 10000 Rd., hvilket altsaa var det meste, der kunde vindes, og den laveste paa 12 Rd.; men af dem var der ikke mindre end 2400. Der var altsaa i det hele 10000 Gevinster og 50 Præmier. Indtægt og Udgift kom til at balancere med 215500 Rd. Bekostningen ved hvert Lotteri anslaaes til 4974 Rd., hvoraf Hovedmassen falder paa Inspektøren og Kollektørerne, nemlig 3500 Rd., den næststørste Post er 650 Rd. til Tryksager og Papir. Opfostringshuset skulde nyde 12 % af Gevinsterne over og 10 % af dem under 100 Rd. Naar herfra saa trækkes de 4974 Rd., skulde Nettoudbyttet for Stiftelsen af hvert Lotteri, der blev komplet, blive 18676 Rd., og det skulde jo blive en aarlig Indtægt, da det var Meningen, at der skulde gennemføres et Lotteri hvert Aar.

Det var paa Direktionsmødet den 7. Maj 1753, at ovenstaaende Plan blev godkendt, og ved samme Lejlighed blev Jonas Collin, der ejede en Gaard og drev en Klædefabrik ude paa Frederiksberg, kaldt ind for Direktionen og spurgt, om han vilde være Lotteriinspektør. Han modtog Stillingen for en Løn af 800 Rd. for hvert Lotteri, der bringes til Fuldendelse. Den tidligere nævnte Baumgarten, der var Sekretær hos Bernstorff, blev antaget til Protokollist for Direktionen og Kontrollør ved Lotteriet for 300 Rd. aarlig. I den sidste Egenskab skulde han bl. a. nummerere Lodsedlerne, skrive alle Numre med deres Deviser til Trykken og være til Stede ved Trækningen.

Straks efter at Planen havde faaet kgl. Stadfæstelse, satte Direktionen sig i Bevægelse, for at Kolligeringen kunde begynde, naar „det tyske Kirkelotteri“ var sluttet. \*) Etatsraad Wewer udarbejdede en Instruks for Lotteriets Embedsmænd, og i den følgende Tid havde Collin ofte baade skriftlige og

---

\*) Den tyske Menighed havde faaet Tilladelse til at holde nogle Lotterier, hvis Udbytte skulde anvendes til at bygge Frederikskirken paa Kristianshavn. Der kom dog ikke nok ind, saa Kongen af sin Kasse maatte bekoste Taarnets Opførelse.



mundtlige Forhandlinger med Direktionen for at faa Sagen i Gang saa hurtig som mulig. Han skulde antage Kollektører, der i Kongerigerne og Slesvig fik 1 0/0 af det Beløb, de kollegerede, medens de i de tyske Provinser og Udlandet fik 2 0/0. Tillige skulde han sørge for, at de sendte behørigt Kautionsbevis, der opbevarede af Bernstorff. Trækningen skulde foregaa paa Charlottenborg, og Fuldmægtig Biehl fik 5 Dukater i Nytaarsgave, ligesom der ogsaa blev bestemt, at det hamburgske, norske og københavnske Postkontor skulde have en Ducør. For øvrigt var der bevilget Portofrihed for alle Breve, der vedkom Lotteriet, ligesom for alle andre Postsager, der vedrørte Opfostringshuset. De „Machiner“, det tyske Kirkelotteri havde benyttet, blev købt for 100 Rd., og det blev bestemt, at de to Dreng, der skulde udtrække Numrene af Maskinerne, skulde tages af Opfostringshusets Børn og ved den Lejlighed bære den Uniform, der var fastsat for alle Stiftelsens Dreng. Da Opfostringshuset jo endnu slet ikke var bygget, blev der udtaget to Dreng, der var bestemt til Indlæggelse, hvoraf den ene var den Dreng, Collin havde faaet Ret til at indlægge mod at betale 300 Rd. Endnu den Dag i Dag er det Opfostringshusdreng, der benyttes ved Trækningen af Lotteriet, og saaledes har det været uafbrudt i de halvandet Hundrede Aar. Dragten er dog ikke den samme, idet „Lotteridrengene“ nu har en særlig Uniform, der er vidt forskellig fra deres sædvanlige Paaklædning. Antallet er heller ikke som i gamle Dage, idet det efterhaanden er steget, saa der nu er fem Dreng, der hjælpe til ved Trækningen. Det har altid været en meget eftertragtet Udmærkelse blandt Drengene at blive valgt til Lotteridreng; thi allerede efter det første Lotteri var der „raisonable“ Vindere af store Gevinster, der betænkte Drengene med Ducører, der undertiden kunde være temmelig store; ja der er Eksempler paa, at en Dreng, der havde medvirket ved flere Lotterier, kunde faa nogle Hundrede Daler. Men i denne som i alle andre Henseender har Moden været skiftende; thi der kom ogsaa Perioder, da der ikke fra en eneste Kollektion blev indsendt Ducører, hvad der for en Del skyldtes Lotteriinspektøren, der kunde gøre meget ved at opfordre Kollektørerne til at tænke

paa Drengene, naar de glade Vindere hævede deres Penge. I vore Dage er det yderst sjældent, det falder nogen ind at ofre en lille Del af Gevinsten, og derfor betaler Lotteriet nu 840 Kr. om Aaret, som bliver fordelt mellem de trækkende Drengene. Fra første Færd blev det Praksis, at Drengenes Penge sattes i Stiftelsens Kasse, hvor de bar Renter, indtil de ved Børnenes Udgang af Stiftelsen blev overgivet deres paarørende. Senere skulde de staa, til Drengene havde udlært, og saaledes er det endnu.

Disse „kongelig alene privilegerede Lotterier til nødlidende National Børns Opdragelse“, som det officielle Navn var, lykkedes over al Forventning, saa at Opfostringshuset snart begyndte at samle Formue. Til de 10 første Lotterier brugtes den oprindelige Plan, bortset fra nogle temmelig ubetydelige Ændringer. Men fra det 11. Lotteri fulgtes en ny Plan, hvorefter Fordelen vilde blive endnu langt større. Allerede 1762 havde Direktionen nemlig forhandlet om Nødvendigheden af at indrette en ny Plan, der kunde give mindst 36000 Rd. om Aaret, for at der kunde blive samlet en Kapital paa 400000 Rd., som Opfostringshuset kunde bestaa ved efter Privilegiets Ophør. Baumgarten, der var et klart Hoved, og som meget gerne vilde gøre sig gældende, udarbejdede den ny Plan, der blev benyttet ved de følgende Lotterier og viste sig at være meget fordelagtig, idet den gav et Nettoudbytte paa indtil 70000 Rd. om Aaret, skønt Loddernes Antal var sat ned til 20000, hvorover Direktionen blev saa fornøjet, at den forhøjede baade Collins og Baumgartens Gager.

Forøvrigt forvoldte Lotterierne mange Bryderier, og deres Anliggender optager en betydelig Del af Direktionsmødernes Forhandlinger. Der var bestemt, at Collin skulde aflægge Regnskab for hvert Lotteri inden 6 Maaneder efter dets Fuldendelse. Men allerede med det første Lotteris Regnskab trak det saa længe ud, at han maatte bede om endnu 6 Maaneders Henstand, hvad der endda ikke engang slog til. Med Datidens Meddelelses- og Befordringsmidler kan man nok tænke sig, at Forretningsgangen maatte blive langsom og besværlig, og det var ikke muligt at faa Kollektørerne til at indsende Pengene til rette Tid trods de skarpeste Formaninger. Det hændte

ogsaa, at Kollektører gik Fallit og Direktionen maatte føre langvarige Processer, der flere Gange endte med Tab, skønt Kongen havde bevilliget „*Beneficium paupertatis*“ for Opfostringshusets og Lotteriernes Sager. Der indløb stadig Forespørgsler om, hvorledes der skulde forholdes med tabte Lodsedler. Skønt Gevinster, der faldt paa dem, egentlig tilkom Lotteriet, bestemtes der, at „for Lotteriets Kredits Skyld“ skulde Gevinsterne underhaanden betales 6 Maaneder efter sidste Trækning, naar vedkommende gik ind paa at holde Lotteriet fri for al Krav og Skade. Da der i Skien døde en Kollektør, og det var vanskeligt at faa hans Gæld til Lotteriet dækket, ansøgte Direktionen Kongen om, at Lotteripengene efterdags maatte have „samme Prioritet og Præference“ som kongelige Fordringer, hvilket blev bevilliget.

Skønt Collin vist var en meget dygtig Forretningsmand, og han senere ofte bliver rosede omtalt for sine store Fortjenester af Lotteriernes heldige Fremgang, foranledigede de ovenfor skildrede Vanskeligheder af og til temmelig skarpe Rivninger mellem ham og Direktionen. Da det i 1760 viste sig, at der var Lotterirestancer paa over 10000 Rd., bebrejdede Direktionen ham dette, fordi han „med eftertrykkelige Ordres og Resolutioner er bleven forsynet og ikke har efterlevet samme. Desaaarsage skal han engang for alle blive erindret, det han i Fremtiden ej efterlader at holde sig Direktionens Befalinger i alle Maader paa det nøjagtigste efterrettelig, og at han dernæst skulde blive paamindet, enten at oprette det, som hidindtil forsømt er, eller og at staa til Ansvar for Pengene, saasom det ej kan forsvares, under hvad Prætext det end være maatte, at lade adskillige Kollektører hensidde hele og halve Aar med Pengene til deres egen Handel og Commerce at bruge, hvorved det ene Lotteris Indtægt løber ind i et andet, og intet andet kan være at vente end Tab.“ Denne Tvist jævnedes dog hurtig, idet Collin lovede at holde sig nøje til de givne Ordre, og kort efter opnaede han, at hans Broder Vinhandler Collin fik en Kollektion. Men da der stadig kom Klage over den mislige Maade, hvorpaa udenbys Kollektører omgikkes med Lotteriets Penge, resolveredes, at for Fremtiden skulde Collin indgive Ansøgninger om Kol-

lektørposter til Direktionen, der selv vilde undersøge, om den Sikkerhed, de stillede, var tilstrækkelig. Den egentlige Anledning til denne Bestemmelse var, at da en Kollektør i Flensborg døde, tog Lotteriet et Tab. Men da det viste sig, at Collin i sin Tid kunde have faaet sikker Kaution, men havde forsømt at modtage den, trak et nyt Uvejr op over ham. Da dette var en virkelig Forsømmelse, bestemte Direktionen, at han skulde være ansvarlig for Tabet. Collin mener ikke, at han er pligtig dertil, og klager paa sin Side over, at han ikke har fundet tilstrækkelig Støtte hos Direktionen, da han med alle lovlige Midler søgte at undgaa Tab. Han sigter herved til en Skrivelse, hvori det hedder, „at han saavel i denne Affaire som alle andre skal tage de sikreste Messures til Lotteriets Skadesløsholdelse, da Direktionen, som ikke har antaget denne mislige Kollektør, ikke ved nogen particularer Ordre deri kan melere sig, men vil ankomme paa Inspektørens Vigilance og tilbørlige Foranstaltning.“ Men Direktionen fastholdt sin Beslutning; hvis Collin finder sig fornærmet derved, kan han betjene sig af Landets Lov og Ret. Da Collin hertil svarede, at han ikke kan bekvemme sig til at betale og heller ikke vil føre Proces derom, syntes Udsigterne temmelig mørke for ham; men nogle faa Maaneder senere resolverer Direktionen, at Tabet maa føres paa Lotteriets Regning, og at det med Collin forefaldne maa være ophævet. Man fejler vist næppe, naar man ogsaa heri ser et Udslag af Bernstorffs humane Tænkemaade, der ikke kunde bekvemme sig til streng Fremfærd mod en Mand, hvis Dygtighed og Redelighed han paaskønnede. At Bernstorff personlig har grebet afgørende ind her, er der al Sandsynlighed for, naar man ser, med hvilken Interesse han følger alt, hvad der angik Lotteriet. Da der saaledes en Gang var Tale om at forandre Lotteriplanen, erklærede Direktørerne, at de ikke vilde forandre noget uden Bernstorffs Samtykke. Og da han var i Udlandet, maatte man oppebie hans Hjemkomst eller sende ham den ny Plan. Da han var bleven gjort opmærksom paa (af Baumgarten rimeligvis), at der i den offentliggjorte Plan til det 12. Lotteri stod, at der af de smaa Gevinster under 50 Rd. skulde tages 12 Sk. af hver

Rd. i Stedet for 12 0/0, forespurgte han sig hos alle Direktørerne, om der uden hans Vidende var resolveret noget i saa Henseende, og om de mente, at saadanne ny Paalæg kunde være Opfostringshuset og Lotterierne til Fordel. Men alle svarede de, at de ikke kendte noget til denne Forandring, „at den kunde geraade Opfostringshuset til stor Nachdel og Skade, og at alle Eksemplarer af ommeldte Plan bør kasseres for ej at vække Suspicion og Mistanke in publico.“ Da det viste sig, at Collin havde foretaget Forandringen paa egen Haand, blev der bekendtgjort i Gazetterne, at den forandrede Plan var offentliggjort uden Direktionens Vidende, og at der ikke skulde tages Hensyn til den.

Bernstorff greb ogsaa personlig ind, da der engang var sket det Uheld, at Collin af Vanvare var kommen til ved „den publique Melange“ at kaste Gevinstsedlerne blandt Numrene, hvorfor Trækningen maatte udsættes et Par Dage. Da Sagen blev meldt Bernstorff, skrev han til Direktørerne, at de maatte tage saadanne alvorlige „Mesures“, at Publikum kunde blive tilfredsstillet. Dette skete paa den Maade, at da alt var i Orden, og Trækningen skulde begynde, blev der for de tilstedeværende Tilskuere oplæst, at „Kancelliraaden (Collin) angrede den begangne Forseelse, lovede, at deslige Forseelser ej skal ske i Fremtiden, og han skal dertil af Direktionen blive tilholdet.“

Naar Collin navnlig i sine senere Aar havde en Del Ærgrelser, skyldes dette i hvert Fald for en Del Kontrolør Baumgarten, der i sin Egenskab af Protokolfører for Direktionen og Sekretær hos Bernstorff blev en Slags Mellemand mellem Direktionen paa den ene Side og Lotteriet og Opfostringshuset paa den anden. Det var en Mand med gode Evner, og han nærede vist ogsaa stor Interesse for disse to Institutioner. Men han var tillige en Mand, der vilde frem, hvortil Vejen lettedes ham ved hans Gaver til at indynde sig hos sine overordnede, særlig hos Bernstorff, der blandt mange andre smukke Egenskaber havde den at have en god Tro til Mennesker. Derimod lagde Baumgarten sig efterhaanden grundig ud med baade Collin og Forstander Broust, der fandt hans Indblanding i deres Sager utaalelig. Da nogle af Direk-

tørerne engang havde været paa Lotterisalen, fandt de de gamle Maskiner utilfredsstillende, og der blev derfor bestemt, at der skulde gøres et Par ny Maskiner af Egetræ, indvendig foret med glat Kalveskind, for at intet Nummer skulde blive hængende. Men da Collin ikke ønskede ny Maskiner og heller ikke mente, at de kunde blive færdige i rette Tid, blev det overdraget Baumgarten at skaffe dem, hvad han ogsaa gjorde.

En anden Gang klagede Direktionen over, at Papirregningen var alt for høj, idet den var langt større nu, end da der var mange flere Numre. Da den ikke fandt Collins Erklæring om denne Sag tilfredsstillende, blev det tilkendegivet ham, at hvis han ikke kunde nøjes med 185 Rd. til Papir, saaledes som han før havde kunnet, skulde Baumgarten opstille en Beregning for ham, der maatte overbevise ham om, at dette Beløb var tilstrækkeligt. Det var atter Baumgarten, der blev spillet ud imod ham, og da han tillige havde haft den Skuffelse kort i Forvejen, at en Ansøgning fra ham, om at hans Søn, Niels Collin, der for øvrigt havde en Kollektion, maatte blive ham adjungeret og faa Løfte om at blive hans Efterfølger, var bleven lagt til Side, sikkert fordi det allerede var slaaet fast, at Baumgarten skulde have Embedet, gav han et bittert Svar. Direktionen sendte ham da en Skrivelse, som maa have været en bitter Pille for ham at tage, idet der siges, at „Kontrolør Baumgarten, der ved denne og andre Lejligheder har vist sin Activitet i at paase Stiftningens sande Gavn og Fordel, fortjener Direktionens Velbehag, og at Collin desaarsag for Eftertiden skal entholde sig fra den brugte Skrivemaade mod Kontroløren, da det er Betjentene uvedkommende at debatere Ting, der alene beror paa Direktionens Resolution, hvis Pligt det er at tage under deres Protection de Betjente, som forrette deres Embeder som ærekyære og redelige Folk.“

Det blev ogsaa overdraget Baumgarten alene at realisere en Assuranceplan, som han sikkert selv havde haft Ideen til, og hvorved Opfostringshusets Indtægter formentlig kunde forøges. Efter den skulde Folk kunne assurere deres Lodsedler for 3 eller 6 Rd., og hvis der saa ikke faldt Gevinst paa dem, kunde der udbetales Spillerne 7 eller 14 Rd.

Baumgarten skulde nyde 20 % af den Fordel, der kom ud deraf.

Direktionen holdt strengt paa, at der ikke skete noget Indgreb i dens Privilegium. Da Amtmanden i Aalborg mindede om, at Byen havde Ret til et Lotteri til Fordel for det brøstfældige Raadhus, fik Direktionen Aalborg til at opgive Tanken om Lotteriet mod den beskedne Sum af 130 Rd. een Gang for alle.

Der kom i disse Aar talrige Anmodninger til Regeringen om Tilladelse til Lotterier i et eller andet Øjemed; undertiden var det kun for paa den Maade at faa bortspillet Huse eller anden Ejendom, hvorved der kunde opnaas mere end ved et almindeligt Salg. Kancelliet sendte altid saadanne Ansøgninger til Opfostringshusets Direktion, der ufravigelig i sine Erklæringer hævder, at det vilde stride mod Stiftelsens Rettigheder, om de bevilgedes. Direktionen opfordrede engang Kancelliet til at forbyde en Hofinstrumentmager at avertere i Gazetterne om hans „Gnavspil til at forspille nogle Instrumenter, eftersom saadan publique Spil er imod Opfostringshusets Lotteriers Privilegium.“ Det er en ren Undtagelse, at Kongen forundte en Oberst i Rendsborg Tilladelse til at skille sig af med sit Hus ved et Lotteri, hvor hver Seddel kostede 9 Sk.; og saa maatte han endda betale Opfostringshuset 50 Rd. Men da det kom Direktionen for Øre, at der paatænkte fire Lotterier i Norge paa Huse og eet her paa Sjælland paa 100 Køer, gik man til Kongen med Bægning om, at et kgl. Forbud maatte standse dem, da de vilde blive Opfostringshuset til alt for stort Tab. Og den 4. Decbr. 1767 blev det ved kgl. Plakat forbudt at indrette nogen Slags Lotteri eller Lykkespil i Danmark og Norge.

Baade fra Oldenburg, Glückstadt, Husum og flere Byer klagede Kollektørerne over, at der blev kolligeret til fremmede, særlig hamborgske Lotterier. Direktionen henvendte sig derfor til Oversekretæren i det tyske Kancelli for at faa dette forbudt, og da Oversekretæren ikke var nogen anden end Præses for Opfostringshusets Direktion, faldt det ikke vanskeligt at skaffe dette Forbud.

Først i 1768 sker der et Indgreb i Opfostringshusets

Privilegium, idet Kongen forundte Staden Altona Frihed til at foranstalte smaa Lotterier med Lodder, der kostede 2 Mk.; men til Gengæld skulde Halvdelen af Overskuddet tilfalde Opfostringshuset, der paa den Maade fik en Indtægt af nogle Hundrede Daler om Aaret.

Det viste sig dog snart, at det nu faldt vanskeligere for Kollektørerne for det københavnske Lotteri at faa alle deres Sedler afsatte, hvorfor Direktionen paa forskellig Maade søgte at forøge deres Iver ved at begunstige de Kollektører, der ikke sendte Lodder tilbage til Lotteriet, og den arbejdede paa at faa bestemt, at ingen Sedler fra Altona maatte sælges eller averteres her i København, ja, at der ikke maatte kollideres til dette Lotteri Øst for Lillebælt.

Det kneb dog endnu mere for Altonalotteriet at faa sine Lodder afsat. Og da Bernstorff i Sommeren 1770 opholdt sig paa Traventhal sammen med Kongeparret og Struense, henvendte Direktionen, for hvilken Overpræsident v. Gähler stod i Spidsen, sig til ham og klagede sin Nød over, at den var brændt inde med 3000 Lodder. Bernstorff skriver da den 31. Juli til Direktørerne i København og foreslaar dem, at Opfostringshuset tager Del i disse Lodder, da han syntes, man burde hjælpe dette Lotteri, der havde været nyttigt for Stiftelsen. Direktørerne fandt, at dette kunde ske uden Risiko, og gik ind derpaa. Dette er det sidste, der findes fra Bernstorffs Haand; thi et Par Uger efter faldt han.

Faa Maaneder i Forvejen var Lotteriets første Inspektør, Kancelliraad Jonas Collin, afgaaet ved Døden. Dette meddelte hans Søn, Kollektør Niels Collin, Direktionen den 12. Marts, og allerede den 13. blev Kontrolør Baumgarten beskikket til at blive hans Efterfølger, dog paa den Maade, at Niels Collin skulde fortsætte med det 17. Lotteri, som allerede var i Gang. Faa Dage efter ansattes Collin desuden som Lotterikontrolør og Protokolist ved Opfostringshuset, altsaa i Baumgartens tidligere Stilling. Samtidig resolveredes, at den ny Inspektør maatte søge kgl. Bevilling til at blive kaldt kgl. Lotteri-Inspektør „i alle Maader ligesom hans Formand, men dog stedse at være Præsæs og Direktør i Følge Fundatsens X. Post hørig og lydlig udi alt, hvis han af dem



paa Lotteriernes Vegne befales og ellers vorder instrueret om at efterleve.“ Da Baumgarten kort efter faar den kgl. Udnævnelse, overtog han straks Embedet, og Collin blev beordret „at cedere den afgangne Inspektørs Sæde ved de tilbageværende tvende Klasser af det 17. Lotteri.“

Det københavnske Lotteri blev hurtig meget populært, endog uden for Rigets Grænser, og Kongens Visdom prises i høje Toner, baade i Tale og Skrift, i Poesi og Prosa, fordi han har oprettet en saa priselig Stiftelse som Opfostringshuset uden at bebyrde Borgerne med Skatter.

Den 10. April 1754 var „det juridisk-praktiske Selskab“ samlet i Justitsraad Klevenfeldts „Logement“, han var nemlig Direktør for Selskabet. Foruden mange ansete Jurister var der en Del fornemme Mænd til Stede, saaledes Grev Holstejn-Ledreborg, v. Raben, Thott, Stiftamtmand Schel, v. Stöcken, v. Vedel m. fl. Først var der af Ursin holdt en „grundig og veludstuderet Tale om det juridiske Studii Anseelse og Ælde“, dernæst forhandlede et juridisk Spørgsmaal, hvor Wiwet og Ole Bang plæderede, medens de tilstedeværende Medlemmer af Højesteret deciderede. Men derefter fremstod igen Wiwet, Prokurator i Over- og Underretterne, og holdt en meget lang Tale paa Vers i Anledning af Frederik V's Fødselsdag. Han begynder saaledes:

Deres høj-grævelige Excellence  
Deres Excellence.

Højvelbaarne, Højjædle, Velbaarne,  
Højjædle, Velædle og Velbyrdige, Ædle og  
Højfornemme, Naadige, Gunstige,  
Højst- og Højtærede Herrer!

Efter at de tilstedeværende efter en nedadstigende Skala maa formodes at have faaet, hvad der tilkommer hver især, indleder han med:

Idag for fjerde Gang min svage Skjaldre-Tunge  
Den store Lykke har min Konge Lov at sjunge,  
Da vil jeg kige lidt i Kongens Dyder ind  
Og forestille hans omhyggelige Sind.

Han vil denne Gang nøjes med at fremføre 10 Beviser paa Kongens Dyder, og af disse er Opfostringshuset det første og vigtigste.

„Opfostrings-Huuset skal den hele Verden viise  
Den store Omhue, man bør hos Monarchen priise,  
Naar andre præsse Børn, at følge Trommens Klang,  
Saa føder Kongen Børn for deres egen Trang.  
I Fædre! I, som vil, at eders Børn skal blive  
Til noget dygtigt, men dennem ey kand give  
De Ting, der hører til at undervise den,  
I her med Glæde kand dem see at komme frem.  
Du meeste Souverain! saa vidt man veed af Riger,  
Hvor er Din Omhue stor! ja min Fornuft ey stiger  
Saa Himmel-høyt, at jeg her kunde fatte ind  
Din Magt; men allermindst Dit Naaderige Sind,  
Du lever ey for Dig, men all Din Levnets Alder  
Til Nytte for Dit Folk og Konge-Arv udfalder,  
Du er ey eene fød til Sverd at bære, men  
At række Scepter frem, og være Folkets Ven,  
Du fromme Scepter-Mand, hvad maa ald Verden dømme  
Om Dig og om Dit Verk, hvo kan det nok berømme,  
En Engle-Tunge selv maa blive stammende,  
Naar de skal prise Dig, Du Pater Patriæ.  
Thi, naar Dit Folk de taer Dit Høye Navn paa Tunge,  
Da er det hver Mands Ord: Vor milde fromme Konge,  
Gud være evig Lov! en bedre vi ey fik,  
Om Verden evig stod, end Femte Friderich.  
Danorum Pater kand man med alle Føye sætte,  
Til Overskriften paa det Huus Han lar indrette,  
Det er en Faders Verk, at bære Omhue for  
At skaffe sine Børn de allerbedste Kaar.  
Kom frem, I Fattige! Kong Friderich den milde  
Vil ey I Tiden bort skal hen i Ladhed spille,  
Han vil ey nogen i Hans Riger være maa,  
Som ørkesløse vil og uden Nytte gaa.  
Opfostrings-Huuset skal, her et Asylum være.  
For unge Fattige, som noget got vil lære,  
Opfostrings-Huuset er et Middel til at faae  
Den nøgne Armod til, foruden Skam at gaae,  
Her kand I lære først den store Gud at kiende,  
I her Forsikkring faaer paa daglig Brød i Hænde,  
Saa har Kong Friderichs omhyggelige Siel  
Gjort baade eder her og hidset evig vel.  
Opfostrings-Huuset er det store Mester-Stykke,  
Som mange skal en Gang med Mester-Titul smykke,  
Og naar I faaer en Gang af den Indretning Gavn,  
Da takker Himlens Gud og ærer Kongens Navn,  
Men I, som intet vil til Landets Nytte lære,  
Men Straten Betlere og Døgenigter være,

Gaar, takker eder sely, at ey I Mester blev,  
 Men Mestermanden jer med Steen af Byen drev.  
 Jeg blev u-endelig i Fald jeg skulle sige  
 Den store Nytte, som Monarchens dobbelt Rige  
 Vil vente sig en Gang ved dette Huus at faae,  
 Men nok for denne Gang, vi vil til andet gaae.

— — — —

Det andet Bevis paa Kongens Dyder er en Forordning mod Hazardspil, derefter hedder det:

Men om de vil med Guld lit hazarderlig være,  
 Da er der Lotterie til Landets Gavn og Ære.  
 Og om de tabe der, saa er Gevinsten den,  
 At sligt til fattiges Opfostring kommer hen.

Det vilde blive alt for trættende og har heller ingen Interesse her at følge ham gennem de næste meget vidtløftige otte Beviser, indtil han naar Slutningen:

Kongen leve, leve, leve!  
 Mange, mange, mange Aar!

Dette Digt, der blev fremsagt et Par Maaneder efter Holbergs Død, er ikke anført her for Poesiens Skyld, men er et interessant Vidnesbyrd om, hvad man i dannede Kredse ventede sig af Bernstorffs paabegyndte Værk.

Faa Aar efter Bernstorffs Død siger Konsistorialraad Ahleman, der stod Bernstorff nær, i et Mindeskrift, at Opfostringshuset blev anlagt aldeles efter Bernstorffs Plan, og denne vigtige Anstalt var ikke Staten til Besvær, da Kongen paa Bernstorffs Forestilling oprettede en Række Klasselotterier, af hvis Indtægter der hvert Aar var anseligt Overskud.

Ogsaa i „Lettres sur le Dannemarc“ omtales Stiftelsen med megen Ros; derefter hedder det: „Cet institut s'enrichit du produit de la seule lotterie qui soit permise dans les deux royaumes.“

Endelig skal endnu kun anføres, at i en offentlig Tale, der blev holdt i 1777 paa Opfostringshuset, siges der: „At Kongens Kasse ej skulde besværes, eller Undersaatterne trykkes, opretter han et offentligt Lykkespil for sine Stater; og en liden Del af hver Fordel, Lykken uddeler, bestemmer han til dette Huses Indkomme.“

Den Popularitet, Lotteriet opnaaede, skyldes vel for en Del Direktionens stadige Omhu for „ej at forspilde dets Credit in publico.“ Kom der Melding om, at en Kollektør ikke kunde betale Spillerne deres Gevinster, sendte Lotteriet straks Penge, og naar der indtraf Uheld, hvorved Sedler kom bort, viste det aldrig pinagtig Smaalighed, selv om det kom til at tage nogle Tab, saaledes som det f. Eks. skete, da en Postrøver i Norge bemægtigede sig nogle Gevinstsedler og Penge, som Lotteriet sendte derop.

Ved forfalskede Sedler kunde der ogsaa voldes Lotteriet Tab og Vanskeligheder. Der skal her kun anføres et enkelt Eksempel, hvis Enkeltheder uvilkaarlig fremkalder Forestillinger fra Holbergs Dage. Det var allerede ved det første Lotteri, at Collin meldte Direktionen, at der var præsenteret ham tre falske Sedler til Fornyelse. Da Byfoged Fischer ikke kunde faa fat paa Falskneren, skete der Henvendelse til Politimester Torm, og det viste sig, at Bedrageren var en ung Mand, P. A. Oldenburg, der havde været „Skriverkarl“ hos Baumgarten og havde haft Nøglerne til det Gemme, hvor Sedlerne laa. Heraf havde han benyttet sig og taget fire Blanketter til Lodsedler og selv skrevet Deviser paa dem. Et af Vidnerne imod ham var magister philosophiæ Hans Vilhelm Kaalund, der afgav følgende Erklæring: Den 26. Marts (1754) kom Mons. A. P. Oldenburg op til ham, der da boede i St. Pederstræde, og anmodede ham om at forfærdige ham en Dedikation paa Vers, som skulde sættes „foran for sal. Rector Falsters Danske Poesie in manuscripto om høyst salig Frederik d: 4.s Levnedsløb.“ Oldenburg agtede at overrække Kongen Bogen. Han gav Kaalund 2 Rd. paa Haanden og lovede at give Resten (4 Rd.), naar Verset var færdigt og forsvarligt gjort. Da Digtet blev afleveret et Par Dage senere, fik Kaalund endnu 1 Rd. 3 Mk., og til Pant for Resten fik han en Seddel til 2. Klasse af det kgl. allern. privil. Lotteri til nødlidende National Børns Opdragelse. Seddelen havde til Deviser „vivat en forloren Enke i Lille Kongensgade“, og Collins Navn stod paa den. Han sendte flere Gange Bud til Oldenburg, men da han stadig ingen Penge sendte, overlod han Seddelen til en Ven. Da den

kom ud med en Gevinst paa 10 Rd., vilde han forny den; men saa opdagede Collin, at den var falsk. Forstander Broust fik af Direktionen Ordre til at anklage Oldenburg for *crimen falsi*, og han maatte af Opfostringshusets Kasse betale i Forplejnings- og Varetægtspenge for Arrestanten 2 Mk. 8 Sk. om Ugen, indtil Dommen faldt. Dette skete den 23. Septbr. og lød paa, at Falskneren skulde „miste sin Haand, Ære og Boeslod“. Denne haarde Dom blev dog betydelig formildet; thi, „fordi han var ung og havde gamle Forældre, og da han aldrig havde haft i Sinde at fornærme Lotteriet, og han kun havde laant 9 Mk. paa Sedlerne, blev han benaadet til at arbejde 2 Maaneder i Kastellet.“ Det fremhæves ogsaa under Sagen som en formildende Omstændighed, at han havde til Hensigt at overrække Kongen det omtalte Skrift.

Da Lotterierne lykkedes saa vel, at Opfostringshuset begyndte at samle en Formue, er det rimeligt, at det ønskede at faa Privilegiet forlænget saaledes, at det kunde faa dannet et saa stort Grundfond, at dets betryggede Eksistens derved for bestandig blev sikret, hvad Direktionen, som tidligere fortalt, alt længe havde haft sin Opmærksomhed henvendt paa. Det lykkedes virkelig at faa Privilegiet forlænget med endnu 10 Lotterier foruden de først bevilgede 20. Og hermed gik det saaledes til.

I Aaret 1762 føjede Bernstorff Stillingen som Præsens i Direktionskommissionen for Fattigvæsenet til sine mange andre betydningsfulde Hverv. „Hans fint medlidende Hjærte mod de fattige fortjente, at han blev Præsens for Fattigvæsenet i Danmark“, siger Hübner i den Sørgetale, han holdt over Bernstorff i det kgl. Landhusholdningsselskab 1772.

De Midler, Fattigvæsenet havde at raade med, var Renterne af Kapitaler, hvoraf dog en Del var gaaet til Grunde under Belejringen 1658 og Ildebranden 1728, milde Gaver og Tavlepenge, medens der ikke hidtil havde været paalignet nogen egentlig Fattigskat.

Den saakaldte Direktionskommission administrerede „det fattiges Væsen“ her i København gennem Konventhuset. Dette laa paa Hjørnet af Silkegade og Pilestræde og kaldtes ogsaa Silkehuset, fordi der havde været en Silkefabrik. Kristian IV

skænkede det til de fattige, hvorfor det ogsaa kaldtes *domus misericordiae*. Navnet Konventhuset fik det, efter at de fattige var forflyttet derfra, fordi de 5 Komitterede for „de fattiges Væsen“ samledes der; de forestillede de vigtigere Sager for Direktørerne, der atter gav Indberetning til Kongen. Fra Konventhuset uddeltes Almisser ugentlig til de fattige, der boede, hvor de vilde. Under Direktionskommissionen sorterede ogsaa nogle Stiftelser, som Brøndstrædes Hospital, der efter Tidens Skik baade var Sygehus og Fattighus. Fremdeles Børnehuset, der fra den Tid, Kristian IV havde flyttet det til Kristianshavn, blev brugt til „ryggeløse Mennesker og liderlige Kvindfolk, som derhen blev dømt at arbejde“, men senere befalede han, at ogsaa „Gadestrygere“ skulde holdes til Arbejde der. Kvinderne spandt i Reglen Uld, og de uroligste Mandfolk blev sat til at raspe Fårvetræ. Paa denne Tid var det en Blanding af Tugthus, Fattighus, Tvangsarbejdsanstalt og Opholdssted for hjemløse Børn.

Endelig var der Pesthuset, eller som det senere kaldtes, St. Hans Hospital, der oprindeligt var bygget som Lazaret for smitsomme Sygdomme, men nu ogsaa brugtes som Hospital for fattige af civil Stand, af hvilke de fleste var saa gamle og svagelige, at de ikke kunde arbejde, hvorfor der ikke her som i Børnehuset udførtes Fabrikarbejder. Desuden var der nogle „Daarekister“, hvor de sindssyge levede i den frygteligste Tilstand. Claudius Rosett, der havde faaet Medynk med Pesthuslemmernes ynkelige Tilstand, skænkede en stor Sum, for hvis Renter der skulde gives dem lidt til Klæder og Livets Ophold, foruden hvad de fik gennem Konventhuset. Det var først nogle Aar ind i det 19. Aarhundrede, St. Hans Hospital flyttedes ud til Bidstrupgaard fra den nuværende Ladegaard. Før havde det ligget udenfor Vesterport.

Saaledes var Forholdene i Fattigvæsenet, da Bernstorff kom i Spidsen for det. Det havde allerede inden hans Tid været paatænkt at bygge større Fattighuse, hvor de fattige kunde blive samlede, hvilket ansaas for langt bedre end at uddele Almisser til dem og lade dem bo i Byen. Det blev ogsaa anført, at derved vilde rimeligvis de milde Gaver til de fattige forøges, naar Folk saa, hvor mange der var. Allerede

i 1757 havde Berckentin og Hofpræst Qvist paa Fattigvæsenets Vegne henvendt sig til Opfostringshuset for at skaffe Penge til et Hus, der kunde rumme c. 600 af Konventhusets Almissemlemmer. Kapitalen skulde saa betales paa den Maade, at Opfostringshuset tilbageholdt 1500 Rd. af den Sum, det aarlig skulde betale af Lotteripengene. Men i hvert Tilfælde blev det Bernstorff, der fik Tanken virkeliggjort. Og en Mand, der stod ham nær, udtalte faa Aar efter hans Død, at Tanken og Udkastet til et almindeligt Fattighus i København stammede fra ham, der ogsaa personlig den 21. Juli 1766 lagde Grundstenen til den Bygning i Amaliegade, der kendes under Navnet Almindeligt Hospital. Den 9. April 1769 blev Bygningen indviet.

Men hvor skulde Pengene komme fra, som denne ny Bygning vilde koste? Her laa det jo nær for Bernstorff at komme til at tænke paa Opfostringshusets Kapital. Der laa de Penge, der skulde bruges, og naar han saa derigennem kunde faa Lotteriprivilegiet forlænget, var begge Institutioner vel hjulpen. Den 14. Juni 1764 tilskrev Overhofmarskal v. Moltke Præsens for Opfostringshusets Direktion i Kongens Navn, at Opfostringshuset skulde paatage sig at betale Generalkrigsdirektorium 50000 Rd. og Direktionen for „det fattiges Væsen“ 70000 Rd., mod at Lotteriprivilegiet blev forlænget med endnu 10 Lotterier, saa at Opfostringshuset altsaa havde Ret til Lotterierne til 1783. Krigsdirektoriet trængte nemlig ogsaa til Penge, idet Saint Germain tænkte paa at oprette et saakaldt Plejehus for Invalider, Soldaterenker og Soldaterbørn. Hidtil havde „Krigshospitalsladegaarden“, hvor senere St. Hans Hospital flyttede hen, været benyttet som Opholdssted og Arbejdsanstalt for syge og fattige af Soldaterstanden, medens Soldaterbørnene blev undervist og for en Del nød Forplejning i forskellige Garnisonsskoler og Anstalter. Nu skulde det hele samles i det paatænkte Plejehus, og der skulde dertil anvendes 50000 Rd. Da Krigshospitalskassen i sin Tid havde faaet Ret til at indrette Lotterier, men ikke benyttet sig deraf, fandt den det rimeligt, at Opfostringshuset betalte disse Penge, saa vilde den ikke gøre Fordring paa sine Lotterier og altsaa

ikke staa som en Hindring for, at Opfostringshusets Privilegium forlængedes.

Præses og Direktørerne gik ind paa at betale disse 120000 Rd., ikke paa een Gang, men i forskellige Terminer, dog paa den Betingelse, at hvis et Lotteri mod al Formodning og trods Direktionens Bestræbelser ikke skulde lykkes, forpligtede Generalkrigsdirektoriet og Fattigvæsenet sig til at betale Opfostringshuset henholdsvis 5000 og 7000 Rd. under kongelig Garanti. Kort efter stadfæstedes denne Overenskomst ved kgl. Konfirmation.

Men Opfostringshuset paatog sig endnu flere Forpligtelser. Da Fattigvæsenets Tilstand ikke blev bedre, men tværtimod Tiggeriet tiltog og de frivillige Gaver aftog, fik Bernstorff udvirket, at Kongen 1769 gav Fattigvæsenet Privilegium paa 50 Lotterier, naar Opfostringshusets Privilegium i 1783 udløb. Men saa skulde der til Gengæld af Fattigvæsenet betales til Stiftelsen for Børnekoppers Indpodning 10000 Rd., til Frelsers Kirke 30000 Rd., til andet Brug 10000 Rd. og til Landevejen mellem København og Roskilde 84000 Rd. Disse 134000 Rd. skulde være betalte til Juni Termin 1774.

Disse Penge havde Fattigvæsenet jo ikke, og derfor gik Opfostringshuset ind paa at betale dem mod 4<sup>0</sup>/<sub>0</sub> aarlig Rente og Panteret i de 50 Lotterier. Denne Kontrakt blev underskrevet 23. Februar 1770, og efter den var der ikke ringe Udsigt til, at Opfostringshuset vilde blive Indehaver af Lotterierne lige til 1833, hvad der ogsaa var Direktionens Mening. For at udrede disse Penge fik Opfostringshuset ved kgl. Reskript Tilladelse til at laane paa sine Panter, da Banken ikke turde forstrække Stiftelsen med Pengene, og inden Juni Maanedes Udgang var der betalt 21000 Rd. til Vejvæsenet, endnu 10000 Rd. blev betalt til December Termin, og i Direktionskommissionens Forskrivning staar der: „Og paa det de høje Herrer Directører, som nu ere, eller deres efterkommende Successores paa Stiftelsens Vegne kan desbedre for Kapitalens og Renters Svarelse blive betryggede, overgive vi i Kraft af denne vores udstædte Forskrivning dennem og Opfostringshuset hermed 1. Prioritet og Panterrettighed i de de fattiges Væsen ved allern. Rescript af 22. Decbr. 1769 bevilgede 50 Lotterier,



som tage deres Begyndelse, naar det 1783de Aar er til Ende, hvilke Lotteriers Provenuer skal være og forblive merbemeldte Opfostringshusets uryggelige Underpant og Sikkerhed, indtil Stiftelsen saavel for det ganske Udlaan af Kapital som dennes paaløbende Renter i alle Maader er bleven skadesløsholden“.

Dette lød jo tilforladeligt. Opfostringshusets Eksistens syntes mere og mere grundmuret, ja der var al Udsigt til, at det vilde blive en hovedrig Stiftelse. Men saa begyndte Ulykkerne. Bernstorffs Fald var den første, og den drog alle de andre efter sig. Den 12. Januar 1771 oprettedes Tallotteriet her i København, og den 7. Oktober samme Aar blev Klasse-lotteriet ved kgl. Reskript taget fra Opfostringshuset og lagt under det tyske Kammer. Nogle Maaneder forinden havde Fattigvæsenets Direktion udbedt sig de 21000 Rd. til Vejvæsenet, som Opfostringshuset efter den før omtalte Kontrakt skulde betale dette Aar. Men heldigvis var Direktionen saa forsigtig at svare, at den ikke kunde betale, „da Tiden mærkelig har forandret sig ved det, at et Tallotteri udi 6 Aar allern. er bleven tilladt, hvorved der er gjort Skaar udi det *Privilegio exclusivo*, som Opfostringshuset i Henseende til Lotterierne allern. allene var forundt, og hvis onde Følge for Stiftningen allerede er erfaret“. Og det nyttede ikke, at Direktionskommissionen for Fattigvæsenet klagede til Finanskollegiet, der gennem danske Kancelli henvendte sig til Opfostringshuset. Da det danske Kancelli spurgte Opfostringshuset om, hvor stor Gæld det havde, svarede det, at det havde ingen Gæld, men det frygtede ubehagelige Følger af Tallotteriets Fremgang. Kancelliet svarede herpaa, at det ikke kunde tjene Direktionen i at gøre Forestilling til Kongen, da Tallotteriet er bevilget, men vil vente, til Direktionen har meddelt, hvor stort Afbræk det danske Lotteri lider. Der vil i næste Afsnit blive fortalt mere om denne Sag. Kun saa meget allerede her, at af de 30 Lotterier, Stiftelsen havde uomtvistelig Ret til, og som den havde ofret store Summer for at erhverve, fik den kun de 18, og de 31000 Rd., som den havde betalt af de 134000, der gav den Udsigt til endnu 50 Lotterier foruden de 30, var og blev uigenkaldelig tabt.

## 8. VIRKSOMHEDEN BEGYNDER.

Den 1. Oktober 1755 stod Bygningen færdig udvendig og indvendig, og Virksomheden kunde begynde, hvis Formaal kort og godt antydes i den Indskrift, der blev anbragt paa den runde Frontispice: *Fredericus V<sup>tus</sup> Danorum rex et pater pueritiæ industriæ & egenæ.* (Frederik den 5., de Danskes Konge, den fittige og trængende Ungdoms Fader).

De før anførte „Lettres sur le Dannemarc“ roser den for at være „*dans le goût d'une belle simplicité*“ og tilføjer: „*Il y a peu de Ministres qui joignent au goût des arts celui des bonnes choses.*“

Det var en anselig og ret smuk Bygning, og frit beliggende, som den var, har den taget sig godt ud, omgivet af Vand paa de to Sider og med et stort ubebygget Terrain bagved, hvor den store Have kom til at ligge. Uheldigt var det derimod, at der stadig blev fyldt op med Renovation lige i Nærheden; men det havde man ikke videre Sans for paa den Tid. „Danske Atlas“ siger, at „endskjønt Huset haver indvortes intet til Overflødighed og Pragt, men alene fornødne og vel indrettede Værelser, saa er det dog efter Børnenes og Betjentenes Tal en stor og regulair Bygning“. Der var en Port ved hver Ende af Huset, gennem den vestlige var den almindelige Indgang, hvorimod den østlige, der kom til at ligge midt for Haven, skulde være „den zirligste“.

Saavel Direktionen som Forstanderen havde haft nok at gøre med at faa alt indrettet og forberedt til at modtage de 200 Drengene, der her skulde have deres Hjem og Skole og øves i forskellig praktisk Virksomhed, særlig var det Holmsted og Hæseker, der havde ordnet alle disse Sager.

Der skulde ansættes Spisemester og Informatorer, Portner og Bud, Tilsyns- og Opsynskoner, træffes Bestemmelser om Gangklæder og Fødtøj, og Huset skulde forsynes med Inventarium. Der blev anskaffet 100 Senge med Egestolper, hver Seng beregnet til 2 Drengene. Holmsted skrev til Danzig for at skaffe Fjer til Sengklæderne. Men da de kunde faas lige saa billigt i København, nemlig for 14—17 Mk. Lispundet, maatte Forstanderen købe dem her; det var ikke mindre end

12 Skippund, der skulde bruges. Der blev gjort 17 Borde med Krydsfødder og 34 Bænke med Rygstød. Det var paa een Gang Skole- og Spiseborde, thi der skulde holdes Skole i Spisestuen.

Ganske vist var Gaarden endnu ikke planeret og Haven ikke anlagt, ligesom der heller ikke endnu var sat Bolværk paa de to Sider, hvor Bygningen var omgivet af Vand; men den 27. Oktober var alt i selve Huset for saa vidt færdigt, at Direktionen anmodede Stadsfysikus Wandeler om at afgive Skøn over Drengenes Spise- og Soveværelser samt Sygestuen, om der skulde være noget at udsætte paa dem.

Allerede længe inden den Tid var Spisemesteren paa Landkadetakademiet, Bernsteen, der havde tilbudt at „spise“ hvert Barn for 2 Mk. 8 Sk. om Ugen, bleven antaget, og der var bleven beskikket 2 Informatorer med en Gage af 100 Rd. aarlig.

Mad. Bobart, der var gift med den Mand, der var Bud for Opfostringshuset og Lotteriet, skulde have Tilsyn med de andre Koner, de saakaldte Opsynskoner, der havde Vadskning og alt forefaldende Arbejde at besørge. Portneren skulde tillige paatage sig at save og kløve Brændet.

Den 1. Oktober begyndte Drengene at rykke ind, idet der den Dag kom 3; det blev bekendtgjort i de berlingske og høpfnerske danske og tyske Aviser, at Indlægningen af Drengene var begyndt, og saa kom de lidt efter lidt, saaledes at der ved Aarets Udgang var noget over 150. Naar Børnenes Slægtninge ikke kunde bestride Rejseomkostningerne, blev de betalt af Opfostringshuset, og de var undertiden ret betydelige, da Børn fra Hertugdømmerne kunde være flere Uger undervejs. Mange af disse Børn blev sendt til Flensborg og derfra besørgede med en Skipper til København. Flere Steder fra blev det meddelt, at Forældrene ikke vilde lade Børnene rejse, saaledes skrev Markgreven, at de Børn, der var bleven optaget fra Oldeslohe og Slesvig, ikke kunde komme. Mange kom først det følgende Foraar, da det var bleven for sent paa Aaret at lade dem rejse den lange Vej. Saaledes gik det med Børnene fra Delmenhorst, hvorfra der var anmeldt ikke mindre end 22; der kom dog kun 15, deraf alene fra Berne

14, der blev ledsaget herover af en Underofficers Kone, der blev herovre med det samme, idet hun fik Beskæftigelse paa Opfostringshuset med at holde Drengenes Strømper i Stand.

Selv om de fleste af Børnene var fra København, var det dog en broget Samling, fra de forskelligste Egne, med mange forskellige Dialekter, danske og tyske, og fra mange forskellige Hjem, der samledes her for at iføres den samme Uniform, leve paa samme Maade og opdrages under ganske de samme Forhold.

Af en Liste, Forstanderen har affattet over de 203 Drengene, der var paa Stiftelsen i Slutningen af 1757, ses det, at 126 var fra København, 28 fra Købstæderne, kun 18 fra Landet og 30 fra Hertugdømmerne. Foruden de før nævnte fra Delmenhorst var der 6 fra Tønning, 3 fra Glückstadt, 2 fra Rendsborg og 1 fra Tønder. Fra Nørrejylland var der kun 3, der alle var fra Aarhus.

Der var ikke færre end 63 Soldaterbørn og 13 Sønner af Holmens Folk; disse sidste blev dog først modtaget efter at Direktionen i Anledning af, at en Matros ønskede 2 Sønner optaget, spurgte Admiral Suhm, om Marinen havde noget derimod; thi Opfostringshuset var villig til at lade Kongens brave Søfolk endog fortrinnsvis nyde en saadan kgl. Naade. Nogle faa var Sønner af Degne og Skoleholdere, saaledes fik Sognepræsten i Rødby indlagt en Søn af sin Kordegn, der „formedelst sin Daarlighed og liderlige Opførsel har bragt sig selv og sin Familie i slette Omstændigheder“. Der var kun faa uægte Børn, men de aller fleste var Sønner af fattige Enker efter Haandværkssvende eller andre Smaakaarsfolk.

Af det meget vidtløftige Reglement paa 13 Poster, som fik kgl. Konfirmation samme Dag som Fundatsen, skal her anføres en Del, da man paa den Maade bedst faar Indtryk af, hvorledes Direktionen havde tænkt sig, at det forestaaende Værk bedst kunde gaa for sig, og hvorledes den ønskede, at det daglige Liv skulde ordnes.

Den lange Indledning lyder saaledes:

Den Almægtige Tre-Eenige Gud, Himmelens og Jordens Skabere, Som, ved Sin Guddommelige Almagt og Viisdom, styrer og opholder alle Ting, Som haver Kongernes Hierter i sine Hænder, og leder Dem,

efter sin Guddommelige Villie, bør altid og u-afslædig loves og præises, for ald Sin Naade, og for de u-tallige og u-endelige Miskundheder, som er beviist og stedse saa kiendelig beviises Disse Riger og Deres Indbyggere, iblant andre Lyksaligheder, ved at styre og lede, saa mange efter hinanden Regierende Gudfrygtige Kongers Hierter til ald Mildhed og Naade, samt til ald optænkkelig Omhue og Forsorg for Deres kiære og troe Undersaatter, hvilket haver tiltaget med Kongernes Tall, saaledes: At Den Sidstes ere blevne flere og kiendeligere end De Førstes og Forriges.

Deres Kongelig Mayestæt! Vores nu Allerhøystpræiseligst Regierende Allernaadigste Arve-Konge og Herre, KONG FRIDERICH DEN FEMTE, Som Den Almægtige fremdeeles velsigne, og lade længe leve, til Sine kiære og troe Undersaatters Gavn og Glæde! Hans Mayestæts faderlig-kiærlige Omhue og Høy-Kongelig Forsorg, strekker sig endog til de allermindeste af de Kongelige Undersaatter og deres Afkom. Hvor paa virkelig og i Gierningen sees Prøve og Exempel udi den Ypperlige og Høystpræiselige Stiftning af EET FATTIGE BØRNS OPFOSTRINGS HUUS fra 5te til 15de Aars Alders Fuldendelse, til hvis Etablisement Allerhøystbemelde Deres Kongelige Mayestæt Selv, ved Allermildeste Gave, og Høy-Kongelige Forleeninger, legger Grundvolden, i følge af foranførte Allernaadigste Foundation af den 29 Junii 1753.

Een Stiftning, som er saa meget meere ønskelig, og vil være den Allerhøyeste behagelig, som Fattigdommen kommes derved til Hielp, med saa mange Børns Opfostring, som mueligt er, at underholdes, udi deres enten U-formuende eller Skiødesløse eller bort døde Forældres og Paarørendes Stæd, og at Underviises, Oplæres og Øves, udi Guds-frygt og nyttige Haand-Giærninger.

I steden for, at des flere Saadanne ellers udskyde og opvoxe, som vilde Greene, uden Guds Kundskab, uden Tugt og Formaning, og uden i Tiide at vænnes til at giøre noget got med Hænderne, hvorved De siden lovligen kunde erhverve Brød og Udkomme Deres øvrige Livstiid.

Der bør ikke tvivles, at jo mange Tusinde vill glæde sig, og findes Gud og Kongen taknemmelige for saadan Velgierning, og for det Gode, som kand udvirkes ved Denne saa længe forønskede Stiftning, og følgelig vil holde for Deres Pligt, at understøtte det, som kand tiene til dends Befordring og Tiltagelse; Og efter Eenhvers Omstændigheder og Evne tage Deel, saavel udi De, paa visse Aar, dette Etablisement alleene Allernaadigst forundte Lotteriers Completering, af hvis Indbringende Drengene fornemmelig skal underholdes, Som og, udi andre Maader, til Stiftningens Beste, efter Enhvers frie Villie.

Vi Underteignede af Allerhøystbemelte Deres Kongelig Mayestæt Allernaadigst anordnede Præses og Directeurer, som anbefalede at Indrette og Dirigere Dette Etablisement, haver, efter den Os paaliggende Allerunderdanigste Pligt og Skyldighed, med ald den Fliid og Agtsom-

hed, som Vores Indsigt og Best-skiønnende haver villet forunde og formaae, paa Deres Kongelige Mayestæts Allerhøyeste Gotfindende, og paafulgte Allernaadigste Approbation forfattet følgende REGLEMENT og SPECIALE ANORDNING, hvorledes Oeconomien udi Dette af meer Allerhøystbemelte Deres Kongelig Mayestæt Allernaadigst Stiftede, og udi Denne Kongelig Residentz-Stad indrettede FATTIGE BØRNS OPFOSTRINGS HUUS, med Alt deraf dependerende, skal føres, forestaaes og forrettes, til Alle Vedkommendes Efterretning, og U-brødelig Efterlevelse.

Af Reglementets 13 Poster skal her kun nævnes de 4, da flere af de andre indeholder Bestemmelser, der kendes af det foregaaende.

## 4.

Disse Drengene Børn skulde saaledes fra dend allerførste Tiid af med yderste Fliid ved behørig idelig Tilsyn, og med ald allvorlig Nidkiærhed, vennes og holdes til, at bede og arbejde, og ligesom de tiltage udi Alder og Skønnende, ved Læsen, Underviisning og Øvelse, derudi forfremmes og forbedres. Til hvilken Ende antages og bestilles bequemme Personer, som skulde begynde at lære og underviise dem udi Læsen, Skriven, reigen af de 4re Species alleene, og anden Børne Lærdom, fra Begyndelsen af, og fremdeles efter Alderens Medfør, continuere med det som udfordres, til Deres Oplysning og Kundskab, paa det, at De fra Barndommen kunde lære at kiende, frygte og elske, samt lære prise og takke Gud, deres Skaber, formanens og skyndes til gudelige Øvelser, ved Bønner, Lofsange, og Guds Paakaldelse, og Guds-frygt saaledes plantes i disse Unges Hjerter, hvoraf alle christelige Dyder haver deres Oprindelse. Og denne Underviisning med behørig Fliid og Nidkiærhed bliver lagt paa saadanne Personers Ære og Samvittighed, saaleedes som De vilde forsvare for Gud og Mennesker. Saavel som, at til den Ende følgende gudelige Øvelser i agt tages og bringes i Activitet, neml:

Drengene skal foreskrives og læres uden ad, kort befattede, men kyndige Mørgen Bønner, som De skulde bede førend De gribe til det dem befalede Arbejde.

Deslige Aften Bønner, som de skulde beede, naar, eller førend, De lægge sig til Hvile.

Førend De om Morgenen Klokken 8 Sommer og Vinter, nyder deres Froekost, skulde De siunge.

Mandag Morgen før Spiisning, dend korte Psalme, Ære, Lov, Priis og Kærlighed etc: og efter Spiisning læse Herrens Bøn. For og efter Middags Maaltid skulde De skiftes til, efter Alder i touren at læse høyt til og fra Bords, hvortil bruges vechselviis, af De allmindelige Bord Bønner med Ære være etc., Velsignelsen og Herrens Bøn. Om Mandagen før Aftens Maaltid siunges dend korte Psalme: Christe lad din edle Fred etc: og efter Spiisning Herrens Bøn.

De øvrige Dage om Ugen kand, ved Frokost og Aftens Maaltid, enten bruges de samme korte Psalmer, som oven er meldt, eller og nogle Vers af andre gudelige Psalmer, efter Omstændighederne og Aarsens Tiider.

Om Søndagen og andre Fest- og Hellig Dage, de 3de gange om Dagen, nembl: før Morgen- Middag- og Aftens-Maaltid, synges dend forordnede Psalme: Hellig, Hellig, Hellig, est du Vor Gud etc: Og efter Maaltid læses høyt, vechselviis af Dem som er kommen saa viit at De kand læse, den Collect om Morgen, det Evangelium om Middagen, og den Epistel om Eftermiddagen, som hører til Søndagen eller Festen, forinden de sædvanlige Bønner til og fra Bords.

Naar nogen udi dette Huus, saaledes som udi Manufactur Huuse brugeligt er, synger ved Arbejde, maa under slig Sang ikke bruges verdslige, forfængelige, langt mindre letfærdige og forargerlige Viiser, men De skal tilholdes at siunge opbyggelige og Aandelige Sange.

Foruden dend Pligt og Skyldighed, som paaligger de forommelte Informatores udi det Aandelige, hvis Embede og Forretning det egentlig er, og tilkommer at faa slig gudelig Øvelse, Bønner og Lof Sange, til de bestemte Tiider, udi behørig Skik og Omhu, efterkommet og holdet, hvortil De og skulde være forpligtet, sig om forlanges, endelig at forbinde.

Bliver det og saa vidt paalagt alle øvrige Betiente i Huuset, fra Forstanderen, og Mesterne ved Haandgiærningerne og deres Hustruer, indtil dend ringeste som Salareres, at det skal være Deres Pligt og Skyldighed at paa agte og tilskynde :men ingenlunde maa gjøre nogen Slags Hinder udi : at forskrevne Guds Dyrkelse skeer, uden Undskyldning eller Forevending. Og skulde være forbunden at tilkiendegive for Præses og Directeurne, skriftlig eller mundtlig, saasart De herudi merke Forsømmelse, eller anden Feyl, under Cassation og anden Straf, for alle som sig herudi forseer.

## 5.

Som Arbeidstiider udi Fabriquer for Dreng og andre, som ikke betales for deres Arbejde Stykke- Streng- eller punde-viis, holdes sædvanlig at bør være, om Sommerne fra Klokken 5, og om Vinteren fra Klokken 6 om Morgen, indtil Aftenen Klokken 9 baade Sommer og Vinter; Saa bliver i Henseende til de udi foregaaende 3die Post berørte Omstændigheder, af disse Drenges Alder og Beskaffenhed, af Mesterne giort Forslag, og af Directeurerne tiid efter anden factsat, fra og indtil hvad Klokkeslet Deres Arbyede, efter deres Alders Medfør, skal begyndes og endes. Hvorom hver Fierding Aar, eller saaofte fornøden giøres, Tabeller udi Arbejdsstuerne bliver opslagne, eftersom det ikke er giørligt, formedelst dend Forskiel som stedse vil findes udi Drengenes Alder og deres bequemhed til een eller anden Manufactur Giærning, forud at sætte Deres Arbyede i dette Huus paa saa regulier Fod, som det kand skee ved de Fabriquer, hvor ikke antages uden

saadanne, som til eet og andet Arbejde, strax kand destineres og ere bequemme. Men det bliver til uimodsigelig Følge og Rettesnor, regulered, beordret, og fastsat, at ligesom disse Dreng Børn, af Begyndelsen, efter deres Begreb og Skønsomhed, skulde undervises og oplæres i Guds Kundskab, vennes til at dyrke Gud, og formaner til Dyd og Duelighed. Saa skulde De og fra den dertil først bequemme Tiid af efter eenhvers Constitution, Kræfter og Genie, holdes og vennes til Arbejde, fra Begyndelsen med Uldplukning, Haspen, Spolen og andet slikt forefaldende smaat Arbejde, og for deres viidere Kundskab og Fremgang udi nyttig Haand-Gierning, paa det beste og omhyggeligste sørges, paa det at begge disse u-adskillige Ting, tillige kan befordres. Det første, efter Allerhøyeste Pligt og Skyldighed, og det sidste, som en af dend Høyeste Selv befaled nødvendig Følge, til at vedligeholde det første.

Hvis Haandgierninger, som af Drengene udi dette Huus fornemmelig bliver at lære og forrette, bestaar udi følgende, nemblig:

Ved Linned Arbejde: At spinde paa Haandteene, haspe, paa Tall Hasper, Spole, saavel som paa smaae Spoler som Balbner, Doblere, med videre deraf følgende og forefaldende, og siden ved tiltagende Aar, at renne og væve, først det simpleste og siden det som bedre er.

Udi uldent Arbejde: At sortere, plukke, skrubbe, karde og kæmme Uld, at spinde baade paa Skotrokke og med Haandteene. Strenge, Haspe eller Stykke, spole, bubine, og doblere Garnet. Siiden med tiltagende Aar at renne, lime de uldene Kedder, væve eene og selv anden, valke, ruve eller kradsse og deslige ved groft Arbejde forefaldende. Eftersom i følge af den Høy Kongelige allernaadigste Foundation, det finere og kunstligere Arbejde, udi dette Huus forbigaaes, som det hvorudi de viidere maa læres og øves i Fabriquerne, som De siden emploieres og iblant andet kand sættes til, naar De forlader dette Huus.

De som dertil ere bequemme, skulde og lære at knytte og strikke, saavel Strømper som Huer, Vanter og Trøyer. Desligeste underrættes saavidt udi Urtegaards Væsen, at de kunde vide at reole, forbedre og tilberede Jorden, til allehaande Kiøkken Urter, og Hauge Gevexter, og samme at saae, plante og forflytte, item at sætte og opelske Træer, Pode, oculere og deslige, som kand være Dennem Selv, og andre i fremtiden til Gavn og Nytte.

## 6.

Tiiden udi hvilken De forommelte Øvelser skall skeep, saavel til Underviisning udi Børne Lærdom, Læsen, reigen og skriven, indtil med Tiiden at befordres til Confirmation, som og til Haandgierningerne, skal skeep for det første, og indtil nærmere Anordning, indrettes og afdeeles |:foruden de forommelte daglige Morgen- og Aften-Bønner og Sange, med viidere:| saaledes, nemblig Mandag og Tirsdag baade Formiddag og Eftermiddag, til Spinden og anden forhen bemelte Manufactur-Gierning. Onsdag Formiddag til at lære at læse, reigne og skrive.



Samme Eftermiddag og heele Torsdagen, baade Formiddag og Eftermiddag, til Spinden og andre Manufactur Gierninger.

Fredag Formiddag til Catechisme og deslige Lærdom og Øvelse. Fredag Eftermiddag og Løverdag Formiddag til Spinden og Manufactur-Gierning.

Løverdag Eftermiddag visse Aarsens Tiider til at arbeide i Haugen. Men ellers at gøre anden Manufactur-Gierning, indtil det bliver mørkt, eller det Klokkeslet de behøver, efter Mesternes Ordre at holde op, nogle til at flye det i Orden fra sig, som De endnu kunde have under Hænde af dend Uges Arbejde, andre til at gøre reent i Spinde- Væve- og andre Stuer, og til at sætte og bringe Reedskaberne i Orden med viidere.

Søndag, Hviledag bør ikke skee eller foretages noget Arbeide, men Dagen anvendes til gudelige Øvelser, og til Kirkegang, nembliq baade til Høymesse og til Aften Sang, hvorhen enhver af forbenævnte Informatores skal geleide De ham anbetroeede, til rette Tiid i behørig Skik og Orden, eller og alternative til Cathechisation, saaleedes at om Søndage og Høytiids-Dage, en Deel gaer i Kirke til Høymesse, og De andre blive hjemme til Cathechisation. Og De som have hørt Cathechisation om Formiddagen, gaae i Kirke til Aften Sang. Da imidlertid cathechiseres under Aftensang for Dem som have været i Kirken til Høymesse, saa at Drengene vevselviis høre baade Prædiken og Cathechisation hver Uge.

Dog maa De som dertil have Lyst, paa dertil bequemme Aarsens Tiider efter Cathechisationen i Huuset, og Aften Sangs Fuldendelse i Kirkerne, fornøye og mouvere sig med uskyldig Børne Leeg i Gaarden, saavelsom om Sommeren spatzere uden Portene, Dog ikke uden Tilsyn eller Følgeskab, af De Dem til Opsyn og Lærdom beskikkede, med saa skiæl, at De ved Deres Lydigheds og Flittigheds Udviisning, Dem dertil kand fornaa. Hvilke Opseere og Lærere og skal have Myndighed, fra saadan og anden Fornøyelse, at udslutte Dem, som betee sig enten obstinate eller u-lærvillige, indtil De sig forbedre og meere Yndest erhverve.

## 12.

Saa formodentlig som det, desværre er, at De Unge i dette Huus vil begaa Feyl og Forseelser, og derfor i mange Ting og Tilfælde vil behøves at rættes og tugtes, saa utienlig vilde det og være at förbyde, at Lærerne saa vel som Mestere og Mesterinder ved Haandgierningerne, jo maae have Frihed til at tugte og straffe Dem af Drengene uden Underskeed, som sig forsee, og gjøre Skade og Udyd, eller og betee sig dovnee, ulærvillige, u-agtsomme, eller obstinate etc. Men saadan Rættelse maa ingenlunde være haard, eller Tyrannisk, men skal være saaleedes, som rætsindige christelige Forældre rætte og straffe Deres egne Børn.

De som ere indtil 8de Aar og derunder skal tugtes med Riis, og

til Dem som ere derover, maa bruges en smækker kort Tamp, hvormed de skulle slaaes sømmelig efter Forseelsens Medfør, men maa ikke prygles i Vrede, eller bruges andre Ting at slaaes med, end Riis, eller saadan smaae Tampe, under vedbørlig Straf om anderleedes erfares. Tværtimod skal det være saa meeget meere til Deres Forsømmelse, som have over dem at befale, at De søge ved Tilsyn, Advarseler og gode Formaninger at forekomme og afværge for mange Hug og Slag, som det er noksom bekiendt, at saadant naar det kommer overflødig i Brug, forvolder meere Haardnakkenhed, end Frygt og gode Frugter.

Men skulde nogen af De Unge begaae Utroskab, forstikke sig eller bortløbe, kiendelig Ulydighed og Opsætsighed, eller andre deslige Laster, hvor i blant bør reignes Eder og Bander, som alt haart bør straffes, skal saadant u-fortøved tilkiende gives Forstanderen, som haver at anmelde det for Directionen, paa det at De efter Beskaffenhed kand blive straffede offentlig i alles Paasyn i Huuset, De andre til Exempel og Afskye.

Dette Reglement er jo forfattet længe, inden Virksomheden begyndte, og hvor meget det end gaar i Enkeltheder, kan det dog ikke give et fuldtro Billede af det daglige Liv. Og skønt det egentlig aldrig er ophævet, lige saa lidt som Fundatsen, bortset fra nogle faa Bestemmelser, der temmelig snart forandredes, medførte Livets Krav og andre Tidsomstændigheder dog efterhaanden Tilføjelser og Forandringer, hvorfor der i det følgende skal gives en Skildring af selve Livet i Stiftelsen, ved Bordet og i Skolen, paa Arbejdsstuerne og paa Legepladsen.

## 9. FØDE OG KLÆDER.

Madsørgsmaalet er altid vigtigt, — ikke mindst paa en Opdragelsesanstalt. Derfor indeholdt Reglementet ogsaa temmelig udførlige Bestemmelser i saa Henseende. Det hedder, at Føden vel kun bør være af „grov og ordinaire“ Slags, men Drengene maa hverken lide Hunger eller Tørst, men „mættes og læskes til Fornødenhed“.

Om Morgenen Kl. 8 skal de have Frokost, der skal bestaa af godt Rugbrød med enten Smør eller Ost, dertil Øl, som om Vinteren skal være varmt. Hver Dag har sin bestemte Middagsmad, der skal bestaa af „Ærter, Kaal, Velling, Grød og varmt Øl og Brød med saltet og vindtørret Sild, salt Torsk,

Graasey eller anden tør, norsk eller findmarsk Fisk, og om Søn- og hellig Dage Kjød eller Flesk dertil, foruden hvis Grønt, saasom Rødder, Roer, Potates etc., som kan komme og tilvejebringes af Haugen“.

Om Aftenen gives enten Grød, om Sommeren med sur Mælk, om Vinteren med Øl til, eller i Reglen den Mad, der er levnet fra om Middagen. Spisereglementet skal opslaas baade i Køkken og Spisestue; et af de ældste ser saaledes ud: Hveranden Morgen Smør og Brød, hveranden Ost og Brød. Søndag Middag Suppe og Kød, om Aftenen det samme eller ogsaa Grød. Mandag: Mælkevælling, udblødt Fisk. Om Aftenen Vælling eller Grød og Plukfisk. Tirsdag: Gule Ærter og Flæsk. Det samme om Aftenen. Om Onsdagen Vandgrød og salt Fisk, der dog snart paa Lægens Raad forandredes til Suppe og Kød, da den megen Saltmad var uheldig. Om Aftenen det samme eller Grød. Torsdag: Søbekaal, „eller Langel. Kabus-Kaal“ med salt Kød eller Flæsk. Om Aftenen det samme. Lørdag: Grød af Boghvede eller Byggryn kogt i Mælk, lagede Flynder med Gulerødder og Smørddyppelse. Om Aftenen Grød og Plukfisk.

Spisemesteren havde, som tidligere omtalt, paataget sig at bespise Børnene for 2 Mk. og 8 Sk. om Ugen 3: mellem 5 og 6 Sk. daglig for hver Dreng. Det viste sig straks, at den Maade at ordne Bispisningen paa var meget uheldig, hvad den vedblev at være, indtil den blev afskaffet, men det var først et godt Stykke ind i det 19. Aarhundrede. Det var en ufravigelig Regel, at hvis Drengene var tilfredse, var Spisemesteren utilfreds. Hvis han derimod stod sig godt, var der stor Misfornøjelse blandt Drengene over Maden. Spisemestrenes Historie bestaar egentlig af en sammenhængende Række Klager og er derfor utrolig kedsommelig.

Mindst een Gang om Aaret, men i Reglen flere, modtog Direktionen et jamrende Brev fra Spisemesteren, at nu var Fødevarerne stegen, han havde stort Tab og maatte derfor nødvendig have Tillæg. At han fik Forskud blev snart en fast Regel, men da han hurtig kom i Gæld til Brygger, Bager og andre Leverandører, fik Forstanderen Pengene i Forvaring, for at han „som en fornuftig Forstander skulde søge Spise-

mesterens samt Børnenes Bedste, paa det den Provision af Ædevarer, der bør have, kan anskaffes“. Forstanderen skulde altid vide, fra hvilken Bager Brødet blev leveret, for at han kunde formane ham til at levere godt, rent Rugbrød. Det varede dog ikke længe, inden det blev bestemt, at Spisemesteren under Forstanderens Kontrol skulde købe Rugen og levere hver Uge til en Bager, hvad der behøvedes til Brød. Der var nemlig en Bager, der havde leveret 143 meget slette Brød, og Forstanderen troede, at det var aftalt Spil mellem Spisemester og Bager, hvorfor Direktionen lod Politiet dømme i Sagen, der endte med, at Bageren maatte betale en Bøde til Børnehuset, der ogsaa skulde have de kasserede Brød. Senere blev der bygget en Bagerovn ved selve Opfostringshuset. Brødkornet spiller en stor Rolle, og det maa indrømmes, at Spisemestrene her tit kunde være udsatte for Tab, idet Kornpriserne den Gang ofte svingede meget pludselig, saaledes fra 10 Mk. for Tønden til 22 Mk. Men Direktionen tog altid Hensyn til disse Forhold. Det blev snart almindeligt, at der for Stiftelsens Regning købtes store Partier af Proviant, som Rug, Smør, banket Byg, saltet Fisk, samt Brænde. Deraf udliveredes Forstanderen ugevis, hvad der skulde bruges, og afkortede Spisemesteren i hans Ugepenge. Det hændte flere Gange, naar der enten ikke var Rug at faa, eller den gik i for høj Pris, at Direktionen gennem Rentekammeret fik udliveret Brødkorn fra det kgl. Magasin, Kongens Rug, som den kaldes, hvormed Borgerskabet kunde forsynes i paakommende Tilfælde.

Ved Maaltiderne skulde altid nogle af Tilsynskonerne og en af Informatorerne være til Stede for at prøve Maden og Øllet og se, om Drengene fik tilstrækkeligt.

Klager og Ufred blev naturligvis ikke undgaaet. Engang indsendte Informatorerne en Klage over Spisemesteren, fordi der ofte havde været noget i Vejen. Suppen havde en Aften smagt som Vand, og det viste sig da ogsaa, at den var bleven spædt op med 4 Spande Vand. En Dag var Ærter og Flæsk fordærvet. En anden Dag var det Finkerne, der var lavet af gammel Kolever og var saa besk, at Drengene trods deres Sult lod dem staa. En Dag manglede der baade Grød og

Mælk. Informatorerne siger, at det er i Henhold til deres Ed, at Klagen fremkommer, og tillige for at undgaa „saa mange umyndige Børns Sukke, som ellers vilde komme over os til Forbandelse fra deres himmelske Fader, om vi herudi vare efterladende“. Bernstorff blev herover saa vred, at han kaldte Spisemesteren for sig, satte ham stærkt i Rette og truede ham med, at han straks skulde jages af Opfostringshusets Tjeneste, hvis han ikke i Fremtiden behandlede Børnene forsvarligt. Til Gengæld klagede Spisemesteren over en af Informatorerne, at han søger at „komme Oprør af Sted“, og Forholdet blev ikke bedre. Da der stadig fremkom nye Klager, bestemte Direktionen, at Forstanderen selv skulde være til Stede ved Maaltiderne for at se, om Maden var forsvarlig, da Tilsynskvindernes Angivelser ikke var tilforladelige; paa den Maade haabede den at kunne blive fri for slige Klager og Fortrædeligheder, hvad den naturligvis ikke blev, lige saa lidt som Forstanderen i Fremtiden hver Dag overværede Spisningen, hvilket kan ses af, at han flere Gange i Aarenes Løb fik dette Tilhold, naar der var noget galt.

Videre hyggeligt har der ikke været ved Middagsbordet, hvad man kan se af et Forslag, Informatorerne indsendte til Forstanderen om at faa Maden anrettet paa en heldigere Maade, end det hidtil var sket. Man kan heraf se, at naar Drengene var kommen til Bords, begyndte nogle af dem, der kaldtes Adjuncti, at bringe Maden i flade Tinfade den lange Vej fra Køkkenet, der var nede i Kælderen, op til Spisestuen, der var i anden Etage. Paa den Maade gik der næsten en halv Time, inden alle Fadene var bragt op, der var bleven spildt en stor Del af Maden paa Trapperne, hvor der ofte fandt stor Uorden Sted, fordi der var en saadan Træk, at Informatorerne ikke kunde udholde at være der, og desuden blev Maden ganske kold under den besværlige Transport og lange Ventetid. Naar Drengene saa endelig fik Lov at begynde, har de næppe faaet Bordbønnerne læst og sat sig ret til Bords, „før de alle paa engang og i største Skynding begynde med at kappes og hartad at trættes med hinanden om at faa de første, største og fleste Skefulde, vist nok ej af anden Aarsag, end at de ved at se saa liden en Portion for

sig i Fadene formodentlig tænke ved sig selv som hin Discipel: Hvad er dog dette iblandt saa mange? og tillige erindre sig det gamle Ordsprog: *Proximus egomet mihi*. I hvilken Betragtning vi Informatorer (sandt at sige) tage i Betænkning at straffe dem derfor og formene, at vi med Taalmodighed faa lade dem gjøre sig til Gode af Maden, saavidt den kan strække.

Det er ogsaa uheldigt for Spisemesterinden. Thi da vi ikke kan være i Kjøkkenet eller paa Trappen, er Følgen, at i ondt Vejr og Kulde snige Drengene sig bort, saa hun ej kan faa Maden opbaaren. Andre Tider stimle alt for mange sammen om hende og hendes Fruentimmer og volde Uro og Fortræd“. Derfor foreslaar de, at Maden skal bæres op i en stor Beholder, hvorfra Fadene kan blive fyldt.

Med den første Spisemester vilde det slet ikke gaa. Forstanderen klager over, at han er „meget utaalelig og ubesindig; thi hans hele Væsen ligesom deriverer fra Drukkenskab, og naar den Tid ikke er, da af en forrykt Hjerne, saa er det betænkeligt at lade de herværende Børns Føde af Øl og Mad ankomme paa ham“. Han fik derfor sin Afsked, og der blev sluttet Kontrakt med en tysk Strømpefabrikant, Pickhard, der tidligere havde været Fabrikør paa Tugt- og Arbejdshuset i Glückstadt. Han skriver til Bernstorff, at hans Strømpefabrik ikke vil gaa, „ligesom Deres Excellence ved, at næsten ingen Fabrikker vil gaa af Mangel paa Afsætning“. Trods denne tvivlsomme Adkomst, blev han dog antaget, skønt han var meget forgældet, hvoraf der snart viste sig uheldige Følger, selv om det gik bedre med Bepisningen end i den forrige Tid. Og da han døde, fortsatte hans Enke, saa længe hun levede. Da den ny Spisemester blev ansat, skete der den Forandring, at medens den forrige selv havde maattet sørge for Spiseinventarium og Bordduge, anskaffes der nu for Opfostringshusets Regning Fade, Tallerkener og Skaale af Kron-tin, samt Duge og Bordknive, hvorimod der ikke brugtes Gaffer.

Ogsaa om Drengenes Klæder hedder det i Reglementet, at de skal være „ordinaire og grove“. Allerede først paa Aaret 1754 kunde man paa Københavns Gader se 2 Drengene i den Dragt, der senere blev kendt af alle og snart gav Drengene



Opfostringshusdrenge 1755.

fra Opfostringshuset Navnet „de grønne Drengene“, som de bar i mangfoldige Aar. Det var de 2 første Lotteridrengene. Men fra Slutningen af 1755 kunde Kristianshavnerne hver Søndag se et langt Tog af Drengene bevæge sig hen imod Frelseres Kirke, alle i lange grønne Kjoler, grønne Undertrøjer eller Veste, ligesom Kjolerne forsynet med en Masse Messingknapper, grønne Knæbukser, blaa Strømper, Sko med Messingspænder og trekantede Hatte paa Hovedet, af den Form vi kender fra Holbergs Komedier, og bagud under Hatten stak en lille Haarpisk med sorte Baand. Det var dog kun paa Helligdagene, og naar de gik ud, at de var saa fine. Hjemme gik de med gule Skindbukser, grønne Brystduge eller Veste og grønne Huer. I de første Par Aar havde de ogsaa lange Dynevaars Kitler, men de gik snart af Brug. Desuden skulde hver Dreng have 6 Halsklude af godt Hørlærred, 6 Skjorter og 2 Lommetørklæder. Naar Fabrikkerne kom i Gang paa Stiftelsen, skulde de levere baade det Lærred og Kirsey eller Klæde, der skulde bruges. Det varede heller ikke længe, inden der blev ansat saavel en Skrædder som en Skomager, der fik Bolig paa Opfostringshuset og uden Vederlag skulde under vise nogle Drengene i deres Profession, saaledes skulde Skrædderen hver Dag have 12 Drengene paa sit Værksted. Dog spillede denne Undervisning ikke nogen videre Rolle i denne Periode, hvor der særlig lagdes Vægt paa Fabrikvirksomheder. Skomageren skulde have 4 Mk. for hvert Par ny Sko, han syede, og Skrædderen skulde have 1 Rd. aarlig for hver Dreng foruden 2 Mk. for forskellige Smaating, som Traad, Hægter og Voks. Men det gik med dem som med Spisemesteren, at de stadig forlangte Tillæg. I Begyndelsen blev der brugt Lammeskind til de daglige Bukser, men da de ikke kunde holde, varede det ikke længe, inden man begyndte at bruge Kalveskind, der kunde vare i flere Aar.

Naar Drengene efter Konfirmationen forlod Stiftelsen, fik de deres grønne „Underklæder“ med sig; men der blev først sat andre Knapper i, som ikke hørte til Uniformen. Derimod maatte de aflevere den grønne Kjole og fik i Stedet for en mørkegraa, som de havde paa første Gang deres Konfirmationsdag. Medens de trekantede Hatte, der kun kostede 3 Mk.



Stykket, ikke holdt sig Aarhundredet ud, vedblev Drengene at bære grønne Uniformer, „dunkelgraa“ Konfirmationskjoler og Knæbukser til nogle Aar ind i næste Aarhundrede.

#### 10. DET DAGLIGE LIV.

Om Forstanderen hedder det i Reglementet, at han „stedse fra Morgen til Aften skal være i Huset til Stede og have med alle Ting saadan Tilsyn, som en Forstander bør og tilkommer“. Da han tillige var Bogholder og Kasserer, fik han saa mange forskelligartede Forretninger, at han ikke fik Tid til at beskæftige sig videre med Drengene. Skolen havde han ikke det mindste at gøre med, og pædagogisk Indsigt behøvede aldeles ikke at være Forudsætning for hans Virksomhed. Han skulde først og fremmest være en dygtig Regnskabsfører og en praktisk Forretningsmand; helst burde han tillige have Sans for Orden og Renlighed, samt Evne til at omgaas Mennesker. Han skulde forstaa sig paa at købe Uld og Hør, at bedømme Lærred og Klæde, og han skulde vide, naar det var fordelagtigst at gøre Indkøb af Rug og Smør, Brænde og Tørv, men om han forstod sig paa Børn, derom blev der ikke spurgt, deres Opdragelse var overladt til Informatorerne. I Reglementet staar der nok, at de to Haandværksmestre, der forestaar Linned- og Klædefabrikken, sammen med deres Hustruer skal have hver den halve Del af Drengene under deres Opsyn; men saaledes blev det aldrig, hvad der var meget heldigt, da de Haandværksmestre, der i disse Aar ledede Fabrikkerne, var ganske uskikkede dertil.

Havde nu Forstander Knud Broust alle disse Egen-skaber?

Skønt det i denne Periode er noget vanskeligt at faa rigtig fat paa hans Personlighed, da han efter Tidens Skik indsvøbte sine Meninger i et sammenfiltret Væv af underdanige og sirlige Vendinger, naar han henvendte sig til den fornemme Direktion, der styrede Stiftelsen ikke blot af Navn, og som lededes af Landets mægtigste Mand, ser man dog bag alt dette en Mand, der har en Mening, og som med Bestemthed og Hensynsfuldhed holder det store Maskineri i

Gang. Han gaar nødig paa Akkord, holder sig Reglementet nøje efterretteligt og kan hævde det med Strenghed, som man jo den Gang ansaa for nødvendigt; men dog faar man engang imellem ogsaa Indtryk af en Mand, der har Medfølelse, men det er kun Strejffys, der en sjælden Gang kastes over den Side af Karakteren, som man i de Dage ansaa for kvindagtigt at bære til Skue, hvorfor den ogsaa i Reglen hos Broust skjultes af Pligtmenneskets Utilgængelighed, ja vel endogsaa Barskhed.

Han havde stor Interesse for Stiftelsens Fabrikvæsen, der optog en betydelig Del af hans Tid. Regnskaberne var den Gang meget vidtløftige, og naar dertil saa kommer, at han tillige skulde revidere Lotteriregnskaberne og desuden drev Forretning som Lotterikollektør, vil man forstaa, at han var en optaget Mand, der aldeles ikke havde Tid til at „studere“ eller „forstaa“ hver enkelt Dreng, og selv om han havde haft det, vilde det ganske sikkert aldrig være faldet ham ind.

Den strenge Fordring, der i vore Dage stilles til Renlighed og Orden paa en Opdragelsesanstalt, maa man ikke vente at se opfyldt i hine Dage. Men selv om Manglerne i saa Henseende tydelig ses paa Opfostringshuset, fremhæves dette dog i Modsætning til andre lignende Institutioner, og vil man være retfærdig, maa man maale med Tidens Alen. Selv om der fra først af var givet udførlige Bestemmelser om, hvorledes Dagen skulde gaa, varede det dog nogle Aar, inden der blev skabt en aldeles fast Husorden. Efter Reglementet skulde der antages saa mange „aldrende Kvindes Personer, som eragtes fornøden til at rygte Børnene og holde deres Lintøj og Klæder rene og at vænne og holde dem til udi deres Paasyn selv at rede deres Senge, item at holde rent, hvor de ligge til Hvile, at holde Gang- og Sengeklæder i Hæfd og under Reparation med andet mere, og de bør og skal have god Opsyn med og behørig Omhu for, saavidt enhver vedkommer, eftersom enhver af dem skal tildeles visse Dreng, et vist Antal deraf, som de, saaledes som foreskrevet skulde have under Ansvar og Tilsyn.“ Disse Tilsynskoner stod under Opsyn først af en, senere af to Opsynskoner,

der tillige havde alt Lintøjet i Forvaring og sørgede for dets Vedligeholdelse. De første Opsynskoner var Budets Kone, Madam Bobart, og Skrædderens Kone, der først var gift med v. der Hude, Opfostringshusets første Skrædder, og efter hans Død giftede sig med Horn, der var Skrædder paa Stiftelsen i mangfoldige Aar. Desuden var der ogsaa en Sygestuekone, saa der i alt var en halv Snes Koner, der naturligvis ikke altid levede i den mest idylliske Fred og heller ikke altid var det heldigste Selskab for Børnene. De fik at begynde med 1 Rd. om Ugen i Løn og Kostpenge, og naar de havde tjent der en Del Aar, kunde de gøre sig Haab om en Plads i Vartov. Men ofte viste de sig straks ganske uskikkede til Tjenesten, saa Direktionen paa Forstanderens Forslag maatte afskedige dem. Saaledes gik det Apolone Stockers, „som ej alene var forsømmelig i at holde Drengene rene, men desuden er forfalden til saadan Drukkenskab, at hun ikke udi nogen Maade kan være Drengene til nogen Nytte“. Om en anden Kone skriver Forstanderen, at hun har frasagt sig Tjenesten, hvad han ikke er ked af, „som hun ikke er en Elsker af Rolighed med hendes Medtjenere, ej heller oppasser Drengenes Renlighed til Gavns, er af en bitter Gemyts Art og hengiven til immer Skjælden og Banden, som et ondt Exempel for de herværende Børn“.

Meget uheldig var Opfostringshuset med sin første Portner og „Husvarter“ eller Gaardskarl, der blandt andre Pligter efter Reglementet havde den at slukke Lyset paa Sovestuerne om Aftenen og Klokken 10 at gaa om paa alle Værksteder og Værelser, hvor der havde været Ild eller Lys den Dag, hvad han var ganske uskikket til, da han blev forledt til at drikke af sin Kone, der selv var meget drikfædig. De var flere Gange bleven truet med Afsked, uden at det hjalp. Men en Dag var det saa galt, at Konen, der tillige tjente som Tilsynskone, var ude af Stand til at forrette sin Gerning. Da hun skulde kæmme Drengene, gav hun sig til at slaa dem, skældte Opsynskonerne ud og huggede Kammen saa haardt i Hovederne paa Børnene, at Blodet flød, hvorfor de klagede til Forstanderen, der foreslog, at hun blev afskediget og fjærnet fra Manden. Direktionen nøjedes med at give hende

Afsked; men da Forstanderen nogen Tid efter traf baade hende og hendes Mand i aldeles drukken Tilstand nede i Brændekælderen, blev hun fjærnet fra Huset. Portneren fik Lov at blive, men døde kort efter af Drik. I hans Sted kom Lars Arentzen, der før havde været Portner hos Bernstorff, og som var en meget skikkelig Mand, der tjente Stiftelsen tro, saa længe han kunde. En anden af Stiftelsens Beboere var engang paa Grund af Drukkenskab nær bleven Skyld i, at Huset havde brændt, hvad der kan ses af følgende Brev fra Forstanderen til Direktionen:

Deres Excellence, Høj- og Velbaarne Herr Gehejmerraad i Geheime Conseillet sampt

Højædle og Velbaarne  
Højædle og Velbyrdige  
Naadigste og gunstigste Herrer!

Da jeg ikke noksom kan takke den almægtige Gud, der har frelset mig og alle herværende Mennisker sampt Opfostringshuset fra en øjensynlig Fare og Ildsvaade denne Aften Kl. 7 slet, som Linnedvæver Berendt Henrich Heidtmann og Hustru sampt deres Tjenestepige har været Aarsag udi, ved det, at de udi Arbejdsstuen var kommen Hør og Blaar med Lys for nær, saa at derudi var kommen Ild og lys Lue. Ilden fik jeg straks dæmpet, saa Huset ingen Skade er vederfaret, og udi denne Nat bliver for des mere Visheds Skyld vaaget udi Arbejdsstuen, saa ald Fare er forbi. Men ikke desto mindre saa er jeg forarsaget underdanigst og ydmygst at indberette, det Linnedvæver Berendt Henrich Heidtmann og Hustru sampt Tjenestepige ere saa hengifne til Drick, at det er farligt her at beholde dennem. Imidlertid og indtil Resolution om, hvorledes med disse slette Mennisker skal forholdes, bekommes, forsikrer jeg underdanigst og ydmygst at nøje Opsigt skal blive iagttaget og besørget som udi dybeste Soumission og største Ærbødighed listid henlever

Deres Excellences  
sampt

Deres Velbaarenheds og Velbyrdigheders  
underdanigste allerydmygst Tjener  
K. BROUST.

Opfostringshuset d: 8 Marty 1759.

Direktionen besluttede straks at give den fordrukne Væver Afsked, men da han lovede Forbedring, „maa han forblive fremdeles i Opfostringshusets Tjeneste, da det er kristeligt og billigt saa længe som muligt at soutenere Folk ved deres

Levebrød“. Han maa rigtignok finde sig i at flytte ud af Stiftelsen og saa komme daglig og give Undervisning, hvorved man blev Konen kvit, som skal være den drikkfældigste.

Godt et Aars Tid efter, at Drengenes Indlægning var begyndt, vedtog Direktionen et Forslag fra Forstanderen om at dele Drengene i 20 Selskaber. Hvert Selskab skulde til „Oppermand“ have en Dreng, „som udi Klædedragten skulde distingueres ved et rødt Opslag paa hans Kjol for at opvække en Drift til Flittighed udi de andre“. Forstanderen udpegede 20 Drengene, som han ved „Undersøgning og daglig Erfarenhed“ havde fundet særdeles „vittige, skikkelige og flittige“. Deres Pligt var 1) om Morgenen at „vogne deres Selskabsbrødre“, hjælpe de mindre Drengene i Klæderne, se til, at de blev vadskede, Haaret redt, indbundet og flettet, føre dem til Skolen, uddele Bøger, saa de efter Morgenbønnen kan lære Lektierne, til Informationen begynder efter Frokost. 2) Se til, at de kommer til Bords i rette Tid. 3) Holde Opsigt med dem i Legetiden, saa de kan fornøje sig selskabsvis og ikke gøre hinanden Skade. Passe paa, at Drengene ikke drikker af Vandposterne, men derimod Øl af Kanderne. 4) Føre Drengene til Skolen til Aftenbøn og sørge for, at Bøgerne bliver lagt i Orden. Se, om alle Drengene er i Seng, at de har Nathuer paa, at de har lagt Tøfler og Strømper i deres Skrin. 5) Søndag Morgen føre dem til Klædekammeret for at faa Helligdagstøjet og sørge for, at det bliver afleveret der om Aftenen, efter at det er børstet. 6) Føre Drengene til Kæmestuerne og passe paa, at de ikke løber, før de er bleven kæmmet. Passe paa, at de ikke gaar med bart Hoved i Gaarden, især om Vinteren. 7) Hjælpe til at sætte Maden paa Bordet.

Man ser, at disse „Opper mænd“ skulde hjælpe til at bringe Orden blandt Drengene, hvad der vist ikke laa for Tilsynskonerne. Ganske vist havde Informatorerne skiftevis Tilsyn fra den første Tid, men der gik nogle Aar, inden dette formede sig efter de ganske bestemte og nøjagtige Regler, som efterhaanden blev slaet fast. Dette kan ses af nogle Spørgsmaal, som Direktionen i 1760 retter til Forstanderen. Den ønsker at faa at vide, 1) om Drengene, som er i Skole,

forundes nogle Fritimer. 2) Hvor mange Skoletimer de har at læse i. 3) Om de, der skal have Opsyn med Børnene, efterkommer deres Pligt. 4) Hvem der har Opsyn med Drengene ved Haandgerningen. 5) Hvem der sørger for, at de Drengene, der beder om at gaa i Gaarden, ikke bliver for længe dernede. 6) Hvor ofte Drengene faar rent Lintøj.

Forstanderen svarer herpaa, at de Drengene, der er paa Skolen, har mange Fritimer, især om Sommeren; thi før Kl. 4 om Morgenen begynder de at støje og vrimle omkring, saa at endog de mindste Drengene er paa Færde inden Kl. 6, og om Vinteren, saa snart der tændes Lys og lægges i Kakkellovnen. De største Drengene er ofte sidst paa Færde om Morgenen og mest begærlige efter Magelighed, hvilket er højst skadeligt for dem. De bør fra første Færd med yderste Flid, ved behørigt Tilsyn og med alvorlig Nidkærhed vænnes og holdes til at bede og arbejde, samt vænnes til Flittighed og Aarvaagenhed i Følge Reglementets 8. Post ved at gaa til Arbejde visse Timer om Morgenen før Skolen og Frokosten Kl. 8. Morgenbønnen er bleven holdt mellem 7 og 8, men den bør holdes tidligere, og det kan ikke falde Informatorerne svært at skiftes til at staa op og holde Bøn om Sommeren Kl. 6 og om Vinteren Kl. 7. Klokken er oftest bleven 9, inden Skolen er begyndt, og den vedvarer til Kl. 11. Fra 11-2 har Drengene fri til at spise og lege. Fra 2—5 er der Skole igen, og saa har de fri til 9 eller 10. Efter hans Mening har de alt for mange Fritimer. De burde gaa 7 eller 8 Timer i Skole i Stedet for 5 eller 6, og Informatorerne burde ikke have Lov til at tage sig Frihed i Skoletiden eller begynde og slutte Skolen efter deres Mageligheds Behag.

Opsigten ved Haandgerningen besørges af Mestre og Svende. Hvis Drengene i Skoletiden gaar omkring og driver Tiden bort, har Tilsynskonerne Ordre til at sende dem op paa Skolen, og Portneren har Ordre til ikke at lade dem komme ud ad Porten og løbe vild om. Det har hjulpet noget, men ikke tilstrækkeligt. Drengene bliver kæmmet hver Onsdag og Lørdag, og de faar rent Linned hver Lørdag. Kun en sjælden Gang, naar Vadsken ikke har været tør, er der sprunget en Gang over.

Forstanderen ender saaledes: „Sluttelig ved jeg ej selv at have efterladt eller forsømt noget, men med al Flid have forrettet og iagttaget min Pligt, det jeg ogsaa fremdeles skal iagttage, saaledes at alle Ting kan ske til Guds Ære, deres Excellence og høje Herrer til Fornøjelse, ladende det mig være nok, at dersom nogen enten af Vildfarelse, særdeles Hensigter eller forsætlig Ondskab enten har eller vil klage over mig, saadanne tillige derved klage over sig selv og vil være selvrædig“.

Af disse Spørgsmaal og Svar ser man, at det endnu ikke var lykkedes at faa alt til at gaa efter en Snor, og tillige, at Forstanderen ikke holdt af, at Drengene fik for megen Frihed. Han foreslog endog ved samme Lejlighed i Overensstemmelse med Reglementet, at konfirmerede Elever, der endnu ikke var kommen i Lære, skulde arbejde om Sommeren fra Kl. 5, om Vinteren fra Kl. 6 til Kl. 9 Aften, de ældste Drengene fra Kl. 6 til 6, og at de yngste ganske vist burde have Lov at ligge til Kl. 7, men i deres Fritimer skulde de „for deres Fornøjelses Skyld“ paa Arbejdsstuerne.

Dog kan man se, at Informatorerne lige fra den første Tid har foretaget smaa Ture med Drengene om Eftermiddagen 2 à 3 Gange om Ugen og ladet dem faa Strandbade mellem den senere Agent Bodenhofs Plads og Volden, hvorefter de fornøjede sig med at spille Bold og anden uskyldig Leg. Ellers høres der ikke om Fornøjelser eller Fester af nogen som helst Art, heller ikke om mindste Afgang fra Spisereglementet ved højtidelige Lejligheder. Det varede godt en Snes Aar, inden noget af den Art blev indført. Ganske vist blev det i 1762 fra tyske Kancelli meddelt Direktionen, at et Par Ægtefolk i Altona havde testamenteret Opfostringshuset to Bankaktier efter deres Død med den Bestemmelse, at Drengene, Dagen efter at Renterne blev betalt, hvert Aar skulde nyde 1 Glas fransk Vin og 4 Sukkerkringler til deres ordinære Mad sammen med Informatorerne og de øvrige Folk, der havde Tilsyn. Direktionen takkede og lovede, at deres Vilje stedse skulde blive efterlevet „dem til Ære og Amindelse“. Men Bankaktierne kom aldrig, derimod blev der i 1779 sendt 2000 Rd. til Opfostringshuset i Stedet for, og da var den oprindelige Be-

stemmelse vist glemt; i det mindste kan det ikke af Regnskaberne ses, om Drengene virkelig har faaet dette Traktement.

Naar man ved, hvorledes det paa den Tid stod til med Sansen for Renlighed, maa man ikke i saa Henseende nære for store Forventninger om Tilstanden paa Opfostringshuset. Dog blev der gjort priselige Anstrengelser, hvad der kan ses af en Direktionsbeslutning fra 1768, der viser, at der dog var nogen Sans for denne vigtige Sag, som Direktionen havde god Lejlighed til at sætte sig ind i, da den holdt sine Møder i et Værelse paa Stiftelsen. Der blev da forhandlet om, „hvorledes en bedre Renlighed, saavel i Henseende til Drengene som ellers udi Værelserne kunde blive introduceret til en Ziir og Fornøjelse for fremmede, som komme for at se Huset, og tillige til Conservation for Husets Beboere“, og der blev i den Anledning bestemt:

1) At Drengene skulde to deres Hænder hver Aften, før de gik til Sengs, til hvilken Ende der skulde anskaffes lige saa mange Spande, som der var Tilsynskvinder. Konerne skulde ogsaa to Drengene med et vaadt Klæde om Halsen og bag Ørene, naar det gøres nødig. Hver Lørdag Aften skulde Drengene tos med grøn Sæbe, ogsaa paa Fødderne. 2) Drengenes Haar skulde redes hver Morgen, og de skal kæmmes med en fin Kam to Gange om Ugen. De, som har Utøj eller Udslæt, skal kæmmes hver Dag. Og medens de hidtil er bleven smurt med gammelt, harsk Smør og Tobak, skulde de for Fremtiden smøres med en Salve af ganske finstødt Svovl og Peber, som røres sammen med Bomolie. De Drengene, som har Fnat, skal smøres med samme Salve, dog maa de Dagen forud laksere; naar de er smurt i 8 Dage, skal de endnu engang laksere. Saafremt Doktoren ikke ganske forkaster denne Kur, skal der gøres Forsøg med et vist Antal Drengene; men de maa holde sig inde de Dage, de skal laksere. 3) Hver Dreng skal have ren Skjorte om Lørdagen og 2 rene Halsklude om Ugen, og hver 4de Uge skal de have rene Lagener. Borddugene maa ikke ligge i 8 Dage, men skal skiftes, naar det behøves. 4) I vaadt Vejr maa der skrubbes med Sand og Vand hver Dag, hvor det behøves, og hver Lørdag



skal der skures. Værelserne skal i det hele stedse være saa rene, at man kan kende Bræddernes naturlige Farve i det ringeste, og maa ej se sorte og begroede ud. Efter Frokost og Middag skal der røges med Enebær i Skolen og Spise-stuen og om Aftenen paa Sovestuerne. 5) De større Drengene skal gaa Tilsynskonerne til Haande, og Forstanderen og Informatorerne skal paaagte, om Kvinderne holder Drengene rene, og Forstanderen skal, saa ofte han kan, være nærværende ved Drengenes Røgtning, da Efterlevelse af denne nyttige Anordning aleneste vil bero paa hans Aarvaaghenhed.

Betegnende er den beskedne Fordring om, at man skulde kunne skimte Gulvets naturlige Farve gennem Snavset. Der gik mange Aartier hen, inden det blev forlangt, at Snavset overhovedet skulde fjernes fra Gulvene. Men derimod overraskes man glædeligt ved at erfare, at Drengene kom i Vandet, noget, som der ikke var videre Sans for paa den Tid, og som først et halvt Hundrede Aar senere blev almindeligt.

Hver Søndag vandrede Drengene, ledsaget af Informatorerne, hen i Frelsers Kirke, hvor der i den nordlige Side var forbeholdt dem Plads og hensat Bænke, som Stiftelsen havde ladet lave.

En Del af Dagen gik med kateketiske Øvelser; selv om den egentlige Pietismes Tid var forbi, var der dog ikke Tale om nogen særlig Søndagsfornøjelse. Heller ikke havde alle Drengene Tilladelse til at gaa ud at besøge Slægt og Venner; men naar disse henvendte sig paa Opfostringshuset, kunde de faa deres Drengene med sig hjem, men maatte saa atter følge dem derud om Aftenen. Forstanderen holdt stærkt paa, at dette virkelig skete; thi da nogle begyndte at undlade det, fik han den gamle Bestemmelse indskærpet, fordi de smaa ikke godt kunde gaa alene, og de store vilde strejfe om, endog uden for Byen, „ja nogle har endog fundet en Fornøjelse i at bestille skikkelige Borgere herhid til Huset angaaende vigtige Ting, hvilket var Paafund for at narre Folk“. Derfor blev det ogsaa paabudt, at naar en Dreng skulde et Ærinde i Byen, skulde han forevise et skriftligt Bevis ved sin Udgang og aflevere det, naar han kom hjem.

## 11. SKOLEN.

Efter Fundatsen skulde Børnene, „udi deres Christendom grundig, udi Læsen og Skriven tilstrækkelig og udi Regnen lidet til Fornødenhed underrættes; men ellers udi intet andet Videnskab, af hvad Navn det have og under hvad Prætext det end være kunde“. Det var ikke noget højt Maal, og det ses da ogsaa af Reglementet, at Direktionen kun havde tænkt sig en halv Dag om Ugen, nemlig Onsdag Formiddag, til Undervisning i Læsning, Regning og Skrivning. Fredag Formiddag samt Søndag skulde anvendes til „Catechisme og deslige Lærdom og Øvelse“; men hele den øvrige Tid skulde Børnene beskæftiges ved de forskellige Haandgøinger.

Helt efter Reglementet kom det nu aldrig til at gaa med Undervisningen; thi der kom jo en hel Del Børn ind, som aldrig havde lært det ringeste, og som desuden var saa smaa, at de slet ikke kunde gøre Nytte ved Haandgøingen. Det blev derfor snart Skik at dele Drengene i tre Hold eller Klasser efter deres Kundskaber og Skikkethed til Haandgøingen. Allerede i Foraaret 1756 affatter Informatorerne en Liste over de 185 Dreng, der da var indlagt, med Angivelse af deres Standpunkt. Efter den gør Forstanderen Indstilling til Direktionen, der bestemmer, at 1. Klasse, 54 Dreng, maa holdes til Undervisning hver Dag, siden de kun kan stave. Den anden Klasse, der bestaar af 84 Dreng, „kan læse inden i Evangelii Bog og uden ad i Catechismus“. Disse skal hele Onsdag og Fredag undervises i at spinde, men de andre fire Dage skal de gaa i Skole. I det tredje Hold er der 48 Dreng, der „kan maadelig Catechismus og have begyndt paa Forklaringen, samt øves i Skriven og Regnen“. De skal beskæftiges med Haandgøining Mandag, Tirsdag, Torsdag og Lørdag, hele Dagen.

Næste Gang, Informatorerne indsender en Fortegnelse over Drengenes Standpunkt, er en af de første Dage i 1757. Da var der 42 Dreng i første Hold, 111 i andet og 46 i tredje, og de anbringes akkurat paa samme Maade som Aaret forud. Men allerede i 1758 er Ordningen lidt forandret; thi da skulde første Holds Dreng kun gaa i Skole tre Dage om

Ugen, og de tre sættes til lettere Haandgerning. Andet Hold skulde ligeledes have Skoleundervisning tre Dage og Haandgerning tre; men tredje Hold skal have Haandgerning hver Dag saa nær som Fredag, idet Forstanderen mener, at naar de faar Katekisation Fredag Formiddag, og Søndagen anvendes til Kirkegang, Katekisation og nyttig Øvelse i Børnelærdommen, kan alle Søgndage bruges til Arbejde.

Dette vil være tilstrækkeligt til at vise, hvorledes Forholdet mellem Arbejde og Undervisning var ordnet de første Aar. Undervisningen og det, man kunde kalde den egentlige Opdragelse, var overdraget Informatorerne, der alle var teologiske Kandidater, enkelte var dog ved deres Antagelse endnu Studenter, der kunde faa Tilladelse til at besøge „professorum theologiæ collegia“ nogle Gange om Ugen. Naar de havde været der nogle faa Aar, begyndte de næsten altid at søge Præsteembede, og de allerfleste betragtede Informatorgerningen kun som en Ventestilling. Lønnen, de fik, var ussel, kun 100 Rd. og intet videre. Fra først af havde Direktionen ikke engang tænkt sig, at de skulde have Værelse paa Opfostringshuset; men dette viste sig dog snart nødvendigt for Tilsynets Skyld, og til en Begyndelse fik to af dem et Værelse, som de havde i Fællesskab, senere fik dog ogsaa de andre to et Værelse til Deling, hvormed fulgte Lys og Varme; men der blev bestemt holdt paa i lange Tider, at naar en Informator giftede sig, maatte han flytte ud af Stiftelsen.

Den først antagne Informator, Axel Rødberg, tiltraadte sin Tjeneste den 8. Oktbr. 1755, da Drengene var begyndt at møde; nogle Dage efter kom den anden, Jacob Bondesen, og inden Aarets Udgang blev der ansat en tredje, Jacob Abild, først i Maj 1756 blev der ansat en fjerde Informator, Jens Jyderup, og paa en kort Tid nær var der i mange Aar fire Informatorer.

Før Tiltrædelsen maatte Informatorerne underskrive et edeligt Løfte, der lød saaledes:

„Da jeg underskræve Jacob Abild af den, af hans kgl. Mayestæt høj forordnede Direktion for Opfostringshuset til Informator ved Børnene, som i dette indlægges, er bleven antagen, saa lover og bekræfter jeg herved og mig edelig tilforbinder, saalænge jeg udi denne Station for-

bliver, paa det nøjeste og bedste, og saaledes som jeg det for Gud og Mennesker med en god Samvittighed kan forsvare, at efterleve alt det som foreskrives udi Reglementet for denne kongelige Stiftning, dens IX Articals 2 Punct og derudi videre paaberaabte Reglements 3die, 4de, 5te og 6te Post. Og vil jeg iøvrigt ej alene efterleve alt, hvad som den høje Direction end videre i Fremtiden kan finde for godt at anordne, men endog være fornøjet med, naar hans Excellence Præsidenten og de Herrer Direktører som min foresatte Øvrighed skulle for godt finde mig efter kort eller lang Tid igjen at dimittere, saasom jeg ikke til visse Aar eller Tid som Informator ved denne Stiftning er antagen. Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Kjøbenhavn d. 18. Decbr. Anno 1755.

JACOB ABILD.

De fleste af Informatorerne faar et godt Lov og tilfredsstillede de Tidens Krav til Børneopdragere, eller Børneopbyggere, som det maaske snarere kunde hedde dengang. Dog var Direktionen uheldig i Valget af et Par af de første Informatorer, hvad der imidlertid havde den gode Følge, at den herefter traf Foranstaltninger, der kunde betrygge mod Uheld i Fremtiden, og i Virkeligheden er de tre Afskedigelser, der straks maatte foretages, enestaaende i Opfostringshusets lange Levetid.

Den første, der fik sin Afsked, var Jens Jyderup, der var bleven ansat den 11. Maj 1756. Han har ikke været noget fredeligt Menneske; thi kort efter hans Ansættelse maa Direktionen give Informatorerne Tilhold om at vise Hørighed, Flittighed og Endrægtighed, ligesom der blev foreholdt dem nogle Fejl i deres „Omgang“. At dette skyldes Jens Jyderup, er man berettiget til at slutte af, hvad der siden skete. Thi i Efteraaret 1757 sendte Forstanderen en Klage til Direktionen, der begyndte saaledes: „Det gjør mig meget ondt at fremføre Klagemaal over et fattigt og usselt Menneske“, men han anser det for sin Pligt at meddele, „at den her-værende Informator Jens Jyderup hans Opførsel og Forhold ikke er anstændig eller taalelig, men ilfærdig, rasende og saa ufornuftig, at den ikke har Lighed med et forstandig Menneske langt mindre med en Guds Ords Lærere, hvis Pligt det er at være et godt Exempel for andre og især her ved

dette Hus, hvor saa mange unge Børn udi Guds frygt og gode Gjærninger skal læres og undervises.“

Med denne Klage fulgte nogle skriftlige Beretninger fra forskellige af Betjentene om de skandaløse Optrin, der havde fundet Sted. Den første er skreven af N. Schmidt „Candidat en Chirurgie chez monsieur le Chirurgien Berger“, som han underskriver sig: „Gestern Abend komt Mons. Jyderup gantz betrunken in den Speisemeister seine Stube“, fortæller han. Først var Jyderup høflig, men siden raabte han op: Er sch . . Knud Portner og hele Direktionen et Stykke. Siden gik han op og slog paa Drengene og skændtes med Mons. Abild, der havde Tilsyn med dem. Der var endnu en Skrivelse fra en af Tilsynskonerne: Han havde kaldt hende ned og spurgt, om ingen havde Opsyn med Drengenes Spisning. Hun svarede, at det var ikke hendes Tur, og da hun bad ham være rolig, sagde han, at hun var „ein schlechtes Soldatenweib, eine Hure, Canaille“ og mere af samme Art. „Ich müste regard vor ihm haben, er wäre ein Studiosus. Ich antwortete ihm, ein braver Soldat, der seinen König getreu dienet, wäre nicht zu verachten und eben so gut als ein armer Student.“ Han vilde saa smide hende ud, men Mons. Rødberg kom og fik ham bragt ind paa hans Værelse. Ogsaa fra Abild er der en Beretning om Sagen: „Søndag Aften d: 2 Octbr. 1757 i min Opvarnings Tid som Lærere kom Mons. Jyderup gaaende ligesom forvirret gjennem Skolen“. Han spurgte om Knud Portner, og da Abild sagde, at han kendte Niels Portner, ikke Knud Portner (hvormed han mente Forstanderen), blev han vred og kaldte ham „en Fitte, Cujund, Slyngel og en, der oppebar Kongens Penge som en Tyv,“ og i et Skænderi med en af Tilsynskonerne sagde han: „O, I Soldaterkjærling! Er I andet end en Soldaterkvind? Er der intet Forskjæl paa en Soldat og en Student?“ Endelig var der ogsaa en ældre Klage fra Informator Bondesen, der var bleven fornærmet af ham, fordi han i Forstanderens Nærværelse havde beskyldt ham for at gøre Uret mod Børnene og havde sagt, at han ikke havde Opsyn med deres Renlighed.

Allerede Dagen efter, at disse Klager var bleven indsendt, resolverede Direktionen, at „Jens Jyderup straks skulde

dimitteres og formenes ej at lade sig indfinde i Opfostringshuset, at samme skulde skjænkes  $\frac{1}{4}$  Aars Løn, og at ingen igjen i hans Sted skulde antages, saasom de 3 nuværende Informatores fuldkommen kan bestride at undervise Drengene i det dem er paalagt at lære dem, da den største Del for nærværende Tid undervises i Spinding og Skrædderiet de fleste Dage om Ugen“.

Det viste sig dog snart, at de tre Informatorer fandt deres Stilling for besværlig, hvorfor de sendte Direktionen følgende Skrivelse:

Efterdi vi paa 3dje Aar Informatores ved det kgl. allern. stiftede fattige Børns Opfostringshus ser, at baade vore Sinds- og Legemskræfter svækkes ved saa mange Haande besværlige Ting, som af os især her i Huset maa iagttages, ej alene hvad Opdragelsen angaar ved at bøje, tæmme og holde over 200 vilde og flest ilde opdragne Drengbørn i Orden, samt have Opsyn med Sko, Klæder, Huer, Renlighed, Opførsel, Morgen- og Aftenbønner, Morgen-, Middag- og Aftenspise, Kirkegang, saa og holde Søndags, Fredags og andre Helligdags Katekisationer, daglig Information udi Regning, Skrivning og Læsning; men endog over det vi skal se, at vores saa idelige og velmenende Formaninger ikke frugter for visse nedrige og ulærvillige Gemytter, som ved Alderen ytre sig mere og mere, saa udbede vi os i underdanigste Tillid til vores naadige og højgunstige høje Herraes Bevaagenhed den 4. Informators Antagelse, eller om de naadigst skulde finde for godt at paalægge os som til Dato hans Byrde, vi da til vores nødtørftige Føde og Klæde og maatte nyde hans Løn til lige Deling, saavelsom og naadigste Opmuntring ved Løfte om snarest Employe til noget bedre, eftersom andre i lige Embede, dog mindre møjsommeligt, derom ere forsikrede, paa det vi kan forrette vores Tjeneste med Glæde og ikke sukkende. I underdanig Haab om naadig Bønhørelse henlever i dybeste Soumission o. s. v.

I den Betænkning, Forstanderen sender med Ansøgningen, erklærer han, at der behøves ikke en 4de Informator, da der sjælden var mer end 100 Dreng paa Skolen paa een Gang. „Men“, fortsætter han, „Opdragelsen og Opsynet med Drengene og deres Klæder og Renlighed er det tungeste, som ikke uden stor Skade kan efterlades. Da nu disse Informatores ej alene fører et anstændigt Levnet, men endog nogle Gange offentlig ved Prædiken udi Christianshavns Kirke har ladet dem høre, samt med største Flid fortsætter deres Studeringer i Haab at nyde Promotion, var det at ønske, at deres Flid

maatte lønnes med emploi i Tiden, og at Halvparten af Lønnen, som 4. Informator fik, maa fordeles imellem dem.“

Det var saaledes ikke meget, de opnaaede, men kort i Forvejen var en lignende Ansøgning bleven helt afvist med den Begrundelse, at Lærerne ved Vajsenhuset ikke engang havde 100 Rd. om Aaret.

I Slutningen af 1760 besluttede Direktionen at ansøge Kongen om Tilladelse til at forøge Drengenes Antal med 25 for at hjælpe en Del af den store Mængde, der søgte at blive optaget. Da Stiftelsen var „under Guds Velsignelse i Stand til at forsørge et saadant Antal“, blev Tilladelsen givet. Alligevel maatte de tre Informatorer, af hvilke den ene for Tiden hed Daw, der var en Slægtning af en af Direktørerne, og som havde „gradum baccalaurei“, besørge Undervisningen. At Direktionen dog har haft Følelsen af, at denne led af visse Mangler, kan man slutte af, at den i 1761 bad Konsistorialraad Brorson, der var Sognepræst ved Frelsers Kirke, om at komme et Par Gange om Aaret til uvisse Tider og Informatorerne uafvidende for at holde Katekisation og derved erfare, om Drengene bliver vel undervist i deres Kristendom, hvorom han maatte indberette til Direktionen, ligesom ogsaa give Efterretning om, hvorledes de Drengene, som skulde konfirmeres, er bleven præpareret, og hvem af Informatorerne der er flittigst og dueligst. For sin Ulejlighed skulde han have 12 Rd. om Aaret foruden Kirkeofferet, der var paa 6 Rd., og endelig fik han 3 Mk. for hver Dreng, han konfirmerede.

Allerede et Par Dage efter, at Brorson havde faaet denne Opfordring, gik han hen paa Opfostringshuset, hvor saaledes den første Eksamen blev holdt den 21. Decbr. 1761. Den fik vigtige Følger for alle tre Informatorer, idet den ene ved den blev hjulpen til at naa sine Ønskers Maal, et Præstembede, medens de to andre fik deres Afsked paa Grund af Uduelighed.

Brorson siger i sin Indberetning om Prøven, at han lod Lærerne katekisere og søgte paa „uformærkt Maade“ at erfare deres Duelighed. Bondesen var den dygtigste, Abild var kun nogenlunde, men Daw var rent ud uheldig. Da Præsten

bad ham om at stille Børnene nogle Spørgsmaal, der kunde vise, om de havde forstaaet, hvad de læste, da kunde han ikke klare sig saa godt som de. Han lovede at holde to Prøver med Børnene hvert Aar og desuden gaa derhen saa ofte, han fandt Løjlighed dertil. Han vil ikke skjule, at det var ham en stor Glæde, første Gang han havde Drengene fra Opfostringshuset til Konfirmation. Men stor blev hans Bekymring Aaret efter, da han erfarede en kendelig Aftagelse, hvilket vel til Dels kan komme deraf, at Informatorerne, som har saa lidt at leve af, efterhaanden trættes ved dette brydefulde Arbejde, desuden mangler Daw de fornødne Gaver og er alt for ung, og endelig er der alt for mange Børn til tre Lærere.

Det var sørgeligt, om en saa dyrebar og herlig Stiftelse saa hurtig skulde forfalde, og derfor gør han tre Forslag:

1) At Mons. Bondesen, som har tjent med Flid og Nytte saa lang Tid, ved hans Excellences (Bernstorffs) Forsorg faar et konvenabelt Præstekald. Og at de to andre, Abild og Daw, faar Klokkertjenester i de smaa Købstæder eller Degnekald paa Landet og saadanne Steder, hvor der ikke skal være Skoleholdere.

2) At til Skoleholdere ved Opfostringshuset ved hver Vakance udsøges ret duelige og kristelige Folk, som paa andre Steder har vist Prøver paa deres Duelighed. Ingen kunde bedre gøre Forslag end Biskoppen, der kendte hvert Stifts Skoleholdere.

3) At enhver af Skoleholderne maatte nyde frit Værelse i Opfostringshuset samt 150 Rd., hvilket syntes at være det ringeste, de kunde leve af, naar de paa dette kostbare Sted skulde have fornødent Udkomme og dernæst Lyst og Munterhed til at gøre, hvad der tilkom dem, uden at attraa anden Befordring.

4) Der bør ansættes endnn en Skoleholder, „og det var godt, om denne kunde undervise Børnene eller dem af dem, der havde de vittigste Hoveder, i de Videnskaber, hvorved dennem ved deres Udgang fra Opfostringshuset desto lettere kunde gives Adgang til det, hvortil de havde mest Lyst.“

Paa den Maade kunde Opfostringshuset ikke alene sættes



igen i sin forrige, men i endnu højere „lustre“. Og da sammes Kapital under Herrens Velsignelse er steget anseligt og aarligt kan ventes at stige højere, saa haaber han, at Direktionen gaar ind paa hans Forslag, navnlig det om højere Løn, uden hvilken næppe gode og bestandige Skoleholdere bliver at faa.

Som man ser, var det et virksomt Tilsyn, Brorson, der var en Søn af Salmedigteren, førte. De pietistiske Præster havde ofte megen Sans for Skolevæsenet, hvad der ogsaa kan ses i hans Henstilling om at lade Børnene lære noget mere. Her vendte Direktionen dog endnu det døde Øre til, men ellers maa man lade den, at den i alt væsentligt fulgte hans Forslag, hvad Stiftelsen blev saa godt tjent med, at den aldrig mere behøvede at give nogen Informator hans Afsked.

Abild og Daw blev straks afskediget, og nu gjaldt det om at faa dem forsørgede efter Brorsons Forslag, hvorfor der blev skrevet til Biskop Harbo, der svarede, at han gerne skulde være betænkt paa at skaffe Abild et Degneembede; men rent bortset fra, at Degne som oftest tillige skal være Skoleholdere, hvad han jo ikke er bekvem til, tør han ikke dølge, at et og andet er kommen for hans Øren, der gør, at han ikke foreløbig kan gøre noget for ham, før denne Mistanke bliver ham betaget. Og hvad Daw angaar, som „affecterer“ en Klokkertjeneste, da maa han meddele, at det ikke dependerer af Biskoppen alene, men ogsaa af Stiftamtmanden, naar det gælder Klokkere i Købstæderne, „og ere desuden slige Vacancer saa meget rarere, som Kordegne- og Skoleholderembederne ere i adskillige Kjøbstæder combinerede med Klokkeriet“. Der blev derfor skreven til Stiftsbefalingsmand Scheel, der beklagede, at der kun var lidet Haab for de to Informatorer, da der i hans lange Embedstid kun havde været et Embede at bortgive af den Art, der kunde være Tale om. Abild bad da Bernstorff, om han ikke vilde skaffe ham et Levebrød, siden Biskoppen ikke vilde. Han havde besørget Degneembedet et halvt Aar ved Børnehuset under Degnens Sygdom, og han ønskede at blive brugt „i Guds og hans Menigheds Tjeneste efter den Naadegave mig er givet“. Bernstorff maa ikke have fundet denne tilstrækkelig; men da det ikke lykkedes at faa de ulykkelige Mennesker anbragt, ved-

blev de at hæve deres fulde Gage, Abild lige til sin Død og Daw, saa længe denne Direktion stod ved Styret, hvilket er et kønt Vidnesbyrd om Bernstorffs humane Tænkemaade.

Der blev straks rettet Opfordring til Biskoppen, om han vilde foreslaa tre gudfrygtige og habile Personer til Informatorer, og alle de Ansøgninger, der var indkommen, blev sendt til ham. Biskoppen gik beredvillig ind herpaa og sagde, at han i saa vigtig en Ting vilde udvise al Flid og Forsigtighed. Han nøjedes derfor ikke med at se Skudsmaal om deres Opførsel, men han lod dem katekisere i hans Overværelse for at erfare deres *donna docendi*. Han foreslog derefter tre Personer, som straks blev antaget, og saaledes blev det Skik i Fremtiden, hver Gang der skulde ansættes en Informator.

I de følgende Aar kan Brorson stadig give rosende Vidnesbyrd om Informatorernes Flid og Drengenes Fremskridt, og Direktionen fulgte straks hans Raad, idet den ansatte en 4. Informator, forhøjede deres Løn til 150 Rd. og gav dem fri Bolig og Brændsel paa Stiftelsen, rigtignok to og to i eet Værelse. Den Paaskønnelse, der saaledes vistest dem, forøgede aabenbart deres Selvbevidsthed, hvilket giver sig et ganske morsomt Udslag i en Ansøgning fra dem om Tilladelse til at bære en særlig Informatordragt. I Ansøgningen herom siger de bl. a.: „Et Kateketembede er os betroet; thi dels er os paalagt at holde en højtidelig Katekisation hver Fredag, dels har man før vor Antagelse krævet af os især Duelighed i at katekisere, til hvilken Ende Biskoppen lod os katekisere for nogle Børn i sin Nærværelse. Dels har vi, ret ligesom kongelige Kateketer aflagt vor underdanigste Ed til den høje Direktion. Paa den anden Side synes os, at en liden Distinction i Klædedragt kunde befordre vort Embedes ønskelige Førelse til Ungdommens Forfremmelse i Kundskab og gode Sæder, saavidt som den samme rimeligen vilde forøge saavel Børnenes Højagtelse for os (der er en Pille, hvortil al Ungdommens, ja alle Tilhøreres Fremgang i Forbedring under deres Lærere hviler), som med det samme betage andre i og uden for Huset de forudfattede nedrige Tanker, de have om Informatorerne, der, som vi kjendelig have kunnet spore, anses for gemene Folk, og langt ringere end enten vort Em-

bede medfører, eller vor høje Øvrighed vil, vi skulle være. Endelig ere vi og *candidati theologiæ*, der ved Akademiet er distinguerede fra andre theologiske Studentere, have aflagt Ed og ere saaledes fraskilte til Herrens Tjeneste.“

Forstanderen var enig med dem i, at „deres Stand udkrævede, og deres Embede medførte, at de udi Klædedragt maatte distingueres dem, og Biskoppen havde ej noget derimod, ej heller kunde han laste det.“

En af Direktøerne, Etatsraad Friis, gik da til Biskop Harbo og talte med ham om Sagen, og fra 1. Maj 1762 blev det bestemt, at Opfostringshusets Informatorer skulde bære sorte Klæder med Fløjls Opslag og Bladkrave.

En betydningsfuld Forbedring blev indført omtrent ved samme Tid, idet der blev indrettet et særligt Rum til at holde Skole i. Informatorerne klagede over, at Luften var yderst slet i den Stue, hvor Drengene opholdt sig fra 6 Morgen til 9 Aften, og hvor der baade blev spist og holdt Skole; de bad derfor om at faa en særskilt Stue til Skole, saa kunde den hidtil benyttede bruges alene til Spisestue og til at holde Katekisation i. Mærkelig nok afslog Direktionen først et saa rimeligt, ja man skulde tro selvfølgeligt Forslag, skønt baade Forstanderen og Lægen anbefalede det varmt; men den fastholdt dog ikke sit Standpunkt, og fra 8. Septbr. 1762 fik Opfostringshuset sit særlige Skolelokale, hvorved der ganske vist var opnaaet noget. Men det maa alligevel have været skrækkeligt at opholde sig i et Rum, hvor der var over 100 Dreng, der læste og ramsede i Munden paa hinanden, hvor Informatorerne maatte raabe af deres Lungers fulde Kraft for at blive hørt, hvor Drengenes Hyl skar igennem det almindelige Spektakel, naar Risene hvinede ned over deres Rygstykker eller Haandflader, hvor Luften var bagende, naar Sommersolen stod paa den lange Dag, eller kvælende, naar om Vinteren Kakkelovnen, der maaske tilmed røg, udsendte sin Straalevarme, og Vinduerne aldrig blev aabnet. Der hørte Kræfter til for at holde dette ud, og man forstaaer, hvorledes Informatorernes Tilstand maa være, legemligt og sjæleligt, naar Skoletiden er forbi. Det kan derfor ikke kaldes en utidig Fordring af dem, naar de ansøgte om at faa Vinduer

og Loft tattede i deres Stuer, hvor de klagede over en stærk Træk; thi naar Værelset blev tæt, saa var der „en ønskelig Lejlighed til at finde ubehindret Hvile i Sindets Forlystelse ved en nyttig Arbejdsomhed for os selv i vore Sparetimer“. Heller ikke kan de anses for overdreven fordringsfulde, naar de ansøger om hver sit Værelse, hvad der ogsaa indrømmes dem. De fremhæver udtrykkelig, at det ikke er paa Grund af Uenighed, da de tvært imod lever i et broderligt Kærligheds Samfund. Men de er ofte syge, da de ikke er vant til den daarlige Luft, og deres Embede er meget besværligt; thi foruden den daglige Undervisning og Tilsyn med hver sine Børn, har de hver 4de Dag Tilsyn med alle Børnene i Fritimerne.

Følgen af disse Forhold var, at hvis en Informator ved sin Ansættelse ikke var stærk, blev han ødelagt efter kort Tids Forløb. I Tiaaret mellem 1760 og 1770 døde tre dygtige unge Mænd, og Lægen erklærede rent ud, at de Omstændigheder, de levede under, fremskyndede deres Død. Den første, der døde, hed Tønne Braae, der kun virkede ved Opfostringshuset et halvt Aar. Han fik paa Brorsons Anbefaling Tilladelse af Direktionen til at holde en Stedfortræder, til han blev kureret for en „Leverhoste“, der truede med en tilkommende Svindsot. Ogsaa Lægen erklærede, at den hæderlige og vellærde Mons. Braae virkelig havde tabt sit Helbred siden sin Ansættelse paa Opfostringshuset. Han siger, at han ikke kan helbredes, hvis han skal blive ved at bære de besværlige Byrder og Ærgrelser, som er vanskelige at bære for en rask Mand, hvortil saa kommer den slette Luft, han daglig indaander. Han døde imidlertid, inden hans Vikar, der var Nordmand og hed Math. Aalholm, var kommen herved, og denne blev saa hans Efterfølger; men han fik dog ikke Tilladelse til at flytte ind paa Opfostringshuset, inden han var bleven eksamineret af Biskoppen. Samtidig med ham blev der antaget endnu en Informator, Niels Rørdam, da en af de andre var bleven befordret til Præst. Rørdam, der var en Søn af Provst Rørdam i Vigerslev, er ubetinget den betydeligste af de Mænd, der i denne Periode var Informatorer, og der vil i det følgende oftere blive Lejlighed til at tale om ham. Desværre blev han straks syg og var svagelig Resten af sin Levetid. Brorson gjorde derfor

Direktionen det Forslag, at der skulde ansættes en adjunctus, der kunde træde til, naar nogen af Informatorerne var syge, hvad der dengang næsten altid var. Han skulde saa ogsaa deltage i det daglige Tilsyn Middag og Aften i Børnenes Fritid. Brorson begrundet sit Forslag med, at „siden den Tid Informatorerne med nogen retskaffen Alvorlighed har antaget sig Ungdommens Undervisning, er i kort Tid to døde og to blevne svage“, og han foreslaar dette for at „soulagere“ dem. Da det ikke hjalp, indgav alle fire Informatorer Forslag om det samme, og Forstanderen anbefaler det ivrigt og udvikler, hvor nyttig en saadan Person kunde blive for Stiftelsen: 1) Han skulde læse, naar en Informator var syg, men ogsaa ellers være til Stede paa Skolen og desuden have Opsigt med Børnene. 2) Han skulde ogsaa læse en Timestid med de Børn paa Sygestuen, der kunde taale det, samt gaa ud at spadserere med de Børn, der behøver sligt og ej gider rørt sig. 3) Endelig skulde han have Opsigt med Drengenes Renlighed, særlig dem, der er urenlige om Natten, hvilket er nødvendigt for at faa saadanne Drengene dannet til at blive Mennesker lige og desmere skikket til at vinde andre Menneskers Yndest. 4) Passe paa de Drengene, der er sat til Arbejde, at de ej løber ryggesløse om. 5) Hver Søndag Morgen udlevere Drengene deres Tøj og atter modtage det. 6) Hver Lørdag Aften være til Stede, naar Forstanderen uddeler Sko til Drengene, og straffe de Drengene, der har gjort Skade derpaa.

Denne Reserveinformator skulde bo paa Stiftelsen, men kunde nøjes med noget mindre i Løn end de andre, og ved indtræffende Vakance skulde han rykke op til virkelig Informator. Lægen anbefalede ogsaa Forslaget, da Informatorerne ofte var syge, især Rørdam, hvis Nidkærlighed var saa stor, at enhver Forsømmelse voldte ham Uro, som yderligere svækkede hans brystfældige Legeme.

Til Trods for alle disse gode Grunde mente Direktionen dog, at det ej gik an at antage en Reserveinformator; thi paa den Maade kunde enhver Betjent forlange, naar han ej befandt sig vel, at man skulde holde een i hans Sted. Men det var muligt, der kunde blive ansat endnu en virkelig In-

formator, hvis det gik godt med den ny Lotteriplan. Det gjorde det, men det blev ved det gamle med Informatorerne, skønt Brorson, der varmt tog sig af deres Sag, gentog Forslaget, og Direktionen erklærede, at det „meriterede al Consideration“. Ogsaa i hans Efterfølger i Embedet, Hvid, der 1767 overtog Tilsynet med Undervisningen i Opfostringshuset efter ham, fandt Stiftelsen og Informatorerne en oprigtig Ven, der i sine aarlige Indberetninger roser baade Lærere og Drengene. Han genoptager Brorsons Forslag om en adjunctus til at gaa Informatorerne til Haande, især ved det daglige Tilsyn med Drengene, og han beder meget indtrængende Direktionen om en gunstig Resolution herpaa. I en af sine Indberetninger siger han, at han har holdt offentlig Eksamen; men desuden er han jævnlig kommen i Skolen og har taget hver Dreng for sig og hørt ham; han har formanet dem, der havde gjort sig skyldige i Forsømmelse, og opmuntret de rosværdige, ja han har erkyndiget sig om alle Børnenes Beskaffenhed. Resultatet af hans Undersøgelse er, at han har fundet Opfostringshuset saa godt forsynet med Informatorer, at de fortjener større og større Ros, fordi de forretter deres Embede med al Flid og Troskab, uagtet Arbejdet falder besværligt, dels ved Mængden af Disciple, dels ved Tjenesten med Drengene i de Timer, som billig burde overlades til Frihed og Relaksation saavel for Lærere som Disciple. Ved denne idelige Paapasning svækkes Sinds og Legemes Kræfter, og den fornødne Munterhed kvæles, medens Aarene tiltage for en og anden iblandt dem, uden at han endnu ser noget vist Haab om Befordring. „Dog finder jeg ikke mindste Lunkenhed eller Forsømmelse, men ser med Glæde og Forundring, hvor trolig de opvarte dette sure Arbejde, og ret ligesom for den alseendes Ansigt opofre deres Dage, deres Helbred, deres Rolighed til almindelig Nytte. Hvad Disciplinen angaar, da findes her adskillige fortræffelige Hoveder, hvis naturlige Grund bliver og cultiveret med saadan Flid, at det fortjener al Berømmelse. Nogle have gjort en forunderlig Fremgang i ganske kort Tid. Jeg finder et langt mindre Antal af de middelmaadige og slette, end jeg nogensinde kunde forestille mig. Maatte det naadig behage Deres højgrevelige Excellence og samtlige høje Herrer at hjælpe

disse velfortjente Lærere med deres højtformaaende Recommendation til at nyde Befordring, naar de i visse Aar havde tjent ved Stiftelsen, saa vilde det blive en usigelig Opmuntring og ligesom et nyt Liv for Informatorerne. Ja, jeg turde sige, at Stiftelsen vilde høste den allerstørste Fordel af saadan Befordring; thi da kunde Skolen stedse være forsynet med fyrlige og muntre Lærere. Og man ved, at der er fast ingen Forretning, der mere bortslider Sjælens Kræfter og fordærver Sindet end en langvarig Skoletjeneste“.

Heller ikke Hvid kunde formaa Direktionen til at ansætte en adjunctus; men Tanken dukker stadig op igen; den bliver dog ikke til Virkelighed, før Opfostringshuset kom under en anden Bestyrelse, og da var det oprindelige Forslag ændret saa betydeligt, at det var blevet til noget helt andet og mindre heldigt, end man oprindelig havde tænkt sig.

Det er i det foregaaende fortalt, at Direktionen længe holdt bestemt paa, at der ikke maatte undervises i andet, end hvad Fundatsen foreskrev. Det blev snart Skik, at Informatorerne hvert Aar indleverede to Lister, hvoraf man kunde se, hvad hver enkelt Dreng kunde; den ene Liste fik Præsten som en Vejledning, naar han holdt Eksamen, den anden blev henlagt mellem Stiftelsens Dokumenter, blandt hvilke der endnu findes enkelte. Indholdet af disse Lister kan se saaledes ud: Nr. 2 har lært de to første Parter af Forklaringen, læser indeni i den bibelske Kerne og skriver Stavelser. Nr. 102 kan sin Katekisme og Forklaring, har læst de 7 Davids Pønitensesalmer, læser udenad i bibelsk Kerne, skriver efter Forskrift, regner Regula de Tri i hele Tal, læser indeni i Bibelen. Nr. 54 kan Katekismen og de to første Parter i Forklaringen, læser indeni i Salmebog, skriver Sammenskrift, begyndt at regne.

Dette varieres stadig i en kedsommelig Uendelighed. Det var en ren Undtagelse, da der engang blev købt nogle Eksemplarer af „Katekismus i Sange“, 14 Sk. Stykket. Da Forfatteren, en Skoleholder Allerup ved Søetatens Drengeskole, klagede over, at gamle og derhos enfoldige Folk mener, at en ny Bog fører farlig Lærdom, hvorfor han ingen kan sælge, giver Direktionen Forstanderen Ordre til at købe 100 Eks-

emplarer, som Informatorerne kan bruge til Opbyggelse ved gudelig Øvelse. Og det var af ren Godgørenhed, der blev købt 200 Eksemplarer af en Bog, der hed „Rosen blandt Torne“, idet der udtrykkelig siges, at det var ikke for Bogens høje Nødvendighed, da mange andre gode og nyttige Bøger haves, men alene for at hjælpe dens Autor, F. C. From, som forhen har været Jøde, og som er i trange Kaar.

Dog gik Direktionen engang ind paa at gøre en meget vidtgaaende Undtagelse fra Fundatsens Bestemmelser om, hvad der maatte læres. Dette skyldtes daværende Hofagent Niels Ryberg, der var bleven valgt til Medlem af Direktionen, efter at Etatsraad Wewer var død den 10. Maj 1759. I den Skrivelse, hvori han meddeler, at han tager mod Valget, siger han: „Da som jeg intet mere ønsker end Lejlighed til at kunne befordre det, som kan sigte til Guds Ære og det almindelige Bedste, saa kan jeg ikke undslaa mig for at paa-tage mig al den Umage, som forlanges i at arbejde med Deres Excell. og højstærede Herrer paa alt det, som kan tjene til dette saa højpriselige Værks Konservation og Forbedring i Fremtiden, hvortil den allerhøjeste fremdeles vil lægge sin Velsignelse“. Niels Ryberg var en Bondesøn fra Salling, der kom til København som ung med et Par tomme Hænder, men ved sit Talent og sin Dygtighed arbejdede sig op, saa Handels-huset Ryberg var et af de anseligste i Norden. Han var knyttet til de store Handelsselskaber, der dengang drev over-søisk Handel, og havde mange Skibe i Fart paa Middelhavet, Afrika, Vestindien og de nordlige Have; senere var han ogsaa en af Spidserne i det asiatiske Kompagni. Han havde flere Gange i Direktionsmøderne talt om, at det vilde være heldigt at faa nogle Drengene oplært i Styrmandskunsten og undervist i fremmede Sprog, hvorved en god Fremtid kunde aabne sig for dem. I Maj 1762 indgiver han et bestemt Forslag herom, hvori han siger:

„Det er en unægtelig Sandhed, at intet bedre Middel har endnu i Danmark været opfundet med mindre publici Bekost-ning til Søfartens Flor end Opfostringshusets Stiftelse, hvorpaa jeg allerede har set god Prøve ved de faa Drengene mig til at fare med mine Skibe er bleven overladt, da jeg fornemmer,



de Tid efter anden ligesom de tilvoxa kan gjøre mere og mere Tjeneste, og de tillige vedbliver med Lyst at fare.“ Imidlertid ved han af egen Erfaring, at „vi mangle Skippere, der forstaa andre Sprog, saa de ikke kan klare sig i de Farvande, hvor en større Mængde danske Skibe nu sejler end for 12 à 16 Aar siden, nemlig i midlandske Sø, Golfo di Venetia, Levanten, paa de danske Kolonier i Amerika, som mest med Engellændere og Hollændere ere peuplerede, ja undertiden paa fremmede Kolonier i Amerika, allerhelst vores næsten paa alle Steder værende Consuls, som ere forbundne at holde saadanne Folk, som forstaa de Slags Sprog, der udkræves ved Nærværelse af danske Skippere, ingenlunde efterkomme samme, men ligefuldt anføre i deres Regninger Betaling for en Tolk, hvoraf de har ingen; saa er det, jeg har proponeret ved seneste Forsamling paa Opfostringshuset, om det ikke var godt, at nogle Drengene blev aarlig udtagne til Undervisning i det engelske, hollandske og franske Sprog, samt Mathematik. Naar de komme fra Opfostringshuset, skal de saa lære Styrmandsvidenskab“.

Han har gjort sig megen Umage for at undersøge, hvorledes denne Information kunde foregaa. Det kan ikke nytte at antage egentlige Sprog mestre; thi der er ikke over en eller to, der giver Undervisning i Engelsk og Hollandsk, og det er for dyrt. Da de nuværende Informatorer kan noget af disse Sprog, var det bedre, om de overtog Undervisningen. Denne skulde foregaa fra 7—8 om Morgenen, da Drengene paa den Tid er bedst oplagt, saa skulde de igen have en Time senere paa Dagen, naar det passer Informatorerne. Naar Drengene har lært tilstrækkeligt, skal de anbringes som Kahytsjunger hos Kaptajner, der farer paa Frankrig, Spanien, Portugal, Midlandske Sø, Afrika og Amerika, derimod ikke hos dem, der farer paa Norge eller Østersøen.

Rybergs Forslag blev vedtaget af Direktionen, der ogsaa gik ind paa, at de faa Drengene, der skulde have denne udvidede Undervisning, maatte lære noget Geografi. Der var paa denne Tid blandt Informatorerne Stemning for at optage Geografien som Fag for alle Drengene, særlig var en af dem, Hassing, ivrig for denne Sag og søger i en lang Skrivelse, der for

Nutidsøjne er meget naiv, at gøre Direktionen begribeligt, hvilken Betydning dette Fag kan have for Børnene. Han skriver blandt andet:

Nyttig mener jeg underdanigst det vilde være for Husets Børn at vide Jordens Inddeling og det ene Lands Beliggenhed mod det andet, siden samme kunde føres i Brug i alle de Handeler, som de overlades til. En Sømand lægger den Vej an paa Havet, og ikke en anden, fordi det Land, han sejler til, ligger saa og ikke anderledes imod det Land, han sejler fra, eller og fordi et Land ligger i Vejen for ham, som han enten maa gaa foroven eller forneden; han ved, hvor han er paa Havet, skjønt Vand og Himmel er til Syne lige alle Steder, alene ved Hjælp af hans Kvadrant efter Himmelens eller Søkort efter Landets Syn. Kjøbmanden, som giver den sejlende Ærinde paa Havet og bestemmer tillige det Sted, han skal søge at lande, maa, om han ikke ved Landenes Beliggenhed, enten blot gjøre efter, hvad man har gjort tilforn, eller ordinere Varer en længere Vej end behøves, ja let en umulig, og altsaa med Mishag og Skade lade sig rette af en Skipper eller Commissionaire; en Fabrikant, saavidt han kjøber den raa Materie og sælger den forfærdigede, om han naar den Evne og Vittighed, at han baade formaar og forstaar den rette Maade af begge, kunde ogsaa finde en Slags Brug af Jordens Kundskab.

Desuden mener han, at det historiske om Landene og Stæderne vilde være heldigt her, da det kunde give Drengene noget at bestille og Stof til Samtale om Vinteraftenerne.

Direktionen lod sig dog ikke overbevise af disse Grunde og vilde ikke tillade, at alle Drengene fik Geografundervisning.

Informatorerne fremkom nu med forskellige Forslag om, hvorledes denne udvidede Undervisning skulde gives, og udtaler samtidig Haabet om, at Direktionen saa vilde give dem Løfte om snarlig Befordring, „for at de duelige Personer (som virkelig behøves her, om her skal være Velsignelse) ved Vakancer maa hige efter at blive placerede paa Opfostringshuset“.

Da der ikke blandt Informatorerne var Enighed om, hvorledes Sagen bedst kunde gribes an, endte det med, at Hassing alene paatog sig Sprogundervisningen, hvorfor han fik 120 Rd. om Aaret foruden sin øvrige Løn. Men da han døde kort efter, overtog Rørdam denne Undervisning, som han udførte med stor Dygtighed trods sit svage Helbred lige til sin Død (1768). Faa Maaneder før denne indtraf, bad han

Direktionen om Tilladelse til at holde en Student til at hjælpe sig, da han har tilsat Helbred og Kræfter i 5 Aars Tjeneste. „De høje Herrer ved, hvor stor, ja fast utrolig Fremgang jeg har gjort i saa kort Tid med nogle raa og upolerte Drengene i Fransk, Engelsk, Hollandsk og Mathematik“. Han fik Tilladelsen og desuden 30 Rd. i Tillæg for sin „Activité“.

Da Forstanderen gav Direktionen Meddelelse om „hans Ven og Paarørende“, Informator Rørdams Død, foreslaar han til hans Efterfølger en Broder til den afdøde, der havde besørget Sprogundervisningen under Broderens Sygdom. Men Direktionen henvendte sig til Professor Lous, da den ønskede en Person, der ikke blot havde studeret Teologi. Den tænkte sig, at naar de Drengene, der havde modtaget udvidet Undervisning, ikke skulde blive begæret her i Byen til lange Rejser, skulde General Kommerce Kollegiet underrettes om, at der til „Commerciens“ Bedste var opdraget nogle Drengene paa Opfostringshuset, og anmodes om at anbringe dem. Lous anbefalede en Sprogmeister Falck, der havde den sjældne Egenskab baade at have studeret og at kunne undervise i Navigation. Men da han stillede langt større Fordringer, end Opfostringshuset mente at kunne gaa ind paa, ophørte denne særlige Undervisning, hvortil endnu kom den Grund, at Ryberg, der havde beskæftiget de fleste af disse Drengene, ligesom han personlig havde overværet deres Eksamination, erklærede, at han under disse Tidens fredelige Konjunkturer ikke kunde faa dem anbragt.

Det var saaledes ikke mange Aar, denne Foranstaltning vedvarede. Men at den dog har sat sig nogle Spor, kan man se af en Bemærkning, Viceraadmand Pontoppidan omtrent 30 Aar senere knytter til Omtalen af denne Sag, idet han siger, at adskillige af vore respektable Koffardikaptajner og andre kan takke denne Indretning for deres Velstand, som Statsminister, salig Grev Bernstorff understøttede, saa længe han var Præsæs for Stiftelsen. Den sidste Del af Bemærkningen er ikke helt korrekt, da Bernstorff jo ikke fratraadte som Præsæs før et Par Aar efter, at denne Undervisning var hørt op.

Omtalen af Skolelivet kan ikke godt afsluttes, uden at der bliver talt om de Straffe, der blev anvendt paa Drengene,

der havde forset sig; thi om det end maa indrømmes, at Reglementets 12. Post, som tidligere er anført, udviser en efter Tidsomstændighederne meget mild Tænkemaade, var Forestillingen om Ris og Tamp dog uadskillelig knyttet til Skolen, og hvad dertil hørte. Det hørte til Dagens Orden og gjorde næppe synderligt Indtryk; men for sværere Forseelser anvendtes en Straf, der kaldtes Skoleret, og den maa efter vor Tids Begreb nærmest kaldes grusom. Heldigvis er det kun undtagelsesvis, den benyttes, naar Talen er om Drengene, der endnu søgte Skolen, derimod hændte det ikke sjældent, at ældre Elever maatte døje denne haarde Medfart. Den bestod i, at Synderen paa sin blottede Ryg modtog et Slag med et Ris af alle Drengene, det vil altsaa sige over 200 Slag. Senere forandrede det til, at 24 Drengene skulde give 10 Slag hver. For de allerstørste Forseelser kunde der idømmes to, ja endog tre Dages Skoleret; men saa var der næsten altid otte Dage mellem hver Gang, vel sagtens, fordi de færreste kunde taale saa mange Slag paa een Gang. Denne Straf idømtes aldrig af Forstander eller Informatorer, men kun af Direktionen. Den første Gang denne Straf nævnes, var i Begyndelsen af 1756, altsaa kun faa Maaneder efter at Børnene var indlagt, og blev paalagt en Dreng, der var deserteret, men bleven sendt tilbage af Magistraten i Helsingør. Dommen lød saaledes: Han skulde straffes med Ris paa sædvanlig Maade af den af Lærerne, under hvis Opsigt han stod, derefter skulde der gives ham af hver Dreng 1 Slag paa den bare Ryg af saadanne Slags Ris, som Præceptores ordinære straffer med. Drengen maa i 3 Dage ikke spise med de andre Drengene, men gives à parte en mindre Portion, ej heller lege med dem i samme Tid, og han skal bære et Æsels Afbildning om Halsen, saa længe Maaltidet varer. Først et Par Aar efter idømmer Direktionen igen en Dreng en lignende Straf, fordi han havde stjålet 2 Mk. 14 Sk. fra en anden Dreng. Da dette Tyveri blev meldt Direktionen, fik Forstanderen Ordre til straks at separere ham fra de øvrige Drengene, indtil Dommen blev fældet i næste Direktionsmøde. I denne Mellemtid skulde han staa i Skoletiden for sig selv med et Ris i Haanden, og de to Dage om Ugen, han var paa

Værkstederne, skulde han sidde for sig selv med en Sejldugs Kittel paa, der „var Drengene afskyelig, fordi den kaldtes Straffekittelen“. Desuden skulde han „udi Mad, Drikke og Pleje anderledes trakteres til Skræk og Afsky for de andre, men hannem ikke til Skade paa Lemmer og Sundhed“. Den egentlige Dom lød paa, at han skulde udstaa 1 Gang Skole-ret, hvortil ogsaa hørte Straf af hans Informator, den saakaldte „Product“, og derefter skulde han i 6 Uger være separeret fra de andre Drengene og i den Tid bestandig bære Straffekittelen og nyde mindre Mad og Drikke, dog saaledes, at han ingen Sult og Tørst lider. Da et Par Drengene paa 13 og 10 Aar havde været bortløben, blev den ældste idømt 2 Dages Skoleret og 4 Ugers Straffekittel, den yngre nøjedes med 1 Dags Skoleret og 2 Ugers Straffekittel.

Lettere slap to Drengene, der havde foregivet at være syge og derfor blev indlagt paa Sygestuen, men sneg sig ud derfra og løb om i Byen til Kl. 5 om Eftermiddagen. Disse Drengene skulde kun straffes til Gavns med Ris af deres Informator.

Ejendommeligt er det at tænke sig, at Bernstorff, der ellers havde nok at tage Vare, havde Tid og Lyst at sidde til Doms i den Slags Sager.

## 12. HAANDGERNINGEN.

Af den tidligere anførte 6. Post i Reglementet vil det erindres, at Drengene skulde beskæftiges med at spinde, strikke og væve baade Hør og Uld. Det er ligeledes omtalt i det foregaaende, hvorledes Tiden fordeltes mellem disse Arbejder og Skoleundervisningen.

Saasnart Stiftelsen var begyndt at modtage Børn, altsaa i Oktober 1755, bestemte Direktionen, at den ikke vilde antage nogen Fabrikmester, før der var tilstrækkeligt Forraad af Garn. Men Børnene skulde straks begynde med at spinde baade paa Rok og Haandten. Der blev derfor antaget en Kommandersergent Swabes Enke, som forstod at spinde Hør paa Haandten, som det brugtes i det Nassau-Saarbrüchiske. Hun skulde tillige være Tilsynskone og for begge Dele have

1 Rd. om Ugen. For samme Løn blev der ogsaa ansat en Mand, der skulde lære Børnene at spinde paa Haandten efter den sachsiske og vogtlandske Maade. Hørren skulde ellers forskrives i større Partier fra Riga; men for at Arbejdet kunde komme i Gang, laante Etatsraad Holmsted Stiftelsen en Maatte Rakitsker Hør og en Maatte Paternoster Hør, ialt 44 Lispund. Det varede ikke længe, inden Oplaget af Garn blev saa stort, at Direktionen besluttede, at der maatte sælges deraf til en Pris af 10 Sk. Strengen, dog ikke til Haandværkere eller Vævere, da de vilde udsøge det bedste. Først i 1758 begyndte Drengene ogsaa at spinde Uld og lærte desuden at sortere, skrubbe, karte og vadske Ulden. Samtidig begyndte Lærredvævningen, idet der sattes en halv Snes Væverstole i Gang, ved hvilke en 60—70 Dreng skiftedes til at arbejde. De fleste skulde væve groft Lærred til Skjorter og Lagener, men de Dreng, der „distingverede sig“, skulde ogsaa lære at væve finere Ting. Til at forestaa Linnedvævningen antoges Mester Heitman fra Bielefeldt, der fik fri Bolig for sig og sin Hustru, Brænde, Lys og 100 Rd. Der er i det foregaaende fortalt, hvor uheldig Direktionen var med dette Ægtepar, der var hengiven til Drik og engang nær var bleven Skyld i, at Opfostringshuset var gaaet op i Luer. Han fik dog Tilladelse til at beholde sin Stilling, men maatte flytte ud af Stiftelsen.

Han lønnede kun daarligt Direktionens Overbærenhed; thi næppe et Aar efter indberettede Forstanderen, at han havde begaaet Utroskab ved at tage 187 Streng Hørgarn og pantsætte paa Assistentshuset, hvorfor han straks blev afskediget og en ny antaget, der hed Dreyzettel. Allerede inden den Tid havde Forstanderen faaet Ordre til at gøre Beregning over, hvorledes Lærredfabrikationen betalte sig, og da det heraf viste sig, at Opfostringshuset vel intet direkte Tab havde, men at det fabrikerede Lærred alligevel var alt for dyrt, idet det kunde købes anden Steds for den halve Pris, lovede Justitsraad Holmsted som sagkyndig paa dette Omraade at undersøge Forholdene og mulig fremkomme med Forslag til Forbedring. Holmsted, der var Raadmand og Kommitteret i General Lands Økonomi og Kommerce Kollegium, var fra

1758 fulgt efter sin Fader som Medlem af Direktionen, da denne paa Grund af sin høje Alder havde bedt sig fritaget for dette Hverv. Resultatet af Holmsteds Undersøgelse blev et Forslag om, at for Fremtiden skulde kun en Snes Drengeskæftiges med Linnedvæveriet, og dertil skulde udtages de Drengeskæftige, der var mest vant til Spinding paa Haanden, og som havde Kræfter til at sno Spindelen til Gavns. Men da den ny ansatte Væver døde efter faa Maaneders Forløb, vedtog Direktionen at lade hans Enke lede Arbejdet foreløbig, da den ikke vilde ansætte nogen ny Mester, før Bernstorff, der just var bortrejst, kom hjem. Da dette skete, blev det bestemt, at Linnedvævningen helt skulde ophøre, naar Beholdningen af Hør var spunden og vævet. Dette var i Efteraaret 1760, saa denne Virksomhed havde kun varet i faa Aar, den ophørte dog først helt i Efteraaret 1762. Men paa samme Tid blev det besluttet, at der for Fremtiden skulde lægges saa meget større Vægt paa Klædefabrikationen.

Men ogsaa her var Stiftelsen i Begyndelsen uheldig med de Mænd, der skulde undervise Børnene. Den først antagne Spinner, der skulde lære Drengene at behandle Ulden og spinde den paa Skotrokke, var saa forfalden, at han snart maatte afskediges. I hans Sted blev Spisemester Pickhard, der som tidligere fortalt havde været Strømpfabrikør, antaget til at forestaa Uldspindingen og Klædefabrikationen for 200 Rd. om Aaret, og der blev straks anskaffet 4 Væverstole, der efter Linnedfabrikens Nedlæggelse forøgedes med endnu en. Før at forvise sig om, hvorledes Pickhard evnede at lede dette Arbejde, anmodede Direktionen Bestyrelsen for det kgl. Fabrikmagasin om at udnævne to Mestre til at efterse det uldne Arbejde paa Opfostringshuset og undersøge, hvorledes Drengene blev undervist deri. Udfaldet af deres Undersøgelse blev meget uheldigt for Pickhard; thi de erklærede, at Ulden blev ikke behandlet paa rette Maade, at der ej blev givet Drengene tilstrækkelig Undervisning, og at der heller ikke var ordentligt Tilsyn med dem. Da Direktionen herefter fra Fabrikmagasinet udbad sig en Erklæring om, hvorledes Sagen kunde ledes paa rette Maade, fremkom Fabrikant Rosowsky med en saadan, hvoraf det fremgik, at Pickhard enten

maatte være meget forsømmelig eller meget udygtig. Da Klædefabrikationen paa den Maade vilde blive Stiftelsen til stort Tab, fik Forstanderen Ordre til at undersøge Pickhards Forhold nøje, og han kom til det Resultat, at Bekostningen for Tilvirkning af Vadmel vilde blive over 61 Sk. for en Alen foruden Uldens Plukning, Kradsen, Spinding og Spolen, som tilligemed det meste Arbejde ved Vævningen er udført af Opfostringshusets Dreng. Pickhard maatte selv indrømme, at Tøjet vilde blive mere end dobbelt saa dyrt, som man ellers kunde købe det, og Direktionen gav ham derfor hans Afsked, selv om det ej kunde bevises, at han havde begaaet Bedrageri.

Etatsraad Daw paatog sig at skaffe den anden Mester, og paa hans Forslag ansattes en Fabrikant Nic. Falckenrath, der boede til Leje i et af de kriegerske Huse, som Opfostringshuset havde købt, og som Stiftelsen ikke selv havde Brug for.

Den ny Mester fik straks anskaffet en stor Væverstol, hvorpaa der kunde forfærdiges dobbelt Kirsey, Multum, Baj og Klæde. Tillige faar han Tilladelse til at antage en Dugmagersvend, der under hans Opsyn skulde lære fire Dreng at væve de nys nævnte Stoffer. Naar de havde lært saa meget, at de kunde væve selvanden, skulde Svenden afskediges, og de fire Dreng skulde undervise andre i dette Arbejde. Der skulde saa altid paa Opfostringshuset være fire Læredreng, der skulde indskrives i Lavsprotokollen, og naar de havde udlært, skulde de eksamineres af Lavet og erklæres for Svende. De skal bo paa Stiftelsen under Læreaarene, og naar de har slidt de Klæder, de har, skal de forsynes med Tøj som de andre konfirmerede Dreng, der bliver anbragt ude.

Det Klæde, der ikke brugtes til Drengenes Tøj, maatte sælges, men skulde forinden mærkes med Bogstaverne *O. F. H.* samt nummereres, Prisen vilde Direktionen selv fastsætte. Hver Gang et Stykke var færdigt, havde Forstanderen at fremlægge en Prøve deraf og angive Stykkets Længde. Derfor findes der endnu mellem Stiftelsens Regnskaber talrige Prøver af Tøj, der enten er grønt, hvidagtigt, graat eller graabrunt, couleur de loup, som det kaldes.

Falckenrath frasagde sig Tjenesten efter et Par Aars Forløb, og i hans Sted kom den før nævnte Fabrikant Ro-



sowsky, der ogsaa boede til Leje i en af Opfostringshusets Ejendomme. Stiftelsen havde nemlig nogle Lejligheder at bortleje, da den i Aaret 1756 havde købt endnu et Hus med tilhørende Grundstykke af det kriegerske Bo, foruden det, der blev købt straks.

Rosowsky, der som flere af de andre Mestre, der havde været paa Opfostringshuset, var Udlænding, var en dygtig Mand, men meget hidsig og ikke altid let at have med at gøre, han var ogsaa undertiden for voldsom i sin Adfærd mod Drengene, saa der blev klaget over ham. Men han var ikke bange for at sige sin Mening, og engang, da Ryberg havde solgt et Parti Uld til Stiftelsen, erklærede han, at den duede ikke, og han nægtede at behandle den, indtil Direktionen havde givet ham udtrykkelig Ordre dertil.

Da han havde været et Aar paa Prøve, gav Direktionen ham foruden de 200 Rd. aarlig et Tillæg af 25 % af det, der tjentes ved Salg af Klæde. Da det beløb sig til mellem fire og fem Hundrede Rd., tjente han paa den Maade over 100 Rd. om Aaret. Skønt han flere Gange, naar der var noget i Vejen, opsigde sin Tjeneste, blev han der dog til sin Død 1766. Men da hans Enke havde en dygtig Svend, fik hun Tilladelse til at fortsætte, og hun beklædte denne Stilling, lige til Fabrikken blev nedlagt, hvilket først skete under Opfostringshusets næste Bestyrelse.

Stiftelsens Klæde blev snart en søgt Vare, da det var godt og billigt, idet det solgtes til Priser, der svingede fra 6—9 Mk. Alen. Da det engang ved en Opgørelse viste sig, at der tjentes 36 % derpaa, blev Prisen sat ned, saa der kun tjentes 12 %. Prisen skulde bekendtgøres i Bladene, og Forstanderen skulde tilholdes ikke at sælge hele Stykker til Kræmmerne, men hellere i Alenvis til „Particuliers“. Især fornemme Folk købte deres Livréklæde derude, da det ikke kunde faas billigere eller bedre andre Steder.

En af de største Forbrugere var selve Grev Bernstorff, der aarlig forsynede sit store Tjenerskab med Livrées af Klæde, der var lavet paa Opfostringshuset, ogsaa Kammerherreinde v. Plessen, den senere Overhofmesterinde, købte Klæde derude, og en stadig Kunde var Forstanderskabet for

St. Petri Kirke, der hvert Aar brugte flere Stykker Klæde til Opklædning af Menighedens fattige Børn.

Den eneste Gang, Stiftelsen har leveret sort Klæde, var dengang Kong Frederik V døde. Allerede et Par Dage efter Kongens Død skriver Baumgarten til Forstanderen: „Jeg skulde fornemme fra hans Excellences (Bernstorffs) Frk. Søster, om hun kunde faa Klæde, sort Kulør, til tvende Liberier à 7 Mk. Alen og Klæde til et Liberi til hendes Tjenere til samme Pris, som hans Excellences Klæde bliver.“ Et andet Brev fra ham lyder saaledes: „Hans Excell. Hr. Gehejmerraad v. Reventlau vil og tage sit sorte Klæde fra Opfostringshuset og forlanger Prøver, naar det er farvet. Saa tænker jeg og, at hans Excell. (Bernstorff) kommer til at tage 100 Alen af groveste Sort til hans Vogn- og Hestebetræk.“

Det kan i denne Forbindelse bemærkes, at ellers er der intet meddelt om Højtidelighed af nogen Art paa Opfostringshuset i Anledning af dets Stifters Død; kun hører man, at Stiftelsens og Lotteriets Bud faar bevilget Penge til en sort Dragt i Sørgetiden. I sin Ansøgning beder han, om der maa blive givet ham sorte Klæder, „ligesom sker med alle øvrige Fyrbødere og Bude ved Collegierne og alle andre publique Compagnier og indrettede Steder“.

Det var naturligvis at vente, at de fire Læredrenge, der skulde bo paa Opfostringshuset, vilde give Anledning til Uorden. Det varede da heller ikke længe, inden der kom Klage over dem, og Direktionen tilkendegav dem, at de skulde forholde sig rolige ligesom de andre Drenge, ikke give Anledning til Latter under Bordbønnen, ikke gaa fra Bords, førend de havde læst og takket for Maden. De maa ej heller slaa de andre Drenge og skal holdes til at gaa flittig i Kirke; de kan faa Lov at spise alene i Uldstuen, men saa skal de læse til og fra Bords.

En Aften var de alle sammen gaaet ud, og da de opholdt sig over Tiden paa et Værtshus, blev de bragt i Arrest paa Raadstuen. De bad Direktionen om naadig Straf; men de to af dem maatte udstaa en Dags Skoleret, fordi de just den Dag havde været til Alters, medens de andre slap med at blive alvorlig „reprimanderet“ af Informatorerne.

Da den første af disse Læredrenge var udlært og skulde gøres til Svend, resolverede Direktionen, at der skulde gives ham en Æresklædning for at opmuntre de andres Flid. Der blev for Eftertiden anvendt 30 Rd. til en Svendeklædning, hver Gang en af dem havde udlært.

Reglementets 5. Post foreskrev, at nogle af Drengene skulde „underrettes saavidt udi Urtegaards-Væsen, at de kunde vide at reole, forbedre og tilberede Jorden til allehaande Kjøkken-Urter og Hauge-Gevexter, og samme at saa, plante og forflytte, item at sætte og op-elske Træer, pode, oculere og deslige, som kand være dennem selv og Andre i Fremtiden til Gavn og Nytte.“

Da Havepladsen var meget betydelig, var der jo rig Lejlighed til at virkeliggøre denne fortræffelige Bestemmelse. Men det varede dog nogle Aar, inden denne Sag kom i rigtig Gænge; thi i Begyndelsen var Haven overladt Spisemestrene, der maatte tage alt, hvad Haven kunde frembringe, men saa skulde oplære nogle Drengene i Havebrug uden Betaling, hvad de hverken havde Tid eller Anlæg til. Da den første Spisemester, Bernsten, blev afskediget, fik han et halvt Hundrede Rd. i Erstatning for de Bekostninger, han havde haft ved Havens Anlæggelse, og hans Efterfølger, Pickhard, fik Paa-læg om at antage en Person, der forstod Gartneriet, og som gratis skulde undervise Drengene, til hvis Brug Stiftelsen anskaffede Redskaber og Træsko. Men han holdt slet ikke Haven i ordentlig Stand, hvorfor Direktionen efter kun et Par Aars Forløb bestemte sig for en hel anden Ordning; enten skulde der ligefrem lønnes en Gartner af Stiftelsen, eller Haven skulde bortforpagtes. Den første af disse Muligheder faldt bort, da Bernstorff, der havde Interesse for Havevæsenet, og hvis Have ude paa hans Landslot var bekendt for sin Skønhed, sendte Bud til Forstanderen, at Haven efter hans Mening aldrig vilde blive Opfostringshuset til nogen For-del, hvis dets Kasse skulde lønne en Gartner. Derfor skulde Forstanderens Forslag gaa ud paa at faa Haven bortforpagtet til en Mand, der vilde paatage sig at holde den i Orden mod at nyde, hvad den kunde frembringe. Han skulde hver Uge levere Spisemesteren, hvad der behøvedes af Urter, Kaal og

Rødder, samt undervise nogle Drengene. Efter nogle Aars Forløb skulde han saa desuden svare en aarlig Afgift. Paa dette Grundlag blev der i April 1759 sluttet Kontrakt med Gartnersvenden Leierhoff, der desuden gik ind paa at undervise nogle Drengene i „Circul og Linealets Brug“ om Aftenen eller om Vinteren, naar der ikke var noget at gøre i Haven. Der kom dog ikke noget videre ud af denne Undervisning i Havebrug, og Gartneren, der senere blev gift og fik fri Lejlighed paa Opfostringshuset, døjede stadig med at komme ud af det, saa det blev aldrig til noget med Afgift af Haven, han døjede nok med at levere Spisemesteren det, han skulde have, hvilket blev omsat til en Afgift af 10 Mk. om Ugen, da han ikke til enhver Tid havde de Urter, der skulde bruges. Han laa jævnlig i Krig med Spisemesteren, fordi dennes „Smaakreaturer“ og Svin undertiden kom ind i Haven. Og naar Spisemesteren klagede til Direktionen, mindede denne ham om, at det var aldeles stridende mod Politiets Forordninger, at han holdt Svin.

De første Aar var Haven slet ikke indhegnet; thi da den blev anlagt, laa Opfostringshuset i Strid med Krigsbestyrelsen, der gjorde Fordring paa et Stykke Grund, som Opfostringshuset ogsaa mente at have Ret til. Havens endelige Begrænsning afgang af, hvad Udfald denne Sag vilde faa. Man hører nu ikke noget om dette Spørgsmaal før i 1760, da Direktionen skrev til Admiralitets og General Kommissariats Kollegium, at Opfostringshusets Grundrettighed maatte blive iagttaget ved den forestaaende Afpøling mellem Søetatens, Stadens og Opfostringshusets Grund. Admiralitetet svarede, at det allerede 1745 af Kristian VI fik den Grund, Opfostringshuset gør Fordring paa som en Gave af Frederik V i 1753. Det viser sig, at begge Parter har Ret, idet de ældre Resolutioner fra 1745, 46 og 52, der gav Admiralitetet noget af den omstridte Grund, ikke havde passeret og derfor var ubekendt for de Kollegier, der havde ekspereret Bestemmelserne fra 1753. Direktionen mener det derfor rigtigst ikke at staa for haardt paa sin Ret. Saa hviler Sagen atter nogle Aar.

Det var længe Meningen, at der skulde bygges et La-

boratorium for Søetaten paa denne Grund. Men i Slutningen af 1766 gav Kongen Tømmerhandler, Agent Bodenhof Grunden og desuden en lang smal Strimmel paa 19 Alens Bredde af Opfostringshusets Grund mellem Overgaden over Vandet og Prinsensgade. Da han begyndte at afpæle, hvad han mente var hans, allarmede Forstanderen Direktionen. Der blev forhandlet længe frem og tilbage mellem Admiralitetet og Opfostringshuset, og Stadskonduktørens Maalebrev blev fremlagt som Bevis for, at Opfostringshuset utvivlsomt havde Ret i hvert Tilfælde til denne Strimmel, der forøvrigt ikke var videre værdifuld, da den til Dels ikke var opfyldt endnu. Danneskjold-Samsø foreslog paa Marinens Vegne at mødes med Bernstorff som Repræsentant for Opfostringshuset paa selve Aastedet. Bernstorff blev imidlertid forhindret i at møde den berammede Dag; men saa tilbød Bodenhof at ville lade slaa et Bolværk langs Børnehuskanalen og ud i Vandet Øst for Stiftelsen, hvor der i 1756 var blevet anbragt et Interimsbolværk, og sætte et Plankeværk Øst for Opfostringshusets Grund fra Børnehuskanalen til Forlængelsen af Prinsensgade langs Havepladsen, og han og hans Efterkommere skulde forpligte sig til at vedligeholde det, mod at Opfostringshuset opgav alle sine Fordringer. Dette Tilbud blev modtaget af Direktionen, og den langvarige Strid var endt.

Flere Aar forinden var Haven mod Syd ved et Plankeværk bleven hegnet mod den Kørevej, der var bleven anlagt i Flugt med Prinsensgade, og da der mod Vest var bleven sat Plankeværk op, kort efter at Opfostringshuset var bygget, var Grunden nu endelig efter en 15—16 Aars Forløb bleven bestemt afgrænset til alle Sider.

Der maa endnu nævnes, at der ogsaa blev gjort et Forsøg paa at holde en Urabrik gaaende paa Opfostringshuset. Dette Projekt mislykkedes aldeles og kostede baade Stiftelsen og Staten Penge. Med dette uheldige Forsøg gik det saaledes til. En af de første Dage i 1762 gav Direktionen en fransk Urmager, der hed Auban, Tilladelse til at udsøge sig 10 af Opfostringshusets Dreng, der skulde gaa til ham 3 Dage om Ugen og lære hans Profession, men saa naturligvis ikke deltage i Haandgerningen hjemme. Auban skulde hente dem om

Morgenen og lade dem bringe tilbage om Aftenen. Efter deres Konfirmation skulde de overlades til ham som Læredrenge. Paa den Maade faar han efterhaanden en hel Del Læredrenge, og i 1765 har han ikke mindre end 17 paa een Gang.

Det gik naturligvis ikke, og der kom da ogsaa Klage fra ham, at de ikke vilde lade sig regere, hvorfor Direktionen bad Politimester Horn om at undersøge Sagen. Følgen var, at 5 af dem kom til at sidde 3 Dage paa Raadstuen paa Grund af Opsætsighed. Da Straffetiden var ude, sendte Politiet disse Drenge ud til Opfostningshuset, hvor de mødte i den ynkeligste Forfatning, blottede for Linned, pjaltede i Tøjjet, saa de næppe kunde skjule det nødvendigste. Forstanderen søgte at stille dem tilfreds; men en Præst fra Landet, der netop var ude hos ham, udbrød: „Disse Drenge behandles værre end Slaver, og er der ingen, som vil antage sig dem, saa forbarme sig Gud!“ Forstanderen havde ikke Myndighed til at give dem noget og sendte dem derfor til en af Direktørerne, Etatsraad Friis, der straks sendte en Skrivelse til Bernstorff og de andre Direktører, hvori han gav de 5 Drenge Medhold i deres Klage over Mangel paa Klæder og al for haard en Medfart. Det samme gjorde Forstanderen, der ogsaa indsendte en Beretning om, hvad der var sket. Som Følge heraf resolverede Direktionen, at en eller to af Informatorerne skulde begive sig til Aubans Hus for at undersøge Forholdene, hvorefter de skulde indgive Betænkning. Men den skal være overlagt og fornuftig, for at Drengene ikke skal blive forledet til at tro, at Urmager Auban eksisterer alene for deres Skyld, eller at de er bedre end andre Læredrenge, hvad de er tilbøjelige til at tro, og det var rimeligvis derfra deres Opsætsighed stammede. At der saaledes halvt om halvt allerede inden Undersøgelsen var taget Parti mod Drengene, skyldtes Bernstorff, der ellers ikke kunde taale, at de led nogen Overlast, men paa den anden Side følte sig forpligtet til at beskytte den udenlandske Haandværker, fordi han var overbevist om, at hans Virksomhed her var til Fordel for Landet. Derfor skulde Baumgarten overvære Forhøret og bringe Bernstorff mundtlig Besked om dets Forløb.

Imidlertid nægtede Informatorerne, sikkert paa Foranledning af den tidligere omtalte Informator Rørdam, at deltage i et Forhør, der skulde holdes i Aubans Hus. Denne Vægning skyldtes aldeles ikke selve Sagen, men alene Hensynet til deres gejstlige Stand, der forbød dem at blande sig i juridiske Sager som noget for dem uværdigt. I den Protest, de sendte Forstanderen, udtaler de: „Vi erkjende forud underdanig saavel den høje Direktions Magt til at befale som vores Skyldighed at efterkomme; men da vi tillige ere forsikrede om, at den høje Direktion ej af os som en absolut Nødvendighed forlanger saadant, der baade er vores Embede her ved Stiftningen i alle Maader ganske uvedkommende, samt strider tillige mod vor Stand og Orden, foruden det, at vi ved sligt baade da og i Fremtiden kunde blive prostitueret og underkastes adskillige Ulejligheder, idet vi som gejstlige Personer indlade os i Justitsforretninger . . .“, saa haaber de at blive fritaget for denne Forretning, med mindre den kom til at foregaa paa Opfostringshuset; i saa Tilfælde vilde de meget gerne overvære Forhøret.

Protesten er dateret 12. Maj 1766 og underskrevet af Rørdam, Langgaard og Høyberg. Denne Skræk for at blande sig i juridiske Forretninger fører uvilkaarligt Tanken hen paa den Rolle, Holberg ofte giver Prokuratorerne.

Direktionen maa have fundet Protesten rimelig; thi allerede Dagen efter dens Fremkomst giver den Tilladelse til, at Forhøret holdes paa Opfostringshuset. Da det heraf fremgik, at Drengene havde Ret i deres Klage over Mangel paa Tøj, blev det paalagt Auban, der maatte indrømme, at han hidtil havde manglet Evne til at forsyne dem med Klæder, at gøre Anstalt til at klæde dem skikkelig og holde dem renlig. Men det hjalp ikke ret længe; thi allerede om Efteraaret kom der Klage igen fra hans Læredrengene. Nogle gik til Bernstorff og klagede deres Nød, og paa hans Forlangende sendte de ham samme Dags Aften en skriftlig Klage, andre gik til Justitsraad Hæseker, og det ser ud, som de alle 17 har været hos Etatsraad Friis, der straks sender Bud til Forstanderen, om han vil holde Forhør over disse Drengene, der behandles saa skammelig af Auban. Drengene var i den Grad blottede

for alt, at Direktionen straks lod dem oplæde fra inderst til yderst, siden skulde det afgøres, om det var paa Opfostringshusets eller Aubans Regning. Da de meget nødig vilde tilbage til ham, blev de alle foreløbig indlagt i Stiftelsen, hvilket naturligvis var meget uheldigt. Der var særlig en af dem, der var opsætsig og aldeles ikke holdt sig Reglementet efterrettelig, men gik ud og kom hjem, naar han fandt for godt. En Aften, da Informator Rørdam havde Opsyn ved Drengenes Maaltid, begyndte denne Fyr, der hed Hector, at børste sine Sko inde i Spisestuen. Da Rørdam straffede ham med nogle Slag i Hænderne af et Ris, blev han uforskammet mod ham. Det maa jo unægtelig have været flovt for et Menneske paa 21 Aar at faa Prygl i Drengenes Nærværelse; men synderlig Medfølelse er der ikke Grund til at have for ham, naar man hører om hans følgende ualmindelig sjofle Optræden.

Stillingen maa aabenbart ikke have været behagelig for Auban. Hvad der var kommen frem i Forhørene havde ikke sat ham i noget gunstigt Lys, hans Læredrenge vægrede sig ved at gaa tilbage til ham, og Direktionen saa ikke paa ham med de blideste Øjne. Ganske vist vilde Bernstorff nødig slippe ham, og det gjaldt derfor om at faa udslettet det ugunstige Indtryk, som Forhørene ogsaa maa have gjort paa ham. Hertil mente Aubans Venner at kunne benytte Hector, der efter Historien med Rørdam nødig vilde blive paa Opfostringshuset og vel ogsaa frygtede for Følgerne af sin Optræden. En af Aubans Slægtninge, en Garver Perriard, der ligeledes var kommen ind fra Frankrig, skrev da i Hectors Navn et Brev, som Informator Abild, der havde faaet sin Afsked paa Grund af Udygtighed, oversatte paa Dansk. Hector gik saa ud til Bernstorff og klagede sin Nød og afleverede Brevet. Heri anmoder han i de mest ydmyge Vendinger om at maatte komme tilbage til Auban, som han meget beklager nogensinde at være kommen bort fra. Det var kun daarlige Kammerater og Ungdoms Ubesindighed, der havde forledt ham til at klage over denne Mester, og han havde intet højere Ønske end at blive udlært hos ham.

Brevet gjorde sin Virkning, og Hector maa have spillet sin Rolle godt; thi Bernstorff sendte straks Bud ud paa Op-



fostringshuset, at ingen maatte gøre ham Fortræd. Rørdam, der var et af de Mennesker, der tør sige sin Mening baade opadtil og nedadtil, svarede herpaa med straks til Direktionen at indsende en Klage, der dog blev antedateret, saa det saa ud som den var skreven Dagen før og altsaa ikke tilsyneladende var Svar paa Bernstorffs Ordre. Han anmoder heri, om Informatorerne maa være fri for at have Opsigt med de voksne Drengene; hvis ikke, at det da maa være dem tilladt at straffe dem paa Børnevis, hvad der gør langt mere Virkning end Skoleret, som de ikke agter ret meget. Broust støtter i en ledsagende Skrivelse Rørdams Klage, idet han siger, at det er ganske nødvendigt, der holdes Disciplin mellem disse store Drengene, hvad han søger at godtgøre ved Eksempler, hvoraf her skal nævnes et.

En stor Læredreng havde Aaret forud gjort Spektakler under Bønnen, og da Mons. Høyberg opdagede, at det var ham, og vilde straffe ham, havde han sagt, at Fanden skulde ruske i Høybergs „Peruque“, hvis han rørte ham. Da denne blev „noget forundret“ over dette Svar, hentede han Forstanderen, der straffede Drengen paa staaende Fod.

Aubans Rolle var dog langt fra udspillet endnu; thi et Par Maaneder efter at alt dette var foregaaet, modtog Direktionen en Skrivelse fra General Lands Økonomi og Kommerce Kollegium, der ønsker opgivet, hvor meget det vil koste Stiftelsen at føde og klæde Aubans Læredrengene samt overlade ham Lokaler, hvor han kan drive en Urfabrik. Efter Bernstorffs Paalæg udregner Holmsted og Hæseker, at hver Drengs Underholdning vilde koste 44 Rd. om Aaret, og at bygge et Hus paa Stiftelsens Grund vilde koste 1347 Rd., og han overdrager Baumgarten at forhandle med ham, hvorledes den paatænkte Fabrik bedst kan indrettes. Resultatet af disse Forhandlinger blev, at Direktionen tilbød Auban at hjælpe ham til at anlægge den paatænkte Urfabrik. Den vilde bygge et Hus, der skulde indrettes til Beboelse og Fabrik, og paa Opfostringshusets Bekostning underholde 8 Læredrengene, som han selv kunde udsøge mellem dem, han før havde haft i Lære, og som havde erklæret sig villige til atter at gaa til ham, naar de i Tilfælde af slet Behandling kunde gøre Reg-

ning paa Beskyttelse hos Direktionen, hvad denne havde givet dem bestemt Tilsagn om. Desuden skulde han forstrækkes med en Kapital af 1000 Rd. og have fri Raadighed over, hvad han kunde fortjene. Til Gengæld skulde han svare Husleje, pantsætte alle sine Redskaber og Materialier til Sikkerhed for Kapitalen og iøvrigt lære Drengene saaledes, at de efter deres 24. Aar kunde forfærdige hele Ure. Den eneste Forandring, der skete heri, var, at Opfostringshuset slap for at bygge, da Auban selv foreslog, at der skulde overlades ham to Lokaler paa selve Stiftelsen, og her begyndte saa denne Fabrikvirksomhed i Foraaret 1768. Direktionen havde dog i Forvejen sikret sig, at Kommercekollegiet i en kortere Aarrække betalte 200 Rd. om Aaret; men den blev dyr nok endda.

Det første, man hører, er naturligt, at Auban hæver de 1000 Rd., og det andet, at han har Vrøvl med sine Dreng, saa det bliver nødvendigt, at Direktionen gennem Forstanderen indskærper dem, hvorledes de har at forholde sig overfor ham. Dette hjalp ikke tilstrækkeligt, thi allerede næste Aar fik han Tilladelse til, at naar nogen af hans Dreng fortjente Straf, maatte han selv lade ham afstraffe ved de andre Lærlinge. Den Dreng, der fremkaldte dette ved sin Opsætsighed, var ikke nogen anden end Hector, der i sin Tid havde længtes saa meget efter at komme tilbage til Auban, men nu voldte ham flere Bryderier end nogen af de andre.

Det varede ikke mere end halvandet Aar, inden Auban kørte fast, idet han rimeligvis havde opbrugt de Penge, han var bleven forstrakt med. Men han mente, at naar han blot kunde faa sin Svoger, der hed Bonté og boede i Paris, kaldt hertil, saa skulde Fabrikken nok komme til at gaa igen. Virkelig gaar Direktionen ind paa at spørge Kommercekollegiet, om det vilde være villigt til at betale 300 Rd. i Rejsepenge, og da Pengene øjeblikkelig bliver anvist, sender Baumgarten dem i Bernstorffs Navn til Paris. Auban selv var blottet for alt, og for at skaffe det nødvendigste pantsætter han sine Redskaber og de Ure, han har til Reparation. Naar han saa ikke kan holde det gaaende længere, indløser Baumgarten, hvad der vil sige det samme som Bernstorff, de

pantsatte Sager, og saa begynder han at pantsætte igen. Saaledes bliver det ved til i September 1770, da Bernstorff blev styrtet. Hvorledes det under disse Omstændigheder gik med Lærlingenes Uddannelse, er det ikke vanskeligt at tænke sig.

Engang indgav de en skarp Klage over ham, hvori de beskylder ham for, at han ikke forstaar sin Profession, at han ikke har Instrumenter nok, og at de, han har, ikke duer, og at han slaar dem blaa og blodige for ringeste Forseelse. Som sædvanlig skyder han al Skylden paa sine Lærlinge, og Direktionen trøster sig med, at alt nok kommer til at gaa, naar først Bonté kommer, ja den anbefalede endogsaa Auban, da han ansøgte Kommercekollegiet om at maatte blive Mester i Lavet uden at gøre Mesterstykke, for at han kunde gøre sine Lærlinge til Svende „efter Lavets Brug og Maner“.

Det er muligt, at denne franske Urmager har haft særlige Gaver til at besmykke en daarlig Sag, i det mindste kunde hans Breve tyde derpaa; men alligevel er det ganske ufatteligt, at Bernstorff i flere Aar kunde lade sig narre af en saa uvederhæftig Person, selv efter at han var bleven opdaget baade af Forstanderen og i hvert Tilfælde nogle af Direktørerne. I dette Tilfælde er det unægteligt, at hans gode Tro til Mennesker var uheldig baade for den Sag, han vilde fremme, og for den Stiftelse, hvis Vel laa ham saa meget paa Sinde. Nu var han borte, og Direktionen anslaar straks en skarpere Tone overfor Auban, hvis Dage paa Opfostringshuset nu var talte. Det første Bonté gjorde, da han kom, var at forlange et Laan paa 1000 Rd., som han rigtignok ikke fik, da han ikke kunde stille Kaution; men Direktionen mente sig dog forpligtet til ikke helt at slaa Haanden af ham og haabede endogsaa ved hans Hjælp endnu at kunne faa noget ud af den ulykkelige Urfabrik, hvilket kan ses af en Ordre til Broust, hvori det hedder, at „da Directionen har bragt i Erfaring, at Uhrmagerdrengene paa Opfostringshuset gaa og drive omkring og lidet eller intet arbejde af Mangel paa de nødvendige Ting, nemlig Værktøj, Varme og Lys, og det lader til, som Auban slet ikke mere tager sig af dem, eller forskaffer noget til det behøvende, men lader alting bero paa hans nylig ankomne Svoger, Bonté, hvis Lejlighed det

vistnok ikke er at gjøre noget Forskud, da, som bemeldte Bonté lader til at være bedre skikket til at omgaas Drengene og bringe den begyndte Fabrik i en Slags fuldkommere Stand eller Drift end den anden, han og i visse Maader er kaldet herind og dertil faaet de behøvende Rejsepenge, Directionen ej heller med Ligegyldighed kan anse, at disse Drengene, til hvis Underholdning General Commerce Collegiet aarlig contributorer, saaledes videre skulle hengaa og unyttigen spille deres Tid, saa resolveres, at Forstander Broust for det første skulde tillægges Ordre at assistere Bonté efterhaanden indtil 200 Rd. til de allernødvendigste Ting og egen Underholdning, indtil Fabrikken kunde komme i Stand og give nogen Fortjeneste“.

Det lod virkelig til at gaa bedre efter Bontés Ankomst, og da Auban foreslog helt at overdrage Fabrikken til ham, havde Direktionen slet ikke noget derimod. Det tilraades ogsaa af Forstanderen, der i sin Erklæring herom benytter Lejligheden til at sige Sandheden om Auban: Han har været doven, ladet sit Værktøj forfalde og ikke oplært Drengene ordentligt, skønt han havde dem gratis. Havde han kunnet trække flere Penge, vilde han sikkert ikke have overladt sin Svoger Fabrikken. Forstanderen gaar ogsaa ud fra, at Direktionen betragter de 1400 Rd., han skylder, som tabt, samt at Kommercekollegiet vedbliver at give de 200 Rd. om Aaret.

Saa forsvinder Auban da endelig i Begyndelsen af 1771. De 18 Ure, han havde, fik han Lov til at tage med, da Bonté indestod for den Sum, Direktionen betalte for at faa dem indløst.

Glæden over den ny Urmager varede ikke længe; thi han kunde heller ikke klare sig, hvorfor Direktionen straks maatte laane ham 400 Rd. mod Sikkerhed i alt, hvad han ejede, det vil altsaa sige uden nogen Sikkerhed. Da han havde været der et Aars Tid, klagede Broust over ham til Direktionen og erklærede, at han ikke havde været heldigere end Auban, da Opfostringshuset havde fundet sig brøsthølden ved samtlige til ham overladte Drengene. Den Slags Folk kunde vist bedst bestaa, hvor de kunde klare sig med Snak og Lediggang, siden deres Fabrik trods betydelig Understøt-

telse af dem er fastsat til yderste Undergang. Han henstiller derfor til Direktionen, at Fabrikken hører op, da de 5 Aar nu snart var omme, i hvilke Kommercekollegiet havde givet en aarlig Understøttelse; „Jeg er altfor ringe til at omdømme, om ikke disse to Mænd haver baade forødt hans Majestæts og Opfostringshusets Penge“. Saaledes vilde Broust ikke have udtalt sig, om Bernstorff endnu havde staaet for Styret; men han var forlængst borte, og der var kommen en ny Ledelse, der tog mere haardhændet end den forrige. Derfor blev Bonté erklæret fallit, og Opfostringshuset lod alle hans Effekter bortsælge ved offentlig Auktion.

Han kom dog endnu til at skylde nogle faa Hundrede Daler, som naturligvis aldrig blev betalt; thi da Direktionen en halv Snes Aar senere rekvirerede Arrest paa hans Gods og Person, var han just løben bort, fordi han havde pantsat kongelige og andre Ure, der var indleveret til Reparation.

Dermed er Urfabrikens Historie endelig forbi, Forsøget havde været aldeles mislykket, og et Par Urmagermestre var det eneste Resultat af denne temmelig kostbare Historie.

### 13. SUNDHEDSTILSTANDEN.

Var Opfostringshusets Beliggenhed sund eller usund? Derom var der i Samtiden delte Meninger, idet Broust stadig hævder, at de Mennesker, der bor derude, ikke er nær saa udsat for Sygdom, som Folk inde i Byen, medens det andetsteds hedder, at Stedet var usundt og disponerede til „skorbutiske Tilfælde“. Vist er det, at der næsten altid var en stor Del af Drengene syge, og der døde ikke faa, gennemsnitlig 8 om Aaret i denne første Periode. Men man maa ikke glemme, at en meget stor Del af Børnene var svagelige ved Indlæggelsen, og naar man holder den Tids Hygieine for Øje, maa man indrømme, at Børnene paa Opfostringshuset kom under langt mere betryggende Forhold end de fleste andre, selv om naturligvis Epidemier kunde faa rigtig fat et Sted, hvor saa mange var samlet.

Der blev straks ansat en Læge og en Kirurg. Lægen, Dr. JENSENIUS, der var en meget dygtig og anset Mand, og

som med stor Trofasthed røgtede sit Kald paa Opfostringshuset under den første Direktions hele Regeringstid, fik til at begynde med 50 Rd. om Aaret, hvorefter man vel kan slutte, at Direktionen ikke havde tænkt, der skulde blive syndeligt for ham at gøre. Det varede dog ikke længe, inden han fik endnu 50 Rd., og nogle Aar efter fik han et Tillæg paa 100 Rd., saa han havde ialt 200 Rd. om Aaret. Stiftelsens første Kirurg var Prof. BERGER, der var født i Wien. Der var egentlig kun tiltænkt ham 25 Rd. om Aaret, men i Betragtning af hans bekendte „habilité“ blev der tillagt ham 50 Rd.

Medikamenterne blev taget paa Kristianshavns Apotek, og der blev givet 12  $\frac{0}{10}$  Rabat. Der blev i denne Periode brugt Apotekersager for 2 à 300 Rd. om Aaret. Sygestuerne fandtes først i Mansarden i selve Hovedbygningen umiddelbart op til Drengenes Sovestuer; men i et af de krigerske Huse blev dog straks indrettet Sygestuer for Børn med smitsomme Sygdomme.

Da der første Gang døde en af Drengene, det skete allerede i December 1755, blev der bestemt, at der ved Ligfærd skulde benyttes 8 Studenter fra Regensen som Ligbærere; men da de havde saa langt at gaa, vilde de ikke gøre det ringere end 2 Mk. hver og Formanden 4 Mk. Præsten skulde have 2 Mk., og Graveren 24 Sk. En af Informatorerne og nogle af de største Drengene skulde følge Liget og paa Kirkegaarden før og efter Jordpaakastelsen synge den sædvanlige Sang. Senere blev der af Stiftelsens Skrædder lavet et Ligklæde, der kostede 40 Rd.

Tidlig paa Foraaret 1756 fremsætter Dr. Jensenius en Række Forslag, hvoraf det fremgaar, at der allerede den første Vinter har været ikke lidt Sygdom blandt Børnene. Blandt andre Aarsager dertil anfører han, at Stiftelsens Grund endnu henlaa som Morås, hvorfor der efter hans Tilskyndelse straks blev taget fat paa at slaa Bolværker, afgrøfte Gaardspladsen og faa den opfyldt med Strandsand. En anden Grund til den megen Sygdom var, at mange af de indlagte Børn havde været svage, hvorfor han faar vedtaget, at de Børn, der skal optages, og om hvis Helbred der er Tvivl, først skal synes

af Lægen. Han indskærper ogsaa, at Drengenes Leg ikke maa være for stærk, og de maa ikke gaa lige fra Kulden ind til Kakkelovnen. Der maa ikke bruges Svine- eller Gaasefedt i Stedet for Smør. Kosten maa ikke være mere salt eller ringere end efter Akkorden, og det vilde være heldigt, om noget af den salte Mad blev afløst af fersk. For de syge skal Lægen have Ret til at foreskrive særlig Diæt.

Han anmoder ogsaa om Tilladelse til at aabne de Børn, der dø af „besynderlige Tilfælde“, naar han derved kunde „instrueres eller Kunsten oplyses“. Direktionen tillod dette, naar det skete ganske hemmeligt i et særligt dertil indrettet Værelse.

Hans sidste Forslag gik ud paa, at det maatte være ham tilladt at inokulere Kopperne, „som kan tjene Opfostringshuset til Sikkerhed og Publicum til et nyttigt Exempel. Hvad Objectioner her kunde gjøres imod, falde upaatvivlelig bort i Betragtning af den offentlige Indretning, der i saadan Hensigt understøttes af højkongelig Myndighed“. Bernstorff havde to Aar forinden ladet sin unge Hustru inokulere; men der havde ikke været mange, der vovede at følge dette første Eksempel, og den engelske „Inoculateur“, der i den Anledning var kommen hertil, rejste straks hjem igen, da der ikke var noget for ham at gøre. Folk var nemlig bange, og derfor bestemmer Direktionen, at der maa gøres Begyndelse med nogen, som hvad Konstitution angaar maatte anses bekvem og ikke har Afsky derfor og ikke har Forældre eller paarørende, som er derimod, da Inokulationen ikke bør ske mod Forældres Samtykke.

Første Gang en epidemisk Sygdom for Alvor hjemsøgte Opfostringshuset, var i Februar 1757. Den 16. Februar meddelte Forstanderen Direktionen, at Doktoren havde fundet det fornødent, at 50 Drengene, der klagede over Hovedpine og „Svingel“, skulde lægges paa Sygestuen. Direktionen kunde ikke have noget herimod, da Doktoren selvfølgelig undersøger, om disse Drenges Svaghed ikke er fingeret. Den var altsaa ikke straks paa det rene med, at det var Alvor, men den kom snart paa andre Tanker. Tilsynskonerne begyndte ogsaa at blive syge, og Forstanderen fik Tilladelse til at antage saa

mange, som der var Brug for. Den 18. Februar skriver han til Direktionen, at der nu var 67 syge; men han haaber ikke, det skal blive „Flekfeber, Fistler eller Sprinkler“. Bernstorff blev nu meget ængstelig, og Dagen efter lader han Baumgarten skrive følgende Brev til Forstanderen:

Hans Excellence Præsidenten er meget bekymret for den store Mængde Drengene, der er bleven indlagt paa Sygestuen, og ønsker tilligemed Dem, at Udfaldet ikke maa blive saa farligt, som ske kand, dersom det er Guds Vilje at hjemsoge Opfostringshuset med deslige Sygdomme, hvorom De i Deres Promemoria har ommeldet. Højbemeldte Hans Excellence har dernæst anbefalet mig at insinuere Dem, det De maatte tage Dem vel i Agt at komme ind i Sygestuen, og at bede Hr. Dr. Jensenius, at han hver Dag ved en lille Billet vilde informere Hans Excellence om Drengenes Tilstand, ligesom og, at De for Deres Person vil tilmelde Directionen alt det, som passerer.

Velædle højstærede Vens  
tjenstskyldige Tjener  
BAUMGARTEN.

Den 22. Februar meddeler Forstanderen, at ikke mindre end 97 Drengene ligger i Sengen, 3 af Sprinkler og 94 af Hovedpine og „Svingel“. Endnu den 2. Marts ligger der 95 Drengene, og en er død af Ormefeber; men Dr. Jensenius har erklæret, at de efterhaanden vil blive raske.

Følgen af denne Sygdom var, at der blev gjort 4 Trækuller i Mansarden for at forbedre Luften paa Sovestuerne, og tillige bestemte Direktionen, at „for Fremtiden skulde alle Opfostringshusets Betjente, som logerede i dette, fremdeles Spisemester, Skrædder og Skomager nyde fri Medicamenter for at conservere deres Liv, efterdi ved de nuværende Svagheder i Opfostringshuset er bragt i Erfaring, at nogle ere ved Døden afgangne, som formodentlig kunde have conserveret deres Liv længere, dersom de havde kaldt Doktoren til Hjælp og ikke frygtet for Medikamenternes Bekostning, hvilket Direktionen saaledes af Medlidenhed med disse Folk finder billigt at anordne, da Opfostringshuset er en velgjørende Stiftning og bemeldte Folk ere til de fattige og nødlidende Børns Tjeneste, som derudi til Guds Ære og Fædrenelandets Gavn og Tjeneste underholdet vorder“.



Aaret 1762 var slemt med Sygdom i København, der hjemsoegtes af epidemisk Blodgang, Influenza og Tyfus. Dødeligheden var ikke særlig stor paa Opfostringshuset det Aar, idet der kun døde 7 Dreng, saa det har formodentlig været almindelig Ængstelse for de mange Epidemier i Byen, der foranledigede Direktionen til i Begyndelsen af 1763 at spørge Forstanderen, om Tilsynet med de syge Dreng var omhyggeligt nok. Forstanderen svarede, at Dr. Jensenius kom ofte, Prof. Berger derimod sjældnere; men han lod næsten daglig en Feltskærsvend besøge Forretningerne. Han klager ogsaa over Sygestuekonen, der forleden Aften, da han var paa Spisestuen, havde sendt en Dreng op, der var mistænkt for at have Blodgang, hvorfor der blev stor Uro mellem Drengene. Han foreslaar, at der for Fremtiden skal føres Bog over de Patienter, der indlægges og udskrives fra Sygestuen, og den skal føres af Doktorerne selv, saa man deraf kan se, hvor ofte de kommer. Dette gaar Direktionen ind paa; men Berger erklærer, at han ogsaa i Fremtiden vil lade de syge tilse af en habil Feltskærsvend, og desuden forlanger han en anstændig Forbedring i sin Gage. Da dette ikke blev indrømmet ham, frasagde han sig Stillingen og foreslog til sin Efterfølger Regimentsfeltskær Prætorius ved det delmenhorstiske Regiment, der 1768, da han blev sendt til Bergen med sit Regiment, blev afløst af Stadskirurg Voigt, der oprindelig var fra Danzig. Da han døde 1770, blev Stein, der var Kirurg paa alm. Hospital, antaget i hans Sted.

Faa Maaneder efter at Lægerne havde faaet dette Tilhold om at møde ofte, helst hver Dag, blev Dr. Jensenius atter opfordret til at møde daglig, hvis han agtede at beholde Stillingen. Dette skete i Anledning af Informator Hassings Død, der var et stort Tab for Stiftelsen, da han, som Broust siger, var en Mand, „hvis Lige vil være rar at finde og faa“. Han har indberettet til Direktionen, at Doktoren ikke kom hurtig nok, da han blev kaldt; men han forsvarer sig med, at Hassing, som var meget hypokonder, var død af et Tilfælde, han aldrig havde set før. Han var om Natten styrtet ind i sit Værelse og fik heftige Konvulsioner, hvori han døde. Lægen forsikrer, at det ikke var ham muligt at komme dag-

lig; men hans Interesse og Omhu for Drengene er saa stor, at han nok skal komme, saa ofte det er nødvendigt. Derimod lovede Prætorius at møde hver Dag paa Stiftelsen, hvor der altid var noget at gøre, da mange Drengene havde Udslæt. For at formindske Sygeligheden foreslog Dr. Jensenius, om det ikke maatte blive tilladt, at Drengene for Fremtiden bliver indlagt paa Prøve i 4 Uger. Der er nemlig i de foregaaende Aar indkommen mange med saa slet Helbred, at de ikke kunde helbredes, hvorfor de ikke har kunnet anbringes i Lære og er falden Stiftelsen til Byrde. I Prøvetiden kunde han saa afgøre, hvem der ikke var kvalificeret til at blive der. Direktionen kunde dog ikke tiltræde Forslaget, da Forældrene ikke vilde være tjent med at faa deres Børn tilbage, naar de havde været der i 4 Uger, det maatte have sit Forblivende ved Bestemmelsen af 1756, at kun de Drengene, om hvis Helbred der var Tvivl, skulde undersøges af Lægen.

Aaret 1766 bragte Opfostringshuset stor Sorg, og de sorte Segl, der i Anledning af Frederik V's Død findes under alle Stiftelsens Dokumenter, synes at være et passende Stempel paa dette Aar, da ikke mindre end 21 af Drengene døde, et Tal der kun er blevet overgaaet een Gang senere, idet der i 1772 døde 23. De 15 af disse Dødsfald skyldes Blodgang, der jævnlig i disse Aar hærgede København. Den 10. September meddelede Jensenius, at der ligger 36 Patienter af denne Sygdom, som han kalder den farligste af alle Sygdomme hertillands; den angriber mest Ungdommen, for hvem den ogsaa er farligst. Dog beroliger han Direktionen med, at Dødeligheden var langt større inde i Byen end paa Opfostringshuset. Det blev ganske overladt ham at bestemme Diæten saavel for syge som sunde, saalænge denne smitsomme Sygdom varede. Samtidig skulde han og Broust overveje, om Drengene havde Tøj nok paa, og de blev enige om, at der skulde gøres 130 Brystduge uden Ærmer af stærkt ordinært Linnedynevaar, som de mindste Drengene skulde bære under Vesten fra Efteraar til Foraar. Derimod skal de større Drengene ingen have, da det ikke er tjenligt, ej heller brugeligt, selv blandt formuende, før Manddomsalderen indtræder.

Det gamle Hus, der var blevet indrettet til Sygestuer,

viste sig snart uskikket til dette Brug, og i 1768 erklærer Jensenius, at det er saa utæt og forfaldent, at det maa bygges om, hvorfor Direktionen straks besluttede sig til at bygge et nyt anseligt Sygehus, hvilket Arbejde blev udbudt til Licitation sammen med Opførelsen af en Bagerovn. Den 14. Maj 1770 meldte Forstanderen, at Sygehuset nu var færdigt, og kort efter mødte Direktionen derude og antog det i Nærværelse af Medicus og Kirurgus.

Inden dette skete, var Opfostringshuset atter blevet hjem-søgt af epidemiske Sygdomme. I Januar 1769 meddeler Jensenius, der af Direktionen var bleven opfordret til at meddele, hvilke Sygdomme Drengene oftest blev angreben af, at der har grasseret „Krickhoste“, og dertil kom ondartede Smaakopper, hvoraf der havde været 21 Tilfælde, nogle endda af den værste Slags, de sorte Koldbrandskopper, hvoraf 5 Drengene var døde. Der havde ikke været Lejlighed til Inokulation, som først rigtig kunde komme i Gang, naar det ny Sygehus var færdigt. Alt i alt mente han, at Smaakopperne var den Sygdom, der oftest havde faaet Indpas. Direktionen besluttede efter denne Meddelelse, at for Fremtiden skulde et vist Antal Drengene inokuleres hvert Aar, og kort Tid efter kom alle Direktørerne ud paa Opfostringshuset for at sætte sig rigtig grundigt ind i, hvorledes Tilsynet med de syge var, og om der var noget at udsætte paa deres Renlighed. Hver af dem sendte Bernstorff en skriftlig Fremstilling af det Indtryk, han havde faaet af Forholdene. Derefter skete det samme som nogle Aar tidligere, Jensenius fik Tilhold om at møde hver Dag, hvad han ogsaa gaar ind paa, dog ikke uden Modstræben, idet han antyder, at det kunde nok betros ham selv at afgøre, hvor ofte han skulde komme. Undertiden havde han ganske vist kun været der et Par Gange om Ugen, men saa har han til Gengæld mange Uger i Træk været der to Gange om Dagen, og han har regnet ud, at han i 1766 var derude c. 400 Gange. Det blev desuden paalagt Forstanderen mindst een Gang om Maaneden at indberette, hvorledes det stod til, om Lægerne kom hver Dag, og hvor mange der havde været syge.

Der blev kun alt for snart Brug for det ny Sygehus;

thi i Efteraaret 1770 var der efterhaanden over 100 Drenge syge, hvoraf 13 døde. Direktionen blev naturligvis ængstelig over disse mange Dødsfald og „ellers eksisterende besynderlige Svaghed paa det ellers sunde og luftige Sted“, hvorfor den atter paaminder Forstanderen, Lægen og Lærerne om at have Opsigt med Børnenes Diæt og alt, hvad der angaar deres Pleje. De skulde jævnlig med hinanden overveje, hvad der var at gøre. Af en Indberetning fra Jensenius ses det, at det særlig har været Tyfus, der i disse Aar grasserede ikke blot i Opfostringshuset, men i hele København. Han taler om „en hidsig Feber med Raserier og mange andre henhørende Tilfælde. Hos nogle har den været petechiferende, det er en Springelfeber uden Pletter, og hos andre har den været petechial, det er en virkelig Springelfeber, ikke alene med sorte Pletter, men og med store sorte Stribler over Legemet. Hos nogle har kompliceret sig en Guulsot, som endnu har gjort Sygdommen vanskeligere, hos andre en stærk Diarhoe, der som tiest i denne Svaghed er dødelig; hos andre har indfundet sig stærke Convulsioner med Skriig og virkelig Slag, som næsten altid uden Exception i denne Tilstand er Dødens Forbud.“ Naar Mortaliteten ikke har været større end som anført, mener han, „at man næst den Allershøjstes syvnlige Beskjærmelse maa tilkjende den de ypperlige og gode Anstalter der paa Stedet, da ellers sædvanlig i denne yderlig farlige Sygdom hver 2de eller 3de bliver et Offer for Døden.“ Sygdommen begyndte paa Kvæsthuset i November 1768 og bortrev der et stort Antal, siden har den flyttet sig om i Byen og i dette Efteraar dræbt over 100 paa Børnehuset. Han mener derfor, at Smitten ikke kan tillægges nogen Aarsag i Stiftelsen selv, men er kommen ind udefra og ikke kan forebygges ved menneskelig Forsynlighed. Men han raader dog til, at Børnene faar flere Gangklæder at skifte med, og at der vaages over den strengeste Renlighed, da han mener, at urene Klæder beforder Smitten, og endelig beder han om, at ingen Dreng lægges ind uden Sundhedsattest fra ham eller efter Omstændighederne fra Kirurgen, „da Erfarenheden daglig lærer, at ofte svage, usunde og utrivelige Børn indkommer“.

Nu vedtog Direktionen endelig den vigtige Bestemmelse, at Jensenius skulde undersøge Drengene, inden de kunde blive optagne. Men denne Undersøgelse maa enten ikke have været grundig eller har maaske ikke altid fundet Sted; i hvert Tilfælde spores ikke i de følgende Aar nogen Bedring i Sundhedstilstanden.

Det var ved samme Tid, at der paa Gaarden Solitude uden for Nørreport blev oprettet en Inokulationsanstalt, i hvis Direktion baade Struensee, Berger og Jensenius sad. Herfra blev der udsendt Cirkulærer til Cheferne for Land- og Søetaten, men ogsaa til forskellige Anstalter for Børn, deriblandt Opfostringshuset, med Anmodning om at maatte udtage til Inokulation saa mange Børn, som var villige dertil. Det hedder, at der i Inokulationshuset ikke findes Fattigfolk, og der skal heller ikke øves nogen Tvang; men det vilde dog være ønskeligt, at der ved Optagelsen af Børn paa Opfostringshuset, Vajsenhuset, Christians Plejehus og Børnehuset blev set paa, om Børnene var inokulerede. Det vilde være „en Drivfjeder for den menige Mand til at lade sig betjene af en nyttig Sag, som Guds Godhed og Kongens Naade har beredt for ham“. Opfostringshuset tog med Glæde mod dette Tilbud og sendte straks 5 Drengene derud, som var de eneste af alle Drengene, der ikke havde haft Børnekopper, og i de følgende Aar blev der stadig sendt nogle derud, hvor Opholdet kunde vare flere Uger, ja hele Maaneder. Allerede 1783 nedlagdes denne Anstalt, der aldrig havde slaaet rigtig an, og Inokulationen blev igen besørget af Stiftelsens egen Læge.

#### 14. LÆRLINGETIDEN.

Ingen Dag i en Opfostringshusdrengets Liv blev imødeset med saa stor Længsel som hans Konfirmationsdag. Megen Omhu var der anvendt paa hans Toilette. Haaret blev sirligt flettet med ny sorte Haarbaand, Toupeen sat omhyggelig op, og naar den blev vel forsynet med Pudder, fandt han sely, at han saa helt fornem ud. Ny blanke Spænder blinkede ved Knæene og paa Skoene, og en broget Vest eller en særlig fin Halsklud forhøjede Virkningen betydelig, hvis man da

var saa velhavende, at man kunde tillade sig den Slags Ekstra-pynt. Naar han saa, iført sin ny graa Kjole, grønne Bukser, blaa Strømper, med Tavlepenge paa Lommen og den ny Spændesalmebog i Haanden vandrede hen i Frelsers Kirke, da var han glad og stolt. Allerede for et halvt Aars Tid siden, da hans Informator havde erklæret, at han nu havde den fornødne Alder og Kundskab, og siden, da han og hans Kammerater var bleven „præparerede“ i et særligt Værelse af en Informator og en Gang om Ugen var gaaet hen til „Præparation“ hos Sogneherren, da var Følelsen af Stolthed begyndt, thi alle de smaa Drengene misundte ham. Men nu var hans Glæde uden Grænser; thi endelig aabnedes Buret, hvor han havde siddet fangen i 8, 10, ja 11 Aar, og han var fri! den skønne, vide Verden laa for ham, den han længtes dobbelt efter, fordi Buret havde været saa trangt. — Med Skønheden blev det i Reglen ikke stort bevendt og med Friheden endnu mindre. Men sig det til en 16 Aars Dreng, han tror det dog ikke; saadan var det dengang, og saadan vil det altid være. Efter Fundatsens 8. Post skulde Drengene „efter deres egen Tilbøjelighed og befindende Bekvemhed overlades enten til Fabriqueurer, Handlende eller Søfarende, som dennem begjære eller imodtage ville imod den Kjendelse af 50 Rd. for at tjene dennem indtil deres 24 Aars Alders Fuldendelse“. Det var altsaa i Reglen 8 à 9 Aar, de skulde staa i Lære, og de maatte kun anbringes enten paa en Fabrik eller ved Handelen eller ved Søvæsenet. Det blev der i Begyndelsen vaaget meget strengt over, da det jo netop havde været Hovedhensigten med Stiftelsen at fremme dansk Industri og dansk Handel og Søfart. I de tidligere anførte „Lettres sur le Dannemarc“ omtales Stiftelsen paa følgende Maade: „*Il (le roi) a encore donné aux Manufactures un nouveau soutien dans cette maison de charité, destinée à être tout à la fois l'école de l'industrie, l'azile de la pauvreté & la ressource des fabricqueurs.*“ Og i et Mindekrift om Bernstorff siger Konsistorialraad Ahleman bl. a.: „Just dette var en Hovedhensigt at forsyne Fabrikanterne med indenlandske Svende og Drengene og derved befri dem fra trykkende Afhængighed af de fremmede“.

Livets Krav medførte dog snart nogle Forandringer i Fundatsen, af hvilke den første fandt Sted straks efter, at de første Drengene var bleven konfirmeret, da det viste sig, at det ikke var nemt at faa dem anbragt, naar der skulde betales 50 Rd. for hver, hvorfor Kongen allerede 17. Maj 1757 gav Tilladelse til, at denne Bestemmelse bortfaldt. Og da det ikke hjalp tilstrækkeligt, skete der nogle Aar senere (23. Novbr. 1767) endnu den Forandring, at det blev tilladt at overlade Opfostringshusets Drengene til enhver Haandværker, der forlanger dem, saa at de for Fremtiden maa blive oplært i enhver Profession. — Var der saaledes aabnet en videre Mark for Drengenes Anbringelse, saa var til Gengæld den Ret, Fundatsen gav dem, til selv at vælge, hvad Stilling de vilde i, bleven begrænset allerede nogle Aar i Forvejen. Det var nemlig hændet, at nogle Drengene havde vist sig aldeles uskikkede til det Arbejde, de selv havde valgt, og at andre aldeles ikke havde vist særlig Lyst til noget bestemt, hvorfor en Del Drengene i lang Tid var falden Stiftelsen til Byrde. Direktionen bestemte derfor, at de Drengene, som havde Lyst til en af de efter Fundatsen tilladte Haandteringer, skulde ogsaa i Fremtiden anbringes efter deres Ønske, hvis det var muligt, og hvis de var skikket dertil. Ellers maatte Direktionen sørge for dem, som fornuftige Forældre sørger for deres Børn, og sætte dem til saadanne Folk, hvor de kan „lide vel og lære det, de i Fremtiden kan fortjene deres Udkomme med“. Dog vil Direktionen ikke tvinge nogen Dreng at „fare til Skibs“, naar han har Frygt for Søen.

De Folk, der modtog Drengene fra Opfostringshuset, fik et trykt Adkomstbrev med Direktionens egenhændige Underskrift og Stiftelsens Segl. De maatte forpligte sig til at omgaaes Drengene paa en „kristelig og skikkelig Maade“, og de maatte ikke skille sig ved dem uden at give Direktionen Meddelelse derom.

Det hedder nok i Fundatsen, at Drengene skulde opdrages saa haardt, at de maa anse enhver „Employ og Condition“ for en Forbedring i deres Kaar. Men naar man ved, hvilken Behandling Læringerne dengang ofte var udsat for, da skønner man, at det ikke altid var muligt at holde denne Be-

stemmelse, idet det vist ofte hændte, at en Dreng hurtig kom til at længes tilbage til Opfostringshusets Kødgryder. I hvert Tilfælde er der mange Eksempler paa, at Drengene forlod den Lære, de blev anbragt i, og det til Trods for den haarde Straf, som ventede dem. Naar en Mand havde mistet sin Lærling paa den Maade, henvendte han sig i Reglen til Direktionen, der undertiden lod Desertøren gribe ved Hjælp af Øvrigheden, der afleverede ham paa Opfostringshuset, hvor der af Forstanderen med en eller to af Informatorerne som Bisiddere blev holdt et lovformeligt Forhør over ham. Dommen, der fældedes af Direktionen, gaar i de fleste Tilfælde ud paa, at Drengen maa udstaa 1, 2 eller 3 Dages Skoleret og derefter blive sendt tilbage i sin Plads. I denne Periode lyder Dommen over 80 Gange paa Skoleret. Hvilken Ydmygelse det maatte være for Mennesker, der ofte var over 20 Aar, at modtage denne Straf af deres smaa Kammerater, hvilken Trods og Bitterhed, det maatte fremkalde hos dem, og hvilken Raahed, det maatte fremavle hos dem, der skulde udføre Straffen, havde man dengang ingen Forstaaelse af, men havde derimod ubetinget Tillid til det afskrækkende Eksempels Magt. Naar en Dreng efter en saadan Dom alligevel ikke „vilde gjøre godt“, blev han undertiden sendt til Møens Tugthus for at „arbejde ved Manufacturerne“, til han var 24 Aar og kunde blive gjort til Svend. I særlig graverende Tilfælde, hvor det gjaldt om at bøje et meget stridigt Sind, kunde en Lærlig blive sat til at arbejde i Rasphuset; men det hører dog til Undtagelserne.

For at forebygge, at saa mange Drengene forlod deres Plads, bestemte Direktionen snart, at Forstanderen altid skulde være til Stede, naar en Dreng skulde anbringes, og Drengen skulde have et Par Dages Overlæg, da han virkelig skulde have Lyst til det, der forlangtes af ham. Det lader ikke til at have hjulpet stort; thi snart efter foreslaar Forstanderen, at Drengene skal blive paa Opfostringshuset 2 eller 3 Aar efter Konfirmationen for ret at lære at arbejde. Han vilde derved opnaa at kunne holde mere end to Væve i Gang; men Forslaget er foranlediget af, at der stadig er mange Drengene,



der løber af Lære, fordi de er for unge, naar de skal vælge deres fremtidige Stilling.

Skylden var naturligvis ikke altid paa Drengenes Side, og der er ikke faa Eksempler paa, at Drengene har søgt Tilflugt og fundet Medhold paa Opfostringshuset, naar de er bleven slet behandlet. Undertiden er en Mester bleven kaldt ud og af Forstanderen i Informatorernes Nærværelse foreholdt, at han for sin al for haarde Medfart fortjente at blive anklaget for Retten, og engang, da en Mester havde „fodset“ en Lærling saaledes, at han ikke kunde holdé sit Vand, blev han indstævnet. Det laa ogsaa Direktionen paa Sinde, om Drengene lærte noget forsvarligt, hvilket kan ses af en Udtalelse fra 1766, hvori det hedder, „at det herefter maa blive en Hovedsag at observere, samt at tage al Præcaution derudi, at de Drengene, som overlades en og anden Mand, ikke maa sendes nøgne tilbage til Opfostringshuset, efter at de i 2 à 3 Aar har gaaet hos dem og slidt deres Klæder, item at Drengene blive holdt til at lære deres Profession ligesom andre Læredrengene“.

Der er ikke Grund til at antage, at Opfostringshusets Drengene har været mere ustadige end andre Læredrengene, og at der næsten hvert Aar var en eller anden, der skejede ud af de 30—40 Drengene, der blev konfirmeret, det kan egentlig ikke overraske. En meget uheldig Bestemmelse var det, at de skulde staa i Lære, til de var 24 Aar. Dette fik Direktionen til sidst ogsaa Øje for, men fik det ikke ændret, da den kort efter ophørte at eksistere. Dette fremgaar af en Opfordring til Forstanderen om at afgive en Erklæring, „om der ikke kunde findes Middel for de Drengene, som fra Opfostringshuset bliver overladt til adskillige Haandværker, at de dertil kunde bekomme mere Lyst til at vedblive samme end Erfarenhed hidtil har udvist. Da nu Læretiden ved adskillige Professioner er different, saasom 3, 4 og 7 Aar, kunde det hælde sig, at om en af bemeldte Drengene kom til en Profession, hvor Læretiden er kort, da han dog efter Foundationen maa gaa til sin Alders 24 Aar, førend han maa blive gjort til Svend, kunde hans Lyst til sit Arbejde fragaa ham og han derved komme i Vildfarelse, og saa meget mere, om han

traf en ond Mester, som gjorde Forskjel med Behandlingen i hans Lære frem for de andre Drengene for den lange Tids Skyld, som dog kunde smerte disse Drengene, at de maatte staa tilbage“. Derfor tænkte Direktionen paa at søge kgl. Tilladelse til en Fundatsforandring, saa Læretiden for Stiftelsens Drengene ikke blev længere, end Professionen krævede, med mindre da Forstanderen efter den Erfaring, han havde faaet ved de mange Forhør, han havde holdt, kunde anvisne noget Middel mod Drengenes Ustadsighed.

Denne fornuftige Fundatsforandring fandt først Sted 1777, flere Aar efter at Opfostringshuset var kommen under en anden Bestyrelse. Men Forstanderen kunde naturligvis ikke trods al Erfaring anvisne noget Middel mod Drengenes „Ustadsighed“, og et saadant Middel vil aldrig kunne findes, da der altid mellem mange vil findes nogle, der ikke kan leve et ordnet Liv. En stor Mængde af de Drengene, der af en eller anden Grund forlod den Stilling, hvori de var sat, lod sig engagere som Soldater eller traadte i Marinens Tjeneste, enten fordi de havde Lyst til det eventyrlige, eller de greb det som sidste Udvej, naar alt andet glippede; en Del blev ogsaa forledt dertil af Letsindighed, fordi de jo straks fik et Par Skilling paa Haanden, og endelig var der ogsaa nogle, der ikke engang havde saa meget Karakterstyrke, at de kunde modstaa Hververens Overtalelser. Det var ellers ikke blide Kaar, de gik ind til, og den hvervede Soldat nød kun ringe Anseelse. Det var da ogsaa strengt forbudt Opfostringshusdrene at lade sig hverve, og hverken Hæren eller Flaaden havde Lov at beholde dem, naar Stiftelsen reklamerede dem, hvad den altid gjorde, og den nægtede altid at dække de Udgifter, Hvervningen havde paaført Regimenterne. Her havde Drengene fra Opfostringshuset et virkeligt Privilegium, som mange kunde takke for, at ikke et Øjeblik Ubesindighed eller Fortvivlelse kom til at ødelægge hele deres Tilværelse, og som adskillige ligesindede, der ikke havde denne Forrettighed, maatte misunde dem. Men der er heller ikke faa Eksempler paa Drengene, der har ladet sig hverve Gang paa Gang trods Skoleret og andre strenge Straffe, efter at de er bleven udleveret. Det laa ikke for den Tid at tage Hensyn til per-

sonlige Ejendommeligheder, og gjorde disse sig alligevel for stærkt gældende, var den haardhændet, da den ansaa det for skadelig Svaghed at gaa paa Akkord. Det sidste Middel, der blev anvendt overfor disse genstridige, var Rasphuset, som om de ikke gjorde Samfundet lige saa megen Nytte ved at tjene i Hæren som ved at sidde under Tvang og raspe Farvetræ.

Det var kun sjældent, at Direktionen lod Naade gaa for Ret og undlod at straffe en Dreng, der havde ladet sig hverve, ja, i hele denne Periode var der kun et Eksempel derpaa.

En Dreng havde ladet sig engagere ved Søetaten, skønt der faa Maaneder i Forvejen var udstedt udtrykkeligt Forbud imod, at nogen af Opfostringshusets Drengs blev overladt hans kgl. Majestæts Søtjeneste som simpel Matros. Saa snart det kom Direktionen for Øre, at dette Forbud var overtraadt, blev Drengen reklameret, og da han ved sin Hjemkomst fra en Sørejse, hvor han maa have døjet meget ondt, blev modtaget paa Opfostringshuset, var han i en ynkelig Forfatning. Direktionen resolverede da, at han maatte blive fri for Straf, „siden han har udstaaet saa meget ondt paa sine Sørejser, saa og blive klædt og taget til Naade igjen, dog uden Konsequence for andre i Fremtiden, dog at han, førend saadant sker, først skal offentlig fremstilles for de andre Drengs i hans slette Klæder og ham blive foreholdt den store Straf, han har for tjent for hans Utaknommelighed og Ulydighed mod Opfostringshuset, der ej allene som en Moder haver spist og klædet ham i lang Tid, men og siden sørget for ham hos Strømpefabrikant Tutein, hvorefter de andre Drengs paa det bevægeligste skulle blive forestillet den Fare, som han formedelst hans Desertation fra bemeldte Tutein har været underkast, og alvorligen blive advaret for at følge denne Degenhardts Eksempel, da herefter først den fulde Pardon skulde blive be kendtgjort, og siden efter gives nøje Agt paa ham, at han ikke lærer andre Drengs en eller andre Udyder, som han maaske haver lært hos de fremmede, han haver været hos“.

Langt værre gik det Friederich Christian Giese, et Soldaterbarn, der havde været paa Opfostringshuset til 1759, da han blev overladt Købmand Liebe, der havde en Tøjmager-

fabrik. Men Giese havde Eventyrlysten i Blodet og Mod paa Livet. Det varede derfor kun et Par Aar, inden han løb sin Vej.

Gennem et Brev fra en Landsbypræst til Pastor Lemming i København fik Direktionen at vide, at han opholdt sig hos Sognefogeden i Alleslev, hvorefter den anmodede Amtmanden over Vordingborg Amt om at lade ham paagribe og sende til Opfostringshuset. Da han kom, maatte han udstaa 3 Gange Skoleret i 3 paa hinanden følgende Dage og blev saa sendt tilbage til Købmand Liebe. I det følgende Aar løb han atter bort et Par Gange, og til sidst forsvandt han aldeles. Men Direktionen fik dog Færten af, hvor han var, og sendte General Krigs Direktoratium en Anmodning om at udlevere Fr. Chr. Giese, som med Løjtnant Oldenburg af det falsterske Regiment var gaaet i Tamburmundering paa Hvervning til Danzig. Krigsdirektoriet gav straks Løjtnanten Ordre til at sende Drengen hertil. Men i Stedet for Drengen kom der Brev til Bernstorff fra Residenten i Danzig, der meddeler, at Løjtnanten vil søge at formaa Sr. Liebe til at afstaa ham, samt beder om godt Vejr for ham, hvis det var muligt. Men Direktionen forlangte kort og godt, at han skulde sendes tilbage, og snart kom der Brev fra Krigsdirektoriet, at han var undervejs.

Da han kom, det var i Slutningen af August 1764, blev der straks holdt Forhør over ham, hvoraf man kan se, hvorledes han var sluppen ud af Byen. Han havde haft Lyst til at blive Soldat, erklærede han, og saa var han af en Tambur bleven ført til Løjtnant Oldenburg ved det falsterske Regiment. Men han lod, som om han ikke vilde tage ham, da han hørte, at han var fra Opfostringshuset. Det var dog kun et Krigspuds; thi han bad ham komme op til sig i Lille Kongensgade Skærtorsdag Kl. 12. Da han kom, bad Løjtnanten ham om at hente et Par Skjorter i sit Logi, og af Vanvare kom han til at tage Kramboddrengens med. Da han kom tilbage, blev han lukket ind i et lille Værelse, hvor han sad alene til Paaskedags Morgen. Da kørte han paa Løjtnantens Vogn iført rød Kjole, grøn Vest og Støvler ud af Citadellets Port til Helsingør. Tredje Paaskedag sejlede de

med en Hollænder til Danzig, hvortil de kom 9 Dage efter Paaske.

Han havde saa været hos Løjtnanten, indtil denne selv havde ført ham om Bord paa et Skib, der den 1. August gik til Helsingør. Han havde faaet 5 Rd. 1 Mk. 8 Sk. i Løn om Maaneden. Det var Længslen efter et lystigt og magerligt Liv, der havde forledt ham, men nu havde han faaet nok af det.

Direktionen dømte ham til 2 Dages Skoleret og 4 Ugers strengt Arbejde i Rasphuset, hvorefter han skulde tilbage til Liebe. Men da han havde været hos ham et Par Maaneder, er formodentlig Driften til det lystige Liv kommen op igen; thi han løb atter, og Direktionen bestemte, at hvis han fandtes, skulde han sættes i Rasphuset og der fortjene sit Udkomme ved Arbejde. Siden høres der ikke noget om ham.

Hvor ubøjelig Direktionen var, naar det gjaldt om at haandhæve Fundatsens Bestemmelse om, hvad en Dreng maatte anbringes til, skal der anføres endnu et Eksempel paa, der minder noget om det foregaaende.

Lars Andersen var gaaet ud i 1760 og kom i Lære hos en Tøjmager Køhler, men løb fra ham og blev derfor straffet med 3 Dages Skoleret, en Gang hver 8. Dag. Køhler maa hver Gang sende 2 af sine Læredrenge for at se paa det. Senere kom han i Rybergs Tjeneste, men opførte sig ogsaa der daarligt og blev idømt 2 Dages Skoleret, men han skulde hver Gang have 2 stærke Slag af hver af Drengene med de sædvanlige Ris paa den bare Ryg. Han flygtede efter 1 Dags Skoleret, og det lykkedes ham at slippe til Holsten, hvor han blev engageret som Stokkedreng. Senere avancerede han og var nu kommen til København, hvor han var Tambur ved det falsterske Regiment, Oberstløjtnant Køhlers Kompagni. Og skønt der var hengaaet flere Aar, blev han reklameret, saa snart Direktionen fik Nys om ham, og dømt til at hensættes i Rasphuset, indtil der kunde blive Lejlighed til at faa ham sendt til Møens Tugthus for at udlære ved Fabrikken der.

Næsten paa samme Maade gik det Drengen Andreas Petersen, der var løben fra Dugmester Meyner efter at have tilvendt sig 2 Mk. 8 Sk. Med dem i Lommen gik han ud

ad Roskilde Landevej til Hedehusene, hvor han kom op at age med en Bonde. Den første Nat laa han i en Kro og betalte 4 Sk. for sit Ophold, hvorefter han vandrede hele Dagen og tilbragte Natten hos en Bonde. Den følgende Dag naaede han Ringsted, hvor han betalte 2 Sk. for sit Ophold i et Værtshus.

Saa begiver han sig igen paa Vandring, og da han omsider holdt Rast i en Kro 2 Mil fra Slagelse, stiftede han Bekendtskab med en „geworbene“ Soldat, der hvervede ham og gav ham 24 Sk. paa Haanden; mere skulde han faa, naar han kom til København. Nogle Dage senere overleverede Soldaten ham for 3 Rd. til en Løjtnant ved fynske nationale Regiment, der gav ham 1 Rd.

Den følgende Dag fik han sin Kapitulationsseddel paa 8 Aar og blev sendt med en Underofficer til Oberstløjtnant v. d. Maase til Kragerup, hvorfra han blev bragt til Løjtnant Brinckmann i København, der imidlertid straks afleverede ham paa Opfostringshuset, hvorfor Direktionen bestemte, at Løjtnanten skulde godtgøres Omkostningerne paa Drengen, ialt 6 Rd. 2 Mk. 8 Sk., da Drengen var bleven tilbageleveret, uden at Direktionen havde haft nødvendig at reklamere ham.

Drengen kom straks i Forhør, og da han, som det altid skete i Forhørene, blev spurgt om, hvornaar han sidst havde været til Alters, viste det sig, at det var halvandet Aar siden. Broust og Rørdam, der havde holdt Forhøret, skrev derefter til Direktionen: „I Anledning af Drengens egen Forklaring, hvoraf han ikke har været til Guds Bord udi de sidst forløbne halvandet Aar, er det ej at formode, han har haft nogen Følelse af Guds Ord, men haver forglemt den Undervisning, hannem her i Huset forhen er vorden given. Vi finde derfor højst tjenlig, at ermeldte Dreng maatte prøves og underrættes, ej alene her i Huset, men endog af Consistorialraad Brorson, samt efter foregaaende Beredelse delagtiggjøres udi Kirkens Gode og dernæst til en exemplarisk Straf for sig, andre til Afsky, hensættes udi Rasphuset til stærk Arbejde og siden til Tugthuset paa Møen“. Direktionen resolverede i Overensstemmelse hermed, og da en Farver ansøgte om at faa Drengen i Lære, svarede Bernstorff nej; siden

Drengen havde fortjent Tugthuset, skulde han ogsaa ind-sættes deri.

Det var meget sjældent, at Direktionen ikke selv idømte Lærlingene Straf for deres Forseelser, da den nødvendig vilde over-give dem til Politiet af Hensyn til deres Fremtid. Men dette skete dog engang, da det af et Forhør over en Dreng frem-gik, at han „ej havde været til Herrens Bord i 2 Aar, at han ej forrettede det, han burde gjøre, var opsætsig, gik og spillede Kort hist og her og iblandt blev ude om Natten“. Da der ikke var Plads for Tiden paa Møens Tugthus, blev han overgivet til Politiet, der dømte ham til at arbejde et Aar i Børnehuset, hvorefter han skulde tilbage til sin Mester.

Der er anført flere Eksempler paa, at Regimenterne var nødt til at udlevere Drengene, der havde ladet sig hverve, naar Opfostringshuset forlangte det. Men det kunde hændes, at en Regimentschef samtidig med, at han udleverede Drengen, lod ham udstede Attest for, at Regimentet havde Ret til ham, efter at han havde fyldt det 24. Aar, og General Krigsdirek-toriet syntes først at finde dette berettiget. Men da en af Stiftelsens Drengene havde udstedt en saadan Forpligtelse til Major v. Kaas, at han efter Læreaarene igen vilde møde ved Dragonerne, blev Krigsdirektoriet anmodet om at paalægge Majoren at tilbagelevere denne Forpligt, der stred mod Op-fostringshusets Fundats, hvilket ogsaa skete.

Engang reklameredes en Dreng, der havde ladet sig engagere som Opløber ved Kaptajn Ellebrachts Kompagni, og da Kaptajnen gjorde bestemt Fordring paa at beholde ham, erklærede Direktionen, at dette kun kunde ske, hvis det kunde bevises, at han havde været indskreven paa den faste Stok, inden han blev optaget paa Opfostringshuset, i saa Til-fælde maatte han tjene i Marinen mod skriftligt Løfte om, at han efter at være fyldt 24 Aar maatte faa Afsked, hvis han ønskede det.

Stor Standhaftighed viste Direktionen ogsaa, da den næg-tede at overlade Gabel 7 Drengene til at gøre Opvartning i Rosenborg Lysthave, skønt han skriver, at det kgl. Hof har henvist ham til Opfostringshuset. Han beder om at faa dem straks, da de skal „anpræsenteres“ for det kgl. Herskab, der

ogsaa vil bestemme, hvorledes de skal udstyres. Men Direktionen svarede, at da det stred mod Fundatsen at udlevere Drengene til saadant Brug, vilde det kun ske efter udtrykkelig kongelig Ordre, og en saadan blev ikke udstedt.

Skønt der staar i Fundatsen, at det var tilladt at anbringe Drengene, naar de havde fyldt 12 Aar, skete det næsten aldrig, ja, Bestemmelsen blev helt ophævet. Da Ryberg, som stadig tog en stor Del Drengene i Tjeneste paa sine Skibe, engang forlangte 2 Drengene, som han skulde bruge straks paa et af Skibene, og der ikke var nogen konfirmeret Dreng ledig, blev det bestemt, at ingen af Drengene maatte blive overladt nogen til lange Rejser uden først at være konfirmeret. Og da Direktionen i 1765 modtog en Skrivelse fra Gen. Land. Økon. Kommercekollegium, om ikke Justitsraad Classen, som vilde anlæge en Fabrik af „haute og basse Lisse“, kunde faa 6 à 8 Drengene fra 12—16 Aar, blev dette afslaaet, da de vilde blive forsømt i deres Kristendoms Undervisning.

Ellers var der intet, Direktionen ønskede hellere, end at faa Drengene anbragt netop paa Fabrikker. Da Kancelliraad Otte i Eckernførde engang spurgte, om han til Paaske kunde faa nogle Drengene til sin „Uldmanufaktur“, svarede Bernstorff egenhændig, at han gjorde sig en særdeles Fornøjelse af at betro ham lige saa mange af disse Børn, som han forlangte, og mange af de indkaldte eller indvandrede Fabrikanter havde stadig Drengene fra Opfostringshuset i Lære. Blandt dem træffer man ofte paa Garver Perriards Navn, fordi der næsten altid var Ufred mellem ham og de mange Drengene, han havde fra Stiftelsen; han var en af dem, der aarlig fik mange Penge fra Kommercekollegiet for at oplære danske Lærlinge i sit Haandværk, hvad han ikke synes at have været særlig skikket til, lige saa lidt som hans Slægting Auban havde været det, selv om det maaske nok er Overdrivelse, naar 2 Drengene, der var løben fra ham, fortalte nede i Holbæk, at de maatte ride Træhest, ved hvilken Lejlighed de havde Træklodser paa Benene; thi Direktionen dømte dem, da de kom tilbage, til Skoleret, den ene oven i Købet 3 Gange, fordi han var den „haardnakkeste“ i Ondskab.

Engang sendte han 5 Læredrengene tilbage til Opfostrings-



huset, og da det fremgik af det Forhør, der blev holdt, at de ikke havde gjort noget strafværdigt, men at han vilde af med dem, blev de klædt op og anbragt i andre Stillinger. Men kort efter kastede 2 af disse Dreng Skarn paa Perriards Kone, som de mødte paa Gammeltorv, hvorfor de maatte udstaa 3 Gange Skoleret 3 Dage i Træk. Skønt Perriard ogsaa senere blev overbevist om at have bortjaget en Dreng uden Grund, fik han dog Tilladelse til at maatte lade sine Lærlinge straffe ved de andre Læredreng, „for at de øvrige Dreng skulde tage Exempel deraf og ej lade sig forføre til Liderlighed“; dog skulde hans Klager først undersøges paa Opfostringshuset. Men det gjorde kun ondt værre, naar han pryglede dem; thi engang klagede han over, at de havde ødelagt nogle Skind ved at kaste stærke Droger i Kedelen, og det var kun for at hævne sig for alle de Prygl, han havde givet dem.

Ogsaa den fra Magdeburg indkomne Douilhac, der senere blev kgl. Hattfabrikør, havde stadig mange Dreng i Lære, ligeledes Silkebaandsfabrikanterne Pullich og Tschudi, hvis 2 Læredreng engang blev idømt den forfærdelige Straf, at de skulde udstaa Skoleret paa den Maade, at hver Dreng skulde give dem 3 Slag paa Ryggen paa een Gang, det vil altsaa sige, at disse Dreng fik hver omtrent 700 Slag paa een Dag. Derpaa blev de sendt tilbage med den Trøst, at næste Gang skulde de straffes langt haardere.

I nogle Aar anbragtes der stadig en Del Dreng paa den Isenkramfabrik, Justitsraad Jessen, Frederik Vs tidligere Kammertjener, havde oprettet i Dyrehaven; men det synes ikke at have været noget heldigt Sted at sætte Dreng i Lære.

I Begyndelsen gav Direktionen ofte Afslag, naar en af de gamle Elever, der havde udlært, bad om at maatte rejse i Udlandet paa Professionen, da dette var stridende mod Fundatsen. Dog blev der gennem Kommercekollegiet opnaaet kgl. Tilladelse til, at 4 Dreng, der havde udlært hos Perriard, rejste i Udlandet i 3 Aar, og undertiden gaves den samme Tilladelse til unge Svende, der godtgjorde, at der i deres Fag

ikke var nogen Mester herhjemme, der kunde uddanne dem yderligere.

Selv efter at Drengene var konfirmeret og sat i Lære, skulde de af dem, der var her i Byen, komme ud paa Opfostringshuset til Katekisation en Eftermiddag om Ugen. Disse Eftermiddage løb naturligvis ikke altid fredeligt af, da disse store Drengene ofte var vigtige over for de smaa, og deres Værdighed ikke tillod dem at tage mod Irettesættelser af Informatorerne. Saaledes berettes der om en Lærling paa 17<sup>1/2</sup> Aar, der blev irettesat af Aalholm for sin Vigtighed, hvorfor han gav sig til at bande og raabe, at han æstimerede ikke en Student. Aalholm sendte en Klage til Direktionen, hvoraf man ser, at tidligere Elever ofte kom ud og foraar-sagede Uorden.

Som det kan ses af flere i det foregaaende nævnte Tilfælde, opgav Opfostringshuset nødig sin Bestemmelse med Drengene, og det kan kun ses som et Udtryk for Utaalmodighed, da Direktionen engang i Anledning af en Dreng, der ikke vilde „gjøre godt“ i nogen Stilling, resolverede, at han maatte løbe, hvorhen han vilde, ligesom andre Drengene, der var overladt til Folk, der ikke kunde tugte dem, maatte skøtte sig selv i Fremtiden, da Direktionen slet ikke efter Fundatsen skulde befatte sig med slige Drenges Korrektion. Men dette fik slet ingen praktisk Betydning; thi denne Bestemmelse blev i hele denne Periode aldrig gjort gældende mere end denne ene Gang. Der blev ogsaa som Regel holdt strengt paa, at Drengene, der var indlagt paa Stiftelsen, ikke kunde tages ud igen af deres Slægtninge, og en Kone, der gik til Kongen med en Ansøgning om at faa sine 3 Sønner taget ud, fik Afslag. Dog er der nogle Eksempler paa, at der er bleven udleveret Drengene derfra, naar deres paarørende har godtgjort, at de selv kunde forsørge dem, og da engang en af Informatorerne var bleven fornærmet af en Drengs Forældre, blev det bestemt, at hvis dette gentog sig, skulde vedkommende Forældres Dreng fjernes fra Stiftelsen, hvis han ikke havde været der et helt Aar. Justitsraad Neergaard fra Svenstrupgaard reklamerede i 1764 en Dreng, som Informator Rørdam skulde have praktiseret ind paa Opfostrings-

huset uden videre. Men da Direktionen fik oplyst, at han ikke havde været 9 Aar, da han kom til Provst Rørdam i Vigerslev, hvor hans Fader, en fattig Inderste, nød Almisse, og denne By hørte under et andet Gods, mente den ikke, at Neergaard havde Ret til ham, og da han nu een Gang var her, vilde den ikke udlevere ham. Han klagede til danske Kancelli, og da det ikke hjalp, blev Sagen henvist til Retten.

Der er dog et ganske ejendommeligt Eksempel paa, at Opfostringshuset maatte opgive en af sine Fostersønner til Fordel for en anden, der havde større Rettigheder til ham. Dermed gik det saaledes til. General Kirkeinspektionskollegiet bad Direktionen tage sig af en Negerdreng, der hed Jackki. Der blev sendt Ansøgning til Kongen, om denne Dreng, som havde Lyst at antage den kristne Religion, maatte modtages i Opfostringshuset til Undervisning og Forplejning og sammesteds lære Gartnerkunsten. Tilladelsen blev given, og et Par Maaneder efter blev „Næggerdrengen“ døbt og fik Navnet Christian. Men et Aarstid efter kom der en Skrivelse fra Kirkeinspektionskollegiet, at Drengen skulde udleveres til Kateket Kingo paa St. Croix, der gjorde Fordring paa ham som Pant for et Beløb, han havde til Gode. Direktionen besluttede først at ansøge Kongen om at skænke ham Friheden; men ved nøjere Overvejelse kom den til det Resultat, at den ikke havde Ret dertil, da den derved vilde forgribe sig paa Kateket Kingos Ejendomsret til Drengen, „som er hans Slave, og hvormed det har selv samme Beskaffenhed i Vestindien, som det har sig her til Lands med erhvervede Ejendomme, som kan blive pantsatte“. Stakkels Jackki! For ham stod Opfostringshuset ikke som et Fængsel, men snarere som et Fristed, han kun alt for snart blev revet bort fra.

#### 15. PRÆSES OG DIREKTØRER.

Allerede i det foregaaende er der fortalt, at der var sket Forandringer i Direktionen, idet Holmsted var bleven afløst af sin Søn, og da Wewer døde, blev han afløst af Ryberg. Den næste Forandring fandt først Sted i September 1764,

da Gehejmerraad v. Berregaard blev udnævnt til Meddirektør efter Friises Død. Hverken Præsens eller Direktørerne modtog nogen Løn for deres Virksomhed i Opfostringshusets Tjeneste. Den eneste af dem, der nogensinde modtog noget, var Hæseker, hvem Bernstorff skaffede 2000 Rd., idet han egenhændig skrev til Kong Christian VII, om der maatte udbetales ham denne Sum af Lotteriafgiften fra Altona. Direktionsbeslutningen lyder saaledes: „Resolves til Etatsraad Hæseker at betale 2000 Rd. som en Soulagement i hans Omstændigheder og som en billig Erkjendtlighed, dels for den til Opfostringshusets Opkomst og Bedste udviste Nidkjærlighed, hvorved han har været Meddirektør fra første Begyndelse af, og dels for al anden hafde og endnu havende Umage og svært Arbejde ved det øvrige fattiges Væsen, af hvis Cassa hans utrættelige Flid og Møje i Særdeleshed burde have været belønnet, dersom den dertil havde været i Stand, hvilken Hjælp og Bistand Direktionen holdt sig forbunden til at betale Hr. Etatsraaden og at kunne med en god Samvittighed forsvare, da disse Penge ej bliver taget af de til Opfostringshuset henlagte Revenuer, men alene af nogle Indkomster af de altonaiske Lotterier og Statslotterier, som hans højgrevelige Excellence vil tilvejebringe ved sin Mellemlhandling.“

Tidligere havde Hæseker laant 600 Rd. af Opfostringshusets Penge med Bernstorff og Wewer som Kautionister. Deraf blev der kun tilbagebetalt 300 Rd., og han holdt helt op med at betale Renter fra 1768. Der blev taget Dom over ham i 1776, men ved den derpaa følgende Eksekution viste det sig, at der var intet at faa. Senere blev han Borgmester, og det maa ikke have været behageligt for ham, der dengang igen var Stiftelsens foresatte, stadig at blive rykket for disse Penge, som han ikke formaaede at betale. Først i 1785 kommer denne Gældspost ud af Verden, idet Kongen fritager Hæseker for at betale, „da han har tjent i Raadstuen i 47 Aar og deraf 20 Aar uden Gage; samt at han har tjent ved det fattiges Væsen, først som Comiteret og siden som Direktør og endelig haft en besynderlig Andel i Opfostringshusets første Indretning og dets Bestyrelse . . .“

Skønt Direktionens Medlemmer ofte laante betydelige

Summer af Stiftelsen, er det dog det eneste Tab, den har lidt ved nogen af dem, saa det maa siges at være billigt sluppen. Holmsted havde i sin Gaard i Strandgade 5000 Rd., som blev betalt, da han døde. Friis laante 13000 Rd., deraf 6000 Rd. i sin Gaard i Prinsensgade, Resten i sin Gaard ved Kalleboderne. Ryberg laante jævnlig Penge mod Pant i asiatiske Aktier, men var altid rede til at betale tilbage paa meget kort Varsel, saaledes fik han engang 13000 Rd. paa 8 Dages Opsigelse. Der var dog ingen, der laante saa meget som Bernstorff. Han svarede for det første Rente af de 4000 Rd., han skænkede Opfostringshuset i 1754, to Aar efter laante han 12000 Rd. mod Sikkerhed i sin Gaard i Norgesgade (nuværende Kong Georgs Palæ), 1759 laante han atter 9000 Rd., der stod som Prioritet i „Bernstorffs Hotel“ i Norgesgade indtil Slutningen af Aarhundredet, da Gaarden blev solgt til Prof. Ravert, der overtog Prioriteten. I 1764 laante han 3000 Rd. mod Pant i den Gaard i Norgesgade, han købte for 8000 Rd. af Kontrolør Lund. Faa Aar efter blev disse Penge betalt, da han igen solgte Gaarden, hvilket han meddelte Direktionen 3. Maj 1768, faa Dage før han rejste med Kongen til Udlandet. Kort forinden havde han laant 4000 Rd. mod Pant i 20 Bankaktier. Før han rejste, gav han sin Brodersøn Fuldmagt til at opsiges og afbetale hans Gæld, samt stifte ny Laan. Det var ogsaa ham, som efter Onkelens Død efterhaanden fik afviklet den Gæld, han stod i til Opfostringshuset. Bernstorffs Hustru, født v. Buchwaldt, laante i 1763 12500 Rd. mod Panteret i den 1. Prioritet paa 60000 Rd., hun havde i Trøjborg. Om det saa var Kongen, laante han ogsaa, idet han 1759 blev forstrakt med 6000 Rd. til 5 %. Men faa Aar efter skrev Schimmelmann til Direktionen, at Pengene vilde blive opsagt, hvis Renten ikke blev sat ned til 4 %, hvilket derefter skete, ligesom i den følgende Tid de fleste Laantagere fik deres Rente nedsat. Desuden svarede Kongen Rente af 3000 Rd., som Opfostringshuset havde overladt Wewer mod 3 Aktiebrevne à 1000 Rd. i det vestindiske og guineiske Kompagni samt dets Sukkerraffinaderi, der var overtaget af Kongen. Fyrstinden af Østfrisland, der var Kongens Moster og af ham havde faaet

overdraget Sorgenfri, laante mod Pant i Slottet og under kongelig Garanti 8000 Rd., der blev staaende nogle Aar efter hendes Død, indtil Kongen 1768 betalte dem, efter at Ejendommen var overdraget Gehejmekonferensraad Desmerciers. Der var flere Fabrikanter, der laante af Stiftelsens Penge, saaledes Pullich paa Østergade 6000 Rd., Landré paa Vestergade 6000 Rd. og den engelske Sæbefabrikant Thomson paa Kristianshavn 4000 Rd. Undertiden døjede de med at svare Renterne, hvorfor Opfostringshuset et Par Gange maatte sætte deres Gaarde til Auktion. Saaledes lod det baade Landrés og Thomsons Gaarde bortsælge og slap fra det uden Tab. Thomson skyldte ganske vist endnu 12000 Rd., som han havde faaet efter Kongens Ønske, men heldigvis mod kgl. Garanti, saa Statskassen kom til at betale dem.

I Begyndelsen var Direktionen i den Grad bange for at udlaane Penge i Landejendomme, at den afslog at anbringe 3000 Rd. i en Ejendom i Lyngby paa 19 Tdr. Hartkorn, skønt Bygningerne alene var forsikret for 2800 Rd., fordi den ansaa det for usikkert. Og da Collin ønskede at laane 4000 Rd. i sin Gaard paa Frederiksberg, turde Direktionen kun laane ham 3000 Rd., da Gaarden laa uden for Byen, først i 1768 fik han endnu 2000 Rd. Men netop dette Aar blev det besluttet, at herefter skulde Udlaan helst ske i Jordegodser, da disse gav størst Sikkerhed. Dette fik aldrig nogen Betydning; thi de følgende Aar anbringes der stadig Penge i en Del københavnske Ejendomme og derimod næsten aldrig i Landejendomme. Det vilde blive for vidtløftigt at nævne alle, der laante Penge i denne Periode; men det anførte vil være tilstrækkeligt til at vise, at Folk ofte henvendte sig til Opfostringshuset om Laan, fordi det var almindeligt bekendt, at Stiftelsen var godt paa Vej til at samle sig en stor Formue. Da Forordningen om Ekstraskatten udkom 1762, der paalagde alle Personer over 12 Aar en Afgift af 8 Sk. om Maaneden, fandt Direktionen det derfor rigtigt, at denne Afgift blev svaret for alle de Drengé paa Stiftelsen, der havde den befalede Alder, „skjønt Opfostringshuset vel er et *pium corpus* og saadanne Stiftelser alletider forhen have været exciperede fra alle Onera og Contributioner, siden det ej kan

siges, at fordi denne Stiftelses Drengbørn ere fattige og uformuende, at Stiftningen derfor er ligesaa, men au contraire kan kaldes en rig Stiftung i Henseende til Lotteriernes Fremgang“. Dog blev der givet Ansøgning til Kongen, om at Opfostringshuset maatte blive fri for den  $\frac{1}{4}$  0/0, som efter Forordning af 14. Maj 1768 skulde svares af alle udestaaende Kapitaler.

Ikke langt fra Opfostringshuset, nemlig i Prinsensgade paa Kristianshavn, blev der i 1760 opført en Bygning paa tre Etager, der var bestemt til at være et Opfostringshus for Piger. Sjælen i dette Foretagende var den tidligere nævnte Kammerherreinde v. Plessen, der sikkert har faaet Ideen dertil ved Oprettelsen af Opfostringshuset for Drengene, maa-ske paavirket af Sognepræsten til Frederiks tyske Kirke, Josias Lorch, der før Kirkens Opførelse havde været tysk Kapellan ved Frelseres Kirke. I hvert Tilfælde ledede han det hele, og det var ham, der paa Kammerherreindens Vegne bad Opfostringshuset om et Laan paa 4000 Rd. til at opføre Huset for. Laanet blev tilstaaet mod Fru v. Plessens Obligation, og senere fik hun endnu 1000 Rd., da Direktionen fandt det rimeligt, at „den ene milde Stiftelse rækker den anden Haanden“. Det var ikke ubetydelige Ofre, Fru v. Plessen og en Del andre fornemme Damer bragte for at holde denne Stiftelse i Gang, idet de betalte 30 Rd. for hvert Barn, og der var Tider, da der blev opdraget 120 Piger, og Pastor Lorch roses meget for den Dygtighed, hvormed han ledede den. Men da den ikke havde noget Grundfond og bestod alene ved de Bidrag, de adelige Damer gav, holdt den sig ikke længere end c. 30 Aar.

Af hvad her er fortalt, vil det skønnes, at Forstanderen helst maatte være en pengekyndig Mand, der forstod at vurdere en Ejendom og at lede en Auktionsforretning, da Direktionen lod ham besørge en stor Del af de herhen hørende Sager, og det lykkedes ham da ogsaa at klare alle Skær, saa Stiftelsen slap for Tab trods de mange Udlaan. Derimod var han engang nærved selv at komme i Knibe. Det var i Marts 1768, at han opdagede, at han havde en Kasseangel paa over 1800 Rd., hvilket han straks meddelte Direktionen,

der eftergav ham en Del deraf, for Resten gik Ryberg i Kaution, og Broust skulde saa efterhaanden betale af paa Beløbet, hvad der kunde blive svært nok for ham, selv om han havde faaet et Tillæg til sin Gage paa 100 Rd. for at være til Stede ved Drengenes Spisning og som Revisor for Lotteri-regnskabet. Denne Sag har sikkert voldt ham baade Ængstelse og Ærgrelse; thi Baumgarten, der reviderede Forstanderens Regnskaber, skulde nok sørge for, at Sagen ikke gik i Glemmebogen. I sine Revisionsbemærkninger udtaler han sig saa skarpt, at han ikke er langt fra at beskyldte Forstanderen for Bedrageri. Han siger, at Broust har tilsneget sig Approbation paa Regnskabet, hvori han ikke tydeligt nok har ladet Kasse-mangelen træde frem. Endnu i 1770 gjorde Baumgarten Bernstorff opmærksom paa dette Regnskab; men han erklærede, at da det var approberet, skulde der ikke gøres noget ved Sagen. For øvrigt udtalte Direktionen sin Tilfredshed med Baumgartens samvittighedsfulde Revision. En lignende Tillidserklæring havde han skaffet sig en halv Snes Aar før, da han i Regnskabet for 1758 manglede 1500 Rd., som var bleven anvist den 3. Januar. Det viste sig, at disse Penge fandtes paa forrige Aars Regnskab; men Broust blev vred og foreholdt ham, hvad Fortræd han kunde have gjort, samt anbefaler ham bedre Eftertanke i Fremtiden. Man faar Indtrykket af, at Direktionens Tillid til Broust efter Kasse-mangelen ikke var ubetinget; thi han fik Ordre til for Fremtiden, naar han forlangte Penge i Banken, nøje at angive, hvad de skulde bruges til. Dette var naturligvis ganske rimeligt; men ydmygende maa det have været for ham, at da han netop ved samme Tid bad om at maatte købe 240 Par ny Strømper til Børnene, svarede Direktionen, at dette vel maatte ske, men de skulde uddeles i Baumgartens Nærværelse. Og da han forespurgte, om der maatte købes Lærred til Skjorter, blev der svaret, at i de senere Aar var der medgaaet meget Lærred og af for ringe Sort; derfor skulde Skjorterne for Fremtiden undergives Baumgartens Kontrol, og han skulde forestaa Uddelingen deraf til Drengene. Denne Kontrol varede dog ikke længe; thi kort efter blev Baumgarten Lotteriinspektør, og Niels Collin afløste ham som Protokollist og Revisor af Op-



fostringshusets Regnskaber. — Dette blev afgjort paa Direktionmødet den 23. Marts 1770, det sidste Møde, Bernstorff overværede. Om det ogsaa var sidste Gang, han har været ude paa Opfostringshuset, kan vel ikke afgøres; men det er sidste Gang, hans velkendte Navn ses oven over Direktøernes i Forhandlingsprotokollen, det Navn, der hidtil havde været uadskillelig knyttet til Opfostringshuset, og som findes talløse Gange, under enhver Afgørelse, der angaar den Stiftelse, som han havde skabt, og som han havde præget. Thi een Ting kan man ikke undgaa at bemærke, naar man gennemgaaer Opfostringshusets Papirer i denne Periode, og det er den Hersynsfuldhed, der gennemgaaende spores i den Maade, hvorpaa de forskelligste Sager afgøres, og den urbane Tone, der kendetegner Sproget og Forretningsgangen.

Det er let for Nutidsøjne at finde Fejl i Opfostringshusets ældste Indretninger, og der er allerede tidligere gjort opmærksom paa, at Bernstorff flere Gange viste Folk en Tilid, som de ikke havde fortjent; men man faar dog det stærkeste Indtryk af, at det var en god Mand og en i Sandhed fornem Mand, der prægede dette Værk. Han havde tilbragt mangfoldige Timer derude; ofte, især i de første Aar, blev der holdt Direktionmøder flere Gange om Maaneden, og han undlod næsten aldrig at møde. Senere kunde der godt hængaa een eller flere Maaneder mellem Møderne, og de løbende Sager cirkulerede saa mellem Direktionens Medlemmer. Bernstorff havde vel næppe Følelsen af, at det var den sidste Direktionsforsamling, hvori han præsiderede; men underligt er det, at netop ved dette Møde blev Husets hele Virksomhed taget for, hvad der ellers aldrig fandt Sted, og Forstanderen blev formanet til at have Øje med alt. Det blev holdt for tjenligt, hedder det, at Forstanderen skulde anbefales jævnlig og i det ringeste hver Maaned at indberette til Direktionen, hvorledes det staaer til i Opfostringshuset, om Medikus og Kirurgus daglig ser til de syge; om Informatorerne ej alene underviser Drengene flittig i det, de bør lære dem, men endog giver Agt paa Drengene; om Mesterinden ved Manufacturet har behørigt Tilsyn med Drengenes Undervisning i de uldene Haandgerninger; hvor mange Drengene, der bliver brugt

af Gartneren for at faa Kundskab i at saa, plante og inokulere; om Skrædder Horn benytter sig af en Del Drengene for at lære dem at „fly“ deres egne Klæder; samt om Opsyns- og Tilsynskonerne har nøjeste Indseende med Drengenes Røgtning og Husets Renholdelse; og endelig, om Drengenes Bispisning har været forsvarlig, saa og, at deres Drik, fornemmelig i Sommermaanederne er tilbørlig god og ej sur.

Man kommer uvilkaarlig til at tænke paa en Mand, der beskikker sit Hus, inden han drager bort. Om Sommeren var Bernstorff med Kongeparret i Holsten, men stod stadig i Forbindelse med Direktionen. Hans Navn findes sidste Gang under en Anvisning den 10. September 1770. Den 15. September blev han afskediget fra sine Embeder og rejste straks bort.

De første Dage i 1771 sendte Baumgarten Direktionen alle de Dokumenter Opfostringshuset vedkommende, som han havde fundet i Bernstorffs Hotel, blandt dem var der 56 Kautitioner for Lotterikollektørerne, samt Rybergs Kautionsforpligtelse overfor Broust, som nu blev leveret ham tilbage, da Forstanderen ikke længere havde nogen Kassebeholdning.

Bernstorff er nu borte og med ham Opfostringshusets gode Aand; Ulykkerne begynder at nærme sig, truende Skyer formørker allerede Synskredsen.

Den 28. Marts 1771 modtog Direktionen følgende Skrivelse fra danske Kancelli:

„Da hans kgl. Maj. efter hvad som derom ved Hr. Conferenceraad Struensee under 25de hujus hertil er bleven communiceret, har funden for godt at anordne en Commission bestaaende af Etatsraad Ryberg, Pastor Resewitz og Raadmand Lunding til at indrette det herværende publique fattiges Væsen, og det derhos tillige er bleven befalet Cancelliet at foranstalte, at alle de Anordninger og skriftlige Efterretninger, som ikke alene ved Directionen for det fattiges Væsen, men endog ved Vajsenhuset, Vartou og andre publique Stiftelser, som ikke af private Folk ere oprettede og legerede til noget vist bestemt Brug, maatte forefindes og kunde tjene forberørte Commission til Oplysning, skulle overleveres samme paa Forlangende, dog saaledes, at Friederichs Hospital, Krigshospitalerne og den nye Stiftelse for Hittebørn ikke derunder skal forstaaes. Saa har man Directionen for Opfostringshuset

saadant til fornøden Efterretning, for saavidt den vedkommer, herved skullet bekjendtgjøre“.

Kort i Forvejen, nemlig 12. Januar 1771, begyndte Tal-  
lotteriet her i København, i Altona var det allerede begyndt  
forrige Aar og havde skadet Lotteriet der betydeligt, og det  
samme blev naturligvis Tilfældet her. Selv om man gør gæl-  
dende, at Talotteriet ikke skyldes Struensee, som var bunden  
af Løfter, der af det forrige Konseil var givet den prøjsiske  
Bankdirektør Koes, der allerede i 1768 havde faaet Ideen til  
at oprette et Talotteri her, kan man dog være overbevist om,  
at Bernstorff, selv om han havde tilladt, at det fik Indpas  
her, nok skulde have truffet Forholdsregler, der enten sikrede  
Klasselotteriet eller i hvert Tilfælde de Institutioner, der  
skulde bestaa ved Lotteriets Afgifter, saa at den ny Indret-  
ning ikke vilde have voldet dem Skade. Der førtes i dette  
Aar en livlig Lotteristrid, og der fremkom flere Smaaskrifter,  
af hvilke nogle holdt paa Talotteriet, andre paa Klasselotte-  
riet, og en enkelt vilde endog bevise, at Lotterier var „Europæ  
Fald og Staternes Ødelæggelse“, Forfatteren mener, at de gør  
mere Skade end alle Syndfloder og Vandfloder, og han er  
overbevist om, at „disse kejserlig, kongelig, pavelig, fyrstelig  
privilegerede Lotterier vil Eftertiden, hvis Verden kommer til  
sin Samling, betragte som en stor Klik paa vor Tids Historie“. I  
et lille Skrift berettes om, hvilken Velsignelse Klasselotteriet  
har været for Landet, og hvad man lover sig af det i Frem-  
tiden. Skriftet udkom, da det 18. Lotteri var begyndt, og  
Forfatteren har maaske anet, hvad der forestod, thi det lyder  
som et Nødraab, der søger at forhindre, hvad der dog var  
uafvendeligt. Inden dette Lotteri var til Ende, kom Kabinets-  
ordren 7. Oktober 1771, der tog Lotterierne fra Opfostrings-  
huset og lagde dem under tyske Kammer.

Faa Dage efter, nemlig 16. Oktober, udstedes den be-  
kendte Kabinetsordre, der ophævede Direktionen for Opfostrings-  
huset, Vajsenhuset og det fattiges Væsen og oprettede den  
saakaldte Plejeanstalt, hvorunder alt, hvad der var bleven be-  
styret af de ophævede Direktioner, kom til at henhøre. Dette

var Resultatet af den ovenfor nævnte Kommissions Arbejde, og det meddeltes Direktionen for Opfostringshuset ved følgende Skrivelse fra danske Kancelli:

Ved Kabinetsordre af 16. hujus har hans kgl. Maj. tilkjendegivet det danske Cancelli, at, som allerhøjstsamme haver ophævet de hidtil værende trende adskillige Directioner over Vajsenhuset, Opfostringshuset og det fattiges Væsen, og i deres Sted etableret en almindelig Plejeanstalt, bestaaende af Etatsraad Ryberg, Livmedicus Berger, Pastor Resewitz og Syndicus Lunding som nuværende Directører, og under hvilke alle af de forrige Directioner dependerende Stiftelser nu skal henhøre og af dennem administreres, saa bliver derved Directionen over Opfostringshuset, Directions Commissionen over det fattiges Væsen og Directionen over Vajsenhuset gandske ophævet. Thi skulle vi efter hans Majestæts derhos givne Befaling have Directøerne paa Opfostringshuset paa Christianshavn tilkjendegivet, at de til forbemeldte Direction haver at aflevere alle de Opfostringsstiftelsens vedkommende Obligationer, Documenter, Capitaler og Beholdning, samt dertil hørende Inventarium.

CANCELLET d: 19. Oktober Ao 1771.

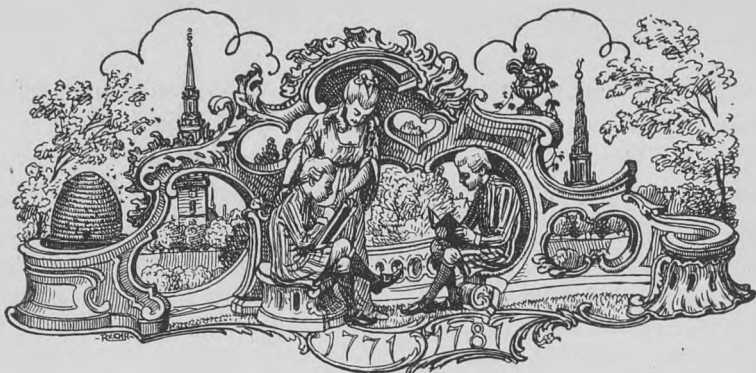
Fredag den 1. November Kl. 3 mødtes paa Opfostringshuset dettes Direktion med Undtagelse af Etatsraad Daw, der havde ladet sig undskylde paa Grund af Upasselighed, med Plejeanstaltens Direktion, til hvem Stiftelsen blev overleveret med alle tilhørende Dokumenter.

Den gamle Direktions Protokol slutter saaledes:

„Og som altsaa vi efter forberørte Allerhøjeste Befaling har skullet fratræde den af Højlovlig Ihukommelse Konge Friederich d. 5te os allernaadigst anfortroede, begyndte og under Guds naaderige Førelse og Velsignelse istandbragte og indtil denne Dag med muligste Omhu efter alles underdanigste Pligt forestaaede kongelige Opfostringsstiftelse for Landets indfødte fattige Drengbørn. Og den kongelig Allernaadigste herover anførte Befaling af 16. October 1771 efter allerunderdanigst Pligt af os er forhaabentlig nøjagtig allerunderdanigst efterkommet og opfyldt, sluttes hermed denne over Stiftelsens Behandling udi 18 Aar og noget over 7 Maaneder førte Protokol“.

Hermed ophørte Opfostringshuset at være, hvad Bernstorff havde tænkt sig, og begynder paa et nyt Afsnit af sin Tilværelse. Da Lotterierne ved en uretfærdig Bestemmelse blev taget fra det, fik Stiftelsen et Grundskud, som den aldrig helt har forvundet Følgerne af, saa den ofte har maattet holde det gaaende paa Pumperne, og undertiden har den været nær ved at gaa til Bunds.

---



## II.

### UNDER DEN ALM. PLEJEANSTALT.

#### 1. DEN NY DIREKTION OG LOTTERIET.

**D**ER kan siges om Oprettelsen af Plejeanstalten det samme som om adskillige andre af STRUENSEES Foranstaltninger, at den i flere Henseender var et stort Fremskridt; idet Fattigvæsenet i København, i hvis Ordning der ikke var sket videre Forandring siden 1708, nu blev langt bedre indrettet. Hvert Sogn fik sin Plejekommission, og alle Traade samledes i Hænderne paa Plejeanstaltens Direktion, der kom til at bestaa af de samme Mænd, der havde siddet i den Kommission, der af Struensee var bleven nedsat for at undersøge det københavnske Fattigvæsens Tilstand, nemlig Ryberg, der er kendt som Meddirektør for Opfostringshuset, Pastor Resewitz, Sognepræst ved St. Petri Kirke, en af de Mænd, Bernstorff havde indkaldt, og Raadmand Lunding; dertil kom saa for Medicinalvæsenets Omraade Livmedikus v. Berger, der ligeledes var indkaldt af Bernstorff, og 1774, da Resewitz blev Generalsuperintendent i Magdeburg, blev han afløst af Dr. med. Wendt, der ogsaa var født i Tyskland. Ved Kollekt og Bækkenpenge skulde der skaffes de fornødne Midler, hvad der naturligvis

viste sig ganske utilstrækkeligt, og det første, Direktionen gjorde, var da ogsaa at forlange 10000 Rd. af Opfostringshusets Lotteripenge for dog at have nogle Penge at virke med. For øvrigt fik Plejeanstalten 20000 Rd. om Aaret foruden Penge til nogle Lønninger som Erstatning for de Lotterier, der var frataget Opfostringshuset. Naar disse Penge saa endda alle var kommen denne Stiftelse til gode, saa lod denne Erstatning sig dog høre, skønt den kun var en ringe aarlig Indtægt i Sammenligning med, hvad adskillige af Lotterierne havde givet; men Tallosteriets skadelige Indflydelse viste sig snart, saa i Forhold til, hvad Klasselotterierne nu kunde give, maatte Erstatningen anses for meget passende. Men det uretfærdige bestaar i, at det slet ikke var Opfostringshuset, der fik den, men derimod Plejeanstalten, der havde mængstedes Ærinde for disse Penge, som den egentlig ikke havde den fjerneste Ret til. Naturligvis fik Opfostringshuset sin Andel, da det jo maatte holdes gaaende, og dette langt fra kunde ske ved de mindre Indtægter, det havde, saasom Kollekt, Konsumtionspenge, Indtægt af Fabrikken, og da særlig Renterne af dets Formue, der ved Afleveringen udgjorde 138081 Rd. 48 Sk.; men hertil er regnet de 31000 Rd., der var laant til Fattigvæsenet mod Pant i de Lotterier, det skulde have, naar Opfostringshusets Privilegium var udløbet 1783, og hvoraf der ikke skulde svares Renter før 1784, da Fattigvæsenets Lotterier begyndte. Da skulde der have været betalt Renter og Afdrag af Hovedsummen og de i Mellemtiden paaløbne Renter.

Nu fik Opfostringshuset en 5000 Rds. Tilskud fra Plejeanstalten til dets egne Indtægter; det var al den Fordel, det havde af det Privilegium, det havde faaet ved Stiftelsens Grundlæggelse, og som det havde forstaaet at benytte bedre, end nogen anden hidtil havde benyttet et Lotteriprivilegium. Det var en stor Urét, og som saadan opfattedes det af Samtiden, der ellers var tilfreds med Struensees ny Ordning af Fattigvæsenet. Men der var to Ting, der af alle følte som en grov Krænkelser af al Retfærdighed, og det var, at Lotterierne blev taget fra Opfostringshuset, og at Vajsenhuset blev ophævet.

Den Kommission, der efter Struensees Fald skulde undersøge de i Aaret 1771 gjorte Forandringer, delte heri den offentlige Mening, og ved Reskript af 12. November 1772 blev det bestemt, at det skulde have sit Forblivende indtil videre med Indretningen af den almindelige Plejeanstalt, da der endnu ikke kunde siges noget imod dens Virkninger, der ellers syntes at love adskillige Fordele. Derfor skulde Direktionen for Plejeanstalten bestaa og maatte nyde de den tillagte 500 Rd. aarlig. Men naar et af Medlemmerne afgik, skulde kun de to ældste have Gage, ligesom Livmedikus Berger efter eget Tilbud ikke fik Gage. Men Vajsenhuset skulde „saavel i Henseende til Stifterens højlovlige Ihukommelse som til Stiftelsens værdige Øjemed, igjen sættes paa forrige Fod, have sin egen Direction og aldeles være adskilt fra den almindelige Plejeanstalt“.

Var blot det samme sket med Opfostringshuset, vilde dets Historie have faaet et andet Forløb; thi nu bliver den uadskillelig fra Fattigvæsenets Historie, idet Stiftelsen i Virkeligheden fra nu af og indtil over Midten af det 19. Aarhundrede staar under samme Bestyrelse som Fattigvæsenet og betragtes som henhørende dertil.

Ganske vist bliver det nu slaaet fast, at den skal have sine egne Fonds, saa at den altsaa derved bliver at betragte som en selvstændig Stiftelse, der staar under samme Bestyrelse som forskellige andre Stiftelser og Fattigvæsenet; men det er kun en ringe Trøst, naar dens egne Fonds ikke er tilstrækkelige, fordi dens Hovedindtægt er gaaet ind i den almindelige Fattigkasse, hvorfra den igen maa have, hvad den skal bruge. Hvis Opfostringshuset var blevet helt ophævet ligesom Vajsenhuset, er det jo muligt, at det havde vakt saa stor Uvilje, at alt var blevet bragt paa den gamle Fod igen. Men det var der slet ikke Tale om; tvært imod hedder det i Forordningen angaaende en alm. Plejeanstalts Indretning, at Kongen har især sigtet til fattige Børns Opdragelse, og at Plejedirektionen skal følge en Plan, „efter hvilken slige Børn skal beredes til deres Haandtering og Bestemmelse i Fremtiden, saa at baade deres Sjølsevner vel dyrkes og udvikles, som og deres Legemer gjøres sunde og stærke. Og da den sædvanlige Opdragelse i Vajsenhusene ikke stemmer overens med denne Hensigt, saa



ophæves Vajsenhusets hidtil værende Indretning, hvorimod de i bemeldte Vajsenhus sig nu befindende Børn, dels paa Opfostringshuset, dels i private Folks Huse hos Stadens Borgere og dels hos Landsbyfolket skal anbringes“.

Medens Resewitz faar Hovedskylden for, at Vajsenhuset var bleven ophævet, kan det vel være tilladt at formode, at Ryberg, der i mange Aar havde været Meddirektør for Opfostringshuset og nu havde været med til at indrette Plejeanstalten, af hvis Direktion han var Medlem, var Skyld i, at det fik Lov at bestaa, hvilket vel saa meget lettere lod sig gøre, som det netop tilfredsstillede de Krav, der stillede med Hensyn til Børnenes Arbejde, medens der klagedes over, at Børnene i Vajsenhuset bestilte for lidt.

Den nys nævnte Kommission foreslog altsaa ikke nogen Forandring med Hensyn til Stiftelsens Bestyrelse, især da den fandt, at dens Kapitaler ikke var bleven beskaaren i det forløbne Aar, men det skyldes dens Forestilling, at det ved kgl. Reskript af 12. November 1772 blev bestemt, at Plejeanstalten hvert Aar til danske Kancelli skulde give Beretning om Indtægt og Udgift for hver Stiftelse, der skal have sit særlige Fond.

Samme Reskript søgte ogsaa at ophæve de to uretfærdige Handlinger, der havde vakt mest Uvilje, idet Vajsenhuset igen blev oprettet, og Lotteriet gik tilbage til Opfostringshuset.

Herom hedder det: „Lotteriet, som tilforn var henlagt til Opfostringshuset paa Christianshavn, men ved Kabinetsordre af 7. Octbr. A. p. er bleven henlagt under vores tyske Kammer, ville vi, at skal fra tilkommende Aars Begyndelse af igjen henlægges til Opfostringshuset paa samme Maade og under samme Vilkaar og Forbindtligheder som denne Stiftelse tilforn har haft det; hvorimod de Udgifter, som vores Cassa derfor har paataget sig, nemlig 20000 Rd. aarlig til Plejeanstalten og 6604 Rd. 64 Sk. til Lønninger, fra samme Tid af skal afhøre“.

I Henhold til denne Bestemmelse fik Lotteriinspektør Baumgarten Ordre til at aflevere til Forstander Broust de hvide Klæder, der var bleven anskaffet til Lotteridrengene, da Lotteriet kom under det tyske Kammer, og Direktionen

bestemte, at Drengene ved Trækningen skulde bruge deres egne Klæder, saaledes som det før var Skik. Men Opfostringshuset beholdt kun Lotteriet i 2 Aar; thi da det 20de og 21de Lotteri gav Plejeanstalten lidt mindre Indtægt end den Afgift, den havde haft af Staten i Erstatning, indlod den sig ved en Skrivelse til Finanskollegiet i Forhandling med Staten for atter at faa denne til at overtage Lotterierne.

Den 26. Juli indløb Svaret til Plejeanstalten, der frem for alt trængte til Penge, særlig for at faa en Lærredfabrik i Gang, som baade den og Staten lod til at vente sig en hel Del af.

I dette Svar staar der blandt andet: „Men da vi ved den for hans kgl. Majestæt allern. fremlæggende Forestilling om de til Plejeanstaltens Erstatning for Klasselotteriet naadigst bevilgede aarlige Tilskud især ønskede at kunde udvirke saa vidt mulig den fornødne Understøtning til den anlagde Lærreds-Fabriques Fremme for dermed at bevise Direktionen vores Omhu for et Værk, hvis Plan og Hensigter lige saa meget fortjene Regjeringens Opmærksomhed som Publici Taknemmelighed, idet derved ikke alene tilsigtes den nærværende Armods Underholden ved Arbejde, men endog ved Vindskibeligheds Udbredelse blandt den fattige Ungdom at forekomme Trang og Tiggeri for Efterslægten, ligesom dette nyttige Anlæg bliver en Skoole for Lærredsfabrikker i Almindelighed, saa vilde Directionen behagelig meddele os over denne Post især et specifique Overslag til de Summers Anvendelse, der i de første Aar eragtes fornødne til Planens Iværksættelse . . .“

Denne Beregning skulde saa forelægges Kongen, hvorefter Tilskuddet fra den kgl. Kasse skulde fastsættes. Kollegiet var overbevist om Direktionens Iver for dette nyttige Anlægs Fremtary, men haaber tillige, at den vilde være betænkt paa Indskrænkninger i andre mindre vigtige Udgifter, samt vaage over det nøjagtigste Eftersyn af Stiftelsens Administration. Sagen gik i Orden, og ved kgl. Resolution den 29. September 1774 henlægges Lotteriet under Rentekammeret mod en aarlig Afgift af 25000 Rd., som svaredes til Plejeanstalten, ikke til Opfostringshuset, der kun deraf fik, hvad der var nødvendigt, for at det ikke skulde have Underskud. Det hvide Lotteritøj, som nu atter kom i Brug, blev sendt tilbage til Baumgarten,

der udtog 3 Dreng, der kunde passe Tøjet. Naar der her-  
 efter skulde udtages ny Lotteridreng, sendte Forstanderen  
 12 Dreng til Inspektøren, der deraf valgte 3, som paa Trække-  
 dagene havde at møde paa Charlottenborg Kl. 7 om Morgen.

Lotteriet er nu for bestandig taget fra Opfostringshuset,  
 der endnu stadig havde de 31000 Rd. til gode, som det havde  
 forstrakt Fattigvæsenet med for nogle Aar siden, og det Til-  
 skud, det fik af Plejeanstalten, var næppe nok 4<sup>0</sup>/<sub>100</sub> Rente af  
 de Kapitaler, det havde udbetalt for at faa Privilegiet til  
 Lotterierne forlænget. Saaledes varetog Plejeanstaltens Di-  
 rektion Opfostringshusets Tarv, og det synes ikke at være  
 gjort gældende fra nogen Side, at det ikke var Plejeanstalten  
 men derimod Opfostringshuset, der tilkom Erstatning for Lot-  
 terierne; men denne Erstatnings Størrelse er tvært imod fra  
 Statens Side gjort afhængig af, hvor meget Direktionen vilde  
 anvende deraf paa den Lærredfabrik, der naturligvis gav  
 samme negative Resultat som saa mange andre kunstigt op-  
 elskede Fabrikker paa den Tid. Der vil endnu engang blive  
 Anledning til at tale om disse for Opfostringshuset saa sørge-  
 lige Bestemmelser, idet der 10 Aar senere blev truffet en  
 Afgørelse med Hensyn til Stiftelsens Forhold til Klasselotte-  
 riet, som har været endelig og gælder den Dag i Dag.

Mange Aar senere blev det udtalt af en Mand, der havde  
 sat sig nøje ind i disse Forhold: „Kjøbenhavns almindelige  
 Fattigvæsen og Opfostringshuset havde den virkelig haarde  
 Skjæbne, at Grev Bernstorff var udtraadt af Directionerne  
 som Præsæs over Stiftelserne, og det være en notorisk Sand-  
 hed (skønt beklagelig), at begge Indretninger have, uagtet de  
 senere Directioners Nidkjærhed, om ikke forfejlet, saa dog  
 ikke opnaaet hans Virksomhed og Protectorium“.

Naar man ser, hvad der foregik med Opfostringshuset i  
 disse Aar, kan man ikke andet end istemme dette Hjertesuk.

## 2. OLDFRUE. GARTNER. SYGEHUS. BESPISNING.

Ude paa Opfostringshuset gik alt sin sædvanlige Gang,  
 og den eneste Forandring, der straks skete, var den, at de to  
 Opsynskoner fik deres Afsked, og ved kgl. Resolution blev der

tillagt dem en Pension paa 30 Rd. aarlig. I deres Sted blev der antaget en Oldfrue, Inger Lassens, der faar 20 Rd. Kvartalet samt  $4\frac{1}{2}$  Sk. for hver Dreng om Ugen for at holde Lintøj og Lagener i Orden. Hun døde allerede 1778 og blev efterfulgt af Inger Kirstine Lunds, der fik 5 Sk. om Ugen for hver Dreng. For Fremtiden staar Tilsynskonerne, hvis Antal formindskes, saa der kun er 5, i Oldfruens Tjeneste. Disse Koner indgav straks Klage til Direktionen over, at de nu kun fik 6 Mk. om Ugen, medens de før fik 7 Mk., skønt der var to mere; tillige beklagede de sig over, at de 20 Rd., der var bleven indrømmet dem til Brændsel, var taget fra dem. Men de fik ikke andet Svar, end at de nu ikke stod i Direktionens, men i Oldfruens Tjeneste, og det var hendes Sag at lønne dem, antage og afskedige dem.

Gartner Lejerhoff lod ogsaa straks høre fra sig under det ny Regimente, idet han ansøger om at blive Informator med fast Løn, til Gengæld giver han store Løfter om, hvad han vil udrette. Han vil lære Drengene at kende Jordarterne, hvorpaa Bønderne nu næsten ingen Forskel ved, men behandler alle Slags paa een Maade. Haverne ved Gaardene, som mest ligger øde og begroede med Nælder, bør beplantes med Kaal og Rødder, og der bør plantes Frugttrær saavel til Most som til andet Husets Nytte; særlig bør der lægges Vægt paa den saa forsømte, men nyttige „Kartuffeldyrkning“. Det vilde hjælpe Bonden betydeligt at lære disse Ting; han kender nemlig nogle Bønder, som af Kirsebær alene indsamler saa meget, som de betaler til to kgl. Kvartalskatter. Det skulde glæde ham, om han ved sin Kundskab kunde blive sit Fædreland til Tjeneste. Hidtil har han kun haft et Par Drengene til Undervisning; nu ønsker han at undervise en stor Del Børn, der senere burde have Jorder til eget Brug eller „omsættes i Landene til Bøndernes Undervisning, som vil blive Landet til usigelig Nytte“. Han udtaler sin Tillid til den vise,aarvaagne Direktion, som „glæder ethvert retsindigt Hjærte og styrker Haabet om saa stort et Øjemærkes Opfyldelse“. Ikke desto mindre skulde hans Haab blive skuffet, og Forstanderens Erklæring skulde ikke begejstre Direktionen for Planen: „Siden Opfostringshuset ikke ejer enten Herre

Gaard eller Bøndergods, hvorved Gartner Lejerhoff kunde gives Lejlighed til at fortjene noget og profitere af hans foregivne Videnskaber udi Landhusholdningen, saa ser jeg ej andet, end det jo bliver det nyttigste Middel og den retteste Vej for hannem, at han gjør sin Videnskab offentlig bekendt udi Gæzetterne og tilbyder Amtsbetjentene og de Herrer Proprietærer sin Tjeneste, i Fald de første ej kan se Skov- og Jagtforordningerne efterlevet, og de sidste, som vel sørger for dem selv og deres Underhavende, maatte finde for godt med ham at gjøre et Forsøg.“ For øvrigt mener Broust, at han mere passende kunde have forebragt sine Reformplaner for den kgl. anordnede General Landvæsens Kommission, og endelig henviser han til Gartnerens Kontrakt og henstiller, om han maa beholde de 10 Rd. til Brændsel, som han faar, men ikke har Ret til efter Kontrakten. Paa sin ydmyge Bøn faar han Lov at beholde Brændepengene, men af alle de vidtflyvende Planer bliver der intet.

At Opfostringshuset modtog en Del Børn fra Vajsenhuset, da dette blev ophævet, var ganske naturligt; men derimod var det uheldigt, at dets Sygehus blev offentligt, idet der blev indrettet to Stuer, hvor Sognekommisionerne kunde faa indlagt indtil 16 Patienter, baade mandlige og kvindelige fra Kristianshavn, baade voksne og Børn. Da Direktionen meldte Forstanderen, at denne Bestemmelse var truffen, svarede han, at han ansaa det for en Ære, at saa ung en Stiftelse kunde bære Byrder, der var de ældre for tunge. Denne Ære blev ham dog for dyrekøbt; thi kort efter skrev han til Direktionen i Anledning af, at en Patient med venerisk Sygdom var bleven indlagt, et meget bestemt Brev med Anmodning om at faa ham fjernet straks og indlagt paa Børnehuset. Han skriver bl. a.: „Da jeg saa meget mindre kan forestille mig, den kgl. allern. Opfostringshuset meddelte Fundats er ophævet udi sær Henseende til Hovedsagens Hensigt af fattige eller forladede Børns Forsørgning og Opdragelse, som hans kgl. Maj. ved 7de Post udi den allern. Forordning under 16. Novbr. 1771 allern. og allermildest har reflecteret Opfostringshuset som en Stiftelse for fattige Børn, der altsaa billigen bør conserveres og holdes over . . .“ Patienten blev

straks fjernet, da Stiftelsens Læge attesterede, at det var farligt at have en saadan Patient paa Opfostringshuset. Plejeanstalten havde 3 Læger, der besørgede Tilsynet med de fattige, hver i sit Distrikt. En af dem var den bekendte CLEMENS TODE, der i mange Aar var Læge paa Opfostringshuset, hvor han afløste Dr. Jensenius. Havde Stiftelsen haft sin egen Direktion, vilde der naturligvis ikke være bleven indlagt fremmede Patienter i dens Sygehus, og det medførte da ogsaa saa mange Ulemper, at det allerede ophørte faa Aar efter; senere vil der kun alt for ofte blive Lejlighed til at omtale denne yderst uheldige Sammenblanding af Sager, der ikke vedkommer hinanden.

Den ny Bestyrelse var betænkt paa at forandre Spisereglementet, navnlig vilde den gerne have indført, at Børnene skulde have Øllebrød om Morgenen og om Aftenen Smørrebrød i Stedet for som hidtil varm Mad. Det første blev der dog ikke noget af, og i 1774 bestemte den sig for følgende Spisetablet, som Mad. Pickhard havde foreslaaet: Om Søndagen Suppe og Kød, Mandag Vælling af Bankebyg, kogt i Vand med surt og sødt, vindtørrede Sild med Dyppelse. Tirsdag Ærter og Flæsk. Onsdag Vælling og salt Fisk. Torsdag Kaal og Flæsk. Fredag Øllebrød og Spegesild. Lørdag Vandgrød med Kernemælk og Finker. Om Aftenen Smørrebrød saa nær som Søndag Aften, da der gives Suppe og Kød. Direktionen vilde dog meget gerne have, at der skulde gives fersk Kød to Gange om Ugen og kun to Gange salt Fisk. Spisemesterinden skulde herfor have 40 Sk. om Ugen for hver Dreng; men faa Maaneder efter vendte man tilbage til det gamle Reglement, hvorefter Drengene fik varm Mad to Gange om Dagen, og Spisemesterinden fik 46 Sk. om Ugen for hver, hvilket dog i 1776 blev forandret igen, saaledes at der hver anden Aften blev givet Smørrebrød og Øl og hveranden Vandgrød og Øl. Derimod vilde Direktionen ikke erstatte hende det Tab, hun havde haft i Aarene 1771—73, da Rugen kostede 5 à 6 Rd. pr. Tønde, hvad der var „noget uhørt i Danmark“, skønt hun klagede over, at hun havde brugt 1500 Tdr. og tabt 2 Rd. paa hver Tønde.

En af Grundene til, at man saa snart vendte tilbage til det gamle Spisereglement, har vel været den, at det vakte meget stor Misfornøjelse blandt Børnene, at de skulde have Smørrebrød om Aftenen. Det gik endog saa vidt, at 8 Drengene, hvoraf de fleste var c. 15 Aar, løb bort af den Grund. De indfandt sig dog igen af sig selv, og nogle maatte ved at staa Skoleret bøde for, at de ikke vilde tage til Takke med at faa 14 à 16 Lod Rugbrød med Smør og Øl til deres Aftensmad.

Kun et Par Aar efter henstiller Direktionen til Forstanderen, om der ikke i Henhold til Fundatsens 5te Post, der foreskriver, at Børnene skal opføres saa ringe og haardt, som Sundheden tillader, bør indføres et andet Spisereglement, da de lever for godt, saa at de forlader deres Mestre, naar de kommer i Lære, fordi de levede bedre paa Opfostringshuset. Den mener ogsaa, at den megen saltede og røgede Fisk giver Fnat og Udslæt. Drengene burde vænnes til flere Gange om Ugen kun at faa een Ret til Middag, f. Eks. om Mandagen alene tyk Vælling af Byggryn, kogt i Vand med Mel, det samme om Lørdagen og om Onsdagen Grynssuppe med Rødder, men ingen Eftermad.

Dette blev dog ikke til noget i denne Bestyrelses Tid; men som det allerede vil være klart af, hvad her er fortalt, vedblev Madspørgsmaalet at volde Vanskeligheder. Madam Pickhard døde 1777, og hendes Søn, der havde en Strømpfabrik, besørgede Maden, indtil Direktionen kort efter antog Madam Rumoldt til Spisemesterinde, hvorover Pickhard blev meget fortørnet, da han havde ventet at blive sin Moders Efterfølger. Han anlagde endogsaa Sag mod Direktionen og klagede til Kongen, da han paastod, at den skyldte hans Moder 1200 Rd., som han dog havde betalt for at „redde denne 72 Aar gamle, værdige og fra høj Familie nedstammende ømme Moders Ære i Graven“. Han blev dog ganske afvist, idet Kronprinsen i Kongens Navn resolverede, at „Directionen har saa tydelig bevist, at Pickhard har ingen Grund i sin Besværing, og det er tillige saa udtrykkelig Kongens Vilje, at Directionen skal blive i sin Raadighed i Henseende

til Underbetjentene, som den tilkommer, saa at Pickhard maa betydes at frafalde, hvad han ulovlig pastaar.“

Et lille Fremskridt blev indført samme Aar, idet der blev anskaffet baade Knive og Gaffler til Drengene.

### 3. SKOLEVÆSEN.

For Skolevæsenet baade i København og særlig paa Opfostringshuset viste Plejeanstaltens Direktion stor Interesse. Filantropinismens Ideer var naaet hertil og satte snart sine Frugter paa forskellige Omraader. Pastor Krøll ved Vartov, der var gennemtrængt af disse Tanker og en virksom Skolemand, blev Inspektør for de fem Fattigskoler, Plejeanstalten oprettede, og for hvilke de fem Friskoler, Agent Holck havde faaet oprettet, dannede Forbilledet. Strikning, Spinding og andre Arbejder blev der lagt stor Vægt paa i disse Skoler, og de fattigste af Børnene fik baade Klæder og Mad paa Skolen, saaledes som det allerede flere Aar forinden var bleven indført af Pastor Lorch i den tyske Friskole paa Kristianshavn, hvor 50 Børn fik varm Mad de seks Skoledage.

Pastor Krøll fik ogsaa Indpas paa Opfostringshuset, idet Direktionen i Januar 1772 bestemmer, at han skal have Opsigt med de der indlagte otte Vajsenhusbørns Undervisning, hvilket udvides til, at han i det hele skal have Opsigt med Undervisningen i Opfostringshuset. Kort efter skriver han til Direktionen, at han har overhørt alle Drengene og til Lærernes Berømmelse fundet dem alle vel underviste. Han har eftersat alt og gør derefter tre Forslag: 1) Der er kun 60 Dreng, der arbejder paa Fabrikken, skønt han ved, at Direktionen ønsker, at de alle skal arbejde. Derfor foreslaar han, at der indføres Strikning. Børnene kunde strikke deres egne Strømper og desuden paatage sig at levere Strømper til et Regiment eller til de private Friskoler. 2) Det var usundt og forstyrrende, at Drengene kun havde een Læsestue, hvorfor han foreslaar at indrette een for hver Informator. 3) Tilsynet med Paaklædning, Renlighed, Orden og deslige paahvilede nu Lærerne; men de burde ikke bebyrdes for meget. Desuden



var kun faa skikkede til et saadant Opsyn, som Lærerne paa Opfostringshuset ansaa for den tungeste Del af deres Arbejde, hvorfor de ofte betalte en anden for at have denne Opsigt, da de ellers rent maatte sætte deres Helsen til. Nu fandt han Drengene meget snavsede med Haaret om Ørene, hvide Sko, hullede Strømper, skidne i Ansigt og paa Hænder, hvilket gjorde dem usunde og uanselige. Men dette kunde der efter hans Mening raades Bod paa ved at ansætte en Slags Edukator, der skulde holde Mønstring hver Morgen. Han burde inddele Drengene i flere Klasser, og de ældre Drengene skulde være Undertilsynsmænd, der skulde se til, at Sengene blev redt, Overdynerne slaaet op, og Vinduerne aabnet. Frømdeles skulde han have Tilsyn ved Spisningen og selv spise med Drengene, samt have Opsyn med dem i deres Fritid. Der burde antages en skikkelig afskediget Underofficer, da det Slags Folk var bedst skikket til at holde Orden og se paa de smaa Ting, og det var ikke skadeligt, om han visse Timer lærte Drengene at eksercere, hvilket gjorde dem hurtige og anselige. Hvad Nytte saadant militært Tilsyn gjorde, kunde man se paa Kristians Plejehus. I denne Anstalt, der som tidligere fortalt var bygget for Penge fra Opfostringshuset, var der foruden gamle Soldater og Enker desuden en hel Del Soldaterbørn, der gik i Uniform og fik en fuldstændig militær Opdragelse, der ikke lagde videre Vægt paa den boglige Undervisning, men langt mere paa Arbejde og Eksercits.

Skoleinspektør Krølls Forslag blev sendt til Brousts Erklæring, og man mærker tydelig, at han hverken føler sig tiltalt af Krølls Tilsyn eller Forslag, men anser sig som Forstander for Opfostringshuset ophøjet over denne Fattigskoleinspektør. Han mente, at Krøll ikke havde Forstand paa Opfostringshusets Indretning og Fabrikvæsenet der, og han syntes ikke at tænke paa, at der var Forskel paa denne Stiftelse og de saakaldte Friskoler. Opfostringshuset var en „publique kongelig Stiftelse og har en vidt udstrakt Hensigt“. Mange Børn, der var udgaaet derfra, kunde tjene Hr. Krøll og Publikum med det til Fabrikvæsenet henhørende og til nyttige Haandværker. Her frembragtes gode Mestre og Svende, og det vilde være ham kært, om Hr. Krøll kunde foreslaa

noget, hvorved de kunde „fortjene det nødtørftige til nyttig Indflydelse i det almindelige“. Men dertil hørte mere end at se paa, at fattige Børn i en Friskole lærte at strikke Strømper og Vanter, som de gik omkring og solgte. Det kunde læres paa nogle Uger og var passende for Friskolebørn og Fattiglemmer. Og hvad det angik at ansætte en Underofficer til Edukator, da vidste han af Erfaring, at det vilde skade Opfostringshuset at oplære Drengene til Militærvæsenet. Noget andet var det, om Direktionen vilde beskikke en studeret Mand til Hjælp for de fire Informatorer, især om en virkelig Edukator blev antaget, dog uden at fritage Informatorerne for deres Edukation. Han foreslog, at Præsten ved Frelsers Kirke, Pastor Hvid, der var en „højtsæret og elskværdig Mand“, maatte fremkomme med Forslag i den Retning.

Det stod endnu ikke Broust klart, at denne „publique kongelige Stiftelse“ var godt paa Vej til at synke ned til at blive en Fattiganstalt; men den var nu kommen i Drift i den Retning, og foreløbig lod den sig ikke standse. For Resten hører man ikke mere om, at Krøll havde Tilsyn med Undervisningen, saa det er vist blevet ved denne ene Gang; derimod ses det, at Præsten ved Frelsers Kirke ogsaa de følgende Aar førte Tilsynet. Forstanderen stillede sig ogsaa meget køligt til Krølls Forslag om, at Friskolernes Børn skulde levere Lagener og Strømper til Opfostringshuset, hvilket dog alligevel blev taget til Følge. Derimod kom der ikke lige straks noget ud af hans ovenfor nævnte tre Forslag. Der fremkom kun en Resolution om, at hver af de fire Informatorer skulde have en Uges Opsyn med Drengenes Renlighed og Paaklædning, senere skulde saa denne Sag tillige med Spørgsmaalet om Børnenes Arbejde tages op paa ny. Dette varede ikke længere end til Begyndelsen af næste Aar, da Direktionen opfordrede Pastor Krøll, Hofmedikus Tode og Forstander Broust til at træde sammen og paa bedste Maade overlægge, hvørlædes Børnenes fysiske og moralske Opdragelse bedst kunde indrettes, i hvilken Henseende følgende Poster fornemmelig blev at overveje: Under Spørgsmaalet om den fysiske Opdragelse skulde overvejes, hvad der kunde gøres for at hidføre en bedre Renlighed og faa udryddet Fnat blandt

Drengene. Der burde indføres Legemsøvelser for deres Sundhed og lægges større Vægt paa Havedyrkning, og disse Øvelser skulde anses for Belønninger.

Hvad den moralske Opdragelse angik, da skulde de overveje det rette Forhold mellem Undervisning og Arbejde og muligvis gøre Forslag til Indførelse af ny Haandgerninger, tillige skulde de gøre Forslag om, hvorledes man mere ved Belønninger end ved Straf kunde formaa Børnene til Lydighed og Arbejdsomhed. Der burde være Rangklasser mellem dem, og de skulde være under nøje Opsigt, ogsaa i Fritiden. Deres Ærekærhed skulde opmuntres, og Lærerne burde holde Møder for at samtale om Børnene.

Endelig blev det paalagt Kommissionen stedse at holde sig Opfostringshusets Fundats for Øje.

Kommissionens Arbejde begyndte med, at Broust viste Krøll og Tode om i Opfostringshuset og satte dem ind i Fundats og Reglement, hvoraf de fik hver et Eksempplar. De holdt derefter nogle faa Møder, og da Forstanderen havde sit Forslag færdigt, sendte han det til de to andre, der forsynede det med deres Bemærkninger, hvorefter de blev enige om en Fællesindstilling.

Da den er gennemtrængt af, hvad der dengang var ny Tanker paa Opdragelsesvæsenets Omraade, skal her anføres en Del deraf. Den begynder med, at Drengene skal vadskes som sædvanlig Morgen og Aften under Oldfruens Opsigt. Informatorerne skal lyse og lede dem til Guds frygt og gode Sæder, til et sandt Begreb om Pligter mod sig selv og andre, saa Information og Edukation med hinanden nødvendig maa være og blive uadskillelig sammen til kristne Dyders og gode Sæders Befordring. Som det har været Skik i alle de forløbne Aar, bør Drengene ogsaa i Fremtiden have Frihed til 2 à 3 Gange om Ugen at bade sig paa det sædvanlige Sted og derefter more sig med at spille Bold og paa anden Maade. Desuden skulde de hver Dag mellem 11 og 2 have Lov at lege. „Som en Opmuntring skal de bibringes Lemmernes Brug og Førelse ved at sidde, staa, gaa, løbe og holde Orden, samt vænnes til at anhøre med Eftertanke, naar dem tiltales af deres Overmænd, jævnlige og andre, at være høflige m. m.,

som nyttig kan være iblandt det menneskelige Selskab, dem selv til Gode og Gavn. Men derhos vil det være fornødent, at sligt under Opsigt og Udførelse maatte ske udi Fritimerne hver Eftermiddag fra Kl. 5—9 à 10 om Aftenen efter Aarsens Tid, iværksættes, udføres og bestyres af en fornuftig bekvem Person, som derfor aarlig maatte lønnes“. Han skulde ogsaa have Opsigt med Drengenes Undervisning i Gartneriet, „betyde dem den deraf flydende Fornøjelse og Nytte og encouragere de lærvillige med en Ducør af en halv eller 1 Skilling at bruge efter eget Behag. Han skal være allesteds nærværende for at afværge Skade eller Uorden, samt, naar noget uartig, forefaldt holde en Slags Ret og lade Børnene dømme hinanden, men ej straffe hinanden“. Straffen skulde rette sig efter deres Alder og Forseelser og kunde bestaa i 1) at sidde afsides fra de andre en hel eller halv Dag. 2) Have en Seddel paa sig med Angivelse af Forseelsen. 3) Have et Ris foran sig og ikke maatte lege en halv Dag. 4) Miste sin Mad en hel Dag. 5) Miste sin Mad og faa en „Product“ af Riset, som Drengen selv skulde lave.

Denne Opseer skulde maaske lønnes bedre end Informatorerne, og han kunde passende kaldes Kontrolør, da han skal se og vide alt. Da han skulde have med Drengene at gøre ogsaa i Fritiden, især de „vittigste“, var det heldigt, om han kunde fremmede Sprog og Matematik. Han skulde holde Venskab med Informatorerne, da det er en Hovedsag for dem at plante Ordet, hvoraf alle kristelige Dyder har deres Oprindelse, og de skal altid betænke, at de er hinandens Medhjælpere i alt det, der kan geraade til Drengenes sande Nytte.

Drengene burde deles i to Hold, der hver skulde have 3 Dages Undervisning paa Skolen og ved Haandgerningen. Skolen skulde deles i 3 Klasser efter Drengenes forskellige Standpunkt. De skal „encourageres“ ved kærlig og høffig Omgang, Ducører, saasom en halv eller hel Skilling, en Kokarde eller Sløjfe paa Hatten, Spænder og Knæbaand til Bukserne, en Sparebøsse, hvori de kunde nedlægge deres Ducører, og hvis Indhold de kunde faa engang imellem til en Fornøjelse for dem. De dygtige Drengene skulde rykkes op i Klassen og

flyttes op i en højere Klasse, være Opseere blandt de 24 bedste Drengene, Dommere i de blandt Drengene opstaaede Tvistigheder, ja endog i andre Sager for derved at skærpe deres Tanker og befordre dem til gode Pligters Øvelse mod sig selv og andre ved at skille ondt og godt fra hinanden, Ret og Uret.

Informatorerne skal holde Protokol over hver Discipels Fremgang, notere Dyder og Laster, give ærefuld eller lastelig Karakter, og disse Protokoller skal efterses af Forstanderen, der skal holde Møder med Informatorerne.

Endelig tilføjer Forstanderen efter alle disse Forslag, men for Resten uden Forbindelse med dem, en Jammerklage over den Uret, Opfostringshuset har lidt ved at blive berøvet Lotterierne, idet han henviser til de kongelige Løfter; men alligevel „er Opfostringshuset ikke bleven konserveret ved de bevilgede 30 Lotterier, men har alene beholdt de første 18; heraf er det vel noksom at erfare, hvorledes det er bleven medtaget; men hvad Lettelse eller Hjælp til dets Vedligeholdelse og bestandige Conservation kan ventes, beror paa høje Omdømme og allermildeste Forsorg“.

Dette er nu bleven hans „*præterea censeo*“, hvormed han slutter enhver Sag, og man forstaar ham saa godt; thi en lille Forbedring hist og en anden her havde saa uendelig lidt at sige i Forhold til Hovedsagen: Den lidte Uret, det store Tab.

Kommissionens Forslag havde til Følge, at Direktionen 30. Juli 1774 skrev til Broust, at den ansaa det for nødvendigt at dele Drengene efter deres Alder, Duelighed og Fremgang i 3 forskellige Klasser, og den sendte tillige et Reglement, hvorefter Undervisningen skulde foregaa. Den første Klasse skulde bestaa af Begyndere, der lære:

1) At kende Bogstaver og at stave. 2) At kende Tal og at tælle til 1000. 3) At læse, hvortil udsøges saadanne Steder af Bibelen og Katekismus, som er Børnene forstaaelige, og som under gentagen Læsning med mundtlig Underretning kan gøres dem begribelige. De maa intet lære, hvad ikke tillige mundtlig bliver forklaret og gjort fatteligt. 4) Begyndelsesgrundene i Religion, hvortil kan regnes, hvad unge Børn ved fornuftig mundtlig Forklaring kan fatte. De maa ikke

lære noget af Religionen udenad, førend det er forklaret dem mundtlig med tilstrækkelig Tydelighed.

Denne Klasse tilfalder den yngste Informator; men for at hans møjsommelige Arbejde kan lettes ham, skal der forundes ham 2 gode og duelige Drengene til Hørere, som skiftevis, dog under hans Opsigt og Nærværelse, skal hjælpe ham med at undervise i A. B. C. og Stavning.

I Religion skal een Lærer undervise i alle Klasser.

Den anden Klasse bestaar af dem, som har Færdighed i at læse. De skal lære:

1) At skrive. Denne Undervisning deles mellem 2 Informatorer, af hvilke den ene tager Begynderne, den anden de viderekomne. 2) At regne, nemlig de 4 Species i ben. og uben. Tal og Brøk. Dette Fag overtages af den Informator, der er den bedste Regnemester. 3) Bibelhistorie, hvoraf „udsøges de Fortællinger, som gjør Guds successive Aabenbaring af Religionen forstaaelig eller giver Lejlighed til nyttige moralske Anmærkninger. Først maa de mundtlig forklares, siden anprises de til at læres udenad“. 4) Den store Katekisme. Enhver Lære i denne bliver først mundtlig forklaret og gjort tydelig med Eksempler, der saa vidt mulig tages af Bibelen, hvis Brug derved indøves. Hvad der er forklaret og forstaaet, læres derefter udenad.

Den tredje Klasse undervises i:

1) Stil og Skriverigtighed. Drengene opskriver det, de har beholdt af deres Lektier, der saaledes indprentes bedre, og deres Ærekærhed opmuntres. Det skrevne gennemser Læreren og lader dem selv forbedre Fejlene i Stilen og Ortografien; men er der Fejl i Indholdet, saa forklarer han det bedre mundtlig. 2) Regula de tri og Kundskab i Proportional læren. 3) Den kristelige Sædelære, hvorledes en Kristen skal forholde sig mod Gud, sig selv og andre. „Læreren kan til den Ende efter Ordenen antegne og forklare alle de Sprog i det ny Testamente, som indeholder Forskrifter for de Kristne“.

Saaledes skulde den egentlige Undervisning fordeles paa de 3 Klasser; men derefter tilføjes: „For at forebygge al Misfornøjelse hos Lærerne, naar en efter denne Inddeling

fik Begynderne, og den anden de voksne, og tillige for at forskaffe Børnene selv videre nyttig Undervisning, skal de der-værende 4 Informatores efter deres Duelighed og under den af os sættende Skoleopseers Anvisning dele sig i følgende 4 Lectioner, som daglig maa holdes en Time for de Børn, der ere over 12 Aar gamle:

1) I den almindelige Jordbeskrivelse. 2) I Anfangsgrunden til Geometrien, saavidt de ved øjensynlige Exempler kan gjøres begribelige. 3) I den fornuftige Kundskab om Kristendommen, hvor Fortræffeligheden, Sandheden, Vigtigheden og Nytten af de fornemste bibelske Lærdomme lægges Ungdommen for Øjne og ved Eksempler anvendes paa den. 4) I de Pligter, som ere nødvendige til ret at komme frem i Verden, f. Ex. Flid, Sparsomhed, Ordentlighed, Renlighed, Høflighed, Tjenstfærdighed, Overlæg o. s. v.“

Endelig maa det paases, at der ikke kommer for mange i en Klasse, og at ved Undervisningen først alle mildere Straffe forsøges, saasom Beskæmmelse, Degradering o. s. v., før der anvendes Legemsstraffe; thi de „fordærver al Undervisning og gjør den modbydelig og frugtesløs“.

Saaledes lød altsaa Bestyrelsens Undervisningsteorier, og det kan jo ikke nægtes, at de betegner et Fremskridt i Forhold til den foregaaende Periode; men foreløbig blev Praksis ikke vidt forskellig fra, hvad den før havde været. Dog skete den Forandring, at Børnene nu blev inddelt i 3 Klasser efter Dygtighed og Alder, og der blev i Efteraaret 1774 antaget en Edukator, i hvis Instruktion det hedder: „Da det er Opfostringshusets vigtigste Formaal, at de deri optagne Børn vel opdrages og forberedes til fornuftige, duelige og kristeligsindede Borgere, saa have vi for at opnaa dette Øjemed agtet nødvendigt at sætte en egen Inspektør over disse Børns Undervisning og Opdragelse, hvortil vi have udset og udnævnt Hr. Gert Diderich Jørgensen i Tillid til hans Indsigter og til hans os bekjendte Iver for Forbedring i den almindelige Opdragelse“.

Han skal vaage over Inddelingen i 3 Klasser, et Par Gange ugentlig besøge hver Klasse og selv antage sig et Antal Børn, som udmærker sig, til særlig Undervisning; holde

nøje Opsigt med Børnenes Renlighed og Sundhed og passe paa, at de ikke tugtes med Grusomhed eller uden Nødvendighed med haard Medfart bringes til Flid.

Hidtil var der bleven holdt bestemt paa, at Drengene ikke anbragtes i andre Stillinger end dem, Fundatsen omtalte. Men ogsaa i denne Henseende dukker der nu helt ny Tanker op; thi en af Posterne i Edukators Instruks lyder saaledes: „Iblandt de borgerlige Kunster og Haandteringer er Ager- og Havedyrkningen en af de almenyttigste, som kan have en fordelagtig Indflydelse. Da nu Hr. Inspektørens gode Indsigt heri er os bekjendt, saa anbefale vi ham dertil at anføre et Antal Dreng, som han dertil finder skikket, theoretisk og praktisk efter deres Begreb, at det ikke alene kan tjene dem til Legemsøvelse og Fornøjelse, men ogsaa med de voxende Aar til Anledning og Hjælp i deres Næring“.

Den ny Embedsmand fik Lejlighed paa Opfostringshuset, 300 Rd. i Løn, samt 15 Rd. til Brænde. Han var der dog kun et Aars Tid, saa blev han Kasserer i Enkekassen; og man kan derfor ikke vente at finde store Resultater af hans Virksomhed. Han lod til særlig at interessere sig for Havevæsenet og overtog helt Ledelsen af Drengenes Arbejde i Haven, til stor Ærgrelse for Gartner Lejerhoff. Desuden gjorde han nogle Forslag om forskellige praktiske Ting, der vedrørte Drengenes Klæder, Renlighed og Skolegang, som Direktionen i det hele tog Hensyn til. Han fik anskaffet Timeglas, et Tretimers Glas og tre Halvtimers Glas, til Skolen, Lygter paa Sovestuerne og Trapperne o. l.; men da han foreslog, at der skulde være to Lys paa hvert Bord i Drengenes Opholdsstue, erklærede Broust, at det vel ikke var for meget, naar Børnene beskæftigedes med noget nyttigt; men til at sove ved var eet Lys nok, og andet tog den største Mængde af Drengene sig ikke for om Aftenen.

Efter Edukator Jørgensens Afsked blev Embedet ikke besat før et Aars Tid senere, og den Edukator, der da blev ansat, fik langt større Betydning; men hans Virksomhed vil først blive omtalt senere.

Informatorerne, der i forrige Periode havde opnaaet at faa hver sit Værelse, gav Ansøgning om at faa to Værelser



hver, samt Dobbeldøre, fordi der er stærk Træk, og desuden er der aldrig Ro for Drengene, hvis Børster, Kamme, Lysestager o. s. v. staar inde i deres Værelser. Desuden ønskede de Skodder for Vinduerne, da der passerede mange Matroser og Soldater forbi dette afsides Sted, og der kunde være Fare for Overfald. Forstanderen foreslaar i sin Betænkning, at de faar Dobbeldøre, „da det er lidet, der kan fornøje“, og det bliver Informatorernes egen Sag, hvor lidt frisk Luft, de vil have. Derimod mener han, at de ikke behøver to Værelser hver. Han stiller sig ogsaa afvisende til en Ansøgning fra Informator Krenchel, der var bleven gift, om han maatte faa Lejlighed paa Opfostringshuset, skønt baade Sognepræsten og Biskop Hersleb anbefalede det, og de andre Informatorer ønskede det, da de saa kunde spise hos ham og blive fri for selv at koge Te i deres Kakkelovn og lade Middagsmaden hente i Byen.

#### 4. HAANDGERNING.

Endnu gik Klædefabrikken sin sædvanlige Gang under Mad. Rosowskys Ledelse. Ganske vist paalagde Direktionen Forstanderen at sørge for, at hendes Svend ikke behandlede Drengene for haardt, hvad der var bleven klaget over, og dette gav Anledning til, at der skete den Forandring i Reglementets 12te Post, at ingen Dreng, hvad han end havde gjort, maatte straffes anderledes end med Ris paa Børnevis, derimod ikke med „Haanddasker“ eller „Haandkager“ i Hænderne eller paa Kroppen af Risskafterne eller med Tampe. Dette skete paa Forslag af Broust, „da Opfostringshuset er en godgjørende Stiftelse, der ej kan eller bør gjøre sig delagtig i noget ondt“, hvad han for Resten heller ikke mente havde fundet Sted i det foreliggende Tilfælde.

Ellers syntes Direktionen i Begyndelsen at interessere sig for denne Fabrik, og da Broust foreslog at oprette et Farveri og Overskæreri, fik han et imødekommende Svar, da den med megen Fornøjelse saa hans Omhyggelighed for Opfostringshusets Opkomst. Han havde skreven, at han gjorde sig Umage for at fornøje de høje Herskaber, der før havde faaet og

endnu forlangte Klæde fra Opfostringshuset. Men han kunde ikke for Penge nu længere faa Klæde farvet grønt her i Byen, der manglede baade Farvere og gode Appretører, og begge Dele skulde hjælpe danske Uldenmanufakturere op paa Siden af fremmede, hvorom der var skrevet meget i Tidender og Piecer. Derfor var det, han foreslog at anlægge et Farveri og et Overskæreri, idet han haabede, at Lærlinge fra Opfostringshuset derved kunde gavne Publikum, og at Fabrikvæsenet kunde ophjælpes. Ja, han faar endog Lov til at anskaffe to Væverstole foruden de to, der var i Gang. Men Direktionens Bevaagenhed varede ikke længe; thi allerede 1. Novbr. 1774 skrev den til Sekretær Dragun, Forstander Broust og Edukationsinspektør Jørgensen, at da den nu havde sørget for Drengenes Opdragelse og Undervisning, vilde den opfinde og indføre saadanne Forretninger at beskæftige Børnene med uden for Informationen, som kunde være til Drengenes Nytte og Stiftelsens Fordel. Derfor skulde de træde sammen og undersøge Beskaffenheden af Uldvarefabrikken, baade i Henseende til dens Nytte for Drengene og for Stiftelsen. Derefter vilde Direktionen tage Bestemmelse, saafremt de, hvad den formoder, anser en Forandring nødvendig. En Maanedes Tid senere skriver den atter til de tre Mænd, der havde indsendt en Betænkning, der ikke maa have talt til Gunst for Fabrikken; thi Brevet begynder saaledes: „Deres Indberetning af 23. er fuldkommen overensstemmende med det Begreb, vi for længst have gjort os om den i Opfostringshuset værende Uldenfabriks slette Tilstand.

Det vilde være uforsvarligt længere at fortsætte et Anlæg, som paa ingen Maade svarer til de derved havende Hensigter, eller frembringer nogle af de intenderede Fordele, men tvært imod er en Byrde for Stiftningen, som sætter Penge til derved. Vi have derfor resolveret aldeles at ophæve denne Fabrik, hvis Mangler ere alt for betydelige og væsentlige, end at man ved Forandringer kunde vente at udrette noget synderligt . . .“ Hermed var Dødsdommen fældet, meget imod Brousts Ønske, der slet ikke var enig med de to andre, men mente, at Fabrikken burde bibeholdes, da den baade havde gjort stor Nytte og tillige betalt sig, hvad der ogsaa i Fremtiden vilde

ske, naar blot de Varer, som er Kontrabande, hverken blev solgt eller baaren af Danske.

Men der var intet at gøre. Mad. Rosowsky blev sagt op, og det sidste Stykke Klæde, der havde Nr. 401, kom af Væven først i Maj 1775. Men da der var en Del Uld tilbage, bestemte Direktionen, at den skulde spindes og væves under Tilsyn af Læredrengene, og dermed gik Tiden til nogle Dage ind i det følgende Aar, da Klædefabrikationen hørte op. Der var vævet i alt 8458  $\frac{1}{2}$  Alen Klæde og 18925  $\frac{1}{2}$  Alen Kirsey.

I Foraaret kom der kgl. Ordre til, at Dugfabrikken skulde fortsættes, og der var Planer oppe om Anlægget af et lille Strømpevæveri, men Fabrikkens Ophør var en fuldbyrdet Handling, og den kom ikke mere i Gang. Den Kommission, der var nedsat for at undersøge Uldmanufakturen, forlangte efter Kongens Befaling af Forstanderen en Beregning over Uldfabrikkens Udbytte lige fra dens Anlæg. Efter Brousts Beregning skulde den i alt have givet et Nettoudbytte af c. 6000 Rd. Men da Kommissionen ikke fandt hans Balance tydelig nok, opstillede Sekretær Dragun en Beregning, hvorefter Fortjenesten reduceredes til c. 2000 Rd., idet Broust ikke havde medregnet Udgifterne ved Læredrengenes Underhold, Renterne af den i Fabrikken staaende Kapital, Reparationer o. l. Men det viste sig dog altsaa, at Fabrikken ikke havde givet Tab, saaledes som Direktionen havde paa-staaet. Naar denne havde været saa ivrig for at faa den op-hævet, var det, fordi den havde andre Jærn i Ilden, idet den nu ansaa Lærredfabrikation for det ene fornødne.

Allerede i 1771 havde den indkaldt Fabrikmester Gordon fra Aberdeen i Skotland, fordi Hørspinderiet og Lærredvævningen der var bragt til størst Fuldkommenhed. Han skulde lære os Hørhegling og vise Spinderne paa alm. Hospital og i Fattigvæsenets Skoler den rette Maade at spinde paa; tillige skulde han give Drengene paa Opfostringshuset Undervisning i at spinde og væve. Han skulde have fri Rejse herover, fri Bolig paa alm. Hospital og 200 Rd. om Aaret.

I Begyndelsen af 1776 blev det bestemt, at 32 Dreng fra Opfostringshuset skulde hver Dag melde sig hos Uldsorterer Brower paa alm. Hospital og lære Uldplukningen, og da

Lærredfabrikken kom i Gang paa Hospitalet, skulde de undervises af Fabrikmester Gordon, der havde dem fra om Morgen til Kl. 12, samt om Eftermiddagen fra 5—7. Det blev senere ordnet saaledes, at det skulde være Konfirmanderne, der blev delt i 2 Hold, hvoraf det ene gik paa Fabrikken de første 3 Dage om Ugen, det andet de tre sidste. De, der havde Anlæg for dette Arbejde, skulde saa efter Konfirmationen være Læredrenge paa Fabrikken. Dette gav snart Anledning til Uorden, og der kom Klage fra Informatorerne, at Eftermiddagsholdet ofte først kom hjem Kl. 10 à 11, hvorfor de sad i Angst for, at der var tilstødt dem noget paa Vejen. De blev daarligt behandlet paa Fabrikken, og det hændte ofte, at de Læredrenge, der var udgaaet fra Opfostringshuset, bankede dem og brugte skammelige Talemaader, og det kun for at trodse deres tidligere Lærere.

Samtidig med, at Direktionen ophævede Klædefabrikken, bestemte den sig til at oprette en Lærredfabrik paa Opfostringshuset, hvorved den haabede, at baade Børnene, Stiftelsen og Plejeanstalten vilde have Fordel. Det var Meningen, at de to Fabrikker, den paa alm. Hospital og den paa Opfostringshuset, skulde være „som to Grene paa samme Stamme“. Drengene skulde ikke have noget med Hegling eller Spinding at gøre, men Garnet skulde leveres fra Hospitalet, og der skulde stadig holdes 20 à 25 Væve i Gang. Vævermester Hagen, der flyttede ud i Mad. Rosowskys Lejlighed, skulde lede Arbejdet, og Sekretær Dragun have Tilsyn med Fabrikken. Det var særlig Ryberg, der havde været ivrig for denne Sag. Først paa Aaret 1775 havde han fremmet en Plan til Lærred- og Bomuldsmanufakturernes Opkomst i Danmark, og disse Foranstaltninger var kun et Led i denne Plan. Der var allerede bragt en Del Væve fra Hospitalet hen paa Opfostringshuset; men da skete der noget, der gav Direktionen andet at tænke paa, saa denne Lærredfabrik kom aldrig rigtig i Gang.

##### 5. FLYTNINGEN.

Den 19. Oktober 1775 fik Plejeanstaltens Direktion ved Kabinetsordre Befaling til at undersøge, om Opfostringshuset

kunde finde Plads i det ledige Kristians Plejehus i St. Kongensgade, hvorhen det skulde forlægges, for at Søkvæsthuset kunde blive flyttet ud i Opfostringshusets Bygninger. Det gamle Søkvæsthus blev nemlig overladt Generalmagasinet og senere Kanalkompagniet, ligesom alm. Hospital blev givet til det grønlandske Handelskompagni. For Handel og Søfart maatte alt vige, og derfor flyttedes Lemmerne fra alm. Hospital til Sølvgadens Kaserne, hvor ogsaa Beboerne af Kristians Plejehus blev installeret. Først 1785, da Bygningerne i Sølvgaden atter blev Kaserne, kom Lemmerne tilbage til Hospitalet, medens Kristians Plejehus flyttedes til Eckernfærde. Nu føjede det sig altsaa saaledes, at Opfostringshuset meget mod sin Vilje skulde rykke ind i det Hus, der var bygget for Stiftelsens egne Penge, som den i sin Tid havde betalt for at faa Lotteriprivilegiet forlænget.

Forstanderen fik straks Ordre til at opgive Direktionen, hvilke Værelser der var nødvendige til Beboelse, Skole, Fabrik og Sygehus. Han giver en nøjagtig Beskrivelse af alle Opfostringshusets Lokaler og slutter sin Beretning med følgende Ord, der staar som en Afskedshilsen til det gamle Hjem: „Denne Stiftelses Børn, Betjente og herværende Familier har saa at sige været lykkeligere til Dato end andre i Almindelighed og udi Staden boende, hvilket jeg efter mange Aars Erfarenhed har bemærket, og ligger til Grund for, at denne allerhøjpriseligste og allermildeste Stiftelse ikke er etableret paa et usundt Sted. En Mangel er det dog, at Vandet ikke er godt, undertiden er der ikke noget, undertiden er det mudret, undertiden saltagtigt, saa der maa hentes paa den anden Side af Børnehuskanalen eller i Strandgade.“

Efter at Direktionen havde anstillet de nødvendige Undersøgelser, indsendte den sin Forestilling den 27. Novbr. Det viste sig, at Opfostringshusets Bygninger udgjorde 4044 □ Alen, medens Plejehusets var 4188<sup>1</sup>/<sub>2</sub> □ Alen. Værelserne i Opfostringshuset var større og luftigere, men ikke nær saa talrige som i Plejehuset. Der var altsaa Plads nok, især da de Remiser, Hestestalde og Kobaase, der fandtes, kunde omdannes til Lokaler for de forskellige Haandgerninger. Men Opfostringshuset mister foruden de forskellige Gaardsrum, der

udgjorde 5360 □ Alen, den store og smukke Have paa 21780 □ Alen, som det har kostet over 2000 Rd. at faa i Stand, og hvoraf Huset er bleven forsynet med Urter til en Værdi af 10 Mk. om Ugen. Desuden maa det give Afkald paa den udyrkede Plads paa 10400 □ Alen, som med Tiden kunde være bleven meget værdifuld. Endelig vil det komme til at savne Vandet i Kanalen lige udenfor, samt den bekvemme Lejlighed til, at Drengene kan bade sig om Sommeren, hvad der bidrog til deres Renhed og Sundhed, saa at de næsten ikke var plaget af Udslæt, der ellers altid er en stor Plage, hvor mange Børn er samlet. Desuden er der det ny Bageri og Sygehuset. Alt i alt vilde dette Bytte medføre et Tab, der omsat i Penge udgør saa stor en Sum, som Plejeanstaltens Kasse i sin nuværende trange Forfatning ikke formaar at udrede. Den foreslaar derfor, at Opfostringshuset, som uden Anledning fra sin Side maa fravige denne ved egne Midler opførte Ejendom, maa fritages for dette uforudsete Tab, og ansøger om Godtgørelse for 1) Flytningsomkostningerne og Istandsættelsen af Plejehuset, 2) Indretningen af en Sygestue, 3) af et Bageri, 4) af et Bad, 5) Udgifterne ved den ny Assurance, 6) de Bekostninger, der er anvendt paa Haven, 7) Anlægget af den lille øde Plads bag Plejehuset til en Have, 8) de udyrkede Grunde, der af uvildige vurderes til en bestemt Sum. Endelig begærer Plejeanstalten Skøde paa Kristians Plejehus og Sølvgadens Kaserne i Stedet for Opfostringshuset og alm. Hospital.

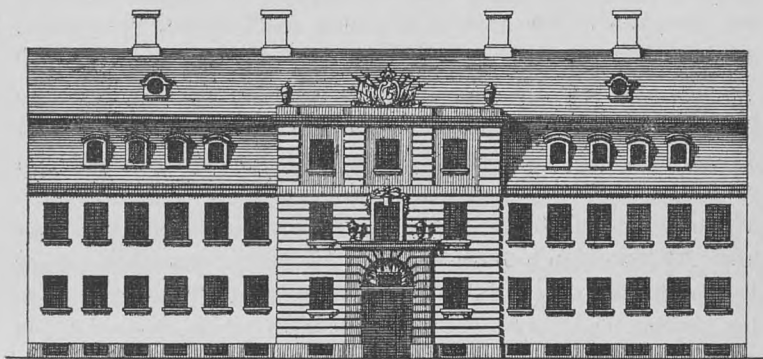
Ved kgl. Reskript af 14. Decbr. 1775 besvares disse Forlangender saaledes:

Udgifterne paa de 4 første Poster skal blive godtgjort, dog først efter nøjeste Overlæg. Femte Post menes at være uden Betydning. Hvad sjette Post angaar, skal Opfostringshuset blive godtgjort en saadan Sum, hvis Renter kan erstatte 10 Mk. ugentlig, men syvende og ottende Post bortfalder.

Det er let at se, at det var et meget tarveligt Bytte, Opfostringshuset saaledes blev tvunget til at gaa ind paa; thi for det første fik det ingen Erstatning for de store ubebyggede Grunde, der kunde være bleven en Rigdomskilde i Fremtiden, og for det andet maatte det flytte ind i det Sammen-

surium af Bygninger, der var ganske uskikket til Hjem for saa mange Drengene, da det var umuligt at have Overblik over dem. Rum var der nok af, alt for mange, da det gav Anledning til, at der, til stor Skade for Stiftelsen, blev givet Husly til ganske uvedkommende Institutioner og Personer, som der alt for ofte vil blive Lejlighed til at omtale i det følgende.

Inden Opfostringshuset kunde flytte, var der en Del Reparationer at foretage, hvis Bekostning beløb sig til et Par Tusinde Rigsdaler, derfor varede det til i Maj Maaned 1776, inden Flytningen kunde foregaa og Drengene rykke ind i de



Opfostringshuset i St. Kongensgade 1775.

Bygninger, der i godt og vel 100 Aar skulde blive Opfostringshusets Hjem, næsten altid under trange Kaar, der undertiden blev saa fortvivlede, at Stiftelsens Bestaaen var truet. Det gamle Opfostringshus stod foreløbig øde og tomt, da Kvæsthuset først flyttede ind næste Aar, og i den mellemliggende Tid blev det bevogtet af den gamle Portner, der blev ved at bo derude foreløbig.

Flytningen gik ikke af uden en stor Ærgrelse for Broust; thi et Par Uger efter at Drengene havde forladt Huset, fik han et skarpt Brev fra Direktionen, der klagede over, at der fra det forrige Opfostringshus var bleven udkastet en Del fordervede Varer, f. Eks. en stor Mængde „forfulede Sild“, saa Politiet havde maattet tage sig af Sagen. Folk kunde let faa

den Tro, at der blev givet Drengene fordærvede Sager, og Direktionen udbeder sig nu en Forklaring, der kan befri ham for Tiltale og al Mislighed. Han er saa heldig at kunne klare for sig, idet han sender en Erklæring fra Spisemesterinden, der skriver, at der maa være en ildesindet Person, der vil styrte hende i Direktionens Unaade ved sin uanstændige Indberetning. Drengene har aldrig faaet fordærvede Sild; men hendes Søn havde paa Spekulation købt 120 Tdr. Spegesild af et Parti, som Ryberg for to Aar siden solgte ved Auktion paa Børsen. Da han ikke havde Plads i sin egen Kælder til mere end de halve, gav hun ham Lov til at lægge Resten ned i sin Brændekælder paa Opfostringshuset. Det var mislykkedes for ham at faa dem sendt til St. Petersborg, og da han i Aar læste i Avisen, at der et Sted var død 16000 Mennesker af at spise gamle Sild, vilde han ikke sende dem bort, men brænde dem til Tran. Da Opfostringshuset blev flyttet, gav han dog Ordre til, at de skulde køres ud paa den nærliggende Renovationsplads; men Folkene havde læsset nogle af dem af ved Vejen; det var det, Politiet havde taget sig af. At hun altid havde bespist Børnene forsvarligt, søger hun at bevise ved at henvise til deres Vægt, Munterhed, Kulør og Sundhed, samt det ringe Antal af døde, hvoraf ingen anden Stiftelse her i Byen kan rose sig. Hun slutter med: „Jeg er Moder til mange Børn og har (om det ellers kan tiltros ringe Folk) et alt for ømt Hjærte og for megen Religion til, at jeg for lumpen Vindings Skyld skulde sætte saa mange unge Menneskers Liv i Fare, selv bedække mine graa Haar med Skam og tilberede mig Graven og Guds Straf.“

Hertil svarede Direktionen kun, at den med Misfornøjelse havde hørt, at Forstanderen havde ladet uvedkommende benytte Opfostringshusets Kælder.

Det ny Opfostringshus havde Udgang baade mod Bredgade og St. Kongensgade. Her laa Hovedbygningen, over hvis Port der blev opsat en Plade af norsk Marmor, hvorpaa der stod: „Det kgl. Opfostringshus for fattige Drengbørn, stiftet af Kong Frederik V d. 29. Juni 1753 og herhid forflyttet af Kong Kristian VII d. 17. Oktober 1775“, saaledes som det staar at læse den Dag i Dag.



Det viste sig snart, at der var meget mere at gøre for Portneren i det ny Opfostringshus end i det gamle, saa det for det meste var nødvendigt at have en af Drengene til at passe Porten; men da Direktionen fandt dette urigtigt, blev der foruden Portneren antaget en Gaardskarl, der fik 7 Mk. om Ugen og frit Værelse.

Nu opnaaede Informator Krenckel endelig at faa Tilladelse til at bo paa Stiftelsen med sin Familie; men efter hans Død blev det ligefrem bestemt, at Informatorerne skulde være ugifte, og at de maatte være belavede paa at miste deres Stilling, hvis de giftede sig. For øvrigt blev der her indrømmet dem to Værelser hver, hvad de forgæves havde ansøgt om tidligere.

Medens de Børn, der døde, før havde faaet fri Begravelse paa Kristianshavn, skulde de nu jordes paa Nikolaj Kirkegaard, hvor der dog kun maatte begraves 4 Lig om Aaret uden Betaling. Døde der flere, maatte de begraves paa Assistens Kirkegaard. Naturligvis gik Børnene heller ikke ud i Frelsers Kirke; men ved kgl. Reskript blev det bestemt, at de skulde høre til alm. Hospitals Kirke. Der var ogsaa en Kirke i det ny Opfostringshus, som i den første Tid blev benyttet til almindelig Gudstjeneste, saa at der skiftevis var Førstetjeneste der og i Hospitalets Kirke. For øvrigt brugtes den, naar der blev katekiseret med Børnene.

Disse saa forresten ud, som da de boede paa Kristianshavn, kun synes det, som Hattens Façon blev forandret paa den Tid; thi i 1777 foreslog Forstanderen, at der blev anskaffet „opstaaende Hatte“ til de Drengene, der Nytaarsdag stod ved de udsatte Bækkener i Kirkerne, og der var bleven anskaffet mørkeblaa Forklæder, som Drengene bar til daglig for at beskytte Hverdagstøjet. Derimod vedblev Klædernes Snit at være det samme, skønt Direktionen i 1776 opfordrer Broust til at gøre Forslag om en anden Façon, hvad han ogsaa gør. Men han beder om, at der straks maa blive anskaffet 197 Veste, ordinære og korte, uden Opslag paa Ærmerne eller Krave om Halsen og Folder i Siderne. De kunde nemlig bæres under de grønne Kjoler, naar Drengene gik ud, og de var bekvemst til daglig. Direktionen havde

ønsket, at Drengenes Veste for Eftertiden blev forandret i Snittet, og at der kom Opslag paa Ærmerne, saa at de egentlig ikke kunde kaldes Veste. I Henhold hertil foreslog Broust, at naar de grønne Kjoler var opslidt, skulde de ny Helligdagsklæder se saaledes ud: Korte Kjoler, lidt længere end Løberkjoler, med Folder i Siderne, smaa, snævre, runde Opslag paa Ærmerne, en lille Krave foroven ved Halsen og Overslag foran fra det øverste til Livet som Rabatter til at knappe op og i. Derunder skulde der af samme Tøj og Farve være korte Vesteforstykker uden Overslag, Lommer eller Klapper, syet til Sidesømmene i Kjolen, saaledes at disse Forstykker kom til at forestille en kort Vest, men Rygstykkerne blev sparet.

Men denne Forandring blev ikke til noget; thi af det Klædereglement, som blev fastslaaet i 1777, kan det ses, at alt er forblevet ved det gamle, hvad Klædernes Façon angaar; men Reglementet bestemmer, at Drengene stedse burde være ens med lige ny og lige slidte Klæder, men da det vilde være vanskeligt at gennemføre denne Lighed, hvis der flere Gange om Aaret blev indlagt Dreng, skulde der herefter kun een Gang, nemlig hver Paaske, holdes Konfirmation og derefter modtages ny Dreng. Helligdagskjolerne skulde holde ud i 9 Aar, Søndagsvest og Bukser i 3 Aar, Kalveskindsbukserne i 6 Aar og et Par Spænder i 8 Aar.

Det lykkedes dog ikke Broust at faa denne Sag tilfredsstillende gennemført, hvad man kan se af et meget skarpt Brev fra Direktionen allerede det følgende Aar. „Det er ikke uden megen Mishag for os“, skrev den, „at man endog fra Publici Side har maattet erfare en Opmærksomhed over Opfostringshusbørnene (tvært imod vore baade skriftlige og mundtlige Ordre) deres slette Forsynelse med fornødne Klæder i dette Aar og fornemmelig til det daglige Brug om Vinteren... Og naar saadant kunde betragtes som væsentlige Pligters Tilsidesættelse i Tjenesten, saa kunde De endnu billig have Aarsag herover at være vores Beslutning forventende, hvorvidt sligt maatte foranledige os til andre Mesurers Tagelse og det fornødnes vedbørlige Bestridelse ved Stiftelsen.“

Den 31. Marts 1779 fik Stiftelsen i bogstavelig Forstand en ordentlig Rystelse, idet et Krudttaarn i Nærheden sprang i Luften, hvorved der anrettedes stor Skade paa Opfostringshuset. Taget blev næsten helt revet af Forhuset og Kirken, alle Ruderne sprang, og de to Stenvaser, der stod paa Altanen over Bygningen, styrtede ned. Skaden vurderedes til c. 1000 Rd., og Broust fik Ordre til at fremskynde Istandsættelsen saa meget som muligt. Men da Direktionen efter en Maanedes Forløb, dels ved Meddelelse fra anden Side, dels ved personligt Eftersyn var bleven overbevist om, at Arbejdet ikke blev drevet med tilstrækkelig Kraft eller Omhu, sendte den Broust en Skrivelse, der sikkert ogsaa har forvoldt ham en Rystelse, idet den ligefrem truer ham med Afsked. Direktionen udtaler nemlig, at den i Anledning af denne Sag og i Erindring om tidligere Mislighed ikke kunde skjule sin „grundede Befrygtsomhed at lade Opfostringshuset under saadan Deres Inspektion fremdeles blive henstaaende. Men som det vilde være os ukjært at nødsages til andre Midlers Tagelse, som maatte være Dem videre ubehagelig, har vi dog alene for denne Sinde villet melde Dem det anførte under Forhaabning af Deres bedre Vigilance og Nøjagtighed efter Deres Pligter for den følgende Tid, paa det Huset kunde holdes i den Orden, Tilstand og Sikkerhed, som Anordningerne, vores Resolutioner og hensigtsmæssigt Forhold tilsige, saa at videre ubehageligt for os og Dem kunde afværges.“

Broust svarer, at han har gjort, hvad der kunde gøres. „Skulde der være nogen, der tragter efter min Forklejnelse“, slutter han, „følger deraf, at jeg som en næsten 26 Aar gammel Betjent ved Stiftelsen gives Lejlighed frem for nogen anden Betjent at vorde hørt og mig mit Forsvar efter Landets Lov forbeholden.“

Det kan ikke nægtes, at der er kommen en anden Tone ind i Forretningsgangen nu, end den der kendes fra Bernstorffs Tid. Det er jo muligt, at Broust mere føler sig som den erfarne over for den ny Direktion, maaske er han ogsaa i Aarenes Løb bleven noget sløvet og har mistet det skarpe Blik for den Renlighed og Orden, der skulde til. Men Ryberg, den selvgjorte Mand fra Salling, havde vel ogsaa mere

ru og haarde Hænder end den humane, fint dannede Bernstorff. Sikkert er det, at Ydmygheden i Brousts Breve er bleven afløst af en mere sikker Tone, og paa den anden Side savner man flere Gange den hensynsfulde Form i Direktiøns Henvendelser.

Ganske morsom er en lille Meningsudveksling mellem Direktionen og Forstanderen i Anledning af en Festlighed, der havde fundet Sted hos en af Stiftelsens Betjente. Direktionen skrev til Broust og Edukationsinspektøren:

„Da man dels ved Foranledigelse af et Avertissement i de offentlige Tidender, dels og ved anden Beretning fra uvedkommende har erfaret, at i Opfostringshuset skulde være holdt en Art af nogle publique Selskabeligheder, gelegdet bl. a. med Dans eller deslige, som ikke i saadan Stiftelse kunde agtes passende, saa endskjøndt det ikke er vores Hensigt at formene nogen paa en med Stiftelsen passende Maade at samles med sine Venner og gode Bekjendtere, har De herover nøjagtig Underretning at indsende, da efter Omstændighederne vores nærmere meldende kunde ventes.“

Herpaa blev der sendt følgende Svar, der er skrevet af Edukator:

„Den her i Huset værende Medicus indbød nogle af sine Venner paa et Aftensmaaltid og derefter fornøjede sig hos ham paa en Maade, som ingen sædelige Folk mere tager i Betænkning at kalde tilladelig. Dette er alt, hvad uvedkommende herom har kunnet forebragt. Og da den høje Direktion under 12. ds. uventet har beordret os at indgive nøjagtig Underretning herom, meldes, at Selskabet bestod af nogle honnorable Personer af begge Kjøen, som fornøjede sig med Dands i den indbydendes Værelse, som er inderst i Baggaarden. Hvorvidt denne Samling ellers kan kaldes publique er os ubekjendt; men dette vide vi, at Orden og Velanstændighed i alle Maader blev iagttaget af denne smukke Forsamling og uden Anstød kunde betragtes af enhver. Ingen kan tro, at der skulde conniveres med Sammenkomster, som i mindste Maade vilde stride mod Dyd og Ærbarhed, eller med ringeste Skin kunde formenes at være den Ungdom til moralsk Skade, som vi saa meget bestræber os for at anbringe til Religion og gode Sæder, og som vi kan forsikre, alle med egne Exempler søge at foregaa.“

Direktionen lod sig dog ikke overbevise af disse Grunde, men skrev tilbage:

„Betræffende endvidere Deres Forklaring under 18. hujus angaaende den i Opfostringshuset holdte Selskabelighed med Dands, da

ligesom det sidste kunde paa sit Sted inden Sædelighedens Grændser ikke være stridende, saa findes det dog ej derfor passende paa de fattige Drengbørns Opfostringshus, og altsaa for Eftertiden ikke kunde finde Sted ved Sammenkomster der i Huset. Hvad uskyldig Leg, og saa at holde Dands mellem Børnene i deres Fritimer under Opsyn, til tjenlig Legemsbevægelse derimod angaar, da bliver saadant fra andet Synspunkt at betragte, ligesom man og aldeles paa ingen Maade ville formene Stiftelsens Foresatte anden anstændig Selskabelighed eller Samkvem med Venner og bekendte der hos sig, som forhen meldt.“

#### 6. EDUKATIONSINSPEKTØR.

Baade Embedet og Navnet Edukationsinspektør stammer fra Filantropinismen og blev hurtig bragt her til Landet gennem Basedows Skrifter. Som tidligere nævnt var der allerede gjort Forsøg paa Opfostringshuset med en Edukator, der dog efter et Aars Forløb gik over i anden Stilling uden at have efterladt sig videre Spor. Men i Efteraaret 1776, da Stiftelsen var kommen til Ro efter Flytteuroen, meddelte Direktionen Broust, at den i allerunderdanigst Efterlevelse af kgl. Reskript af 2. Oktober havde antaget Kapellan ved Vartov, PETER BAAGØ, til Optragelsesinspektør ved Opfostringshuset, og at alle skulde vise ham „den Behjælpssomhed i alle Maader, at vores gode Hensigter med dette for Opfostringshuset betydningsfulde Embede kunde opnaaes, hvilket især Informatorerne om hannem som deres Foresatte betydes“. Forretningerne fordeles mellem Broust og ham saaledes, at Forstanderen har Ansvar for Drengenes Ind- og Udskrivning, deres Tøj og Spisning, har Tilsyn med Oldfruen, Spisemesterinden og Fabrikmestrene. Undervisningsinspektøren sørger for Undervisningen, at Drengene kommer op og i Seng til rette Tid, og at de forretter deres Andagt. Han og Forstanderen maa efter Informatorernes og Fabrikmesternes Erklæringer enes om at fordele Drengene til Undervisning og Arbejde, og Direktionen tvivler ikke om, at de vil enes baade herom som om alt andet. I hans Instruks, der til Dels er ligelydende med den forrige Edukators, men gaar langt mere i Enkelt-heder, foreskrives det ham, at han skal undervise Børnene nogle Timer i Religionens fuldkomnere og praktiske Kund-

skab, i Retsindighed og borgerlige Dyder og i det mindste een Gang om Maaneden holde Katekisation. Han skal være til Stede ved Morgen- og Aftenbønnen og saa vidt muligt ved Bordet. Han skal ogsaa have Tilsyn med Drengenes Renlighed, og baade han selv og de, der er ham undergivne, skal være ordentlige i Klæderne. Han skal sørge for, at Børnene i deres Fritimer faar den nødvendige Bevægelse, saa vidt muligt i fri Luft, og naar Aarets Tid og Vejret tillader det, skal de et Par Gange om Ugen under Opsigt af en eller to Informatorer spadserere uden for Porten „for der at øve sig i anstændige og saadanne Lege, som giver Lethed og adressé uden dog at give Anledning til Uenighed eller Uorden. Derimod tillades ikke Børnene nogen Udgang af Stiftelsen, endnu mindre Omløben i Byen, undtagen det maatte være til at hente Informatorernes Spise, eller engang imellem efter Nødvendighed, og naar de af saadanne deres Venner eller paa-rørende, som de med Sikkerhed for deres Sæder kan betroes til, selv forlanges hjem, da de igjen selv bringe dem tilbage til Stiftelsen. Dog maa saadan Udgang ske meget sjælden og i Almindelighed aldrig tillades noget Barn at gaa ud af Stiftelsens Port uden Educationsinspektørens eller i hans Fraværelse den ældste af de tilstedeværende Informatorer deres skriftlige Tilladelse“. Det indskærpes ham ogsaa, at Børnene ikke maa straffes for haardt. „Overalt skal Ungdommen saa lidet som muligt ved Slag og haarde Tugtelsler bringes til deres Pligt, men ved Ærekjærlighed, Præmier, Fortrin og fornuftige Forestillinger formaaes til Flid og gode Sæder, og ved Beskjæmmelse, Skam, Forhaanelse og Udelukkelse fra anstændige og tilladte Fornøjelser holdes fra det modsatte“. En af Instruksens Bestemmelser lyder saaledes: „Naar nogen af Drengene udgaar fra Stiftelsen og nyder det sidste Maaltid Mad, er Inspektør til Stede og ved en kort Tale opmuntrer dem til Taknemlighed for det dem her beviste gode, til Troskab og Flittighed i hans Tjeneste, men især til sand Guds-frygt i Liv og Levned, hvorpaa Drengene svare med en kort Taksigelse og et godt Løfte. I Inspektørs nødvendige Forfald sker det ved den ældste Informator ved Stiftelsen.“ Endelig paalægges det ham, at hvis der er nogen Dreng, der

har særlige Gaver, skal han efter Overlæg med Informatorerne anmelde det, da det er Direktionens Ønske at befordre enhver Velfærd efter hans Ønske og Geni.

Det kan siges at være i god Overensstemmelse med denne Instruks, at Baagø straks fik anskaffet en Ærestavle og et Skambrædt. Den første skulde udstyres smukt og hænge i den øverste Ende af Spisestuen, og paa den skulde de flittige og gode Børns Navne prange. Skambrættet derimod skulde males sort over det hele og hænges op lige inden for Døren, og paa den skulde opskrives Navnene paa de „nachlassige og vanartige“. Han tænkte derved at kunne faa legemlig Straf indskrænket, men i disse Aar skete det dog ikke sjældent, at nogen maatte staa Skoleret, som sædvanlig dog mest konfirmerede Drengene.

Baagø var en virksom Mand og ivrig for at indføre Forbedringer, men naturligvis var ikke alt, hvad han fik indført, lige velset, og der kom snart Klager over, at Drengene nægtedes Tilladelse til at komme ud Søndag Eftermiddag, hvortil Baagø svarede, at han kun handlede efter Reglementet, det var urimeligt at klage over Strengthed, da Børnene nu blev behandlet langt mere lemfældigt end i tidligere Tid.

Da Stiftelsen skulde flyttes, havde Informator Langgaard indgivet en Ansøgning om at blive fri for Tilsyn med Børnene. „I Anledning af Opfostringshusets forestaaende Flytning“, skriver han, „men især paa Grund af min i 14 samfulde Aar udstandne daglige Møje og megen Besværlighed i min Informator-tjeneste, ansøges indstændig til nogen forønsket, ja højst fornøden Lise og Formindskelse i mit Arbejde for Eftertiden at maatte tilstaaes fuldstændig Dispensation for den Informatorerne endog udenfor Skoletiden vexelvis paaliggende og for enhver Student, men især for en gammel og udtrækket Skolebetjent af adskillige Aarsager helt fortrædelige Generalopsyn med Stiftelsens samtlige og især uregerlige Drengene, saa Tilsynet forrettes af de yngre Informatorer“. For øvrigt ønskede han helst, at Direktionen vilde ansætte ham i et andet Embede. Broust kunde ikke tilraade at fritage ham for Inspektionen, men anbefalede ham til Forflyttelse, da han „som 14 Aar gammel Informator kjedes ved Tiden og daglig Omgang

med Børn“, og hans Hørelse desuden var tagen af. Da han senere gentager sin Ansøgning og paaberaaber sig, at han havde haft Koldfeber, og dette Tilsyn hver 4de Dag var „meget empfindelig for Sindet“, og da desuden Baagø anbefalede ham, blev der tilstaaet ham en Interimsadjunktus, der varetog hans Embede, til han blev Konsumptionsforvalter i Holbæk.

Det gamle Forslag om at ansætte en Adjunktus, der kunde læse, naar en af Informatorerne var syg, og som kunde overtage et vist Antal Børn, saa at der ikke blev for mange i hver Klasse, fører Baagø frem paany. Det lykkes dog ikke at faa det gennemført; derimod faar han Lov til at maatte oprette en Abc-Klasse, da der var alt for mange Børn i 1. Klasse, fordi ingen af dem gik til Arbejde. I denne Forbedelsesklasser skulde to dygtige Drengene undervise, som derved kunde dannes til senere at blive Skolemestre.

Vigtigere var det, at Baagø endelig fik ordnet det gamle Spørgsmaal om en Person, der skulde have Tilsyn med den daglige Orden og Renlighed, hvad der altid var faldet Informatorerne besværligt. I sit Forslag anfører han, at Lærerne mener, at disse Sager ligger uden for deres Omraade, og han finder, at denne Mand passende kunde kaldes Pyntemester. Direktionen tiltræder Forslaget, og Wendt begrundet sin Tilslutning med, at Informatorerne ikke efter mange Timers nøjsommelig Information er skikkede til at have Opsyn, hvad de heller ikke altid er duelige til, da der ved deres Ansættelse tages andre Hensyn; men hvor saa mange Børn er samlet, er en næsten pedantisk Nøjagtighed nødvendig.

Direktørerne overvejede, hvad Navn der skulde gives denne Betjent. En af dem fandt, at Navnet Pyntemester ikke var træffende paa Grund af „den fruentimmerlige Finhed dette Ord Pynt synes at medføre og ved første Hørelse maaske falder lidt fremmed i Forhold til Drengbørn“. Af andre Navne foreslaaes Tilsynsmand, Opseer, Kommandemester og Hævdemester; men da dette sidste var det samme, som ved Vajsenhuset kaldtes Hægemester, syntes Baagø ikke om det. Der blev ogsaa foreslaaet at kalde ham Hævdholder, Arrangermester, Dagmester.



Enden blev, at han snart blev kaldt Pyntemester, snart Hævdemester eller Hægemester. Den første, der kom til at beklæde den Stilling, var en fhv. Kommandersergent Brandt, der blev antaget i Sommeren 1777 for 80 Rd. aarlig samt fri Bolig paa Stiftelsen.

Af hans Instruks anføres følgende:

Han skal stadig have Drengene under sin Opsigt i Fritimerne og følge med, naar det under en af Informatoreernes Ledelse tillades dem at spadserere i Marken.

Han skal ikke blot sørge for, at Børnene holdes ordentlige i Klæder og Pynt, Renlighed og Nethed, men ogsaa selv i alle Forhold vise saadan Anstændighed, at de kan tage Eksempel af ham. Han maa ikke bruge Skældsord eller ryge Tobak blandt dem, hvorved han kan komme i Ringeagt. Han skal med en munter Anstændighed og Lemfældighed blandet med Alvorlighed søge at vinde deres Agtelse, og Opsynet maa ikke forrettes med nogen unaturlig eller upassende Tvang.

Han skal dele Drengene i Hold paa 10, og af hvert Hold skal den ældste og paalideligste ansættes som Formand ved Paaklædningen under Hævdemesterens Nærværelse. Han sørger for at faa dem op om Morgenen og mønstrer dem før Bønnen, hvorefter de spiser Frokost og i Stilhed efterser deres Lektier. Paa samme Maade sørger han for, at de bliver vadsket før Middagsbordet, og efter Aftenbønnen overværer han Lektielæsningen og paaser, at de gør deres Sko rene og krøller Haaret op. Onsdag og Lørdag paaser han, at Sove-, Læse-, Spise- og Arbejdsstuerne vekselvis bliver fejlet og udluftet af Drengene.

Der gives nøjagtige Forskrifter for Tidens Inddeling ved Klokkesignaler, som besørges af Gaardskarlen. Der ringes op Kl. 5 om Morgenen, derefter ringes der til Bøn, Kl. 8 til Skole, Kl. 11  $\frac{3}{4}$  faa Slag med Klokken til Vadskning, Kl. 12 helt Tegn til Bords, Kl. 2 til Skole, Kl. 6  $\frac{3}{4}$  Klemtning til Vadskning, Kl. 7 helt Tegn til Aftensmad, Kl. 9 eller 10 til Sengs.

Det viste sig snart, at det ikke var let at faa denne Post godt besat. Allerede efter to Aars Forløb beder Hævdemester Brandt om sin Afsked, skønt han har forrettet sin Tjeneste

„pligtskyldigst, som han kan forsvare for Gud, hans Majestæt og Direktionen, i den Tid han har haft den Ære at staa ved Stiftelsen“, men siden han ikke er Baagø behagelig, og det uden hans Yndest er umuligt at være ved Stiftelsen, kan han ikke blive der længere. Ogsaa de følgende Pynthemestre bliver i Reglen kun kort Tid i deres Stilling. Det siger sig selv, at Informatorerne herved lettedes meget. Dog blev de ikke fritaget for som sædvanlig at have Inspektion, men denne blev nu ikke den Byrde for dem, den hidtil havde været.

Det skyldtes ogsaa Baagøs Forslag, at Opfostringshuset nu begyndte at højtideligholde Stiftelsedagen, hvad hidtil ikke var sket. Direktionen gaar ind paa hans Forslag, da den mener, at Børnene derved opmuntres til Taknemmelighed mod Gud og Kongen for det gode, de nyder, og erindres om deres Pligter og om Flid og Arbejdsomheds Nytte. Der kunde ogsaa ved den Lejlighed uddeles Præmier, men saa maatte der nogle Uger før finde en Overhøring Sted, for at Direktionen kunde faa Tid til at bedømme, hvem der skulde have Præmie. Det blev først foreslaaet at uddele Medaljer til at bære paa Brystet i et Baand, og hvori var præget: Flittigheds Belønning. Men Baagø mente, at efter Drengenes nuværende Tænkemaade vilde den Belønning ikke gøre stort Indtryk. Ryberg foreslaar derfor, at der gives Bøger, særlig vil han anbefale; „Kort Begreb af alle Videnskaber“. Andre kunde faa „2 danske Species af de nye“.

Det vil heraf ses, at det var Stiftelsedagens Fejrelse med dertil hørende Præmieuddeling, der foranledigede, at der hvert Foraar blev holdt en Eksamen, som Direktionen overværede, saaledes som det sker den Dag i Dag. Den første af disse Eksaminer fandt Sted den 25. Juni 1777, og nogle Dage efter højtideligholdtes Stiftelsedagen, hvorom Forstanderen lod indrykke en Beretning i „Adresseavisen“ og Brødrene Berlings tyske Aviser.

Den lød saaledes: „Da Directionen for den kongelige Plejeanstalt haver holdt det billigt, at Opfostringshusets Stiftelsedag aarlig med Højtidelighed bør erindres til Guds Ære, Stifterens Ihukommelse, Skjønsomhed mod Majestæten Beskyttelse, samt Gavnildhedens Rosværdighed, Opmuntring

for Børnene til gode Sæder, Flid og Arbejdsomhed, saa gik samme for sig første Gang i Dag i den i Stiftelsen staaende Kirke, i den høje Directions, samptlige Betjentes og én Del andres Nærværelse.

Efter at den Psalme: I Jesu Navn . . . . . var afsunget, traadte hans Velærværdighed Hr. Baagø for Alteret og derfra holdt en Opmuntrings Tale om den gode Opdragelses vigtige Indflydelse paa det kristelige og borgerlige Liv. Førrend Talen ganske blev sluttet, blev af 3 dertil udsete Drengene oplæst med tydelig Røst nogen af Davids Takkepsalmer, derpaa blev sluttet med Ønske over Kongen, det ganske kgl. Hus, Stiftelsen, den høje Direction etc. etc. Til Beslutning blev sunget: Mit Barn, frygt den sande Gud.

Efter at denne Højtidelighed var til Ende, uddelte Directionen Præmier til Belønning for dem, som ved sidste offentlige Overhørelse havde udmærket sig, og derpaa bleve disse 230 Drengene bispiste til Middag med Risengrød og Oksesteg“.

Saaledes var Programmet for den første Stiftelsesfest, og paa samme Maade fejres den endnu med Sang, Tale, Præmieuddeling, Risengrød og Oksesteg. Der uddeles dog ikke nu saa mange Præmier som dengang, og saa er de betydelig mere værdifulde. I de første Aar var der i Reglen over 20 Drengene, der blev udmærket ved Præmier til en Værdi af 20—24 Sk.; men det forhøjede vel Værdien, at Direktørerne skrev deres Navne i Bøgerne og overrakte dem med nogle opmuntrende Ord. Foruden den ovenfor nævnte Bog, der i disse Aar stadig gives som Præmie, uddeltes ogsaa „Anvisning til Dyd“, „Religion for umyndige Børn“, „Naturlæren for Begyndere“ o. s. v.

Undertiden blev der ogsaa uddelt Belønninger af andre Grunde end Flid, saaledes bestemte Direktionen et Aar, at de 25 Drengene, der havde bevaret deres Dagligtøj bedst, skulde have et Par smukke Metalspænder à 2 Mk.

Saa længe der var nogen Edukationsinspektør ved Stiftelsen, holdt han hvert Aar Talen, senere blev det Skik, at det gik paa Omgang mellem Informatorerne. Der findes endnu en Del af disse Taler, der giver et godt Billede af de

forskellige Tidens vekslende Smag i Retning af Talekunst. Enkelte af dem blev trykt, deriblandt netop Baagøs Tale paa den første Stiftelsesfest. Den er alt for lang og efter vor Tids Begreber for kedelig til at gengives helt. Begyndelsen lød saaledes:

„I have fremstillet Eder, haabefulde unge! for at bevidne, hvad Glæde I føle paa denne Dag, vi holde hellig, til første højtidelige Erindring om dette Opfostrings- eller Opdragelseshus, som i Dag for 24 Aar siden er stiftet af den store og udødelige Kong Friderich den 5te. I ville frembære Eders glade Tak for den allerhøjeste, der sørgede for Eder i Eders Forvildelse, som førte Eder tilbage ind i dette Hus at opdrages til gode Kristne og Borgere. Eders Ansigter og det Liv, der viser sig i Eders Miner, vidne om den Glæde, der hersker i Eders Hjærter. Jeg er befalet at tale til Eders Opmuntring; men hvad er mere overensstemmende med Stiftelsens Hensigt og det Embede, jeg her fører, end at tale om Opdragelsen“.

Derpaa følger den egentlige Tale, hvor han udvikler de Sandheder, som vel enhver Taler til enhver Tid under lignende Omstændigheder vilde fremføre, men vidt og bredt efter Tidens Smag med Henvisning baade til Sparta og Athen.

Saa følger Mindeordene om den kgl. Stifter: „Hele Verden betragtede Friderichs brændende Nidkjerhed for Religionen og saa med ærefuld Forundring, hvorledes hans søgte baade at være en gudfrygtig Konge og en stor Konge.

Endog til den forladte og fattige Ungdom rakte hans Forsorg. Han hørte, hvorledes disse opvokste i Lediggang, Vankundighed og fordærvede Sæder . . . Den Ild, som længe havde ulmet i Kongebrystet, udbrød i fuld Lue hos ham: Han opretter denne Stiftelse . . . Kan noget være større Vidne om Friderichs Visdom og ædle Hjærte. Opfostringshuset vidner om begge Dele. Hvad for Visdom hersker ikke i dets Plan? og med hvor stor Statskyndighed bringes det ej til Fuldkommenhed . . . Han taler derom med sine ypperste Mænd, og enhver, besjælet af den helligste Ild, at se dette store Øjemed opnaaet, som kunne svare til en Del af Frankrigs og Tysklands offentlige Indretninger for Ungdommen, meddeler ham

sine Tanker paa den Maade, de skyldede Monarken og Fædrelandet. En Bernstorff, som paa saa mange Maader har gjort sig fortjent af Fædrelandet, og hvis Navn skal blive lige saa længe i hellig Erindring hos os som Redelighed og Menneskekjærlighed agtes for en Dyd blandt Nordens Sønner, blev befalet den øverste Opsigt. En Del af de anseligste Borgere i Hovedstaden, beærede med fortjent Rang, faa med ham Del i den første Bestyrelse. Alting blev foranstaltet og Begyndelsen gjort med utrolig Fremgang.

Spillet\*) bliver oprettet, og som et Træ plantet ved Siden af Opfostringshuset voxer det op og udbreder sine skyggefulde Blade derover, indtil det ved en fremmed Insekt\*\*) blev stukket i Roden og mistede sin Kraft.

Borgere kappedes med Borgere at understøtte dette, alene for den fattige Ungdoms Skyld, hvis nyttige Opdragelse der ved skulde besørges. Hvor rørende var ej Borgerens Ord, der ej havde været lykkelig, naar han bevidnede sin Fornøjelse over den Fyldestgjørelse at have bidraget til disse umyndiges Opdragelse til Efterslægtens almene Nytte, og han fandt Glæde i sit Tab.

Kongen skjænker selv en anelig Sum til dens Begyndelse og en Del af Landets ægte Patrioters og Menneskevenners forøgede den med frivillige Gaver. Saaledes begyndte denne Stiftelse, som i Indretning og kongelige Benaadninger for den her indsatte Ungdom kjender faa sin Lige i Europa. Den blev i Dag for 24 Aar siden stiftet for 200 fattige Drengeskolebørn. Dens Hensigt blev bekjendt over alt, og alle taledes om Kongens Visdom og Naade og velsignede baade Kongen og Stiftelsen.

Og vi velsigne endnu den store Stifter og de redelige Mænds nidkjære Bestræbelser, som udførte hans vise Plan. Hos Monarken selv og hos dem alle finde vi de ømmeste Følelser, den reneste Menneskekjærlighed og den største Nidkjærhed, som kan bo i høje og ædle Sjæle. Hvilke Lovtaler fortjene de? Hvor ærværdige bliver ej deres Navne for Efterslægten? Kunne de kun værdig nok ophøjes! Dog, de var af

\*) Lotteriet.

\*\*) Struensee eller Talotteriet.

det Slags, medens de levede, at de ej behøvede dette, mindre nu, da de ere ophøjede til en højere Rang“.

Derpaa takker han Kristian VII, idet han siger: „Lige-  
som det var hans højssalig Hr. Faders kjæreste Yndling og af  
alle hans offentlige Stiftelser den største, den vigtigste og  
den værdigste, saa er den endnu vor store Kristians bedste  
Planteskole for tilvoxende Mænd af den ringere Borgerstand“.

Fra nu af blev den 29. Juni imødeset med Længsel af  
alle Børnene; thi var der end ikke Haab om Præmie for det  
store Flertal, saa var der dog den gode Mad, hvad der ikke  
havde lidt at sige, da det var den eneste Gang om Aaret, der  
vankede noget uden for den daglige Kost. Men for Stiftelsen  
fik Dagen ogsaa Betydning, derved at den stadig mindede  
Omverdenen om Opfostringshusets Tilværelse.

Det saas straks, idet de daværende Tidsskrifter, som  
„Kritisk Tilskuer“, „Lærde Efterretninger“ og „Ny kritisk  
Journal“ omtalte Stiftelsen og Baagøs Tale, hvis Form synes  
at have behaget dem. Derimod bemærker et af dem, at da  
Opfostringshusets Oprettelse stod i nøje Forbindelse med den  
Opmuntring, der tidligere blev givet nyttige Fabrikker og  
Manufakturur i Danmark, havde det været ønskeligt at  
erfare, hvorvidt dette Hovedøjemed hidtil var opnaaet, og  
hvad Nytte vore Fabrikker og Manufakturur i saa mange Aar  
havde haft af Opfostringshuset; og tillige havde det været rart  
at faa noget at vide om, efter hvad Plan Opdragelsen i Op-  
fostringshuset blev ledet.

I dette Aar blev der indført Tegning paa Opfostrings-  
huset, dog endnu kun for et mindre Antal Dreng. Allerede  
om Foraaret havde Økonomi- og Kommercekollegiet meddelt  
Direktionen, at Bygmester Rosenberg, der havde oprettet et  
Etablissement for Haandværkernes Opkomst i de danske Sta-  
ter, var bleven tilstaaet 50 Rd. til en Tegner for at lade  
informere Haandværkslærlinge, og Kollegiet ønsker, at Dreng  
i Opfostringshuset, der har Lyst til Haandværk, undervises i  
Tegning, før de kommer i Lære. Samme Efteraar tillader  
Kongen, at der maa undervises i Tegning, og Rosenberg fore-  
slaar at udtage 5 Dreng af hver Klasse, altsaa 20 Dreng  
ialt, der under Baagøs Opsigt bliver undervist af en Tegne-

lærer Guione et Par Timer om Eftermiddagen 3 Gange om Ugen. Senere faar Forstanderen Ordre til at forhandle med Rosenberg, naar Drengene sættes i Lære, da de Drengene, der har Anlæg for Tegning, skal sættes i Professioner, hvor disse Anlæg kommer til Nytte. I Kontrakterne skal Mestrene forpligtes til, at Drengene i Læreaarene faar Lov at søge Tegneskolerne paa Charlottenborg.

#### 7. DRENGENES ARBEJDE. SUNDHEDSTILSTANDEN. LÆRLINGE.

Den Lærredfabrik, Direktionen havde været saa forhippet paa at faa oprettet, blev aldrig til noget, og Klædefabrikken, som var bleven ophævet, blev ikke sat i Gang igen, skønt Kongen havde befalet, at den skulde drives jævnsides med Linnedvæveriet. Direktionen blev opfordret til at skynde paa den tidligere omtalte Fabrikkommission, da den „vel ikke er anordnet til at gøre en ganske Halte i Anstaltens Fabrikvæsen, men for at foreslaa en Forbedring“. Men lige meget hjalp det. Noget skulde Drengene bestille, og derfor blev der givet Etatsraad Kofoed et imødekommende Svar, da han som Direktør for den kgl. Uldfabrik foreslog, at Drengene for Beting skulde spinde Uld for Fabrikken, der fandtes uden for Kongens Have i Guldhuset, saaledes kaldet efter den italienske Doktor Beer, der var kommen herind under Frederik III og havde haft Laboratorium der. Drengene gik dog ikke ud paa Guldhuset, men der kom Koner derfra ind paa Stiftelsen, hvor de kartede Ulden og havde Opsyn med, at Drengene spandt.

Dette var i alle Henseender et meget uheldigt Arrangement og gav idelig Anledning til alle Haande Klager. Før var det Tøj, Drengene brugte, bleven vævet paa Opfostringshuset, nu maatte det købes i dyre Domme, snart paa Guldhushandværet, snart paa Collins Fabrik, og ved Spindingen tjentes der kun 3 à 400 Rd. om Aaret, skønt der arbejdede 120 Drengene, der spandt de 3 Dage og var paa Skole de 3. Langt værre var det dog, at det var et meget usundt Arbejde især om Sommeren at sidde og spinde i en gennemtrængende Tran-

lugt, desuden klagedes der over, at de Folk, der sendtes fra Fabrikken, havde en daarlig Indflydelse paa Børnene. Disse Forhold bevirkede, at Broust og Baagø indtrængende opfordrede Direktionen til, at Spinderiet maatte blive ophævet jo før jo hellere, da det havde en skadelig Indflydelse baade paa Sundhed og Sæder. „Det er Pligt at melde“, skriver de, „at Drengenes Sundhed lider formedelst den idelige usunde Lugt af Tran, hvormed Gulldhusets Uld præpareres, og de blive vist ej befriede for Udslet og anden Usundhed, naar dette Arbejde bliver ved. Vi tro, det er Aarsag til mange af vore Børns slette Udseende, da de, der ej arbejde der, har sundere Udseende. Denne Skade for Sundheden gjør, at der næppe kan loves saa stærk en opvoksende Slægt, som Staten fra saadan et Plantedsted billig gjør Fordring paa. Men saa er der deres Moralité, formedelst daglige Uordener paa Spinderiet, som ere saa forargelige, at de udslette det gode, som med Umage indprentes de unge. Disse Uordener kan ej undgaaes, naar der skal arbejdes paa en fremmed Fabrik og tages mod, hvad Folk derfra sendes“. De foreslaar derfor, at der oprettes en egen Fabrik paa Stiftelsen, som svarer til Fundatsens Bud. Men Direktionen tog slet ikke Hensyn til denne Forestilling, der dog ellers var alvorlig nok, og i mange Aar vedblev Uldspinding at være Drengenes vigtigste Beskæftigelse uden for Skoletiden. Man forstaar saa godt, at der kunde være Misfornøjelse blandt Drengenes Forældre over dette Arbejde; men heller ikke hertil blev der taget Hensyn, og da en Fader bad Direktionen, om hans Søn i Stedet for at spinde maatte lære at tegne og modellere paa Akademiet, fraraader Forstanderen at give Tilladelse dertil, skønt Wiedewelt erklærede, at han vilde modtage ham. Direktionen fik snart en sørgelig Bekræftelse paa, hvad Broust og Baagø havde udtalt om den Fare for Børnernes Moral, der var forbunden med Spinderiet. Det blev opdaget, at en Dreng i længere Tid havde stjaalet fra den Kone, han havde Lov at besøge om Søndagen, og alle Tyvekosterne solgte han til to af de Kvinder, der kartede paa Opfostringshuset. Gulldhusets Direktion foreslog da, at der slet ikke skulde sendes Kartersker ind paa Stiftelsen, men at de største Dreng skulde karte Ulden, og de mindste spinde den. Men



det fraraadede Broust, da han mente, det vilde give Anledning til Splid mellem Drengene, han vilde saa hellere have, at alt blev ved det gamle. Man faar uvilkaarlig Indtrykket af, at Forstanderen efterhaanden er bleven noget sløvet og stivnet i Formerne.

Det var ved samme Tid, det kom for Dagen, at alle 5 Gangkoner havde stjaalet af Drengenes Skjorter, een af dem havde taget 82 Stykker, og da hun desuden havde gjort sig skyldig i Drukkenskab og skadeligt Spil i Tallotteriet, fik Broust af Direktionen Tilladelse til at være Oldfruen behjælpelig med at faa hende arresteret, og Enden blev, at hun maatte vandre i Børnehuset, medens de andre slap med at erstatte, hvad de havde taget.

Man ser, at hverken i moralsk eller hygieinisk Henseende var Luften, som Børnene indaandede, fuldstændig ren.

Hvad Sundhedstilstanden angaar, kan det fremhæves, at Aaret 1772 møder op med det største Antal døde i alle de Aar, Stiftelsen har bestaaet. Af de 22 Dødsfald, der fandt Sted det Aar, angives de 4 at skyldes Mæslinger, medens 15 Drenges siges at være død af „Tæring“. Da denne Dødsarsag ofte anføres i disse Aar, forstaaer man, at Direktionen mindede Forstanderen og Lægen om at være nøjeseende med, at der ikke blev optaget Børn, der havde Legemsfejl eller i høj Grad led af Svindsot. Tode, der sammen med Kirurg Sibbern var Stiftelsens Læge, fik indført en meget nyttig Foranstaltning, idet der blev indrettet en Badstue paa Opfostringshuset. Allerede i 1773 havde Broust efter Direktionens Ønske gjort Forslag om en Badeindretning, men Sagen standsede, da Brand- og Vandkommissionen erklærede, at Vandfoundationen fra 1680 strængelig forbød enhver Forandring ved Pumpevandsopstanderne.

I 1777 faar Broust imidlertid Ordre til at lade indrette et Bad af bornholmske Sten i Opfostringshusets Baggaards Sidebygning. Da det næste Foraar var færdigt, skrev Forstanderen, at nu var Badet indrettet, men han beder Direktionen tage det i Øjesyn sammen med Lægerne og give Regler for dets Brug, da han frygter for, at der „ved Badets Brug og nogen Tid derefter vil falde utidig Snak saavel her i Stiftelsen

som udenfore“. Som Følge heraf fik Broust, Baagø og Tode Ordre til i Fællesskab at gøre Forslag om Brugen af Badet.

De var enige om, at Drengene som sædvanlig skulde have Søbade om Sommeren, og der blev af de militære Myn-digheder givet Tilladelse til, at dette maatte ske ved Stranden mellem Citadellet og Vejen, der gik op til Østerport. Læ-gerne skulde afgøre, naar Luftens og Vandets Temperatur var passende, og Badningen skulde overværes af den me-dicinske Student, der siden Stiftelsens Flytning havde fri Bolig paa Opfostringshuset mod daglig at tilse Drengene paa Sygestuen. Hvis han var forhindret, skulde en Informator være til Stede, desuden skulde Børnene altid ledsages af Hævdemesteren, naar de gik i Vandet.

Det lunkne Bad, der nu var bleven indrettet, ansaas for meget virksomt mod Fnat, der stadig var en udbredt Plage blandt Drengene. Det blev bestemt, at det skulde benyttes hver Lørdag Formiddag af 3 Hold Dreng, hvert Hold paa 14. Den medicinske Student skulde være til Stede, men ind-stilles til et lille Gratiale derfor, da man ellers ikke kunde forlange, at han skulde staa flere Timer i den usunde, varme Luft. Dette synes han dog ikke at have faaet, men maatte nøjes med frit Værelse, der dog blev opvarmet og forsynet med Møbler af Stiftelsen.

Hvor nyttig en Ting dette lunkne Bad end har været, lykkedes det dog ikke at faa Bugt med de gamle Skader, Fnat og Utøj. Der klages ogsaa stadig over den slette Luft, som man søgte at forbedre ved at røge med Enebær, hvad der hørte til Oldfruens Forretninger, og der blev bevilget 2 Rd. aarlig til Indkøb af 4 Skæpper Enebær. Friluftsarbejde vilde have været en god Ting for Børnene, hvad der dengang heller ikke manglede Forstaaelse af, som det kan ses af en Betænkning, der fremkom i Anledning af, at en Forretnings-mand havde ønsket at anvende Dreng fra Opfostringshuset paa sin Tobaksplantage. Direktionen gaar dog ikke ind paa Forslaget, før den har hørt Broust og Baagø, der maa tale med Lægen derom. De erklærer, at 30 Dreng kan være paa Arbejdspladsen fra Kl. 6 Morgen til 11 $\frac{1}{2}$  om Middagen, om Eftermiddagen kan der komme andre 30. De skal følges

til og fra Pladsen, men arbejde for sig selv og ikke straffes derhenne. Hvis disse Betingelser opfyldes, menes dette Arbejde at være til Nytte for Drengenes „Sundhed, Styrke og Munterhed, hvilke Egenskaber højlig behøves hos en Ungdom, som opdrages til Efterslægtens Nytte, men kun forhveres, hvor maadelig og god Bevægelse i den frie Luft kan have, hvilket alt for meget mangler her i Stiftelsen.“

Der var stadig i disse Aar Koppepatienter paa Sygestuen, og flere Gange om Aaret sendes nogle af Drengene paa Inokulationsanstalten, i 1777 blev der saaledes til Indlæggelse udtaget 32 Dreng, der ikke havde haft Kopperne. Det følgende Aar døde der dog 5 Dreng af denne Sygdom, og Tode giver ligefrem Forstanderen Skylden, idet han siger, at han ikke har indsendt alle de Dreng til Inokulation, der Aaret før blev udpeget dertil, hvortil Forstanderen svarer, at Tode har angrebet ham i Overilelse for at retfærdiggøre sig selv. I 1779 begyndte der at vise sig Blodgang mellem Drengene, men den blev standset, inden den ret havde faaet fat, og fra disse Aar begynder Koldfeber ogsaa at faa Indpas. I 1777 klager Broust over, at der var mange syge af adskillige Slags Febre, der ytrer sig paa den mærkelige Maade, at naar man tror at være rask, indfinder Feberen sig stadig paany.

I 1777 fandt der en vigtig Fundatsforandring Sted, idet der den 24. Novbr. kom allerhøjeste Anordning om, at de Poster i Fundatsen, der angik Drengenes Læreaar, forandrede, saaledes at de kun skal staa i Lære saa længe Lavsartiklerne fordrer det, og hvis der til Faget ikke kræves et bestemt Antal Aar, skal de kun staa til deres Alders 22 Aars Fuldendelse.

Allerede i 1771 havde Direktionen indgivet Forestilling til Kongen om Tilladelse til denne Forandring, og der var kommet det Svar fra Finanskollegiet, at den maatte finde Sted. Men Direktionen bad om direkte kgl. Befaling, da den ellers ikke turde bryde den kgl. Fundats. Den kom ikke, og Sagen havde hvilet til nu, da Direktionen ikke ønskede at røre videre ved den foreløbig, fordi den i Forestillingen til Kongen havde forpligtet sig til at sørge for de Dreng, der

kom af Lære, en Forpligtelse, der let kunde binde dens Hænder for stærkt. Nu ordnes Sagen imidlertid, uden at dette Punkt berøres, og det er forstaaeligt, at det fremkaldte stor Glæde blandt Drengene, saa at der endogsaa fremkom en Slags Takadresse, den første af den Art, fra de Drengene, der stod for Tur til at konfirmeres; men det er jo ikke godt at sige, hvor meget af denne Takskrivelse, Drengene selv er Mestres for. Hovedindholdet lyder saaledes:

Hvor skal ikke denne kgl. Naade opmuntre os til gode Sæder og Lyst at lære, hvad vi blive satte til. Aldrig skal vi af Utaalmodighed eller Kjedsommelighed begaa noget uanstændigt i vor Lære, nu da vi have Haab med andre at kunne faa vores Duelighed overstaaet efter visse Aar, uden at tjene til en fastsat Alder. Det er en Lykke for os fattige Børn, at vi ere her indsatte for at opdrages til Guds Ære, Landets og vort eget Vel; men det er endnu større Lykke for os, at Gud har forundt os saadanne Fosterfædre, der sørger saa vel for os, og udtænker alt det, som kan være til vor Gavn, Bedste, og vi vare uskjonsomme og uværdige Børn, om vi ikke beviste vor inderlige Glæde derover . . .

I deres Glæde lovede Drengene naturligvis mere, end de kunde holde; men tilsyneladende er der dog ikke saa mange som før, der lader sig engagere som Soldater. Nogle var der dog, og det var meget sjældent, at Direktionen undlod at reklamere dem. Her skal anføres et enkelt Eksempel paa, hvorledes det kunde gaa til ved en saadan Lejlighed. En Dreng, der var i Lære paa Plejeanstaltens Linnedfabrik i Lyngby, blev sendt et Ærinde til Byen. Han kom ned i en Kælder i Læderstræde og har vel manglet Penge; thi en Jøde, han traf dernede, købte hans Kjole og Vest for 8 Mk., af en anden Jøde købte han i Stedet en gammel Kjole for 2 Mk. Pengene har han rimeligvis drukket op i Dagens Løb og flere til, og ved Aftenstid lod han sig saa i samme Kælder, hvor han havde tilbragt hele Dagen, hverve til det falsterske Regiment og fik 1 Rd. i Haandpenge. Han var saa betænksom at opgive falsk Navn, men blev dog opdaget og reklameret. To Underofficerer bragte ham til Opfostringshuset, men han løb fra dem ved Porten, hvorfor Vagterne ved Byens Porte straks fik Ordre til at passe paa, at han ikke slap ud. Det varede derfor ikke længe, inden han blev bragt hjem;

men allerede faa Dage efter løb han bort igen. Fastelavns Mandag plejede de gamle Elever at indfinde sig i Massevis, og han benyttede sig da af Lejligheden til at slippe bort i Mængden, hvad Direktionen bebrejder Forstanderen, og samtidig faar han Paalæg om, at de Drengene, der kommer tilbage paa Grund af slet Opførsel, ikke maa komme sammen med Børnene, men skal hensættes i et Rum, hvorfra de ikke kan komme ud. Da han endelig blev paagreben for tredje Gang, blev han sat i Børnehuset, derfra transporteret til Opfostringshuset, hvor han udstod 2 Dages Skoleret, saa atter tilbage til Børnehuset, indtil han med Skibslejlighed blev sendt til Møens Tugthus, hvor han skulde forblive, til han viste kende- lig Forbedring.

Paa den Bebrejdelse, Broust modtog, fordi Drengen var sluppen bort, svarede han, at Opfostringshuset ikke var noget Arrest- eller Tugthus, der var to Porte, men kun een Portner, og selv om begge Porte var lukket, kunde han kravle over Muren til Bredgade eller Frederiks Hospitals Have. Han mente ogsaa, det var uheldigt at have en saadan Fyr paa 20 Aar indelukket paa Opfostringshuset, „saa meget mindre som der ikke var noget autoriseret Arreststed eller Arrestforvalter endnu haves“. Direktionen forlanger imidlertid bestemt, at han skal anvise et Sted, der kan benyttes til bortløbne og anholdte Drengene, og der bliver saa over Porten indrettet et Værelse, der bliver forsynet med Jærnstænger og en forsvar- lig Laas.

Det varede ikke længe, inden det blev taget i Brug, idet en af de Læringer, der var anbragt ved Plejeanstaltens Hør- hegleri, havde gjort sig skyldig i Tyveri. Han blev straffet med 1 Dags Skoleret, og Edukationsinspektoren skulde i Drengenes Paahør foreholde ham hans Laster, hvilket ogsaa i Fremtiden skulde ske ved lignende Lejligheder. Derefter skulde han hensættes i „Bevaringskammeret“, indtil Forstan- deren kunde faa ham anbragt ved „Soldatesken, i Vestindien eller til Tjeneste i Ostindien“.

Dette er ikke det eneste Eksempel i denne Periode paa, at en Dreng er bleven sendt bort, naar han ikke vilde skikke sig herhjemme, idet Broust foreslog at sende en Dreng, der

var sat i Rasphuset, enten til Finmarken, Island, Grønland eller Færø i Handelskompagniernes Tjeneste.

Det er tidligere omtalt, at de konfirmerede Elever mødte paa Opfostringshuset til Katekisation engang imellem. Denne Skik, der vist var gaaet af Brug, da Stiftelsen flyttede, blev indskærpet paa ny, idet Direktionen i 1778 skrev til Forstanderen, at da den konfirmerede Ungdom, særlig i Hovedstaden, lettelig kommer paa Afveje, skulde de i Lære satte Drengene, de 2 à 3 første Aar den sidste Dag i Maanedene, hvad enten den var hellig eller søgn, indfinde sig hos Edukationsinspektoren for at overhøres i deres Kristendom. De skulde medbringe Konfirmationsattest med Paategning om Altergang, og dette skulde bemærkes i Kontrakterne, for at Mestrene ikke skulde hindre dem i at gaa.

#### 8. PLEJEANSTALTENS ENDELIGT.

Plejeanstaltens Historie blev hverken lang eller glimrende. Den 4. April 1781 erklærede et kgl. Reskript til Direktionen: „Kongen har erfaret, hvorledes en betydelig Del af de milde Stiftelsers Kapitaler er bleven formindsket, ligesom og de Aarsager, hvorfor Plejeanstaltens Tilstand er forringet, og finder desaaarsag det fornødent, at herved gjøres en anden Indretning.“ Derfor skulde Direktionen træde tilbage og aflevere til Magistraten, der skulde bestyre det egentlige Fattigvæsen, det alm. Hospital, Vartov, Opfostringshuset, Abel Katrines Stiftelse og St. Hans Hospital med Claudi Rosets Stiftelse. I Henhold hertil fik alle de Stiftelser, der sorterede under Plejeanstalten, Ordre til at slutte deres Regnskab, og den 11. Juni modtog alle Stiftelserne, deriblandt Opfostringshuset, følgende Skrivelse: „Eftersom høj- og velædle Magistraten i allerunderdanigst Følge det kgl. allern. Rescript af 4. April h. a. af os i Dag modtager det dennem derefter tilkommende fattiges Væsen tilligemed vedkommende Stiftelser, og vi derved ere entledigede fra vores derover hidtil førte Direktion, saa skulde vi saadant, ej alene enhver af Stiftelsernes Betjente for sig have til skyldig Efterretning bekendtgjort med Tillæg, at de fra nu af angaaende aldt deres Em-

bede eller Tjeneste vedkommende haver til Magistraten at henvende . . . .“

Da der var ugunstige Rygter i Omløb mod den fratrædende Direktion, bad den straks Kongen om at nedsætte en Kommission til at revidere dens Embedsførelse, hvilket blev bevilget. Men først 20 Aar efter, den 12. Maj 1801, faldt Afgørelsen, der gik ud paa, at Direktionen blev frikendt; men den blev dømt til at betale Salær til Revisorer, Kommissarier og Aktor, ialt 2160 Rd., fordi Kommissionen var fremkaldt paa Begæring af Direktionen; havde den nøjedes med almindelig Rettergang, havde det været en anden Sag. Men Kancelliet indstillede til Kongen, at disse Penge betaltes af den kgl. Kasse, siden Processen havde faaet et for Direktørerne hædrende Udfald, hvad Kongen gik ind paa.

Ryberg og Wendt levede dengang endnu; men Konferensraad Lunding var død 1785. At Sagen var gaaet ham nær til Hjerte, kan man se af et Brev, hans Søn, Assessor Lunding, sender Rahbek til Optagelse i „Minerva“ for Januar 1802. Han skriver, at hans afdøde Fader havde taget det Løfte af ham, at han skulde faa Dommen offentliggjort. Publikum kunde ikke nu huske eller kende de Omstændigheder, der for 20 Aar siden fremkaldte disse ugrundede Beskyldninger, og da han nu er bange for, at Folk skal tro, der dog har været noget i Vejen, siden Direktionen blev dømt til at betale Sagens Omkostninger, meddelte han den Skrivelse fra danske Kancelli, der bekendtgjorde Resolutionen om, at Kongens Kasse vilde dække disse. Af de mange Ankepunkter mod Direktionen, der var Genstand for Kommissionens Undersøgelse, er det kun dem, der angaar Bestyrelsen af Opfostringshuset, der har Interesse her. Der fremførtes 8 Poster, hvor Aktor i Sagen gjorde Paastand paa en Erstatning til Opfostringshusets Kasse af mellem 2 og 3000 Rd. Den største Post var paa c. 1450 Rd., som var den Bekostning, Edukationsinspektørens Ansættelse havde medført. Men da det bevises, at Kongen havde bifaldet denne Embedsmands Ansættelse, bortfaldt denne Post, og saaledes gik det ogsaa med alle de andre, der kun angik ganske betydningsløse Smaa-udgifter.

Derimod omtales det slet ikke, at Stiftelsens Kapitaler var formindsket med 13—14000 Rd., der senere anføres som et urefunderet Laan til Plejeanstalten, hvoraf man vel kan slutte, at disse Penge er tabt, uden at Direktionen kunde gøres ansvarlig derfor. Og den for Opfostringshusets Pengevæsen ødelæggende Hovedfejl, at Direktionen lod Lotteriprivilegiet slippe sig ud af Hænderne, laa det vel ganske udenfor Kommissionens Mandat at beskæftige sig med; desuden var det jo sket i fuld Forstaaelse med Statsmyndighederne. Men her ligger den Grundfejl, som Opfostringshuset har lidt under siden, og som det derfor aldrig kan tilgive Plejeanstaltens Direktion. Dens Medlemmer mente det vist godt med Stiftelsen, og det maa jo indrømmes, at de gjorde meget for at forbedre Sundhedstilstanden og Undervisningen, de lettede Informatorerne det byrdefulde Tilsyn med Børnene, og Ansættelsen af en Edukationsinspektør var et betydeligt Fremskridt, ligesom det ogsaa fortjener Ros, at de i Overensstemmelse med Filantropinismens Ideer søgte at mildne den haarde Skoletugt, der før havde været anset som nødvendig, ogsaa Højtideligholdelsen af Stiftelsesdagen, med hvad den førte med sig, maa nævnes med Paaskønnelse. Vidnesbyrd om en særlig personlig Deltagelse for Stiftelsen og dens Børn, som man saa ofte stødte paa i Bernstorffs Tid, kan man ikke vente at finde mange af i denne Periode, da Opfostringshuset ganske naturligt ikke laa disse Mænd i den Grad paa Sinde, som dem, der havde skabt det; desuden findes der fra disse Aar ikke nogen Forhandlingsprotokol, hvor man ellers kunde have søgt de Ytringer af denne Art, der dog af og til er kommet frem, og hvorpaa her skal anføres et Eksempel. I Marts 1780 skrev Direktionen for asiatisk Kompagni til Forstanderen, at den vilde være ham meget forbunden, om han vilde sende to Børn fra Opfostringshuset til at foretage Trækning af Præmiebilletter. Broust sendte to af Lotteridrengene, og Kompagniets Direktion gav dem 20 Rd. Faa Dage efter sendte Ryberg endnu 100 Rd. som en Gave fra ham, der skulde fordeles mellem alle fire Lotteridrengene og ikke blot mellem de to, der foretog Præmietrækningen for Interessenterne i det asiatiske Kompagni, og dermed fulgte en Skrivelse



fra Plejeanstaltens Direktion, at Forstanderen og Baagø for Fremtiden skulde overveje med hinanden, hvilke Drenge, der for deres gode Forhold og Fremgang var mest værdige til at trække Lotteriet og til at komme med, hvor der, som i den ovenfor nævnte Anledning, kunde falde en Fordel af.

Viceraadmand Pontoppidan, der i en følgende Tid som Medlem af Magistraten fik med Opfostringshuset at gøre, har i sit Værk „Magazin for almennyttige Bidrag“ omtalt Plejeanstaltens Direktion med stor Hensynsfuldhed, idet han udtaler, at det vilde være uretfærdigt at give den Skylden for, at Fattigvæsenets Kapitalfond var utilstrækkeligt til at fuldføre den i Aaret 1771 etablerede Industriplan, ja Direktionen søgte endog selv at indskrænke den Del af Fabrikvæsenet, der ikke kunde være til Fordel for Fattigvæsenet i det hele. Og han udtaler, at Ryberg udelukkende af Patriotisme var Meddirektør af Plejeanstalten, hvad han slutter af, at han ikke vilde modtage den reglementerede Gage.

Men ganske anderledes lyder hans Dom, naar Talen bliver om Plejeanstaltens Forhold til Opfostringshuset, som han har sat sig nøje ind i. Han siger, at denne Stiftelse ligesom Vajsenhuset paa Menneskelighedens Vegne tilskøder det danske Monarkis Regenter den allerudødeligste Ære, og da den er for fattige Børn af alle Stænder, er han sikker paa, at alle vil give ham Ret. De første Aar var Opfostringshuset, hvad det skulde være, nemlig en virkelig og vigtig Planteskole til Opkomst for Professioner i alle Haandværker, Handel, Fabrik- og Navigationsvæsen, hvad mange Borgere, udgaaede derfra, er Vidnesbyrd om. Men da det i 1771 mistede sin Præses, salig Gehejmeraad Grev Bernstorff, som det billig kunde kalde sin værdige, gode Fosterfader, har det ingen Tid siden været, hvad det dengang var. Derefter dadler han skarpt Administrationen for, at Lotteriprivilegiet gik tabt. Man kan vel give personlige Rettigheder bort, men ikke Stiftelsers lovlige Ejendom for de fødte og ufødte Slægter. En brav Mand skal hellere nedlægge sit Embede end paatage sig den Anger, at de umyndige fader- og moderløse Børn skal sukke over Mangel, der kommer af, at man har krænket dem for at være føjelig. Han har trolig gennemlæst og saa nøjagtig overvejet

denne Sag for Stiftelsen, at han føler sig saa overbevist om dens Tydelighed, at hvis det ikke stred mod Landets Love at paatale en uden Reservation afhandlet Sag 20 Aar efter, skulde Opfostringshuset ved lovformelig Proces med Lotterierne blive tilkendt, hvad det kunde tilkomme, hvad der med Kapital og Renter til 1784 vilde beløbe sig til ikke under 357000 Rd. foruden fortsat Rettighed til Lotterierne. Hovedpersonerne er nu alle døde, og det vilde heller ikke være ædelt at nævne nogen af dem til „Nachdel“ i denne Sag, hvad der heller ikke kunde nytte. Men han er overbevist om, at dels Magtsprog, dels utrolig Føjelighed og endelig Mangel paa grundigt Overlæg Aar 1771 kuldkastede den af Grev Bernstorff og øvige Direktører saa grundig og vel intentionerede Plan. Han udtaler til Slutning, at han har omtalt denne Sag saa vidtløftigt, fordi han vil gøre sit til, at den Slags Fejltagelser undgaas for Fremtiden; og det er hans Embedspligt at eftergranske de Mangler, der kan hindre de milde Stiftelsers gode Fremgang.

---



### III.

#### UNDER MAGISTRATEN.

##### 1. DEN NY BESTYRELSE. PENGEVÆSEN.

Da Opfostringshuset tilligemed de andre milde Stiftelser, der havde Bestyrelse sammen med Fattigvæsenet, gik ind under Københavns Magistrat, medførte det ikke nogen Forandring i dets Stilling, det var nu, som det havde været under Plejeanstalten, en Stiftelse, der lige som Vartov og alm. Hospital, stod under Fattigvæsenets Bestyrelse. Kun var der den Forskel, at medens før Plejeanstaltens Direktion var Stiftelsens umiddelbare Foresatte, saa var det nu den samlede Magistrat, der afgjorde alle større Sager, medens der af dens Medlemmer blev beskikket tre, der som speciel Direktion havde Tilsyn med Opfostringshuset, og gennem hvem alle Sager gik. De første tre, der fik dette Hverv, var Borgmester, Konferensraad HERSLEB, en Søn af Biskoppen, samt Raadmændene HANSEN og LANGE. Da Lange døde, blev han afløst af Raadmand SCHIØTT, og da Hersleb døde, traadte Borgmester FÆDDER i hans Sted. Kancelliraad Hansen blev afløst af Raadmand THOMSEN, og Fædder af Raadmand WULFF, og endelig traadte i 1795 ogsaa Overpræsident, Kammerherre URNE ind i Direktionen. Det var de Mænd, der i disse Aar havde Ansvaret

for Stiftelsen, og til hvem Forstanderen havde at holde sig, naar der skulde træffes en Afgørelse, hvilket i Reglen fandt Sted paa de Møder, der hver Uge holdtes paa Opfostringshuset.

I Følge kgl. Reskript af 30. Maj 1781 havde Finanskollegiet straks fortrakt Magistraten med 10000 Rd. til de nødvendigste Udgifter ved Fattigvæsenets Bestyrelse, og det var bleven lovet, at de forskellige Stiftelser skulde blive befriede for deres Gæld, som de nu ikke længere behøvede at forrente. Hvorledes Gælden skulde dækkes, vilde senere blive afgjort.

Denne Afgørelse kom ved kgl. Reskript af 17. Marts 1784, der er vigtig i Opfostringshusets Historie; thi nu falder den endelige Dom i Stiftelsens Forhold til Klasselotteriet. Reskriptet bestemte, at enhver af Stiftelserne skulde have sine særskilte Kapitaler, og hver af dem skulde gøre særligt Regnskab saa nær som alm. Hospital og St. Hans Hospital, der herefter er forenet. Alm. Hospital, d. v. s. Fattigvæsenet, skulde betale sin Gæld til Vartov, Abel Katrines og Claudi Rosets Stiftelser, hvorimod det bliver fritaget for at betale de 31000 Rd., det skyldte Opfostringshuset. „De aarlige 25000 Rd.“, hedder det i Reskriptet, „som af vores Kasse udbetales i Stedet for Opfostringshusets forhen bevilgede Indkomster af Klasselotteriet, vil vi herefter have saaledes fordelt:

Alm. og St. Hans Hospital 18000 Rd., Opfostringshuset 6000 Rd. og Børnehuset 1000 Rd. Vi ville allernaadigst, at Opfostringshuset i Stedet for de samme forhen tillagte Indtægter af Klasselotteriet nyder aarlige 6000 Rd. af de 25000 Rd., som vores Kasse herefter giver til det fattiges Væsen, hvorimod denne Stiftelse frafalder sin Fordring paa de 31000 Rd., som den i Aaret 1770 har udlaant til det alm. Hospital.\*) Ligeledes vil vi herefter spare Børnene i denne Stiftelse for Extraskat og Stiftelsens Kapitaler for den paabudne  $\frac{1}{4}$  % Skat“.

Da Magistraten et Aars Tid senere spurgte, om den ikke i Henhold til Reskriptet af 30. Maj 1781 snart kunde faa

\*) o: Fattigvæsenet.

Stiftelsens Gæld dækket, svarede Generalprokurøren, at da der ingen Udvej var til at skaffe Stiftelserne, som hørte under Plejeanstalten, de Kapitaler tilbage, som fra 1772 til 11. Juni 1781 var fortæret af deres Fonds, meget mindre at skaffe Opfostringshuset de Summer, som burde have været oplagt til Bedste for denne Stiftelse af dens Revenuer fra 1772—1783, blev de 25000 Rd., som Kongen i 1774 havde givet Opfostringshuset, ved Reskript af 17. Marts 1784 „perpetuerende bestandig til samtlige Fattigvæsenets Stiftelser, saaledes at den Del, enhver Stiftelse aarlig skulde nyde af denne kongelige Gave, skulde være Æquivalent for Renterne af de forødede Kapitaler“. Generalprokurøren indsaa derfor ikke, at Magistraten havde haft nogen Anledning til at fordre Kapitalerne, da den Sum, der blev udbetalt af Kongens Kasse, til Dels oversteg, hvad Renterne af de tabte Kapitaler beløb sig til. „Da Kapitalerne ere forødede, og ingensteds vides, hvor de skal tages fra, saa er Nødvendigheden den største Lov“.

Det er den sidste Bemærkning, der er afgørende, i hvert Tilfælde for Opfostringshusets Vedkommende. Thi 6000 Rd. kan nok kaldes passende Renter af de 120000 Rd., der var bleven betalt for at faa 10 Lotterier, og af de 31000 Rd., der var laant til Fattigvæsenet. Men Regnestykket kan rigtignok ogsaa stilles anderledes op, naar man tænker paa, at Stiftelsen ikke havde faaet de Lotterier, den havde betalt for, og at Laanet til Fattigvæsenet havde staaet rentefrit i 24 Aar.

De tre Mænd, Magistraten overdrog det særlige Tilsyn med Opfostringshuset, var straks gaaet i Gang med at undersøge Stiftelsens Pengeforhold og kom til det Resultat, at der var tabt 230,551 Rd. 22 Sk. Da det har sin Interesse at se, hvorledes de kom til dette Resultat, skal deres Beregning og den Skrivelse til Magistraten, der ledsager den, her anføres i sin Helhed:

Blandt de mange Stiftelser, som siden 1771 ere bestyrede af Plejeanstalten og nu i Følge kgl. Rescript af 4. Apr. h. a. overdraget til høj- og velædle Magistraten, har næppe nogen Stiftelse tabt mere og næppe nogen med saa tilstrækkelige Indtægter allernaadigst været beneficeret som Opfostringshuset, hvorfor vi til Oplysning herom vil anføre saavel sammes ongefærlige Tab som dets fundatsmæssige Ind-

tægter, der herefter til bemeldte Stiftelses Bestyrelse seperatim skal indflyde.

Det Tab, som Opfostringshuset har lidt, da denne Stiftelse (ej at benævne de 70000 Rd., der er laant til det alm. Hospital, som nu er den grønlandske Handel, og de 50000 Rd., som er laant til Militæretaten eller Christians Plejehus, som nu er bleven Opfostringshusets Ejendom, sub conditione, at enhver af disse betalte tilbage en stipuleret Summa for hver af de Classe-Lotterier, som ej kom til Fuldkommenhed af de Opfostringshuset bevilgede og til Rest staaende Lotterier) ej alene var ejende af 44826 Rd. 22 Sk., som af Stiftelsen er laant, vide Overleverings Forretningen de dato 14. Maj 1781, men endog af de videre tilkomne Indtægter, som herefter findes anført:

a) Et Laan til Plejeanstalten.....	13826 Rd. 22 Sk.
b) Et Laan til det alm. Hosp.....	31000 „
c) Et af 18. Classe Lotteris Overskud i Banken staaende Depositum, som 1. Novbr. 1771 og 18. Febr. 1772 er hævet af Plejeanstalten..	16000 „
d) Videre, fra 1774 efter Hovedbogholder, Raadmand Schiøtts Forklaring udi pro memoria af 25. Juni har den alm. Plejeanstalt i St. f. Classe Lotterierne oppebaaret af hans Majestæts Casse 25000 Rd. aarlig, som af ham udi 7 Aar til 1780 beregnes til .....	175000 „
e) Plejeanstalten har ligeledes oppebaaret Provenuen af Lotteriet i de 3 føregaaende Aar	75000 „
f) Renten af Stiftelsens frugtbringende Capital 95800 Rd. à $3\frac{3}{4}$ $\frac{0}{10}$ i 10 Aar fra 1771....	36000 „
g) Ny Aars Collecten kan vel anslaaes uagtet sammes mærkelige Aftagelse, aarlig til 800 Rd., der i 10 Aar bliver 8000 Rd.; men da Plejeanstalsen kun har hævet denne Collect i de sidste 5 Aar fra 1777—1781, fragaar det halve, altsaa kun .....	4000 „
h) Af frivillige Gaver, nemlig 50 Rd., der udbetales af dem, der udtage Børn til Fabrikker, Søfart o. s. v., samt 300 Rd. med Ret til at indlægge Drengene, er formentlig ingen indkommet i disse Aar.	
i) Kongens Afgift i St. f. Consumption for enhver Drengs Bespisning, nemlig 225 Rd. aarlig, bliver fra 1776—81.....	1125 „

At overføre..... 351951 Rd. 22 Sk.

	Overført.....	351951 Rd. 22 Sk.
k)	Fortjeneste ved Uldfabrikken fra 1772—75, da denne var under Husets egen Bestyrelse, 400 Rd. aarlig.....	1600 „
l)	Renten af de sub lit. a. b. c. anførte 60826 Rd. 22 Sk. i 10 Aar à $3\frac{3}{4}$ % .....	22800 „
	Summa.....	376351 Rd. 22 Sk.
	Skal de 31000 Rd., der ere laante til alm. Hosp., samt de under l nævnte Renter ikke regnes til Tab, fragaar.....	53800 „
	Summa.....	322551 Rd. 22 Sk.
	Men Opfostringshuset har i disse Aar efter Forstander Brousts Opgivelse ej faaet mere end .....	92000 „
	Altsaa har Opfostringshuset i den Tid tabt.....	230551 Rd. 22 Sk.

Derefter anføres, hvilke Indtægter Stiftelsen nu har, for at vise, hvor utilstrækkelige de er. Der siges, at Nytaarskollekten er aftaget, fordi den ikke kom Opfostringshuset til Nytte, men indflød i den almindelige Plejeanstalts Kasse; dog menes den at kunne anslaaes til 800 Rd., siden der 10. Febr. 1777 blev skrevet til danske Kancelli for at udvirke kgl. Resolution paa, at der i den Del af Holsten, som kom under Danmark i St. f. Oldenburg og Delmenhorst, maatte kolligeres for Opfostringshuset. Dette var sket, og Superintendent Hasselman i Kiel og Generalsuperintendent Struensee havde indsendt Kollektter derfra. For at faa denne Indtægt forøget foreslog nu den særlige Direktion, at der desuden skulde udvirkes Tilladelse til Kollekt i Norge. Men som Indtægterne nu er, beløber de sig kun til ialt 4925 Rd.

De tre Mænd slutter deres Opgørelse med følgende Forslag:

„Heraf vil Deres Excel., høje og højstærede Herrer behageligt erfare, at af Opfostringshusets Midler og tillagte Indtægter er mist og indflydt i den alm. Kasse en Kapital af 230551 Rd. 22 Sk. Det maatte og ligeledes tages under Betragtning, at Opfostringshusets aarlige Indkomme i Mangel af Lotteriet ikkun er 4925 Rd., og altsaa vil mangle i sin aarlige Bestyrelse over 6000 Rd.; til hvilken stor Forlegenhed at afhjælpe, det vil være fornødent ved allerunderdanigst Forestilling at

ansøge om allern. Understøttelse, uden hvilken Stiftelsen ingenlunde kan bestaa. Vi ved ingen anden Middel at foreslaa, end at den aarlige Provenue af Lotteriet, som udløber 1783, allern. maatte vorde prolongeret og tilstaaet saalænge, indtil de resterende og bevilgede 12 Classe Lotterier ere godtgjorte, som er 12 Aar, siden Stiftelsen ikkun har haft Nytte af de 18 Lotterier, som da er til Aar 1793, da Opfostringshuset ved aarligen i 12 Aar at hæve de 25000 Rd. ikke alene deraf kan tilskyde det manglende til den aarlige Bestyrelse, men endog vente, skjønt ej til skadesløs Refusion, at samle en Kapital, hvoraf den i Tiden ved god Økonomi og Administration kan fournere sig selv til sine Udgifters Bestridelse.

Kjøbenhavn d: 30. Aug. 1781.

HERSLEB.

LANGE.

HANSEN.

Dette Forslag blev af Magistraten forandret til, at Opfostringshuset i Henhold til kgl. Reskript af 12. Novbr. 1772 *alene* maatte nyde de 25000 Rd. i 1782 og 83, saa det fik sin Kapital forøget med 50000 Rd., og at den øvrige manglende Kapital enten maatte refunderes af Kongens Kasse, eller Stiftelsen fremdeles maatte beholde de 25000 Rd., til den tabte Kapital var dækket; tillige fastholdes Forslaget om Kollekt i Norge, og der foreslaas, at Stiftelsen fritages for Ekstraskatten. Af Bestemmelserne af 17. Marts 1784 ses, hvor meget og hvor lidt Hensyn der er taget til disse Forslag; men at Statens aarlige Tilskud til Erstatning for de lidte Tab blev netop 6000 Rd., finder vel sin Forklaring i, at den særlige Direktion netop havde nævnet den Sum som nødvendig for at holde Stiftelsen i Gang.

I Plejeanstaltens Tid havde Opfostringshuset, som tidligere fortalt, faaet, hvad det skulde bruge. Men nu fra 1784 havde det kun foruden Renten af dets Kapitaler, den aarlige Kollekt og Konsumptionsgodtgørelsen de 6000 Rd., som det har den Dag i Dag. Og dermed begynder egentlig de finansielle Vanskeligheder, som Stiftelsen har kæmpet med siden. Det viste sig naturligvis snart, at det var umuligt at holde Balance med disse Indtægter; og det var vanskeligt at øjne ny. Man ser saaledes, at Indtægten for 1785 var 11310 Rd. 38 Sk., men Udgiften 12045 Rd. 52 Sk. Direktionen mente, at Nytaarskollekten vilde blive større, hvis Præsterne blev anmodet om at lægge Folk paa Sinde, at den skete til Fordel for



225 Drengene, der blev oplært, underholdt og klædt i Stiftelsen; thi mange forvekslede den med Opfostringsstiftelsen for nyfødte og forladte Børn. Dette skulde dog ikke hjælpe stort paa Pengesagerne; men Konferensraad Hersleb, hvem Stiftelsens Velfærd laa varmt paa Sinde, fremkom i 1787 efter Befaling af Regeringen med en Fremstilling af Stiftelsens Forhold, som han i den Anledning havde gennemgaaet nøje fra dens første Tid, og han kommer naturligvis akkurat til samme Resultat som Pontoppidan, hvis Udtalelser tidligere er anført. Han beklager, at Klædefabrikkerne blev ophævet, og siger, at man ikke siden har kunnet faa saa godt og billigt Livréklæde i København.

To kgl. Reskripter af 12. Novbr. 1772 og 19. April 1775 befalede vel, at Fabrikken skulde fortsættes; „men dog er det forbleven som hidtil, skønt der fra denne Stiftelse er bleven udlært mange gode Fabriksvende, og Landet kunde vente fra denne Stiftelse at kunne opdrage Fabrikører, som hidtil har kostet saa mangfoldige Penge paa fremmede Fabrikører, der alene komme ind og fortære Landets Penge og leve paa Kongens Regning uden deraf at have nogen Fordel“. Derefter gennemgaaer han Pengevæsenet og kommer til det Resultat, at Stiftelsen ikke kan klare sig, men behøver i det ringeste 2000 Rd. om Aaret. „Om nu udi Stiftelsen“, fortsætter han, „som var at ønske og ofte er forestillet efter Fundatzens første Indretning, igjen kunde blive anlagt en Fabrique, maatte Spinderiet fra Guldhuset, hvorved Børnene baade moraliter og physice blive fordærvede af de slette Folk, som fra Guldhuset indsendes for at paase Spinderiet, desuden og for ringe for Arbejdet betales, ophøre, men derimod antages en kyndig Mester, som forstod sin Metier og kunde anføre Børnene i alle Dele til Fabrikvæsenet henhørende, som maatte bo i Stiftelsen og ingen Fabrique for egen Regning drive, ligesaa vilde og en Svend antages, som for det første kunde bestride Vævningen, indtil saa længe Opfostringshusets Drengene kom saa vidt, at de for Svende kunde arbejde, hvilket vilde have sin Nytte i disse Tider, da det falder vanskeligt at faa de confirmerede Børn anbragte ved Professioner, siden disse hele Fjerdingaar maa forblive i Stiftelsen af Mangel paa at faa

Mestre og til Hinder for andre Børn, som i Steden skal antages“. Hans Fremstilling ender bittert saaledes: „Denne Stiftelse som Kong Friderich den 5tes Æresminde, der havde Hensigt til ikke alene at opføde fattige Børn, men især at gjøre dem bevante til al Slags Arbejde og opdrage duelige Mestre og Borgere i Staten saavel som til Kjøbmandshandelen og Søfarten, er nu ved sidste Indretning saa ganske forandret til et Fattighus og mest af alle Stiftelser betagen sine Rettigheder og maattet lide Tab af dens mærkelig udbetalte Midler, som de andre Stiftelser have fortæret og dem eftergivne, og i Særdeleshed de 31000 Rd., som alm. Hospital efter 2 Obligationer skyldte, samt dens Rettighed til Talloetteriets Provenue\*), hvilken, naar Stiftelsen var bleven i Possession af denne, kunde have underholdt sig selv og bleven efter Hensigten Staten til stor Nytte og Gavn og den høje Stifter til evig Ære“.

Der maa lægges Vægt paa disse Udtalelser af Hersleb og Pontoppidan; thi de undersøgte Sagen i Embeds Medfør, og de var begge to Mænd, der havde med offentlige Stiftelsers og Pengemidlers Bestyrelse at gøre. Herslebs Forslag om igen at oprette en Fabrik blev ikke taget til Følge; thi hvor skulde de fornødne Penge komme fra? Desuden døde han kort efter. Men noget maatte der gøres, da Underskuddet voksede, og Stiftelsen forud maatte hæve af Lotteriafgiften. Der blev derfor i 1790 gennem Kancelliet opnaaet Tilladelse til, at Børneantallet foreløbig igen blev nedsat til 200, som det havde været de første Aar. Men da dette ikke forsløg, bad Magistraten 1794 den specielle Direktion fremkomme med Betænkning om, paa hvad Maade Indtægt og Udgift kunde komme til at balancere; og denne gør da det Forslag, at Drengenes Antal nedsættes til 160. Det er med stor Overvindelse, den foreslaar dette, da der er saa mange, der søger at faa Børn lagt ind; men den ser ingen anden Udvej. Det vilde være heldigt, mener den, om man havde frie Hænder til at formindske og forøge Børnetallet efter Indtægten. Kancelliet udbeder sig dog nærmere Oplysninger om Stiftelsens

---

\*) Maa være en Skrivefejl for Klasselotteriet.

Underballance, før det vil forelægge Kongen dette Forslag, og det viser sig da, at fra 1785—93 er Underskuddet blevet mellem 3 og 4000 Rd. Kongen vil dog endnu ikke gaa imod Fundatsens Bestemmelse og sætte Børnenes Antal ned under 200, men giver gennem Kancelliet Magistraten det Raad at udsætte nogle af Drengene paa Landet eller i Købstæderne mod en Betaling af fra 10—20 Rd. om Aaret. Dette Raad fremkom netop i de Dage, København blev hjemsøgt af den store Ildebrand (5.—7. Juni 1795), der blandt mange andre Bygninger ødelagde Vajsenhuset, saa at Børnene derfra alle maatte sættes ud. Der gik i disse Aar en Strømning af Sværmeri for Landsbyidyllen gennem Europa; man fremhævede de sunde og kraftige Bønder, der var muntre trods deres strenge Arbejde, som Bevis for, at Livet paa Landet var langt at foretrække for Livet i den kvalme Stad. Særlig var der overalt en stærk Stemning oppe mod Vajsenhuse og Opdragelsesanstalter, og da Vajsenhuset brændte, hævdede der sig Røster for, at det ikke skulde opføres mere; der blev ført en heftig Polemik derom i Tidsskrifterne, og der blev udsat Præmie for den Afhandling, der bedst besvarede Spørgsmaalet, om Vajsenhuset skulde genopbygges, eller Børnene sendes paa Landet. Den Besvarelse, der holdt paa det sidste, fik Prisen tilkendt. En anden Forfatter klager først i al Almindelighed over de milde Stiftelser, der kun forøger de nødlidendes Antal. Derimod roser han meget, at Børnene fra Fødselsstiftelsen nu bliver sat ud paa Landet, hvor de opdrages billigt og sundt, medens man tidligere satte de c. 200 Børn, der blev født paa Accouchementshuset ud til Matroskoner o. a., men inden Aaret var omme, var der næppe 40 af dem i Live. Derimod klager han over Opdragelses- og Vajsenhuse, hvor der arbejdes for lidt, og hvor Drengene lærer Ting, som de slet ikke faar Brug for, og hvor de ikke faar deres Kræfter øvet, da Tiden gaar med at spinde og strikke. Derfor kan han heller ikke lide de i hans Samtid anlagte Industriskoler, skønt han foretrækker dem for Opfostrings- og Vajsenhuse. Nej, Opdragelse paa Landet hos Bønderne er langt at foretrække. Jo haardere Børnene bliver opdraget, des bedre. Føden skal være tarvelig, ligesaa deres

Klæder og deres Leje. Børn fra Anstalter kan ikke klare sig i Verden, fordi de har været vant til altid at finde et dækket Bord for sig, medens det havde været langt bedre at opdrage dem som Mennesker, der i Livet skal kæmpe med megen Nød. Saadanne Børn skulde sendes paa Landet, hvorved de vilde faa baade Kræfter og Mod og senere med Glæde paatage sig de sværeste Bondearbejder. Derfor bør de milde Stiftelsers Tal indskrænkes; desuden er Børnenes Opdragelse alt for kostbar, det gælder baade om det berømte Foundling-Hospital i London og om Vajsen- og Opfostringshuset i København.

Saaledes lød der mange Røster baade i Udlandet og herhjemme, hvor jo desuden Aaret 1788 betegner et afgørende Vendepunkt, saa at man ikke længer talte om „uselige Trællebønder“, som det ofte hed 40 Aar tidligere, da Kollektbøgerne blev baaret omkring. Den Tanke laa derfor nær: Send Børnene paa Landet, det er baade bedre og billigere! Men man var rigtignok kommen langt fra Fundatsens Ord, at Børnene skulde opdrages til Handel, Fabrikker og Søfart, hvad Broust aldrig kom ud over, saa længe han levede, og hvad Hersleb for faa Aar siden indtrængende havde raadet til. Der blev skrevet til alle Landets Biskopper, at Bønder i deres Stift eller Borgere i Købstæderne kunde faa Børn i Pleje fra Opfostringshuset. Bisperne lod Præsterne bekendtgøre det fra Prædikestolene, og snart strømmede det ind med Tilbud. Men der var dog nogle Sogne, hvorfra der kom et rent Afslag. Saaledes skrev Pastor Fris i Daler i Sønderjylland til Biskoppen i Ribe, at i hans Sogn var der ingen, der vilde have Plejebørn, heller ikke i Emmerlev eller Møgeltønder, fordi Rugen nu kostede 6 Rd. Tønden. „Det var vel at ønske“, tilføjer han, „at der med Jordemoderhuset i København, som belader Opfostringshuset med saa mange uægte Børn, maatte ske en Forandring, at ikke Horer og løsagtige Kvinder saa frit gaar ind og, som man siger, lægger af uden Straf og Tiltale. Gives ikke derved mere Anledning til Løsagtighed? Kan det være til Velsignelse for Staden og Landet?“ Disse Bemærkninger, der jo aldeles ikke vedkom den Sag, han var spurgt om, viser, at han som saa mange andre forvekslede

Opfostringsstiftelsen for nyfødte Børn med Opfostringshuset. Fra Kolding blev der skrevet til Bispen, at om nogen ellers vilde opdrage Børn vel, var han dog vel ikke lysten efter københavnske Drengene. Ellers kommer der Tilbud nok fra de fleste Sogne. Præsten Blicher i Vium og Lysgaard skriver, at i hans Sogne kan der modtages 7 Børn, og et Par Nabo-sogne tilbyder at tage 15 Børn; men Provsten i Grænbæk fraraader at betro Plejebørn til disse Bønder, der kun tager dem for at have Nytte af dem, siden de ikke engang vil lade deres egne gaa i Skole. Af de Lister, Biskopperne indsendte til Opfostringshuset, kan man se, at der alene til Aalborg Stift ønskedes 93 Børn, til Aarhus Stift 88, og da der jo ialt kun skulde udsættes 50, blev det bestemt, at de skulde anbringes i Sjællands Stift, hvor der havde meldt sig en Mængde Plejeforældre. Da Biskop Balle sendte Listen, skrev han, at det vilde blive smaat med Børnenes Skolegang, da Bønderne trods alle Advarsler giver dem saa meget at bestille, at Skolen forsømmes; derfor vilde Drengene fra Opfostringshuset tabe meget i den Henseende.

Imidlertid fremkom der et helt nyt Forslag. Grev Reventlow fra Fyn, der allerede et Par Aar før havde beset Opfostringshuset, kom en Dag i Slutningen af Aaret ud paa Stiftelsen, som han besaa, ligesom han hørte paa Undervisningen, og „nogle Drengene maatte i Gaarden springe Buk over hverandre“. Kun et Par Dage efter foreslog han at flytte Opfostringshuset til Fyn og forene det med Skolelærerseminariet paa Brahetrolleborg. Magistraten syntes egentlig godt om dette Forslag, da Drengene kunde holdes langt billigere paa Landet, og Salget af Bygningerne i Store Kongensgade kunde forøge Stiftelsens Formue ganske betydeligt, hvad den jo trængte til. Da Forslaget kommer til Pontoppidans Erklæring, kan han ikke tilbageholde nogle Betænkeligheder, fordi Fundatsen bestemmer, at Stiftelsen skal være i København, og han mener, at der gøres Uret mod dem, der ejer Privatpladser. Men da Kongen nu har foreslaaet at sætte 50 Drengene paa Landet, og der ikke er Tvivl om, at Drengene vilde faa den bedste Opdragelse og Undervisning paa Seminariet, giver han det Raad, at disse Drengene sendes til

Brahetrolleborg. Dette Forslag tiltraadtes af Magistraten, der ogsaa opnaaede Tilladelse af Kongen, der befalede, at de Drengene skulde udtages, der havde bedst Nemme, Førhed og Legemskræfter. Sagen var saa vidt fremmet, at Forstanderen havde forfattet en Liste over de Gangklæder og det Sengetøj, Drengene skulde have med; men derved blev det. Drengene kom aldrig af Sted, maaske fordi der skulde betales 40 Rd. for hver om Aaret, medens de kunde blive anbragt paa Landet for 20 Rd., og i Slutningen af 1796 offentliggjorde Magistraten den kgl. Resolution af 16. Aug. samme Aar, der indeholder de Betingelser, Plejeforældrene maa gaa ind paa, naar de modtager et af Stiftelsens Børn. De maa benytte sig af Børnenes Tjeneste, naar blot deres Skolegang ikke forsømmes. De forpligter sig til at forsyne Børnene med Klæder og Føde, saadan som Skikken er blandt Almuesfolk der paa Egnen. Naar de er fyldt 15 Aar, skal de ikke være forpligtet til at tjene Plejeforældrene uden imod den der i Egnen sædvanlige Kost og Løn, og de beholder de Friheder og Eksemptioner, som Opfostringshusets Foundation hjemler de der opdragne Børn. Denne Bestemmelse kom til at spille en Rolle, da Amtmændene flere Steder forlangte, at disse Drengene skulde føres paa Lægdsrullen, ofte fordi de forvekslede dem med Børn, der var udsatte fra Opfostringsstiftelsen for nyfødte. Der blev ført vidtløftig Korrespondance om Sager af den Art, men Kancelliet gav Opfostringshuset Medhold i, at dets Drengene ikke kunde tvinges til Soldatertjeneste. Præsterne havde Tilsynet med, at disse Børn ikke blev for sømt i nogen Henseende, og havde hvert Kvartal at indsende Beretning om Børnene og deres Plejeforældre, ligesom de efter deres Konfirmation skulde faa dem anbragt i Tjeneste eller Lære. Overopsynet havde Herredsprovsterne, der paa deres aarlige Visitatser nøje skulde undersøge Forholdene og indberette forefundne Mangler. Betalingen kunde Plejeforældrene hævde hvert Kvartal paa Amtstuen, der atter fik Udlægene refunderet af Stiftelsens Kasse. For Breve, der angik disse Drengene, opnaaede Opfostringshuset Portofrihed, som det jo havde haft for al Korrespondance, indtil denne Ret blev berøvet det 1771.

De fleste Børn blev anbragt hos Bønder, nogle hos Degne og Skoleholdere og enkelte hos Præster. Oberst Falkenskjold, Sæbygaard, skrev til Direktionen, at han ikke vilde kede den med at fortælle sin Historie, men han vil dog melde, at Forsynet havde skaffet ham Velstand ved hans Arbejde i Landbruget, hvorfor han har gjort det til sin fornemste Pligt efter yderste Formue at befordre sine Medmenneskers Lykke i denne Stand, og derfor priser han Regeringen, der har tilladt, at nogle af Drengene paa Opfostringshuset udsættes paa Landet og maa dannes til Landbrug. Han tilbyder selv at tage 4 konfirmerede Dreng, 1 paa Skriverstuen, 1 ved Gartneriet og 2 ved Landbruget, desuden vil han anbringe en Del smaa Dreng hos Bønderne og tage sig af dem som en Fader. Hans Iver blev kun daarligt lønnet; thi de to konfirmerede Dreng, han fik ud paa Gaarden, opførte sig daarligt og blev ikke til noget. I 1797 spredtes saa 50 Dreng over forskellige Egne af Sjælland, efter at Direktionen først havde faaet deres Forældres Samtykke til at udsætte dem. Et Par Aar senere gav Magistraten Kancelliet Meddelelse om, hvorledes det gik de udsatte Børn, og da deres Tal af forskellige Grunde var bleven lidt formindsket, blev der atter udsat 4; men dermed hørte det op. Drengenes Antal blev formindsket, og der har aldrig siden paa een Gang været 200 Børn under Opfostringshusets Forsorg.

Om Stiftelsens Pengevæsen i denne Periode er endnu kun at bemærke, at efter den store Ildebrand i 1795, ved hvilken en Del af dens Panter brændte, lod Magistraten Forstanderen skrive til alle Debitorerne med Anmodning om til Sikkerhed for dem og Stiftelsen at lade deres Gaarde tegne i den begyndte Assurancegaranti, hvis Kontor var paa Hjørnet af Kohegade og Helliggejst Kirke, hvor Opfostringshuset selv, der var assureret for 28000 Rd., var bleven indtegnet. Medens før Renterne af Stiftelsens Kapitaler var bleven indbetalt til Fattigvæsenets Hovedbogholderkontor, blev dette ophævet ved Reskript af 17. Marts 1784, da alle Stiftelser skulde have deres eget Regnskab, og efter den Tid er det Forstanderen, til hvem Renterne betales. Et Par Aar senere blev det bestemt, at der hvert andet Aar skulde holdes Syns-

forretning over alle Panterne af en Tømmer- og Murmester, der var udmeldt dertil.

## 2. FORSTANDER OG INFORMATORER.

Opfostringshusets første Forstander var for længst død, da de i det nærmest foregaaende omtalte Begivenheder fandt Sted. Han vilde have rystet paa Hovedet, da det blev bestemt, at der skulde sendes Dreng paa Landet; thi det stod der jo ikke noget om i Fundatsen, som han altid holdt sig til. Men siden Bernstorffs Dage havde han ofte haft Anledning til at ryste paa Hovedet og har vel ofte i sit Hjerte sukket: Ak! hvor forandret! Han døde i Aaret 1783, og nogle Maaneder forinden var Edukationsinspektør Baagø bleven beskikket til residerende Kapellan ved Roskilde Domkirke. Det ser ud, som om disse to Mænd, hvis Forretninger paa saa mange Punkter gled over i hinanden, gennemgaaende er kommen godt ud af det sammen, hvad der tjener dem begge til Ære. Kun een eneste Gang berettes der om, at Baagø klagede til Magistraten over Broust. En Dreng havde taget et Spænde og var løben bort. Men da han kom tilbage, blev han straffet, og Baagø, der havde haft med Sagen at gøre, ansaa den for endt. Men senere hørte han, at Broust havde klaget til Magistraten over Drengen, og da noget lignende var sket een Gang før, saa han sig nødsaget til at klage, da Broust her indlod sig paa noget, som det tilkom Baagø at afgøre sammen med Informatorerne, medens Broust skulde tage sig af de konfirmerede Dreng. Baagø minder om sit Ærebrædt og Skamtavlen, som han havde ladet lave for at undgaa den hyppige Legemsstraf. Skulde Børnene endelig straffes paa Kroppen, burde det ske straks efter Forseelsen, for at de ikke af Frygt for Straf skulde løbe bort. Men ogsaa dette var kommen ud af sin første Orden.

Der findes ogsaa kun en enkelt Klage fra ham over en af Informatorerne, der hed Meinert, hvis Oppasser næsten aldrig mødte til Morgenbønnen, der dog kun varede lidt over  $\frac{1}{4}$  Time, og ofte kom han ogsaa for sent til Maaltiderne. Da Baagø foreholdt Meinert dette, svarede han paa sin sæd-



vanlige overhørig Maade. Det gik dog ikke værre, end at Magistraten kort Tid efter gav ham en god Anbefaling, da han søgte Præsteembede, ligesom Professor Balle roser ham for hans Kundskab, Prædiken og heldige Ydre.

Da Baagø i Begyndelsen af 1783 fik Embede i Roskilde, blev Posten ikke straks besat, og ved Reskript af 17. Marts 1784 blev det bestemt, at ingen anden skulde ansættes i hans Sted, for at Stiftelsen kunde spare hans Løn. Ganske vist var Sparsommelighed bleven en Nødvendighed; men her var den lige saa sikkert ilde anbragt. Baagø havde virkelig efter Tidens Forhold forbedret Skolen og bragt mere Liv og Afveksling ind i Undervisningen. Han havde bestræbt sig for at indskrænke Pryglestraffen, og Præmiesystemet og den dermed forbundne Eksamen skyldtes ogsaa hans Virksomhed. Det var efterhaanden blevet Skik, at der var 2 Eksaminer, som blev holdt straks efter Konfirmationen. Først var der den private Prøve, der blev holdt paa Spisesalen, hvor hver Lærer eksaminerede sine Drengene, der fik hver en Karakter af Direktions herrerne. Derefter fandt Oprykning i Klasserne Sted, og nederste Klasse blev ledig for et nyt Hold. Faa Dage efter holdtes den offentlige Eksamen i Kirken, hvor enhver maatte komme, og hvor ogsaa Direktionen plejede at være nærværende. Af det ny, Baagø havde faaet indført, beholdt man Eksaminerne, Præmieuddelingen og Stiftelsedagens Højtideligholdelse; men straks efter hans Forflyttelse fik Broust genindført den gamle Inddeling af Drengene i 4 Hold, hvor hver Dreng vedblev at høre til et bestemt Hold i hele sin Skoletid. Den ældste Informator skulde have de første 50 Numre, den anden de følgende 52, den næste 54, og fjerde Informator Resten. Han mente, at det var bedst, naar hver Informator beholdt de samme Drengene i hele deres Skoletid, medens Baagø jo havde faaet Skolen delt i 4 Klasser, hvori Drengene anbragtes efter Alder og Dygtighed. Den ældste Informator havde læst med ældste Klasse og haft en Gage af 150 Rd. og 15 Rd. i Brændpenge, samme Gage havde anden Informator haft, og han havde læst med næstældste Klasse. Tredje Informator havde 140 Rd. og Brændpenge,

medens yngste Informator, der læste med første Klasse, kun havde 120 Rd. og Brændepenge.

Efterhaanden som de ældste Informatorer blev forflyttet til Præstekald, rykkede de yngre op, og de behøvede sjælden at staa paa yngst Gage ret længe, da der fandt en livlig Omveksling Sted, idet Tjenestetiden ved Opfostringshuset i Regelen ikke var længere end fra 2—6 Aar.

Hver Gang et Informatorembede blev ledigt, meldte der sig straks en Del Ansøgere, der mødte med Anbefalinger, til Dels paa Latin, fra Rektorer, teologiske Professorer og ofte tillige fra Præster, for hvem de havde prædikeret, eller hvis Børn de havde undervist. Den gamle Skik, at Bispen skulde prøve Ansøgerne og udpege for Direktionen, hvem han fandt bedst skikket, var falden bort, og skønt Hersleb raader til at genindføre denne Skik, skete det dog ikke, men derimod maa Ansøgerne i Direktionens Overværelse katekisere med 12—16 Børn i Opfostringshusets Kirke, hvorefter Valget bliver truffet.

Da Baagø gik af, fik Informatorerne et nyt Hverv, idet det herefter tilfaldt dem efter Tur at holde Festtalen paa Stiftelsesdagen. Dette skete første Gang ved Festen i 1783, og da det netop var 30 Aar, siden Stiftelsen blev oprettet, blev den fejret paa særlig højtidelig Maade „til Ihukommelse af Friderich den 5te, der har stiftet denne allernaadigste, allerhøjpriseligste og allermildeste Stiftelse, ligesom vor nu allern. Konge Kristian d. 7., hans allern. Forsorg og Beskyttelse, dernæst indbefattet Hds. Maj. Enkedronningen og alle de højkongelige Herskaber for bekjendte og viderevisende milde og naadige Understøttelse . . . saa meget mere som 1100 Mennesker er anbragt i Næringsvej, med de nuværende 226 1326 uden Byrde for Staten.“ Og efter Festen lod Broust efter Anmodning af Direktionen indrykke følgende Beretning i Berlingske Aviser og Adresseavisen:

A. 1783 d. 30. Juni blev det kgl. Opfostringshusets Stiftelsesdag udi det 30te Aar fra sin første Foundation til allerunderdan. Æresminde for den allerhøjeste Stiftere højtidelig erindret ved en Tale af den ældste Informator, Sr. Madsen, hvorudi blev forestillet Guds Forsorg for de unge og fattige Børn ved at danne Regentens Hjærte til saa

allerhøjpriselig en Indretning som denne Stiftelse, med Opmuntring til den derværende Ungdom ved Guds frygt, Flid, Arbejde og gode Sæder at gjengjælde denne Monarkens for deres Opdragelse viste Omhu; dernæst blev til de af Børnene, 20 i Tallet, som havde vist bedst Fremgang i Kristendommens Kundskab, og ved god Opførsel og Flittighed mest havde udmærket sig, meddelt Præmier af Bøger, til Middag bleve de bospiste med et bedre end sædvanligt Maaltid og om Eftermiddagen under Informatorernes Opsjøn tilladt at gaa ud af Porten for denne Dag at gjøre sig desto glædeligere og fornøje sig i det grønne.

Det er første Gang, der er berettet om en Skovtur for Børnene. Senere blev det Skik, at der hvert Aar nogle Dage efter Stiftelsesfesten gjordes en Tur til Skoven, hvad der finder Sted den Dag i Dag.

Ikke længe efter døde Forstander Broust.

Underligt nok, at den Redegørelse, han havde foretaget i Anledning af Stiftelsesfesten, for de Drengene, der var udgaet fra Opfostringshuset, tillige blev en Redegørelse for hans trediveaarige Virksomhed, der kunde pege paa 1100 Mennesker, der var anbragt i forskellige Stillinger.

Nu var altsaa baade Baagø og den gamle erfarne Forstander borte. Man skulde have ventet, at Magistraten vilde have ansat en Mand til Forstander, der havde nogen Forstand paa Opdragelsesvæsen, og hvis han saa tillige var en dygtig Regnskabsfører, vilde det naturligvis have været heldigt og gjort ham endnu mere velskikket til at udfylde denne Plads. Og hvad skete der saa! Ja, selv om man vil formode, hvad der for Resten ikke er sandsynligt, at Magistraten har tænkt sig, at Edukatorembedet skulde besættes igen, har man dog ondt ved at fatte dens Valg, da det faldt paa en Mand, som man skulde tro vilde have været bedre skikket til alt andet end netop til at forestaa en Opdragelsesanstalt.

Den 25. August 1783 kom Udnævnelsen, der begyndte saaledes: „Ober Præsident, samt Borgmestre og Raad i den kgl. Residentsstad Kjøbenhavn gjøre vitterligt, at vi som nuværende Direktører over det fattiges Væsen her i Staden og de derunder hørende Stiftelser have antaget og beskikket hidtilværende Magazinforvalter ved Plejeanstaltens Lærredsfabrik og Bomuldsspinderi KNUD OLSEN til at være Forstander for

det kgl. Opfostringshus for fattige Drengbørn udi den nu ved Døden afgangne forrige Forstander Knud Brousts Sted . . .“

I Gage skulde han have 600 Rd., hvad Broust havde haft i mange Aar, samt Bolig og de andre Emolumenter, Formanden havde haft; men heraf skulde han betale Mad. Broust 100 Rd., som hun skulde have i Pension foruden fri Bolig paa Opfostringshuset.

Knud Olsen var den Gang en Mand paa over de halvtreds. Siden han var 15 Aar, havde han staaet i Fattigvæsenets Tjeneste, først som Skrивerdreng, senere som Fuldmægtig under Konventhuset og Børnehuset samt ved Blegegaarden i Lyngby, derefter havde han været Magasinforvalter ved Oplaget af Garn og Lærred paa alm. Hospital; men da i Aaret 1781 ved Linnedfabrikkens Ophør baade Garn, Lærred og Inventarium var bleven bortsolgt ved Auktion, havde han siden forestaaet Regnskabsføringen ved Fattigvæsenets Friskoler. Nu mente Magistraten altsaa, at den passende kunde anbringe en af dens ældste Betjente, der havde vist sig som en dygtig og samvittighedsfuld Regnskabsfører, paa denne Post, da han uden egen Forseelse var kommen ud af sin Stilling. Desuden ansaa Magistraten det for heldigst, at det ikke blev nogen Videnskabsmand, der kom til at forestaa denne Anstalt, og det kan ikke nægtes, at denne Fordring tilfredsstillede han. Men det maa indrømmes, at han ogsaa sad inde med positive Egenskaber, der virkelig gør ham til en meget sympatetisk Person; thi ikke alene passede han sine Regnskaber med den største Omhu, han var ogsaa flittig og samvittighedsfuld i sit Embedes Førelse, og hvad der var endnu mere, han var grundhæderlig og rettænkende og dertil god og velvillig. Havde han ved Siden af sig haft en dygtig Mand, der havde besørget hele Opdragelsesvæsenet, vilde Olsen have gjort fortrinlig Fyldest; men som det nu var, magtede han naturligvis ikke Forholdene helt, hvor stor Agtelse end alle nærrede for ham, og hvor megen Sympati man end maa føle for denne hæderlige Mand.

Skolevæsen forstod han sig jo ikke det mindste paa, og at Informatorerne, der kom og gik med faa Aars Mellemrum, skulde indføre varige Forbedringer, var ikke at vente, særlig

da den specielle Direktion ikke syntes at have den Interesse eller Forstand paa Skolesager, som unægtelig ytrede sig hos Plejeanstaltens Bestyrelse. Man kan derfor ikke undre sig over, at det Liv i Undervisningen, de senere Aar havde bragt, hurtig døde hen, og at det meste af denne Periode i saa Henseende betegner en Stilstand eller rettere Tilbagegang. Dette kom ogsaa ret skarpt frem i den offentlige Kritik, der nu var mere vaagen end i tidligere Dage.

Der er saaledes en Forfatter, der har en hel Del at udsætte paa de forskellige Stiftelser i København, baade Vartov, Vajsenhuset, St. Hans og alm. Hospital; men heller ikke med Opfostringshuset er han tilfreds. Man tror, skriver han, at adskillige Forbedringer her kunde finde Sted, og en af de vigtigste var nok at kunne give Anslag til at forbedre Kassen, da man siger, at den skal være temmelig svag, skønt Stiftelsens Forstander er bekendt over den hele By som en grundærlig Mand. Indsigt og Redelighed i at virke for en opvoksende Ungdoms Bedste kunde her vise sin herlige Indflydelse. Fra den spæde Alder i en Række af 6 à 8 Aar er disse Børn beskæftiget med Katekismus og Pontoppidans Forklaring . . . Mange tror, at den ensformige Katekismelæsning trætter Forstanden, betager Lyst og Iver hos den unge, gør ham ked og fortrædelig, og at dette som oftest er Aarsag til, at han efter 8 Aar ikke forstaar Katekismus til Gavn. Forfatteren mener, at Børnene kunde lære at kende Naturens Herre anderledes end af Katekismus. Mon der ikke nu og da skulde findes en og anden blandt Lærerne, som forstod den Kunst at opvække Lærebegærlighed hos den unge og ved sine mundtlige Forklaringer ligesom uformærkt faa Forstanden til at fatte adskillige Sandheder af Moralen, Geografien, Historien, Fysikken, Matematikken etc.; men denne sidste Videnskab maa ikke foredrages efter Lærebøger, som siger, at man skal multiplicere eller dividere 11 Pd. 12 Lod 3 Kv. med 7 Rd. 3 Mk. 9 Sk.; thi dette er mere at forvirre end opklare de dødeliges Forstand. Hvor mange af det store Antal Drengbørn skulde da ikke fatte skønne Sandheder, naar der til saadan Undervisning blev taget 4—6 Timer ugentlig af de 30 Timer eller mere, der bliver anvendt til Katekisme eller

Forklarings Læsning og nogen Skrivning og Regning. Han vilde ogsaa anse det for godt, om disse unge fik tilbørlig Motion og blev holdt til adskilligt Arbejde. Man ved for lidt om Stiftelsen, mener han, ellers kunde man maaske faa at vide, hvorfor de vindskibelige Udlændinge kan høste saa megen Nytte af opvoksende Børns Arbejde, medens den hele Krop hos vore Opfostringshusbørn ikke har andet at bestille end huse den Sjæl, der finder sin hele Beskæftigelse i Forklaringen eller Katekismus. Men man tror, at Iagttagelser i Henseende til Pleje, Lærdom, moralsk og medicinsk Opdragelse og mangfoldig flere overgaar de foresattes Forstand.

Ikke mindre skarpt lyder Kritikken hos en anden Forfatter, der skriver, at Magistraten vist er bange for, Folk skal blive for oplyste. De maa kun lære Pontoppidans Forklaring, derimod ikke Regning, for at de ikke skal se Fejlene ved de Stiftelser, der staar under Magistraten. Han har truffet Drengene fra Opfostringshuset, der ikke kunde regne de 4 Species eller læse Skrift. Det kan vel ikke være Mangel paa Opsigt! Magistraten erklærer jo, at i dens Stiftelser er der intet galt. Det er vel heller ikke Lærernes Skyld, da man formodentlig ikke nu som forhen ansætter Kandidater med slet Eksamen, der alene søger denne Post for efter 3 Aars Forløb at arbejde som Øksne i Herrens Vingaard. Hermed sigtedes til den Bestemmelse, at teologiske Kandidater, der havde tjent 3 Aar ved en af de offentlige Stiftelser, kunde vente at faa præsteligt Embede.

Det vilde nu være ganske uretfærdigt, om man af disse „Oplysningsvenners“ Udtalelser, vilde drage den Slutning, at Opfostringshusets Informatorer i denne Periode var Undermaalere, der ikke kunde blive anbragt andre Steder. Hver Gang en Post blev ledig, meldte der sig mange Ansøgere, og selv om den specielle Direktion ikke bestod af pædagogisk kyndige Mænd, vilde det dog være mærkeligt, om den just skulde vælge de mindst begavede. Der var tvært imod mange flinke unge Kandidater med gode Anbefalinger og Vidnesbyrd om baade Evner og Kundskaber, som de samvittighedsfuldt anvendte.

Direktionen fordrede, at de skulde være Kandidater. Da

en ung, dygtig Mand med gode Anbefalinger søgte at blive Informator, fik han det Svar, at han først maatte have den teologiske Eksamen, og han havde dog alene bestyret en offentlig Skole i flere Aar.

To af Informatorerne døde faa Maaneder efter, at de havde tiltraadt deres Tjeneste, og to andre havde en endnu sørgeligere Skæbne. Den ene var en ung, dygtig Kandidat, der hed Haunstrup, som var bleven ansat 1. Januar 1787, men allerede i Juni Maaned blev han sindssyg, hvilket kan ses af et Brev, Olsen sendte Direktionen, hvori han meddeler, at Informator Haunstrup er „melancholisk og svag i Hovedet“, hvad der blandt andet viste sig derved, at han uden videre forlod Stiftelsen, skønt det var hans Tilsynsdag, og gik ud til Præsten Høeg i Gentoft, der var hans Slægtning. Da han kom tilbage, erklærede Tode, at han var i en betænkelig Tilstand, og at han tegnede til helt at gaa fra Forstanden, hvorfor han blev indlagt paa Frederiks Hospital. Kort efter kom han ud, men ansøgte straks Direktionen om at maatte rejse til Jylland og besøge sine Venner i fire Uger. „Adskillige indløbne Omstændigheder“, skriver han, „har sat mit Sind i en Forfatning, der fordrer Adspredelse, saafremt jeg skal komme tilbage til min forrige Munterhed og Virksomhed til sand og varig Nytte for den mig anbettede Skole“.

Men i September blev det helt galt fat med ham igen. Informator Cruse tog sig af ham og søgte at tale ham til Rette, men uden Nytte, han forlod ofte Skolen og blev hele Dage borte, hvorfor baade Forstander og Informatorer levede i en stadig Skræk.

Olsen gik om Aftenen op paa hans Kammer for at faa hans Lys slukket. En Nat gik han derop mellem Kl. 3 og 4 og fandt ham sidde grublende i sin Lænestol i Mørke uden at have været i Seng, og en af Drengene stod henne ved Kakkelovnen. Da Olsen talte til ham, gav han intet Svar. Han foreslog derfor Direktionen, at han kom bort med det samme, da han var „i en slet og urigtig Forfatning“, og faa Dage efter blev han hentet af sin Broder og sendt over til Jylland til sin Familie.

Hans Kollega N. Chr. Bang Cruse, der havde taget sig

af ham, og som nu foreløbig besørgede hans Skole, fik en lignende Skæbne. Da han havde været Informator i 4 Aar, blev han Præst ved St. Hans Hospital, men gik siden fra sin Forstand og blev Lem paa Hospitalet, hvor han havde været Præst.

Han synes ellers at have været en flink Informator, og det var ham, der efter Aftale med Hersleb fik indført den Skik, der dog ikke holdt sig længe, at Drengene ikke skulde gaa i alm. Hospitals Kirke, da Informatorerne skiftevis prædikede i Stiftelsens Kirke hver Søndag Formiddag, ligesom Baagø havde prædikeret hver Helligdag, saa længe han var der. En Aarrække havde Drengene søgt hen i Sølvgadens Kaserne, hvor alm. Hospitals Lemmer, som før fortalt, havde Ophold nogle Aar; men fra Begyndelsen af 1786 blev Hospitalskirken atter taget i Brug, da Lemmerne var kommen tilbage, og Drengene søgte igen dertil. Siden Baagø rejste bort, havde Informatorerne overtaget Katekisationen, der foregik i Kirken hver Onsdag og Lørdag, og desuden blev der holdt Katekisation hver Søndag Eftermiddag.

Men en Dag i Januar 1793 sendte de 4 Informatorer Forstanderen et Brev, der lød saaledes:

„Da ingen Ordre er os bekjendt, som byder Lærerne her ved Stiftelsen at prædike til Højmesse her i Kirken, hvor ingen offentlig Gudstjeneste er, men vel at katekisere med Børnene over Evangelium paa tilbørlig Maade, denne Prædiken her desuden ej alene er overflødig, men maaske endog unyttig, da Stiftelsens Ungdom straks, saasnart Prædiken her er endt, maa gaa i alm. Hospitals Kirke, have vi herved den Ære at communicere Deres Velædelhed, at Prædiken fra nu af her i Kirken ophører indtil videre“.

Forstanderen anmeldte straks Sagen for Direktionen, der tilligemed Olsen søgte at tale sig til Rette med Lærerne, der imidlertid erklærede, at de ikke prædikede uden kongelig Ordre, og Magistraten erklærede da, at den ikke havde noget imod, at denne Øvelse for Informatorerne bortfaldt, naar de vedblev at katekisere med Børnene og derefter gik med dem i Kirke.

Aaret før havde en af Tidens mange „Oplysningsvenner“ skrevet: „Det kgl. Opfostringshus er forsynet med en Kirke eller Kapel, hvori holdes Prædiken hver Søndag af Informatorerne, som hertil skiftes.



Nu tror man, at Vor Herre ikke vilde fornærmes, om denne Kirke blev anvendt til andet Brug, og den hele Guds-tjeneste der gik ind.

Opfostringshusets Børn gaa hver Søndag i alm. Hospitals Kirke; Betjentene ere sunde Mennesker, der gjerne søge Byens Kirker og behøve slet ikke nogen Cabinets- eller Kapelsprædiken“.

Det er jo muligt, at dette har paavirket Informatorerne.

Kort efter blev Olsen atter sat i Forlegenhed, da Informator Schoubo, der havde været særlig ivrig for at faa Prædikenen afskaffet, skrev til Direktionen og bad sig forskaanet for „den offentlige Oration“ paa Stiftelsesdagen, som det netop var hans Tur til at holde. Han har holdt Talen een Gang og vil nødvendig gøre det igen, men beder sig underdanigst befriet for flere Byrder af den Slags, da han kan forsikre, at hans Sind ej er i Stand til at bære dem. Ogsaa de andre Informatorer undslog sig, idet de fremhævede, at ingen af deres Formænd havde holdt Talen mere end een Gang. Magistraten lader da Schoubo slippe for denne Gang og giver Informator Røring, som derefter stod for Tur, Ordre til at holde Talen.

Han var en Præstesøn fra Rønne paa Bornholm og var meget godt anbefalet fra Byens Sognepræst, Konsistorialraad H. Pontoppidan, der blandt andet fremhævede, at han i 4 Aar alene havde forestaaet Undervisningen i den Skygge, der endnu var levnet af Byens og Landets saakaldte latinske Skole. Siden blev det af Direktionen hvert Foraar udtrykkelig paalagt en af Informatorerne at holde Talen paa Stiftelsesdagen.

Et Aar blev der talt over: „Et Menneskes Pligt altid at stifte noget godt“. Næste Aar talte Informator Olivarius om „Guds fornemste Hensigter med Mennesket som en vigtig Bevæggrund for de unge til deres Pligters nøjagtige Opfyldelse“. En anden Gang var det Vellejus, der som Tema havde valgt: „En Stads Lyksalighed grundet paa en god Opdragelse.“ Næste Aar var det Schoubo, der talte om: „Det Folks Lyksalighed, hvor Menneskevennen regjerer“. Som Præmiebøger uddeles, foruden de tidligere nævnte, Campes Sædelære, Balles Katekismus; „Exempler paa Visdom og Dyd“ modtog

en Dreng, der udmærkede sig ved sit „gode Gemyt og bøjelige Væsen“, og i Halvfemserne benytttes „Historiebøger for den hæderlige Bondestand“, „Visdoms Bog for Landmanden“, og i Slutningen af dette Aarti Mallings „Store og gode Handlinger“, der i mange Aar tilligemed Salzmans „Peder Jensen“, en glimrende Type paa en moraliserende Bog fra Oplysningstiden, derefter var de almindeligste Præmiebøger.

Af Skolebøger anskaffes der ikke mange i denne Periode. Den ny Salmebog blev indført i 1781, og den ny Lærebog i 1792, men ellers er det først i Slutningen af Halvfemserne, der anskaffes nogle Skolebøger, f. Eks. Bochows Børneven, Funchs Naturhistorie og Echards Læsebøger. Det har ikke været paa Foranledning af Forstanderen, der ikke gav sig det mindste af med Skolen; snarere skyldes det en ung Informator, Rasmus Borch, der var bleven ansat den 24. Marts 1794, og som skulde blive knyttet til Stiftelsen i over 50 Aar, længere Tid end nogen anden før eller senere. Han havde søgt at blive Informator i 1793; men da Direktionen efter Prøvekatekisationen fandt ham og Becher lige dygtige, blev der trukket Lod, og Becher blev den heldige. Men næste Aar kom Borch ind, og han gjorde sig snart saaledes gældende, at det i Virkeligheden blev ham, der kom til at lede Skolen. En Søn af Forstander Broust søgte samtidig, skønt han endnu ikke havde sin Eksamen, men han henviste til den Agtelse, hans Fader havde nydt, og til sin Moders trykkede Kaar. En Søster til ham var faa Aar før bleven gift med en af Informatorerne, Vederkinch, som Ryberg\*) skaffede et Embede paa sit Gods paa Fyn. Blandt Borchs Medansøgere var ogsaa Henning Irgens Henseman, der var en Dattersøn af den Pastor Irgens, der i sin Tid havde givet Stiftelsen 1500 Rd. Men hverken han eller Broust kom i Betragtning.

### 3. DET DAGLIGE LIV.

I Firserne forsvandt adskillige af de gamle Ansigter fra Opfostringshuset. Broust døde, Baagø blev forflyttet, og Bern-

---

\*) Han og flere andre af Direktørerne havde staaet Fadder til nogle af Brousts Børn.

storffs gamle Portner, Lars Arentzen, døde. Ogsaa gamle Skomager Lange forsvandt nu fra Skuepladsen. Han havde en aandssvag Datter, som Pyntemesteren, en forhenværende Underofficer, var samvittighedsløs nok til at forføre, hvorfor han naturligvis straks blev fjernet, men ogsaa Lange maatte flytte bort, skønt han skrev et sønderrivende Brev til Magistraten, hvori han foreslaar, at den straffer hans „taabelige Datter“, og lader ham og hans Kone i Fred; han har været ved Stiftelsen i 26 Aar, og den „uforglemmelige Grev Bernstorff“ havde ansat ham paa Livstid.

Det hændte ikke sjældent, at der var Rivninger mellem Informatorerne og Pyntemestrene, der havde Tilbøjelighed til at blive irritable, hvad deres Bestilling maaske medførte. Fastelavns Mandag 1784 blev det helt galt med Informator Olivarius og Pyntemester Cramer.

Den Dag var det Skik, at en Del af de flinkeste Dreng kunde faa Tilladelse af Informatorerne til at gaa ud. Det var ogsaa sket denne Gang, og Pyntemesteren havde efter en hel Del Ophævelser udleveret deres Tøj. Senere paa Dagen kom der en Kone og bad om at faa sin Dreng med hjem, hvorfor Olivarius, der havde Tilsyn, sendte Drengen op til Pyntemesteren; men han nægtede rent ud at udlevere Tøjet, før Forstanderen, der just var ude, gav ham Ordre dertil. Konen lod sig dog ikke nøje med den Besked, men gik lige op til Konferensraad Hersleb, der sendte Bud tilbage, at Drengen skulde ud. Men Cramer vedblev at være grov og sagde, at han var alles Dreng, skønt Olivarius advarede ham i følgende Skrivelse:

„Min gode Cramer vilde jeg herved i al Kjærlighed advare ikke at vise nogen Grovhed imod mig, saa fremt han ikke vil have sig selv at takke for al den deraf flydende Ulejlighed. Skjønt det har behaget ham at sige, at jeg haver intet at befale, men skulde kun passe min Skole, saa befaler jeg dog som tilsynshavende Lærer og i Hr. Forstanderens Fraværelse, at han er saa god at udlevere Klæder til Nr. 111 og til enhver anden Dreng, som jeg maatte finde for godt at give Forlov.“

Det endte med en alvorlig Formaning fra Magistraten og Løfte om Bod og Bedring.

Da han døde et Par Aar efter, fremkom Olivarius med

et meget fornuftigt Forslag om en anden Ordning, hvilket dog ikke blev taget til Følge. Han foreslog, at der i Stedet for en Pyntemester skulde antages to teologiske Kandidater, der skulde skiftes til at besørge alle Pyntemesterens Forretninger, desuden skulde de læse med de 38 ringeste Drengene, der skulde tages ud af de 4 Skoler, hvor de saa kunde anbringes igen, naar de var bleven bedre oplært. Disse „adjuncti“ kunde gaa for en mindre Løn, da de ved Vakance skulde have Ret til



HOLGER FINCHENHAGEN OLIVARIUS.

Informator paa Opfh. 1782—86.

at rykke op og blive Informatorer, hvis de havde vist sig dygtige nok dertil. Olivarius har Ret i, at derved vilde baade Undervisningen og Tilsynet med Drengene være bleven forbedret; thi det var i Reglen Folk med en temmelig bevæget Fortid, der i stort Antal søgte Pyntemestertjenesten, naar den var ledig. Denne Gang var der saaledes en Ansøger, der meddelte, at han 15  $\frac{1}{2}$  Aar gammel var bleven eneste Skolelærer for 130 Bønderbørn i Broager, derfra kom han til Kajnæsgaard ved Sønderborg, derfra til Norge, senere tog han Tjeneste som Underofficer ved Kronprinsens Regiment;

men da han avancerede for langsomt, foretrak han at blive Hører ved St. Petri Skole, hvorefter han fik en Jordlod paa Landet; men den slugte hele hans timelige Velfærd paa 1 $\frac{1}{2}$  Aar, hvorfor han senere havde ernæret sig og sin Familie paa det kummerligste ved Information, og hvad der ellers kunde forefalde, særlig havde han tjent hos ansete Jødefamilier, fra hvem han godt kunde have skaffet Anbefalinger. Det var dog særlig Biskop Harbo og Gehejmerraad Guldberg, han havde forladt sig paa, men da de desværre ej mere var til for ham, trøster han sig til Magistratens Naade og Godhed. Det hjalp ham dog ikke noget; thi den foretrak en fhv. Kommandersergent og Fourer Jacobsen, der havde tjent i 22 Aar, og som siden sin Afsked for 6 Aar siden havde haft „adskillige Poder under Information i Kristendom, Regning, Tysk og Dansk.“

Valget var vist ganske heldigt; i hvert Tilfælde tjente han ved Stiftelsen en lang Række Aar, medens de tidligere Pyntemestres Tjeneste havde været ganske kort, og han maa sikkert have haft et fredeligt Gemyt, en Fordring, der ogsaa blev stillet, naar der skulde fæstes ny Gaardskaarl, fordi en saadan „bedst passer sig her blandt saa stor en Mængde Dreng, der til Dels ere ligesom vilde og hengivne til skadelige Foretagender og ryggesløse Gjærninger“.

Det var virkelig heller ikke altid helt uskyldige Løjer, de kunde finde paa. At undertiden en eller anden smuttede væk, naar Informatorerne førte dem til Kirke, hører ikke til de værste Ting. Saa var det straks værre, at 15 Dreng Natten mellem den 10. og 11. Decbr. 1783 listede sig ud af Porten, da Renovationsvognene var i Gaarden, og ned paa Kongens Nytorv, hvor de blev truffet hujende og skrigende af Informator Vederkinch, der meldte dem; men de slap med at blive straffet paa Børnevis til Advarsel for de andre Dreng. I det hele taget er det nu meget sjældent, at nogen maa udstaa Skoleret, nogle faa Gange idømmes Straffen halv Skoleret, der bestod i, at 12 Dreng gav Synderen 10 Slag hver med Ris paa den bare Ryg. Efter 1785 kan denne Straf betragtes som helt afskaffet. Da tre Dreng i 1786 løb bort, men senere blev bragt tilbage af en Bonde i Brøndbyvester,

henstillede Forstanderen til Direktionen, om de skulde straffes med halv Skoleret eller paa Børnevis. Skønt det oplystes, at de ofte var løben bort, blev de dog kun straffet paa Børnevis. Paa samme Maade blev ogsaa nogle Drengene straffet, der havde gjort sig skyldige i noget langt værre, idet de blev overbevist om at have stjaalet en hel Del Tintallerkener, Skeer, Skaaler og Knapper, som de skar af Søndagsklæderne. Tintøjet brækkede de i Stykker, og derpaa solgte de det hele til et Par Isenkræmmere. De mest skyldige slap med 20 Slag af et Ris og andre med en Irettesættelse, hvilket viser, at den gamle barbariske Skoleret var endelig afskaffet.

Havde Tilsynet været paalideligt nok, vilde adskilligt af den Slags være undgaaet. Og selv om Informatorerne var forpligtet til ikke at forlade Stiftelsen paa deres Tilsynsdage, faar man dog Indtrykket af, at de har overladt for meget til Pynthemesteren og taget sig deres Tilsynspligter for let. Det hændte saaledes engang, at Overpræsidenten, Kammerherre Urne, en Dag han kom paa Opfostringshuset, ikke traf den tilsynshavende Informator, hvorfor han lod Forstanderen paalægge Informatorerne, at de maatte være til Stede ved Drengenes Spisning, naar deres Tur var, for at ingen Uorden skulde indsnige sig.

I Levemaaden skete der ikke store Forandringer; men fra 1783 hængte der trykte Spisereglementer i Køkken og paa Spisestue, hvoraf kan ses, at paa den Tid blev der givet Suppe som sædvanlig om Søndagen, næste Dag Boghvedegrød og Klipfisk, Tirsdag Kaal og Flæsk, Onsdag Boghvedevælling og Finker, Torsdag Ærter og Flæsk, Fredag Suppe og Kød og Lørdag Øllebrød og Finker. Om Aftenen fik de hveranden Dag Grød og Øl, hveranden Smørrebrød.

Klædedragten var ogsaa i Begyndelsen den sædvanlige; thi at der engang blev anskaffet Bukser af Vædderskind, fordi alle Kalveskind var opkøbt til Armeen i Norge, var jo uvæsentligt, kun var de over dobbelt saa dyre, hvad der var uheldigt paa en Tid, da Magistraten netop var betænkt paa at spare ogsaa paa Klædernes Omraade. Den ønskede opgivet, hvor meget en Drengs Føde og Klæder kostede om Aaret, og af Forstanderens Beregning ser man, at det beløb

sig til 40 Rd. 3 Mk.; men det viste sig ogsaa, at Klæde-reglementet fra 1777 ikke længer blev overholdt; thi efter det skulde en Søndagskjole kun vare i 9 Aar, men de, der nu (1790) var i Brug, havde været i 13 Aar. Der maatte altsaa gøres ny Helligdagsklæder; men for at spare blev Kjolen gjort kortere, saa den kun gik til midt paa Laarene, og Vesten blev kort, uden Ærmer og med kun een Rad Knapper. Der havde været Tale om at lave dem af Vadmél for at faa dem endnu billigere, men man bestemte sig dog alligevel for det sædvanlige grønne Kirsey, der blev leveret fra Guldhuset, da det der kunde faas billigere end hos Collin. En hel Klædning vilde herefter kun komme til at koste lidt over 6 Rd., hvorimod Hattene var steget til 5 Mk. Stykket paa Grund af Uldens Dyrhed.

Samme Forfatter, hvis skarpe Kritik af Børnenes Undervisning tidligere er anført, har ogsaa mange Indvendinger mod deres Paaklædning, som han finder meget upraktisk, selv om den er moderne. „Her synes mange, at man gjerne kunde indføre en egen Dragt for disse grønne Drengé, maaske til megen Menage for Stiftelsen, uden at støde an mod de Grunde, der med Bifald har forjaget Nationaldragten. Disse Børn have som andre brave Mænd Kjole, Vest og Bukser; men naar man betragter Kjolen, der er vel besat med sine tilbørlige Knapper og Knaphuller, men hænger dog altid aaben, saa ser man, at den netop beklæder Armene . . . og for Resten hænger den fra Nakken til Benene som en Klokkerkappe . . .“ Han foreslaar at give dem runde Trøjer eller Veste, der tilknappes foran; han har nemlig flere Gange set Opfostrings-husdrengé uden Kjole gaa i Frost og Kulde, og Soldaterne fik for nogle Aar siden deres Kjoler forandrede, hvad alle ansaa for en Forbedring. „Men om Moden, der uden at tage mod fornuftige Grunde eller høre anden Raison end hendes egne dumme og stive Kapricer, behersker Menneskene med despotisk Vælde, vilde taale at se de grønne Drengé saa vanskabte i runde Trøjer, det maa den afgjøre, der kjender hendes Naade bedre end jeg; imidlertid haver hun dog adskillige Gange maattet bukke under for Dyd og sund Fornuft.“

Allerede under forrige Periode var der bleven anskaffet

Madrasser til Drengenes Senge i Stedet for Underdyne; midt i Firserne afskaffes ogsaa Overdyne, og Tæpper træder i Stedet, efter at Tode har erklæret, at de er bedre end Dyner. Af den Kontrakt, der i 1784 blev sluttet med Mad. Helmke, der afløste Mad. Lund som Oldfrue, kan man se, at Drengene vadskede sig 3 Gange om Dagen, om Vinteren ved Baljer i Vadskehuset, om Sommeren ved Vandposterne. Desuden havde Oldfruen at paase, at de blev vadsket med varmt Sæbevand om Halsen og paa Fødderne, men med koldt rent Vand bag Ørene, og de skal vænnes til at stoppe deres Strømper og lappe deres Linned til Gavn for dem selv og til Hjælp for Oldfruen.

Det hændte ikke helt sjældent, at Folk i deres Testamente betænkte Opfostringshuset, mest dog kun med Smaasummer. Saaledes var der en Købmand Notturf i Itzeho, der skænkede 3000 Mk. lybsk, da Opfostringshuset var en af de ædleste Stiftelser i Landet, men efter Sigende trængende til Hjælp, og nogle Aar senere sendte en Mand i Altona, Joh. Graff, 100 Rd. Da en af Grev Bernstorffs Tjenere døde, blev der fundet et Testamente, der begynder saaledes: „I Jesu Navn. Det skal være mit oprigtige Forsæt efter min Død og Begravelse at testamentere til de fattige Drengbørn paa Opfostringshuset her i Kjøbenhavn, eftersom jeg har søgt deres Kirke og ved Jesu Naade nydt Alterens Sakramenter, hvorved jeg ihukommer min Opfostring i den fattige Skole i Bergen i Norge . . .“

Opfostringshuset fik dog ikke den lille Sum, han efterlod sig; thi da der manglede Vitterlighedsvidner, kunde Testamentet ikke faa kgl. Konfirmation.

At et magert Forlig er bedre end en fed Proces, erfarede Stiftelsen i 1792; da blev den nemlig ved Hofretten i Stade tilkendt nogle faa Rd., Levningerne af 100 Rd., som en Rekrut, der døde paa Vejen til Vestindien, havde testamenteret Opfostringshuset. Der havde været ført Proces om dette Testamente i 16 Aar.

Fra Hertugdømmerne vedblev der at komme en 300 Rd. om Aaret i Kollektpenge, som Generalsuperintendent Struensee meget punktlig havde sendt hvert Aar. Fra 1793 sender



Generalsuperintendent Adler Kollekten fra Slesvig, og den medfølgende Skrivelse er paa Dansk, hvad der aldrig er sket før.

#### 4. KRONPRINSENS BESØG. SUNDHEDSTILSTANDEN.

Den 20. November 1787 er paa en Maade en Mærkedag i Opfostringshusets Historie, da der første Gang berettes om en kongelig Persons Nærværelse paa Stiftelsen. Om Frederik V nogensinde besøgte Opfostringshuset, er ikke godt at sige, da der ikke findes nogen Meddelelse derom; heller ikke vides der noget om Besøg af Kristian VII, men paa den nysnævnte Dag skrev Forstanderen til Direktionen:

„Hans kgl. Højhed Kronprinsen tilligemed Hr. General Huth og Hr. Hofmarchal Bülow har været her i Stiftelsen i Dag mellem 11½ og 12 slet og gaaet omkring i alle Værelser, Sovestuer m. v. Jeg var nylig tilforn gaaet hen for at høre om Klæde til Konfirmanderne. Informatorerne Cruse og Vellejus tilligemed Oldfruen viste dem overalt omkring. Børnene blev paa Skolerne imidlertid under Hr. Schouboes og Rørings Opsyn. Hviket herved den høje Direktion underdanigst indmeldes.“

Hvad Indtryk, Kronprinsen har faaet af Stiftelsen, forlyder der ikke noget om; heller ikke er det godt at sige, om det Besøg, Gesandterne for det kejserlige og det portugisiske Hof aflagde ganske kort efter, stod i nogen Forbindelse dermed. Men inden der var gaaet 3 Maaneder, indfandt Kronprinsen sig atter, og dette Besøg blev ikke uden Følger. Det var den 12. Febr. 1788, at han kom igen, ledsaget af Huth, Bülow og Major Peymann, og besaa hele Stiftelsen; men han udtalte sin Misfornøjelse med den Lugt, der var i Værelserne og Spisestuen, og befalede, at Gulvet her skulde vadskes hver Dag. Det er meget morsomt at se den Forfjamskelse, dette Besøg fremkaldte.

„Anledningen til hans kongelige Højheds Misfornøjelse“, skriver Forstanderen i sin Indberetning, „var, at han med sit Følge kom ind paa en af Sovestuerne, hvor Sengene endnu ikke var opredede eller Gulvet fejjet, som foraarsagedes af, at Oldfruens Gangkoner vadskede i Gaar og hele Natten. Endskjønt fra Stiftelsens Begyndelse, medens samme var paa

Christianshavn, var Lugten der af lige Beskaffenhed som her, og at forbedre samme vilde jeg ønske“. Under det første Indtryk af Kronprinsens Misfornøjelse foreslaar han, at Oldfruen maa antage endnu en Kone foruden de fem, hun har, at Gulvet i Spisestuen maa blive vadsket 2 à 3 Gange om Ugen, og at der maatte blive stænket med Vineddike og røget med Enebær baade i Spisestuen, paa Sovestuerne og Skolerne. Allerede Dagen efter Besøget blev der sat 6 Koner til at skrubbe og skure, og de blev ved dermed til Kl. 12 om Natten. Men kun tre Dage senere er denne Iver bleven betydelig svækket; thi da giver Forstanderen et nyt Forslag, hvorefter han mener, at det kun er nødvendigt at stænke med Eddike paa Skolerne, saaledes som det i nogle Aar havde været Skik i Hundedagene, og han synes, det er nok, naar Spisestuen bliver vadsket een Gang om Ugen. Han havde ogsaa foreslaaet Anskaffelse af „Touværks Gulvdækker uden for Dørene til Føddernes Afvidskning“; men nu mener han, at det er tilstrækkeligt at anskaffe en eneste Maatte til Spisestuedøren, til Skolerne behøves derimod ingen, da de ligger paa anden Etage; han tænker vel, at Snavset slides af Fødtøjet paa Vejen derop. Dog holder han endnu paa, at medens Oldfruen før kun havde 2 Rd. til Enebær, bør hun nu have 4 Rd., da der skal røges mere end før. Magistratens Resolution bliver i Overensstemmelse med hans sidste Forslag og bestemmer desuden, at Vinduerne skal aabnes i Sove- og Spisestuer, naar Drengene ikke er til Stede. Gulvene skal fejes hver Dag og bestrøs med Sand, og der bevilges  $\frac{1}{2}$  Pot Vineddike til hver Skole daglig.

Kronprinsens Misfornøjelse var dog ikke større, end at han en halv Snes Dage senere ved Bülow lod indlægge en Dreng, Zacharias Berndt. Samme Dag fik Magistraten Brev fra General og Kommisariatskollegiet, at Kronprinsen under sit Besøg paa Opfostringshuset lagde Mærke til en ledig Fløj, som han ønskede anvendt til Garnisonsskole. Det var en c. 100 Alen lang Bygning, der vendte Bagsiden ud mod Søkadet-akademigade, og som kun beboedes af Stiftelsens Skrædder og Skomager og for Resten blev benyttet som Oplagssted for Fødevarer. Der blev straks taget fat paa Arbejdet under

Forstanderens Tilsyn, og en Murmester paatog sig at indrette Bygningen for 1100 Rd., der senere blev anvist fra Krigskassen. For at undgaa Samkvem mellem Soldaterbørnene og Opfostringshusdrene maatte der skaffes Indgang til Skolen fra Bredgade, hvad der voldte nogen Vanskelighed, da Landkadetakademiet ikke kunde afse nogen Plads. Kancelliet skrev i Slutningen af Aaret til Magistraten, at det gerne vilde have den Sag i Orden, inden Kronprinsen kom hjem fra Norge, og Enden blev, at der blev afgivet en Strimmel af Stiftelsens Grund fra Bredgade ind til Skolen. Næste Foraar modtog Forstanderen fra Magistraten den kgl. Resolution angaaende denne Sag, der i den Tids frygtelige Kancellistil begynder saaledes: „Den af vores Generalitets Collegio vores danske Kancelli tilmeldte Resolution i denne Sag corroboreres derhen, at den militære Skoles Anlæg i Opfostringshusets Bygning skal anses som en perpetueret Indretning, saalænge disse Bygninger anvendes til offentlig Brug, endskjønt de fik en anden end nærværende Bestemmelse . . .“. Skolen, der tillige afgav Bolig for en Lærer, kom snart i Gang og stod som de andre Skoler af samme Art under den bestandige Direktion for Garnisonsskolerne i København, af hvilken i disse Aar Prins Friederich Carl af Slesvig Holsten var Medlem. Nogle Aar senere gik den over til Fattigvæsenet.

Kronprinsens Hjemkomst fra den Norgesrejse, der blev nævnt ovenfor, gav Anledning til, at Opfostringshuset ligesom mange andre Bygninger i København var illumineret tre Aftener i Træk. Stiftelsen var atter illumineret i September 1790, da Kronprinsens Gemalinde holdt sit Indtog i Hovedstaden; dette skete dog ikke udelukkende af Patriotisme, men Forstanderen fandt det tilraadeligt „for ikke at underkaste sig Pøbelens Uartighed med Vinduernes Udslagelse, som forrige Gang paa nogle Steder skete“.

Det var ikke blot Kronprinsen, der følte sig ilde berørt af den daarlige Luft paa Opfostringshuset; hos flere af Samtidens Forfattere, der havde haft Lejlighed til at se Stiftelsen, kan man finde den meget skarpt bedømt, hvilket dog til Dels vistnok skyldes det tidligere omtalte Sværmeri for det landlige, samt Uvilje mod Anstalter. „Staten erstatter sjælden det,

som Forsynet har nedlagt i Forældres Naturdrift“, hedder det et Sted, og det er kun en ringe Trøst, at Dommene over Vajsenhuset er mindst lige saa haarde. En Forfatter kalder disse to Anstalter Københavns store Drivhuse for Vantrivninger til Legeme og Sjæl. En anden siger om Opfostringshuset: „Slette Fødemidler, uren Luft og Mangel paa Renlighed og Orden vare de paafaldende Mangler ved denne Indretning“, og en lærd Præst fra Norge, der paa sine Rejser ogsaa besaa denne Stiftelse, siger: „Ved at opholde mig engang i dette store Hus og blandt denne Samling af Børn mærkede jeg, hvor nødvendigt det var, at man ved Ventilatorer og hyppige Luftninger forfriskede den ellers derværende usunde og næsten giftige Luft. Jeg havde faaet ondt, havde jeg opholdt mig der over en Time, og Børnenes pludsende og blege Udseende og nogles Udset viste, hvad de deraf led; ogsaa heri har den nyere Tid ændret meget“. En Forfatter, af hvem der tidligere er anført Udtalelser om de forskellige Stiftelser i København, foreslaar, at Forstanderen ved disse skal offentliggøre deres Fundatser og Regnskaber, for at Offentligheden kan faa Lejlighed til at dømme og give Raad, og derefter skulde der udsættes Præmier for den bedste Afhandling om, hvorledes Stiftelserne skulde forbedres, „da kunde man haabe, at tykke Maver og gustne Ansigter, forbunden med Strømpestrikken og Pontoppidans Forklaring, ikke skal undertrykke de lykkeligste Naturgaver . . . , da kunde man haabe, at Industri og især Manufacturararbejde hastigt og med mindste Bekostning kunde fæste Rødder . . . Dog hertil behøves Oplysning. Himlen give da, at denne oprindende Sol ogsaa maatte udbrede sin oplysende Kraft over disse Stiftelser. Dog! herpaa kan man ikke tvivle, Landets sande Ven, vor utrættelige Frederik, vil byde Lyset skinne frem der, hvor Mørkhed har skjult de bedrøveligste Mangler“.

Heller ikke i disse Aar var Sygestuerne nogen Sinde ledige. Af Todes Ugeberetninger ses, at der altid var mange syge, Antallet kunde variere mellem 10 og 50, og Sygdommene er i Reglen Fnat, Saar, Skroffer, Skurv og Tæring; undertiden er der endda flere, som da der i 1791 var Mæslingeepidemi. Der døde i hele denne Periode 5 Drengene om Aaret, men højst

ulige fordelt paa de forskellige Aar, idet der var flere Aar, der slet ingen døde, medens der i 1785 døde 19. Der omkom 2 ved Ulykkestilfælde, den ene druknede en Dag i 1784, da Drengene under Ledelse af to Informatorer var ude at bade paa det sædvanlige Sted uden for Citadellets Port, og den anden kom af Dage 3 Aar senere som Følge af, at han var falden ned og havde faaet et Stykke Træ op i Underlivet ude i Frederiksberg Have paa en af de sædvanlige Spadsreture, hvad der giver Tode Anledning til den mærkelige Udtalelse, at han vil haabe, at dette Eksempel vil bevæge Informatorerne til ikke at spadsere med Drengene paa saadanne Steder, men blive paa Marken som forhen. Kopper var stadig en af de almindeligste Sygdomme, og da Inokulationshuset var nedlagt, besørgede Tode selv Drengenes Indpodning, saaledes inokulerede han i August 1785 57 Dreng, hvoraf dog kun de 12 fik Kopper, medens det slet ingen Virkning gjorde paa de 45. Kopperne bortrev dog ikke nær saa mange som Tæring, der i det Aar, da der døde 19, angives som Dødsårsag i 10 Tilfælde. Det samme kan man se af en Erklæring, der fremkom fra Tode, da Hersleb spurgte om, hvorfor der døde saa mange. Tode siger, at ogsaa i hans Formand, Etatsraad Jensenius' Tid, døde mange af Tæring, hvilket altid vil ske, hvor Børn af „fattige, gemene, ofte meget usunde Folk“ optages. Paa Herslebs Spørgsmaal, om alm. Hospitals Præst bliver hentet for at trøste de døende, svarede Forstanderen, at hver Informator trøster sine Dreng med Guds Ord, kun til de konfirmerede bliver Præsten hentet.

I Foraaret 1786 havde en ondartet „Forraadnelsesfeber“ faaet Indpas, og med faa Dages Mellemrum døde baade Pyntemester og Spisemester, og 2 af Informatorerne blev stærkt angreben af samme Sygdom. Først blev de plejet paa deres egne Værelser af en Sygekone, da Drengene efter Todes Erklæring var lidet skikkede til en saadan Tjeneste, men senere kom de paa Hospitalet, hvor Opholdet blev betalt af Stiftelsen, der ogsaa i saadanne Tilfælde lønnede en Student for at undervise Børnene. Næppe var de to kommen paa Benene igen, før den tredje Informator, Vellejus, blev meget betænkelig syg, saa at han næsten var opgivet. Den medi-

cinske Student, der for Tiden boede paa Opfostringshuset, hed Gorgius, om hvem Forstanderen siger, at han forstod vel sin Metier, men var hastig, hvad man ogsaa forstaaer af følgende Historie. Gorgius havde bestemt forbudt nogen at aflægge Besøg hos Vellejus. Men Informator Cruse, der boede Dør om Dør med ham, og som lige selv havde overstaaet Sygdommen, gik dog ind for at se til sin syge Kollega. Gorgius, som netop var derinde, vilde sætte ham ud, og da Cruse satte sig til Modværge, slog han ham i Panden med et Kasteskaft, saa der kom en stor Bule. Cruse kaldte straks de andre Informatorer til og berettede dem om den ilde Medfart, han havde faaet, oven i Købet i nogle Drenges Paasyn, hvorefter han besvimeede. Senere indsendte han en Klage over Gorgius, og baade Forstander og de andre Informatorer giver Cruse Medhold. Kort efter inokulerede Gorgius paa egen Haand en Dreng, der allerede havde været indlagt paa Inokulationshuset, hvad der gav Anledning til den Bestemmelse, at for Fremtiden maatte ingen Inokulation foretages uden Magistratens Tilladelse. Da der endnu engang blev klaget over ham, fordi han havde gennembanket sin Oppasser, der havde siddet over paa Skolen, fordi han ikke havde kunnet sine Lektier, fik han endelig Ordre til at flytte ud.

I Halvfemserne er det særlig Koldfeber, der optræder, og i 1795 synes det at have været særlig slem, thi i en Indberetning siger Tode: „Ved denne Lejlighed kan jeg ikke forbigaa de mange Exempler, som man nu har paa Koldfeberens heftige Epidemi, da Livgarden selv, disse sunde og raske, norske Mænd, ikke kunne undgaa den, men siges at have hver 3. Mand syg“. For at styrke Rekonvalescenterne foreslaar han, at de skal have Øl til deres Maaltid.

Paa samme Tid havde Opfostringshuset faaet en stor Indkvartering, som ikke skulde tjene til at fremme Sundhedsforholdene eller Renligheden. Efter den store Ildebrand blev i Oktober 1795 indlagt en hel Del husvilde Familier, der blev sammenstuvet dels i Opfostringshusets Kælder, dels paa en stor Sal. Der var hyppig Ufred og Klammeri, saa at Forstanderen maatte stifte Fred, som engang han skilte en Trætte mellem to Koner, der var kommen imellem, fordi den

ene havde kaldt den andens Mand for en „lang Knokkelhund“. Værre var det, at der udbrød farlige Sygdomme mellem dem, saa at ikke mindre end 11 Familier blev angrebet af Kopper. Henze, der var bleven Kirurg efter Sibberns Død, tog sig af disse syge, naar han kom for at se til Opfostringshusets Drengene. Da han døde, blev han efterfulgt af Capito, der i mange Aar var Stiftelsens Kirurg. Man kan ikke andet end undre sig i vor Tid, naar man ser, at han indsendte en Klage til Direktionen, fordi han en Dag saa, at Vinduerne stod aabne i Spisestuen, medens Drengene spiste, da han mente, at derved forøgedes den Øjensvaghed blandt Drengene, som han bestræbte sig meget for at faa udryddet. Man kan bedre forstaa, at han forbød Drengene at gaa med hinanden paa Skuldrene inde i Spisestuen.

Kort efter at Stiftelsen var bleven befriet for de sidste af de husvilde, fik den en lignende Indkvartering, der dog ikke var slet saa stor. Den 25. Marts 1798 brændte Hestgardens Kaserne, og flere af „de afbrændte Gardere“ med deres Familie rykkede ind i den Sal, der nylig var bleven forladt. Under disse Omstændigheder vil man forstaa, at Opfostringshuset ikke kunde blive det sundeste Opholdssted.

##### 5. HAANDGERNING. LÆRLINGE.

Om Haandgerningen er der ikke meget nyt at melde i denne Periode. En Jøde ved Navn Benjamin, som efter Udsigende af Departementet for udenlandske Affærer hørte til et af de mest agtede jødiske Huse i Berlin, havde af Kongen faaet Privilegium paa at anlægge en Silke-, Halvsilke- og Florfabrik i København. Kommercekollegiet anbefalede en Ansøgning fra ham til Magistraten om at maatte anlægge Fabrikken i Opfostringshuset, hvis Drengene jo saa skulde beskæftiges derved; men det blev ikke til noget.

Derimod fortsattes Arbejdet paa Uldstuen, og Direktionen ønskede endda, at Antallet af Drengene, der arbejdede der, skulde forøges, hvorfor Informatorerne i 1790 blev opfordret til at fremkomme med Forslag om, hvorledes dette kunde ske. Disse erklærede, at Erfaringen havde lært, at Uldstuearbejdet

hayde været en tærende Gift for Børnene, og foreslog, at der kom een Klasse paa Uldstuen hver Dag; thi paa den Maade vilde der blive 3 Dage imellem, at hver Klasse kom derned, den daglige Uddunstning af dem paa Skolen vilde undgaas, og Skolearbejdet gaa bedst. Tode foreslog tillige, at Drengene skulde vadske sig med koldt Vand, naar de forlod Uldstuen, hvor der ogsaa skulde hensættes Baljer med koldt Vand for at opsuge Uddunstningerne.

Samme Aar begyndte en Del Drengene ogsaa at spinde Raskmageruld for Kræmmerkompagniets Fabrik, der sørgede for de fornødne Rokke og hver Dag sendte en Kone, der havde Opsyn med Spindingen. Der blev sat godt en Snes Drengene til dette Arbejde, men den hele Fortjeneste, der kom ud deraf, var c. 60 Rd. om Aaret.

Den 27. Marts 1794 ophørte Spindingen for Gullduset, da dettes Direktør erklærede, at Fabrikken havde Arbejdere nok, og Opfostringshuset tilbød nu de forskellige Fabrikker at lade spinde for dem ved Drengene, men uden Resultat. Saa henvendte Direktionen sig til Oldermændene for Kræmmerkompagniet, der lovede at levere Drengene mere Arbejde baade af Raskmageruld og Bomuld, men saa skulde Stiftelsen selv holde Rokkene vedlige og bekoste flere, samt lønne den Kone, der havde Opsyn med Arbejdet; hun skulde senere tillige lære Drengene at strikke Strømper. Inden lang Tid var gaaet, kom 60 Drengene vekselvis i Gang med dette Arbejde; men hele denne Virksomhed var temmelig værdiløs baade for Stiftelsen og for Drengene.

Inden Drengene begyndte at gaa til Præsten, indleverede Informatorerne en Liste over, hvem der havde den fornødne Alder og Dygtighed, og deres Skrivebøger blev fremlagt i en Direktionsforsamling. Konfirmationen foregik i alm. Hospitals Kirke under Overværelse af Direktionen, som kort i Førvejen paa et Møde havde spurgt hver af Konfirmanderne, hvad Profession han havde Lyst til. Naar de var bleven anbragt saa vidt mulig efter Lyst og Evne, gik de ud i Verden med det sædvanlige Udstyr, dog maatte de i mange Aar efter Ildebranden 1795 undvære Bibel og Salmebog, da Vajsenhuset, hvor disse Bøger blev trykt, var brændt. De allerfleste Drengene



kom til et eller andet Haandværk; af de 295, der blev konfirmeret mellem 1781 og 90, blev der sat 245 i Lære ved et Haandværk og kun 50 ved Handel, Søfart og andre Næringsveje. Parykmagerprofessionen, hvorved flere Drengene havde fundet Beskæftigelse, er i denne Periode aabenbart ved at blive en hendøende Virksomhed; det var ikke sjældent, at Drengene forlod deres Mester, og de angav altid som Grund, at der ikke var noget ved Professionen.

I Aaret 1789 var Seminariet paa Blaagaard bleven oprettet, og allerede 1791 fik en Dreng fra Opfostringshuset, Jens Chr. Purup, Tilladelse til at blive Elev der, da Informatorerne holdt ham for bekvem til at blive Skoleholder, og han selv havde Lyst dertil. Den militære Skoledirektion, hvorunder Seminariet stod, erklærede sig villig til at betale de 40 Rd. aarlig, som Opholdet kostede, saa at han ikke mere skulde falde Opfostringshuset til Byrde, og i den følgende Tid hændte det af og til, at en flink Dreng kom paa Seminarium, ligesom der ogsaa var en Del, der tog den dansk-juridiske Eksamen. Det var saaledes flere Gange Tilfældet med de Drengene, der blev udtaget til at hjælpe Forstanderen med hans Kontorarbejde. Da det næsten altid var Lotteridrengene, der ønskede at tage disse Eksaminer, kom deres Lotteripenge dem ret til gode, og de havde undertiden et saa stort Beløb, at de helt kunde klare sig selv. Ellers blev Lotteridusørerne jo som Regel først udbetalt til Drengene i en højere Alder, ja undertiden blev de henad de 40 Aar, inden de fik dem; men det hørte ganske vist til Undtagelserne. En ung Skomagersvend fik sine Penge udbetalt af en ganske mærkelig Grund. Da han var Lærling, havde han klaget over to Svende, der paa Grund af for haard Medfart imod ham kom til at betale en Bøde paa 8 Mk. Men da han nu blev udskreven som Svend paa Kroen, blev han skubbet og stødt fra alle Kanter og maatte til sidst flygte derfra, forfulgt af alle Svendene, saa han maatte redde sig ind i et Hus, og det var ikke muligt for ham at opholde sig her i Byen, hvorfor han fik sine Penge for at rejse et andet Sted hen.

Ogsaa blandt Lærlingene var Tonen dengang ofte ubehagelig og raa, saa at Opfostringshuset endogsaa maatte fra-

bede sig Besøg af sine tidligere Elever, der undertiden optraadte paa en bølleagtig Maade.

Engang kom nogle Drengene ind til Informator Røring og sagde, at der stod en Læredreng nede i Porten og spurgte, om Langsnude var hjemme. Da han mente, at han fik for mange smukke Navne, om han tav dertil, klagede han, og baade Lærlingen og hans Mester maatte møde for Direktionen. Ved samme Tid skriver Informator Borch klagende: „At holde Opsyn med Drengene bliver Dag for Dag vanskeligere, da de forrige Drengene bestandig gaa ustraffet bort, og de nuværende love med dem selv, at naar de blive konfirmerede, skal de nok gjøre Spektakler; thi saa tør vi ikke tale til dem.“ Grunden til denne Klage var, at en Skibsdreng, der var kommen ind og havde spillet om Penge med de andre Drengene, blev grov mod Borch, da han vilde standse Spillet og bad ham om at gaa. Portneren fik derfor indskærpet sin Pligt ikke at indlade uvedkommende i Stiftelsen, og da engang nogle konfirmerede Drengene havde fornærmet Spisemesterinden, lod Direktionen dem vide, at hvis de kom igen, vilde de blive arresterede.

Ogsaa for de konfirmerede Drengenes Vedkommende faldt heldigvis Straffen Skoleret bort, derimod blev Lærlinge, der havde forladt deres Plads, ofte sat i Raadhusarresten nogen Tid, hvorefter de blev sendt til Opfostringshuset, hvis de ikke kunde komme i deres Lære igen. Men det var besværligt at have dem paa Stiftelsen, og det hændte da ogsaa, at fire Lærlinge af den Grund paa een Gang blev givet i Marinens Tjeneste. Ganske vist hændte det ikke sjældent, at Drengene, der havde ladet sig engagere, blev reklameret; men Direktionen var dog ikke i den Henseende nær saa nøjeregnende som i tidligere Tid. Saaledes blev en Dreng, der var ked af sin Lære og foretrak at gaa paa Kongens Nytorv og spille med Pinde, morokkansk Spil, som det kaldtes, af Direktionen anbragt som Opløber i Søjtenesten, hvorefter han slettedes af Opfostringshusets Mandtalsliste.

En anden Dreng, der var i Lære hos en Hjulmand i Skidenstrædet ved Siden af Regensen, fik en Dag en Kældermand til at borge sig for 6 Sk. paa en af Svendenes

Navn. Da Svenden fik det at vide, blev Drengen truet med Hug, hvorfor han blev bange og løb hen i Gothersgade. Der kom han i Snak med en Tambur, senere med to, der tog ham med ned paa et Værtshus i Larslejstrædet, hvor de fik ham beskænket, og da han vilde gaa fra dem, tog de ham med Magt og førte ham til Kasernen. Skønt Forstanderen foreslog, at han skulde reklameres, bestemte Direktionen dog at lade ham sejle sin egen Sø.

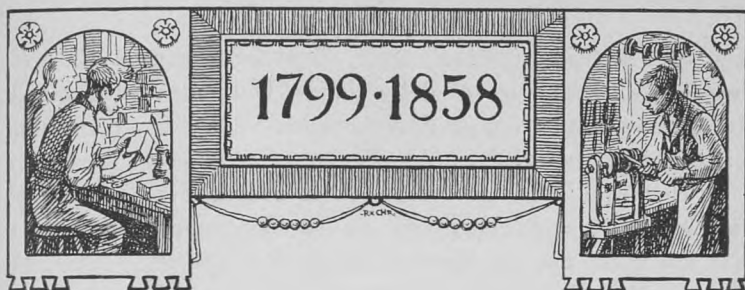
En syttenaarig Dreng, der var i Lære hos en Smed, syntes, at han blev for haardt behandlet, hvorfor han gik til selve Kronprinsen og bad om at blive antaget som Piber ved hans Regiment, hvad Kronprinsen lovede; men han lod dog en Officer henvende sig til Direktionen. Denne Officer skrev, at Drengen vist havde Ret i, at Smeden var meget streng; thi han var kommen ind paa Kasernen og havde uden videre banket Drengen paa staaende Fod i Mandskabs og Officerers Paasyn. Han fik naturligvis Lov at blive i Tjenesten; men mindre heldig var en anden Dreng, der havde ladet sig engagere som Piberdreng ved det danske Livregiment i Helsingør. Han var nemlig saa uforsigtig at sende sin Moder et Brev, der begyndte saaledes: „Gud til Helsen. Højt elskende, kere Moder. Jeg lader Dig vide, at jeg er i Helsingør og er Pibere ved danske Livregiment, og jeg lader Dig vide, at jeg lever ret godt, og jeg haver i Tractement hver 5te Dag 2 Mk. 8 Sk. og 2 Brøder . . .“ Ham var det let at faa fat paa, og efter Generalitets og Kommisariatskollegiets Ordre blev han udleveret paa vedkommende Kompagnichefs Regning.

Senere blev det ikke ualmindeligt, at Kronprinsen forlanger, at de Dreng, der er traadt ind i Hæren, skal blive i Tjenesten; det hænder ogsaa flere Gange, at han indlægger Børn i Stiftelsen.

Efter hvad der er fortalt i det foregaaende, vil det ses, at Fundatsens Ordlyd ikke længer opfattes som bindende af Direktionen, der nu ikke sjælden overlader en Dreng, der ikke har Stadighed, til sin egen Skæbne, hvad der tidligere næsten aldrig skete, medens det dog af og til var bleven tilladt, at en Dreng blev overladt til sin Familie, naar den godtgjorde, at den selv kunde forsørge ham. Dette skete ogsaa endnu.

Der var f. Eks. en Skoleholder i Udby, der tidligere havde været i en bedrøvelig Forfatning, hvorfor han fik en Søn ind paa Opfostringshuset; men nu bevidner hans Præst, Johan Grundtvig, at han er langt bedre stillet, og det tillades ham derfor selv at forsørge Sønnen. Ogsaa Rektoren i Viborg, der havde en Slægtning blandt Drengene, fik Tilladelse til at faa ham ud, da han vilde holde ham til Studeringerne. — Da denne Periode endte, kunde Opfostringshuset se tilbage paa en nogle og fyrretyveaarig Virksomhed, og dets Plejesønner kunde findes baade i Norge, i Danmark og i Holsten, ja selv fra St. Croix kom der Anmodning om Lærlinge. Det ny Aarhundrede nærmer sig, men inden dette begyndte, var Opfostringshuset kommen ind under ny Forhold, der vel kan siges at medføre Forbedringer; men en lykkelig Tid for Stiftelsen blev Begyndelsen af det ny Aarhundrede ikke, lige saa lidt som den var det for vort Land.

---



## IV.

### UNDER FATTIGVÆSENET.

#### 1. DEN SPECIELLE DIREKTION.

**M**AGISTRATEN havde ikke formaaet at ordne Fattigforsørgelsen paa en tilfredsstillende Maade, lige saa lidt som i sin Tid Plejeanstalten. Allerede i 1792 befalede en Forordning, at Fattigforsørgelsen skulde omordnes, en Kommission overvejer Sagen, og ved kgl. aabent Brev 26. Januar 1798 blev der nedsat en Direktion for Fattigvæsenet, bestaaende af 24 Medlemmer, der var tagen af Regeringen, Magistraten, de 32 Mænd, Militæretaten o. s. v. Nogle af de mest bekendte var Paludan, Pontoppidan, Fenger, Malling, Bærens, Mangor, Cold, Hjort og Massmann. I det aabne Brev udtales, at Kongen ikke er tilfreds med Ordningen af Fattigforsørgelsen, og der gives temmelig udførlig Anvisning paa, i hvad Retning den nedsatte Direktions Forslag skal gaa. Der blev straks taget fat paa Arbejdet, og allerede den 12. Maj 1799 kunde Direktionen indgive sin vidtløftige Forestilling til Kongen, der approberede den af 215 Paragraffer bestaaende Plan, hvis Hovedhensigt var at samle Fattigvæsenets mange Traade i Direktionens Haand, og for hvilken Forbillederne var hentet i Hamborg, München, Trondhjem, Randers, Ribe og Kiel, der havde en Fattigordning, der havde vist sig meget gavnlig, og den Iver, ja man kan godt sige Begejstring, hvormed adskil-

lige af Direktionens Medlemmer, først og fremmest Bærens, tog fat paa Løsningen af dette vigtige Spørgsmaal, kunde give godt Haab om, at ogsaa i København vilde den ny Ordning bære gode Frugter.

Her skal kun undersøges, hvad Følger den fik for Opfostringshuset; thi heller ikke nu var der nogen, der tænkte paa at løse det fra Fattigvæsenet, som det tvært imod nu blev knyttet til baade af Navn og af Gavn tillige med de andre Stiftelser, Vartov, alm. og St. Hans Hospital og Abel Katrines Stiftelse.

Dog vedblev Opfostringshuset at være noget for sig selv, idet der blev bestemt, at det skulde bestaa ved sine egne Midler. Ligesom den store Direktion delte sig i 5 mindre, der fik de forskellige Grene af Fattigvæsenet at tage Vare paa, og under hvem der stod over hundrede Fattigforstandere, saaledes fik ogsaa Opfostringshuset sin specielle Direktion, der holdt Møde paa Stiftelsen hver Uge, og som afgjorde alle mindre Sager. Denne Ordning vedblev at bestaa til 1. Jan. 1816, og de Mænd, der i disse Aar satte deres Præg paa Opfostringshusets Ledelse, var OVE MALLING, BÆRENS, PALUDAN og HJORT, der straks overtog Hvervet som speciel Direktion. Hjort, som dengang var Præst ved Holmens Kirke, senere Biskop over Ribe Stift, udtraadte snart af Direktionen og kom ikke til at spille den Rolle som de andre tre. Malling, hvis Navn nu for de fleste kun vil være kendt af hans Bog „Store og gode Handler“, der nød meget stor Anseelse i Datiden og blev læst af alle, var paa sin glimrende Bane i Statstjenesten naaet til at blive Deputeret i Generaltoldkammeret. Han omfattede Opfostringshuset med stor Interesse, hvad han viste baade i Ord og Gerning i de 16 Aar, han havde med Stiftelsen at gøre, og i mange Aar udeblev han aldrig fra noget Direktionsmøde trods sine mange Regeringsforretninger.

Men det virksomste Medlem af Direktionen var ubetinget Bærens, der var Assessor i Hof- og Stadsretten og i 1799 blev Justitiarius i Fattigvæsenets Politiret, der var bleven oprettet efter den ny Plan. At have „Gavnelyst“ blev dengang anset for en af de vigtigste Borgerdyder, som alle bestræbte sig for

at lægge for Dagen; men ingen overgik i den Henseende Bærens, der arbejdede utrætteligt for de fattige efter den Plan, hvori han selv havde Andel, og hvis Hovedprincipper var: De arbejdsløse skal arbejde, de syge skal helbredes, og Børnene skal opdrages.

Han udgav nogle Aar et Tidsskrift „Penia“, der ogsaa indeholder adskillige Ting om Opfostringshuset, som han for Resten ikke havde set paa med de blideste Øjne, inden han blev Medlem af Direktionen, da han som saa mange andre Oplysningsvenner ikke yndede den Slags Anstalter. I et Tidsskrift havde han i Halvfemserne skrevet baade om Opfostringshuset og Vajsenhuset, som efter hans Mening burde gives en langt bedre Indretning, saa at der for samme Bekostning kunde opdrages langt flere Børn til gavnlige Borgere; „thi Sandhed skal ikke kunne nægte, at af 10 Børn, som opdrages i disse Stiftelser, blive næppe 3 til det, de kunde blive for den overordentlig store Bekostning, Staten har anvendt paa deres Opdragelse og Dannelse . . . men er 60 Rd. aarlig, hvilket et Opfostringshusbarn koster, ikke mere end den hele Opdragelse er værd?“

Han mener, at Børn bliver opdraget langt bedre uden for saadanne Anstalter, maaske bedst paa Landet, men vil dog ikke være med til at nedlægge de een Gang oprettede, hvor Børnene først og fremmest bør vænnes til Sparsomhed, Nøjsomhed, Vindskibelighed.

Baade Bærens, Hjort og Malling blev senere Medlemmer af den Kommission, der blev nedsat 1809, og hvis Arbejde var Forudsætningen for Reglementet for Borger- og Almueskolevæsenet i København 1814. Men ogsaa den specielle Direktions fjerde Medlem, Paludan, der var residerende Kapellan ved Trinitatis Kirke, var som næsten alle Præster ivrig for at forbedre Undervisningen, og det er ham og Bærens, der i mange Aar træffer de fleste Afgørelser af de Sager, der vedkommer Opfostringshuset. Da Bærens døde 1813, blev han efter udtalt Ønske begravet paa alm. Hospitals Kirkegaard, hvad der nogle Aar efter gav en af Opfostringshusets Lærere, der havde en lille Digteraare, Anledning til at skrive et Digt „Hædersgraven paa Armods Gravmark“. I hans Sted kom

Købmand Ole Lund, medens Justitsraad Pontoppidan, der var en Søn af den bekendte Prokansler, og hvis Udtalelser om Opfostringshuset flere Gange er anført i det foregaaende, allerede Aaret før var bleven beskikket til Medlem af den specielle Direktion.

En af Paragrafferne i Planen for Fattigvæsenet handler udelukkende om Opfostringshuset og lyder saaledes:

§ 78.

*Opfostrings-Stiftelsen.*

Opfostrings-Stiftelsens Øjemed er, at opdrage duelige og kyndige Lærlinger for Fabriker og andre borgerlige Haandteringer, og Stiftelsen har dertil sine særskilte Fonds. Disse Fonds og samtlige den forsikrede Indtægtskilder, beholder den for sig, og afsondrede fra de øvrige, som tilhøre Fattigvæsenet. Men til dens Øjemed ordnes den meer hensigtsmæssigen, og indrettes saaledes, at en mere udvidet Undervisning gives der, end den, som kan finde Sted i Fattig- og Friskoler i Almindelighed, og at ingen Børn antages af Stiftelsen, førend de ved visse Kundskaber dertil ere forberedte; alt efter følgende Hovedregler.

a) De af samtlige Stadens Fattig- og Friskolers Drengbørn, som meest udmærke sig ved Kundskab og Haandarbejde, samt ved Renlighed og Sædelighed, vælges fortrinligen til Stiftelsen, og gives dette Fortrin som en Belønning. I øvrigt fastsættes nærmere, hvor gammel en Dreng bør være, og hvad han i det mindste bør vide, for at kunne tilstædes Adgang til Stiftelsen.

b) De Drengene, som Private ere berettigede til at indsætte, skulle, for at kunne antages til Stiftelsen, have samme Kundskab og Arbejdsfærdighed, som efter det Foranførte bestemmes for Drengene fra Fattig- og Friskolerne. Begiæres de antagne forinden, besøger Fattigvæsenet, at de, saalænge indtil de kunne blive antagne, udsættes hos gode Pleieførelde. Imidlertid forsørges de for Fattigvæsenets Regning, staae under dets Opsigt, og gives fri Undervisning i Fattigvæsenets almindelige Skoler. Det samme gielder, i Tilfælde at andre Børn uden for Kiøbenhavn begiæres antagne, og at Begieringen findes grundet og bevilges.

c) Drengene vedblive at lære i Stiftelsen det samme, som i de høiere Klasser i Fattig- og Friskolerne skulde have været lært, naar de der vare forblevne, men med den Udvidelse og de Tillæg, som disse Drenges fortrinlige Egenskaber, og den udmærkede Flid, som banede dem Vejen til Stiftelsen, gjøre for dem anvendelige, og som kunne danne dem til en udmærket Klasse af Lærlinger for Fabriker, Haandværker, Søvæsenet eller andre Næringer og Forretninger. Dem gives altsaa Leilighed til at lære flere Ting, end de, der kunde læres i de almindelige Fattig- og Friskoler, saasom:



1) Af Kundskaber: især Mathematik, Mekanik, Navigation, Tegning.

2) Af Haandarbejder: Vævning, Dreining, og andre praktiske mekaniske Arbejder i Træ og Metaller, for hvilke Slags Arbejder passende Indretninger søges tilveiebragte i Stiftelsens Bygninger.

Og bør ved Drengenes Fordeling til disse Kundskaber og Haandarbejder, tages Hensyn til enhvers Beqvemhed og Lyst til een Haandtering frem for til en anden.

d) Endskiøndt Hovedøiemedet for Drengenes Haandarbejde i Stiftelsen er, at lære, og ikke at erhverve, bør dog saa meget mueligt ogsaa tages Hensyn til Erhverv. Men da de underholdes af Stiftelsen, bør det Erhvervede komme Stiftelsens Kasse tilgode, som hidtil, alene at nogen Deel deraf (saasom  $\frac{1}{3}$ de eller  $\frac{1}{4}$ de Deel) til Opmuntring kommer dem selv, enhver for sig, umiddelbar tilgode, til enten at oplægges for dem, eller til at anvendes, med Overlæg, til Noget for dem nyttigt.

e) Naar Drengene ere konfirmerede, gaae de ud fra Stiftelsen, for at give Plads for andre, men forblive, under Fattigvæsenets Bestyreres Tilsyn, saalænge, og paa samme Maade, som hidtil.

Direktionen sørger for at see dem udsatte til gode Mestere, i de Haandteringer, som de helst vælge, eller til Søes, eller i anden gavnlig og passende Vej, og slutter paa deres Vegne Akkord med Vedkommende om deres Læreaar m. v.

f) Den Tvangslø, som hidtil har hiemlet Stiftelsen de deri opfostrede Personers halve Formue, naar de ved Døden afgaae uden Livsarvinger, bortfalder, og det overlades til dem selv, naar og saavidt de komme til Velstand og Formue, at betænke efter Godtbefindende denne Stiftelse, eller de Fattig- eller Friskoler, hvor Grunden lagdes til deres Velfærd.

Det vil heraf ses, at Fattigvæsenets Bestemmelse med Opfostringshuset var at gøre det til en Belønningsskole, i hvilken kun Børn, der udmærkede sig ved Flid og gode Evner, skulde gives en særlig god Undervisning, og hvor de skulde uddannes saaledes, at man kunde vente, at de vilde blive dygtige Haandværkere. I Planen for Fattigvæsenet hed det, at Undervisningen i Skolerne skulde være delt mellem Videnskab, Haandarbejde og nyttige Legemsøvelser, og nu var det Meningen, at disse forskellige Sider af Opdragelsen skulde naa den største Fuldkommenhed i Opfostringshuset, hvor de bedste Dreng skulde anbringes. Planen tænkte sig en lignende Anstalt oprettet for Pigebørn; men dermed blev det aldrig til noget.

Ved første Øjekast skulde man tro, at dette var et ube-

tinget Fremskridt; men der er den Hage ved, at Direktionen bestemmer, at Børn fra Fattigvæsenets Skoler har fortrinlig Adgang til Stiftelsen; ganske vist kan der ogsaa optages Børn fra København, som ikke hører til disse Skoler, men de kommer først i anden Række, og om Børn uden for København bliver der næsten aldrig mere Tale, naar undtages de faa Drengene, der lægges ind af dem, der har Ret dertil. Direktionen betragter Opfostringshuset som en udelukkende københavnsk Anstalt, hvad der er ganske stridende mod Fundatsen og mod den Kendsgerning, at der hvert Aar blev samlet Nytaarskollekt fra hele Riget; men denne uretfærdige Praksis varede ved i over 70 Aar.

Det bliver nu den specielle Direktions Sag at føre de ny Bestemmelser ud i Livet, at omdanne Opfostringshuset, saa det blev noget ganske andet, end hvad det var. De Mænd, hvem dette var betroet, var ubestridelig dygtige, og de var alle besjælede af „Gavnelyst“; de tog fat med Iver, og der blev indført mange Forbedringer, af hvilke nogle endog fik blivende Betydning, de havde mange Ideer, hvoraf nogle blev sat i Værk. Men det kan siges allerede her, at alt i alt naaede de ikke deres Maal, deres Arbejde mislykkedes til Dels, og da den specielle Direktions Virksomhed var endt, var Opfostringshuset egentlig sin Undergang nær, og det er ikke alene den ulykkelige Krig og de fortvivlede Pengeforhold, der var Skyld heri.

## 2. NY FORSTANDER.

Nu kom der Liv og Bevægelse paa Opfostringshuset, der i mange Aar havde været som et stillestaaende Vand, hvor Andemaden faar Lov at brede sig, og hvor Mudderet paa Bunden nærmer sig Overfladen mer og mer. Der trængtes til en rigtig frisk Vind, der kunde sætte Bølger og mudre op, saa man ret saa, hvor plumret Vandet var. Megen Slendrian skulde udryddes, og meget nyt skulde begyndes baade i Skole og paa Værksteder; men dermed var det jo givet, at Forstander Olsens Dage var talte. Hæderlighed og Føjelighed til at gøre alt, hvad Direktionen paalagde ham, var ikke nok;

der trængtes til en ung Kraft, der havde Beslutningsdygtighed, og som havde tilegnet sig den ny Tids Tanker. Desuden var Olsen jo en gammel Mand, over de halvfjerds, og der var egentlig ingen, der rigtig tog Hensyn til ham mere. Lærerne havde Skolen helt for sig selv, og de blev enige om Regler, hvorefter Drengene havde at rette sig, uden at de derom havde henvendt sig til Forstanderen. Pyntemesteren gør, som han selv vil, og er der noget i Vejen paa et af de Værksteder, som den ny Direktion snart fik oprettet, da henvender Mestrene sig til Direktionen og ikke til Forstanderen. Derimod var der kommen en ny Kraft i Borch, der havde været Lærer siden 1794. Han forstod snart at gøre sig gældende ved sin Iver og Interesse for Undervisningen, ved sin Energi, ved sin mangesidige Dannelse og ved sin virksomme „Gavnelyst“, han var kort sagt et ægte Barn af sin Tid, og da han var rykket op til første Lærer, var det stadig ham, Direktionen forhandlede med og søgte Oplysninger hos. Borch og Bærens forstod hinanden, gamle Olsen var egentlig i Vejen. Nu gjaldt det kun om at blive af med ham paa en pæn Maade, hvad der slet ikke var let, da han maatte have en ordentlig Pension, og det just var Penge, det knob med. Ogsaa af den Grund vilde det være heldigt at vælge Borch, der som ugift kunde nøjes med sin Lærerløn og lidt til. I Slutningen af 1802 forespurgte Direktionen derfor Olsen, om han ikke havde Lyst at leve roligere paa sine gamle Dage. Han svarede, at det kunde han nok trænge til, da han var svagelig og 76 Aar gammel, men saa maa han rigtignok udbede sig 500 Rd. i Pension og fri Bolig paa Opfostringshuset; „thi paa anden Maade vil det ikke blive muligt for mig at kunne antage den mig viste Godhed“. Hertil bemærkede Malling: „Jeg under den gamle, ærlige og tro Forstander alt det gode, som kan hændes ham; men jeg ser ikke, vi kan foreslaa ham til at afgaa med 500 Rd. og fri Værelser“. Han mente, at 400 Rd., som var  $\frac{2}{3}$  af hans Gage, var det højeste, han kunde faa foruden frit Værelse.

Da det ikke kunde være andet, gik Olsen ind herpaa, og samtidig med, at den specielle Direktion fik denne Sag ordnet paa den af Malling foreslaaede Maade, foreslog den tillige

Direktionen for Fattigvæsenet at ansætte den øverste Lærer, Borch, som Forstander, da der derved vilde undgaas ny Udgifter for Fattigvæsenet, naar han beholdt sin Løn og sine Emolumenter som Lærer og desuden fik 100 Rd. for at paatage sig Forstandertjenesten, hvortil saa kom en anselig pro Cent af Arbejdsfortjenesten. Han havde i de forløbne Aar vist sig til sin Fordel, og Direktionen vilde af Hensyn til Børnenes Opdragelse sætte stor Pris paa at faa en Mand med „literariske“ Kundskaber.

Det blev, som Direktionen ønskede; den 7. Febr. 1803 blev RASMUS BORCH beskikket til Forstander, og gamle Olsen gik af med en Pension paa 400 Rd. og fri Bolig paa Opfostringshuset, hvor han trods sin Nøjsomhed og faa Fordringer førte et temmelig kummerligt Liv til 1808. Bærens giver ham i „Penia“ et smukt Eftermæle, hvori det blandt andet hedder: „Forudsat, at man til Forstander ved en saadan Stiftelse ikke vil have nogen Videnskabsmand, hvilket ved hans Aftrædelse af Direktionen blev antaget som rigtigst i Grundsætning, kunde ingen bedre Forstander have. Han var en god og virksom Mand, god Regnskabsfører, og med Velvilje udførte han hurtig og til sine Foresattes Fornøjelse enhver ham given Befaling eller Anvisning. En Del af Drengene fra Opfostringshuset ledsagede ham til hans Grav, hvor de afsang en af hans Eftermand, Forstander Borch, forfattet Sang.“

Forstanderen, der 1805 ved Mad. Brousts Død havde faaet sin knappe Løn forøget med 100 Rd., var allerede Aaret i Forvejen naaet op paa den Gage, hans Formænd havde haft. Men de foregaaende Aar havde ogsaa været saa trange, at han havde maattet sælge nogle af sine Bøger. Med Borch holder den ny Tid sit Indtog paa Opfostringshuset, der i de første 50 Aar af sin Tilværelse havde været ledet af praktiske Mænd, der var mere Bogholdere og Kasserere, end de var Opdragere. Den borchske Periode, der ligeledes varer et halvt Hundrede Aar, har naturligvis det Præg, som „Sjette Frederiks“ København ellers havde. Der var Tarvelighed og Nøjsomhed, som Fattigdommen gjorde til Nødvendighed, og trods al Iver for Oplysning, var den aandelige Rigdom ikke

stort større end den materielle. Aarene 1801 og 1803 betegner ingenlunde nogen Genfødselse for Opfostringshuset. Om det første Aar mindes man kun ved, at nogle Mestre er misfornøjede med deres Lærlinge, fordi de forlod deres Tjeneste og gik om Bord paa Flaaden for at deltage i Københavns Forsvar. Og hvis man i Borch venter at finde en ung Oehlschläger, der finder Guldhornene paany og med sin Aladdinslampe fremtryller romantiske Paladser, vil man blive bittært skuffet. Sangen til Middelmaadighedens Pris synges endnu længe paa Opfostringshuset. Ganske vist ønskede Direktionen en Mand med „literariske“ Kundskaber, men det var ikke Romantik, en Mand som Bærns havde Brug for; heller ikke til det videnskabelige har Fordringerne været store, i hvert Fald havde Borch en meget daarlig teologisk Eksamen. Større Garanti har man maaske fundet i den Anfaling, Rektor Tauber gav ham:

Rasmus Borch, Kandidat i Theologien, er mig særdeles velbekjendt ved en jævnlig Omgang, som en pligtfuld Menneskeven og en uhykelsk Højagter af en sund Christendom og almenyttige Videnskaber. Jeg tager derfor ikke i Betænkning efter hans venskabelige Anmodning at indynde ham hos alle ædelttænkende Befordrere, som kunne give ham Lejlighed til at gavne sine Medkristne med sine Indsigter og sin gode Tænkemaade, for at forberede sig til en duelig Almuens Lærer. Ved gode Bøgers Læsning og en omhyggelig Efterlignelse af alt det følgeværdige, han finder hos Opdragelsens Mestere, søger han at blive alt mere og mere forædlet til denne hans tilkommende Bestemmelse. Jeg vilde derfor ønske, at han maatte sættes paa den Post, han føler Duelighed og Lyst til som Ungdommens Vejleder til Kundskab og Dyd.

Da han i sin Tid kom til Opfostringshuset som Informator, havde han ikke tænkt sig Muligheden af, at han skulde blive der i over halvtredsindstyve Aar, idet han ligefrem siger, at det for ham kun er en Vej til Befordring, og tillige ønsker han ved praktisk Øvelse at sætte sig ind i den for en Præst saa nødvendige Videnskab, Katekisation, som han teoretisk har lagt sig efter ved i lang Tid at høre Biskop Balles evangelisk-kateketiske Forelæsninger over Lærebogen. Det kan ogsaa ses af, at han to Gange i sin Informatortid søgte Præsteembede.

Nogen stor Aand var Borch ikke, og man kan heller ikke kalde ham en betydelig Personlighed. Han var bange for, at nogen skulde gøre Indgreb i hans Rettigheder, som man ofte ser det hos Folk, der mangler virkelig Myndighed, og han var tilbøjelig til, naar han skulde tage Standpunkt, at dække sin Person bag sit Embede. Men han var en dannet Mand og havde mangesidige Kundskaber, som han stadig forøgede ved Læsning. Han var en stor Bogven, og efterhaanden som hans Kaar bedredes, købte han flere og flere Bøger. Han havde Sans for Kunst, var en Ynder af Musik og havde Forbindelser i Kunstnerkredse og i den litterære Verden, han var f. Eks. Medlem af Dreyers Klub og af „Det dramatiske litterære Selskab“, og Rahbek var hans trofaste Ven. Disse Egenskaber undlod naturligvis ikke at sætte Spor i hans Virksomhed, der bærer Mærke af en Kultur, som man tidligere har savnet. Allerede inden han blev Forstander, havde han uden for det sædvanlige undervist nogle af Drengene i Sundhedslære, Sjælelære, Brevskrivning, Regnskabsføring og andre Ting, og han havde givet nogle af dem Bøger, der vidt og bredt gav Oplysning om, hvorledes man skulde blive gode, dydige og nyttige Borgere.

Det er sikkert ogsaa Anvisninger i saa Henseende, der har udgjort Hovedindholdet af de Prædikener, han og hans Kolleger nu atter holdt om Søndagen. Det vil af det foregaaende erindres, hvorledes Informatorerne i Olsens Tid var bleven befriet for den Pligt at prædike; men i 1801 fik Borch den gamle Skik genoptaget, idet han sammen med de andre to Lærere, Heggelund og Stabel, fik Tilladelse til at prædike over „hensigtsmæssige Materier“, dog forlangte Direktionen, at der efter Prædikenen skulde holdes en kort Katekisation for at prøve, om Børnene havde hørt efter. Da Borch blev Forstander, og de andre Lærere blev befordret, ophørte denne Skik.

Borch havde ogsaa som Lærer arbejdet paa at faa Drengene paa Skolen inddelt i Klasser efter deres Kundskaber, da han klagede over, at Drengene i en Klasse ofte maatte deles i 7 à 8 Hold efter deres forskellige Standpunkt, hvilket gjorde Undervisningen meget besværlig. Det var ikke lykkedes ham

at faa det gennemført. Men nu var han bleven Forstander, og der var kommen en ny Bestyrelse, der krævede gennemgribende Forandringer, saa nu blev der Brug for hans Reformtrang.

### 3. OPDRAGELSE OG UNDERVISNING.

Et Par Dage efter, at Borch var bleven udnævnt til Forstander, samlede han Lærerne i sin Lejlighed for at aftale med dem de Regler, som herefter burde følges til Ordenens Opretholdelse. Han havde allerede tidligere haft saadanne Møder med sine Kolleger, og man lægger Mærke til, at samtidig med, at han ønskede legemlig Straf indskrænket, vilde han gerne have en næsten soldatermæssig Præcision indført. Naar en Lærer kom ud i Baggaarden, hvor Drengene altid skulde opholde sig, naar Vejret tillod det, havde de øjeblikkelig at standse deres Leg, som først maatte begynde igen, naar der blev givet Tilladelse dertil. Det blev forbudt dem at spille Klink, Kort eller Lotteri om Penge. Lydighedspligten skulde indskærpes strengt, og Klokkesignalerne adlydes med Hurtighed.

Efter Opfordring af Direktionen fremsætter han nu nogle „Grundideer til en forbedret Indretning af Opfostringshuset“. Han begynder med at sige, at Orden, Renlighed og Virksomhed med Sjæl og Legeme bør være Genstanden for det hele.

Men skulde dette opnaas, maatte den nuværende Pyntemester, Oldfrue og Portner enten ganske forandre deres Forhold eller — hvilket var det allerbedste — deres Tjeneste besættes med andre Personer.

Den nuværende Pyntemester var en gammel Elev, der i mange Aar havde været paa Forstander Olsens Kontor først som Skriverdreng, senere som Fuldmægtig. Han havde afløst en af de nyantagne Haandværksmestre, Gröning, en Tysker, der var alt for ilter og umedgørlig til at kunne besørge denne Tjeneste mere end ganske kort Tid. Før ham havde der i mange Aar været en Hægemester, der hed Jakobsen, en forhenværende Underofficer, der efter en mangeaarig Virksomhed som Hverver havde ernæret sig ved at give Undervisning.

Som de fleste andre Pyntemestre laa han i Strid med Portneren, der var vred over, at han forbød Drengene at købe Gulerødder, Hvidroer og lignende Sager hos ham, medens det blev tilladt dem at handle med „Sælgekjællinger“. Han vilde ogsaa have Portneren til at forhindre, at der kom gamle Elever ind, da de nu som før var meget uvelkomne Gæster, der voldte de Tilsynshavende mange Bryderier.

Forstanderen ønskede ansat et Menneske, der var sædelig og føjelig, uden Hensyn til Stand, Opdragelse eller Vilkaar, da han tror at kunne udrette mere med en simpel Karl, der maa være ganske afhængig af ham, end med en titulær Pyntemester.

Gangkonerne bør ikke bo paa Stiftelsen; men et Par skikkelige Koner kunde lejes til at komme et Par Gange om Ugen og udføre deres Gerning.

Der burde gives korte og tydelige Love for Drengenes Opførsel paa Skolen og Arbejdsstuerne, paa Spisestuen og Sovestuerne. Korporlig Straf kunde ganske vist endnu ikke afskaffes, men burde være afpasset efter Førseelsen, Alderen og Legemets Konstitution, og de overmaade slette Drenge burde udjages af Stiftelsen. Det for Tiden henlagte Haandarbejde burde indføres snarest igen, og Børnene skulde inddeles i Klasser efter deres Kundskaber. Han kunde ønske, at enhver Lærer fik sine bestemte Fag at undervise i, og at der blev anskaffet Fremgangs- og Opførselsprotokoller. Endelig skulde de lange Ferier forkortes, da de maatte anses for skadelige. Juleferien bør kun vare fra Dagen før Jul til Dagen efter Nytaar, Paaskeferien fra Dagen før Skærtorsdag til Dagen efter Helligdagene. Flere Ferier tilstedes ikke.

Han foreslaar ogsaa Instruks for alle Betjentene og Lærerne, hvori det hedder, at de ikke maa straffe store Førseelser, der skal meldes til Forstanderen; de mindre maa de vel selv straffe, men skal søge at undgaa Tvangsmidler.

I nederste Klasse skulde Børnene lære at læse med Færdighed og forstaa det læste, at skrive Sammenskrift og at regne simple Stykker af de 4 Regningsarter. Desuden de første Elementer af Jordbeskrivelse, Sundhedslære og Moral, samt Forstandsøvelser.



Anden Klasse skulde foruden en udvidet Undervisning i disse Fag lære Fædrelands- og Naturhistorie.

Tredje (øverste) Klasse skulde desuden lære Retskrivning, øve sig i at opsætte Breve og Regninger, lære lidt Teknologi og gøres bekendt med Borgernes Pligter og Kriminallovene. I de sidstnævnte vigtige Ting ønsker Borch selv at undervise.

Fagundervisningen, som for Resten slet ikke blev gennemført endnu, tænkte han ordnet saaledes, at han selv tog Geografi og Naturhistorie. Lærer Rosenkilde ønsker foruden Religion ogsaa at undervise i Fædrelandshistorie for ved dens hyppige Eksempler paa Dyd og Udyd at gøre Religionsundervisningen saa gavnlig som mulig. Han vil i een Klasse „søge ved Omdømmet at virke Erkjendelse af Forskjel og Forhold mellem Ret og Uret, godt og ondt“, og ved Eksempler især fra den senere Fædrelandshistorie tænker han at paavirke Efterlignelseslysten, der ledsaget af Erindringen skal forberede dem til heldig Selvstændighed i at tænke, tale og handle. I en anden Klasse vil han gøre opmærksom paa den kristelige Religion og „lede til Kundskab om flere, der besjælede af dens Aand har opfyldt de tungeste Pligter“, hvorpaa han mener at kunne hente Eksempler især fra den ældre Fædrelandshistorie. Han vil ogsaa gøre opmærksom paa denne Religions Stifters ophøjede Vandel og fremsætte for Børnenes Bedømmelse adskillige enten mulige eller virkelige Handlinger og derved gøre den kristelige Religions Aand til deres Arv og Ejendom. Endelig i [den tredje Klasse skulde Børnene nu være saa vidt, at de kunde gøres fortrolige med Haab og Frygt for de kommende Dage, hvorved de kan lære at fordoble Forsigtigheden, Klogskaben, Troen paa og Tilliden til et Forsyn, Taknemmeligheden, samt gennem Føjtagelsernes Vej ledes til Beskedenhed i deres Domme i Almindelighed og i Særdeleshed om Tros lærdommene, og til sidst skulde de sokratiske erindres om Menneskets, den Kristnes, vigtigste Øjeblikke.

Det kan man da kalde Rationalisme i en sjælden rendyrket Form; men hans Kolleger og foresatte har vist fundet dette Program for Religions- og Historietimerne meget lovende,

i hvert Tilfælde er der ikke nogen væsentlig Forskel i Opfattelsen af, hvad Undervisningen skal gaa ud paa.

En af de andre Lærere, Torp Hansen, der kort efter blev Præst, men vedblev at være Lærer paa Opfostringshuset, anser det for sin Pligt at bruge enhver Øvelse, som kan være nyttig for Drengene i deres tilkommende Kald, og derfor tror han, det vilde være hensigtsmæssigt, om han øvede den første Klasse i at udregne og skrive Reginger.

Dette kan vel være nok til at angive Forstanderens og hans Medlæreres Opdragelsesanskuelser, og det kan nu have sin Interesse at se nogle Randbemærkninger, Direktionens Medlemmer har forsynet disse Udkast med.

Skønt Borch i sit Forslag har indskrænket Ferier til nogle ganske faa Dage om Aaret, ligesom han ogsaa fik indført Arbejde Lørdag Eftermiddag, som Børnene hidtil havde haft fri, saa er det dog ikke nok for Bærens, der baade i Ferierne og paa alle Søn- og Helligdage vil have Haandgering. „Lediggang er højst skadelig“, siger han, „de kan heller ikke senere i Livet have de Dage fri, og de skal dannes til at blive lykkelige Mennesker.“ Pastor Paludan kan dog ikke gaa med til dette Søndagsarbejde, da det strider mod Landets Love.

Malling ønsker, at Børnene skal undervises i Borgerpligter og Kriminallovene, i Sundhedslære og Naturhistorie, og Bærens føjer hertil, at ethvert Barn, der er 10 Aar, skal kende Jordkloden, de vigtigste Pligter og Sundhedsregler; men det vigtigste ved al Undervisning er dog Forstandsøvelser, Børnene skal ogsaa have saa megen Sagkundskab som muligt, samt have Kendskab til Gud og hans Egenskaber. Malling ønsker, at der skal katekiseres over Sentenser af Bibelen, der kunde udsøges og trykkes paa et Par Blade; derimod vil han ikke have Evangelier og Epistler benyttet, da de er afbrudte Stykker, der desuden vil gaa af Brug, naar Præsterne faar Lov at vælge Teksten efter Behag. Der er Enighed om, at der er gjort for meget ud af Bøn og Salmesang, og ligeledes om, at Bønnebøger og Salmebøger ikke høre hjemme, hvor der er Mad. Malling foreslaar, at Morgen- og Aftenbønnerne skal indskrænkes til, at Drengene synger et

Par Vers ved Skolens Begyndelse og Slutning, hvilket maaske kunde finde Sted i Kirken, hvis Orgel skulde gøres i Stand, og hvor der burde være Syngøvelser Søndag Formiddag. Bærens bemærker hertil: „En kort Bøn paa nogle Linier kunde dog nok tillige holdes skiftevis af de Børn, som kunne oplæse den med Anstand og Værdighed“, tillige anser han det for en heldig Deklamationsøvelse. Medens Malling dog holder paa en kort udenadlært Bøn ved Middagsbordet, vil Bærens der helst være fri for Bønner, da Drengene er sultne og kun tænker paa Maden. Men hertil bemærker Paludan: „Mig synes en kort Bordlæsning altid at være passende. Der bliver vel snart ingen Forskjel paa Menneskets Spisning og Dyrets.“

Malling er ganske enig med Borch i, at jo færre Fruentimmer der er paa Stiftelsen, des bedre er det, og han er ogsaa enig med ham i hans Udtalelser om Pynthemesteren. Det bør helst være en Underofficer, da en saadan er vant til at holde Orden, og han bør være Forstanderens Adjudant i alt, hvad Orden og Drengenes Renlighed angaar. Derfor skulde Lærerne ogsaa fritages for at have Tilsyn ved Bordet. Det skulde ikke formenes dem at give Drengene nogle Rap, der anvendte med Klogskab og i rette Tid gjorde god Virkning; men det vilde ogsaa være en passende Straf at nægte Drengene Udgang om Søndagen.

For ret at holde Øje med Drengenes Fremskridt bestemte Direktionen, at der i dens Overværelse skulde holdes Eksamen hver Maaned, foruden den store aarlige Eksamen, der ogsaa i Fremtiden skulde holdes i April eller i de første Dage af Maj.

Det var Teorierne, som der jo fra alle Sider var en harmonisk Enighed om; men Virkeligheden kom som altid til at tage sig en Del anderledes ud, selv om Aanden i Undervisningen ganske sikkert har svaret til de givne Løfter. Noget af det aller vigtigste var naturligvis, hvilket Raamateriale der skulde forædles ved alle disse Grundsætninger. Det hed sig nok i Planen, at det skulde være de Børn af Fattigvæsenets Skoler, der mest udmærkede sig ved Evner og Flid, som havde fortrinlig Adgang til Opfostringshuset. Men der fremkom

straks baade fra Forstander og Lærere bitre Klager over adskillige Drenges Uvidenhed og Dovenskab, og den specielle Direktion gav endelig sit Minde til, at Opfostringshuset skilte sig ved de Dreng, „som enten af Mangel paa Evner eller formedelst udmærket Dovenskab gjøre Lærerne Undervisningen ubehagelig og Stiftelsen ved deres Bortgang Skam.“ „Skal Stiftelsen hæve sig til det, den tilbage i Tiden har været,“ skriver Borch, „saa maa den Overbevisning kunne forskaffes Publicum, at enhver derfra udskreven Dreng baade er sædelig og har saadanne Forkundskaber, at man af ham kan vente en duelig, stræbsom, oplyst og ordentlig Haandværksmand.“ Han mener derfor, at det er nødvendigt, at Børnene bliver prøvet paa Opfostringshuset, „hvor det lader sig bestemme, om de kunne være det, de efter Direktionens Bestemmelse skulle vorde, Dreng, der med udmærket Uddannelse og god Opførsel kunne give Haab om at vorde udmærkede Borgere, især Haandværkere, for Fremtiden“. Direktionen udtaler noget lignende i et Brev til Forsørgelseskommissionen i Anledning af, at to Dreng er løben bort. De vil ikke igen blive optaget, siger Direktionen, da „vi have betragtet det som et sikkert Middel til at bringe Opfostringshuset i den Agt, det engang stod i, og som det efter Fundatsen skal være, en Planteskole for duelige Haandværkere og en Belønning for sædelige og ved Naturtalent eller Flid udmærkede Dreng, at Dreng, som enten ikke attraa at være i Opfostringshuset, eller ved slet Opførsel gjøre sig uværdige dertil, udskrives“. Man kan nok forstaa, at Forsørgelseskommissionen ikke syntes om at faa Dreng sendt tilbage, som den ansaa for vel anbragt i Opfostringshuset, men paa den anden Side kan det heller ikke forlanges, at dette skulde være pligtig at aabne sin Dør for alle og enhver, da det ganske vilde stride mod, hvad det efter Planen for Fattigvæsenet var bestemt til at være. Endelig blev der i 1806 truffet en nøjagtig Bestemmelse om dette Spørgsmaal. Seks Uger før Korfirmationen indberetter den specielle Direktion til den almindelige, hvor mange Pladser der er ledige. Dette meddeles Forsørgelses- og Skolekommissionen. Denne sidste indhenter fra alle Skoler Underretning om, hvilke Dreng der

bedst egner sig til at indlægges, og meddeler Forsørgelseskommissionen Listen over disse Børn, for at den kan undersøge Forældrenes Trang. Derefter sendes en Forslagsliste til Direktionen, hvoraf denne vælger saa stort et Antal, at der kan være nogle i Reserve, hvis enkelte Pladser skulde blive ledige i Aarets Løb; men den specielle Direktion bemyndiges til at udslette daarlige og ulærvillige Drengene af Opfostringshuset og henvise dem til det Distrikt, hvorfra de er kommen. Senere bliver der fastsat en Prøvetid af 14 Dage, efter hvis Forløb de Drengene kan fjernes, der har saadanne fysiske eller moralske Fejl, der gør deres Ophold paa Stiftelsen uheldigt. Dette gælder ogsaa de Drengene, der indlægges af private, som ofte var meget uheldige i deres Valg, og naar de ønskede Børn indlagt, som endnu ikke var gamle nok, blev de for Opfostringshusets Regning underholdt uden for Stiftelsen, til de havde naaet den Alder, der gjorde deres Indlæggelse mulig. Men trods alt dette maatte Direktionen Gang paa Gang hævde, at Stiftelsen var at anse som en Belønningsanstalt for gode og intet Forbedringshus for slette Drengene, og desuagtet slap der stadig nogle ind, der hørte hjemme ganske andre Steder, hvilket var i fuldstændig Modstrid med Fattigplanens klare Bestemmelser, og Klagerne fra Forstanderen forstummede derfor ikke.

I nogle Aar blev der gjort Forsøg med at lade en Del af Drengene ligge hjemme, hvilket Bærens, der jo ikke yndede Anstalter, ansaa for heldigst. For deres Natteleje i Hjemmet eller hos bekendte blev der betalt 1 Mk. om Ugen, for øvrigt fik de alt paa Opfostringshuset, hvor de tilbragte hele Dagen. Det højeste Antal, der har haft Natteleje uden for Stiftelsen, synes at være 35; men denne Skik, der efter Borchs Mening var hentet fra Tyskland, ophørte snart, da den medførte megen Uregelmæssighed, hvorfor han var misfornøjet dermed.

Efter Planen for Fattigvæsenet overtog dette ogsaa Forsørgelsen af Militæretatens fattige, som det før 1799 ikke havde haft noget at gøre med. Dette havde for Opfostringshuset den uheldige Følge, at der 1801 blev indlagt godt og vel en Snes Drengene fra Søkvæsthuset. De gik ganske vist i Bredgadens Skole, som Fattigvæsenet havde oprettet i en af

Opfostringshusets Bygninger; men de spiste og sov paa Stiftelsen. Disse Børn, der ogsaa gav Anledning til Uorden, gik saa temmelig for Lud og koldt Vand, usselt klædt var de, og der var ingen, der rigtig tog sig af dem; men de var uglesete, hvor de viste sig, og det blev forbudt dem at have Samkvem med Opfostringshusets Drengene, hvad der naturligvis ikke kunde undgaas. Da Admiralitetskollegiet i de følgende Aar vedblev at indlægge flere af Søetatens Drengene, skrev Direktionen omsider, at det kun var af Hensyn til Følgerne af Krigsurolighederne 1801, at man havde modtaget disse Drengene, hvis Pladser, efterhaanden som de gik ud, skulde blive ubesatte, og i 1806 kom Stiftelsen endelig af med de sidste.

Den Slags Gæster skulde ikke bidrage til at fremme den Orden og Renlighed, som Forstanderen havde erklæret for at være noget af det vigtigste, og man ser da ogsaa, at Fnat og Udslæt har en forfærdelig Udbredelse. Da Borch engang overværede Badningen, undersøgte han Drengene og fandt 64 fnattede, men kun 42 rene. Noget har det vel hjulpet, at de gamle Senge, hvor der laa 2 eller 3 Drengene sammen, blev lavet om, saa hver Dreng fik sin Seng, og hvis en af de Drengene, der skulde indlægges, ved Lægeeftersynet blev funden befængt med Fnat eller Udslæt, blev han ikke modtaget, før han var befriet for disse Sygdomme. Men hvad kunde det nytte; Drengene var stadig udsat for Smitte, fordi Fattigvæsenet benyttede Stiftelsen til Ting, der var den ganske uvedkommende. I flere Aar var der indlagt 60 Fattiglemmer fra alm. Hospital, senere blev der hvert Aar indlagt Husvilde i Hundredvis ved hver Flyttedag, og hver Dag kom der 1500 Almissemlemmer, fordi Maduddelingen for hele østre Kvarter fandt Sted i Opfostringshuset. De mange Ulemper, alt dette medførte, vil senere blive omtalt. Her skal kun fremhæves, at om Orden og Renlighed kunde der under disse Forhold ikke være Tale hverken paa den ene eller den anden Maade. I 1809 maatte Forstanderen saaledes lade anskaffe 50 Par Bukser ud over det sædvanlige, fordi Drengenes Tøj var bleven i den Grad befængt med Utøj, at han maatte lade det koge i skarp Lud og gennemrøge med Svovl, men derved blev det saa skørt, at det straks gik i Stykker.

Det stadige Opsyn med Drengene, der tidligere havde været besørget af Pynthemesteren under den tilsynshavende Informators Overtilsyn, blev nu helt overladt Opsynsmanden, som Pynthemesteren nu for det meste kaldes, ja efter nogle Aars Forløb blev det helt forbudt Lærerne at bo paa Stiftelsen, saa at de kun havde med Drengene at gøre i selve Skoletiden, hvorved deres Stilling var bleven vidt forskellig fra de tidligere Informatorers, der jo helt havde besørget Opdragelsen. Men det vilde Borch netop selv besørge, hjulpen af sin „Adjutant“, paa hvem det hele naturligvis gled over efterhaanden, som Forstanderen mistede den ihærdige Interesse, som enhver Begynder møder med, og selv om han havde bevaret den mest levende Interesse, vilde han jo aldeles ikke have haft Tid. Man tager næppe fejl, naar man regner Borchs Frygt for Indgreb paa hans Omraade som en medvirkende Aarsag til denne yderst uheldige Ordning, der fandt Bifald hos Direktionen, der synes at have manglet Forstaaelse af, hvad Betydning det kunde have for Børnene, at de altid var under dannede Mænds Paavirkning. Der var jo netop Enighed om, at der ikke burde antages nogen dannet Person til Opsynsmand, skønt Tjenesten trods den ringe Løn ofte søgtes af veloplyste, ja studerede Folk. Engang var der ikke mindre end 88 Ansøgere, hvoraf der var en Del Parykmagere, fhv. Købmænd, Seminarister, Kandidater, Underofficerer og Haandværkere; blandt dem, Forstanderen mener kan komme i Betragtning, er der dog en Student foruden to Frisører, en Tjener og en Silkefabrikør. Mange Gange var han uheldig i sit Valg, indtil han endelig i en tidligere Haandværker, der hed Lund, fandt en skikkelig Mand, der beklædte Stillingen en længere Aarrække. Men han sløvedes snart, og der foregik mange utilladelige Ting, han ikke havde Forestilling om, før de ved et eller andet Tilfælde kom for Dagen. Saaledes blev det engang opdaget, at en stor Del Drengene i længere Tid havde stjaalet Brød, Ærter, Flæsk o. s. v., som de kogte paa et Fyrsted, de havde indrettet sig i et gammelt Vandhus. Der var 44 Drengene indviklet i Sagen, og det var ikke let at faa Sandheden frem, da det var Skik, at de sorteste Faar købte nogle andre Drengene til at paatage sig Skylden, hvis

Mødre blandt Drengene ansaas for at kunne udvirke noget hos Direktionen; en havde saaledes faaet hele 3 Rd., en kun 7 Mk. for at give falsk Forklaring. Mindre eventyrlige og mere ondartede Tyverier hørte heller ikke til Sjældenhederne, og engang skrev Forstanderen til Bærens, at der for Tiden viste sig en oprørsk Aand blandt Mængden af Drengene, hvorfor han sendte nogle af de værste til Fattigvæsenets Tvangshus i Pustervig, hvor de blev straffet med Ris.

Ellers var det i disse Aar almindeligt for større Forseelser at hensætte Drengene nogle Uger i dette Tvangshus, samme Straf anvendtes ogsaa paa de Drengene, der ikke kunde ligge tørt om Natten, hvis Ris ikke hjalp, og for Læredrengene, der forlod deres Plads. Det var heller ikke helt sjældent, at Drengene paa Grund af slet Opførsel blev udelukket fra Stiftelsen; men ved Bortrejsen fik saadanne Drengene Tøj af en anden Farve end den sædvanlige grønne, der var kendt overalt som Opfostringshusets Farve.

Hvis de ovenfor skildrede Forhold maaske giver et noget mørkt Billede af Tilstanden blandt Drengene, kan man ved Siden heraf stille et andet, som Forstanderen tre Aar efter sin Tiltrædelse maler med lysere Farver, idet han fremhæver, at Drengene bliver langt bedre behandlet end tidligere, hvorfor deres Udseende er livligere og deres Opførsel bedre. Undervisningen er betydelig forøget, idet han foruden de tidligere nævnte ny Fag har genindført Matematik og Tegning uden for den egentlige Skoletid. Han fremhæver ogsaa som en Forbedring, at han har indført kortere Ferier. Dog begynder der saa smaat at blive Tale om Sommerferie, men endnu kun for Lærernes Vedkommende, idet de fra 1802 kan faa en Uge fri om Sommeren, naar de faa deres Kolleger til at besøge deres Sager. Ogsaa før den Tid havde Lærerne af og til faaet Lov at rejse en Uges Tid. De gamle Lønningsbestemmelser for Opfostringshuset træder nu ud af Kraft, idet Lærerne bliver lønnet som Fattigvæsenets øvrige Lærere, før 1807 med 8 Sk., efter den Tid med 10 Sk., og fra 1809 faar de efter 4 Aars Tjeneste 12 Sk. og efter 6 Aar 1 Mk., der snart efter blev den fastsatte Timeløn for alle Fattigvæsenets Lærere.

Som man vel kan vide, afstedkom Bombardementet 1807



ogsaa Forstyrrelse i det daglige Liv paa Opfostringshuset, hvis Lærere var Medlemmer af Studenterkorpset, hvorfor Undervisningen helt hørte op nogle Dage. Den 9. Septbr. tilskrev den specielle Direktion Lærerne følgende Brev:

Da Krigen nu er endt, og al videre Anstrængelse er unyttig, saa er vel intet rigtigere, end at enhver vender tilbage til sine borgerlige Forretninger. Directionen ønsker derfor, at d'Herr. Lærere ved Opfostringshuset, som ved de øvrige Fattigvæsenets Skoler, saasart muligt varetage Undervisningen i den indførte Orden, og at den Forvirrelse, som Omstændighederne gjorde uundgaelig, igjen ophører. Lærerne, som ere indlemmede i H. kgl. H. Kronprindsens Livkorps, behage at anmelde dette for deres Chef, da vi ikke paatvivle, at jo den Foranstaltning føjes ved Corpset, at de i det seneste fra førstkommende Mandag kunne nøjagtigt besørge Læsetimerne.

Stor Fortjeneste har Borch af at have faaet indført Sangundervisning, der er et overmaade vigtigt Fag, navnlig paa en Opdragelsesanstalt. I Marts 1804 blev „Studiosus“ Klingberg ansat som Syngemester, og allerede 3 Maaneder efter kunde Drengene synge firstemmige Koraler for et større Publikum, som han dog beder om en skaansom Dom, da han kun saa kort Tid har undervist Drengene „i den skjønne Kunst at synge musikalsk.“ Et Par Aar efter fik han Lov til at lade dem optræde i „det dramatiske Selskab“; men Forstanderen tillod dog ikke, at de, som paatænkt, blev iført hvide Skjorter med røde Baand, da han fandt, at saalænge der gaves fordomsfulde Mennesker, kunde en Mand i hans Stilling ikke være varsom nok. Efter Klingberg var en Skuespiller ved det kgl. Teater, Odonnel, Syngelærer og efter ham en Korist fra Teatret, der hed Kølle. Da Børens syntes, at ogsaa Sangen skulde gøre Nytte, blev der udtaget 8 Dreng, som slap fri for Haandgerning, men skulde uddannes til Syngelærere, hvad der dog ikke kom noget ud af. Men Sangen kom snart til at staa paa et højt Trin, hvad ikke mindst skyldtes Borchs musikalske Sans. Har Sangen været en sand Velsignelse for Opfostringshuset, saa gælder dette dog ikke mindre om et Fag, som Borch allerede forinden havde faaet indført, og som han viste ikke mindre Interesse, og det var Gymnastik og Svømning.

## 4. GYMNASTIK OG SVØMNING.

Selv om Nutidsmennesker døjer med at læse Oplysnings-tidens Bøger med deres drøbende kedelige Moraliseren, vilde det dog være uretfærdigt ikke at indrømme, at der kun har været faa Tider, der har været saa ærligt optaget af at udrette noget godt som netop den, og det gælder da ikke mindst paa Skolevæsenets Omraade, og hvad dertil hører. Tanker og Forslag, der ofte i vor Tid betragtes som ny, drøftedes i den Tid med ikke mindre Sagkundskab end nu. Det gælder saaledes Legemsøvelsernes Betydning for Opdragelsen, der for 100 Aar siden havde fuldt saa begejstrede Talsmænd som nu, saa at man kunde høre en dansk Biskop holde en vidtløftig Lovtale over Gymnastikken med flittig Henviſning til „spartanske og atheniensiske Ynglinger“.

I Bærens' Tidsskrift findes en nu næsten hundreedaarig Fremstilling af Gymnastikkens dengang meget korte Historie, der begynder med en hyperloyal Hyldest til Kongen: „Naar en upartisk Fremtid engang samler til et Helt, hvad Verdens Regenter bidrog til at danne de Folk, de regerede over, til sunde, kraftfulde, modige Nationer, da vil Danmarks Sjette Frederik udgjøre Hovedpersonen i Maleriets forreste Gruppe. Det var Sjette Frederik, som i Norden, ja i hele den os bekendte Verden har indført en almindelig methodisk national Undervisning i Gymnastik.“ Der sigtes hermed til, at Nachtegall, Gymnastikkens Fader her i Landet, havde faaet oprettet et gymnastisk Institut i København 1799, som kunde glæde sig ved kongelig Beskyttelse. Nachtegall fremhæver selv, at før den Tid havde der kun været Gymnastik i Christianis og Schouboes Institutter, foruden i de militære Akademier. Men nu blev Interessen almindelig, og det hjalp naturligtvis ogsaa, at Hertugen af Augustenborg 1803 lod sine Sønner, Christian og Frederik, undervise i Instituttet, og at Aaret efter Prins Ferdinand blev Elev.

I Følge Planen for Fattigvæsenet skulde der i Skolen indføres Legemsøvelser, der skulde bidrage til Styrke, Smidighed og Behændighed. Allerede 1801 blev der indført Gymnastik i Frue Skole, og efter Nachtegalls Fremstilling

skulde den være bleven indført paa Opfostringshuset 1802. Det er jo muligt, at Direktionen dette Aar har vedtaget det, og at Nachtegall selv har begyndt at undervise Drengene; i hvert Tilfælde underviste han dem baade i Gymnastik og Svømning i Sommeren 1803, og paa hans Forslag antog Direktionen „Studiosus“ Thomsen til Gymnastiklærer i Oktober samme Aar med en Løn af 24 Sk. Timen. Han var en af Nachtegalls første og bedste Elever, og han bestod med Glans en Eksamen i Gymnastik, ved hvilken baade Malling, Bærens, Pastor Mønster og flere andre var Censorer. Det er ikke paafaldende at se en Præst fungere ved denne Lejlighed; Thomsen var selv Teolog ligesom Nachtegall, der flere Gange havde prædiket, og den Udbredelse, Gymnastikken fik, skyldes for en stor Del Præsterne. Thomsen maatte snart opgive Virksomheden paa Opfostringshuset, da han, der senere ogsaa var bleven Kaptajn i Kongens Livkorps, blev Leder af det private gymnastiske Institut, efter at Nachtegall havde overtaget det militære. Denne, der af Interesse vedblev at have Opsyn med Gymnastikken paa Opfostringshuset, ligesom det ogsaa var ham, der leverede Redskaberne, som Tovværk, Hest og Springbræt, fik da ansat to andre af sine Elever som Lærere, Underofficererne Mørch og Petersen. Da Petersen under Krigsurolighederne 1807 var udkommanderet, blev Student Gøtsche, der var en bekendt dygtig Elev af Nachtegall, midlertidig „Voltigeur“.

Smidighedsøvelser og Voltigering var de almindeligste Øvelser, men dertil kom Eksercits, hvortil der blev anskaffet Sabler og Geværer af Træ, og ved højtidelige Lejligheder optraadte de eksercerende Drengene med Fjerbuske og Kokarder, dog kun af Papir. Fra nu af blev det Skik, at Drengene hvert Aar paa Stiftelsesdagen aflagde en Prøve for et stort Publikum paa deres Færdighed i Gymnastik, hvorved de snart vandt sig et godt Navn.

Ogsaa ved deres Svømning indlagde Drengene sig snart Berømmelse. Det er tidligere fortalt, at det fra den allerførste Tid havde været Skik, at de kom i Vandet; men nu fik de rigtig Undervisning i Svømning, og da „Selskabet til Svømmekunstens Udbredelse“, i hvis Direktion blandt andre

Pastor Mønster og Prof. Münster havde Sæde, begyndte at afholde sine aarlige Væddesvømninger, blev der straks (1804) anmeldt nogle af Opfostringshusets Dreng, hvoraf 3 fik Præmier, der bestod i Pengebeløb fra 1—4 Rd. Næste Aar blev der anmeldt 6, der alle fik Præmie. Og et Par Aar senere omtaler Bærens i sit Tidsskrift, at ved dette Aars Væddesvømning havde en Dreng fra Opfostringshuset svømmet 4800 Alen, det højeste, nogen hidtil havde svømmet, saa vidt det var ham bekendt.

I flere Aar vedblev Drengene at udmærke sig ved denne Lejlighed, hvorved ogsaa en hel Del, der ikke deltog i Kapsvømningen, gjorde Tjeneste ved at lade sig bjærge, og paa Stiftelsesdagen blev der givet de bedste Svømmere og Gymnastikere smaa Sølvmedaljer, hvilket senere blev forandret til Pengebelønninger. Nachtegall vedblev at vise Gymnastikken paa Opfostringshuset stor Opmærksomhed, først af Interesse, senere i Embeds Medfør som Gymnastikdirektør, og da Borch vedblev at have stor Interesse for dette Fag, som blev ledet af en Række dygtige Lærere, kom det snart til at staa paa et meget højt Trin. Grüner, Sergent i Livgarden til Fods, fortjener at nævnes som en dygtig Gymnastiklærer, men det var dog især under Overlærer i Søetatens Skoler, Staal, der sammen med Mylius i en Aarrække underviste Drengene i Gymnastik og Svømning, at Opfostringshuset ligefrem blev berømt for sine smukke Resultater i disse Fag.

Staals Virksomhed, der falder mellem 1824 og 36, blev endogsaa paaskønnet af Kongen, der nogle Aar i Træk, ialt 6 Gange, udtalte sin Tilfredshed. I Marts 1826 skrev Direktionen til Borch, at den fra det danske Kancelli havde modtaget følgende Reskript:

Med allernaadigst Velbehag have vi bragt i Erfaring, at Drengene i Opfostringshusets Stiftelse have ved hensigtssvarende Foranstaltninger og kyndig Undervisning gjort særdeles rosværdige Fremskridt i de gymnastiske Øvelser. Vi ville desaarsag have vort Kancelli allernaadigst overdraget i den Anledning at tilkjendegive Stiftelsens Direction og Forstander, samt vedkommende Lærere vor allernaadigste Tilfredshed.

En lignende Anerkendelse udtalte Kongen samme Aar for Drengenes Fremgang i Svømmeøvelser.

I sin Beretning for 1830 om Gymnastikken siger Forstanderen, at hvad der for nogle Aar siden syntes umuligt, udfører Opfostringshusets Drengene nu med Lethed, og han fremhæver, at Direktøren over Gymnastikken i Danmark har ytret, at Opfostringshuset stod højest i København, hvilket han tilskriver Overlærer Staals Virksomhed. Hvert Aar er Dommen over de gymnastiske Præstationer lige rosende, og Lærerne faar som Paaskønnelse ofte udbetalt et Gratiale. Da Løjtnant Staal trak sig tilbage 1827, skrev Borch til Oberst Nachtegall, om han vilde udpege en ny Lærer i Stedet for Staal, hvis Lige han aldrig ventede at faa. Hans Efterfølger blev Gymnastiklærer ved Søetaten, Reinwald, der 1841 blev afløst af Holmsted, en forhenværende Kommandersergent, der var bleven Kvartermester ved Bredgadens Drengeskole og Gymnastiklærer ved alle Fattigvæsenets Skoler. Han var en streng Mand, men dygtig og med udpræget Sans for Orden og Disciplin. Det første Aar, han var ved Opfostringshuset, blev Undervisning i Dans indført, og samme Aar lærte han Drengene den Vaabendans, der under Navn af „Skjolddansen“ siden har hørt til Opfostringshusets Ejendommeligheder, idet den de første Aar blev opført paa Stiftelsesdagen, siden danses den af Drengene paa deres aarlige Bal. I Begyndelsen bestiltes de fornødne Skjolde hos den Mester i Paparbejde, der dengang var paa Stiftelsen. Senere blev det Skik, at hver Dreng selv lavede sit Skjold. Saaledes er det endnu, og dette Arbejde optager Drengene hver Aften i de sidste Uger før Ballet.

Det var ogsaa i Holmsteds første Aar, at Forstanderen foreslog, at der skulde søges opnaaet Tilladelse til at faa Kadetgeværer udleveret til Drengene, da Trægevæerne var for lette. Allerede for 20 Aar siden havde han gjort dette Forslag; men da turde Direktionen ikke fremme det af Frygt for, at Frederik den Sjette skulde faa i Sinde at gøre Opfostringshuset til en militær Anstalt, hvad han virkelig havde tænkt paa; men det vil senere blive omtalt.

Den Klavremaskine, som blev anskaffet i 1803, blev i disse Aar fornyet, og der blev i 1847 oprejst en Flagstang i Gaarden, der tillige skulde tjene som Gymnastikapparat.

Næste Aar døde Holmsted, og Thomsen kom i hans Sted. Det var medens han var Lærer, at Handskemager Larsen, tidligere Elev af Stiftelsen, tilbød at give Drengene et Par Gymnastiksko af Skind hvert andet Aar.

Svømningen foregik nu paa Gammellholm og fandt Sted 3 eller 4 Gange om Ugen, 2 Timer hver Gang; men alligevel kom Drengene under Tilsyn af Opsynsmanden i Bad et Par Gange om Ugen ude ved Kalkbrænderiet. Ved den Svømmeeksamen, som nu afsluttede Øvelserne hvert Efteraar, viste det sig stadig, at ogsaa her havde Drengene naaet det usædvanlige.

De Forhold, hvorunder disse Drengene opdrages, maa være særlig gunstige for Udviklingen af disse Idrætter, der nu i 100 Aar har staaet paa et saa højt Trin paa Opfostringshuset som maaske i ingen anden dansk Skole; thi den Dag i Dag sætter Drengene en særlig Ære i at udmærke sig heri, hvad der er et godt Bevis for Værdien af kraftige Traditioner, som netop paa en saadan Anstalt kan udvikle sig med særlig Styrke.

##### 5. HAANDGERNING.

Haandgerningen, som i Stiftelsens første Aar havde været Hovedsagen, var i Olsens Tid indskrænket til det kummerlige Arbejde, at Drengene spandt Uld, først for Guldhuset, siden for Kræmmerkompagniet. Men i Aaret 1800 ophørte ogsaa denne Virksomhed, ikke fordi den var usund, men fordi den ikke betalte sig for Stiftelsen. Det var nu ikke blot Skoleundervisningen, den ny Bestyrelse skulde forbedre; i Overensstemmelse med Planen for Fattigvæsenet havde den ogsaa at sørge for, at Børnene her som i Fattigvæsenets andre Skoler blev beskæftiget med forskellige Slags Haandarbejder, der kunde være nyttige for Drengene og fordelagtige for Opfostringshuset.

Det følgende Aar blev der anlagt et Propskæreri, der først blev ledet af den tidligere nævnte Gröning, som Malling havde faaet ansat. Han drev ved Siden af en Fabrik af Straaarbejder, ved hvilken ogsaa en Del af Drengene blev be-

skæftiget; men han egnede sig slet ikke til at omgaas Børn og var saa umedgørlig, at han snart kom bort. Senere besøgede Forstanderen selv Tilsynet ved Propskæringen, og da han ikke havde Tid længere, blev det Opsynsmand Lund, der ledede denne Virksomhed, der en Tid virkelig blev dreven i stor Stil og gav Stiftelsen en betydelig Indtægt, der var dobbelt velkommen i disse magre Aar. Foruden alle mulige Slags Propper, blev der lavet Korksaaler, og Prof. Pelt gav Anvisning paa at lave en Slags Redningsmaskine eller Svømmetrøje, som den ogsaa kaldes, hvorefter der solgtes en hel Del. I nogle Aar blev der solgt Propper for flere Tusinde Rd.; men 1811 maatte denne Virksomhed standse, da det paa Grund af Krigen var umuligt at faa Kork. I 1819 og 20 blev der igen gjort Forsøg med Propskæreri paa den Maade, at fhv. Opsynsmand Lund begyndte for egen Regning og betalte vist for Drengenes Arbejde; men det ophørte snart. Alt i alt gav denne Virksomhed Stiftelsen et Overskud af næsten 8000 Rd.

Strømpestriking blev indført 1803 under Ledelse af en Strikkemester, men efter et Par Aars Forløb blev det overdraget en Kone at have Opsyn dermed, og saaledes blev det ved til 1846, da Strikningen helt blev ophævet. Efter 1835 havde Børnene kun strikket de Strømper, de selv brugte, før den Tid blev der strikket indtil 800 Par om Aaret; men det betalte sig ikke. Lærerinden i Strikning lærte ogsaa nogle Aar Børnene at spinde baade Hør og Uld, nogen Tid ogsaa Hamp, hvorefter der blev vævet Lærred til Stiftelsens Brug. Men der blev indført mange flere Arbejder i disse Aar. Der var Drejning fra 1804—28, Æskemageri fra 1811—18, Snedkerværksted fra 1806—13 og Piskefletteri fra 1809—13. For Fuldstændighedens Skyld kan allerede her nævnes endnu nogle Virksomheder, der ganske vist ikke blev sat i Gang i den specielle Direktions Tid, men først under den følgende Bestyrelse, nemlig Arbejde i Papirmasse fra 1819—25 og Skomageri fra 1820—22. Efter 1828 var der i nogle Aar kun den ovenfor nævnte Strikning og Spinding samt en kort Tid lidt Linnedsyning, indtil der i 1837 atter blev indrettet et Værksted for Æskemageri af en cand. pharm. Busch, der

tillige benyttede en Del Drengene til at „illuminere Kobberer“ til Børnebøger. Fra 1841 var der ogsaa Bogbinderi og Fabrikation af Legetøj, og fra 1839 blev der igen indført Drejning.

Da den specielle Direktion i Begyndelsen af Aarhundredet lod indrette alle disse Værksteder, blev et Par gamle Haandværkere, Skrædder Horn og Skomager Goltz, der havde boet paa Stiftelsen i mange Aar, sagt op. Gamle Horn, der havde været Opfostringshusets Skrædder i 45 Aar, døde dog inden han flyttede ud (1802), og hans Søn fik Arbejdet; men der var ikke længere Tale om at undervise Drengene i at sy Tøj som tidligere; nu lærte de kun at lappe og sy Knapper i. Først fra 1843 blev der atter antaget en Skrædder, der boede paa Stiftelsen og lærte Børnene at sy.

Det maa straks falde i Øjnene, hvor kort flere af disse Virksomheder varer, og det er unødvendigt at nævne, hvor mange Mestre, der blev gjort Forsøg med, og paa hvor mange Maader disse forskellige Arbejder søgtes iværksatte, for at faa en tydelig Forestilling om, hvilket umaadeligt Arbejde og hvilke fortsatte Bryderier alle disse Foretagender forskaffede Forstanderen. Undertiden prøvede man paa at sætte Mestrene paa fast Gage; men paa den Maade havde Stiftelsen næsten altid stort Tab af Arbejderne, naar undtages Propskæreriet og Piskefletteriet. Dette sidste blev ledet af en gammel forfalden Matros, der fik 100 Rd. aarlig af Kommercekollegiet. I 1808—9 blev der leveret over 300 Piske, der solgtes til gode Priser. Men Læreren var naturligvis ganske uskikket til at omgaas Drengene, og da han engang ved Uforsigtighed satte Ild paa Værkstedet, saa at Opfostringshuset nær var brændt, fik han sin Afsked, hvad der giver Borch Anledning til at udtale, at han er glad over at blive skilt ved en Mand, „der tænder Ild paa Stiftelsens Bygninger og slukker den Gnist af Æresfølelse, der brænder i Drengenes Hjærter“.

Man gik snart over til at lade Mestrene drive Værkstederne for egen Regning og betale en vis Afgift for de Drengene, de havde i Arbejde. I Regelen var disse delt i to Hold, hvoraf hvert skulde arbejde 3 Timer om Dagen, Afgiftens Størrelse var forskellig og kunde veksle mellem  $\frac{3}{4}$  og



4 Sk. Timen for hver Dreng. Paa den Maade kunde Stiftelsen ganske vist have nogen Fordel; men saa kom der altid Klager fra Mestrene, der ikke kunde bestaa, og som næsten aldrig betalte deres Afgift til rette Tid, og lige saa uheldig var man med de Mestre, der var gaaet ind paa at betale fra 12—16 Sk. af hver Rd., de havde solgt for. Mange var der kun ganske kort Tid og kom hurtig til at skylde Stiftelsen Penge, som de døjede med at betale; andre maatte fortrække, fordi de manglede Evner til at have med Børn at gøre. Medens der paa Drejerværkstedet lavedes Kosterkafter, Toppe, Skrabspil o. l., blev der paa Snedkerværkstedet næsten udelukkende lavet Ligkister til Lemmerne paa alm. Hospital, i Aarene 1808—9 ikke færre end 900, hvilket maa siges at være et saare trist Arbejde for Børn.

Mere passende var Arbejderne i Papirmasse, hvoraf der lavedes Legetøj i Form af naturhistoriske Genstande. Ogsaa Æskemageriet var en god Beskæftigelse, der heller ikke var uden Betydning, da man hidtil havde maattet indforskrive Apotekeræsker fra Tyskland, og den Mester, der ledede Arbejdet, Mekaniker Buchmann, roses meget for sin Dygtighed i alle Henseender. Der blev fra Opfostringshuset leveret Æsker til de fleste Apoteker i Danmark, og i flere Aar havde Stiftelsen en god Indtægt af denne Virksomhed. Skomageriet varede kun kort; thi den antagne Mester, der foruden at sy Sko til Opfostringshusets Drenges skulde være Leverandør til Fattigvæsenet, blev ruineret, da det blev bestemt, at Fattigvæsenets Børn skulde bruge Træsko i Stedet for Sko.

Det var ikke samme Antal Drenges, der blev beskæftiget ved de forskellige Arbejder; ved Propskærieriet var der 30, paa Snedker- og Drejerværkstederne 12, ved Æskemageriet 24, ved Piskefletteriet 12 og ved Skomageriet til sidst kun 6. Paa Strikke- og Spindestuen var der som oftest alt for mange; thi alle de Drenges, der ikke kunde blive beskæftiget paa anden Vis, blev sendt dertil. Af en Opgørelse fra Forstanderen oplyses det, at der i Aarene fra 1803—39 ved Drengenes Arbejde er tjent c. 16000 Rd., hvoraf Halvdelen kommer paa Propskærieriet.

Lidt over Midten af det 19. Aarhundrede blev de fleste

af Industriskolerne nedlagt. Den ny Tid var begyndt, der krævede Plads for Matematik og Naturkundskab; derfor havde Skolen ikke Raad til at undvære de 54 Timer om Ugen, Drengene maatte tilbringe paa Værkstederne, desuden var deres Tid i den Grad besat, at de ikke havde en halv Time fri fra 6 Morgen til 9 Aften. Derfor foreslog den daværende Forstander at afskaffe Drejeri, Bogbinderi og Legetøjsfabrik; Strikning og Spinding var dengang allerede ophørt. Han mente, at Industriskolerne var udgaaet fra „et urigtigt materielt Standpunkt“ i foregaaende Aarhundrede, og henviste til, at man ikke havde fundet Hvile i noget bestemt. Han faar Prof. Hummel til at undersøge Forholdene, og han giver ham fuldstændig Medhold og erklærer, at den Tid, der anvendes paa Værkstederne, kunde benyttes langt bedre paa Skolen, kun Skrædderværkstedet burde efter hans Mening faa Lov at bestaa; Forstanderen vilde desuden ogsaa gerne have Skomagleri, men dermed blev det aldrig til noget, og fra 1856 var Skrædderiet alene tilbage af alle de mange forskellige Ting, der var forsøgt.

Saaledes havde Udviklingen altsaa været i de forløbne 100 Aar: Først store Fabrik anlæg skabt af den Tids økonomiske Grundsætninger; 50 Aar derefter mange forskellige Haandarbejder, fremkaldt ved Oplysningstidens „Gavnelyst“, og gaar man endnu et halvt Aarhundrede frem, da kræver Skolen alt for sig og levner ingen Tid til det praktiske. Men vil man saa gaa 50 Aar frem igen, helt ned til Nutiden, da spores let en Tilbøjelighed til atter at indrømme Plads for det, der kan skærpe den praktiske Sans. Saaledes er da ogsaa paa Opfostringshuset igen indført Arbejde i Træ og Pap, men under ganske andre Former og i væsentlig anden Hensigt end i gamle Dage, idet der nu gøres pædagogiske Hensyn gældende og aldeles ikke tages Sigte paa at uddanne Drengene til noget Haandværk, heller ikke tænkes der paa ved disse Smaaarbejder at skaffe Stiftelsen Indtægter.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev der jævnlig foranstaltet Udstillinger af „indenlandske Kunst- og Flidsfrembringelser“, og flere Aar var Opfostringshuset Udstillers af Æsker af Pap eller Spaaner, af Propper med Messingplader

og Ringe, Saaler og lignende Sager. I 1809 ved Kongeparrets Indtog lod Bærens nogle af Fattigvæsenets Skolepiger, klædt i hvidt, overrække Dronning Maria nogle Sager, der var lavet i Skolerne, deriblandt fra Opfostringshuset en Dameridepisk, en Nøddeknækker, en Rulle til Silke, en Strikkugle, et Naalehus, et Par Saaler af Kork o. l. Ting. Der blev afsunget en flerstemmig Sang af Bruun. I „Penia“ skildres denne Begivenhed, der fandt Sted i Palæet, meget udførligt. Ved Ordene i Sangen: O, elskte Dronning! nejede alle Pigerne i Takt med nedbøjet Hoved, og ved Begyndelsen af sidste Vers traadte to Piger langsomt og i Takt til Musikken frem og overleverede Hds. Maj. med udstrakte Arme og Ansigtet op mod Allerhøjstsamme et sammenrullet Papir og en Blomsterkrans, samt en Kurv; derpaa traadte de tilbage med sænkede Hænder og nedbøjet Hoved. Saaledes traadte 14 Piger frem, til alt var overleveret, og under dette gentoges bestandig de sidste Linier: „Vort Arbejd vi lægge for Tronen ned, Dit Hjærte vi ofre vor Kjærlighed“. Slutningsordene „Tag derimod!“ blev gentaget til sidst under dyb Nedbøjning af samtlige Piger. — Oplysningstiden sværmede tit for det balletagtige.

Paa Stiftelsesdagen var der fremlagt Prøver paa de forskellige Arbejder, og der blev ogsaa i de første Aar særlig givet Præmier til de Drengene, der udmærkede sig mest paa Værkstederne, i Form af Sølvmedaljer o. l.

#### 6. UHELDIGE ØKONOMISKE FORHOLD.

De 16 Aar, den specielle Direktion havde med Opfostringshusets Sager at gøre, blev i økonomisk Henseende en Nedgangstid, skønt den havde den bedste Vilje til at ophjælpe Stiftelsen, hvis Pengesager jo allerede længe havde været utilfredsstillende. Ængstelsen for at formindske Drengenes Antal havde den haarde Nødvendighed gjort det af med; men det var meget uheldigt, at den almindelige Direktion havde Stiftelsens Pengevæsen under sig, medens den specielle skulde sørge for dens Drift uden at være tilstrækkelig inde i dens Pengeforhold. Desuden bebyrdede den alm. Direktion Stif-

telsen med Ting, der var den ganske ivedkommende. Samme Dag, Opfostringshuset var kommen under Fattigvæsenets Direktion, blev der indlagt 60 Lemmer fra alm. Hospital i 2 Stuer i en af Stiftelsens Bygninger, en anden Bygning blev overladt en af Fattigvæsenets Pigeskoler, og Aaret efter blev der afgivet Hus til Bredgadens Drengeskoler. Bortset fra Fattiglemmerne, hvis Nærværelse ikke var heldig, kunde dette være godt nok, naar der blev svaret en klækkelig Husleje; men der gik mange Aar, uden at Opfostringshuset fik noget som helst. I Følge Planen for Fattigvæsenet maatte der ikke i København finde en særlig Kirkekollekt Sted til Opfostringshuset, da alt, hvad der blev givet, skulde anvendes til det almindelige Fattigvæsen; men der var tillige bestemt, at Opfostringshuset derfor skulde have en aarlig Erstatning af 150 Rd., beregnet efter det, der gennemsnitlig var givet i de 10 Aar fra 1790—99. Heller ikke disse Penge gjorde Fattigvæsenet Mine til at betale. Derfor henvendte Paludan og Bærens sig i 1806 til Mallings med Forslag om, at den specielle Direktion hvert Aar fik Opfostringshusets Regnskaber til Revision, da det var dens Pligt ogsaa at sørge for Stiftelsens økonomiske Forbedring, og da det udtrykkelig var bestemt, at den skulde have sine Fonds afsondrede fra det øvrige Fattigvæsen. Mallings svarede:

Jeg anser det for en meget god og vigtig Sag, at alt hvad som angaar den os alle kjære Opfostringsstiftelse ogsaa i økonomisk Hensigt holdes i den fuldkomneste Orden, og jeg skal med megen Fornøjelse tage Del i den Revision, som mine højtærede Herrer Kolleger have foreslaaet, alene ønsker og beder jeg, at dette fælles Arbejde udsættes, indtil næstkommende 29. Marts er forbi. Indtil den Dag, da Hertugen rejser, er saa meget ved Universitetet og Skoledirektionen at bestille, at jeg ikke har et Øjeblik tilovers; men derefter kan jeg indfinde mig, hvilken Dag i Ugen det maatte være mine Herrer belejligt, Tirsdag maaske undtagen. Imidlertid vil jeg besørge, at de Regnskaber og Dokumenter, som til vores Eftersyn ere nødvendige, skulde blive samlede og ordnede.

Resultatet af Direktionens Overvejelser bliver, at den i Slutningen af 1808 sender den alm. Direktion en Regning paa de Summer, Opfostringshuset har til gode, hvilket beløber

sig til ca. 7000 Rd., som den ønsker at hæve Renter af fra 1. Januar 1809. Den tilføjer, at denne Sag maa ordnes, for at den kan gøre Forslag om mulige Forbedringer, og hvis dette ikke sker inden Aarets Udgang, maa den alm. Direktion undskylde, at den tager de Forholdsregler, dens Pligt byder den. Dette lød jo ret truende, men der kom ingenting ud af det. I 1811 klagede den specielle Direktion igen over de mange Byrder, Stiftelsen havde baaret for Fattigvæsenet siden 1799, og den foreslog 800 Rd. i aarlig Leje for sine Lokaler for de forløbne Aar og 1000 for de følgende; men heller ikke nu blev der taget noget Hensyn til disse Klager. Og dog var Byrderne trykkende baade i finansiel og pædagogisk Henseende. Ganske vist havde Stiftelsen faaet lidt af sit Tilgodehavende for Almissemønstrene, for hvis Ophold der skulde betaales 120 Rd. aarlig; men den havde dog meget til gode endnu for deres Ophold, da de blev flyttet bort i September 1807, rimeligvis fordi deres Værelser var gjort ubeboelige ved Bombardementet, der i hvert Tilfælde foraarsagede Skade paa Opfostringshuset for over 600 Rd., hvoraf Glarmesterregningen var paa 86 Rd., et Tab, som Stiftelsen selv maatte bære, fordi det var under 2 % af Assurancesummen. Den nægtede dog at istandsætte de Lokaler, den havde udlejet til Fattigskoler, da den ikke havde faaet Leje af dem. Muligvis blev Lemmerne ogsaa fjærnet for at give Plads for andre, i hvert Tilfælde flyttede der snart efter 3 „afbrændte“ Familier ind. Et Tab led Opfostringshuset ogsaa derved, at Fattigvæsenets Tvangshus i Pustervig brændte under Bombardementet; thi derved gik den tidligere Plejeanstalts Arkiv tabt, hvorfor adskilligt, der angaar Stiftelsen i Tiden mellem 1771 og 81, maa forblive uopklaret.

Det kunde jo ikke være andet, end at adskillige Lærekontrakter blev ophævet ved denne Lejlighed, da en Del Lærlinge, der ikke var saa dagligdags som deres Kammerater, under disse Forhold ikke kunde finde sig i Hverdagslivet, men meldte sig som Forsvarere af København, nogle til frivillig Tjeneste, andre for en Betaling af 15 Rd., ja der er endogsaa Eksempler paa nogle, der er traadt i engelsk Tjeneste. Nogle

Aar i Forvejen var der ogsaa gaaet en Dreng i engelsk Tjeneste; men det var inden Krigen, og det gik til paa følgende Maade. En Søn af Kirurg Dose var efter sin Konfirmation traadt i Strømpevæverlære, men havde ingen Lyst til denne Haandtering, hvorfor han kom med en Kaptajn, der skulde til Bengalen. Da Skibet kom til Lissabon, foregav Drengen at være bleven forvildet, da han var i Land, saa han ikke kunde finde Jollen fra Skibet. Han lod sig saa engagere som Tambur i engelsk Tjeneste, og siden havde ingen herhjemme hørt fra ham.

Mærkelig nok opfordrede Malling flere Gange nogle Drengene til at gaa til Vestindien som Soldater; men deraf maa man dog ikke slutte, at Direktionen helt havde sat den Bestemmelse i Fundatsen ud af Kraft, der forbød Drengene at træde i militær Tjeneste.

Efter 1807 klager Forstanderen stadig over en vedholdende Lyst hos Drengene til at lade sig engagere, og Direktionen greb da til det Middel at sende dem til Fattigvæsenets Politiret for „ved Arbejde og smal Kost at betage dem Lysten“. Forstanderen er enig med Direktionen i, at det ikke kan tillades Drengene at blive Soldater, men foreslaar dog at tillade enkelte at blive Underofficerer, hvad deres Opdragelse med Gymnastik o. l. gør dem skikket til. Det var for saa vidt mindre væsentligt, hvad Direktionen og Forstanderen mente om den Ting; thi Frederik VI havde sin egen Mening, der ofte gik i modsat Retning, og derfor kunde det ikke nytte stort, at Forstanderen fik Ordre til straks paa Direktionens Vegne at reklamere enhver Dreng, der lod sig engagere; thi flere Gange kom der fra Kollegiet det Svar paa saadanne Reklamationer, at en kgl. Resolution havde tilladt vedkommende at blive ved Regimentet. Bærens forfattede i den Anledning en lang Redegørelse, hvori han erklærer, at naar Opfostringshuset reklamerer sine Drengene, er det, fordi der er Kongebud derfor; men Stiftelsen uddanner dem saaledes, at de efter Læretiden som Krigere kan værne Fædrelandet, da der drives megen Gymnastik, Eksercits og Svømning. Denne Skrivelse blev dog næppe afsendt, da de andre Direktører vist nægtede at sætte deres Navne under.

Det synes at være en Inkonsekvens af Bærens, naar han nægter en Dreng, der ikke har Stadighed til noget Haandværk, at gaa til Søs, idet han mener, at han bør tjene Staten, da han er opdraget for offentlige Midler; „Kanonbaadene ere gode for saadanne Karle“, mener han. Dog vil han paa ingen Maade give Tilladelse til, at en Dreng tager Hyre paa en Kaper, hvorved han kan tjene 12 Rd. om Maaneden, idet han erklærer, at Kaperlivet er en Ruin for enhver Dreng.

I denne Sammenhæng kan fortælles noget, der hændte i 1811, og som viser, hvilke Forestillinger Kongen havde dannet sig om Opfostringshuset. Den 22. Juli modtog den alm. Direktion for Fattigvæsenet en Skrivelse fra Gen. Kommissariatskollegiet med følgende overraskende Indhold: Da der var en Masse Pladser ledige som Trompetere ved Kavalleriet, og Regimenterne klagede over, at de ingen Folk kunde faa, havde Kongen den 7. Juli besluttet, at der i Opfostringshuset, hvor 200 fattige Børn opdroges for kgl. Regning, skulde oprettes en Trompeterskole, hvor disse Børn foruden andre nyttige Ting skulde lære at blæse for derefter at tjene i Kavalleriet som Trompetere. Men da Fundatsen bestemte, at Drengene efter deres 24. Aar maatte søge Ophold og Næring, hvor de vilde, maatte dette holdes, saa de skulde kun være pligtige at tjene, til de var 24 Aar, men kunde ved frivillig Engagement tjene længere. Kongen har nu paalagt Kollegiet at indgive en Plan, der skal ordne alle Enkeltheder. Efter de Oplysninger, Kollegiet har indhentet, vil der snarest behøves 50 Trompetere og derefter c. 16 om Aaret. Der spørges nu, om der i Opfostringshuset er det fornødne Antal Dreng og de Lokaler, der behøves.

Da den specielle Direktion skulde afgive Erklæring herpaa, gav den det Udseende af, at Kongen kun havde befalet, at nogle af Stiftelsens Dreng skulde uddannes som Trompetere, skønt Meningens jo tydelig nok var, at Opfostringshuset skulde aldeles omdannes. Direktionen fremhæver, at i Følge Fundatsen er Hensigten med Opfostringshuset at oplære bekvemme og kyndige Lærlinge for Fabrikker og andre borgerlige Haandteringer; i dette Øjemed har mange private Folk bidraget anselige Summer til Stiftelsens Fond, hvilket

anføres for at gøre opmærksom paa, at Stiftelsen ikke bestaar udelukkende ved kongelige Gaver. Staten tæller mange brave Mænd, fortsætter Direktionen, ogsaa udenfor Haandværkerstanden, der skylder Stiftelsen deres Opdragelse og Lykke, og Drengene er saa eftertragtede i de senere Aar, at Stiftelsen ikke har kunnet tilfredstille Fjerdeparten af de Begæringer, der er fremkommen fra Mestre i forskellige Fag. Derfor ønsker Direktionen meget, at Opfostringshuset vedbliver at være en Planteskole for Haandværker og Fabrikker, hvad der er af største Betydning for Staten. Naar nu Kongen har befalet, at en Del af Børnene skal lære at blæse for at tjene ved Kavalleriet, saa foreslaar Direktionen, at de tillige maa lære et Haandværk, hvorved de senere kunde fortjene Brødet. Deres Ophold paa Stiftelsen maatte forlænges 3 Aar, og Generalkommissariatet maatte bestride alle Udgifter ved Anlæg af Værksteder, Antagelse af Lærere o. s. v. For øvrigt ønsker Direktionen, at disse Drenge i alle Henseender maa vedblive at staa under Stiftelsens Tilsyn, lige saa vel som de Lærere, Generalkommissariatet antager og lønner.

Denne Erklæring, der blev sendt Generalkommissariatet, er ganske snildt affattet, idet den egentlig stiller et helt nyt Forslag, hvorved Opfostringshuset vedbliver at være, hvad det efter Fundatsen er bestemt til, samtidig med at det ved tillige at have en Trompeterskole kunde blive lettet i sine trange økonomiske Kaar ved Støtte fra Krigskassen.

Gen. Kommissariatskollegiet svarede, at før det kunde forelægge Kongen denne Erklæring, maatte det have et Overslag over, hvad saadan en Trompeterskole vilde koste Militæretaten.

Sagen blev endelig ordnet saaledes, at der straks skulde udtages en Stamme af 150 Drenge under Københavns Fattigvæsen, som i Bredgadens Skole skulde oplæres i de almindelige Skolefag, Musik og et Haandværk. Der kunde ogsaa dertil udtages Drenge af Opfostringshuset, men disse maatte ikke være over 12 Aar, da de efter Fundatsen har Lov til at opholde sig, hvor de vil, naar de er 24 Aar. Alle disse Drenge faar fri Middagsmad og Uniform; de halve Omkost-



ninger bestrides af Fattigvæsenet, de halve af Krigskassen. Naar de er 16 Aar, konfirmeres de, gøres til Svende og træder i Tjeneste som Trompetere, Halvmaaneblæsere eller Trommeslagere, og de er pligtige at tjene i 12 Aar.

Efter denne Ordning fik Sagen ikke nogen Betydning for Opfostringshuset. Der blev ganske vist udsøgt 25 Drengene, der blev undersøgt af en Regimentskirurg og erklæret tjenlige til Spillemandsskolen, men der blev kun antaget 4, og de vedblev at have Tilhold paa Stiftelsen. Senere forlyder der ikke noget om, at flere blev udtaget til denne Skole.

Det er allerede tidligere nævnt, at Almisseuddelingen for Byens østre Kvarter fandt Sted paa Opfostringshuset, og straks efter, at det var bleven Lemmerne fra alm. Hospital kvit, blev der indrettet et Kogested, hvorfra der var Maduddeling til fattige, der saaledes fik deres stadige Gang paa Stiftelsen.

Da det gjaldt om at spare paa alle Omraader, havde Mallings ladet Forstanderen anstille en Prøve med at blande Kartoffler i Rugen, hvoraf der skulde bages Brød, og skønt dette Brød ikke blev anvendt til Drengene, fik Fattigvæsenet dog Bageriet overladt for der at bage Kartoffelbrød, naturligvis uden at svare Husleje. Disse uvedkommende Sager var ikke til Gavn for Stiftelsen, som det kan ses af et utaalmodigt Brev, Borch engang skrev til Direktionen, hvori det hedder:

Det er overalt saare krænkende for mig og en Del af Stiftelsens Betjente daglig at være Vidne til, hvorledes alle de, som af Direktionen ere antagne til at have med Bageriet og Kogeanstalten at bestille, betragte dette som Hovedsagen og Opfostringshuset som en Bisag, de lade til ikke at tage Notice af. Det er og det kan ikke være Direktionens Mening, at Stiftelsen, der paa 11te Aar, ofte til Skade for de deri opdragne Børn, har baaret saa mange Byrder, skal være anset som indrettet til Magazin, Bageri og Kogeanstalt, og dens egentlige Øjemed tabes af Sigte.

Men han skulde faa ganske anderledes Grund til Klage. I Oktober 1811 skrev den alm. Direktion til Opfostringshuset, at i Anledning af Kongens Ønske, at Fattigvæsenet vilde give de Mennesker, der var bleven husvilde ved Flyttedagen, Husly

i dets Stiftelser, skulde der ogsaa der indlægges nogle, hvis Tøj kunde staa i Kirken, medens de kunde have deres Sengeleje og Ophold i Spisestuen, hvorfra Drengene skulde fortrække.

Der blev herved begaaet saa stor en Synd mod Opfostringshuset, at man næsten ikke kan forstaa, at det var en Beslutning, taget af hæderlige og fornuftige Mennesker. I Løbet af to Dage blev der stuvet 129 af disse Personer sammen i eet Rum, og for at skaffe Plads til Drengene maatte disse ogsaa pakkes sammen, og det hjalp ikke, at Forstanderen henviste til, at Børnenes Sundhed vilde lide derved, heller ikke, at han skildrede de forargelige Optrin, der fandt Sted, idet mange af disse Mennesker berusede sig, sloges og skændtes, og saa medførte de en Urenlighed, som var næsten ubeskrivelig, idet de forrettede deres Nødtørft paa Trapper, Loft og Gange. Han kunde med Sandhed sige, at Stiftelsen nu mere end nogensinde var opfyldt med alle Slags. Heller ikke hjalp det, at han senere meddelte, at de skaffede Drengene Slikkerier, ja to Drengene blev funden berusede af Brændevin, som de husvilde havde givet dem. Men da der var gaaet en Maaned, meldte Sygdommen sig naturligvis, og saa skrev Stiftelsens Læge, Dr. Bang, til den specielle Direktion, at der mellem de fattige paa Opfostringshuset ytrede sig en stærk smitsom Galdefeber, der let gik over til Forraadnelsefeber; flere af Opfostringshusets Betjente var allerede angreben, og han ansaa det for absolut nødvendigt, at de husvilde blev flyttet bort.

Det hjalp dog noget, saa de fleste kom bort, men der blev dog en 40 Stykker tilbage. Den specielle Direktion foreslog at flytte dem til Bredgadens Skole, som Fattigvæsenet ikke svarede Leje af, men det skete først flere Maaneder efter. Trods disse Erfaringer gentog den samme Skandale sig de følgende Aar; engang var der blandt de indlagte en vanvittig Kone, der var farlig for sine Omgivelser, saa Borch maatte forlange at faa hende bort. Men han bemærker bittert, at han ellers ikke venter at faa de uvedkommende Ting og Personer fjernet.

Det er mærkeligt, at Sundhedstilstanden mellem Drengene under disse Forhold kan være saa god, som den er. I 1801 døde der 4, hvilket er det højeste Antal i disse Aar, ellers døde der højst 2 om Aaret, og i 1806 udtaler Forstanderen, at der næsten aldrig var Sygdom blandt Drengene, saa nu var der ikke meget at gøre hverken for Læger eller Ligbærere, hvortil før havde været benyttet Studenter fra Regensen; men det ophører fra Aar 1800. Drengene blev nu vaksinerede, og naar undtages en Koppeepidemi i 1808, høres der næsten ikke mere om denne Sygdom. Mærkelig nok døde der kun een Dreng i 1811, det Aar alle de husvilde blev indlagt, og han omkom endda ved et Ulykkestilfælde, idet han ved at ride paa Trapperækværket styrtede ned fra 3. Etage og døde paa Stedet; han hed Pisanie og var Søn af en Officer i fransk Tjeneste.

Madspørgsmaalet volder ogsaa i disse Aar Vanskeligheder, idet Spisemesteren stadig klager over, at han ikke kan begaa sig, fordi Fødevarerne bliver dyre, og Klager fra Børnens Side udebliver naturligvis heller ikke. Aar 1800 skriver den specielle Direktion blandt andet:

Det maatte derimod ved det daglige Tilsyn i Spisestuen ogsaa paases, at Fylderier og unaturlig Ædelyst ej bliver Vane mellem Børnene, hvorved baade Sjæls og Legems Kræfter svækkes. Og da Direktionen har bragt i Erfaring, at adskillige Børn til Bordet medbringe Sukker, Sirup, Mælk m. m. v. for derved at gjøre sig Maden des behageligere, saa bliver denne Uorden, hvorved Madlysten ophidses og Lækkerhed indføres, hermed aldeles forbudt...

Muligvis kunde dette Forbud være bleven overholdt, hvis Drengene havde faaet nok at spise; men baade af økonomiske Grunde og vist ogsaa for at vænne Børnene til den største Tarvelighed, blev der fra 1802 fastsat et Spisereglement, der snart viste sig at være for tarveligt, saa at det nu netop for Fremtiden blev Skik, at der af Børnens Forældre blev bragt Masser af Mad ind. Efter det ny Reglement blev flere Gange om Ugen kun givet een Ret, saaledes Mandag og Onsdag Vandgrød og intet andet og om Fredagen Rumfordsuppe med Beskøjter i. Denne Ret, der i den følgende Tid blev givet en eller to Gange om Ugen, og som for øvrigt var meget yndet,

bestod af Byggryn, Ærter, smaa Flæskestykker, Kartofler eller Hvidroer og flere Krydderier kogt i Vand.

Om Morgenen blev der givet en Blanding af The og Mælk i Stedet for Øl, og om Eftermiddagen fik hver 2 Hveder og Øl. Om Aftenen veksledes med Grød og Smørrebrød, og een Gang om Ugen blev der givet Kartofler med Salt til.

Den smalle Kost førte til, at de mindst spisende begyndte en stor Forretning med Mad, som de solgte til dem, der ikke kunde mættes ved Bordet. De købte ogsaa Mad af Drengene i Bredgadens Skole; men da kontant Betaling ikke var Forretningsprincip, kunde Forfaldsdagen blive pinlig, og det hændte engang, at en Dreng løb bort, fordi han ikke kunde betale sin Gæld og frygtede for Følgerne.

I Aaret 1812 skete der en fuldstændig Forandring i den Maade, hvorpaa Drengene blev bispist; Aaret i Forvejen var den sidste Spisemester kommen ynkelig af Dage ved et Ulykkestilfælde i Opfostringshusets Gaard, hans Kone blev Aaret efter forflyttet, og der blev saa antaget en Kogekone, der fik fast Løn. Hun indkøbte alt, hvad der brugtes af Fødevarer, hvilket blev hende betalt efter Regning. Efter det ny Spisereglement, der samtidig blev bestemt, skulde Forstanderen paase, at de bestemte Kvantiteter, der maatte være sunde og ufordærvede, brugtes til Maden, især skulde han efterse den tillavede Mad og i en Protokol optegne, hvorledes den var. Bemærkningerne, som Forstanderen gør hver Dag i 4 Aar i denne Protokol, viser ham ofte som „Satyricus“ og tillige som en grundig Kender af Litteraturen, baade sin Samtids og den klassiske Oldtids, som han jævnlig citerer, hvad den Tids Mennesker havde langt bedre Gaver til end Nutidens.

Det er særlig Grøden, der flere Gange om Ugen var eneste Ret, Forstanderen er misfornøjet med, da han i Regelen finder den for tynd. Det er kun en enkelt Gang, at den kan henrive ham til et poetisk Udbrud:

Til Grødens Roes, hvad kan man sige mere  
End jeg den tog til Middagsmad med flere.

Drengene yndede heller ikke Grøden, og Borch bemærker en Mandag, at saa længe Søndagsposerne ikke er tomme, kan man ikke vente, at Drengene skal synge med Tode:

Vel os! Vi har dig, ædle Grød!  
 Vel os! Thi du er sund og sød!  
 O Helbreds Ven og Ganens Fryd,  
 Du er vor Maaltids stolte Pryd.

En anden Gang skriver han: „Da Drengene ikke ere, hvad Plautus kalder *multiphagi*, saa finder de paa allehaande Kunster for at gjøre Grøden velsmagende. Den maa dygtig smøres for at glide ned. Sært, at Lund ikke mærker det. Man kan se, lugte, føle, smage og høre det.“

„Der var just ikke nogen god, knuget, skuddet, overflødig Maade Gryn i Skjæppen i Dag,“ udbryder han engang, Grøden var for tynd. Da Grøden en Dag blev baaren urørt ud af Spisestuen, skrev han: „En fremmed, som kom paa Spisestuen om Mandagen, skulde troe, at Grøden var sat for Drengene med det Forbud: „Paa hvilken Dag, Du æder deraf, skal Du dø Døden!“ Den rumfordske Suppe roses næsten altid, men den var ikke billig, som det kan ses af en Bemærkning: „Grev Rumford kommer til at opfinde en ny Sort Suppe; thi den nærværende er nuomtide (et grundtvigsk Ord) sandelig ikke besparende“. Men en Dag bragte Kaalen ham til at udbryde med Vessel: *Ces choux-là sont d'un gout à me faire vomir*. Som Holbergkender citerer han ogsaa jævnlig denne Forfatter; saaledes spørger han engang med Gedske Klokkers i „Barselstuen“: „Blev da Suppen god, da Flæsket kom deri?“ „Ja, hun blev dejlig, Madam!“ En Dag i August siger han nok saa kaad, at han ikke kan sige noget om Suppen og Kødets, thi da der blev spist, plukkede han Stikkelsbær i Lyngby, og en Majdag hedder det: „Græsset staa saa velsignet paa Markerne, at jeg ønskede, vore Dreng vare lutter Nebucadnesare; men der vil min Tro andet til end Græs for at faa dem mætte. De fortære deres Foder som Plougheste og napse af andres Krybber, saa ofte de kunne komme til.“

Der skulde ikke mere gives Mellemmad, og det blev for-

budt Drengene at faa Mad fra Byen. Som Regel maatte ingen Dreng faa mere end reglementeret; men skulde en enkelt „ved Alder, Kræfter eller sjælden Graadighed“ kunne trænge til mere, kunde der gives ham af, hvad de yngre levned.

Hovedgrunden til disse ny Foranstaltninger var, at Fødevarerne stod i saa høj en Pris, at medens der ved Aarhundredets Begyndelse kun blev betalt 8 Sk. for en Drengs daglige Bispisning, saa kostede den nu i 1812 over 20 Sk., hvorfor der jo ikke kunde være Tale om at slutte Akkord med nogen Spisemester. Forplejningsudgifterne steg dette Aar til over 11000 Rd., og da Stiftelsens Indtægter kun var godt 12000 Rd., var Stillingen temmelig fortvivlet. Klagerne over Sult vedblev, og der blev stadig indbragt betydelige Madforraad. Tyveri var almindelig, og Grunden dertil var altid Sult. Forstanderen traf daglig Drengene paa Gaden, der var gaaet ud paa egen Haand for at købe Brød eller Kartofler. Trods det store Underskud foreslog Forstanderen derfor at give Børnene  $1\frac{1}{2}$   $\text{æ}$  Brød om Dagen i Stedet for 1  $\text{æ}$ ; men derom vilde Bærens ikke høre Tale. Efterhaanden blev Ævred helt opgivet med Hensyn til Forbudet mod at faa Mad bragt ind, som det kan ses af et Brev, Forstanderen 1815 skriver til Agent Weybel:

Fattigvæsenets Direction har indlagt Sekretær Møllers 2 Sønner her. Vil De ikke sørge for, at Forplejningskommissionen giver hver af de 2 Drengene et Brød ugentlig. Der findes nemlig ikke en eneste Dreng paa Opfostringshuset, som ikke faar ugentlig Understøttelse fra Forældre eller Paarørende. Enten hjembringe de om Søndagen store Madposer, eller Forældrene bringe daglig Proviant. Vel er der tilstaaet dem saa meget, saa de kan mættes til Nødtørft; men der er ikke den Næring i Vandgrød og rumfordsk Suppe som i Kjød, og disse Retter faa de 4 Gange om Ugen.

Det kneb ogsaa haardt i disse trange Aar med at faa Børnene klædt ordentlig op. Det er netop paa denne Tid, at Kampen staar mellem korte og lange Bukser, mellem Kasketter og Hatte. Lige ved Overgangen til det ny Aarhundrede faar Drengene lange Bukser til Sommerbrug af Ravn-dug, Flamskdug eller Olmerdug, Voltigerbukser, som de bliver



Opfostringshusdreng i Begyndelsen af 19. Aarhundrede.

kaldt, fordi de altid benyttes under de gymnastiske Øvelser. I 1804 fik Drengene Læderkasketter, men tre Aar efter vender man tilbage til Filthatte. Først i 1815 vandt Kasketterne endelig Sejr, dog vedblev Konfirmanderne naturligvis at bære høje Hatte, der fra 1843 var af Silke; men fra 1851 maatte ogsaa de nøjes med Kasketter.

Da Sommeren 1811 var umaadelig hed, fik alle Drengene Klæder af Sejldug, tilmed da Fattigvæsenets Vareoplag ikke kunde levere det bestilte Vadmél, og Drengene var fuldstændig blottet for Tøj. Forstanderen foreslog, at den grønne Farve afskaffedes, da den baade var kostbar og forhalede Leveringen af Tøjet, i det Sted skulde Tøjet være graat. De følgende Aar klagede han stærkt over Tøjets usle Forfatning, og i Efteraaret 1814 skriver han til Direktionen, at medens Drengene tidligere havde to Sæt Klæder, maatte man i den senere Tid, da Vadmél og Klæde blev saa dyrt, nøjes med een skikkelig Dragt; men nu er det kommen saa vidt, at ogsaa den mangler. Om Sommeren havde de hjulpet sig med Sejldug; men nu kunde Børnene ikke vise sig uden Skam, og de kunde ikke udholde Kulden. Som Følge heraf blev der fra Varedepotet udleveret en Del Vadmél af forskellige Kulører, og dermed ophører Opfostringshusets Børn at være „grønne Drengé“, skønt de endnu i mange Aar vedblev at kaldes saaledes, og omtrent samtidig havde de lange Bukser helt fortrængt Knæbukserne. Men der klages stadig over Mangel paa Klæder, og saa nøje maatte det tages, at Forstanderen i 1815 foreslog at lade Foret af det kasserede Tøj sy om til Bukser.

I 1813 kostede en Drengs Ophold ikke mindre end 300 Rd., og dog blev der vist en pinagtig Sparsommelighed. Saaledes blev der i nogle Aar brugt Spedelys paa Sovestuerne, fordi Trannen var for dyr, og Konfirmanderne maatte give Afkald paa de Skrin, det havde været Skik at medgive dem, naar de rejste. Og paa Stiftelsesdagen 1812 skulde Drengene efter Direktionens Bestemmelse nøjes med een Ret Mad; men da det kom til Stykket, fik de dog ogsaa deres Risengrød, som en Borger, der ikke ønskede sit Navn nævnet, betalte. Det skyldtes ogsaa væsentlig Sparsommelighedshensyn, at Stif-



telsesdagen de følgende fire Aar slet ikke blev højtideligholdt; men derom vil der senere blive fortalt mere.

Allerede fra 1803 havde Opfostringshuset sparet de 3 Mk., der hidtil var bleven betalt Præsten for hver Konfirmand; thi da Fattigvæsenets Direktion det Aar beskikkede Balle til Præst ved alm. Hospital, maatte han love at forberede Drengene til Konfirmation uden Betaling. Men hans Efterfølgere, Gude, Sommerfeldt og Rønne, søgte at faa den gamle Skik indført igen, og Striden endte først 70 Aar senere.

Under disse Omstændigheder var der jo ikke andet at gøre end at indskrænke Børnenes Antal; men havde den specielle Direktion haft Regnskabet under sig, vilde der have været bedre Lejlighed til i Tide at afveje Forholdet mellem Indtægter og Børneantal; nu faar man Indtryk af en temmelig planløs Ordning, indtil den alm. Direktion i 1814 meddeler, at da Underballancen i det forløbne Aar var over 4000 Rd. N. V., skulde der ikke foreløbig indlægges Børn. Paa den Maade var Tallet i Maj 1816 gaaet ned til 42, ja, efter Konfirmationen var der en Maaned, da der kun var 20 Dreng.

Ogsaa i Indsendelsen af Nytaarskollektterne fra Provinserne var der i disse Aar stor Uregelmæssighed, hvad til Dels Krigsuroighederne var Skyld i; saaledes nægtede Postvæsenet baade i Altona og Rendsborg at sende Kollektpengene, med mindre det maatte ske paa Afsenderens eller Modtagerens Risiko. Fra 1806—12 kom der slet ingen Kollekt fra Aarhus Stift, den udeblev ogsaa nogle Aar fra Ribe Stift og flere andre Steder, og dette opdagedes først mange Aar efter. At dette var muligt, skyldes ogsaa den Omstændighed, at Opfostringshusets nærmeste Bestyrelse ikke havde med dets Pengesager at gøre. Kollektterne skulde nu sendes til Fattigvæsenets Hovedkasse; men denne sørgede ikke for, at dette skete punktligt, hvad Opfostringshuset nok skulde have draget Omsorg for. Nu mistede det paa den Maade en Del Aar noget af sin Indtægt, uden at det selv vidste det.

At Hestene bides, naar Krybben er tom, er en gammel Sandhed, som ogsaa nu stadfæstede sig, idet der opkom en Uoverensstemmelse mellem Bærens og Borch, der under

Indtrykket af de kummerlige Forhold sender Direktionen en Skrivelse, der giver et meget trist Billede af Tilstanden paa Opfostringshuset ved Begyndelsen af 1812. Men selv om Forholdene ikke var lystelige, kan man dog vist nok gaa ud fra, at han i sin nedtrykte Stemning maler med for mørke Farver. Renlighed mangler i høj Grad, klager han. Utøj tager Overhaand, og Snavs ses i alle Kroge. Det lønner sig ikke at gøre rent; thi mange Timers Arbejde tilintetgøres i et Øjeblik af 8—900 Almisselemmer og 40 husvilde. Beklædningen er ussel, Pjalter og Nøgenhed kan ikke længere skjules, derfor maa Forældrene selv købe Klæder for at dække deres Børns Nøgenhed. Moraliteten aftager, da Drengene har Lejlighed til Omgang med slette Mennesker og liderligt Pak. Opsynet er elendigt, da han, som skal besørge det, er gammel og svagelig og mangler Evner til at udfylde den Post, som er den vigtigste paa Opfostringshuset. Valget af Drengene stemmer ikke med Planen for Fattigvæsenet, og Mødrene gør deres til at ødelægge dem ved den utrolige Mængde Fødevarer, de fører herind, og ved at give dem Penge. Forholdene bliver ikke bedre, saalænge Opfostringshuset ikke har Lokale for sig selv, da Almisselemmerne er Drengenes Haandlangere. Kan det ikke blive anderledes, da maa man hellere opløse Stiftelsen end se den ødelægges.

Herpaa svarede Bærens, at var der noget i Vejen med Renligheden, da var det deres Fejl, som havde at tage sig af den. Trangen til Klæder fandt han heller ikke var saa stor, som Forstanderen gav det Udseende af. Tiltager Immoraliteten, da maa Lærere og Betjente bære Skylden derfor; thi hvis Børnene kan tage Skade af at tale med de Almisselemmer, der henter Mad i Stiftelsen, da var det jo bedst helt at formene dem at gaa ud om Søndagen. Naar Forstanderen klager over Valget af de Børn, der indlægges, da er det kun de gamle Jeremiader; Engle kan alle Børn ikke være, det bliver netop Opdragernes Sag at forbedre dem. Det vilde efter hans Mening slet ikke være nogen Ulykke, om Stiftelsen blev ophævet, og han ser i Forstanderens Klager Beviser for den Mening, han altid har haft, at Opdragelse i Anstalter ikke er heldig.

Det var ikke vanskeligt for Borch at tage til Gemæle mod disse Bemærkninger, hvad han ogsaa gør ret skarpt. Nogle Optegnelser viser, at han har gjort Udkast til en Plan, hvorefter Opfostringshuset kunde blive helt omskabt; men denne var, som han selv siger, kun et *pium desiderium* og kom vist aldrig Direktionen for Øje.

Først og fremmest burde Stiftelsen rent undrages Fatigvæsenet, mener han. Den skulde være en Skole for fattige Borgeres Børn og for dem af Middelstanden, der ikke havde Evne til at betale den dyre Skoleløn og de kostbare Bøger i Institutterne. Der skulde være 100 Drengene, der saa meget som muligt skulde staa i Forbindelse med deres Hjem; men der skulde udvises streng Retfærdighed ved Valget af Børn, og de daarlige skulde uden Naade fjernes. Fritiden skulde indskrænkes, Tilsynet atter overdrages Lærerne, der burde lønnes saaledes, at de ikke behøvede at søge Fortjeneste uden for Stiftelsen. For de bedst begavede Drengene skulde der oprettes en Særklasse, hvor de kunde lære mange Ting, som er nødvendige for den vordende Borger, men som Skolen ikke levner Tid til. De betydelige Lokaler, Stiftelsen har til sin Raadighed, kunde skaffe gode Indtægter, der skulde bestride de Udgifter, denne Reform vilde kræve. Det vilde kun have nyttet lidt at komme til Bærens med en saadan Plan, der ellers ser meget tiltalende ud i mange Henseender.

Det var ikke blot i det daglige Liv, at Pengekrisen satte sine dybe Spor, Størrelsen af Opfostringshusets Kapitalformue blev betydelig formindsket, idet de 96052 Rd., som Stiftelsen ejede 1799, ved Bestemmelserne i Følge Rigsbankforordningen i 1813 blev omskrevet til 72022 Rd.

Det kan endnu tilføjes, at Krisen kom enkelte af Drengene til gode, idet Finansassessor J. Collin udbad sig nogle Drengene, der skulde være behjælpelige med at tælle Kobberpenge og Otte- og Tolvskillings Kurantsedler paa Banken, hvorved de tjente ikke saa lidt, da de fik 3 Mk. hver om Dagen. En af Drengene, som var konfirmeret, ønskede Collin at beholde, hvad Direktionen gav Tilladelse til, naar Banken vilde give ham en fast Stilling. Han hed Walentin Bang Cruse og var en Søn af den uheldige Præst, Bang Cruse, der

havde været Lærer paa Opfostringshuset og siden var bleven sindssyg; Fattigvæsenet havde da ladet hans Søn indlægge paa Opfostringshuset, hvad der for ham blev Begyndelsen til en smuk Løbebane.

Samme Aar (1812) begyndte der ogsaa at rinde en anden Indtægtskilde for enkelte af Drengene, idet der kom Anmodning fra Tallotteriets Bestyrelse, om der indtil videre maatte afgives 2 Dreng til Lotteriets Trækning, der foregik hver 3dje Tirsdag; Vajsenhuset, hvis Dreng fra første Tid havde trukket dette Lotteri, kunde nemlig for Tiden ikke afse Dreng, men forbeholdt sig sit Privilegium til anden Tid og under andre Omstændigheder, der imidlertid aldrig indtraadte, i hvert Tilfælde vedblev Opfostringshusets Dreng for Fremtiden ogsaa at trække dette Lotteri, lige til det i 1851 blev ophævet, og fik derfor 20 Rd. om Aaret. De Ducører, heldige Spillere gav de Dreng, der trak Klasselotteriet, beløb sig til meget mere, især i disse Aar, da Lotteriinspektør Bie med stor Iver opfordrede Vinderne til at betænke Drengene, der f. Eks. i 1809 og 10 fik over 400 Rd.

De daarlige Pengeaar medførte ikke Vanskeligheder med at faa Drengene sat i Lære; thi der meldte sig hvert Aar henvend 100 Mestre med Begæring om Læredreng; kun i 1806 gik det ikke saa nemt, fordi der ved Regeringens Foranstaltning blev sendt et stort Antal Børn fra Kongsberg her til Byen for at lære forskellige Haandværk. I 1810 skrev Kommercekollegiet til Direktionen for Fattigvæsenet, at det ønskede nogle Dreng sat i Lære hos den dygtige Handskemager Lyder Andersen i Slesvig; da Kongen ønskede, at disse Dreng skulde være fra København, blev der udtaget nogle fra Opfostringshuset, der paa Kollegiets Bekostning blev oplært i Handskemageriet, og af dem nedsatte enkelte sig senere som Mestre i de sønderjydske Byer. Enkelte blev ogsaa sendt til Norge for at lære Apotekervæsenet, skønt det ikke var en billig Historie at faa dem derop, naar de ikke netop kunde komme med en Skipper; saaledes blev Rejseomkostningerne for en Dreng, der skulde til Holmstrand, og som blev sendt med den norske Ekspres, over 150 Rd.

## 7. DEN KGL. ADMINISTRERENDE DIREKTION.

Skildringen af den Maade, hvorpaa Opfostringshuset blev bestyret i de foregaaende Aar, vil have givet en Forestilling om, at den alm. Direktion med sine 5 Kommissioner og sine mange specielle Direktioner var et alt for tungt virkende Maskineri, hvis Hjul ikke passede ind i hinanden. Det mærkedes særlig i Pengekrisens Aar; thi Direktørerne, der ikke var lønnede, men som i Regelen havde deres egen Forretning at passe, maatte i disse Aar særlig tage sig af denne, saa fik det gaa med deres offentlige Bestillinger, som det kunde.

Derfor blev der efter Forslag af Ove Malling udstedt et Reskript 20. Oktbr. 1815, der simplificerede Bestyrelsen af Fattigvæsenet, idet der blev forordnet en administrerende Direktion bestaaende af tre af Kongen beskikkede, lønnede Embedsmænd, der skulde besørge hele Administrationen, ikke blot den alm. Direktions Forretninger, men ogsaa de Hverv, der havde været overdraget de specielle Direktioner. Dog skulde den alm. Direktion vedblive at bestaa, for at dens Erfaring kunde komme den administrerende til Nytte, ligesom denne heller ikke maatte foretage Forandringer i Planen for Fattigvæsenet paa egen Haand, men skulde forhandle med den alm. Direktion derom. Disse Bestemmelser traadte i Kraft 1. Jan. 1816, og de første administrerende Direktører var Agent WEYBEL, Kaptajn MANGØR og Købmand JONQUÈRES, der saaledes blev Opfostringshusets Bestyrere; og det skal siges til deres Ros, at de viste stor Interesse for Stiftelsen. En eller flere var f. Eks. altid til Stede, naar der var Optagelsesprøve, ved hvilken Lejlighed de personlig tog Del i Bedømmelsen, hvad der var af stor Betydning med Hensyn til Valget af Drengene. Af senere Direktører skal nævnes Justitsraad PETERSEN, Politichef KJERULF, LUND, FEDDERSEN, SAGER og HERFORTH, af hvilke særlig Petersen og Sager tog sig ivrigt af Stiftelsen, som der senere vil blive Lejlighed til nærmere at omtale.

Den gamle Direktion var samlet sidste Gang paa Opfostringshuset den 29. Decbr. 1815 og bekendtgjorde da de ny Bestemmelser for alle paa Stiftelsen. Inden den specielle

Direktion afleverede, skulde der optages en Inventarieliste; men den viste, at der siden 1804, da der sidst havde fundet Optælling af Inventarium Sted, var bortkommen en hel Del, hvortil Forstanderen som Grunde angav den tidligere omtalte Brand 1812, samt den store Ildebrand paa Toldbodvejen 1814, da Opfostringshuset svævede i stor Fare, hvorfor der var bleven nedbrudt flere Skillerum og aabnet for alle de Rum, Brandvæsenet ønskede Adgang til, saa der blev rig Lejlighed til Tyveri. Endelig havde de 5—600 husvilde, der havde været indlagt paa Stiftelsen siden 1811, ogsaa forvoldet stor Skade paa Inventariet.

Paa den sidste Dag i Aaret 1815 sender Forstanderen sin gamle Direktion en Skrivelse, der ender saaledes:

Til Slutning aflægger jeg Direktionen og særlig Deres Excellence [Malling] som min ældste specielle Direktør min ærbødigste Taksigelse for den uafbrudte Tillid, den ædle Velvilje og den uforglemmelige Humanitet, De i mere end 16 Aar har vist mig. Bydende Omstændigheder har ikke altid tilladt mig at kunne, hvad jeg vilde, skjønt jeg er mig bevidst altid at have villet, hvad jeg kunde.

Det var Afskedsbrevet for de Mænd, med hvem han havde gennemlevet mange for Opfostringshuset trange Aar. Faa Dage senere vendte han sig mod sine ny foresatte, de kgl. administrerende Direktører for Fattigvæsenet, med en Redegørelse for de Mangler, der klæber ved Opfostringshuset, som han nu kender gennem 22 Aars Erfaring, idet han udtaler det sikre Haab, at den ny Bestyrelse vil føre Stiftelsen tilbage fra den Dybde, hvori den dels ved Tidernes Ugunst, dels ved andre Uheld er sunken. Der var nu for det første Bepisingen, som den ny Direktion helst vilde have ordnet paa den gamle Maade, saa at en Spisemester fik vist om Dagen for hver Dreng. Denne Maade er ganske vist fordelagtig for Kassen, siger Forstanderen, men ikke for Børnene; men heller ikke den Ordning, der blev indført 1812, var heldig, da vedkommende kunde fristes til at sætte dyre Varer paa Regningen, men i Virkeligheden købe af de billige. Derfor foreslog han, at alle Fødevarer skulde udleveres Kogekonen in natura. Endelig var der ogsaa den Mangel ved Spisereglementet, at Børnene ikke fik Næring nok, da de fire

Gange om Ugen kun fik een Ret Mad, hvorfor det havde været umuligt at forhindre, at der blev bragt Mad ind. Direktionen gav ham Ret heri, og for Fremtiden blev der udleveret til Køkkenet alt, hvad der skulde bruges af Fødevarer, og samtidig blev der indført et helt nyt Spisereglement, efter hvilket Børnene fik 2 Retter Mad hver Dag, deriblandt fersk Kød flere Gange om Ugen, idet Direktionen fandt, at Fattigvæsenets bedste Opdragelsesanstalt, som det skulde anses for en Belønning at blive optaget i, ogsaa i Forplejningen skulde have noget forud for de øvrige Skoler. Om Morgenen blev der nu atter givet Øl til Smørrebrødet, og der blev igen indført et lille Mellemmaaltid om Eftermiddagen, da hver Dreng fik 8 Lod bart Brød med Øl til. Da det var gaaet af Brug at give Børnene Tallerkener til deres Eftermad, og dette medførte et slemt Griseri, blev der givet Forstanderen Lov til at lade Drejeren lave nogle Træbrikker, der i mange Aar gjorde Tjeneste som flade Tallerkener.

Forstanderen slutter den „smagfulde“ Protokol, som han kalder den Bog, han i 4 Aar har ført over, hvorledes han fandt Maden, med følgende Glædesudbrud: „*Tandem bona causa triumphat!*“ Efterat en vis Mand i 4 $\frac{1}{4}$  Aar havde sat Drengene — saa at sige — paa Vand og Brød, har den nuværende Direction approberet et nyt Spisereglement, der ikke alene sikrer Børnene for Sult, men end ydermere skaffer dem en saa god Middagsspise, at jeg intet Øjeblik tvivler paa, Cadetterne jo gjerne byttede med os, og jeg tror ikke, at der ved nogen Indretning under Fattigvæsenet leves bedre end for nærværende Tid paa det kgl. Opfostringshus. Dette er en af de sandeste Glæder, jeg har oplevet i min Embedstid, at mine Drengene mættes tilstrækkelig og faa det velsignede Kjød og Flæsk 5 Gange ugentlig. Mig synes allerede at kunne spore en Forandring til det bedre i deres Udortes.“

Ogsaa med Hensyn til Valget af Dreng laante Direktionen Øre til Forstanderens Forestillinger, som det allerede ovenfor er fortalt. Endelig klagede Forstanderen over, at Renligheden lod meget tilbage at ønske. Naar undtages Portneren, der skulde holde Gaarden og Gaden i Orden, var der i Virkeligheden ikke nogen, han kunde paalægge at feje

og vadske Stiftelsens Lokaler; det meste blev besørget af Drengene under Opsynsmandens Tilsyn, hvilket langt fra var tilfredsstillende. Derfor foreslog han, at den Kogekone, der for Tiden tillige forrettede Oldfruetjenesten, fik en vis Betaling aarlig for at holde rent. Almissemønstrene, der mødte for at hente Brød, befordrede ikke Renligheden; men det var vel et nødvendigt Onde for Stiftelsen. Derimod maatte han henlede Opmærksomheden paa de husvilde, der i en Række Aar havde været den største Plage i alle Henseender. Han haabede, at Opfostringshuset, der nu i 16<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Aar havde baaret saa mange Byrder for Fattigvæsenet, maatte blive befriet for denne, der var den haardeste af dem alle. Ogsaa i denne Henseende tog Direktionen Hensyn til hans Ønsker, og i Fremtiden blev der ikke mere indlagt husvilde.

Der blev nu ogsaa bestemt en passende Husleje for de Lokaler, Stiftelsen havde afgivet til Skoler for Fattigvæsenet, idet der for Bredgadens Drengeskole blev fastsat en Afgift af 800 Rd. om Aaret, for Pigeskolen 400 Rd., hvorved Stiftelsen fik en god Indtægt.

Som tidligere fortalt havde der det sidste Aar kun været 42 Drengene, og efter Konfirmationen 1816 var der kun 20. Disse var delt i to Hold, af hvilke det ene gik i Skole 3 Timer om Formiddagen, det andet lige saa længe om Eftermiddagen, og der var derfor i denne Tid kun een egentlig Lærer foruden Faglærerne. Og saa lidt svarede disse Drenge Standpunkt til, hvad Planen af 1799 fordrede, at det ene Hold kun blev undervist i Religion, Læsning, Skrivning og Regning. Nu skete der ogsaa en Forandring heri, idet der efter grundige Prøver, hvor der blev givet Karakterer baade for Skrivning, Regning, Læsning, samt fysisk Beskaffenhed, blev optaget saa mange Drengene, at Tallet i August 1816 var steget til 58, hvorfor alle de mindste Børn blev samlet i en Klasse for sig, og der blev antaget endnu en Lærer, et ganske ungt Menneske, der hed Becker. Han havde som Dreng gaaet i en af Københavns Fattigskoler og forberedte sig nu til Lærereksamen, hvorfor han efter et Aars Tid fik Orlov for at rejse ud til Brøndbyvester Seminarium, hvor han paa et halvt Aar tog sin Eksamen.



Det er første Gang, der ansættes en Lærer, der ikke har akademisk Dannelse; alle de foregaaende havde været Teologer, og naar der var Lærerpladser ledige, havde der altid i Bekendtgørelserne staaet, at de kunde søges af teologiske Kandidater. Han var et dygtigt Menneske, der virkede med Iver ved Stiftelsen i mange Aar; tillige havde han lidt Digterbegavelse, hvad senere vil blive omtalt.

Fra nu af fik Lærerne atter Tilladelse til at bo frit paa Stiftelsen, hvad der jo i nogle Aar havde været dem forment.

Den ny Bestyrelse havde begyndt godt, Pengekrisen var overstaaet, og det tegnede til, at der skulde begynde en Opgangstid for Stiftelsen, der jo havde været lige ved at køre i Staa. Da trak et nyt Uvejr op fra en ganske anden Kant.

Det er tidligere fortalt, at Kongen havde haft til Hensigt at omdanne Opfostringshuset til en Trompeterskole. Nu fik han den Tanke at indrette det til en Underofficersskole, idet han stadig gik ud fra, at det var for Penge, der var givet af Kongen, at Stiftelsen bestod, og tillige havde han hørt om den Nød, hvori den befandt sig.

Ikke længe efter at den administrerende Direktion for Fattigvæsenet havde begyndt sin Virksomhed, modtog den fra Kancelliet en Skrivelse, hvori det udbad sig Direktionens Tanker om et Reskript, Kongen havde sendt Gen. Kommissariatskollegiet, der atter havde sendt det til Kancelliets Erklæring. Det kgl. Reskript lyder saaledes:

Da det er meget vanskeligt for Regimenterne nu, og vil end mere blive det i Fremtiden, at faa deres Underofficersnummere besatte med duelige Subjecter, hvilket dog er af yderste Vigtighed for Armeen, bør man i Tide være betænkt paa Midler til, saavidt muligt, at hæve denne Vanskelighed, og i denne Anledning tilkjendegive vi Collegiet som følger: Opfostringshuset i Kjøbenhavn har dets Resourcer af vor Kasse, især et meget betydeligt Lokale, og er, saavidt vi vide, bestemt til at have et Antal af 140 Drengene, men for Tiden skal der ej være mere end 40. Hidtil har det været Hensigten i denne Stiftelse at opdrage og danne Haandværkere, der klædes og fødes der, og først efter at de ere confirmerede, udgaa de af Stiftelsen.

Da denne Stiftelse imidlertid underholdes paa vor Bekostning, finde vi det billigt, at den der opdragne Ungdom bør til Gjengjæld for dens Opdragelse anvendes til Statens Tjeneste, og det synes derfor rigtig, at de Drengene, som opdrages i Opfostringshuset, skulle, efter at

de ere confirmerede, afgives til Regimenterne, for der at tjene som Underofficerer, og at de fra den Dag af, de vare fuldkommen dresse-rede, skulde være pligtige at tjene i 8 Aar.

Denne Sag ville vi, at Collegiet nærmere tager under Overvejelse, samt derover indlader sig i Correspondens med vedkommende Departementer eller Autoriteter, og derefter indkomme til os med en formelig Forestilling over denne Gjenstand. Ifald ingen os ubekjendte Hindringer maatte være i Vejen for Udførelsen af denne vor allernaadigste Idé, bliver tilbage at forelægge os en Plan til forbemeldte Stiftelses nye Indretning, svarende til fornævnte Øjemed.

Efter Modtagelsen af dette fik Forstanderen travlt med i de første Aars Regnskaber og i Fundatsen at samle Oplysninger, der kunde benyttes i den Erklæring, Direktionen skulde afgive. Samtidig med, at han sender denne Resultatet af sine Undersøgelser, udtaler han, at man maa gøre alt for at udrydde den Fordom, at Kongen har skænket den Kapital, af hvis Renter Opfostringshuset til Dels souteneres; en utidig Raadgiver kunde ellers bringe i Forslag at omskabe det til noget andet, end hvad det i Følge Fundatsen skal være.

I den vidtløftige Erklæring, der bliver sendt Kancelliet, henviser Direktionen ligesom for 5 Aar siden i lignende Anledning til Fundatsens udtrykkelige Bestemmelser, at Drengene staar under Tilsyn til deres 24. Aar, hvoraf det tydeligt fremgaar, at de er fritaget for militær Tjeneste, hvad Kancelliet ogsaa har sanktioneret, da det i Skrivelse af 7. August 1807 bifaldt den Mening, at de Børn, der fra Stiftelsen var udsat paa Landet, var fritaget for at indføres i Lægdsrullen. Direktionen tror derfor, at Opfostringshusets Omdannelse til et militært Opdragelsesinstitut vil være stridende mod dets Fundats, ja endog mod de kgl. Anordninger om Søindrulleringen, da adskillige af de i Stiftelsen værende Drengene er søpligtige.

Derefter bliver der gjort Rede for, hvorledes Stiftelsens Grundfond er dannet, hvoraf det fremgaar, at Kongens og Kongefamiliens Gaver, ialt 13900 Rd., ikke er stort mere end en Tredjedel af de frivillige Gaver. Og da de af Kongen skænkede 12000 Rd. er givet een Gang for alle af den partikulære Kasse, slutter Direktionen, at Kongen ikke handlede som Regent, da han gav disse Penge, men som privat Velgører. Derfor tror den, at Kancelliet vil være enig med den

i, at det ikke kan siges, at Opfostringshusets Kapital er dannet, eller dets Udgifter afholdt af den kgl. Kasse. Derimod gøres opmærksom paa, at Moltke, Collin og flere har lovlige Ret til at belægge nogle Pladser, fordi deres Forfædre har skænket en Sum til Stiftelsen, hvilken Ret synes at skulle lide ved den paatænkte Forandring.

Mod disse Argumenter kan der ikke ret vel gøres Indvendinger. Derimod er det mindre holdbart, naar Direktionen henviser til, at Staden København, der har fortrinlig Adgang til at faa Børn indlagt i denne Stiftelse, kommer til alene at bære en Byrde, hvoraf Byen kun skulde bære en Del, hvis Stiftelsen, der er Fattigvæsenets eneste Opdragelsesanstalt, der har klækkelige Indtægter, skal omdannes til en Indretning, der kommer hele Riget til Gode. Dette er langt fra overbevisende; thi baade i Følge Fundatsen og den Maade, hvorpaa Opfostringshusets Kapitaler er tilvejebragt, skulde der netop være lige Ret for hele Landet til at faa Børn optaget.

Endelig anføres, at der er indlagt et stort Antal Dreng, der baade fra Hjertets og Hovedets Side lover at svare til Stiftelsens hidtilværende Øjemed. Blandt de 78, der for Tiden var derinde, var der baade Børn af kgl. Betjente og Stadens Borgere, ja der var endog Børn af „saakaldte honoratiores“, hvis trykkede Kaar Direktionen har troet bedst at kunne lette ved at indtage en eller flere af deres Sønner i Opfostringshuset.

Direktionen udtaler sluttelig Haabet om, at Kancelliet i det anførte vil finde Grunde nok til kraftigt at medvirke til, at Stiftelsens Fundats maa vedblive at være gældende, og at ingen Forandring i Stiftelsens Øjemed eller Indretning finder Sted.

Men skulde den paatænkte Forandring være uundgaaelig og blive gennemført trods de anførte Grunde, beder Direktionen dog indstændigt, at Kancelliet vil søge at udvirke hos Kongen, at den Lovbestemmelse, hvorefter Forandringen skal indføres, ikke maa faa tilbagevirkende Kraft, og at altsaa ingen af de nuværende Dreng maatte forpligtes til militær Tjeneste, da de blev indlagt under den Forudsætning.

Kongen maa have ladet sig overbevise af disse Grunde; i hvert Fald hører man ikke mere om den paatænkte For-

andring. Men Direktionen havde faaet en saadan Skræk i Livet, at den ikke, som Forstanderen senere henstillede til den, turde anmode Kongen om at faa udleveret Kadetgeværer til Drengenes Øvelser, da den frygtede for, at hans Planer skulde dukke op igen.

#### 8. BORCHS MANDDOMS- OG ALDERDOMSAAR.

Da den administrerende Direktion begyndte sit Arbejde, var Borchs Stilling helt anderledes, end da den specielle Direktion i sin Tid beskikkede ham som den unge, lovende



Forstander BORCH.

Kraft til Forstander for ved hans Hjælp at gennemføre en helt ny Plan for Opfostringshusets Virksomhed. Nu staar han som den modne Mænd med de mange Aars Erfaring og som den eneste Bærer af Overleveringen. Derfor bliver hans Stilling langt mere uafhængig end før, og de ny Mænd overlader meget, som tidligere de specielle Direktører havde taget sig af, til hans Afgørelse. Da Tiden gik frem, og Tilstanden paa Opfostringshuset bliver bedre, kommer de følgende Aar, der var hans Manddomsaar, til at staa som de lykkeligste, da der ydes ham udelt Anerkendelse fra alle Sider.

I Kollegialtidende, der nu indeholdt aarlige Notitser om Stiftelsen, findes allerede 1817 varme Lovtaler fra Direktionen om Forstanderen som den, der virksomt har bidraget til, at Stiftelsen har rejst sig fra dens Forfald under Krigen. Faa Aar senere siges i en Beretning om Opfostringshuset i et Blad:

Man maa ret glæde sig ved at se slige 120 Dreng, saa sunde, muntre og velklædte og ved en saa hensigtsmæssig Dannelse opdragne til duelige Statens Borgere . . . . Stiftelsens nærværende Held skyldes velgjørende Menneskevenners Understøttelse, en kyndig, driftig Direktions Omsorg og den Aarvaagenhed og Virksomhed, hvilken den hæderlige, erfarne Forstander, Hr. Borch, vedbliver at vise i det Kald, til hvilket han er saa fortrinlig skikket, og hvortil han en Række Aar med den yderste Gavnelyst har opofret sig . . . . Gid den herlige Stiftelse stedse maa have saadanne Styrere, Forstandere og Lærere! Gid at formuende Menneskevenner fremdeles maa understøtte den. Deres Gave er da vel anvendt.

Et andet Sted hedder det: „Denne Stiftelse nærmer sig nu mer og mer det i Planen 1. Juli 1799 foresatte Maal, da Valget af de i Stiftelsen indtagne Børn i det hele har været heldigt, og den afholdte Examen har vist, at Lærerne med Flid og Nidkærhed har røgtet deres Kald“.

Med de „velgjørende Menneskevenners Understøttelse“ sigtes der til Kancelliraad Tops Legat, der bestemte Renterne af 30000 Rd. r. S. til 12 fattige Drenges Opdragelse; efterhaanden som de blev konfirmeret, skulde Renterne tilfalde Vartov Hospital. For disse Renter lod Direktionen i 1822 optage 12 Dreng, de saakaldte topske Dreng, efter samme Regler som de øvrige; men der skulde dog gives dem en mere udvidet Undervisning i Betragtning af den rigelige Betaling. Det skyldes denne Ekstraindtægt, at der ved Udgangen af Aaret var 113 Dreng paa Opfostringshuset, hvor Børnetallet jo i mange Aar havde været langt under hundrede. I de nærmest følgende Aar stiger Tallet, saa der i 1825 endog er 155 Dreng; men derefter synker det igen jævnt, saa Tallet først i Trediverne var nede i Nærheden af de halvtreds, hvorefter det stiger til op mellem 90 og 100, der siden den Tid har været det almindelige.

Da Bekostningerne for en Drengs Forplejning og Beklædning nu kun var henholdsvis 36 og 19 Rd., skulde de topske Drengene have dobbelt Beklædning; desuden skulde der for Legatet gives dem ugentlig 2 Timer Tegning, indrettes et Drejerværksted og gives Undervisning i Klaver, Fløjte og Violin. Men da der endnu var noget til overs, skulde *alle* Stiftelsens Drengene om Vinteren have det dobbelte Antal Tæpper.

Medens cand. theol. Hempel, den senere Præst i Rødning, havde været den eneste faste Lærer, da der kun var faa Drengene, var der straks efter 1816 bleven ansat endnu en Lærer, og da de topske Drengene blev indlagt, blev der antaget en tredje fast Lærer, Seminarist Nygaard, der bl. a. gav Undervisning i Drejning. Desuden kom der nogle Gange om Ugen to forskellige Musikere, der underviste i Fløjte og Violin, medens Stiftelsens Sanglærer overtog Klaverspillet. Men denne Musikundervisning ophørte desværre igen 1828, da de sidste af de topske Drengene blev konfirmeret; den kostede c. 300 Rd. om Aaret, og det har der ikke siden været Raad til at ofre, skønt det netop for en saadan Anstalt vilde være af stor Betydning, om Musik hørte til Dagens Orden.

Den daglige Skoletid er 3 Timer, idet et Hold læser fra 8—11 og et andet fra 2—5; men udenfor disse Tider undervises der 4 Timer om Ugen i Matematik, 4 Timer i Sang og 4 Timer i Gymnastik; desuden faar øverste Afdeling nu Undervisning i Tysk, der blev indført 1817, idet de 12 øverste Drengene af første Klasse det Aar anmodede en af Lærerne om at undervise dem i dette Sprog. Naar dertil saa kom de forskellige Haandgerningsfag, vil det ses, at Børnenes Tid var fuldt besat. Da Direktionen udtalte Ønsket om, at der skulde undervises i Teknologi, svarede Forstanderen, at han ikke vidste, hvor Tiden skulde komme fra, da mange af Drengene var optaget fra 7 Morgen til 9 Aften.

Tegneundervisningen blev i over 20 Aar besørget af Nordmanden Bredahl, der roses meget. Da han døde i 1831, blev Lærer ved Kunstakademiet Rosenberg, der blev varmt anbefalet af Prof. Hetsch, antaget i hans Sted.

I 1826 blev en Digtsamling af Lærer Becker: „Erindring om lykkelige Timer“, hvormed menes de Aar, han var paa

Opfostringshuset, anskaffet som Læsebog for Drengene i øverste Klasse, da Forstanderen havde erklæret, at de ikke læste med Eftertryk og derfor burde lære at deklamere; men flere af de nyere Forfatteres Poesi var uforstaaelig baade for voksne og Børn. Han maa altsaa have fundet, at Beckers Digte havde de fornødne Egenskaber; der er virkelig ogsaa nette Ting imellem dem, dannede efter gode Forbilleder, som Baggesen og Oehenschläger, af hvilken sidste han selv kalder sig en Lærling. Bogen begynder med et Digt i 9 Sange, der handler om Opfostringshuset, hvorfor det nok kan formodes at have fængslet Børnene, der ganske vist ikke var forvænt med Hensyn til Poesi. Nogle Aar tidligere havde han forfattet nogle Morgensalmer til Brug i Skolen, da der var saa faa Salmer, der passede for Børn; det var hans første Vers.

Medens der i Tyverne havde været tre Klasser, indskrænkedes dette i Trediverne til to, hver paa to Afdelinger, hvoraf den ene gik i Skole om Formiddagen, den anden om Eftermiddagen. I 1840 fik Forstanderen oprettet en tredje Klasse igen; men i den blev der kun undervist om Formiddagen, og de to andre Klasser vedblev at være delt, og Oprykning fra den ene Afdeling til den anden kunde finde Sted to Gange om Aaret.

En vigtig Forandring fandt Sted paa Foranledning af en af Lærerne, cand. theol. Regoli, der i 1842 foreslog at indføre Fagundervisning i Stedet for den hidtil brugte Klasseundervisning, da han mente, at Undervisningen saa bedre vilde komme til at svare til de Fordringer, man stillede til den; dog burde hver Lærer alligevel have en Klasse, han særlig tog sig af.

Fra 1837 havde det været Regel, at der ikke kunde optages nogen Dreng under 10 eller over 12 Aar gammel, og der fordredes, at vedkommende skulde læse godt, skrive gode Bogstaver og kunne regne lette Stykker i de 4 Regningsarter. Ved samme Lejlighed havde Forstanderen meget fraraadet at optage uvidende eller sløve Børn, da Lærerne paa dem spildte deres Tid, og de hellere maatte vige Pladsen for mere værdige. Da Sager er bleven Medlem af Direktionen, foreslog han (1843), at Drengene skulde prøves omhyggeligere, end det hidtil havde fundet Sted, og der skulde kun optages Børn een

Gang om Aaret, nemlig efter Konfirmationen, der nu igen kun finder Sted om Foraaret. Kort efter denne er der Eksamen, der fra 1818 afsluttes med Prøve i Sang og Gymnastik. Fra 1844 er der 4 eetaarige Klasser, saaledes som det er Tilfældet den Dag i Dag, og Tysk er bleven fast Fag.

Det vil heraf ses, at der var en Bestræbelse oppe for at faa Opfostringshusdrengenes Standpunkt hævet. I samme Retning gik et Forslag fra Borch i 1841, at Drengene skulde være paa Prøve et Fjerdingaar. Fra 1807 havde der været en Prøvetid paa 14 Dage, men det mente han ikke var nok.

Samtidig med, at Direktionen gaar ind herpaa, meddeler den mærkeligt nok Borch, at den har tænkt at lade nogle af Fattigvæsenets Plejebørn søge Skole i Opfostringshuset, men lader dog Tanken fare, da Forstanderen gør opmærksom paa, at han fra Begyndelsen af Aarhundredet har Erfaring for, hvilke Ulemper det medfører, at ikke alle Børnene bor paa Stiftelsen; desuden var der i Forvejen over 30 i hver Klasse. Samtidig fremkom der et andet mærkeligt Forslag fra Direktionen, nemlig at Forældrene selv skulde klæde deres Børn, hvilket dog bortfaldt, da det stred mod Fundatsen og maatte anses som upraktisk.

Fra 1834 blev Drengenes Klæder, der hidtil var syet af Stiftelsens egen Skrædder, leveret fra Ladegaarden, der i de følgende Aar leverer alt muligt til Opfostringshuset, lige fra Kasketter til Grøntsager. Forstanderen klagede over, at Klædet ikke var godt, og det var meget vanskeligt at holde Tøjet vedlige, da der kun to Gange om Ugen kom en gammel Skrædder paa over 70 Aar, der var Lem paa Holmens Arbejdshus; men da Drengene ingen Respekt havde for ham, gik det kun daarligt med Lapningen. Men fra 1843 fik Opfostringshuset atter en fast Skrædder, der kom til at bo paa Stiftelsen, ja endog en Tid laa paa en af Sovestuerne om Natten for at have Opsyn med Drengene.

Der skiftedes jævnligt Skrædder, indtil 1852, da Stiftelsen i Skrædder Hansen, „Løven“, som Drengene kaldte ham, fandt en Mand, der var udmærket skikket til at omgaas Børn; og det samme kan siges om hans Efterfølger, den med Rette



meget populære „MESTER“, der nu i over en Menneskealder har syet Børnenes Tøj og lært dem at gøre det i Stand.

Indtil i Begyndelsen af Fyrrerne fik Konfirmanderne mørkeblaa Kjoler med blanke Knapper. Men da det ikke var ualmindeligt, at de skar Skøderne af, fordi de fandt, at de var for smaa, hvorfor de kaldte dem Svineører, foreslog Forstanderen at stryge Skøderne, hvorved der jo ogsaa kunde spares noget. Det var endnu almindeligt, at de Drengene, der skulde konfirmeres, længe i Forvejen begyndte at spare sammen til Silkevest, Silkehat, Mansketter og anden Pynt, hvad der gav Anledning til adskillig Uorden, ja endog Uærlighed, idet det ene ikke vilde staa tilbage for den anden. De fik næsten alle nogle Penge, naar de var hjemme om Søndagen; men i Stedet for at grave deres Talenter i Jorden, som i dette Tilfælde vilde have været det rigtigste, aagrede de med dem i den Grad, at de i Ugens Løb udlaante Penge til deres letsindige Kammerater, der forpligtede sig til at betale Beløbet tilbage den følgende Søndag med den dobbelte Sum. Denne indbringende, men ikke meget fine Forretning blev dog kun drevet af faa, og de kom til at bøde haardt derfor, da det blev opdaget.

Omtrent ved Midten af Aarhundredet, efter at Metalknapperne en halv Snes Aar før var bleven erstattet af Hornknapper, blev Halstørklædet afløst af Krave; selve Konfirmationsdragten bestod da af blaa Trøje, graa Bukser og sort Fløjlsvest.

Det er tidligere fortalt, at Drengene efter Branden i 1795, da Vajsenhusets Trykkeri brændte, i flere Aar ikke havde kunnet faa Bibler og Salmebøger, som de tidligere havde faaet med, naar de rejste bort. Først i 1821 foreslog Forstanderen at genoptage denne Skik. Han havde ikke villet foreslaa det før, da han havde erfaret, at de fleste Drengene ikke forstod at benytte denne Gave, som de skilte sig af med; men nu, da Drengene er bedre, Oplysningen større, og Tænkemaaden anderledes, anbefaler han at købe det reviderede ny Testamente, og siden den Tid har Drengene atter faaet en Salmebog og et nyt Testamente efter deres Konfirmation.

Fra 1812, da der blev indført en ny Ordning med Hensyn til Bispisningen, havde Kogekonen, Mad. Goltz, tillige været Oldfrue. Men da hun døde (1826), foreslog Forstanderen, at de to Tjenester igen blev adskilt, bl. a. fordi de ikke kunde bestrides af een Person. Mangor vilde helst have, at en Spisemester igen skulde overtage Bispisningen mod en vis Betaling for hver Dreng; men det fraraader Borch paa det bestemteste, da han har Erfaring for, hvor uheldigt det er. Da han var Lærer, saa han ofte, at Drengene fik saa daarlig Mad, at de lod den staa og stjal Penge fra hinanden for at købe Brød. Da han klagede til den daværende Direktion, fik han en Irettesættelse, fordi han vænnede Drengene til Kræsenhed. Endelig mindede han om, hvor bekendt det var, at en Auktionholder raabte, naar han ikke kunde faa Bud paa fordærvet Kød eller Flæsk: „Hvor er Spisemester N. N.?“ Mangor gav efter, og der blev som Kogekone ansat en meget varmt anbefalet Enke efter en Embedsmand. Til Oldfrue blev antaget en Enke, der var godt anbefalet af Oehlschlägers Hustru, der omtaler hende som et meget „dueligt Fruentimmer“ med Hang til „Arbejde og Stilhed“. Dette Hang har der ikke været Lejlighed til at tilfredsstille paa Opfostringshuset; thi der klages bestandig over hendes Ufredelighed, særlig laa hun i stadigt Klammeri med Spisemesterinden, som hun beskyldte for Uærlighed. Dette blev der dog ikke taget Hensyn til; men et Par Aar senere viste hendes Beskyldning sig kun at være alt for sand, idet Portneren en Aften, da han var vred paa Spisemesterinden, fordi hun ikke vilde give ham Mad fra Køkkenet, hvad hun slet ikke havde Ret til, fratog hendes Pige en Kury, som hun vilde bringe i Byen. Han bragte den ind paa Kontoret, og det viste sig, at den indeholdt Viktualier, der tilhørte Opfostringshuset. Disse solgte hun, eller tilbyttede sig andre Varer for dem til eget Forbrug, en Trafik, som hun længe havde anvendt. Sagen blev undersøgt af Politiet, og efter at den var helt opklaret, kom hun øjeblikkelig bort, og samme Skæbne ramte kort efter Portneren, der var en forfalden Person, der daglig var beruset og daglig foraarsagede Oprin, der var aldeles skandaløse, særlig paa en Opdragelsesanstalt. Det var i Aaret 1829,

at alle disse uhyggelige Ting foregik. Oldfruen, Mad. Mohr, der var en fredelig og skikkelig Kone, forenede en kort Tid Kogekonens Tjeneste med sin egen; men da det blev hende for meget, blev der antaget en fhv. Sukkerraffinadør Brus, der forestod Økonomien lige til sin Død (1848), da der atter blev truffet en anden Ordning.

Han blev ogsaa beskyldt for at tage af Stiftelsens Brød og Brænde til sit eget Brug, og Forstanderen erklærede ligefrem, at det ikke kunde være anderledes, da en hel Familie ikke kunde leve af 200 Rd. om Aaret.

Den Slags Beskyldninger gentog sig flere Gange, uden at der dog kom noget ud deraf; men først i 1842 gik Direktionen ind paa at forhøje hans Løn, fordi hans Arbejde var bleven betydelig forøget. Han kogte nemlig ligesom hans Forgængerske Maden til Bredgadens Skole, til Distriktets fattige og til Lemmerne i Holmens Arbejdshus, der havde en af Stiftelsens Bygninger. Men disse Lemmers Antal var steget til det flerdobbelte af, hvad det havde været ved hans Tiltrædelse, saa det gav meget forøget Arbejde.

Det vil heraf ses, at Stiftelsen endnu var bebyrdet med uvedkommende Sager og maatte bære Byrder for Fattigvæsenet; det var jo heller ikke nemt at holde en skarp Adskillelse mellem de Fødevarer, der blev udleveret til Drengene og til Lemmerne i Arbejdshuset, da de blev tilberedt i samme Lokale.

Spisesedlen bød ellers paa de samme Retter, der dog fra Fyrerne blev serveret paa Fajance i Stedet for paa Træbrikker; kun blev der i Trediverne indført islandsk Lammekød i Stedet for salt Aal, og en Tid blev denne Ret endogsaa givet fire Gange om Ugen, indtil Dr. Ahrensen ankede over, at der blev givet for meget salt Mad. Da Sundhedskollegiet i 1831 raadede til at bruge forskellige Krydderier i Maden for at undgaa Koleraepidemi, blev der for Fremtiden brugt Peber i Ærterne, Kommen i Kaalen og Allehaande i Rumfordsuppen.

Det er dog næppe disse Krydderier, det skyldes, at Sundhedstilstanden nu kunde betragtes som fortrinlig. Ganske vist klager Forstanderen endnu i 1818 over den Plage, Utøjet for-

volder, og han beder Lægen om at tage sig deraf, da nogle Drenges Sundhed lider derunder, og der desuden er nogle naturkyndige, der mener, at det kan stamme fra usunde Vædsker i Legemet. Senere høres der ikke noget om Utøj, men endnu saa sent som i 1836 viste det sig, da Dr. Crone synede de nyoptagne Dreng, at af de 7, der kom fra Frelsers Skole, var de 5 fnattede. Men egentlige Sygdomme var nu sjældne, naar undtages lidt Koldfeber og de almindelige Børnesygdomme, og det var en Sjældenhed, at nogen Dreng døde. I Aarene fra 1818—24 døde ikke en eneste, og i hele Tidsrummet fra 1816—32 døde kun 3. Hvilken Forskel, naar dette sammenholdes med et lige saa stort Antal Aar fra Stiftelsens Begyndelse, da der døde over 140; eller med Perioden mellem 1781 og 99, da der døde over 90! Man maa dog for at være retfærdig huske paa, at i den første Tid var Børneantallet det dobbelte, og Drengene blev optaget fra 5 Aars Alderen, og naar man undtager et Par enkelte Aar, var Dødeligheden i de ældste Tider ikke uforholdsmæssig, naar man sammenligner den med Dødeligheden blandt Plejebørn uden for Anstalten, af hvilke kun hvert femte levede i Tidsrummet fra 1750—60, næsten samme Forhold, som ogsaa kendes fra Udlandet. Saaledes blev der i Aarene fra 1741—64 udsat c. 13000 Plejebørn fra det store Foundling Hospital i London, hvoraf kun c. 2000 oplevede det 6te Aar.\*)

I de sidst forløbne 100 Aar har Drengene paa Opfostringshuset kunnet glæde sig ved et fortrinligt Helbred, og under den store Koleraepidemi midt i forrige Aarhundrede blev ikke en eneste Dreng angreben.

Før 1826 havde Oldfruen en Tid faaet en vis Sum om Aaret for at holde Stiftelsen ren; men efter den Tid besørgedes Rengøringen af nogle Koner fra Frelserens Arbejdshus, der mødte hver Søndag for at vadske Skolerne og Spisestuen. Da de undertiden slet ikke mødte, blev det 8 Aar efter forandret til, at der skulde sendes Rengøringskoner fra Ladegaarden.

\*) I Tiden fra 1774—90 levede kun hvert 7de af de Børn, der var optaget i Parises Hittebørnshospital. I Petersborg døde fra 1822—31 76  $\frac{0}{10}$  af Børnene, i Moskov 70  $\frac{0}{10}$ , i Neapel 79  $\frac{0}{10}$ . Man forstaar derfor, at en Forfatter kunde foreslaa, at der over Anstalterne for Hittebørn skulde staa: *Ici on fait mourir des enfants aux frais du public.*

Men de var ogsaa uefterrettelige og mødte undertiden i drukken Tilstand, skændtes og sloges. Saadan gik der atter nogle Aar; men under disse Forhold kunde Renligheden ikke være mønsterværdig, og da en af Direktørerne klagede herover, erklærede Forstanderen, at der var ikke nogen Stiftelse under Fattigvæsenet, hvor der var saa daarlige Anstalter til Renlighed som paa Opfostringshuset, hvilket hjalp saa meget, at der for Eftertiden daglig kom to Koner fra Holmens Arbejdshus.

I Aaret 1818 blev der udvist 4 Drengene paa Grund af slet Opførsel; men Tilsynet med Børnene var ogsaa meget mangelfuldt; thi Opsynsmand Lund, der havde tjent i mange Aar, var nu en Mand paa over 70. Hvor daarligt det gik, kan man se af et Brev fra Forstanderen, der lader ham vide, at det i flere Aar har været ham ubehageligt daglig at være Vidne til de Uordener, der foregik, særlig ved Maaltiderne; men nu gik det over alle Grænser, saa Forstanderen selv maatte være til Stede ved Spisningen og havde maattet opgive sin Sommerrejse. Han beder derfor Lund om at søge sin Afsked, hvilket han ogsaa gør, og Forstanderen erklærer, idet han anbefaler ham til Pension, at af de syv Personer, der fra 1803—5 forsøgte sig som Opsynsmænd, var han den eneste, der havde været brugelig. Kancelliet tilstod ham 100 Rd. i Pension, og hans Efterfølger, der hed Hans Larsen og var en tidligere Elev af Opfostringshuset, skulde nu se at bringe Orden i Sagerne; men dette lykkedes saa langt fra, at Borch allerede et Par Maaneder efter hans Tiltrædelse maatte paalægge Lærerne for Eftertiden ikke at taale den mindste Ulydighed eller Opsætsighed af Drengene, der skulde advares for de ulykkelige Følger af en saadan Enighed, der har Udseende af Oprør. Kort efter raadede Forstanderen ham til at tage sin Afsked, da Drengene i hans Nærværelse er nær ved at gøre sig rent gale. Han fulgte dog ikke Raadet, men da Drengenes Opførsel og hans Selvraadighed blev værre og værre, og Forstanderen fandt, at Opsynsmandens Kulde og hans egen Varme var uheldige Kontraster for Drengene, maatte han afskediges. Hans Eftermand, en fhv. Skibsfører Wallø, bragte snart igen Orden blandt Drengene. Han kunde dog

ikke forhindre, at der udbrød en stor Krig mellem Opfostringshusets Dreng, „de grønne“, og Drengene i Bredgadens Skole, der kaldtes „de blaa“, dem som det unge Menneske i „Lykkens Galosker“ var bange for, da han stod med Hovedet mellem Tremmerne foran Frederiks Hospital.

De „grønne“ tog dog dristigt Kampen op mod de „blaa“, da det gjaldt om at staa i et gunstigt Lys for de skønne i Bredgadens Skole; det var nemlig for deres Skyld, der blev kæmpet, idet de „blaa“ var krænkede over, at Pigerne gav de „grønne“ Fortrinnet. I 7 Aar rasede Kampen, indtil en af de „grønne“ paa ægte Riddervis udfordrede en af de „blaa“ til Tvekamp. Denne blev udkæmpet en Søndag i September inde i Rosenborg Have; men Historien tier desværre om, hvem der blev Sejrrherre, og paa hvilke Betingelser Freden blev sluttet.

Da var Wallø, hvis Enke vedblev at tjene paa Stiftelsen i mangfoldige Aar, først som Strikkelaererinde, senere som Oldfrue, afgaaet ved Døden, og fhv. Overjæger Thomsen var bleven Opsynsmand. Som saadan tjente han i 17 Aar, og da han var en pligtopfyldende Mand, gik det ret godt, saa længe han besad sin Ungdomskraft.

Nogen Forstyrrelse kunde det volde, naar gamle Elever, der var kommen af Lære, skulde opholde sig paa Stiftelsen, hvorfor Borch bad sig fritaget for disse Gæster, der havde en uheldig Indflydelse paa Drengene. Undertiden blev de hensat een eller to Uger i Arresten paa alm. Hospital eller indlagt paa et Arbejdshus, naar de var løben af Lære eller havde vist Opsætsighed, hvad der ikke hændte saa helt sjældent.

I Tiden mellem 1825 og 30 blev der klaget over 15 Læredreng; men i samme Tid var der sat 164 i Lære, og Forstanderen fremhæver som Modstykke hertil, at af de Læredreng, der gik i Søndagsskolerne, blev Opfostringshusets Dreng nævnt med særlig Ros. Naar der kom Klage over en Lærling, mente han, at det i Reglen skyldtes den alt for store Frihed, der blev givet ham i hans Læretid.

Forstander Borch, der 1803 skulde gennemføre den ny Tids Tanker, hvad han var gaaet til opfyldt af „Gavnelyst“, var

nu bleven gammeldags, og hen imod Slutningen af Trediverne ses det mere og mere, at Tiden er løben fra ham. Der er kommen unge Direktører med helt andre Anskuelser end han, og de mener, at de paa en Studs kan reformere og forbedre alt, medens han med Oldingens Uvilje mod Forandringer holder paa det gamle. Endnu i 1840 kan han bruse op; da Justitsraad Petersen, der i denne Tid var meget ivrig, klagede over Renligheden, sagde han, at han vel var gammel, men endnu kraftig; han skulde nok trække sig tilbage, naar han ikke kunde mere. Men i Virkeligheden var hans gamle Kraft borte. Det kunde ses, da Justitsraad Petersen, hvis gode Hensigt ikke altid var parret med tilstrækkelig grundig Forstaaelse af Forholdene, foranlediget af nogle anonyme Breve, der klagede over alt og alle, dog særlig over Opsynsmand Thomsen for den haarde Medfart, han havde givet nogle Dreng, ønskede Legemsstraffe afskaffet, i hvert Tilfælde vilde han have forbudt, at Opsynsmanden straffede. Thi da en Dreng havde stjaalet, spurgte Forstanderen Direktionen, hvad Straf han skulde have, siden det i det sidste Par Aar var bleven Skik ikke at tildele legemlig Straf. Da der blev svaret, at han skulde have en korporlig Revselse, spørger Forstanderen, paa hvad Maade den skulde gives, og han ender bittert et Brev med at sige: „Der har indsneget sig en slem Tone, da den Tillid, jeg skulde have, er gaaet over paa Drengene“. Børnenes Opførsel blev naturligvis ikke bedre, da de mærkede, at Magten var taget fra Thomsen, og da han, hvis Stilling blev helt utaalelig, søgte Portnertjenesten, som just blev ledig, greb Direktionen med Glæde Lejligheden til at komme af med ham. Det var i Oktober 1841, at Bestillingen som Opsynsmand blev ophævet, da Direktionen nu var besluttet paa at indføre en anden Ordning med Tilsynet af Børnene.

Her var det især Direktør Sager, der var meget virksom, og det blev ogsaa hans Forslag, der gik igennem.

„Fra den første Tid“, begynder han, „jeg efter Mangors Død overtog den specielle Bestyrelse af Opfostringshuset, har jeg erkjendt, at der i denne herlige Stiftelses Bestyrelse laa en Fejl . . . Det blev mig klart, at den brave Forstander, hvis Alder ikke længere tillader ham at være saaledes paa

Færde i Stiftelsen, som han i sine yngre Dage har været, trænger til kraftig Assistance“.

Oldfruen, der burde være en Moder for Børnene, opfyldte kun maadelig sine Pligter, og Opsynsmanden, der ikke blot skulde sørge for streng Orden, men ogsaa burde leve med Drengene uden for Skoletiden, var bleven en Maskine, hvis Kraft bestod i Stokken, men gik tabt, da den blev taget fra ham. Derfor burde Posten som Opsynsmand gaa ind, og i hans Sted burde der være en Inspektør, der tillige skulde være Lærer. Det blev vel en meget anstrengende Stilling; men han henviser til sin gamle Lærer, Prof. Nielsen ved Borgerdydskolen, der havde en endnu langt større Virksomhed. Drengene vil paa den Maade ophøre at staa under en aandløs, mekanisk Behandling, og det bliver den dannede Forstander muligt med den dannede Medhjælper at virke til Drengenes Forædling ved de Midler, der er ukendte for den udannede Maskine. Hvis han forstaar at knytte Børnene til sig ved sunde Attraktionsmidler, Blidhed og Inderlighed, vil han ogsaa blive i Stand til at give det indre Liv i Stiftelsen en gripende Betydning for Børnene og saaledes grundlægge for dem en Sjælsdybde, som kan blive en Skat for hele deres Fremtid. En kærlig Behandling af Børnene vil hos dem skabe en Kærlighed til Stiftelsen, og denne kan for mange være et Lyspunkt, naar de staar ene og overladt til dem selv i den store Verden.

Der er mange gode og smukke Tanker i Sagers Forslag, hvoraf her er givet et lille Uddrag; men havde han haft praktisk Erfaring paa dette Omraade, maatte han vide, at det var ganske umuligt, at een Mand kunde paatage sig Stillingen som Inspektør og dog være Lærer. Dette indsaa Justitsraad Petersen, der holdt paa, at der igen blev antaget en ny Opsynsmand, men de to ældste Lærere burde skiftevis have Tilsyn med, hvorledes han behandlede dem. Forstanderen, der heller ikke synes om Forslaget, siger, at han har anvendt sin Ungdoms, Manddoms og Alderdoms Kraft paa Opfostringshuset, og han har lært Drengene saa nøje at kende, at han tilfulde ved, hvor vanskelige de uden for Skoletiden er at have at gøre med, og hvor ofte, der maa bruges alvorlige



Midler for at styre dem. Den moralske Indflydelse, Sager taler om, tror han slet ikke paa, og da han ved, at ingen Lærer kan udholde dette uophørlige Arbejde fra 6 Morgen til 9<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Aften, foretrækker han en gift Opsynsmand, da hans Kone eller voksne Børn i Sygdomstilfælde kan besørge hans Forretninger. Men da det ikke kunde blive anderledes, takkede han Direktionen for den Støtte, den vilde give ham, men erklærede, at han ikke godvillig vilde give Afkald paa nogen af sine Rettigheder. Han troede dog ikke, at de nuværende Lærere, der var retskafne Folk, vilde gøre ham flere Bryderier end dem, han alt havde, eller gøre Indgreb i hans Forretninger.

Sager havde til Inspektør foreslaaet en ung Lærer, cand. phil. Eibe, der i den korte Tid, han havde været ved Opfostringshuset, havde gjort sig fordelagtig bemærket. Sager roser ham for hans blide Karakter og fremhæver, at hans hele Væsen bærer Præg af den gode Indflydelse, hans humanistiske Dannelse har haft paa ham; desuden udmærker han sig ved Samvittighedsfuldhed og Præcision i sine Forretninger.

Hans ældre Kollega, Lærer Mortensen, der havde været mange Aar paa Stiftelsen og tillige var Kantor ved alm. Hospitals Kirke, følte sig noget tilsidesat og foreslog, at han og Eibe skiftedes til at have Inspektion, saaledes som det var sket i gamle Dage. Men da Sager stadig holdt paa sit, fordi han mente, at Enheden vilde lide, hvis der var flere Inspektører, blev det, som han ønskede det, foreløbig for en Tid af to Aar, og tillige blev den i en tidligere Forbindelse omtalte Gymnastiklærer Holmsted, der havde haft Opsyn med Drengene, siden Thomsen gik af, beskikket til at være ham behjælpelig, saa i Virkeligheden vedblev der at være en Opsynsmand, indtil han trak sig tilbage fra dette Hverv, hvilket skete i 1845, kort efter at Borch havde taget sin Afsked.

Den Blidhed, Sager havde talt om, var just ikke Holmstedes fornemste Egenskab; da der saaledes en Søndag Aften kom syv gamle Elever, der støjede om i Stuen, hvor Drengene skulde til at synge deres Aftensang, med Hatte paa og Cigarer i Munden, vilde de ikke paa hans Opfordring tage Hatten af, fordi det ikke havde været Skik før, hvorfor han fjernede dem

paa en Maade, der ikke kan kaldes blid; men Eibe roser ham meget for hans praktiske Talent og militære Sans for Orden.

Da den ny Ordning havde varet et Aar, indgiver Eibe en Beretning om sin Virksomhed i den forløbne Tid: Han forefandt Mangel paa Aabenhed, Sanddruhed og Ordenssans, og Børnenes Væsen og Karakter var ofte i høj Grad usleben. Det er disse uheldige Egenskaber, han har søgt at modarbejde, idet han har bestræbt sig for at vænne dem til Høflighed og Forekommenhed og at indføre mindre voldsomme Lege, samt ved at vise dem gode Billeder og læse højt for dem om Aftenen, f. Eks. af Ingemanns Romaner.

Borch føjer til denne Redegørelse nogle Bemærkninger, der viser en smuk Resignation. Han kunde ikke nægte, at de fleste af de Fejl, Eibe har anført, har været til Stede i hans lange Embedstid; han har søgt at bekæmpe dem, men det er ikke lykkedes ham helt at faa dem udryddet. Han erkender Eibes Fortjenester og tvivler ikke om, at det efterhaanden vil lykkes ham at forbedre Tonen.

Forstanderen var nu en Mand, der var højt oppe i Halvfjerdserne; der var kommet noget patriarkalsk over ham, og i flere Aar var „Ridder Borch“ bleven omtalt som den „ærværdige Olding“; hans Ungdoms Fyrighed og Manddoms Kraft var bleven afløst af Alderdommens rolige Taalsomhed over for Krænkelser og Overbærenhed med andres Svagheder, da han i de mange Aar havde erfaret, at „Menneskene ikke ere saa gode, som de burde være“. Den gamle Mand var højagtet af mange Hundrede Opfostringshuselever, blandt hvilke der nu fandtes Mænd med graa Haar. Han fik et smukt Vidnesbyrd derom, da han i Marts 1844 højtideligholdt den 50de Aarsdag for sin Ansættelse ved Opfostringshuset.

Efter at Overpræsident Kjerulf om Morgenen havde meddelt ham, at han var bleven udnævnt til Kancelliraad, kom der en Deputation af tidligere Elever, der overleverede ham 100 Rd., hvormed fulgte følgende Adresse:

HR. FORSTANDER R. BORCH! Et halvt Hundrede Aar ere nu hendirundne, siden De, vor elskede og agtede Lærer og Leder, begyndte Deres møjsommelige Dagværk, og derfor anse vi undertegnede det for

en hellig Pligt, ligesom vi føle en indre Trang til at udtale for Dem vor Erkjendtlighed og vor Tak for, hvad De har virket for os og for den Stiftelse, som De har ofret Deres daadrige Liv. Vi føle og indse, at den Undervisning, De som Lærer bibragte os, har forædlet os og vakt Modtageligheden for de Goder, der staae over Sandseligheden, og vi erkjende tilfulde, at De som Forstander har ledet og dannet vort hele, saavel physiske som moralske Jeg.

Vel vide vi, at denne vor dybe Erkjendtlighed, denne vor inderligste Tak ikke er Løn for det møjsommelige Dagværk; men vi troe, at det er en liden Skjærv til Afbetaling paa den store Gjæld.

Saaledes er det ogsaa kun en Taknemligheds- og Pligtfølelse, der foranlediger, at vi i Hr. Forstanderens Hænder overleverer medfølgende Sum (100 Rbd.) med den ærbødige Bøn, at Renterne heraf aarlig d: 24. Marts maa tilkjendes og paa Opfostringshusets Stiftelsesdag overleveres den Dreng i Stiftelsen, som ved sin Opførsel i det forløbne Aar maatte anses for mest værdig dertil. Kjært vilde det være os, om dette Legat maatte bæres med Navn af „Det borchske Jubilæums Legat“.

Vi slutte med det Ønske, at dette Dokument maa være Dem en Borgen for Sandheden af det, vi ovenfor have ytret: „Vi erkjende dybt og takke Dem inderligt for, hvad De har virket for os!“

Blandt de 41 Underskrifter finder man bl. a. Kammerraad CRUSE, der 30 Aar forinden havde været med til Ekstratællingen i Banken, hvor Collin havde taget sig af ham, saa han nu var avanceret til Kasserer i Nationalbanken. Han tjente Banken i 63 Aar og døde som Etatsraad i en høj Alder. Det var ham, der som Lotteridreng i sin Tid havde gjort opmærksom paa, at en af Lotteriets Embedsmænd var en Bedrager; der blev ikke taget Hensyn dertil; men senere viste det sig, at han havde haft Ret. Der er Landsoverretsprokurator BORUP, der vil blive omtalt senere som Legatstifter; der er Handskemager LARSEN; der er Landskabsmaler STROE, der var uddannet hos Prof. J. P. Møller og i flere Aar havde faaet en Understøttelse fra Stiftelsen paa 100 Rd. foruden Statshjælp. Endelig var der en Del af Forstanderens gamle Kontordreng, som havde været ham en nødvendig Hjælp, særlig i de mange Aar (1818—34), da han bestyrede Fattigvæsenets Opklædningsmagasin, der havde Lokale i Opfostringshuset, et utaknemligt og brydsomt Arbejde, som han aldrig skulde have paataget sig, da det ikke havde det mindste med hans Stilling som Forstander at gøre.

Han havde Evne til aandelig at opdyrke dem, med hvem han kom i snævrere Berøring og fik i Reglen stor Fornøjelse af sine Kontordrenge; nogle tog dansk-juridisk Eksamen og opnaaede hæderlige Stillinger i Kommunens Tjeneste, som Kancelliraad SCHMIDT og Fuldmægtig LARSEN; der var ogsaa Konservator ved naturhistorisk Museum H. P. PLACE, fra hvis Haand der foreligger en Samling Optegnelser til Stiftelsens Historie, og som ogsaa til denne Lejlighed havde skreven baade en Kantate og en Morgensang, der begynder saaledes:

Vor Gud han lod en Dag oprinde,  
 O, saare, saare skjøn er den!  
 Halvhundred Aar, og hvert med Minde  
 Om virksom Daad, er svundet hen.  
 Se, hist i Himlen Frederik femte  
 I Faderhjertet glæder sig.  
 Du, gode Olding, os ej glemte,  
 Vi glemme heller aldrig Dig.

Endelig var der stud. art. FR. KNUDSEN, der allerede to Aar før han blev konfirmeret kom til at hjælpe Borch paa Kontoret, og som roses for sine Naturgaver, der stillede ham højt over alle de andre Drenge. Da han havde været paa Kontoret i 5 Aar, vilde hans Familie have haft ham til at gaa Seminarievejen; men han kom paa Herredsfoged Bluhmes Kontor i Roskilde, hvad der førte ham ind paa den juridiske Bane. Forstanderen klagede over, at han savnede ham, og at han aldrig kunde faa ham erstattet. I Roskilde fandt han Venner blandt Latinskolens Drenge, og saa fik han Lyst til at blive Student. Han havde trukket Lotteriet i 3 Aar (1834—36), og nu kom de Penge, der var sat til Side for ham derfra, til Nytte som en god Hjælp for den velbegavede og jærnfittige unge Mand; Vennerne hjalp ham ogsaa, saa han kunde tage Studentereksamen 1845. Han var begyndt at studere Jura; men Aanden fra 48 greb ogsaa ham, saa han maatte „med de andre til Lejren“, hvor han ogsaa fyldte sin Plads som en Mand. Efter Krigen tog han (1852) den slesvigske juridiske Eksamen; men han fandt ogsaa Tid til at skrive patriotiske Digte og til at give en Fremstilling af Tre-aarskrigen. Efter en kort Tid at have været Herredsfoged i Flensborg Amt blev han Medlem af Appellationsretten i

Slesvig. Han havde en Tid Sæde i Rigsraadets Landsting og var i 1864 Civilkommissær for Hertugdømmet Slesvig. Efter Krigen flyttede han til København, hvor han blev Nathansons Efterfølger som Redaktør af Berlingske Tidende. Det var et ualmindelig virksomt Liv, der afsluttedes, da han døde under et Ophold i Paris 1873. Han er en af de mange, der har gjort sit gamle Hjem stor Ære, og han vedkendte sig det altid, et godt Bevis paa, at hans Dannelse ikke var blot udvendig.

Efter at Borch havde modtaget denne Deputation, hvis Ord rimeligvis har været Dagens mest betydningsfulde for ham, var der Skolehøjtid med Sang og Tale, og paa en Søjle læstes et Vers af Eibe i Drengenes Navn. Om Middagen fik Børnene deres sædvanlige Fæstmad, Risengrød og Steg, og om Eftermiddagen var der Kirkehøjtid, ved hvilken Direktionen, en talrig Kreds af Videnskabsmænd og Kunstnere og en stor Del gamle Elever var til Stede. Gamle Elever sang ved den Lejlighed en Kantate af Place med Musik af Stroe. Endelig var der Fæstmiddag hos Vincent, hvor der blandt flere Sange, forfattede af Borchs Venner, ogsaa fandtes en af Fr. Knudsen. Dagen sluttede hos Drengene, der fik et lille Punchegilde, som overværedes af „Jubeloldingen“ og Direktionen.

Næsten et Aar endnu holdt han ud; men saa var han træt. Den 21. Januar 1845 indgav han sin Afskedsansøgning, der begynder saaledes:

Efter at jeg nu i 51 Aar, nemlig fra mit 25de til mit 78de, har anvendt min Ungdoms, Manddoms og Alderdoms Tid for efter Evne at forestaa det kgl. Opfostringshus, er det højst nødvendigt, at jeg tragter efter at nyde den Rolighed, jeg saa højlig trængter til. Imidlertid forlader jeg nødigen en Post, som jeg i al min Embedstid har haft megen Kjærlighed for, og hvori jeg, uden at være ubeskeden, tror at have arbejdet med nogenlunde Held, ligesom jeg ogsaa med en passende Gage, en hyggelig Bopæl og adskillige Emolumenter har kunnet leve et sorgfrit Liv. De Grunde, der især bevæge mig til at gjøre et Skridt, for at opnaa den Rolighed, jeg saalænge har savnet, ere følgende. Min Sjæls og Legems Kræfter ere i de sidste Aar meget svækkede, især er min Hukommelse saa svag, at jeg næppe kan erindre, hvad jeg nyligen har talet om...

Det kgl. Opfostringshus.

Han føler, at han ikke længere kan bestride Arbejdet; Kævlerier mellem Mestre og Lærlinge volder ham stadig Bryderier, og endelig længes han nu efter at komme til at syse med litterære Sager og benytte de mange Bøger, han har samlet sig.

Den 7. Maj 1845 forlod han Opfostringshuset, hvis Ledelse paa hans Forslag blev overdraget til EIBE og hans Kontorassistent LARSEN, der havde været Elev paa Stiftelsen, og saa trak han sig tilbage til en lille Ejendom, han havde købt ved sin Fødeby Roskilde, hvor hans adopterede Datter, der tidligere havde boet hos ham, der altid havde levet i ugift Stand, nu var gift med en Læge.

Da Direktionen nogle Uger senere meddelte ham, at hans fulde Gage, der siden 1835 havde været paa 800 Rd., idet han beholdt de 200 Rd., han havde haft som Bestyrer af Opklædningsmagasinet, var bleven tilstaaet ham i Pension, skrev han tilbage, at han levede lykkeligt i sin Ensomhed, skønt han ikke havde været helt rask; „men ingen er fuldkommen lykkelig, og faa er det i den Grad som jeg“. Denne Lykke nød han dog ikke længe; thi allerede i Slutningen af Januar 1846 døde han uden forudgaaende Sygdom; ved hans Grav sang nogle af Drengene fra Opfostringshuset en Salme, der var skreven af Place, hans tidligere Kontordreng.

Han efterlod sig en Bogsamling paa over 12000 Bind og en stor Del Noder; desuden havde han i Tidens Løb faaet anskaffet et ikke ringe Udvalg af Malerier, og hans Portrætsamling paa over 4000 Stykker var temmelig enestaaende, hvorfor den senere erhvervedes af Frederiksborg Museum. Han var en meget flittig Samler, men har ikke skrevet noget, kun findes der af ham en lille Meddelelse under Navnet Roskildensis i „Minerva“ til hans Ven Rahbek, da han har fundet nogle Smaafejl i hans Skrift om Holberg. Han fortæller, at Holberg kom i hans Bedsteforældres Hus i Roskilde, hvor hans Moder har hørt ham spille Violin. Det var ogsaa i denne By, Holberg skulde have faaet Ideen til „Den politiske Kandestøber“ ved at høre en Samtale mellem nogle Borgere paa et Værtshus.

Men selv om Borch intet skrev, kom hans mange litte-

rærhistoriske Optegnelser, der danner en Fortsættelse af Nyerups og Krafts Litteraturreksikon, dog Offentligheden til Gode, idet Erslev i sit Forfatterleksikon har gjort flittig Brug af dem.

#### 9. INTERREGNUM.

Med Borch blev en svunden Tid lagt i Graven, „Sjette Frederiks“ Tid var omme, for hvilken han paa Opfostringshuset var en fuldgod Repræsentant i et halvt Aarhundrede. Der dæmmer en ny Tid, da Tællelysene maa vige for Lamperne, og da baade Klæder og Tanker faar en anden Façon. Men Dæmringstiden, der skiller Natten med sin rolige Stjernehimme fra den gyldne Morgen, er ofte taaget og kold. Saaledes gik det ogsaa paa Opfostringshuset, hvor de Aar, der for Danmark blev betydningsfulde og rige, ikke var en lykkelig Tid.

Det var jo paa Forhaand givet, at Eibe, der nu var en Mand i Trediveerne, og som havde vidst at gøre sig gældende som det friske Pust, ligesom i sin Tid Borch, vilde blive dennes Efterfølger, og han blev da ogsaa straks konstitueret som Forstander og samtidig opfordret til at fremkomme med Forslag til Direktionen om, hvad der burde gøres.

Sammen med en af Lærerne, cand. theol. Regoli, indsender han faa Dage senere en Skrivelse, der indeholder hans Program. Det hedder heri:

Maatte et ret barnligt og fromt, men ligesaa alvorlig sædeligt som smukt Familieliv herske, da var vistnok Maalet væsentligen opnaaet derinde, da kunde ogsaa Skolen med Kraft gjøre sit til at danne dygtige Borgere, oplyste Christne.

Idet vi gaa ud fra dette Formaal, vil alt, hvad vi ordne og bestemme, sigte hertil, idet Interesse for denne Anstalt og Opmærksomhed for den vil lede os paa rette Spor.

Vi ville da omgaaes Børnene med Mildhed og Venlighed, glæde os med dem i deres Glæde, hvilken vi ville gjøre os Umage med at forskaffe dem ved Lege, ved Spadsere- og Skovture, ved smaa Fester, naar dertil gives Anledning, og ved at gjøre det lettere for Børnene ofte at kunne se deres Familie. Derved haabe vi, at den barnlige Livlighed skal vedligeholdes under deres Ophold paa Opfostringshuset.

De Elementer til religiøst Husliv, som ere til Stede i Bønner og Salmesang, ville vi bevare, ville gjøre dem fornuftige og levende. Den ordentlige, skiftende Kirkegang ville vi overholde og bringe Hellig-

dagens Værdighed ogsaa ind i de Børns Følelser, som paa den Dag ere hjemme, ved om Formiddagen at lade dem synge en Salme, opfordre dem til større Stilhed og til at læse i gode Bøger, som vi maatte kunne forskaffe dem. Vi ville nøje paase Sædelighed hos Børnene. Al Løgn skal alvorlig straffes. Aaben Tilstaaelse af Forbrydelsen bringer først atter Barnet fuldkomment i det rette Forhold til Opdragerne. Ærbødighed for disse, frem for alt Kjærlighed til Forældre maa indplantes dem, Føjelighed, Venlighed, Deltagelse og Lyst til at tjene levendegjøres mellem dem indbyrdes. En, ogsaa i det ydre, fri, utvungen, smuk Maade at fremstille sig paa, ønske vi at tilegne dem.

Disse ere de fælles Grundsætninger, som vi mene bør lede vor Virksomhed under Tilsynet med Børnene, og som vi have anset det for rigtigst ved denne Lejlighed at udtale.

Eibe kunde naturligvis ikke bestride Tilsynet alene, nu han var bleven Forstander, og derfor blev det delt mellem ham og cand. Regoli, hvis smukke og rigtige Tanker nu skulde føres ud i Livet. Men allerede efter et Par Aars Forløb havde Regoli opgivet Ævred, „væsentlig fordi jeg ikke kan vinde Børnene for en efter min Mening mere aaben Opførsel, hvori de enkelte og bedre vare uafhængige af de mindre gode, og dette vel til Dels, fordi mit Sind ikke har den Lethed, der under den daglige Omgang, og naar de befinde dem i deres sluttede Forsamling, kan drage de fleste af Børnene til sig.“ Han kunde ikke skabe den Tone mellem Børnene, som han ønskede, og derfor bad han sig fritaget for Stillingen som Tilsynshavende, der derefter blev overdraget en anden af Lærerne, cand. theol. Lendrop, der ligesom Regoli var afholdt af Drengene og roses for sin elskelige Karakter.

Det var ikke blot Tonen, der trængte til en Forbedring, ogsaa Renligheden lod stadig en Del tilbage at ønske, det var ikke sjældent hændet i de senere Aar, at Børnene havde gaaet med samme Skjorte og samme Par Strømper to Uger i Træk, fordi det hed sig, at der var saa lidt at skifte med, ja, for at spare paa Strømperne havde man ladet Drengene gaa barbenede i Sommermaanederne, naar de var hjemme paa Stiftelsen.

Heri skete nu en Forandring, saavel som i andre Smaating; men Direktionen havde videregaaende Planer, og da Spisemester Brus døde, opfordrede den Eibe til at fremkomme



med Forslag om Forandring med Hensyn til Økonomien, og tillige skulde han foreslaa, hvorledes forskellige af de mindre Betjeneringer ved Stiftelsen kunde forenes. Eibe mente, at for Oldfruens Vedkommende skulde den gamle Maade at lønne hende paa ved at betale vist for hver Snes Stykker, hun vadskede, bibeholdes, og Portnertjenesten kunde forenes med Oldfruens Tjeneste, ligesom Økonomens og Sygevarterskens Stillinger kunde forenes i een Person; men Stiftelsens Økonomi skulde adskilles fra al Forbindelse med Holmens Arbejdshus.

Men det skulde ikke falde i Eibes Lod at gennemføre hverken dette Forslag eller noget andet; thi faa Maaneder efter at det var fremkommet, blev han sindssyg. Nogle Dage før Jul 1848 forsvandt han fra Opfostringshuset og strejfede om i Nordsjælland, indtil han blev bragt til Byen og indlagt paa Hospitalet, hvorfra han dog atter som helbredet blev udskreven nogle Dage ind i det ny Aar. Men allerede i Begyndelsen af næstfølgende September Maaned forlod han atter Stiftelsen en Mandag Morgen; men da kom han ikke mere tilbage; thi i Sindsforvirring havde han selv gjort Ende paa sit Liv. Da han 8 Aar tidligere var kommen til Opfostringshuset som den unge Kraft, der bragte en ny Tid med sig, blev der næret Forventninger til ham; thi han var en begavet og dygtig Mand, og kunde han end være streng, saa stod det dog for mange af Drengene som Fæstafener, naar han læste højt af Robinson Cruse eller Valdemar Sejr. Den bratte og sørgelige Afslutning paa hans Liv staar i skærende Modsætning til de smukke Ord, hvormed han begyndte sin korte Bane som Forstander, og det vil være til ingen Nytte at undersøge, om han vilde være bleven den rette Mand, hvis ikke den tunge Skæbne havde ramt ham.

Aaret i Forvejen havde hans tidligere Hjelper ved Tilsynet med Børnene, Gymnastiklærer Holmsted, omlivet sig selv, saa disse to Aar, der var saa lykkelige for vort Land, staar som mørke Punkter i Opfostringshusets Historie.

Det er under Indtrykket af disse Begivenheder, at en tidligere Elev i „Flyveposten“ for den 14. November, der ogsaa indeholder en begejstret Hyldest til Oehlenschläger paa

hans Fødselsdag, i en Artikel, der bærer Overskriften „Til det danske Folk“, greben af Tidens Aand i meget patriotiske Vendinger opfordrer Medborgere til at være sig behjælpelig med at virkeliggøre den Tanke, han har faaet, at Opfostringshuset skulde omdannes til en Stiftelse for faldne Krigeres Børn. Det er Interesse for hans gamle Hjem, siger han, der har indgivet ham Tanken, især da han har hørt, at der paatænkes en Forandring af Stiftelsen, og der har været afholdt et Møde af gamle Elever, der har nedsat en Komité med ham i Spidsen for at overveje, hvad der her kunde gøres.

Faa Dage senere indeholdt det samme Blad et Svar herpaa, som tørt bemærker, at en saadan Forandring vilde stride mod Fundatsen. Der kom da heller ikke noget ud deraf; men man kan se, at Tilstanden paa Opfostringshuset, der i Indbydelsen til det Møde, gamle Elever afholdt, kaldes højst betænkelig, har fremkaldt Bevægelse ikke blot blandt Bestyrelsens Medlemmer, men ogsaa blandt de Mænd, der var udgaaet fra Stiftelsen; thi det spores langt tilbage, at gamle Opfostringshusdrenge, selv om de ikke havde blide Dage i deres gamle Hjem, dog vedblev at vise Deltagelse derfor.

Hvor mærkeligt det end lyder, saa var det maaske Børnene, der havde mindst Indtryk af disse sørgelige Forhold; de har maaske nok haft Fornemmelsen af, at der var noget galt paa Færde, men den Uhyggefølelse, man kunde tænke let kunde trænge ind, blev afværget. Der var gode og afholdte Lærere, der tog sig af dem, og Direktørerne Petersen og Herforth traadte sammen med Skoledirektør Borgen for at træffe de nødvendige Foranstaltninger. Cand. Lendrop, der delte Opsynet med Forstanderen, fik til sin Hjælp Læreren i Sang, Student Soetman, der roses for „den paa een Gang alvorlige og gemytlige Maade, hvorpaa han færdes mellem Drengene, den Interesse, han har for alt, hvad der vedrører dem, og som gjør, at han ofte færdes hele Timer med dem udenfor Undervisningstiden“.

Foruden dem var der en Slesviger, Jørgensen, der medens han var Lærer paa Opfostringshuset, skrev en Pædagogikkens Historie; han blev senere Skrivemester ved Borgerskolen i Aabenraa.

Soetman overtog Eibes Undervisning og Tilsyn, saa foreløbig var Børnene jo i gode Hænder; men uheldigt var det, at Lendrop faa Uger efter skulde forlade Stiftelsen, da han var den eneste, der kendte alle de Enkeltheder i det daglige Liv, som paa saadan en Anstalt skal iagttages, hvis ikke alt skal opløse sig i Forvirring. Inden sin Bortrejse gav han efter Anmodning en Meddelse om alle disse Sager, som blev benyttet af Økonomi- og Skoledirektørerne, Herforth, Petersen og Borgen, der indgav Forslag til en forandret Ordning af Økonomien, Undervisningen og Tilsynet med Børnene, og da de Bestemmelser, de blev enige om, for en væsentlig Del danner Grundlaget for Ordningen af det daglige Liv endnu i vore Dage, skal de fleste af dem anføres: 1) Forstanderen bør for det første konstitueres. 2) Tilsynet med Drengene fordeles foreløbig mellem Forstanderen og i det mindste to ugifte Lærere, der tilstaas Bopæl paa Stiftelsen. 3) Drengene gives en større Udgangsfrihed end hidtil har været Tilfældet, hvad der passende kan finde Sted derved, at de altid faar Onsdag Eftermiddag fri, og at det iøvrigt overlades til Forstanderen enten selv eller ved en af Lærerne hver 14. Dag at foretage Udflugter med dem. 4) Hver Morgen og Aften afsynges en kort Salme eller et Salmevers, og om Middagen før og efter Bordet læses en kort Bøn. 5) Der træffes saadanne Foranstaltninger, at Tiden om Morgenen, indtil Skolen begynder, kan benyttes af Drengene til Forberedelse i Skolestuen. Derfor skal hver Dreng forsynes med et Sæt Bøger, som han er ansvarlig for. 6) Fornødent Inventarium, hensigtsmæssige Lamper derunder indbefattet, skal uopholdelig anskaffes. 7) Ligeledes anbringes paa passende Steder faste Bænkeskrin til Drengene i St. f. de nu brugelige løse Kister. 8) Drengenes Beklædning holdes i sømmelig Orden, saa at de stedse er renlige, og Klæderne hele. 9) Lærerne bør for Tilsynet have en til deres byrdefulde Stilling passende Lønning. 10) Det skal tages under Overvejelse, hvorvidt en Instruks bør udfærdiges for Forstanderen. 11) Økonomien forenes med Vadsken, der tilligemed Renholdelsen i hele Stiftelsen og Tilsynet med Drengene i Sygdomstilfælde henlægges under en kvindelig Person. Der gives hende fornøden Hjælp, i d. m.

3 faste Piger, hvis Antal om fornødent kan forøges. Det tillades under ingen Omstændigheder eller under noget Paaskud, at Økonoma har nogen til Huse hos sig. 12) Den Holmens Arbejdshus vedkommende Økonomi henlægges udelukkende til denne Stiftelse. 13) Paa Grund af de anførte Forandringer vil Jfr. Brus, som for Tiden forestaar Økonomien efter Faderens Død, Oldfruen, Mad. Walløe, og Sygevartersken være at opsiges, hvilket bør ske snarest muligt. 14) For Fremtiden bør alle Pigerne fæstes for Kost og Løn, og Økonoma som et Emolument gives fuld Kost. 15) Spisereglementet maa aldeles forandres, saaledes at Økonomien ordnes paa Husholdningsvis. 16) Forstanderen skal for Fremtiden ikke være kontrollerende ved Økonomien og fritages derfor for at føre og forfatte dens Regnskab.

Disse Bestemmelser, der jo til Dels genindfører gamle Skikke, dels indfører noget helt nyt, som Tiden krævede, danner Grundlaget for Livet paa Opfostringshuset i det sidst forløbne halve Aarhundrede og røber megen Forstaaelse af, hvor det var, Skoen trykkede, og praktisk Sans hos de tre Mænd, der er Fædre til dem, af hvilke Skoledirektør Borgen ikke mindst har gjort sig gældende. Navnlig Bestemmelserne om Tilsynet med Drengene og den ny Ordning af Økonomien var Grundforbedringer, som længe havde været nødvendige. Men der skulde endnu hengaa nogle Aar, inden de blev gennemført saaledes, at de heldige Virkninger deraf ret sporedes; thi den Mand, der blev konstitueret som Forstander, var kun ganske faa Aar ved Stiftelsen og naaede lige saa lidt som sin Formand at blive fast ansat.

Et Par Dage efter, at Eibe havde forladt Opfostringshuset, søgte Pastor Budde-Lund, der var Præst ved Arbejdsanstalten paa Ladegaarden, Embedet som Forstander, idet han fremhæver, at da Tvangsskolen paa Ladegaarden, hvis Børn han skulde undervise, faktisk er ophævet, har han ikke nok at bestille, heller ikke nok at leve af, og han viser, hvorledes Fattigvæsenet kan spare ved at slaa disse to Stillinger sammen. Den 8. Oktober 1849, Dagen efter cand. Lendrops Afgang, blev han konstitueret som Forstander med en Gage af 900 Rd. for begge Embeder.

Da Forstanderen nu var en ordineret Mand, foreslog Direktionen Pastor Blædel ved alm. Hospital, at Budde-Lund for Fremtiden skulde konfirmere Stiftelsens Drengene, og at Blædel i Stedet for skulde konfirmere Drengene fra Bredgadens Skole. Men det vilde Blædel ikke gaa ind paa, da disse Drengene ikke var nær saa behagelige som Opfostringshusets, der i Reglen bestod af de bedste Drengene fra Fattigskolerne. Der opkom i den Anledning en Strid mellem Direktionen og Blædel; thi denne henvendte sig alligevel til Sjællands Biskop og fik af ham Tilladelse til, at Budde-Lund maatte foretage Konfirmationen, som han saaledes troede at kunne blive fritaget for uden at være nødsaget til at konfirmere andre Drengene i Stedet; men da denne Henvendelse havde fundet Sted uden Direktionens Vidende, følte denne sig stødt, og der skete ingen Forandring.

Økonomi- og Skoledirektørerne ordnede Fordelingen af Undervisningstimerne saaledes, at Forstanderen foreløbig fik Religion og Dansk i de to øverste Klasser, i alt 18 Timer om Ugen, medens de øvrige Fag, der udgjorde 50 Timer, fordeltes mellem to Lærere. Gagen for disse beregnedes efter 300 Rd. for 36 Timer om Ugen, desuden skulde de for Tilsynet med Drengene have hver 100 Rd. om Aaret foruden fri Bolig, Lys og Brændsel. Der var dog foruden de to tilsynshavende Lærere ogsaa nogle Timelærere, nemlig foruden den ovenfor nævnte Soetman, Underkonstruktør paa Holmen Fr. Alstrup, der havde haft Timer paa Stiftelsen siden 1845. Næst efter Borch har ingen tjent Opfostringshuset saa længe som han, idet han først gik af 1893 i en Alder af næsten 80 Aar, efter i mangfoldige Aar at have ledet Tegneundervisningen, som han dog ikke havde de første Aar, da han gav Undervisning i Matematik og Naturfagene. Men de to tilsynshavende Lærere kom samtidig med Forstanderen, og det var naturligvis ikke heldigt, at de tre Mænd, der særlig fik med Drengene at gøre, alle var ny; desuden var Forstanderen optaget af andre Forretninger og betragtede vist nærmest Embedet som en Ventestilling, inden han kunde faa noget bedre; thi allerede den 14. Maj 1852, altsaa ikke fuldt tre Aar efter sin Ansættelse, begærer han sin Afsked, da han er bleven kaldet

til Sognepræst for Nykøbing og Rørvig Menigheder. Denne kortvarige Virksomhed kunde naturligvis ikke sætte dybe Spor, men han roses som en god Mand og var meget afholdt.

Det, Opfostringshuset trængte haardt til, var en Mand, der forenede en stærk Vilje med en udelt Interesse for sit Arbejde, og som vilde gøre det til sin Livsopgave at bringe Stiftelsen paa Fode. Og det var en Lykke for Opfostringshuset, at denne Mand blev funden.

#### 10. ELVIUS.

RASMUS EMIL ELVIUS, Søn af en fhv. svensk Ingeniør-kaptajn, der nedstammede fra en Slægt, der talte mange lærde og Officerer, og som var gift med en Søster til Pædagogen Frederik Lange, Fader til den bekendte Kunsthistoriker Julius Lange, blev født i København 1814. Da han var 9 Aar gammel, døde hans Fader, og der var smaa Kaar i Hjemmet, saa der var ikke Tale om, at han kunde komme til at studere; men som fjortenaarig Dreng kom han i Lære hos Bogtrykker Irgens, der trykkede for Teatret, hvad der gav Anledning til, at den unge Elvius meget ofte fik Lejlighed til at se god Komædie. Aaret efter at han havde staaet sin Lære ud, kom han paa Jonstrup Seminarium, hjulpen af den senere Konge, Kristian VIII, der ogsaa støttede ham, da han gav sig i Kast med Studeringerne efter at have været Lærer nogle faa Aar ved Roskilde Borgerskole. Han blev Student 1842, og samtidig med at han studerede Teologi, var han Lærer ved Nikolaj Kirkeskole. Samme Aar som han af Carl Ploug blev dimitteret som Student, blev han Lærer ved de massmannske Søndagsskoler, hvor han som Lærling havde været en dygtig Elev, og hvis Direktør han senere blev.

Det var ogsaa i dette Aar, han skrev til Forstander Borch og bad ham hjælpe sig til en fast Ansættelse; det var hans første Berøring med Opfostringshuset. Kristian VIII, der havde lovet at give ham Embede, døde netop Dagen før han bestod sin Embedseksamen, hvorfor han ikke lige straks kunde vente at komme i Betragtning.

Da Budde-Lund søgte sin Afsked, indgav han Ansøgning

om at blive hans Efterfølger, skønt han netop var indstillet til et ledigt Præstekald i Slesvig. Han havde allerede for længst tildraget sig Skoledirektør Borgens Opmærksomhed og havde ogsaa været indstillet til en Inspektørpost ved Skolevæsenet. I sin Ansøgning siger han blandt andet:

Jeg ønsker inderligt at komme i en friere og større Virksomhed, i hvilken jeg haaber ved Guds Hjælp, at mit Arbejde vil kunne bære rigere Frugter; jeg indser og har vel overvejet, at den attraaede Post er en ansvarsfuld og ingenlunde let Stilling; men foruden at jeg finder mig usvækket i den kraftigste Alder, 38 Aar, tror jeg, at den lange Tid, jeg har arbejdet i Skolens Tjeneste, og de Vidnesbyrd, jeg har derom, vil godtgjøre, at jeg har pædagogisk Dygtighed forenet med Sindighed og Alvor til at overtage den ansøgte Post, til hvis Bestyrelse jeg tillige formener mig i Besiddelse af et praktisk Blik og administrative Gaver. Vilde nu den kgl. Administration betro mig ovennævnte Embede, skulde det være mig en hellig Pligt med Flid og Nidkærhed at opfylde mit Kald.

De Egenskaber, han paaberaaber sig, fremhæves ogsaa i de fortrinlige anbefalinger, han sender med sin Ansøgning, baade fra Seminariet, fra Borgen, fra Pastor Gad, der var Kurator for Nikolaj Kirkeskole, og fra Direktionen for de massmannske Søndagsskoler. Udmærket Dygtighed, samvittighedsfuld Nøjagtighed, streng Pligtfølelse, udpræget Sans for Orden forenet med en sindig og human Fremgangsmaade, alle disse Fortrin, der var udviklet gennem et sjældent arbejdsomt Ungdomsliv, maatte overbevise Direktionen om, at den her havde fundet den rette Mand, og derfor konstituerede den ham efter Skoledirektør Borgens Raad som Forstander fra 15. Juni 1852 at regne.

Det viste sig snart, at han var Mand for at holde de Løfter, han havde givet, da han søgte om Embedet. Man faar en betryggende Følelse af, at nu føres Roret af en kraftig Haand, der ikke agter at slippe, saa længe der er Skær og Grunde at støde paa. Elvius har Blik for alt og tager fat paa alt fra Grunden, saa den nærmeste Fremtid bringer en lang Række Forbedringer. Han klager over, at Drengene er daarlig klædt, og faar indført en fast Orden med Hensyn til Beklædningen; ogsaa Fødtøjet faar han forbedret, da han havde bemærket, at Skoene ødelagde Drengenes Fødder, fordi

de var af slet Materiale og ikke passede. Men enduu vigtigere var det at faa Drengenes Opførsel forbedret, og her gaar han ogsaa grundigt til Værks, idet han kort efter sin Tiltrædelse foreslaar Direktionen at udvise 5 fordærvede Drengene af Stiftelsen. Han havde nok hørt, skriver han, at ikke blot Tønen og Aanden blandt Eleverne skulde være slet, men at endogsaa flere Laster gik i Svang; dette havde desto værre stadfæstet sig, skønt han havde søgt at forbedre Tønen, dels ved mild og forekommende Behandling, dels ved en fast og alvorlig Optræden. Direktionen gav ham Ret i, at hvis Haven skulde



holdes ren, maatte Ukrudtet rykkes op med Rode, og de 5 Drengene blev sendt bort, een til Bøgildgaard, een til Holstejnsminde, een til Flakkebjerg, og een overtog Foreningen af 1837.

Det viste sig at være en heldig Foranstaltning, saa at Elvius i sin første Indberetning om Forholdene paa Stiftelsen kan meddele, at hans Bestræbelser for at skabe en bedre Tone ikke har været uden Held, at en lysere og venligere Aand havde udbredt sig, og der sporede en Stræben efter en vis Nethed og Sans for ydre Orden. Der var større Flid og derfor et højere intellektuelt Standpunkt.



Renligheden var betydelig forbedret, og Sundhedstilstanden god. Ogsaa Madspørgsmaalet var heldigt løst, og der var nu ingen af Retterne, der var banlyst af Drengene. For at opmuntre til Flid giver han de Drengene, der har gode Karakterer, Lov til at gaa ud om Søndagen fra Morgenstunden; men de, der har været dovne, maa blive hjemme de to første Onsdage i hver Maaned, medens Drengene ellers havde Tilladelse til at gaa ud Onsdag Eftermiddag. Det er ogsaa ham, der faar indført den gode Skik, at Drengene to Gange om Aaret faar Vidnesbyrd, efter at deres hele Forhold er drøftet paa et forudgaaende Lærermøde; forinden dette har hver Lærer skriftlig udtalt sig om hver enkelt Drengs Flid, Opførsel og Evner, hvilke Udtalelser Forstanderen sammenarbejder med sine egne Domme, og paa den Maade kan baade han og Lærerne faa temmelig nøje Kendskab til Drengene, saa at Behandlingen af den enkelte ikke saa let bliver forfejlet paa Grund af Misforstaaelse af hans Væsen. Desuden havde han Møde med de inspektionshavende Lærere hveranden Maaned og forhandlede ofte med Faglærerne om, hvorledes Undervisningen burde gaa for sig. Mellem Eksamen i April og til Midten af Juni, da Elvius tiltraadte, var der næsten ikke bleven læst paa Skolen; men nu kom der Orden ogsaa der, skønt han klager over, at der kun var 3 Klasseværelser, og at der uden Nytte blev anvendt alt for mange Timer paa Værkstederne. Men trods de Mangler, han endnu kan paa-pege, ender han dog sin Beretning med at udtale Haabet om, at en god Slægt maatte udgaa fra Opfostringshuset, som han havde hørt, at det i tidligere Dage havde fundet Sted.

Medens Tegneundervisningen allerede var bleven forbedret inden den Tid efter Forslag af Prof. Hetsch, tager Elvius straks fat paa de andre Fag, og det er delvis hans Plan for Geografiundervisningen, der følges endnu. Men det var dog først i Slutningen af 1853, han fremkom med sit store Forslag, der førte til den gennemgribende Ændring 1856, der er omtalt tidligere i en anden Forbindelse. Da Haandgerningen blev indskrænket, og Mestrenes Lejligheder ledige, blev der baade Tid tilovers til at faa Matematik og Naturlære ind paa Skemaet som faste Fag, og der blev Plads til det Klasse-

værelse, der manglede, men som nu var nødvendigt, da alle 4 Klasser gik i Skole baade Formiddag og Eftermiddag, og desuden fik Børnene nu en Time fri hver Eftermiddag mellem 5 og 6 foruden hele Onsdag Eftermiddag, medens de før havde været optaget uafbrudt fra Morgen til Aften.

I Skoledirektør Borgen fandt Elvius en udmærket Støtte, hvis gode Hjælp det ikke mindst skyldtes, at disse vigtige Forbedringer blev gennemført.

Undervisningen dannede et sammenhængende Hele efter en godt gennemtænkt Plan; der læstes nu saa meget, at Børnene ved deres Udgang kunde bestaa den saakaldte „lille Præliminæreksamen“, et stort Fremskridt, naar man husker paa, at det 100 Aar forinden var forbudt at undervise Børnene i andre Fag end Religion, samt lidt Skrivning, Regning og Læsning.

Endnu i 1854 blev et Par Drengene fjernet paa Grund af Tyveri; men Forstanderen paalagde Lærerne at lægge nøje Mærke til de nyantagne Drengene, for at de, om der var noget i Vejen, kunde blive fjernet, inden Prøvetiden var udløben. Han slappedes ikke i sine Bestræbelser, og derfor kunde han Aar for Aar i sine Indberetninger melde om, at Disciplinen blev bedre og bedre, Ansigterne mere aabne, Blikket mere frimodigt. Han havde selv Tilsyn med Børnene to Dage om Ugen, og paa disse Inspektionsaftener sad han ofte hos Drengene; undertiden læste han for dem; men han holdt mere af at samtale med dem om, hvad de selv havde læst, for at faa dem til at udtale sig frit og utvungent. For at udvikle deres Skønhedssans førte han dem til Kunstudstillingen paa Charlottenborg, og han lod dem jævnlig besøge Museer eller store Fabrik anlæg, der kunde tænkes at vække deres Interesse og skærpe deres Sans for Realiteter.

Da Elvius havde været konstitueret halvandet Aar, blev han fast ansat fra 1. Jan. 1854, og hans Gage blev bestemt til 800 Rd. Dette skete paa Anbefaling af Borgen, der skriver til Direktionen:

De tvende Medlemmer af Direktionen, der nærmest have med Opfostringshuset at bestille, vil have fundet, at han med sjælden Dygtighed, Nidkærhed og Utrættelighed opfylder sine Pligter, og at han

har bragt alt, hvad der hører under hans Omraade, indtil den mindste Detail i en ganske fortrinlig og hidtil ukjendt Orden, ligesom hans hele Digten og Tragten kun gaar ud paa stadig at forbedre Tilstanden.

Det var øjensynligt, at Opfostringshuset gik bedre Dage i Møde. Det var ogsaa efterhaanden bleven befriet for alle de uvedkommende Sager, Fattigvæsenet havde bebyrdet det med. Men tungere end alle andre Byrder var dog selve Forbindelsen med Fattigvæsenet; denne Mishandling havde nu varet over 70 Aar, uden Grund, uden Ret; thi Stiftelsen havde aldrig haft Støtte af Fattigvæsenet, men dette havde tynget og trykket den, det havde hvilet som en Mare paa den, og mange af de Mænd, der var udgaaet derfra, og som holdt af deres gamle Skole, græmmede sig, fordi Fattignavnet var hængt paa den. Skulde Opfostringshuset blive til, hvad det burde være, hvad det havde Ret til, saa maatte dette misvisende, sørgelige Skilt rives af, ellers vilde selv den mest fuldkomne Ledelse ikke slaa til. Men heldigvis var der nu Udsigt til, at dette vilde ske. Loven af 4. Marts 1857 angaaende Staden Københavns kommunale Anliggender ophæver den administrerende Direktion for Fattigvæsenet og henlægger dens Forretninger under Magistraten. Vilde det nu gaa som i 1771, 1781 og 1799, at Opfostringshuset blev koblet sammen med de Sager, der angik Fattigvæsenet! Dette skete til alt Held ikke denne Gang, idet Vedtægt for Bestyrelsen af Københavns kommunale Anliggender af 30. December 1857, udarbejdet af Kommunalbestyrelsen i Henhold til Loven af 4. Marts og approberet af Indenrigsministeriet, henlagde Opfostringshuset, Vartov og Abel Katrines Stiftelse under Magistratens 1ste Afdeling, medens Fattigvæsenet, og hvad dertil hørte, blev henlagt under 3dje Afdeling.

Fra 1. Marts 1858 var Opfostringshuset endelig bleven befriet for Fattigvæsenets trykkende Favntag; de indre Forhold var bleven betryggende ordnet, og Stiftelsen kunde se lykkeligere Dage i Møde. Men det maa ikke glemmes, at der i den Periode, da Opfostringshuset blev bestyret sammen med Fattigvæsenet, er udgaaet en Række Mænd derfra, hvis Dygtighed har bragt dem frem til ansete Stillinger, hvilket bærer Vidne om, at den borchske Periode langt fra er nogen død eller ufrugtbar Tid i Opfostringshusets Historie.

## 11. FESTLIGHEDER OG GAVER.

Det er tidligere fortalt, at Stiftelsedagen, den 29. Juni, for enhver Opfostringshusdreng var Aarets største, efter at man i 1777 havde begyndt at højtideligholde denne Dag, et Par Aar efter at Vajsenhuset for sit Vedkommende havde begyndt at fejre sin Stiftelsedag. Lærerne skiftedes til at holde Talen, hvori Frederik V altid skulde mindes; men fra 1804, det Aar Sangundervisningen blev indført paa Opfostringshuset, begyndte Musikken at spille en betydelig Rolle ved denne Fæst, og til Lejligheden forfattes der Vers, der efterhaanden udvikler sig til Kantatens Form, medens man inden den Tid havde nøjedes med at benytte Salmebogen. Denne Lejlighedsdigtning begyndte meget beskedent, idet Student Klingberg, Stiftelsens første Sanglærer, i 1804 skrev en lille Salme, hvortil han selv satte Melodi, der blev udført firstemmig af Drengene.

Næste Aar var Teksten til Kantaten taget af Baggesens „Lovsang“ og „Skabningens Halleluja“ med Musik af Schultz og Knutzen, der blev udført af 9 Musici. Det var i Reglen Forstanderen, som var meget musikalsk, der selv valgte og ordnede Musikken til Kantaten, og han formaaede Musikere fra Kapellet og Musikdilettanter til at udføre Musikken. I 1806 var der for første Gang trykt Kantate, der begyndte med nogle Strofer af „Skabningens Halleluja“: „Jubler alle Kloders Myriader i Sphærers Harmoni!“ Flere Kantater er helt eller delvis skrevet af Lærer Møller, der senere blev Sognepræst til Brøndshøj. Til Stiftelsesfesten 1808 havde han skrevet et Digt, der ofte blev benyttet i følgende Aars Kantater, og hvis to første Vers lyder saaledes:

Vor spæde Barndoms første Tid  
 I Sorg og Kummer svandt,  
 Naar Morgensolen smiled blid,  
 Den os at græde fandt.  
 Bleg Hungeren ved Lejet stod,  
 Thi ak! vi savned Brød,  
 Det matte Øjes Taareflod  
 Var Vidne om vor Nød.

Men Dannerkongen venlig saa  
 Til Armod's Hytte ned,  
 Og i det blide Øje laa  
 Det ædle Hjærtes Fred.  
 Stands, bød han, Armod's bange Søn!  
 Din Graad, jeg er Din Ven,  
 Ej Taaren flyde skal i Lø'n,  
 Jeg vil aftørre den.

Baade i dette og det følgende Aar, da Møller ogsaa har skreven Kantaten, mærker man, at Krigen har paavirket Forfatterens Fantasi og opflammet ham til stærke Kampsange. Der anslaas dog ogsaa blidere Streng, som i følgende Vers:

At ej Kummers Taare rinder,  
 At en Sundhed, Rosens lig,  
 Blomster fro paa vore Kinder,  
 Derfor, Gud, vi takke Dig.

Dette Aar (1809) var det ogsaa Møllers Tur til at holde Talen, der udviklede „Hvad udfordres til den vordende Børgers Dannelse“? Og blandt de talrige Tilhørere saas ingen ringere end Kancellipræsident Møsting, samt Biskopperne Balle og Münter; men Forstanderen beklagede, at Børnenes Udseende ikke var saa godt, som det plejede, da mange om Foraaret havde været angreben af den Feber, der grasserede i Byen. Ogsaa 1806 havde Møller holdt Talen, der det Aar drejede sig om „offentlige Stiftelsers Nødvendighed“; og blandt Præmierne var der forskellige Sager, der var lavet af Drengene selv. Efter Kirkehøjtiden kunde Børnenes skriftlige Arbejder tages i Øjesyn, og der blev givet gymnastiske Øvelser til Bedste, som det ogsaa havde fundet Sted det foregaaende Aar. Ved samme Lejlighed skænkede Forstanderen en Gibsbuste af Frederik V og et lille Flag, der ved højtidelige Lejligheder kunde hejses paa den høje Mast ved de gymnastiske Apparater, og endelig gav han ogsaa 30 Skrifter, der skulde danne den første Begyndelse til et Bibliotek for Børnene. Det følgende Aar forøgede han Samlingen med endnu 10 Bind, og de syngende og musicerende Dreng gav han Sange og Violinoder, medens han til Brug ved Tegneundervisningen skænkede 12 Karakterhoveder i Træsnit. Det Aar

drejede Talen sig om „det Lands Lyksalighed, hvor slige Stiftelser findes“, og der var fremlagt mange Prøver paa Drengenes Haandarbejder, f. Eks. Strømper, Saaler, Skakspil, en lille Ligkiste o. s. v. Som Præmier blev uddelt baade Bøger og Medaljer. Med Hensyn til Præmierne var det i 1805 bleven bestemt, at der kun maatte uddeles Præmier til tre Dreng i hver Klasse og lige saa mange i hver Arbejdsstue; men kun den Dreng, der udmærkede sig baade paa Skolen og Værkstedet, kunde komme i Betragtning, og ingen kunde faa to Præmier. Efter Talen og Kantaten blev der holdt en kort Eksamen med nogle af de bedste Dreng; men det var sidste Aar, dette fandt Sted; derimod var det nu en fast Regel, at der blev gymnasticeret og aflagt Prøve paa Eksercits og Hugning, hvilket faldt langt mere i det store Publikums Smag, saa denne Festdag paa Opfostringshuset truede med at blive en hel Folkeforlystelse for alle og enhver.

Forstanderen plejede at oplæse en Beretning om alt, hvad der var sket i Aarets Løb, og naar en Meddelelse eller Udmærkelse skulde omgives med et særligt Præg af Højtidelighed, blev den henlagt til denne Dag. Saaledes skete det, at der ved Festen i 1808 blev overrakt en Redningsmedalje til en Dreng, der den foregaaende Vinter med stor Fare for sit eget Liv havde frelst to Kammerater, der en Søndag, da de løb paa Skøjter paa Sortedamssø, var gaaet gennem Isen. Denne raske og dygtige Dreng, han var Duks i øverste Klasse, var straks bleven indstillet til Belønning af Selskabet for druknedes Redning; men først paa Stiftelsedagen fik han sin Medalje.

I Aaret 1811 maatte Stiftelsesfesten opgives, da Fattigvæsenets Vareoplæg ikke kunde levere det Klæde, der var bestilt, og Drengene som Følge deraf ingen Klæder havde. Men til Gengæld blev de netop paa samme Tid trakteret af selve Kejser Napoleon, der i Anledning af Kongen af Roms Fødsel havde ladet sende en Gave til Københavns Fattigvæsen, hvoraf Opfostringshuset fik 18 Rd. 4 Mk., der blev anvendt til en Skovtur til Charlottenlund.

Den foregaaende Nytaarsaften var bleven fejret med et Festmaaltid bestaaende af Risengrød og stegt Hestekød, en

ganske usædvanlig Overdaadighed, der kun var mulig, fordi Amtmand Danneskjold-Samsø, der med Familie havde besøgt Stiftelsen kort før Jul, havde givet Forstanderen 20 Rd. til at traktere Drengene for paa en af Helligdagene.

I sin Tak for Gaven skriver Forstanderen bl. a.:

Alle bleve tilstrækkelig mættede og yde ved mig den ædle Giver deres underdanigste Taksigelse. Opfostringshuset fryder sig ved i Deres Excellence at have fundet en Velynder. Maatte det stedse vord saa lykkeligt at tækkes den oplyste og tænkende. Maatte dets ved Tidsomstændighederne foranledigede Mangler vord oversete! For Børnenes Fremgang i Kundskaber, deres fortrinlige Duelighed til Haandværker og Moraliteten hos Mængden af dem tør jeg indestaa.

Det er første Gang, man hører, at Nytaarsaften udmærkes frem for andre Aftener; og dette skete ikke igen før 1819 og nogle Gange i de følgende Aar, da Stiftelsens Slagter trakterede Drengene med Oksesteg. Saa gaar der det meste af en Snes Aar, indtil 1842, da Borch foreslaar Direktionen, at Børnene faar en lille Fest Nytaarsaften, fordi de har opført sig godt i den sidste Tid. Ved denne Lejlighed er der for første Gang nævnet, at Drengene skal have Juletræ. For Eftertiden er det en staaende Regel, at Nytaarsaften gøres festlig med Oksesteg, Godtøl og Surbrød; dette er senere forandret til, at der holdes Julefest en Dag mellem Jul og Nytaar, da Børnene Nytaarsaften faar Lov at besøge deres Familie. I 1855 havde Børnene Juletræ med Bal; det er første Gang, den Fornøjelse omtales, og samme Aar berettes der ogsaa om Fastelavnsløjer.

Stiftelsesfesten 1812 fortjener mer end almindelig Opmærksomhed. Forud for denne havde Direktionen, som det tidligere er fortalt, bestemt, at paa Grund af de dyre Tider skulde Børnene kun have een Ret Mad til Middag, og for Fremtiden skulde de ikke have bedre Mad end ellers. Det var Møllers Tur til at tale, og da han havde hørt, at Direktionen havde bestemt, at Stiftelsesdagen ikke mere skulde højtideligholdes, havde han spurgt Pastor Paludan, om han maatte nævne dette i sin Tale, hvad der var bleven ham tilladt. Efter at han havde holdt sit Foredrag, der drejede sig

om „Hensigten med Børnenes Dannelse“, tilføjede han til Slutning:

I en lang Række af Aar har denne Dag været kjær og dyrebar for Stiftelsens Ynglinger og enhver, som Stiftelsens Vel ligger paa Hjærte . . . I Dag er deres og vor Glæde blandet med Vemod. For sidste Gang højtideligholdes denne Stiftelsesdag. Det Uheld, der som et Lyn i Arabiens Ørkener pludselig er styrtet ned over vort Fædreland, har fremkaldt den Beslutning hos dette Steds Bestyrere, at denne Dag skal være den sidste, paa hvilken Frederiks Minde saaledes blev erindret.

Kantaten, der ligeledes var af Møller, begyndte saaledes:

Højtidelig for sidste Gang  
Vi signe vor Velgjørers Minde.

Dens sidste Vers lyder:

Fader sku med naadigt Øje  
Dannerkongens Plantested!  
Tidens Storme det ej bøje,  
Frodigt spire det i Fred.  
Mange Hjærter hæve sig  
Herfra at lovsyngte Dig.

Baade Talen og Sangen gjorde et dybt Indtryk paa mange af de tilstedeværende, blandt hvilke Biskop Balle ogsaa denne Gang nævnes. Men faa Dage efter modtog Forstanderen en meget unaadig Skrivelse fra Direktionen, der resolverede, at for Fremtiden maatte ingen Tale holdes, og ingen Kantate synges, uden at Direktionen først havde gennemlæst den. Det havde stødt den, at Møller havde sagt, at Fæsten ikke oftere skulde fejres, og tillige var der i hans Tale forekommet nogle Bemærkninger om, at Forstanderen havde for lidt Hjælp i sin besværlige Gerning.

Borch svarede herpaa, at det havde været ham meget ubehageligt at erfare Direktionens Misfornøjelse. Han havde arrangeret Musikken til Kantaten, og da han læste Møllers Tekst igennem, havde Udtrykket „sidste Gang“ forbavset ham; men da Møller sagde, at han havde talt med Direktionen derom, lod han det gaa. Talen havde han ikke set, før den



blev holdt. Men med de paagældende Udtryk havde Møller ikke sigtet til nogen af Stiftelsens Betjente; men da han engang kom ind paa hans Kontor, hvor han sad og skrev med inflammerede Øjne, havde han spurgt, hvorfor han ikke tog et Par Dreng til Hjælp, hvortil han svarede, at Direktionen havde forbudt ham at tage nogen Dreng i Skoletiden. Tidligere, da Propskæreriet var i Gang, havde han saa stor Indtægt deraf ved de Procentpenge, der tilkom ham, at han selv havde lønnet baade en Fuldmægtig og en Dreng; men det kunde han ikke mere, og Fattigvæsenet vilde ikke lønne nogen Medhjælper for ham.

Hvad nu Direktionens Paabud om Censur angik, da mente Forstanderen, at den for Kantatens Vedkommende ikke behøvede at komme til Anvendelse, da han kunde tage en af de tidligere benyttede, som der ikke var rejst Indvendinger imod. Som den, der ikke havde overtraadt Forordningen af 27. Septbr. 1799, kunde han ikke selv være underkastet Censur; om nogen af Lærerne vilde holde Tale, naar den forinden skulde gennemlæses, maatte Tiden vise, for Øjeblikket syntes de ikke stemt derfor.

Møller offentliggjorde baade Tale og Kantate, og i et Forord udtaler han:

Det Bifald den ærværdige Biskop Balle og flere af Stadens hæderlige og kundskabsrige Mænd skjænkede denne Kantate og Tale, det Ønske, mange har ytret at faa den til Gjennemlæsning, forenet med den Pligt at berigtige ved tilføjede Anmærkninger et Par Steder, som kunde misforstaaes, har foraarsaget deres Trykning. O! at noget af det Bifald, hvormed den hørtes, maatte møde den ved Gjennemlæsningen, da vil dens Forfatter se sig rigelig lønnet og med fornyet Kraft og Iver arbejde paa den Stiftelses Fremgang, hvor Forsynet bød ham at virke.

I de følgende Aar blev der ingen Stiftelsesfest holdt, og Kirken blev nærmest brugt til Pulterkammer; kun var den en Tid lejet ud til en Student Helner, for at han der kunde arbejde paa et *perpetuum mobile*. Men i 1816, da den specielle Direktion var bleven afløst af den kgl. administrerende Direktion, ønskede denne at genoptage den gamle Skik. Dette Aar kunde det dog ikke ske, da Kirken skulde istandsættes, og Drengene desuden ikke havde nyt Tøj. Men fra 1817

blev Stiftelsesdagen atter højtideligholdt, og det er vist næppe en Tilfældighed, at det atter denne Gang var Møller, der nu var bleven Sognepræst i Brøndshøj, der holdt Talen og skrev Kantaten, hvori det hedder:

Med Sorg i Sind, med Graad i Øje  
 Vi her fremtraadte sidste Gang;  
 Ved Fødelandets Kamp og Møje  
 Forstummed barnlig Fryd og Sang;  
 Vi Højtidsfesten saa forsvinde,  
 Men Frederik dvæled i vort Minde.

Den Stiftelse, som Held udbreder,  
 Hvor Femte Frederiks Gavmildhed  
 Adspreder Sorg, forhøjer Glæder,  
 Som værner om vor Barndoms Fred,  
 Sig bøjed kraftesløs mod Jorden,  
 Da Kampen rasede i Norden.

Allerede det følgende Aar (1818) kunde Pastor Møller, der ogsaa dette Aar holdt Talen, pege paa Opfostringshusets stigende Fremvækst. Ved denne Lejlighed blev der til fem Drengene uddelt Klæder, der var givet af en fhv. Elev, Klædefabrikør Hjort, og syet hos hans Broder, der ligeledes var udgaaet fra Stiftelsen. Forstanderen kunde ogsaa denne Dag meddele, at en af de gamle Drengene, Landsoverretsprokurator Borup, havde givet Opfostringshuset næsten 200 Rd., der udgjorde den Del af hans Lotteridusører, som han ikke havde faaet udbetalt; han havde trukket Lotteriet fra 1799—1802 og havde i sin Tid faaet 50 Rd. udbetalt til Bøger, da han vilde læse til dansk-juridisk Eksamen. Han var da paa Kontor hos Stiftamtmand Hauch. Det blev bestemt, at denne Gave skulde være et Legat, hvis Renter hvert Aar paa Stiftelsesdagen skulde gives til en Dreng for Flid og Sædelighed.

Da Tilstrømningen til Festen de foregaaende Aar havde været generende stærk, blev der fra dette Aar ikke i Forvejen bekendtgjort noget i Bladene, som det før havde været Skik, og der blev ikke givet nogen Adgang, som ikke kunde forevise Billet, og endelig blev der sørget for, at een, senere to Politibetjente var til Stede for at holde Orden.

Næste Aar var det Pastor Gude ved alm. Hospital, der holdt Festtalen; at det i disse Aar ikke var nogen af Lærerne, skyldes rimeligvis den Omstændighed, at disse for Tiden var ganske unge; men de følgende Aar skiftes de igen til at tale. Den ene af dem var Becker, der i Tyverne ofte skrev Kantaten og holdt Talen, som af og til blev offentliggjort i et Tidsskrift. I 1827 sagde han bl. a. om Frederik V og Bernstorff: „Lad endog den Ædling, som stod hans Trone nær, have undfanget Ideen til en saa almengavnlig Indretning . . . Frederiks Ønske og Bernstorffs Udkast mødtes som to ligestemte Toner.“

Det var nu bleven Skik, at der ved Højtideligheden opstilledes Buster baade af Frederik V og Bernstorff, og senere kom dertil en Buste af den regerende Konge.

Endnu i 1829 blev der sunget en Kantate af Møller, hvoraf et Par Vers skal anføres:

Saa tidlig jeg min Fader savned,  
 Min Moders sidste Suk gjenlød,  
 Med kraftløs Arm hun mig omfavned,  
 Hun blegnede — ak! hun var død!  
 Jeg vanked om fra Sted til Sted,  
 Og Taarer fulgte mine Fjed.

En ædel hørte huld min Klage,  
 Han saa min Trang og lindred den;  
 Jeg kom herind — min Ungdoms Dage  
 Med Sorgløshed nu ile hen.  
 Fra Armod frelst jeg nu mig ser,  
 Ej Kummerstaaren flyder mer.

Det er jo de rørende Strengene, der her særlig er anslaaet, saaledes som det laa for Tiden, samtidig med at den aldrig glemte at synge Dydens Pris:

Kun Dyd skal stedse, stedse være  
 Vort Liv, vor Daad, vort Haab, vor Ære,  
 Det love vi.

Fra 1817—30 var det stadig Kapelmusikus Bredahl, der havde ordnet Musikken til Kantaterne. I Trediverne kommer

mere det patriotiske frem, der særlig former sig som Udtryk for dyb Loyalitet mod „Frederik og Maria“, der smykker „Danrigets“ Trone som Indbegrebet af „Dyd og Visdom“. Dette udvikledes baade i Poesi og Prosa, saaledes talte Læreren Mortensen i 1834 om „Opdragerens hellige Pligt at udvikle Fædrelandskjærligheden hos Ynglingen“, et Tema, som man maa haabe, han har forstaaet at udføre med Variationer, da han nogle Aar senere vælger akkurat det selv samme.

I 1830 var det Pastor Sommerfeldt ved alm. Hospital, der holdt Talen, og af Kantaten lyder første Vers saaledes:

Da femte Frederik fra sin Trone  
Saa kjærligt ned til Armøds Søn  
Og rørtes ved hans Jammerstone,  
Bønhørte faderlig hans Bøn,  
Vor Stiftelse som Kongegave  
Fremstod saa skjøn i Danmarks Have.

Ogsaa kommer der nu mere Naturskildring med for at smykke de Tanker, der skal forherlige Festen, der jo netop falder i Skærsommer, da Skoven er grøn, og Fuglene synger.

Paa Stiftelsesdagen i 1829 kunde Forstanderen meddele, at Opfostringshuset havde faaet nogle Gaver, nemlig 2000 Rd. af Fru Bøhnke, 500 Rd. af Sekretær Groth og 25 Rd. af en uævnt.

Groths Legat blev oprettet i Anledning af Prins Frederik Carl Christian og Prinsesse Vilhelmine Marias Formæling paa Allehelgensdag 1828. Forstanderen havde foreslaaet, at Renterne skulde uddeles den 1. Novbr. hvert Aar til de to Dreng, der udenfor Skoletiden uden Opsyn opfører sig bedst, og i Henhold til Legatstifterens Ønske henstiller han, om der for Renterne maa anskaffes bedre Klæder til disse Dreng.

Som man vel kan vide, fulgte Direktionen ikke Forslaget sidste Del, da den ikke fandt det tilraadeligt at give nogle Børn bedre Klæder end andre, den ansaa det endogsaa for et Spørgsmaal, om det var pædagogisk rigtigt at give Børnene ydre Udmærkelsestegn.

I Trediverne er de fleste Kantater skrevet af Konservator Place, en tidligere Elev, og hermed begynder den

Periode, da det er gamle Opfostringshusdrenge, der synger deres Stiftelses Pris, og det undertiden i Toner, der virkelig lader sig høre. En enkelt Gang er der endogsaa sat Musik til af en gammel Elev, saaledes har Landskabsmaler Stroe komponeret Kantaten 1842. Det er glædeligt at se, at der endnu stadig er en levende Bevidsthed om, at Bernstorff er Stiftelsens Fader. Saaledes hedder det i Kantaten fra 1841:

Grev Bernstorff grunder i Hu saa mod  
 paa Gjærning god  
 For dem, der saa tavse maa lide.  
 Gud signe Grev Bernstorff i Himmelbo!  
 Vi bede fro;  
 Thi Fader han var for den arme!  
 Hans Minde og Ros vil paa Dannemarks Vang  
 Gjenlyde og prentes i Skjaldenes Sang  
 Og sjunges af Danske med Varme.

I Fyrreerne er det i Reglen Place og Fr. Knudsen, der skiftes til at skrive Kantate. I 1848 var det Knudsen, der den Gang var Student, og som af ganske Hjerte tog Del i Tidens Rørelser. Et af Versene lød saaledes:

O, skjærm vort elskte Fødeland  
 Og hver en ædel Dannemand,  
 Som slaar for Danmarks Ære,  
 Styrk Kongen og hans høje Raad!  
 Dem at fuldbringe Retfærds Daad  
 Du med din Visdom lære!  
 Fader!  
 Fader!  
 Danmarks Sønner  
 Varme Bønner  
 Til Dig sende,  
 Faren fra vort Hus Du vende.

Saaledes trængte Aanden fra 48 ogsaa ind til Drengene, der desuden paa anden Maade havde mærket i dette Foraar, at der var noget paa Færde, idet en stor Del af dem havde været med til at arbejde paa Hærens Laboratorium.

Stiftelsesfesten 1853 blev fejret paa særlig højtidelig Maade, da Opfostringshuset den Dag havde bestaaet i 100

Aar. Foruden de sædvanlige Omkostninger var der stillet 60 Rd. til Raadighed til uforudsete Udgifter; Kaptajn Herforth, Skoledirektør Borgen og Forstanderen arrangerede Festen. Der blev foretaget Reparationer overalt, og Kirken blev opudset, en Dekorator smykkede Kirken, Spisestuen og Baggaarden, de Steder, hvor Festens forskellige Akter blev opført. Lige fra Morgenstunden var Trakteringen usædvanlig og derfor festlig. Der blev anskaffet en ny Fane, og der blev uddelt flere Præmier end sædvanlig. Der blev den Dag uddelt to forskellige Slags Adgangskort, af hvilke den ene Slags gav Adgang til hele Højtideligheden, den anden kun til Baggaarden, hvor der som sædvanlig blev forevist Gymnastik og Dans.

Aftenen før Festen havde Forstanderen fra en Del gamle Elever faaet tilsendt 100 Rd., der skulde danne et Legat, hvis Renter allerede den næste Dag blev givet en Dreng som Præmie. Der blev udført en stor Kantate under Medvirkning af Orkester og Mandsstemmer.

Der skal anføres et Par af Versene:

Et Hus blev rejst ved Kongesind og Hjerte  
 Der Armods Søn aftørrede sin Graad,  
 Der Tanken løfted sig fra Savn og Smerte  
 Og ud derfra han gik til gavnfuld Daad.  
 Paa Husets Flag og Fane staar afmalet,  
 Et Barn ved Moderbrystet ømt husvalet,  
 Bikuben tæt ved Billed er paa Fliden.

Til Dig, vor Fader, Takkesangen stige,  
 For Din uendelige Kjærlighed!  
 Hil Landets Konge, Held det hele Rige!  
 Rundtom derfra om Hjertelag vi ved.  
 Ja, Solskinsstraaler styrkende og milde  
 I eet Aarhundred strømmede herhid.  
 Et Sekel svinde, og Brødre ville  
 Paaskjønnende se Frugter fra vor Tid.  
 Løft Dig vor Sang, løft Dig paa Svanevinger,  
 Bland Dig med Barnets, som her klinger.

I sin Beretning om Stiftelsen for dette Aar kaster Forstanderen Blikket tilbage over det forløbne Aarhundrede, i hvilket 3015 Elever var udgaaet derfra. „Den største Del af Eleverne“, siger han bl. a., „ere blevne Haandværkere, af

hvilke flere baade her i Byen og i Udlandet ere ansete Borgere i betydelig Bedrift; men en Del ere ved Omstændighederne, særegne Evner og Lyst komne ind paa andre Baner. Eleverne have ved flere Lejligheder og paa forskjellige Maader lagt deres Erkjendtlighed mod Stiftelsen for Dagen og der ved givet den og dens Virksomhed et skjønt Vidnesbyrd“.

Blandt ansete dengang endnu levende Næringsdrivende, der var udgaaet fra Stiftelsen, nævner han: Oldermænd for Drejerlavet Aulum, Malermester Lunde, Handskemager Larsen, Instrumentmager Noor, Snedkermester Frederiksen, Bogtrykker Møller, Apotekerne Ibsen i Holbæk, Jørgensen i Skive o. m. fl. Af Mænd, der har bosat sig i Udlandet, nævnes: Bogtrykker Stephansen i Trondhjem, Apoteker Herzberg i Holmstrand (Norge), Kammager Jørgensen i Haag, Kobbersmedemester Beck i St. Petersborg, Urmager Aarestrup i Lübeck, Malermester Krogsgaard i Leipzig, Bundtmager Mørch i London m. fl.

Som Eksempler paa Mænd, der er kommen i andre Stillingen end de, der i Reglen søges af Opfostringshusholdning, nævner han: Sognepræst til Kjeldby paa Møen N. K. Ballum, der var bleven indlagt 1759 og i 1763 blev sat i Lære hos en Vintapper, hos hvem han blev udlært som Svend 1772; men allerede 2 Aar efter var han Student, og i 1778 ser man ham som Kapellan ved Garnisons Menighed, hvorfra han i 1783 blev forflyttet til Kjeldby Sognekald paa Møen. Det er vistnok den eneste Opfostringshusholdning, der er bleven Præst i den danske Folkekirke. Han er ogsaa mærkelig derved, at en af hans Døtre blev gift med H. C. Ørsted. Han var gift fire Gange, som det kan ses af følgende i Lapidarstil holdte Eftermæle over ham, der findes i Adressekontorets Efterretninger i Maj 1792:

Enlig begræd han Tabet af trende Koner,  
men 3 Døtre græd med ham ved den tredjes Grav,  
den fjerde maatte begræde ham, ak! efter 12 Dages Forening.

Tidlig blev han bekjendt med Livets Møjsommeligheder,  
men overvandt dem ved utrættelig Flid.  
Idelig blev han prøvet i Lidelser,  
men gjennemgik dem med stille Hengivenhed.

Beskedenhed og Velvillighed gjorde hans Omgang behagelig, Ærlighed og Trofasthed gjorde hans Venskab dyrebart. Han forberedte sig saaledes til Himmelen og gik bort, da vi ikke ventede det.

Mørk er din Vej, Alstyrer! Hvo begrunder din skjulte Gang! Hvo dømmer dine Under? Og om Selvklogskab nægted, Du er god og vis, saa skal umyndige forkynde her din Pris.

Et andet Sted blev der sagt om ham: „Han er et mærkeligt Eksempel paa, hvorledes en brændende Lyst, et bestemt Forsæt og en utrættelig Flid, endog uden synderligt Talent, kan komme til Maalet.“

Langt yngre er Justitsraad, Bankkasserer V. Bang Cruse, Kancelliraaderne R. Schmidt, Lautrup og Kongsted, Overkrigskommissær Ubersax, Cand. juris., Herredsfoged i Ulf og Hvid Herreder i Slesvig, Fr. Knudsen o. m. fl.

Af gamle Elever, der har betænkt Opfostringshuset med Legater, nævnes Hof- og Stadsretsprokurator Borup, desuden nævnes det Borchske Jubilæumslegat samt det nylyg stiftede „det kgl. Opfostringshuses Jubilæumslegat, stiftet af taknemmelige Elever“.

I denne Forbindelse maa ogsaa nævnes det af Murmester Backhausen oprettede Legat, hvortil Mænd, der er udgaaet fra Opfostringshuset, har fortrinlig Adgang, og som har hjulpet mange til at etablere sig eller gøre Mesterstykke.

Det er vel Bevidstheden om den anselige Alder, Opfostringshuset nu har naaet, der næste Aar lægger Forfatteren af Kantaten de Ord i Munden:

Saa meget faldt, hvad dybt slog Rod;  
Vort milde Hjem det fast dog stod.

Det var den samme Forfatter, C. J. Petersen, der ligeledes skrev Kantaten 1855, hvori forekommer det Digt, der synges ved Stiftelsesfesten den Dag i Dag, og som er enhver Opfostringshusdreng kært. Det lyder:

Vort Barndomshjem!  
Hver Gang din Fest oprinder,  
Da samler sig din Fortids mange Minder,  
Og vidne i et højt enstemmigt Kor



Om al den Trøst, den Kærlighed og Varme,  
Som her de fandt, du aabned dine Arme.  
Vort Barndomshjem!

Fra dig udgik,  
Ad Livets mange Veje,  
En talrig Flok med Fremtidshaab i Eje;  
Og svandt end Haabet stundom lig en Drøm,  
Den rige Sæd, som Aanden her blev givet,  
Dog mangan Frugt har baaret trindt i Livet  
I Tidens Strøm.

Vort Barndomshjem!  
Med stærke Baand du binder,  
Som briste ej, før Livet selv forsvinder;  
Det vidne de, som tit med kærlig Aand,  
Hvem Himlens Gud de blide Dage skænkte,  
I sidste Stund paa Barndomshjemmet tænkte  
Med gavmild Haand.

For Eftertiden høres der ikke noget om, at der blev forfattet aarlige Kantater, hvad der maaske har sin Grund i, at Stiftelsesfesten nogle Aar paa Forslag af Elvius fik en anden Form. Det var i 1856, at han fik Tilladelse til ikke at holde Festen paa sædvanlig Maade, fordi den voldte ham en Del Besvær; han klager over den stærke Trængsel, og at Folk gik med Hat paa og Cigar i Munden inde i Spisestuen. Desuden havde han fire Aar i Træk maattet holde Talen, fordi Lærerne havde vægret sig ved at gøre det. Han vilde finde det rigtigst, om der kun hvert 25. Aar blev holdt en større Fest, og at der ellers kun paa Stiftelsesdagen var Præmieuddeling Kl. 11 om Formiddagen og Skovtur om Eftermiddagen. Allerede fra 1854 havde han faaet afskaffet den Skik, at der i Kirken blev fremlagt Sager, som Drengene havde lavet paa Værkstederne, fordi han fandt det upassende i en Kirke, at der derved foranledigedes Handel, Støjen og Sammenstimlen. For Fremtiden laa disse Ting til Eftersyn paa Skolen eller i Legestuen.

Det varede dog ikke længe, inden Festen atter blev holdt under de vante Former; men Fremvisning af Gymnastik og Dans var faldet bort, og Festen fandt nu Sted om Formiddagen, medens den før i Reglen havde været om Eftermid-

dagen Kl. 5; senere blev Festen henlagt til den Søndag, der var nærmest den 29., medens den tidligere var bleven holdt paa selve Dagen, hvis denne ikke faldt paa en Søndag. Nu foretoges der paa denne Dag en Udflugt med Børnene, den saakaldte „store Skovtur“.

Det er tidligere fortalt, at saa længe Stiftelsesdagen havde været højtideligholdt, havde en Skovtur været knyttet til Festen, hvad enten det nu var samme Dag eller nogle Dage senere. Oprindeligt havde disse Ture intet kostet, fordi der ikke blev nydt noget i Skoven; men efterhaanden blev det Skik, at der blev ført baade Mad og Øl med derud, og Bekostningerne dækkedes saa enten ved Sømmeskud mellem Drengene eller ved Gaver fra Folk, der vilde gøre Drengene en Fornøjelse. Selv i det magre Aar 1812 foretoges ikke mindre end to Skovture; den første af dem fandt Sted den 8. Juli, faa Dage efter den Stiftelsesfest, hvor Direktionen blev fornærmet. Dette lader dog ikke til at have betaget Borch hans gode Humør; thi han beskriver Turen paa følgende Maade:

Snart bortile Livets Dage! De i Glæde nydes maa! Ved at sætte den ene Fod foran for den anden kom de grønne Drengene i Dag Kl. 10<sup>1</sup>/<sub>4</sub> til Charlottenlund, under hvis ranke Linder de gjorde samme Erfaring som Baggesen paa Lüneborger Hede, at man der kan have fortræffelig Mad og Drikke, naar man bare selv har det med sig. — Efter at have indhentet Toldinspektør Muus's Tilladelse til at lade 65  $\bar{u}$  Rugbrød passere Toldlinien urørt, sendtes mit glade Personale en Slagtervogn, ladet med en Tønne Øl, 21  $\bar{u}$  Flæsk, 2 Lispund Oksekjød, 114 Firskillings og lige saa mange Otteskillings Surbrød, item 4  $\bar{u}$  Smør og det ommeldte Parti Rugbrød, hvilket altsammen fortæredes *in bona charitate*. Til denne sande Festdag for Børnene lod Madam Jacobsen (Spisemesterinden) sig nøje med 24 Rd. Tillæg, hvilket var ikke stort mere, end hvad Kjødets kostede.

Den Tale, der havde vakt Direktionens Mishag paa Stiftelsesdagen, var Skyld i, at Børnene fik endnu en Skovtur dette Aar. Den 8. August skriver Forstanderen:

Atter havde jeg den Fornøjelse at glæde mine Drengene med en Skovtur, hvortil Læreren, Hr. Møller, havde bidraget 20 Rd. som Over-skud af det Indkomne for hans solgte Tale, og 20 Rd. havde jeg liggende til samme Brug. Maden var som sidst, men hvad der forhøjede Glæden var, at Grosserer Lund havde sendt mig 16 Flasker rød Vin.

— Paa Portneren nær vare alle Stiftelsens Betjente med i Skoven, og enhver var munter og glad.

Da der i 1816 var kommen en ny Bestyrelse for Opfostringshuset, spørger Forstanderen, om Drengene d. 29. Juni maa komme en Tur til Charlottenlund, hvilket en Række af Aar havde hørt til deres bedste Fornøjelser. De plejede at komme derud to Gange om Aaret, og Udgifterne dækkedes, dels ved Sømmenshud af Drengene og deres Venner, dels ved Penge, som man fik i Skoven af tilstedeværende. Direktionen bevilgede 17 Rd., og for Fremtiden bliver det Reglen, at Stiftelsen bekoster denne Tur, der som oftest foretages først i Juli Maaned.

Det ses dog, at fra 1831—35 var der ingen Skovtur, rimeligvis fordi det atter i disse Aar kneb med Pengene. Men i 1836 giver Direktionen paa Forstanderens Anmodning Tilladelse til, at der maa bruges 20 Rd. til en Tur, der maa gøres under fornødent Opsyn, dog maa de Drengene, der ikke har opført sig godt, ikke komme med.

I 1841 bevilgede Direktionen, at Børnene maatte komme i Skoven 3 à 4 Gange om Aaret; det er fra den Tid, at Skovturen ved Midsommertid kaldes den store i Modsætning til de andre, der kun var Eftermiddagsture og den Gang kunde gøres for en Bekostning af 4—5 Rd.

De Bøger, Drengene fik i Præmie paa Stiftelsedagen, var i de første Aartier alt andet end morsomme, dog danner „Robinson“ en Undtagelse, og den blev meget benyttet. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var det næsten altid den og Mallings „Store og gode Handlinger“, der gik igen hvert Aar, derimod ses der aldrig nogen Bog af Oehlenschläger. Først fra Fyrreerne begynder man at give Bøger af vore Klasikere, saaledes i 1841 Chr. Winthers Romancer, i 1845 første Gang Holbergs Komedier og Ingemanns Valdemar Sejr, i 1847 Wessels Skrifter og Oehlenschlägers danske Folkeviser, og i 1848 Allens Danmarkshistorie, Poul og Virginie og Peter Tordenskjold.

Der er fortalt om, at Forstander Borch i Begyndelsen af Aarhundredet havde givet nogle Bøger, der skulde danne Begyndelsen til et Skolebibliotek. Dette blev forøget i 1817,

da Kapt. Mangor fik tilsendt 50 Rd. fra en ubenævnt, der foreslaar, at der købes Bøger for en Del af Pengene. Paa Forslag af Borch bliver der købt forskellige Bøger, som den Tid fandt underholdende, og som skulde benyttes til at læse op af for Drengene. Blandt Bøgerne kan nævnes „Staals Missionsbog for den kristelige Landmand“, Guldbergs „Overmod gjør sjældnen god“, Gøtzes „Folkeprækener“, „Mærkværdige Børns Levnetsbeskrivelser“, „En Faders Vandring med sine Børn fra Kjøbenhavn til Brede“ o. m. fl.

Det viste sig snart, at den ubenævnte Giver var Madam Qvist, der mange Gange senere betænkte Opfostringshuset med Gaver; hun havde en Slægtning, Fru Eeg, som i 1816 var bleven Lærerinde i Strikning, og det var hende, der havde indført den gode Skik at lade læse noget op for Drengene i Strikketimerne om Aftenen. Denne Fru Eeg var en haardt prøvet Kvinde, der i sin Ungdom havde rejst viden om med sin Mand, der en Tid gjorde Tjeneste i det danske Konsulat i Algier. I en lille Bog, „En dansk Frues Rejsebeskrivelse og Hændelser i vore Dage *ou le tombeau des deux amans*“, giver hun en Skildring af det unge, lykkelige Pars Rejse til Paris, gennem Frankrig og til Algier, hvor de en Tid levede lykkeligt. Men saa begyndte Lidelserne, idet Konsulen satte ondts for hendes Mand, der blev kaldt hjem og straks maatte gaa om Bord i et Skib, der efter en farefuld Rejse, hvor de flere Gange blev forfulgt af Kapere, kom til Lissabon, hvor der endnu (1778) var stærke Spor af det frygtelige Jordskælv, der havde ødelagt Byen for en Snes Aar siden. Fru Eeg, der var en dannet Dame, havde stor Indflydelse paa Drengene; Forstanderen siger om hende, at hun „ved sin rosværdige Fremgangsmaade virker paa Børnenes Moralitet og skaffer sig de godes Yndest“. Det var første Gang, at nogen Kvinde tog sig af dem paa den Maade, og derfor paaskønnede de dobbelt, at hun gjorde noget for dem, skønt det er vanskeligt at tænke sig, at Børn kunde fængsles ved at høre „Landskabet Fyns Berømmelse“, „Prædikener over gode Gjærningers Beskaffenhed“, „Anvisning til med Nytte at bruge Jesu Sirachs Historie“, „Prøve paa en Natur- og Økonomihistorie“; man tager næppe fejl i, at de har lyttet med større Opmærksom-

hed, naar hun har fortalt dem om Paris, om Avignon, om Alger, om Eventyrene i Middelhavet og om Lissabon. Skønt hun døde i Sommeren 1819 og saaledes kun havde været mellem 2 og 3 Aar paa Stiftelsen, blev hun dog savnet af alle, og hendes Minde levede længe blandt Børnene; Forstanderen skrev om hende, at den Indflydelse, hun havde paa Børnenes Moralitet, og den Umage, hun anvendte paa at danne dem til Flid og Sædelighed, vilde gøre hende uforglemmelig. Hendes Billede blev ophængt i Strikkestuen, og paa hendes Begravelsesdag lod hendes Søster, Jfr. Qvist, give Drengene, af hvilke nogle sang ved hendes Grav, for 4 Sk. Hvedebrød hver. Aaret i Forvejen havde Mad. Qvist foræret Opfostringshuset 19 Billeder, som hun ønskede hængt op i Skolen til Gavn ved Religionsundervisningen og for „ellers altid at vække gode Følelser hos Ungdommen til at tænke paa vor hellige Forløser“. De fleste af Billederne fremstillede nemlig Lidelseshistorien; der var ogsaa et, der var tegnet af et Menneske uden Hænder og Fødder, og det skulde opmuntre Børnene til at tænke over, hvor meget lettere det maatte være dem at gøre god Fremgang, da de havde deres Lemmers fulde Brug. Tillige oprettede Mad. Qvist to Legater, et paa 100 Rd., hvis Renter skulde tilfalde den Person ved Opfostringshuset, der havde Tilsyn med Billederne, og et paa 200 Rd., hvoraf Renterne „hver Paaske skulde gives til de tvende Lærere, som undervise Børnene i Opfostringshuset, for saavel ved Religionsundervisningen som ellers at henvende Børnenes Opmærksomhed paa Christi Velgjærninger mod Menneskene og formaa Børnene til at gjøre sig værdige til disse Velgjærninger ved at følge hans Lære“.

De Bøger, der som ovenfor fortalt blev købt for en Del af de Penge, Mad. Qvist havde givet, blev vist frem ved den store Reformationsfest, der blev fejret to Dage i Træk den 1. og 2. Novbr. 1817, og Forstanderen forøgede den begyndende Bogsamling med endnu 10 Bind. Ved samme Lejlighed meddelte han, at en Dame i Roskilde havde skænket Opfostringshuset et Oliemaleri, der forestillede Frederik V. Det hænger den Dag i Dag i Drengenes Spisestue, hvor den gode

Konge med et huldsaligt Smil ser paa, hvilken frisk Appetit hans Drengene har.

Den største af Skolerne var pyntet, og der var rejst et Alter med et transparent Maleri, der forestillede Undervisningen, og paa Alteret stod en Buste af Opfostringshusets Stifter. Forstanderen talte om Luther, og der blev uddelt 5 Præmier paa 5 Rd., skænket af Mad. Qvist. Drengene fik deres sædvanlige Festmad, og i Spisestuen var indrettet et Tempel, hvori stod en Sten med Luthers Navn, og hist og her saas de Mænds Navne, der havde udmærket sig ved Reformationens Indførelse i Danmark.

I 1822 blev der ogsaa holdt en Lutherfest i Vartov, ved hvilken 37 Drengene fra Opfostringshuset sang, hvorfor de fik en lille Sum til Deling, og Mad. Qvist oprettede et Legat paa 200 Rd., hvis Renter skulde betales Præsten hvert Aar den 31. Oktober, naar Mindefesten for Luther holdes, dog under den Betingelse, at Festen altid begynder med Salmen: „I Jesu Navn skal al vor Gjærning ske“.

Samme Aar havde hun igen givet Opfostringshuset 50 Rd., for hvilke det paabegyndte Bibliotek forøgedes med nogle Bøger, bl. a. Bastholms religiøse Skrifter, Holbergs Danmarks-historie og Helte- og Heltindehistorier, Campes Rejsebekrivelser m. fl.

Det blev dog først ret til noget med dette Skolebibliotek 1840; Direktionen afæskede Forstanderen Betænkning om, hvorvidt et Bibliotek for Børnene var ønskeligt, da den i bekræftende Fald kunde skaffe Opfostringshuset den Bogsamling, der 1810 var grundlagt af Bærens i Frue Arbejdshus for Skolelærere. Borch siger i sin Erklæring, at skønt Børnene i tidligere Dage havde meget bedre Tid til at læse Morskabsbøger end nu, da de var beskæftiget 11 Timer om Dagen, vilde han dog anse en Bogsamling for meget ønskelig; og som Følge heraf blev Biblioteket i Frue Arbejdshus flyttet til Opfostringshuset, og der blev paa Ladegaarden bestilt to Bogskabe til Biblioteket, der med det, man havde i Forvejen, talte 400 Bind. Fra 1848 bevilger Direktionen, at der maa anvendes 20 Rd. om Aaret til Indkøb af ny Bøger, desuden maa Forstanderen bortsælge de Bøger, der ikke egner sig for

Børn. Det var dog først Elvius, der endelig fik Biblioteket ordnet og Udlaanet af Bøger i en fast Gænge. Allerede i sin første Beretning (1852) siger han, at Bogsamlingen nu benyttes igen, hvad der ikke havde fundet Sted de senere Aar; men mange af Bøgerne egnede sig ikke til Børn, „da de er af den filantropiske Retning med en vandet moraliserende Tone, som er et livsfrisk Barn imod“. Endnu i 1854 skriver han igen om Biblioteket, der indeholder en Del af de saakaldte Børnebøger fra Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede, der bruger en Masse Ord, men er kedsommelige paa Grund af den moraliserende Tone, saa ikke engang en voksen kan udholde at arbejde sig igennem dem.

Han fik derefter Lov til at foretage en grundig Revision og anvende 25 Rd. om Aaret til Indkøb af Bøger, og i Begyndelsen af 1855 meddelte han Lærerne, at Biblioteket nu var revideret og Bøgerne, hvis Antal var steget til 550 Bind, opstillet og stod til fri Afbenyttelse; men det forøgedes aarlig, saa der et Par Aar senere var c. 900 Bøger.

Ved Testamente af 1. April 1852 havde Enken Mortensen skænket Opfostringshuset 1500 Rd., der skulde være et Minde om hendes Mands Taknemmelighed mod den Stiftelse, hvorfra han var udgaaet. Forstanderen foreslog først, at Renterne skulde benyttes til at faa indført Naturlære som fast Fag; men da Direktionen erklærede, at dette alligevel vilde ske, foreslog han at bruge dem til at købe Kasketter for til Drengene eller til en Drengs videre Uddannelse. Heller ikke dette skete; men Renterne blev for Fremtiden anvendt til Indkøb af Bøger samt naturhistoriske Sager og Genstande til Brug ved Naturlæreundervisningen.

For Fuldstændigheds Skyld skal nævnes, at der i denne Periode blev stiftet endnu et Par Smaaalegater til Bedste for Opfostringshuset, nemlig i 1812 af Indsiddet i Vesterby paa Langeland Niels Tass, der i sit Testamente havde bestemt, at Opfostringshuset efter hans Død skulde have 200 Rd. Kurant. Disse indkom 1813 og blev omskrevet til 17 Rd. 74 Sk. r. S.

Den 20. Maj 1831 havde Købmd. Gerson Levy legeret Opfostringshuset 500 Rd., dog med den Bestemmelse, at andre

legerede Summer forlods skulde udredes af Boet. Resultatet blev, at Opfostringshuset kun fik 5 Rd.

Ved samme Tid blev Stiftelsens Kapital forøget med en Sum paa over 5000 Rd., der ganske vist ikke var nogen Gave, men som dog kom ganske uventet. Fra Generalsuperintendent Adlers Arvinger blev der opgivet, at efter forefundne Optegnelser i Boet indestod i dette Kollektpengene fra 1821—35, hvilke nu blev indbetalt. Man forbavsnes over, at noget saadant kan finde Sted; men dette Tilfælde var ikke enestaaende, idet Kollekten heller ikke blev regelmæssig indsendt fra flere af Stifterne, fordi den administr. Direktion ikke havde gennemført nogen fast Bestemmelse om, hvem der skulde modtage den.

Der er tidligere fortalt om, hvorledes de Lotteripenge, Drengene fik, i Reglen blev dem udbetalt, naar de havde staaet deres Læretid ud; men adskillige havde ogsaa haft god Nytte af dem, naar de ønskede at tage dansk-juridisk Eksamen eller at komme paa Seminarium. Men det hændte heller ikke sjældent, at Lotteripengene henstod i mange Aar, og at Ejermændene ligefrem glemte dem, hvilket kan ses af en Skrivelse fra Direktionen til Forstanderen (1831), hvori han anmodes om at skaffe Oplysning om en Del fhv. Elever, der har deres Lotteridusører staaende. Disse flød for øvrigt ikke saa rigeligt som i tidligere Aar, og der var Aar, da der slet intet blev givet. En af de Drengene, som i 1832 fik udbetalt sine Lotteripenge, den senere Skolelærer og Politiker Meisler, har skrevet en lille Bog, der hedder „Opfostringshusdrenge Nr. 101“, der dog kun indeholder ganske lidt om Stiftelsen.

Undertiden kunde der ogsaa falde lidt af til enkelte Drengene, naar de blev benyttet til at trække Numre i Kunstforeningen eller i Samfundet til Litteraturens Fremme. Nogle faa Daler om Aaret vankede ogsaa til de Drengene, der fra Tyverne sang ved Gudstjenesten i Frederiks og alm. Hospital samt Abel Katrines Stiftelse; men disse Kordrengene døjede ofte om Vinteren med at holde Kulden ude, da de intet Overtøj havde paa, og det hjalp ikke, at Pastor Rønne foreslog,



at de blev forsynet med nogle tarvelige Overfrakker og Sivsko. Senere kom de ogsaa til at synge i Tinghuset; i 1855 blev der foreslaaet, at de ogsaa skulde synge i Vartov, hvilket Forstanderen dog indtrængende fraraader, fordi Undervisningen vilde lide under, at Børnene ofte paa de søgne Dage maatte være til Stede i Kirken, og de næsten ikke vilde faa fri om Søndagen, og han benytter Lejligheden til at gøre opmærksom paa, hvor uheldigt det er, at Drengene benyttes paa den Maade; desuden burde Stiftelsen, hvis Forhold nu var bleven ordnet, ogsaa i den Henseende staa aldeles fri og uafhængig.

Fra 1819 blev det Skik, at Drengene fik deres sædvanlige Festmad, Risengrød og Steg, paa 2den Eksamensdag. Allerede 1814 trakterede Dronningen Børnene med en festlig Middagsmad paa Kongens Fødselsdag, men først 1820 blev det bestemt, at hvert Aar skulde Kongens og Dronningens Fødselsdage festligholdes med Risengrød, Oksesteg og et Toskillings Surbrød. Ved saadanne Lejligheder forhøjedes Festens Glans ved, at der brændte 12 Tællelys i Spisestuen, hvor der til daglig kun maatte bruges 2, ja, i de magre Aar først i Aarhundredet endda kun 1 Lys.

Kongens Fødselsdag 1829 var gjort endnu festligere end ellers, idet der var oprejst et Tempel, hvori saas et Transparent, der forestillede to Genier, der holdt Kongens Navnetræk med Krone, anbragt paa et med Roser omslynget Skjold. Det hele var omgivet af Straaler.

Kort efter denne Fest besaa Prins Friderik Carl Christian Stiftelsen, saa Børnenes Skrivebøger, hørte deres Sang og overværede deres Gymnastik.

I 1836 blev der ud over det sædvanlige fejret en Jubelfest til Minde om Reformationens Indførelse, og i 1840 var der Fest baade i Anledning af Kongeparrets Sølvbryllup og Kroning.

Endnu i 1840 har Lærerne kun 14 Dages Sommerferie, og i denne samt i Dagene mellem Jul og Nytaar skal Børnene i Fattigvæsenets Skoler tage sig noget for paa Arbejdsstuerne; men fra 1856 udvidedes Ferien til 3 Uger. I den Tid var

Drengene fra Opfostringshuset hver Dag nogle Timer paa Værkstederne; men de fik Lov til at gaa ud hver Eftermiddag, for saa vidt som de ikke var rejst paa Landet, hvad der nu begyndte at blive Skik for manges Vedkommende, hvilket var meget heldigt, da det har stor Betydning for Børn, der bliver opdraget paa en Anstalt, at komme ud engang imellem og se Sæder og Skikke hos andre Mennesker.

---



## V.

### UNDER KØBENHAVNS MAGISTRATS FØRSTE AFDELING.

#### 1. LYSERE TIDER.

**H**vis man er tilbøjelig til at tage Varsel af tilfældige Smaabegivenheder i det daglige Liv, kunde man maaske se et saadant i den Omstændighed, at i 1858 maatte de døsige Lamper, der ikke mange Aar forinden havde afløst de søvnige Tællelys, vige for den klare Gasbelysning. Thi i Virkeligheden er der begyndt en lysere Tid for Opfostringshuset, den Dag Fattigvæsenets Segl ikke længere findes paa Stiftelsens Papirer. Børnene selv mærkede naturligvis ikke det mindste til Forandringen, der skete ganske stilfærdigt, uden at det daglige Liv i nogen Henseende blev paavirket deraf; Forretningsgangen blev ogsaa den samme, kun ser man den sidste Februar Navnene paa Fattigdirektionens Medlemmer i Stiftelsens Protokoller og paa dens Papirer; og i Stedet for dem findes den næste Dag i de selv samme Protokoller Borgmester Linnemanns Navn. Og dog er det noget ganske andet end en Navneforandring, her har fundet Sted; det er i Virkeligheden en ny Tilværelse, der begynder saa stilfærdigt og ubemærket,

selv for dem, hvem Sagen allermest vedkom. Man kunde sammenligne Opfostringshuset med en Familie, der har kendt bedre Dage, men for hvem det nu uden egen Skyld er gaaet saaledes tilbage, at nogle fjerne, mere grovkornede Slægtinge, der blev hjulpen af deres finere Familie i Velmagtsdagene, har følt sig beføjet til, ikke at hjælpe den, hvis eneste Forseelse egentlig bestaar i, at den har været for flot og godtroende til at støtte dem, der bad derom, men til at holde den nede under et Tryk, som de grovkornede nok holder af at kalde Beskyttelse, men som for de finere Naturer er værre end det værste, hvad der i Reglen anses som meget utaknemmeligt af dem og som dumme Nykker, der ikke bør tages Hensyn til. En saadan Families Bestræbelser gaar kun ud paa at blive det trykkende Formynderskab kvit, saa den kan faa Lov at leve et uafhængigt Liv, selv om det bliver under knappe Kaar. Saaledes omtrent var det gaaet Opfostringshuset, og derfor betragter det den 1. Marts 1858 som en lykkelig Dag, da det begynder et nyt Afsnit af sit Liv, der nu leves roligt og uafhængigt, selv om der ikke er Velstand. Der skulde passes nøje paa for at faa Indtægterne, der ikke forøgedes, til at dække Udgifterne, der stadig havde Tilbøjelighed til at stige, eftersom det blev dyrere at leve, og Tidens Fordringer steg.

Forstander Elvius var en sparsommelig Husfader, der ved sin udprægede Sans for Regelmæssighed og Orden holdt saa godt Hus, at intet blev forsømt: Forplejningen var tilfredsstillende, og Beklædningen langt bedre end før, idet han, uden at Udgifterne forøgedes, fik det indrettet saaledes, at hver Dreng til enhver Tid havde tre Sæt Tøj; Undervisningen var betydelig forbedret, og han kan hvert Aar i sin Indberetning meddele, at der herskede en god Tone blandt Børnene. Saaledes siger han i 1860: „Eleverne stræbe saavel hjemme som ude at vise sig fra en net og vakker Side, saa at de med Velvilje omtales og kjærlig imødekommes af dem, de komme i Forhold til. De fra Stiftelsen afgaaede Elever ere søgte . . . En munter og venlig Aand har derfor ogsaa i Aar vedligeholdt sig blandt Eleverne“.

I 1863 foretog Elvius med offentlig Understøttelse en Rejse for at besøge lignende Stiftelser i vore sydlige Nabo-

lande; og de Erfaringer, han hentede, kom den Anstalt til Gode, for hvilken han utrættelig ofrede sig, saa at der nogle Aar efter i et Blad blev sagt, at Opfostringshuset under Elvius's Bestyrelse var bleven en af de bedst indrettede Opdragelsesanstalter i Europa, hvorfor den hvert Aar blev besøgt af en stor Del rejsende. Rigtigheden heraf kan jo vanskelig kontrolleres; men Aaret efter fik hans Virksomhed en smuk Anerkendelse af Prof. Borgen, der efter at have mindet om, at det var paa hans Anbefaling, Elvius var bleven ansat, blandt andet udtaler:

Den Tillid, jeg derved viste ham, har han i fuldeste Maal retfærdiggjort; thi det kan, for i al Korthed at betegne hans dygtige og nidkjære Bestyrelse af denne Stiftelse som Opdragelses- og Undervisningsanstalt, med Sandhed siges, at der ikke gives noget Forhold paa Opfostringshuset, ikke nogen Plet, som ikke har været Gjenstand for hans samvittighedsfulde Omhu, og hvor han ikke har indført en mønsterværdig, tidligere — saa vidt min Erfaring rækker — ukjendt Orden. Han gjenoprettede den slappede Disciplin og bandlyste en uhyggelig Tone, som havde indsneget sig blandt Eleverne; han tog virksom Del i den i 1856 gennemførte, men længe i Forvejen forberedte Omordning, der var af væsentlig Betydning for Opfostringshuset, ikke alene i pædagogisk, men ogsaa i økonomisk Henseende. Med Tilkaldelse af Lærerpersonalet udarbejdede han en velovervejede Plan for Undervisningens Meddelelse og vaagede over dens Gennemførelse, hvorfor han tilvebragte et fortrinligt Apparat for enhver Del af Undervisningen...

Han fremhæver derefter, at Elvius har skaffet Børnene en Læsestue og en hidtil ukendt Frihed til at benytte den; at han ved det omhyggeligste Eftersyn vaagede over Renlighed og Orden i alle Forhold; at han har faaet Drengenes gamle Træsenge erstattet med Jærnsenge; at Anbringelsen af de konfirmerede Dreng og Tilsynet med dem havde været ham særdeles magtpaaliggende, og at han altid havde taget kærligt Hensyn til de unges Tarv; at han altid havde ført et strengt og aarvaagent Tilsyn med Økonomien; at han havde sørget for, at hvert Rum, Stiftelsen ikke havde Brug for, blev bortlejet, selv om det længe havde staaet ubenyttet hen, saa den aarlige Lejeindtægt var stegen betydeligt; at han med ualmindelig Troskab, Kærlighed og Dygtighed havde bestræbt sig for at hæve Opfostringshuset uden at spare Møje eller Arbejde

Nat eller Dag, hvorved han havde erhvervet sig et gyldigt Krav paa dets Taknemlighed.

Disse overmaade anerkendende Udtalelser stadfæstes af den eneste dengang endnu levende af de tidligere Fattigdirektører, Herforth, der erklærer, at Stiftelsen var i mindre god Stand, da Elvius modtog den; men ved Forstandighed, Besindighed, Nidkærhed og altopofrende Utrættelighed var det lykkedes ham at afhjælpe Manglerne.

I Tresserne var der engang Tale om, at Opfostringshusets Kirke skulde benyttes til offentlig Gudstjeneste; men dette fraraadede Elvius meget, ligesom han ogsaa fik ophævet den Tilladelse, der i 1852 var givet Foreningen til luthersk Folkeoplysning til at benytte Kirken Søndag Aften fra 7—9, da Adgangen af saa mange fremmede til Stiftelsens Gaard medførte forskellige Ulemper.

Som tidligere fortalt var han ogsaa imod, at en Del af Drengene blev benyttet til at lede Sangen i forskellige Kapeller. Fra 1859 blev de fritaget for at synge i alm. Hospitals Kirke og Aaret efter i Abel Katrines Kirke; derimod maatte de endnu i nogle Aar gøre Tjeneste i Frederiks Hospitals og Tinghusets Kirker, hvilket først ophørte i 1868 og 1878.

Først i 1873 endte den lange Strid, der med Mellemrum havde været ført med Præsterne ved alm. Hospital siden 1803, det Aar, da Direktionen bestemte, at der ikke længere skulde betales 3 Mk. for hver Konfirmand. Nu foreslog Forstanderen, at der skulde fastsættes en Betaling af 1 Rd. for hver Dreng, der blev konfirmeret; i den daværende Præsts Kaldsbrev stod nemlig ikke noget om, at han var forpligtet til at konfirmere disse Børn. I en Aarrække havde han formaaet Præsten ved Trinitatis Kirke til at foretage Konfirmationen, siden havde han døjet med at faa nogen Præst til det. Hans Forslag blev taget til Følge, og i Firserne blev det forandret til, at Stiftelsens Præst faar et fast aarligt Honorar paa 100 Kr.

I 1868 anmodede en nylig dannet Forening af fhv. Elever fra Opfostringshuset, 29. Juni Foreningen, Magistraten om, at Stiftelsesdagen for Fremtiden maatte blive holdt som i tidligere Tid, før 1854, og at Drengene ved den Lejlighed

maatte aflægge Prøver paa Dans og Gymnastik, som det før havde været Skik; tillige bad den om, at der maatte blive indrømmet den et Lokale paa Stiftelsen, hvor den kunde højtidelig holde Dagen. Forstanderen siger i sin Erklæring paa denne Anmodning, at der allerede i mange Aar, ogsaa efter at Forandringen i 1856 havde fundet Sted, havde været Adgang for gamle Elever og for Børnenes Slægtninge. Derimod ansaa han det for unødvendigt at lade Børnene gøre Gymnastik og danse, da de ved hvert Aars Eksamen aflagde Prøver paa disse Færdigheder, og han mente heller ikke, at det var muligt at afse noget Lokale paa Stiftelsen til Forningens Fest.

Det følgende Aar blev der holdt en Fest i Anledning af Kronprins Frederiks Formæling, og Stiftelsen var om Aftenen illumineret med Begfakler, saaledes som det ogsaa havde fundet Sted nogle Aar før, da Prinsesse Alexandra var bleven formælet med Prinsen af Wales.

Samme Aar satte Kongen efter Forestilling af Indenrigsministeriet den Bestemmelse i Fundatsens 4. Post ud af Kraft, hvorefter Folk kunde erhverve sig Ret til at belægge en Plads i Opfostringshuset mod een Gang for alle at betale 300 Rd. til Stiftelsen. Derimod skulde de Familier, der endnu havde denne Ret, fremdeles beholde den, og naar en af disse Pladser var ledig, skulde det ogsaa i Fremtiden bekendtgøres i Bladene, saaledes som det var fastsat ved kgl. Resolution af 24. Febr. 1819 og Plakat af 12. Juli 1843.

Det er tidligere omtalt, at der fra 1784 af Statskassen blev svaret Opfostringshuset 6000 Rd. aarlig som en Slags Erstatning for de store Tab, Stiftelsen havde haft, da Lotteriprivilegiet blev taget fra den. I Efteraaret 1868 sluttede Regeringen en Kontrakt med Københavns Kommune, at denne skulde overtage den aarlige Afgift af disse 12000 Kr., mod at den som Vederlag fik nogle Byggegrunde i Glacis'erne. I de samme Dage udtalte Finansudvalget i Betænkning over Forslag til Finanslov for Aaret 1869—70 Ønsket om, at Indenrigsministeren vilde lade undersøge, om nogle Bidrag, der svarede af Staten til Fattigvæsenet og Opfostringshuset,

virkelig med Rette paahvilede Staten, og at Ministeren i bekræftende Tilfælde vilde indlede Underhandling om Afløsning.

Næste Aar drager Finansudvalget samme Spørgsmaal frem; men nu ønsker det, inden Bidraget til Opfostringshuset forsvinder fra Finansloven, selv at anstille en Undersøgelse af Stiftelsens nuværende Virksomhed i Forhold til dens oprindelige Bestemmelse, hvilket nærmest skete i Anledning af, hvad der Aaret forud var bleven oplyst om Vajsenhuset.

Derfor forlangte Indenrigsministeren gennem Magistraten Oplysninger til Brug for Udvalget, særlig om, hvilke Regler der blev fulgt ved Optagelse af Drengene, og om der var samme Adgang for Provinserne som for København til at komme i Betragtning.

Udvalget opdager straks, at Stiftelsen efterhaanden var bleven en saa at sige udelukkende københavnsk Anstalt, skønt den aldeles ikke havde modtaget noget som helst Bidrag fra Kommunen; det fremhæver, at i de sidste 5 Aar har af 116 ny optagne Elever kun 10 været født uden for København, og det ender sin Betænkning med følgende Ord: „Efter hvad der saaledes er oplyst, maa Udvalget opfordre Indenrigsministeriet til at træffe Foranstaltning til, at den omhandlede Stiftelse under Rigsdagens Medvirkning kan blive, hvad den efter den oprindelige Fundats skulde være, men aldrig er bleven, i al Fald ikke i dette Aarhundrede, nemlig en Anstalt til Opdragelse og Undervisning af fattige Drengene fra hele Landet.“

Disse Udtalelser gav Indenrigsministeren Anledning til under Finanslovdebatten at bemærke, at det var Forholdets Natur, der havde medført, at Børn fra København altid maatte findes i størst Antal i Opfostringshuset, idet det var vanskeligt for Landsbybørn at staa Maal med dem, og desuden skulde disse Børn jo sendes til København for at underkaste sig en Prøve, og hvis de ikke bestod den, da maatte de sendes tilbage, hvilket var en Omstændighed, der altid vilde umuliggøre, at Børn fra Provinserne meldte sig i et større Antal. Han tilføjede, at Indenrigsministeriet, under hvis Tilsyn dette Institut nærmest hørte, naturligvis vilde have den Pligt at paase, at de fundatsmæssige Bestemmelser



blev overholdt og i fuldeste Udstrækning opfyldt, men videre mente han ikke, Ministeren burde gaa. Han kunde ikke se andet, end at Udvalget med dets Henstilling maatte have ment, at der skulde fremkomme et Lovforslag om en Omordning af det hele Opfostringshus. Derom vilde han ikke udtale sig, men kun gøre opmærksom paa, at hvis man tænkte sig den Sum, som Opfostringshuset disponerede over, 14519 Rd., spredt over hele Landet, vilde man let naa et Resultat, der ikke var tilsigtet.

Disse Bemærkninger fremkaldte en længere Udtalelse af Ordføreren (Schjørring), som det har sin Interesse at høre, hvorfor den anføres i sin Helhed:

En saadan Spredning er ikke en nødvendig Følge af, at Udvalgets Bemærkninger om Opfostringshuset blive tagne til Følge. Det, Udvalget vil, er blot, at Planen af 1. Juli 1799 bliver forandret. Det, vi vil, er det samme, vi i Fjor gjorde gjældende med Hensyn til Vajsenhuset. Naar en Stiftelse fra først af var bestemt til at være til Fordel for hele Landet, og det er for Bidrag fra hele Landet, eller i al Fald for Statsmidler, at den oprettes, medens den senere ved Tidernes Ugunst er kommen til at virke saa godt som udelukkende for en enkelt Del af Landet, saa sige vi, at Retfærdigheden kræver en Forandring deri, og vi sidde her bl. a. for at paase sligt. Forandringer af denne Art i de oprindelige Fundatser gik lettere for sig i de absolutte Kongers Tid; der var ingen, der havde en saadan Opfordring til at paase, at den øvrige Del af Landet ikke skete Uret, som Rigsdagen nu har. En saadan Forandring maa ske ved Lov; thi Planen af 1799 er en Lov; men der kan ikke være nogen Vanskelighed ved at fremkalde en saadan Lov, og kommer den ikke fra Ministerens Side, kommer den ganske sikkert fra Folketingets. Den Forandring, der skulde ske, var navnlig den, at den nævnte Stiftelse ikke kom til at staa længere i en saa intim Forbindelse med Københavns Magistrat, men fik sin selvstændige Bestyrelse. Dernæst er det nødvendigt, at dens Budget kommer aarligt ind til Rigsdagen, ligesom Tilfældet er med andre Stiftelser, som vi understøtte; thi om det end som Følge af den Kontrakt, der er sluttet med Københavns Kommune om Fæstningsværkerne, for Fremtiden vil se ud, som om det er Københavns Kommune, der giver de 6000 Rd. aarlig til Opfostringshuset, er det dog i Virkeligheden Staten, der vedbliver at give dette Bidrag; thi det er jo en Del af Betalingen for Fæstningsværkerne. Dernæst skulde det nøjagtig paases, at Stiftelsen kom til at virke nøjagtig for hele Landet, saaledes at de forskellige Amsraadskredse fik et til deres Folketal svarende Antal Børn anbragt paa Stiftelsen. Hvorledes den nærmere Ordning skulde ske, er der

ingen Grund til nu nærmere at omtale, og det kan ogsaa godt være, at det vilde være heldigere at ophæve Stiftelsen og oprette flere mindre; men jeg maa dog gjentage, at det ikke er nogen nødvendig Følge af, hvad Udvalget har fremhævet. Jeg skal endnu bemærke, at der ikke er Grund til at rette nogen Bebrejdelse mod Kjøbenhavns Magistrat, og dette er heller ikke Udvalgets Tanke; det vilde jo være ganske besynderligt, om ikke Magistraten benyttede den store Ret, som Kjøbenhavns Kommune har faaet ved Planen af 1799, og saalænge Ordningen er, som den nu er, i Henhold til den nævnte Plan, er det ganske vist en faktisk Nødvendighed, at der kun kan være nogle faa Børn fra Provindserne, hvem Stiftelsen kan komme til gode. Jeg skal endnu med det samme erklære, at det, at Udvalget har taget fat paa denne Sag, allerede har baaret nogle gode Frugter; thi jeg ser i de Bekjendtgjørelser, der ere indrykkede i Bladene i disse Dage om de paa Opfostringshuset ledigværende Pladser, udtrykkelig fremhævet, at Adgangen staar aaben, baade for indenbys og udenbys, hvilket, som bemærket i Betænkningen, ikke hidtil er sket.

Med disse sidste Bemærkninger af Finansudvalgets Ordfører stemmer det godt overens, at Forstanderen i 1870 af Magistraten fik Ordre til i den aarlige Bekendtgørelse i Bladene om Indlæggelse af Drengene at gøre opmærksom paa, at ogsaa udenbys Drengene kunde indlægges, medens man tidligere netop havde villet undgaa at faa Ansøgninger fra Provinserne, hvilket bl. a. kan ses af, at da Forstanderen i 1846 foreslog at bekendtgøre i Adresseavisen, hvilke Fordringer, der stilledes til de Børn, der skulde optages, tilføjede han, at Direktionen ikke behøvede at frygte for, at Folk fra Provinserne derved skulde føle sig opfordret til at sende Drengene herover, idet han mente, at de langt snarere vilde blive afskrækket derfra, naar de saa, at der stilledes bestemte Fordringer, saa de altsaa kunde risikere at faa deres Børn sendt tilbage igen.

Det Lovforslag, Ordføreren havde bebudet, kom dog ikke, da det nu ikke længere blev anset for nødvendigt; men nu havde baade Rigsdag og Regering ogsaa opgivet Ønsket om at faa Statens Tilskud afløst, og Grunden hertil ses af følgende Udtalelse af Ordføreren ved Finanslovens 3. Behandling i Folketinget:

Ved anden Behandling vedtog man et Forslag af Udvalget om, at den aarlige Ydelse til denne Stiftelse ikke skulde afløses, idet man nemlig ønsker at beholde denne Stiftelse paa Finansloven, for at man

kan vedblive at føre et aarvaagent Tilsyn med den. Det er en ligefrem Følge heraf, at det Beløb, der hidtil har været opført under § 19 som det aarlige Tilskud til Stiftelsen, atter maa opføres, og efter at dette Forslag var affattet, har Udvalget ogsaa modtaget en Skrivelse fra den højtærede Minister, som indeholdt en Begjæring derom.

Disse Udtalelser staar i god Samklang med, at Indenrigsministeriet i Efteraaret 1870 udbad sig en aarlig Beretning om Opfostringshuset, om Elevernes Til- og Afgang, om Pengesager o. s. v. Den første Beretning, Ministeriet fik, var fra 1869, og de følgende Aar blev der indsendt en skriftlig Beretning indtil 1876, fra hvilket Aar det blev Skik-kort før Eksamen at udsende en trykt Meddelelse om, hvad der i Aarets Løb var forefaldet af større Interesse. Siden den Tid modtager Ministeriet hvert Aar en af disse trykte Meddelelser, og paa hvert Aars Finanslov findes opført Statens Tilskud til Stiftelsen. Dette maa dog ikke opfattes saaledes, som om den modtog nogen virkelig Statsunderstøttelse, naar man undtager Konsumptionsgodtgørelsen, der kun kunde blive til c. 100 Rd. aarlig. De 6000 Rd. kan nemlig ikke opfattes som egentlig Statshjælp, men kun som en meget knap Forrentning af de Summer, der i sin Tid var bleven Stiftelsen berøvet trods Statens Løfte, hvad der for Resten ikke blev gjort gældende under Forhandlingen i Rigsdagen, rimeligvis fordi vedkommende har manglet Oplysning om de virkelige Forhold. Foruden Konsumptionsgodtgørelsen findes nu ogsaa paa de aarlige Finanslove opført en Sum som Afløsning af den Kirkekollekt, der fandt Sted hver Nytaarsdag i alle Kirker uden for København, hvor Afløsningen jo allerede fandt Sted Aar 1800.

Først fra Jan. 1874 fandt Afløsningen af Kollekten Sted for den øvrige Del af Landet, og dermed gik det saaledes til. I April 1872 skrev Indenrigsministeriet til Magistraten, at Behandlingen af Finansloven for 1872—73 paa sidste Rigsdag gav Anledning til, at Ministeriet vilde tage under Overvejelse, hvorvidt Kollekten skulde bortfalde mod Godtgørelse af Statskassen, hvortil der paa dette Aars Finanslov var belivet 1000 Rd. Ministeriet ønskede Magistratens Betænkning

og Opgivelse af, hvor stor Kollekten havde været de sidste 10 Aar.

Efter den Beregning, Magistraten lod Elvius foretage, viste det sig, at Kollekten i de senere Aar var i stadig Stigning, saa at Gennemsnitssummen i Tiaaret 1862—71 var 1267 Rd. 18 Sk., skønt Omraadet, hvor Kollekten fandt Sted, var bleven formindsket ved Tabet af Slesvig, medens den fra 1852—61 kun var 1112 Rd. Derfor meddelte Magistraten Regeringen, at den helst ønskede, at Kollekten fik Lov at bestaa, men hvis dette ikke kunde lade sig gøre, at Afløsningssummen da blev forhøjet til 1300 Rd., da Stiftelsen ellers vilde lide et føleligt Tab. Regeringen fandt dette Forlangende rimeligt, og der findes hvert Aar paa Finansloven opført en Sum af 2600 Kr. som Afløsning af Kollekten, der blev afskaffet ved kgl. Beslutning den 21. Juli 1873, hvilket blev bekendtgjort ved følgende Skrivelse:

Paa Indenrigsministeriets derom nedlagte allerunderdanigste Forestilling har det under 21. d. M. behaget hans Maj. Kongen allernaadigst at bifalde, at den til Fordel for Opfostringshuset i Kjøbenhavn ved sammes Fundats af 29. Juni 1753 Post X N. 3, jævnfør Plan for Kjøbenhavns Fattigvæsen af 1. Juli 1799 § 178, foreskrevne Kollekt hver Nytaarsdag i Kirkerne uden for Kjøbenhavn herefter indtil videre bortfalder.

C. A. FONNESBECH.

Ved Eksamen 1873 mødte der Repræsentanter for Opfostringshusforeningen, der Aaret i Forvejen var stiftet, særlig paa Foranledning af yngre Medlemmer i 29. Juni-Foreningen, der ikke var tilfredse med denne Forenings Ledelse, og faa Dage efter blev Elvius Foreningens Æresmedlem. Det Brev, han i den Anledning sendte Foreningens Formand, lyder saaledes:

Meget takker jeg Dem og Foreningen for Deres Skrivelse af den 10. d. M. Mit Kald overtog jeg med klar Bevidsthed om dets betydningsfulde Ansvar og med ydmyg Bøn til Herren, fra hvem al Velsignelse kommer; nu er en lang Række af Aar henrunden for mig, og en Skare af 500 Fostersønner ere i den Tid udgaaede herfra. Jeg takker Gud, — jeg takker Dem, som har set min Gjærning og ved min Vilje, fordi De vidne om, at jeg har stræbt af al min Evne at virke for denne Stiftelse, for de Dyrebare, som vare og ere mig betroede. Gud give

mig sin Naade i de Dage, som endnu maatte forundes mig i mit Kald. Den smukke, kjærkomne Maade, som De have optaget mig paa i Deres Forening, glæder mig meget, og jeg beder Dem alle modtage min dybtfølte Tak.

Da Elvius skrev dette Brev, havde han maaske selv en Følelse af, at hans Tid snart var omme; de Dage, der herefter blev forundt ham, blev ikke mange, thi han døde, inden der var gaaet et Aar. I de sidste Aar var han syg, saa han allerede i 1872 havde maattet opgive at holde Stiftelsesfest. Den sidste Sommer, han levede, modtog Opfostringshuset fra Foreningen af 29. Juni et Legat paa 250 Kr., hvis Renter skulde gives en flittig Dreng som Præmie; samme Anvendelse skulde der gøres af to Nationalbankaktier paa 100 Kr. hver, som en „ukjendt Velgjører“ havde givet Opfostringshuset lige inden Stiftelsesdagen 1864 med det Ønske, at Renterne paa den aarlige Stiftelsesdag skulde gives en Elev for stadig Flid og god Opførsel. — Elvius var samvittighedsfuld og pligttopfyldende til det sidste. Han kunde stille store Fordringer til Drengene, maaske undertiden større, end Børn ret vel kunde svare til; men han har aldrig stillet de Fordringer til andre, som han har stillet til sig selv, og det blev han ved med selv under sit sidste Sygeleje. Han døde den 26. Marts 1874. Hans Efterfølger skrev om ham: „Ved hans Død lider Stiftelsen et stort Tab; thi han omfattede sin Stilling med levende Interesse og Kærlighed, og han har rejst sig et smukt Minde ved den Nidkærlighed og Trofasthed, hvormed han varetog sit Embede til det sidste. Mange forhenværende Elever har efter deres Udgang fra Stiftelsen i ham fundet en trofast Ven.“ Sandheden af disse Ord fik en smuk Bekræftelse, idet Opfostringshusforeningen i 1877 paa 25 Aarsdagen for Elvius' Ansættelse oprettede et Legat paa 800 Kr., som bar hans Navn, og hvis Renter skulde anvendes til Gavn for den Stiftelse, han viede sine bedste Kræfter.

## 2. NY BORGMESTER. NY FORSTANDER. NY BYGNING.

Da Opfostringshuset blev befriet for at have samme Bestyrelse som Fattigvæsenet, var det Borgmesteren for Magi-

stratens første Afdeling, der fik med Stiftelsens Sager at gøre. Som tidligere fortalt, var det Borgmester Linnemann, der overtog Forvaltningen af Opfostringshuset i 1858; i Tresserne stod det under Borgmester Larsens Bestyrelse; men under ham skete der ikke noget videre bemærkelsesværdigt. Alt gik sin jævne, rolige Gang, der nu og da blev afbrudt derved, at der kom en ny Lærer, eller der blev indført en ny Bog. At Balles Lærebog 1861 maatte vige for Balslevs kan jo ikke kaldes en verdenshistorisk Begivenhed, selv om det nok havde sin Betydning for Skolen og derfor bemærkes her.

Et Tab var det for Stiftelsen, da den i 1866 mistede en dygtig Lærer, idet cand. polyt. Munk det Aar døde, hvorfor der ikke blev holdt nogen Stiftelsesfest. Heldigvis blev der funden en meget dygtig Efterfølger, cand. polyt. Møller, den senere Medbestyrer af Borgerdydskolen i København. Som Gymnastiklærer virkede Kapt. Schönberg en Tid, efter at den forrige, Gymnastiklærer Thomsen, var bleven Undergraver. Schönberg maatte snart fratræde, da hans Timer laa paa en for ham ubelejlig Tid; heller ikke hans Efterfølger var der længe, da han blev forflyttet til en anden Garnison. Derefter blev Gymnastiklærer i Marinen, Eriksen, ansat, som virkede en Række Aar, indtil han i 1883 blev afløst af Overgymnastiklærer i Marinen, Thorstenson, der beklæder Stillingen endnu.

Det var i 1866, at Skræddermester Christensen blev fast ansat, efter at han i et Aars Tid havde været Stedfortræder for Skrædder Hansen, der laa syg. Det er tidligere fortalt, at Skrædderiet for Drengenes Vedkommende er indskrænket til, at de lærer at gøre deres Tøj i Stand, saa de sidder ikke paa Skrædderbordet mange Timer om Ugen, som det tidligere fandt Sted; men naar de er der, da lyder der Fædrelandssange, og der er Lystighed og Glæde; thi „Mester“ er en stor Børneven, og han er endnu lige saa ungdommelig, som da han gik frivillig med i Trearskrigen.

Naar der endnu berettes, at en af Lærerne, Sem. Ad. Hansen, i 1867 blev Kantor ved Johanneskirken, og at Carl Lumbye en Tid lærte Drengene at synge, da er dermed fortalt de vigtigste Begivenheder paa Opfostringshuset i Borg-

mester Larsens Tid. Endnu kunde tilføjes, at i et af hans sidste Embedsaar blev der forhandlet med Indenrigsministeriet i Anledning af, at Magistraten havde indrømmet Elvius et personligt Tillæg, hvilket Ministeriet skulde stadfæste.

Men mere betydningsfuldt end alt dette var det, at H. N. HANSEN, der blev Borgmester i 1872, fik Stiftelsen under sin Bestyrelse. Han havde nemlig ikke blot Interesse for denne Stiftelse, det havde vel de fleste af de Mænd, der havde faaet med den at gøre; men han havde Forstaaelsen af, hvad det var, der endnu manglede, nemlig et nyt Hjem for Stiftelsen. Der er fortalt, hvorledes den var gaaet frem i de senere Aar, hvorledes alle Forhold var bleven forbedret, og om den Lykke, at den omsider igen havde opnaaet at blive fri og selvstændig; men hvis alle disse ny og gode Kræfter, der havde virket, skulde faa fuldkommen Bugt med meget gammelt, der helst burde glemmes, saa maatte Opfostringshuset flyttes, det maatte bort fra Krinkelkrogene, fra de gamle brøstfældige Bygninger, hvor „Mimmerne“, det er Lemmerne i Holmens Arbejdshus, havde været Børnenes nærmeste Naboer, bort fra Murene, der gjorde Horisonten snæver til alle Sider, bort fra de høje Skorstene og Fabrikernes Larm — og ud, hvor der var Solskin, grønne Træer, Fuglesang og helst en Stump blaa Hav.

Netop fordi Borgmester Hansen forstod det, maa han nævnes blandt denne Stiftelses største Velgørere; thi det var deraf, alt det andet kom. Det var ham ikke nok, at Forretningsgangen var støt og rolig, og at hele det ydre Apparat var i Orden, dermed ansaa han ikke sin Opgave for løst; han vilde trænge bagved dette, ind til det, som det kom an paa; han vilde ikke nøjes med en ulastelig Bestyrelse af den Stiftelse, der hørte hen under hans Omraade; men han vilde skabe lykkelige Forhold, hvorunder Børn kunde trives i alle Henseender; han vilde omplante dem, for at bruge et ofte benyttet Billede, der passer særlig godt her; thi i Kælderluft bliver Stænglerne blege og forvoksede, i Solskin og Muld bliver de kraftige, faste og sunde. Borgmester Hansen havde netop den Forstaaelse, som Opfostringshuset til ubodelig Skade havde maattet savne i 1771 og mange Gange senere, selv hos



H. N. HANSEN.



velmenende, dygtige, højtbegavede, ja højtannede Mennesker. Han forstod naturligvis ogsaa, at der var en Forretning at gøre ved at sælge en stor Grund midt inde i Byen og købe en billig udenfor; men det var det nu ikke vanskeligt at se. Dog var det ikke saa helt lige til; thi det var ikke at tænke paa, at Salget af den gamle Grund, selv om det blev nok saa fordelagtigt, kunde give saa stor en Kapital, at Renterne kunde dække det store Tab, Stiftelsen vilde tage ved at miste en aarlig Lejeindtægt paa over 9000 Kr. For at der i det hele taget skulde blive Mulighed for, at Flytningen kunde foregaa, maatte der skaffes Penge til Veje.

Ganske naturligt lededes Tanken hen paa de spanske Legater, der havde bragt Hjælp til saa mange Steder, og allerede i 1877 blev der givet Forslag om at opnaa et aarligt Tilskud fra disse Legater. Forstanderen fremhæver i sin motiverede Henstilling, at Opfostringshuset er den eneste Anstalt af den Art, der findes herhjemme, da det kun optager ufordærvede Børn, og tillige meddeler det sine Børn en Undervisning, der gaar ud over, hvad der plejer at finde Sted i lignende Anstalter. Han gør ogsaa opmærksom paa, at denne Stiftelse hjælper til at fjerne den Mærkelighed, at Drengene, der stjæler el. l., straks bliver taget under Armene, medens mange flittige, vel begavede Drengene, der sukker under den tunge Nød, ikke kan opnaa nogen Støtte. Det vilde derfor være beklageligt, om Opfostringshuset, hvis Pengeforhold volder Vanskelighed, fordi det skal bestaa ved sine egne Midler, der ikke stiger, medens Livsformødenhederne tager til, skulde være nødt til at formindske Børnenes Antal.

Det lykkedes virkelig at faa et Tilskud af 2000 Kr. om Aaret, foreløbig paa 5 Aar, og desuden udvirkede Borgmester Hansen, at Stiftelsen aarlig fik 500 Kr. fra det Eibeschützske Reservelegat; men dertil kom endnu, at Kancelliraad OLE THORUP, der har skabt sig et blivende Navn ved de ualmindelig store Legater, han skænkede København, lovede at give 20000 Kr. til den ny Bygning, Opfostringshuset tænkte paa at opføre. Dette skete i 1878, og det var denne store Gave, der gav Stødet til, at Byggeplanerne nu kunde fremmes, fordi der ved den blev Mulighed for at føre dem igennem, især

hvis det kunde lykkes Borgmesteren at faa Kommunalbestyrelsen til at skænke en passende Grund.

Allerede i 1876 havde Borgmester Hansen talt Opfostringshusets Sag i Borgerrepræsentationen, rigtignok i et langt mindre Anliggende. Det drejede sig om Tavleombæringen i Kirkerne til Fordel for Byens Fattigvæsen; den ønskedes afskaffet, skønt den gav 18 à 1900 Kr. om Aaret, hvoraf de 300 blev afgivet til Opfostringshuset som Erstatning for den Nytaarskollekt i Hovedstadens Kirker, der blev



Kancelliraad OLE THORUP.

afskaffet 1800, fordi der ikke maatte gøres Skaar i Fattigvæsenets Kollekt. Denne Afgift kunde Opfostringshuset ikke undvære, og Borgerrepræsentationen gik da ogsaa ind paa, at den fremdeles maatte ydes, skønt der hævdede sig Røster for, at Kommunen ikke var pligtig dertil, hvad der vist kun kunde skyldes mangelfuld Viden om de rette Forhold; men der blev fremhævet, at Billighed talte derfor paa Grund af den Betydning, Stiftelsen havde haft for Kommunen.

I Februar 1879 kom Borgerrepræsentationen atter til at beskæftige sig med Opfostringshuset som Følge af en Skrivelse, den havde modtaget fra Magistraten den 27. Decbr. 1878,

hvori Forsamlingen anmodes om at give sit Minde til, at der skænkes Opfostringshuset et Grundstykke paa 1—1 $\frac{1}{4}$  Td. Land af Slagtervænget ude ved Svanemøllen. Det havde længe været følt som en stor Ulempe, skrives der, at Stiftelsens Bygninger og Lokaler var i en meget mangelfuld Tilstand. En Del af dem var udlejet til Fattigvæsenet, der gav 6300 Kr. i aarlig Leje. Noget var bortlejet til private, hvilket gav en Indtægt af 3370 Kr.

Det kunde ikke betale sig at foretage en Hovedreparation, og dertil kom, at Fattigvæsenet ikke havde Brug for de lejede Lokaler, naar dets egne Bygninger blev færdige. Magistraten tænkte derfor paa at sælge Grunden, der var paa 12380 □ Al., med tilhørende Bygninger og lægge Stiftelsen uden for Byen. Den modtog ikke Tilskud fra Staten, da Lotteriafgiften ikke kunde betragtes som et saadant, og fra Kommunen havde den aldrig haft noget Tilskud. Ønsket om at skaffe Stiftelsen en ny Bygning var kun gjort muligt derved, at der var lovet en Gave paa 20000 Kr., naar Flytningen blev til Virkelighed; desuden havde Stiftelsen opnaaet et Tilskud paa 2000 Kr. af de spanjerske Legater, hvorved Antallet af Børnene, der hidtil havde været 90, kunde sættes op til 92 à 93, og endelig tænkte Magistraten at anvende det saakaldte Blegdamsskolens Legats Kapital, der var ca. 18000 Kr. Men det vilde endnu være fornødent, at Kommunen støttede Stiftelsen ved at skænke en Grund til den ny Bygning, hvad Magistraten kunde foreslaa paa Grund af Stiftelsens Øjemed og dens Forhold til Kommunens Skoler. Skrivelsen ender med at udtale, at der ikke var truffen endelig Bestemmelse, da den hele Sag maatte forelægges til højere Billigelse.

Forslaget blev varmt anbefalet af Borgmester Hansen, der fremhævede den Betydning, Stiftelsen i over 100 Aar havde haft for Ungdommens Opdragelse. Han meddelte, at Opmærksomheden havde været henvendt paa fire forskellige Grunde, nemlig foruden den foreslaaede en Grund ude ved Internatet, een i Charlottegade og een ved Hellerup. Naar der ikke var forelagt en Byggeplan, da var det, fordi denne Sag ikke var kommunal.

Forslaget fik en gunstig Modtagelse af Forsamlingen; men der hævede sig Røster for, at Grunden i Charlottegade burde foretrækkes, og fra en enkelt Side blev det gjort gældende, at Grunden ved Strandvejen var for god til den paa-tænkte Anvendelse. Sagen ønskedes behandlet i et Udvalg; men da der var Tale om, at Fattigudvalget skulde tage den under Behandling, erklærede Borgmesteren, at han nærede Frygt for, at Opfostringshuset kunde komme til at lide ved at bringes under Forhandling i Forbindelse med Fattigvæsenet, hvorfor Sagen gik i et særligt Udvalg paa 5 Medlemmer (Hommel, Petersen, Wienberg, Meldahl og Jensen). Godt en Maanedstid efter indgav Udvalget sin Betænkning, hvori det fraraadede at give Grunden ved Strandvejen, da det ansaa det for urigtigt at skære et Stykke ud af en sammenhængende Grund paa 14 Tdr. Land, desuden ansaa Udvalget det ikke for heldigt at lægge en Opdragelsesanstalt paa et saa befærdet Strøg, hvor Børnene, især om Sommeren, kunde faa for stærkt Indblik i københavnsk Forlystelseliv. Heldigvis havde Udvalget opgivet Grunden paa Nørrebro, da det ogsaa fandt det urigtigt at bygge en saadan Stiftelse i et fattigt Kvarter; men det havde set paa flere andre Grunde og følte sig særlig tiltalt af en Plads paa Kastelsvejen, nær ved Døvstummeinstituttet. Det endte dog med, at det tiltraadte et nyt Forslag fra Borgmesteren om en Grund paa Kalkbrænderivej, der var paa 17114 □ Alen. Den tilhørte ganske vist ikke Kommunen, men var købt for 16000 Kr., samt 1000 Kr. i Omkostninger, og Udvalget anbefalede nu Forsamlingen at vedtage Magistratens Forslag, der gik ud paa i Stedet for et Grundstykke at skænke Stiftelsen disse 16000 Kr., der skulde betales tilbage til Kommunen, saafremt der skulde ske nogen Forandring i Stiftelsens Forhold til denne. Der peges paa, at Opfostringshuset uden Pengetilskud fra Kommunens Side i over 100 Aar har opdraget mellem 2 og 3000 københavnske Børn, hvorfor det kun var en Taknemmelighedsgæld, der derved kunde blive betalt.

Virkelig hævede der sig en enkelt Røst for, at Stiftelsen burde hjælpe sig selv, saaledes som det var bestemt i Planen 1799. Det maa jo antages, at vedkommende ikke har kendt noget til Opfostringshusets Skæbne, da han ellers maatte have

vidst, at det ikke blot var Taknemmelighedsgæld, København stod i til denne Stiftelse. Denne Udtalelse havde da heller ikke nogen anden Virkning, end at Udvalgsmedlem Petersen gav en Oversigt over Opfostringshusets Tab i ældste Tid, som for Resten ikke er helt nøjagtig, men dog tilstrækkelig til at overbevise om, at Nægtelse af denne beskedne Hjælp til Opfostringshuset vilde være meget ubetimelig, og dog gjorde han ikke engang opmærksom paa, hvorledes Stiftelsen i Aarhundredets Begyndelse paa mange Maader var bleven misbrugt af Fattigvæsenet.

Fra flere Medlemmers Side lød der særdeles anerkendende Ord om Opfostringshusets Virksomhed, og Borgmester Hansen gjorde atter gældende, at Magistraten havde lagt Vægt paa den smukke Maade, hvorpaa Stiftelsen havde virket for Børn, Kommunen ellers havde maattet tage sig af. Forhandlingen endte med, at Forslaget om at give Opfostringshuset 16000 Kr. eenstemmigt blev vedtaget den 17. Marts 1879. Dette er det første og eneste Bidrag, denne Stiftelse nogensinde har modtaget fra den Kommune, som den i de forløbne 150 Aar har sparet for det mangedobbelte Beløb, og for hvilken den har baaret tunge Byrder. Ved Bestemmelsen om, at de 16000 Kr. skulde betales tilbage, hvis der skete nogen Forandring i Stiftelsens Forhold til Kommunen, havde denne samtidig faaet et vist Hold paa Opfostringshuset; muligvis er denne Bestemmelse fremkaldt af de Forhandlinger, der nogle Aar forinden havde fundet Sted paa Rigsdagen, hvor der var udtalt Ønsket om, at den intime Forbindelse mellem Opfostringshuset og København blev ophævet eller løsnet.

Nu var det altsaa endelig fastslaaet, at Stiftelsen skulde flytte ud, og det kunde nok give baade Borgmester, Forstander, og hvem der ellers havde med den at gøre, noget at tænke paa. Da Elvius døde, var den ældste inspektionshavende Lærer, cand. phil. FRITZ, bleven konstitueret som Forstander, og der blev antaget en Vikar, indtil cand. theol. OTTO JENSEN, der var bleven beskikket til Forstander den 9. Maj 1874, kunde tiltræde Embedet, hvilket fandt Sted den 1. August, da han ikke for kunde fratræde sin Stilling som Lærer ved Frelsers Betsalings-skole.

Forstander Jensen, der er Søn af den bekendte Skolemand, Etatsraad Jensen, der i mange Aar havde været Forstander paa Jonstrup Seminarium, var dengang en Mand paa 34 Aar, en foraarsfrisk Natur, der med stor Nidkærhed gav sig i Kast med de Opgaver, der ventede ham, og som med usvækket Interesse endnu beklæder Embedet som Forstander. Det faldt altsaa i hans Lod at være medvirkende ved Indretningen af det ny Hjem, den gamle Stiftelse nu var i Færd med at indrette sig, en herlig Opgave for en Mand, der som han mødte med Ungdom, Kraft og udelt Interesse for den Sag, han virkede for.



Prof. OTTO JENSEN.

Forstander Jensens 6 første Embedsaar faldt inde i det gamle Opfostringshus, i hvis Kirke der fandt en smuk Højtidelighed Sted, da han den 14. August blev indsat i sit Embede af Borgmester Hansen, hvorefter Børnene kom i Skoven; dette Aars Stiftelsesdag var nemlig bleven fejret i al Stilhed, og den Skovtur, der ellers var knyttet til Dagen, var bortfalden.

Allerede det følgende Foraar indgav Forstanderen Forslag om en delvis Omordning af Undervisningsplanen, som

blev gennemført i 1875—76, idet der blev tillagt Dansk, Tysk og Regning nogle flere Timer, der blev taget fra Religion og Haandgerning, hvilket Fag derefter dog endnu havde 27 Timer.

I 1876 blev der ogsaa truffen den betydningsfulde Bestemmelse, at Forstanderen skulde lønnes som Inspektørerne ved Kommunens Skoler, medens de to faste inspektionshavende Lærere skulde have samme Løn som de fast ansatte Lærere ved det kommunale Skolevæsen, hvortil kom fri Bolig som Vederlag for Inspektionen. Dette var kun en Fortsættelse af, hvad der var bleven bestemt i 1849, at Lærerne ved Opfostringshuset skulde lønnes som Lærerne ved de offentlige Skoler og desuden have 100 Rd., fri Bolig, Brænde og Lys som Vederlag for Inspektionen. Disse to Lærere skulde være berettiget til at undervise 30 Timer om Ugen, og Time-lærerne skulde lønnes som de kommunale Skolers Faglærere. Fra 1880 slap Forstanderen for at deltage i Inspektionen, og der blev fra dette Aar ansat endnu en inspektionshavende Lærer; men denne Post blev i Reglen besat med en ganske ung Mand, der ikke blev lønnet som 1. og 2. inspektionshavende Lærer. Disse Lønningsbestemmelser, der virkede tilfredsstillende en Række Aar, er dog nu igen forladt for Lærernes Vedkommende, saa der for Tiden ikke er nogen Regel i saa Henseende.

Det er allerede fortalt, at Forstander Jensen i 1876 begyndte med hvert Foraar inden Eksamen at udsende trykte Meddelelser om Opfostringshuset, hvorfra man kan hente flere Oplysninger end i de meget kortfattede Beretninger, der findes i de aarlige Meddelelser om Skolevæsenet i København, der begyndte at udkomme 1844.

Allerede i den første af disse Beretninger synger Forstanderen den gamle Vise, hvis Melodi nu havde været kendt i 100 Aar, at Stiftelsen har for faa Indtægter, hvorfor Børneantallet, der nu i mange Aar havde holdt sig temmelig regelmæssigt om ved de 90, snart maatte indskrænkes. Dette blev dog næsten undgaaet, ja i Firserne og Halvfemserne naaede Tallet endog op til 100, fordi det lykkedes Borgmesteren at

skaffe Stiftelsen forøgede Indtægter, hvilket senere vil blive nærmere omtalt.

For at knytte de ældre Elever til deres gamle Hjem begyndte Forstanderen med at holde Sammenkomster Søndag Eftermiddag og Aften med Foredrag og Oplæsning, særlig beregnet paa de yngre Aargange, da mange i Læreaarene let kommer paa Afveje, fordi de mangler et ordentligt Tilholdssted. Men efter faa Aars Forløb blev disse Sammenkomster opgivet, da der var praktiske Vanskeligheder forbunden med at holde dem i Gang.

Imidlertid blev der ude paa Kalkbrænderivej arbejdet paa den ny Bygning, der dengang laa i fuldstændig landlig Stilhed, omgivet af Kastanjeallee og store Haver til alle Sider. Mellem Opfostringshuset og Sundet laa den bekendte Villa „Rølighed“, hvor H. C. Andersen faa Aar i Forvejen havde lukket sine Øjne.

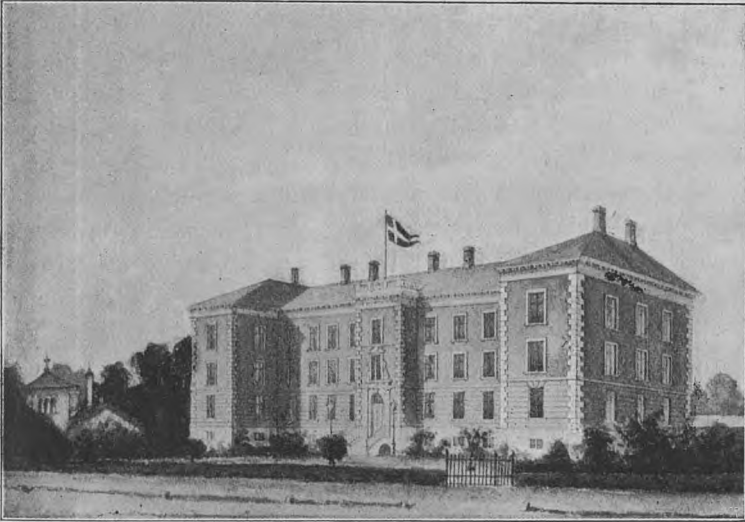
Den tog sig ud, som den laa der, halvt gemt mellem Træerne, allerhelst en Majdag, naar Taarnet tittede frem mellem Æbleblomster og lysegrønne Lindeblade. Og den traadte slet ikke i Vejen for den fri Udsigt over Sundet, hvis Skønhed er bleven prist for ofte til, at der her skulde søges en ny Variation. Men unægteligt var det friskere for Børnene, der var vant til Udsigten over til „Mimmernes“ Vinduer, baade fra Skolen og fra Sovesalene at have det friske Hav for Øje, hvad enten det paa Sommereftermiddage laa som en dybblaa Flade, hvorpaa Skibenes Sejl syntes dobbelt hvide, eller det glitrede og blinkede i Morgensolen, saa Øjet ikke kunde hvile derpaa; men det fængslede ogsaa de maanedklare Aftener, naar der blev bygget Bro af Sølv over til Skaane; i de mørke Aftener anedes det kun, naar Skibslanternerne gled roligt forbi, og Fyrene laa og blinkede derude; og om Vinteren, naar der laa Sne paa den svenske Kyst, syntes den at rykke helt nær, og Sundet laa som et smalt, staalgraat Bælte mellem de hvide Kyster. Hvilken Forskel fra, hvad Børnene var vant til at have for Øje!

Og i Stedet for Vognrummel og Gadelarm Dagen lang herskede herude idyllisk Fred; Solsort, Stær og Drossel byg-



gede i Haverne og fløjtede i den tidlige Morgen, ja selv Nattergalen slog sine Triller.

Der kunde ikke tænkes et bedre Sted at bygge et Hjem for Børn; thi selv om de ikke henfalder til Deklamationer om Fuglesang og Blomsterduft og vel heller ikke tænker synderligt over disse Ting, lige saa lidt som over Havets vekslende Skønhed, saa er det dog lige saa vist, at denne Skønhed umærkeligt paavirker Følelseslivet og Skønhedssansen, der



Opfostringshuset paa Kalkbrænderivej 1880.

ganske sikkert udvikler sig finere under smukke Omgivelser end i en af Sidegadernes Baggaarde.

Den 15. Novbr. 1879 blev Kransen hejst paa den ny Bygning, og den 29. Juni 1880 stod den færdig til at modtage det glade Tog, der den Dag med Faner og klingende Spil holdt sit Indtog. Om Morgenen samledes en Del forhenværende Elever i det gamle Hjem. Der blev holdt en lille Afskedstale og sunget en Salme, hvorefter en Procession satte sig i Bevægelse med de smaa Drengene i Spidsen, bag efter de ældre Kammerater og bagerst Lærerne. Klokkeren 10 skulde Indvielseshøjtideligheden foregaa under Overværelse af

Byens øverste Myndigheder; men særlig Glans fik Festen ved, at det kgl. Opfostringshus's øverste Beskytter, Kong Christian IX, havde tilsagt sin Nærværelse.

Det er første Gang, der berettes om, at Landets Konge har besøgt Opfostringshuset, der, som fortalt, oftere havde modtaget fyrstelige Besøg; saaledes havde Frederik VI jo været der to Gange som Kronprins. Derimod er der ikke meddelt noget om, at Frederik V har besøgt Stiftelsen, skønt det hed sig, at det var den Anstalt, der var ham kærest; men han kan jo godt have været der, uden at det er bleven bemærket i Stiftelsens Papirer.

I sin Beretning for Aaret 1880—81 skriver Forstanderen: „Den 29. Juni 1880, Opfostringshusets 127de Aarsdag, er en Mærkedag i denne Stiftelses Historie; thi da indviedes den ny, smukke, efter alle Nutidens Fordringer velindrettede Bygning paa Kalkbrænderivejen. Anselig og tiltalende tog Bygningen sig ud den Morgen med det store Flag vajende over Hovedindgangen og de friske, grønne Plæner foran, mens dens lyse, venlige Sale og Værelser stod rede til at modtage den talrige Forsamling, som var indbudet til at overvære Indvielsesøjeblikket.“

Af de indbudte nævnes Københavns Overpræsident og Magistrat, Borgerrepræsentationens Formand, Viceformand og en stor Del af dens Medlemmer, Skoledirektøren, Prof. Holbech, Gymnastikinspektøren, Kammerherre Wegener, Kancelliraad Thorup, Arkitekt Knudsen, Inspektørerne for Kommunens Skoler og saa mange af Børnenes Forældre, som Pladsen tillod. Lidt før 10 kom Kronprinsen, og da Kongen indfandt sig, tog Festen sin Begyndelse i en af de store Sovesale, der var prægtig smykket.

Først blev der afsunget en Salme af Fr. Hammerich, hvis sidste Vers lyder saaledes:

Ja, lad et Naadens Foraar her  
 Udfolde ret sin Glæde,  
 Saa knoppes maa de unge Træer,  
 Saa spire maa de spæde,  
 Saa Ordets Sæd, som lægges ned,  
 Til Hjertefred og Salighed  
 De Tusind Fold maa bære.

Borgmester Hansen fremhævede i sin Tale, at Opfostringshuset af Kong Frederik V blev grundet som en Stiftelse med selvstændige Midler. „Lige som Stiftelsen“, fortsatte han, „bestaar ved egne Midler, saaledes har den ogsaa altid haft sin egen selvstændige Bestyrelse under vedkommende Regeringsautoritet og med Kongen som sin øverste Beskytter. Denne Selvstændighed ønsker Opfostringshuset at bevare“. Han meddelte derefter, at Bygningen med Inventarium havde kostet 170000 Kr. Udgiften for hver Dag var 350 Kr. om Aaret. „Det bliver Forstanderens Opgave under de ny Forhold at holde os inden for denne Grænse, hvortil fordres stor Nøjsomhed og Økonomi. Tages dette for 100 Dreng, bliver det 35000 Kr. om Aaret, hvilket kapitaliseret og lagt til Ejendommens Værdi giver 1 Million Kr. som den Sum, der kræves til at danne et Opfostringshus for 100 Børn“.

Af hans Tale skal ellers anføres følgende:

Det er ikke blot en Skole, det er tillige et Hjem, der her skal tages i Brug . . . kun det Hjem er lykkeligt, hvor Barnet tidlig lærer at kjende, at Arbejdet er en Velsignelse, og at det bør have Hovedparten af vort Liv hernede. I fuld Erkjendelse heraf have vi ikke taget i Betænkning over vort Huses Indgang fra Børnenes Legeplads at sætte Skriftens Ord: „Det er en Mand godt, at han haver baaret Aag i sin Ungdom“. Men ved Siden heraf ville vi erindre, at den Mand, hvis Navn stedse bør nævnes i taknemmelig Ihukommelse, hvor Opfostringshusets Oprettelse omtales, Grev J. H. E. Bernstorff, satte over det Hus, hvor han havde sit Sommerophold, at „mellem Arbejde er Hvile hæderlig“. Gid da her maa findes fittige og arbejdsomme Dreng, men tillige lystige Gutter.

Vi have lagt den ny Bygning under saa friske og sunde Omgivelser, som Kjøbenhavns Omegn kan give. Gid da Friskhed og Sundhed her maa trives. Opfostringshuset er kommen til at ligge saa, at Øjet, naar vi kaste Blikket mod Øst, møder Øresundets smukke blaa Flade med dets mange Sejlere. Saa lærer da I, som her skulle lede de unge, dem at elske det Land, hvorom Søen blaa sig bælder. Mange af de Dreng, som gaa ud herfra, skulle vel gjæste fremmede Lande, og vi erkjende alle, at det er saare nyttigt for den unge Haandværker at se sig om i Verden; men de allerfleste af dem ville dog vende her tilbage og her faa deres Livs Gjærning; da er det en Mand gavnligt, at han har lært at elske sit Fædreland, mens han var ung. Thi det er Læren om Uegennyttighed, om Opofrelse for andre, om det rette Sammenhold.

Og endnu eet bede vi Eder lære de unge: Lær dem at folde

deres Hænder til Bøn, ikke blot i den tidlige Morgenstund og i Barnealderen; men lær dem, at det er godt at have Gud med i sin Gjærning, igjennem hele Dagen, igjennem hele Livet. Lær dem det saa, at de ogsaa, naar Aftenen kommer, og i Livets sidste Aftenstund kunne folde deres Hænder i Andagt og med Barnetryghed gjentage Aftensalmens Ord: Herre! i Varetægt dem tag.

Jeg ved, at denne Stiftelses nidkjære Forstander støttet af sine Lærere og sin nærmeste Foresatte, Skoledirektøren, har virket i denne Sag. Gud give dem alle Velsignelse til saaledes at blive ved at arbejde i den ansvarsfulde Gjærning.

### Slutningen af Talen lød saaledes:

Jeg har endnu en Tak paa Kjøbenhavns Magistrats Vegne at fremføre. Jeg retter den til denne Stiftelses ophøjede Beskytter, Landets Konge, uden hvis Samtykke den Forandring med Opfostringshuset, som i Dag er fuldbyrdet, ej kunde være foregaaet, og hvis Øje vi alle vide med Glæde ser enhver Foranstaltning til Bedste for de fattige og til Oplysningens Fremme blandt hans Undersaatter. I det Hus, hvortil jeg før sigtede, og hvor i sin Tid Landets første Embedsmand færdedes, der færdes nu Landets Konge; men alle vi, hvem en ansvarsfuld Gjærning er betroet, vide, at for Kongen, saa fuldt som for nogen, gjælder det, at mellem Arbejde er Hvilen hæderlig. Gud give da for Kongen og hans Hus en lykkelig og velsignet Hvile under Regeringsansvarets Byrde!

Og saaledes overgiver jeg da dette Hus til Brug for Forstanderen, Lærere, for Elever. Jeg ved ikke bedre Ord at gjøre det med end med de gamle Indgangsord, som møde os, naar vi træde herind: „Herrens Naade være over Huset og dem, som bo der!“

Karl Andersen havde skrevet en Kantate til Lejligheden, af hvis første Del, der nu blev afsungen, det sidste Vers lyder saaledes:

Du Hjem, hvis Mure højne  
 Sig her i Solens Skin,  
 Knæsæt med Moderøjne  
 Hvert Barn, der træder ind;  
 Tag selv i Arv den Lykke,  
 Det gamle har i Favn,  
 Bliv Du, som det, et Smykke,  
 Der kranser Danmarks Navn.

Derefter blev der holdt en Tale af Forstanderen, der bl. a. sagde:

Børnenes Vilkaar herinde ere gode men tarvelige; de vænnes til Nøjsomhed og Tarvelighed, og idelig indskjærpes det dem, at kun ved Arbejdsomhed, Tarvelighed og Sparsommelighed naar man frem til en hæderlig, selvstændig Stilling i Samfundet, og naar jeg i Dag lader mit Øje se ud over denne Forsamling, da bliver jeg mangen brav og dygtig Mand var, som herinde har haft sit Hjem, som har arbejdet sig frem til noget godt og dygtigt, og hvis hele Færd i Livet gjør denne Stiftelse Ære.

Kantatens anden Del begyndte saaledes:

Du, som faar Læ bag denne Mur  
 Og i de lyse Stuer,  
 En sommerfrodig dansk Natur  
 Fra Gry til Kvæld Du skuer;  
 Foran Dig vugger sig et Sund,  
 Hvis Bølge sagnrig blinker,  
 Og her en Have, hist en Lund  
 Med Træer og Blomster vinker.

Det vil bemærkes, at der gentagne Gange, baade under Forhandlingerne om Stiftelsens Flytning og ved selve Indvielses-højtideligheden, blev gjort opmærksom paa, at Kongen var Opfostringshusets Beskytter, uden hvis Minde ingen Forandring kunde foretages, hvad der ogsaa er i Overensstemmelse med Fundatsens 15. Post, der aldrig er ophævet, og hvori staar, at Forslag om Forandringer skal foredrages for Kongen gennem Kommercekollegiet.

Det var Borgmester Hansens Ønske, at Børnenes Antal kunde forøges, saa der blev 120. Saa mange var der Plads til i den ny Bygning, og netop det Antal ansaa han for passende. Indtægterne tillod ikke den Gang, at denne Forøgelse fandt Sted, og det har heller ikke senere kunnet lade sig gøre. Ejendommen i St. Kongensgade blev solgt for 375000 Kr., og den ny Bygnings Opførelse kostede 170000 Kr., men er vurderet til 180000 Kr. Med den Kapital, Stiftelsen ejede i Forvejen, er den samlede Formue nu c. 530000 Kr., hvoraf næsten de 350000 er rentebærende, idet Resten er bunden i Bygningen. Renten af denne Kapital udgør godt 15000 Kr. om Aaret, hvortil saa kommer Lotteriafgiften, Godtgørelse for de bortfaldne Kollektpenge, samt Tilskud fra

en Del Legater, saa den aarlige Indtægt er fra 38000—40000 Kr.

Det var særlig i Firserne, at de fleste af disse Tilskud blev skaffet, saa det lykkedes i en halv Snes Aar (fra 1884—94) at bringe Drengenes Antal op til 100. Men derefter blev det atter nødvendigt at gaa tilbage til det Antal, der havde været det normale i mangfoldige Aar, ja, endogsaa lidt under, saa der i de senere Aar har været snart lidt over, snart lidt under 90, idet Antallet retter sig efter, hvor mange der kan underholdes af hvert Aars Indtægt, hvilket jo er i Overensstemmelse med, hvad der har fundet Sted i snart 100 Aar. Det maa fremhæves, at det ikke, som det kunde ligge nær at antage, er Lønningskontoen, der tynger det aarlige Regnskab mere end tidligere; det vil tvært imod vise sig, at denne staar nu paa ganske det samme Trin som for en Snes Aar siden og langt lavere end for 10 Aar siden (1885: 12326 Kr. 8 Øre, 1892: 14033 Kr. 15 Øre og i 1902: 12584 Kr. 90 Øre), fordi det ikke er bleven anset for rigtigt at lade denne Post stige efter det Forhold, Tiden ellers har ført med sig, naar Børnenes Tal samtidig skulde sættes ned. Naar dette alligevel har maattet ske, skyldes det særlig den uafvendelige Omstændighed, at Klæder, Mad, Brænde og Belysning er dyrere, og Udgifter til Rengøring og til Bygningens Vedligeholdelse langt større nu end for 20 Aar siden, medens Indtægterne væsentlig er de samme, ja der er endda enkelte Indtægtskilder, der flyder svagere end før, idet der fra de spanjerske Legater nu kun gives et aarligt Tilskud paa 1000 Kr., og det Tilskud fra Nissens Stiftelse paa 2000 Kr. aarlig, der var kommen til i 1883, blev fra 1894 nedsat til 1650 Kr., da Konverteringen gav Rentetab baade for disse Legater og for de Penge, der var anbragt i Kreditforeningsobligationer. Af andre Legattilskud til Opfostringshuset kan nævnes 400 Kr. aarlig fra Grosserer Bendix Vilh. Sass's Legat og lige saa meget fra Etatsraad A. N. Hansens Legat.

Eibeschutz's Reservelegat giver stadig 500 Kr., og Magistratens Blegdamsskoles Legat 250 Kr. Fra 1888 bliver der desuden givet 800 Kr. fra de store thorupske Skolelegater, og fra 1881 betales af hver nyoptagen Dreng 10 Kr. til

Hjælp til hans Udstyrelse, hvilket nu er forhøjet til 25 Kr. For at faa Elevantallet bragt op blev der desuden i 1883 bekendtgjort, at da Opfostringshuset kunde have flere Elever end 90, men Pengemidlerne ikke tillod at optage flere, opfordrede Stiftelsens Bestyrelse Velgørere til at betale 350 Kr. aarlig, for hvilken Sum de kunde faa en Dreng indlagt.

Der var straks to Mænd, der fulgte Opfordringen, og i Aarenes Løb har ikke faa benyttet sig deraf, da det jo er en billig og betryggende Maade at faa en Dreng forsørget paa, idet Opfostringshuset ikke slipper ham efter Konfirmationen, men sørger for, at han bliver godt anbragt, og tager sig af ham, til Læreaarene er omme. At Forældrene saa til Gengæld maa opgive deres Myndighed over Børnene, hvilket blev udtrykkelig fastslaaet ved Magistratsbestemmelse 3. Decbr. 1890, er en billig Fordring fra Opfostringshusets Side og giver større Sikkerhed for, at enhver af Drengene uden Forstyrrelse kan arbejde paa at naa netop den Stilling i Samfundet, som hans Lyst og Evner anviser ham.

For at ære Mindet om de Mænd, der har oprettet Legater, der ogsaa kommer Opfostringshuset til gode, bærer nogle af Pladserne, hvis Antal svarer til Tallet af de Drengene, der kan indlægges for Legaternes Renter, Navnet paa Legatstifterne. Saaledes bærer 4 Pladser Kancelliraad Ole Thorups Navn, hvad der ikke er mere end rimeligt, naar man betænker, at næst efter selve Kong Frederik V er der ikke nogen Enkeltmand, der har skænket Opfostringshuset saa meget som han. Tre Pladser kaldes spanjerske, fire nissenske, desuden bærer en Plads Grosserer Sass's Navn, og endelig er der en Plads, der bevarer Mindet om Grosserer Benny Goldschmidt og Hustru, idet Eksekutorerne i deres Bo i 1891 tillagde Opfostringshuset 10000 Kr. til Oprettelse af en Friplads i Stiftelsen paa den Betingelse, at Kapitalen bestandig skulde være urørlig. Af mindre Legater, der er oprettet til Fordel for denne Stiftelse, kan nævnes cand. juris. H. J. Lindahls Legat paa 2000 Kr. fra 1885, Ellen Marie Møllers og Ane Christine Nielsens Legat paa 4000 Kr. fra 1897 og endelig Partikulier J. A. Bentzens Legat paa 4000 Kr. fra 1892. Han var en tidligere Elev af Opfostringshuset og er

saaledes en af dem, der havde baade Evne og Sind til at betale noget af paa den Taknemmelighedsgæld, han skyldte sit Barndomshjem, hvad der tidligere er anført flere Eksempler paa.

Ogsaa 1896 modtog Stiftelsen et Legat, der var oprettet i Følge Testamente af 20. Juli 1874 af en tidligere Elev, Handskefabrikant Danielsen, „til Bedste for en af Opfostringshusets dygtigste og flittigste Elever, der følger Lyst og Anlæg til at komme frem i Verden“. Det bortgives af Magistraten paa Forslag af Stiftelsens Forstander og Førstelærer, der ogsaa har at paase, at Legatnyderen er værdig til denne Hjælp, der kan gives paa 5, ja endog 6 à 7 Aar. Dette Legat henhører til de særskilte Legater, der er knyttet til Stiftelsen, men ikke regnes med til dens Formue, da de ikke egentlig kommer Stiftelsen til gode. Der er tidligere nævnet flere af samme Art, der i de fleste Tilfælde er oprettet af gamle Elever ved forskellige passende Lejligheder; dette gælder ogsaa det sidst oprettede Legat, der er knyttet til Stiftelsen, nemlig Forstander OTTO JENSENS Jubilæumslegat, oprettet den 9. Maj 1899 af Opfostringshusforeningen i Anledning af, at Forstander Jensen den Dag for 25 Aar siden modtog sin Udnævnelse.

Sundhedstilstanden blandt Børnene havde i mange Aartier været udmærket, og at den ikke blev forringet, da Stiftelsen blev lagt ud i sunde Omgivelser og fik store, lyse, velindrettede Lokaler, siger sig selv og bekræftes desuden ved de Meddelelser, Stiftelsens Læge, Dr. STOCKFLETH, nogle Aar gav om Drengenes Helbred. Da Flytningen foregik, var der i de sidst forløbne 30 Aar kun død 8 Drengene, og deraf de 5 paa Grund af arvet Disposition til Brystsyge, hvilket giver Lægen Anledning til at udtale: „Det gunstige Resultat er saa meget mere paafaldende, som en stor Del af Drengene er af brystsyg Slægt, og de fleste har før deres Optagelse paa Opfostringshuset levet under de ugunstigste hygieiniske Forhold. Det er imidlertid et paaviseligt Faktum, at Drengenes Sundhedstilstand saa godt som altid bedres i en væsentlig Grad under Opholdet i Anstalten; de trives godt, tiltage i Vækst, og Udseendet bliver sundere og kraftigere; scrofuløse Sygdomme høre til Sjældenhederne blandt Eleverne. Dødsfald



forekomme sjældent og skulle hovedsagelig hidrøre fra heriditære Sygdomme.“ I 1883 udtalte han, at „Børnene ere saa sunde og kraftige, at næppe nogen anden Anstalt af lignende Art kan opvise saa gunstige Resultater“.

Hvilken Forskel fra gamle Dage! Fra Stiftelsens Begyndelse til 1873 var der udgaaet 3507 Drengene og død 325, hvoraf de 139 angives at være død af „Tæring“; i 1773 havde der været indlagt 914 Drengene, og der var død 165, i 1787, altsaa kun 14 Aar senere, havde der været indlagt 1472, men der var død 264; i 1772 angives Dødsaaarsagen i 14 Tilfælde at være „Tæring“, i 1783 i 11 Tilfælde og 1785 i 10 Tilfælde; men fra 1789 lader det til, at denne Dødsaaarsag tager af. I 1817 var der død 133 Drengene af „Tæring“, og i 1820 var der død i alt 310 Drengene og indlagt 2227. Fra 1820—73 var Dødsfaldenes Antal altsaa kun 15, medens det i det ene Aar 1772 var 22.

Nu er Dødsfald mellem Drengene en hel Sjældenhed, idet der fra 1880—1903 kun er død 3, og alvorlige Sygdomme forekommer kun undtagelsesvis; selv Epidemier af de almindelige Børnesygdomme er bleven undgaaet, siden Stiftelsen flyttede, naar undtages Vinteren 1893—94, da Skarlagensfeberen fik Indpas; men ved at holde Børnene inde nogle Maaneder lykkedes det dog at begrænse Epidemiens Omfang, idet kun 14 Drengene blev angreben.

I den sidste Snes Aar er Drengene bleven maalt og vejjet een Gang hver Maaned, og de er aldrig funden for lette; men det har vist sig, at deres Udvikling er i enhver Henseende normal.

Fra 1874 havde Drengene benyttet Engelbrekts Badeanstalt, der frembød udmærket Lejlighed til Svømmeundervisning, saa Børnene bevarede deres gamle Ry som gode Svømmere; men i 1892, da Anlægget af Frihavnen fortrængte denne Badeanstalt, var den gunstige Lejlighed borte, og det gik i nogle Aar tilbage med Svømningen, indtil den nu atter nærmer sig det gamle Standpunkt, efter at der paa „Helgoland“ ved Strandvejen er bleven indrettet en Plads, hvor Undervisningen kan foregaa.

Fra 1. Januar 1887 skete den Forandring, at det sidste

af de gamle Haandgerningsfag, nemlig Skrædderiet, blev nedlagt, saa Drengenes Virksomhed paa Værkstedet nu indskrænker sig til Smaareparationer, som det altid kan være nyttigt at have lært. Der blev derefter indført Træsløjd, som dog igen blev opgivet faa Aar efter, da den medførte for store Bekostninger; men senere er der for en Del af Drengene bleven indført Undervisning i svensk Træsløjd, og der er ogsaa nogle, der lærer Papsløjd; men Deltagelsen i denne Undervisning er begrænset til et mindre Antal Børn og er fuldstændig frivillig.

I en lang Række Aar havde Opfostringshuset haft en god Ven i Skoledirektør, Prof. Holbech; og da der i 1886 blev ansat to Skoledirektører i København, bestemte Magistraten, at Stiftelsen skulde staa under Tilsyn af Direktøren for de private Skoler, NIELS BACHE, der ligeledes viste den megen Interesse, lige saa vel som hans Eftermand, Prof. SOFUS BAUDITZ, under hvis umiddelbare Tilsyn Opfostringshuset endnu staaer, ogsaa efter at den ene af Skoledirektørernes Embede er gaaet ind, og der er oprettet to Vicedirektør-embeder.

Den 1. Apr. 1881 fandt der en Fest Sted paa Opfostringshuset i Anledning af 25 Aars Dagen for cand. phil. Fritz's Ansættelse som Lærer. Han var flyttet med fra det gamle Opfostringshus, og hvis der i den Anledning var bleven tegnet et Billede af Flytteoptøget, vilde han med Rette være bleven en af Forgrundsfigurerne, ligesom man lægger Mærke til ham paa den bekendte Frise, der blev tegnet, da Studenterforeningen flyttede fra Boldhusgade til Holmens Kanal. Fritz var nemlig i mangfoldige Aar et skattet Medlem af Foreningen, og han vedblev ogsaa i sin Alderdom at bevare noget i god Betydning studentikost, ligesom han altid roses for sit trofaste, vennesele og loyale Sind. Han tog sin Afsked i 1891 efter at have været Lærer ved Opfostringshuset i 36 Aar.

Af andre Lærere, der i denne Periode har virket i en længere Aarrække, maa nævnes EMIL ROLSTED, den nuværende Forstander for Aandssvageanstalten paa Gl. Bakkegaard. Det var ham, der begyndte paa at foretage de maanedlige Vej-

ninger, som er bleven fortsat siden, og da han forlod Opfostringshuset i 1883 efter 8 Aars Tjeneste, faar han den velfortjente Afskedshilsen, at han har „virket med sjælden Dygtighed, Interesse og Trofasthed“. Hans Eftermand blev cand. phil. HANS ROLSTED, der nu er Viceskoledirektør i København. Ogsaa han vil mindes længe, ikke mindst af sine Elever. Da Fritz tog sin Afsked, blev Rolsted første inspektionshavende Lærer, men fire Aar efter blev han ansat som Inspektør ved en af Københavns Friskoler efter at have været ansat ved Opfostringshuset i 12 Aar. Forstanderen skriver om ham ved hans Bortgang fra Stiftelsen: „I Hr. Rolsted, som var bleven ansat 1. Aug. 1883, mistede vi en elskværdig Kollega, Stiftelsen en nidkær og dygtig Lærer, der med stor Omhu tog sig af Drengene“.

Den 4. Maj 1881, altsaa Aaret efter at den ny Bygning var taget i Brug, havde Stiftelsen atter den Ære at modtage et Besøg af Kronprinsen, denne Gang ledsaget af Kronprinsessen, der blev ført omkring af Borgmesteren, Skoledirektøren og Forstanderen.

Borgmester Hansen havde været med til at skabe et hyggeligt og godt Hjem for Opfostringshusdrene, og han holdt af at færdes mellem dem, hvad enten det nu var om Sommeren ude ved Furesøens Bredder eller under Dyrehavens brede Bøge, naar den 29. Juni blev fejret med „stor Skovtur“, eller om Vinteren, naar Børnene gik i Kreds om Juletræerne i deres Legestue og sang:

Den Bøg og Eg i Skoven  
De tabte hvert et Blad  
Og sukked ved, at Sommeren var omme...

Børnenes aarlige Festkreds er siden 1890 bleven forøget med et Bal hver Vinter ved Fastelavnstid, og Balaftenens Glanspunkt er Opførelsen af den gamle Skjolddans, der tidligere blev danset paa Stiftelsesdagen. Naar de udvalgte Dreng med vaabensmykkede Skjolde og vajende Fjerbuske (af Papir) i en beundrende Kreds af meget unge Damer træder denne Dans, maatte de have meget ringe Fantasi, hvis de ikke virkelig følte sig som ædle Riddere og gæve Kæmper.

Ellers er Festerne de sædvanlige, kun er Julefesten henlagt til en Dag mellem Jul og Nytaar, og Hovedskovturen finder som Regel Sted selve den 29. Juni, medens Skolehøjtiden er henlagt til den foregaaende Søndag. Af enkelte Fester i denne Periode, der bør mindes, kan nævnes Kongens og Dronningens Guldbryllup den 26. Maj 1892, da Børnene efter en glad Dag sang og dansede under de grønne Linde i den lyse, lune Foraarsaften. En sjælden smuk Festdag blev ogsaa den 9. Maj 1899, 25 Aars Dagen for Forstander Jensens Ansættelse, ved hvilken Lejlighed der blev vist ham megen Opmærksomhed fra alle Sider, ikke mindst fra Opfostringshusforeningen, der har gjort Mindet om Dagen blivende ved at oprette det ovenfor omtalte Legat; desuden satte den sig i Spidsen for et Tog af gamle Elever, der om Aftenen med Musik og Lysballoner rykkede ind paa Opfostringshusets Legeplads for med Sang og Tale at bringe Forstanderen deres Tak for hans Arbejde i de forløbne Aar. Om Formiddagen var der bleven afholdt en Skolehøjtidelighed, ved hvilken Borgmester DYBDAL, der kort i Forvejen havde afløst Borgmester Hansen, i anerkendende Ord overbragte Magistratens Lykønskning, og senere paa Dagen kom Meddelelsen om, at Forstanderen var bleven udnævnt til Professor.

I Sammenhæng med Festligheder kan ogsaa nævnes, at Drengene nu for den største Parts Vedkommende opnaar at komme paa Landet en Maaned Tid om Sommeren. Naar der er bleven gjort gældende, at disse Børn ikke trængte til Landophold i nær saa høj Grad som de fleste andre, da er der vel noget sandt deri, for saa vidt som de altid faar tilstrækkelig Lys og Luft, Føde og Klæder; men paa den anden Side trænger de netop mer end mange andre Børn til at komme ud blandt andre Mennesker og se andre Skikke end dem, de daglig lever i, da det jo netop er en af Farerne ved Anstaltslivet, at Børnene i visse Retninger kan blive ensidige og kan have Vanskelighed ved at finde sig i andre Forhold end de tilvante. Desuden er Opfostringshusets Omgivelser ikke saa landlige som for 20 Aar siden, idet Anlægget af Frihavnen henledte Folks Opmærksomhed paa de mange Haver. For høje Huse med 3 Værelsers Lejligheder, W. C. og andre

Udenomsbekvemmeligheder maa alle romantiske Hensyn træde i Skygge, det, som var uafvendeligt, er sket, Byen har indhentet Opfostringshuset og omringet det paa alle Sider; selv „Roligheden“ maatte vige, og dens smukke Have blev kedelige Gader; den elektriske Sporvogn brummer og suser forbi, hvad der ganske vist forhøjer Udenomsbekvemmelighederne; men Nattergalesangen er for længst forstummet. Idyllen er gaaet tabt, eller rettere, den er bleven klemt inden for ganske snævre Grænser; men inden for disse blomstrer Roserne endnu, ligesom Linden grønnes, og det kan endda hænde, at Droslen kan finde en Plads til sin Rede.

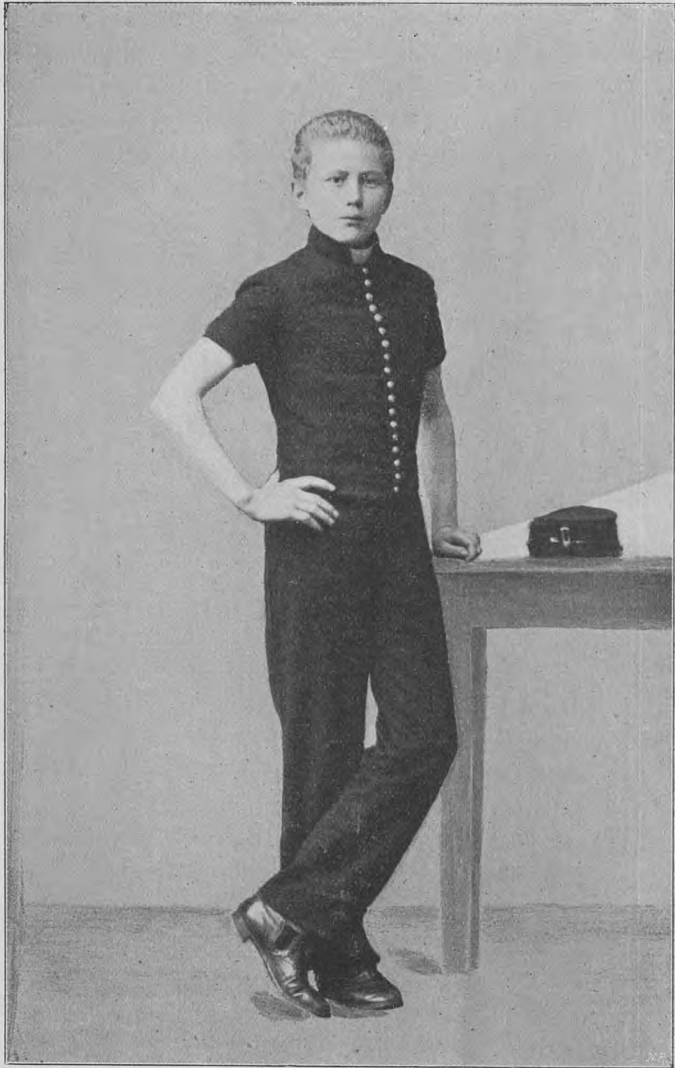
Og Drengene tumler sig lige lystigt, hvad enten de hører Fuglesang eller Klangen af Sporvognsklokker eller Braget, naar der slaas „alle ni“ paa Keglebanen ved Siden af; og Aftensangen lyder endnu smukt, selv om det ikke i samme Grad som tidligere svarer til den Stemning, Omgivelserne fremkalder, naar de synger:

Fred hviler over Land og By,  
Ej Verden larmer mer.

Verdens Larm kan ikke holdes ude, og det var vel heller ikke ønskeligt; thi samtidig med, at Drengene skal have Lov at leve nogle friske og trygge Barndomsaar i Opfostringshuset, hvor intet hindrer dem i at blive ved med at være glade Børn, skulde de jo ogsaa dygtiggøres til at leve i den Verden, hvor Livet kun sjældent former sig som en Idyl.

### 3. SLUTNING.

Hermed er Opfostringshusets Skæbne i halvandet Hundrede Aar fortalt. Det blev ikke en spændende Roman, men en lang Historie, hvis Blade ikke alle var lige lystelige. Men hvad enten det gik op eller ned, hvad enten Opfostringshuset stod under den ene eller den anden Bestyrelse, synes de altid at have bevaret et godt Humør, disse „grønne Drenge“, der for Resten i de sidste 90 Aar ikke har været grønne og i de sidste 70 heller ikke har været kaldt saaledes, men har baaret ganske andre Navne og Farver. Havde Opfostrings-



Lotteridreng i vore Dage.

huset ligget i England eller Holland, vilde Drengene ganske sikkert have baaret den oprindelige Dragt den Dag i Dag, og adskillige af de gamle Skikke vilde være bleven omhyggeligt bevaret. Pietétshensyn af den Art ligger de Danske fjernere, da som Regel vore Landsmænd mest af alt er bange for ikke at være som andre Mennesker. Opfostringshushdrene bærer derfor ganske almindelige mørkeblaa Dragter, der ikke har det mindste mærkværdige eller uniformsagtige ved sig; thi om det saa er de blanke Knapper, er de faldet for over 50 Aar siden. Kun Lotteritøjet er forskelligt fra almindelige Klæder, men er ellers ikke mærkeligt ved sin Alder, da det nuværende Snit kun er en Snes Aar gammelt.

Men selv om der ikke i rent ydre Henseende er levnet meget fra de ældste Tider, saa opnaar en Stiftelse dog ikke en saa anselig Alder som 150 Aar, uden at Overleveringerne bliver mange og stærke, og disse Overleveringer forpligter, hvorfor de har større Betydning, end mange vil tilskrive dem. Ser man hen til engelske Universitets- og Skoleforhold, ja til engelske Samfundsforhold i det hele, da faar man uvilkaarlig Respekt for denne Vedhængen ved gamle Former; thi naar den som der er forenet med opladt Sans for, hvad der er værdifuldt af det ny, giver det en Styrke og Sikkerhed i Udviklingen, som savnes, hvor der skal begyndes paa bar Bund, og hvor meget flyder ud og gaar til Spilde, fordi Formen er slaaet i Stykker eller kastet bort.

At Drengenes Sprog er blandet med en Del Udtryk, der er temmelig uforstaaelige for andre, hvad enten det er Forkortelser og Fordrejninger af de egentlige Ord, eller det er Nydannelser, er ikke ejendommeligt for denne Stiftelse, men forekommer i alle Anstalter af lignende Art. Af de ejendommelige Ord og Vendinger, der for øvrigt ikke er særdeles talrige, kan enkelte maaske spores tilbage til de ældste Tider, men ellers er de vekslende og kan være opstaaet ved ganske tilfældige Omstændigheder. Drengene kalder i Reglen hinanden ved deres Nummer, der dog ofte faar en saa forandret Udtaleform, at det slet ikke fremkalder nogen Talforestilling, men er bleven til et Navn, der lige saa godt kan fremkalde Billedet af den, der bærer det, som saa mange andre Navne;

thi at „Trelems“ skal betyde Nr. 93 og „Filers“ Nr. 74, er ikke forstaaeligt for alle og enhver, men er raske Drengenaavne i „Skorpesproget“. Saaledes kalder Børnene deres Særudtryk, fordi de kalder sig selv „Skorper“, en Betegnelse, hvis Alder ikke kan angives, men i hvert Tilfælde er ældre end Mands Minde.

Som noget meget værdifuldt, der er forplantet ned gennem Tiderne, maa nævnes det trofaste Sammenhold mellem Opfostringshushdrengene. Det kan ikke nægtes, at i gamle Dage maatte det undertiden tjene til at dække over Ting, som det vilde have været Stiftelsen til større Gavn og Ære at faa afdækket og derved udryddet; men i vore Dage er Æresbegrebet bleven mere opdyrket og ægte, og Børnene og deres Opdragere staar ikke som to Magter, der maa være paa deres Post over for hinanden, men ofte som gode Venner, der kan tale med hinanden om alt. Derfor er Baandene, der knytter de gamle Elever til Stiftelsen, stærkere end nogensinde, og det gode Sammenhold, der nu ikke bliver misbrugt, har ikke lidt derved; thi der kunde nævnes flere Tilfælde, hvor Opfostringshushdrengene har baaret hinandens Byrder, endog længe efter at de har forladt deres fælles Hjem.

Det var denne Følelse af at høre sammen, der var medvirkende, da „Foreningen af 29. Juni“ blev dannet af gamle Elever i 1867. Ved Siden af den blev der i 1872 dannet endnu en Forening, „Opfostringshusforeningen“, der bestaar endnu, medens „Foreningen af 29. Juni“ for længe siden har ophørt at være til.

Denne Forening, der nu tæller en stor Del Medlemmer, danner et godt Tilholdssted for fhv. Opfostringshushdrengene og er et Bindeled mellem dem og Stiftelsen, som Foreningen staar i stadig Forbindelse med, idet den hvert Aar indbyder en Del af Drengene til sin Julefest, ligesom der ogsaa stadig møder nogle af dens Bestyrelsesmedlemmer ved Skolens Fester, og paa Stiftelsedagen faar en flink Elev altid en Præmie af sine ældre Kammerater.

Da Foreningen blev stiftet, var et af dens Formaal med Tiden at faa opført en Bygning, der kunde afgive Bolig for Foreningens ældre Medlemmer. Denne smukke Tanke fik en



uventet Støtte, da Kancelliraad Ole Thorup, som var bleven Foreningens Æresmedlem, efter at han havde vist sig saa gavmild mod Opfostringshuset, testamenterede den 6000 Kr. Denne store Gave blev snart forøget ved Offervillighed fra Medlemmernes Side, og da Justitsraad JOSEPHSEN i 1896 skænkede en Grund, kunde Byggeforetagendet begynde, idet Grundstenen blev nedlagt den 29. Juni 1896. Den 18. Marts 1897, 25 Aarsdagen for Foreningens Stiftelse, blev dens anselige Bygning paa Dronning Olgas Vej indviet, og takket være en Gave paa 10000 Kr. fra Tømmermester V. THORUP har Foreningen allerede kunnet give nogle ældre Medlemmer Fribolig, selv om de fleste Lejligheder endnu nogle Aar maa udlejes, indtil Gælden er bragt længere ned. Men dette betydelige Foretagende ligesom Foreningens Virksomhed i det hele taget staar som talende Vidnesbyrd om, at Livet paa Opfostringshuset har formaaet at knytte Eleverne stærkere sammen, end de fleste andre Skoler har evnet.

Saa kan det ogsaa anføres, at Opfostringshusdrene har et vist Særpræg, hvor Overleveringens Indflydelse atter spores. I 100 Aar har Sangen staaet højt paa denne Stiftelse, og den har haft sin gode Virkning. Desværre har der ikke været Lejlighed til at dyrke Musikken, hvis Betydning paa en saadan Anstalt næppe kan værdsættes for højt; men det koster jo noget, og det har været nødvendigt at spare paa alle Omraader. Dog vil dette Savn maaske blive afhjulpet, idet to tidligere Elever i Anledning af den forestaaende Fest skænker Stiftelsen nogle musikalske Instrumenter. Der er i en tidligere Sammenhæng anført, at Drengene altid har sat en Ære i at udmærke sig ved Legemsøvelser og Svømning; der er derfor noget uforknyt og frejdigt ved dem, som gør, at de har gode Betingelser for at blive til noget. Dertil kommer saa som en god Drivfjeder for de fleste af dem, at de har en Følelse af, at de skal gøre den gamle Stiftelse Ære; at have været Elev paa det kgl. Opfostringshus forpligter dem til at naa saa vidt som muligt i den Stilling, hvori de bliver anbragt. Denne Forpligtelse over for det gamle Hjem har bidraget ikke lidt til, at der kan peges paa en lang Række dygtige Mænd, der har gjort deres Skole Ære og deres Land Gavn. Og det er

jo derpaa, det hele kommer an, det er derpaa, denne Stiftelses Eksistensberettigelse hviler. Derfor skal der nu til Slutning gives et kort Overblik over, hvad Opfostringshuset har udrettet i de forløbne 150 Aar. Helt nøjagtigt kan det ikke blive; thi dels er ikke faa gaaet over i en anden Stilling end den, hvori de fra først blev anbragt, dels har det været umuligt at skaffe Oplysninger om alle Eleverne, af hvilke en Del er svundet Opfostringshuset af Syne efter kortere eller længere Tids Forløb; men et rigtigt Hovedindtryk vil man faa af Stiftelsens Virksomhed, naar man ser, hvilke Stillinger Hovedmængden af Drengene er bleven anbragt ved.

Siden Opfostringshuset 1. Oktbr. 1755 begyndte sin Virksomhed, har der været optaget c. 4300 Drengene, hvoraf de c. 330 er døde paa Stiftelsen; men som før fortalt er de 310 af disse Dødsfald indtruffen før 1820.

Det kan naturligvis ikke være andet, end at der blandt saa mange Drengene maa findes en Del, der ikke har gjort deres Hjem Ære, ja, der er enkelte, der maa opføres paa en Liste, der er værre end Dødslisten; men heldigvis er Forbryderlisten kun kort, og det viser sig næsten altid, at de Drengene, der har gjort Stiftelsen Skam, har manglet de Betingelser, der ellers kræves for at blive indlagt paa Opfostringshuset, der er lige det modsatte af en Anstalt for vanartede Børn.

Det Haandværk, som navnlig i de sidste 100 Aar synes at have tiltrukket disse Drengene, er Smedeprofessionen, idet c. 450 er bleven sat i Smedelære, hvilket er 10 % af alle de Drengene, der er udgaaet herfra, i Tiden fra 1840—1880 valgte endog 15 % denne Profession. Over 300 Drengene er sat i Skomagerlære, i Tiden mellem 1830 og 40 endog 18 % af de udgaaede Drengene. Men det gælder om dette Haandværk, som om flere andre, at det synes at have været i Mode en bestemt Tid, i de sidst forløbne 23 Aar er der nemlig kun sat en eneste Dreng i Skomagerlære. Over 300 er anbragt til Uddannelse paa Fabrikker; men det var naturligvis særlig i den første Tid, da 20 % blev anbragt paa den Maade, hvilket var i nøjeste Overensstemmelse med Fundatsen. De andre Fag, som Fundatsen nævner, Handel og Søfart, udøver

derimod stadig deres Tiltrækning paa Drengene, til Dels endog stærkere end i den første Tid, idet der fra 1756—1780 kun blev sat 4 % til Handelen, medens nu 12 % vælger denne Stilling, som i alt har været søgt af over 300 Drengene, medens over 100 er gaaet til Søs. En Profession, som er gaaet helt af Mode, er Skrædderiet, idet der siden 1880 ikke er sat en eneste Dreng i Skrædderlære, medens denne fra 1780—1830 blev valgt af c. 120 Drengene; alt i alt er der anbragt over 200 ved denne Profession. I den første Tid blev over 50 sat i Lære hos Parykmagere, men det er naturligvis op- hørt for et Aarhundrede siden. Henved 40 er sat i Urmagerlære, flest i den første Tid. Snedkerhaandværket er stadig meget søgt, og c. 300 Drengene har søgt Uddannelse deri, flest mellem 1780 og 1830, da c. 11 % valgte den Haandtering. Henved 100 er bleven Sejl- og Dugmagere, men de fleste af dem er fra den første Tid. Henved 130 er bleven Sadelmagere og Tapetsere, de fleste fra Tiden mellem 1840 og 80. Mærkelig nok er der i de halvandet Hundrede Aar kun sat 14 Drengene i Murerlære og 20 i Tømrerlære, medens der er c. 100, der har valgt Malerhaandværket. Henved 40 er bleven Instrumentmagere og godt og vel 50 Hattemagere. Næsten 100 har valgt Handskemagerprofessionen, flest i Tiden fra 1840—80, medens der siden den Tid ikke er sat en eneste til dette Haandværk. Henved 130 er bleven Drejere, mest dog i ældre Tid, og i Farver- og Garverlære er sat c. 30. Over 100 er gaaet Kontorvejen, der er særlig søgt i vore Dage, da over 10 % vælger den Vej, der for saa vidt er godt nok i Overensstemmelse med Fundatsen, da den som oftest staar i nær Forbindelse med Handels- og Fabrikvæsen. Over 70 Drengene, omtrent ligelig fordelt paa alle Perioder, er sat i Lære hos Guldsmede og Juvelerer. Over 50 er bleven Bundt- og Possementmagere, mest fra ældre Tid, og c. 30 Bøssemagere og Vaabensmede, næsten alle fra den første Periode. Bødker- og Hjulmagerprofessionen har tiltrukket 80 Drengene, medens c. 150 er bleven Bog- og Stentrykkere, samt Typografer, Stillinger, der blev valgt af 5 % i Tiden mellem 1840 og 80. Henved 40 er sat i Bogbinderlære, de fleste fra Tiden mellem 1840—80, over 70 i Blikkenslager- og Bly-

tækkerlære, de fleste ligeledes i Tiden fra 1840—80. Henved 25 er sat i Lære hos Barberer og Frisører, henved 40 hos Bagere og Konditore, 24 er bleven anbragt paa Apotek, de fleste mellem 1840 og 80. Henved 30 er anbragt paa Hærens og lidt flere paa Flaadens Eleveskoler, der i de senere Aar udøver en ikke ringe Tiltrækningskraft paa Drengene, der som Regel klarer sig udmærket, fordi de fra Opfostringshuset er vant til den punktligge Orden, Renlighed og Nøjagtighed, som disse Skoler fordrer. Mellem 10 og 20 er gaaet Seminarievejen. Desuden er der anbragt en hel Del ved forskellige andre Fag, som det vilde være for vidtløftigt her at opregne. Som et Kuriosum kan nævnes, at kun een eneste er sat til Mejerivæsenet, og han er udgaaet i Maj 1903. Fjernet fra Skolen paa Grund af daarligt Forhold, Svaghed el. l. er over 70, flest i Tiden mellem 1840 og 80, og over 100 er inden Konfirmationen bleven overladt deres Forældre eller paarørende af forskellige Grunde, og om henved 100 gælder det, at der slet ingen Oplysning er givet om, i hvilken Stilling de er bleven anbragt.

Disse Tal er vel talende nok! For at samle alt i een Sum: Mellem 3 og 4 Tusinde Mennesker er kommen Samfundet til Nytte paa de forskelligste Omraader uden at have kostet Staten noget, uden at have forlangt Ofre af den By, hvor de fleste af dem hørte hjemme, og uden at have været til Byrde for deres Hjem, fordi Opfostringshuset tog alle Byrderne paa sig og bragte sine Drengene frem til Stillinger, som de uden dets Hjælp som Regel vilde have været udelukket fra. Derfor har det Krav paa Taknemmelighed; thi det har i al Stilhed udført et stort Arbejde. Kunde Bernstorff se, hvad hans Stiftelse har udrettet, da kunde han med fuld Ret sige: *Moerorem minui*; thi i mangfoldige Hjem har Opfostringshuset bragt Glæde, ogsaa i Hjem, der har kendt gode Kaar, men hvor Forsørgerne var bleven kaldt bort fra en stor Børneflokk. Derfor kan det i Sandhed kaldes en mild Stiftelse. Det forlanger ikke at være andet, idet alle andre Hensigter, der var medbestemmende ved dets Oprettelse, og som var fremgaaet af den Tids Opfattelse af forskellige Samfundsforhold, er helt opgivet. Men ogsaa som saadan

staar det som et levende Æresminde for Bernstorff og den gode Konge, der bifaldt hans Forslag og bragte Ofre for at virkeliggøre det. Der er til Tider handlet ilde med denne Stiftelse; den har baaret mange Byrder, og den har aldrig lagt Byrder paa andre. Det vilde være en Lykke for den, og der vilde gøres en god Gerning, om den blev sat i Stand til at kunne fortsætte sit Velgørenhedsværk uden Bekymring for, hvorledes den skal overkomme de større Udgifter, som vor Tid kræver. Navnlig vilde der ofte kunne udrettes noget godt, hvis Stiftelsen havde Evne til at række nogle af sine Drengene en hjælpende Haand i Læreaarene, hvad Omstændighederne undertiden gør i højeste Grad ønskeligt, men hvad Pengeforholdene paa den anden Side gør næsten umuligt. Det skyldes en uretfærdig Handling, at Opfostringshuset ikke er en rig Stiftelse; Bernstorffs Minde og Stiftelsens lange Virksomhed fortjener, at den i hvert Fald blev velhavende nok til at kunne arbejde frit og uhæmmet inden for de Rammer, der nu een Gang er bleven fastsat for dens Virksomhed, der omfatter Drengene fra hele Danmark.

I Anledning af Halvandethundredaarsfesten indsamler tidligere Elever en Sum, stor nok til, at der for Renterne kan holdes en Dreng paa Opfostringshuset. Denne Gave fra gamle Elever vil i alle kommende Tider staa som det smukkeste Vidnesbyrd om Opfostringshusets Virksomhed i den forløbne Tid.





## FORSTANDERE.

Knud Broust .....	19. Oktbr. 1753—1783.
Knud Olsen .....	1783—1803.
Rasmus Borch .....	1803—1845.
Eibe (konst.) .....	1845—1849.
Budde-Lund (konst.) .....	1849—1852.
Emil Elvius .....	1852—1874.
Otto Jensen .....	1874.

---

## EDUKATIONSINSPEKTØRER.

G. D. Jørgensen .....	1774—1775.
Pastor Baagø .....	1776—1783.

---

## LÆRERE PAA OPFOSTRINGSHUSET.

(Hvor intet er angivet, er vedkommende cand. theol. — Pr. = Præst.  
Et Par enkelte Lærere, der kun har været konstitueret,  
kan være forbigaaet).

Axel Rødberg .....	8. Oktbr. 1755—1760. (Pr.)
Jacob Bondesen .....	22. Oktbr. 1755—1762. (Pr.)
Jacob Abild .....	17. Decbr. 1755—1762.
(Afsk. p. G. af Udygtighed.)	
Jens Jyderup .....	11. Maj 1756—1757.
(Afsk. p. G. af Drukkenskab.)	

Joh. Dan. Daw .....	1760—1762.
(Afsk. p. G. af Udygtighed.)	
Mads Hassing .....	1762—1763. (†)
Sixtus Asp Langgaard .....	1762—1779.
(Konsumptionsforvalter i Holbæk.)	
Tønne Braae .....	1762—1762. (†)
Niels Rørdam .....	1762—1768. (†)
Math. Aalholm .....	1762—1766.
(Pr. paa St. Thomas.)	
Laur. Høyberg .....	1763—1773. (Pr.)
Joh. Kier .....	1768—1771. (Pr.)
Nic. Dresing .....	1771—1783. (Pr.)
Jac. Lind .....	1766—1772. (Pr.)
Jac. Kier .....	1772—1777. (Pr.)
Krenckel .....	1774—1777. (†)
Chr. Kuhlman .....	1777—1781. (Pr.)
Henr. Kuhlman .....	1778—1780. (Pr.)
R. J. Winter .....	1778—1780.
(Pr. i Thorshavn.)	
And. W. Meinert .....	1780—1784. (Pr.)
Lor. Hansen Matzen .....	1780—1784. (Pr.)
Jens Cronborg .....	1781—1782. (†)
Holg. Olivarius .....	1782—1786. (Pr.)
Ras. Tillerup .....	1783—1783. (†)
Math. Wederkinch .....	1783—1784. (Pr.)
N. Chr. Bang Cruse .....	1784—1788. (Pr.)
Peter Jacobsen .....	1784—1787. (Pr.)
B. P. Vellejus .....	1784—1788. (Pr.)
Niels Schoubo .....	1786—1793. (Pr.)
Eskild Haunstrup .....	1787—1787.
(Afsk. p. G. af Sindssygd.)	
Edv. Røring .....	1787—1796. (Pr.)
Siv. Sivertsen .....	1788—1791. (Pr.)
E. N. Issem .....	1788—1794. (Pr.)
P. N. Grüner .....	1791—1793.
(Pr. paa St. Thomas.)	
Herm. Boss .....	1793—1798. (Pr.)
Ign. Becher .....	1793—1799. (Pr.)



Rasm. Borch .....	1794—1803.
(Derefter Forst.)	
A. F. Heggelund .....	1798—1803. (Pr.)
C. C. S. Stabell .....	1799—1802. (Pr.)
Rosenkilde .....	1802—1805. (†)
Fohlman .....	1803—1806. (Pr.)
Torp Hansen .....	1803—1811. (Pr.)
Bentz Møller .....	1805—1814. (Pr.)
Sundby .....	1803—1804.
Schade .....	1804—1810. (Pr.)
C. Knudsen .....	1810—1812. (Pr.)
Toldorph .....	1811—1812. (Pr.)
Flor .....	1812—1812.
(Lærer paa Frederiksberg.)	
Hempel .....	1812—1816. (Pr.)
Henriksen .....	1814—1815.
(Afsk., da Børnetallet formindskes. Pr.)	
Becker (Sem.) .....	1816—1827.
Lorenzen .....	1817—1817.
(Forflyttet p. G. af Forsømmelighed.)	
Møller (konst.) .....	1817—1818.
Paasche (cand. philol., konst.) .....	1818—1818.
Hansen (Sem.) .....	1818—1831.
Bruun (Løjtnant) .....	1818—1827.
Nygaard (Sem.) .....	1822—1831.
Mortensen (Sem.) .....	1827—1844.
(Insp. ved Frue Arbejdshus.)	
Schierning .....	1831—1835. (Pr.)
H. Bruun .....	1835—1837.
(Lærer ved Vajsenhuset.)	
Knudsen .....	1837—1840.
(Søetatens Drengeskole.)	
Garde (konst.) .....	1840—1841.
(Søetatens Drengeskole.)	
Regoli .....	1841—1848. (Pr.)
Eibe (cand. phil.) .....	1841—1845.
(Derefter Forst.)	
Jørg. Lendrop .....	1844—1849. (Pr.)
Jørgensen (Sem.) .....	1846—1850.
(Skrivemester i Aabenraa.)	

Fr. Alstrup (Konstruktør).....	1845—1893.
Høeg.....	1849—1852. (Pr.)
Olesen.....	1849—1854.
Soetmann (Stud.) .....	1848—1853.
(Kantor ved Garnisons Kirke.)	
Westerbo .....	1852—1855. (Pr.)
A. Hansen (Sem.).....	1852—1867.
(Kantor ved Johannes Kirke.)	
Clausen (cand. phil.) .....	1854—1856.
Rosen .....	1855—1856.
Fritz (cand. phil.).....	1856—1891.
Munk (stud. polyt.).....	1856—1866. (†)
Møller (cand. polyt.) .....	1866—1875.
(Senere Bestyrer af Borgerdydskolen.)	
E. Rolsted (Sem.).....	1875—1883.
(Forst. f. Aandssvageanst. p. gl. Bakkehus.)	
N. P. Kristiansen (Sem.) .....	1880—1883.
Mathiesen (Sem.) .....	1883—1889.
H. Rolsted (cand. phil.).....	1883—1895.
(Viceskoledirektør i Kbhvn.)	
P. Andersen (Sem.) .....	1889—1893.
A. T. Høy .....	1891.
J. O. D. Marton .....	1893.
(Inspektionsh. fra 1897.)	
Stampe (Sem.).....	1893—1894.
Wissenberg .....	1894—1899. (Pr.)
Wiberg.....	1895—1897.
(Lærer paa Blindeinstituttet.)	
H. Helms (cand. polyt., konst.) .....	1897—1897.
S. Nissen (konst.).....	1897—1897.
Herskind .....	1900—1903. (Pr.)
Næsted .....	1903.

---

## I OPFOSTRINGSHUSETS TJENESTE

STAAR FOR TIDEN:

Prof. OTTO JENSEN, R. af Db. ....	Forstander.
Cand. theol. A. T. HØY .....	1ste inspektionsh. Lærer.
— J. MARTON .....	2den — —
— A. NÆSTED .....	3dje — —
O. CHRISTENSEN, Dbmd. ....	Skræddermester.
Overgymnastikl. THORSTENSON, Dbmd.	Gymnastiklærer.
H. J. LARSEN .....	Syngelærer.
Frk. D. HARTWICH .....	Oldfrue og Økonoma.
P. CHRISTENSEN .....	Portner.

---

Pastor HVID-NIELSEN, R. af Db... Stiftelsens Præst.  
Kommunelæge STOCKFLETH..... Stiftelsens Læge.

---

### TRYKFEJL OG RETTELSER.

Side 66, 13.	Linje f. n.:	kyndige	læs: fyndige
— 67, 20.	— f. o.:	endelig	— eedelig
— 70, 5.	— f. o.:	Forsømmelse,	— Berømmelse,
— 72, 2.	— f. n.:	besk	— beske
— 168, 12.	— f. o.:	uartigt,	— uartigt
— - -	—	forefaldt	— forefaldt,
— 173, 13.	— f. o.:	Hersleb	— Harbo
— 206, 6.	— f. n.:	øvige	— øvrige
— 325, 13.	— f. n.:	Cruse	— Crusoe
— 369, 11.	— f. o.:	Kr.	— Rd.
— 369, 13.	— f. o.:	Kr.	— Rd.
— 383, 9.	— f. o.:	Dag	— Dreng

---

## NAVNEREGISTER.

(Forstandernes Navne er kun angivet første Gang, de forekommer.)

- Aalholm, Inform. 96, 142.  
Aarestrup, Urm. 347.  
Abild, Inform. 87—89, 92, 93, 116.  
Adler, Generalsuperintend. 237, 356.  
Ahlemann, Konsistorialraad. 130.  
Ahrensen, Læge. 311.  
Alexandra, Prinsesse. 363.  
Allen. 351.  
Allerup, Skolehold. 99.  
Alstrup, Konstruktør. 329.  
Andersen, H. C. 380.  
— Karl. 384.  
— Lars. 137.  
— Lyder. Handskemg. 296.  
Arentzen, Lars. Portner 80, 231.  
Auban, Urmager. 113 flg.  
Aulum, Oldermd. 347.  
**Baagø**, Edukationsinspekt. 185—188, 190, 191, 194—96, 198, 205, 220—223, 228.  
Backhausen, Murm. 348.  
Bagge, Niels. Skoledirekt. 390.  
Baggesen. 307, 336, 350.  
Balle, Præst. 293.  
— Biskop. 217, 221, 257, 337, 340, 341.  
Ballum, Præst. 347.  
Balslev. 370.  
Bang, Ole. 53.  
Bang, Læge. 286.  
Basedow. 185.  
Bastholm. 354.  
Bauditz, Sof. Skoledirekt. 390.  
Baumgarten. 5, 46, 49, 52, 114, 117, 118, 124, 148, 150, 157, 158.  
Beck, Kobbersmedem. 347.  
Becher, Inform. 230.  
Becker, Lærer. 306, 343.  
Beeri, Dokt. 195.  
Benjamin. 243.  
Bentzen, I. A. 387.  
Berckentin. 59.  
Berger, Prof. 122, 125, 129.  
— Livmedikus. 152, 154, 155.  
Bering, Hans, Præst. 27.  
Berndt, Zacharias. 238.  
Bernsteen, Spisem. 63.  
Bernstorff, J. H. E. 3, 5, 7, 8, 10, 15, 28—30, 35, 45, 48, 49, 52, 55, 57, 59, 60, 73, 74, 92, 94, 103, 105, 110, 111, 113—19, 123, 124, 130, 140, 144, 145, 148—151, 153, 154, 159, 183, 193, 204—206, 220, 231, 236, 343, 345, 383, 400, 401.  
Bernstorff, Frue. 145.  
Berregaard, Gehejmerd. 144.

- Bie, Lotteriinspekt. 296.  
 Biehl, Fuldm. 45.  
 Bielefeldt, Præst. 41.  
 Blicher, Præst. 217.  
 Bluhme, Herredsf. 320.  
 Blædel, Præst. 329.  
 Bobart, Madam. 63, 79.  
 Bochow. 230.  
 Bodenhof, Agent. 113.  
 Bondesen, Inform. 87, 92.  
 Bonté, Urm. 118, 121.  
 Borch, Rasm. 230.  
 Borgen, Skoledirekt. 326—328, 331,  
     334, 346, 361.  
 Borup, Landsoverrettsprok. 319, 342.  
 Braae, Inform. 96.  
 Brandt, Pyntemester. 189.  
 Bredahl, Tegnelær. 306.  
     — Kapelmusik. 343.  
 Breiden, Anne Christiane 28.  
 Brinckmann, Løjtnant 138.  
 Brorson, H. A., Biskop. 32.  
     — Sognepr. 91, 93, 94, 96—98.  
 Broust, Knud, Forstander. 36  
     — Madam. 256.  
 Brower, Uldsorterer. 175.  
 Brus, Økonom. 311, 324.  
     — Jfr. 328.  
 Bruun. 279.  
 Buchmann, Mekanik. 277.  
 Budde-Lund, Præst. 328.  
 Busch, Æskemg. 275.  
 Bülow, Hofmarskal. 237, 238.  
 Bærens, Assessor. 249—251, 255—  
     257, 262, 263, 265, 268, 269,  
     271, 272, 279, 280, 282, 283,  
     290, 293—295, 354.  
 Bøhnke, Frue. 344.  
 Campe. 354.  
 Cold. 249.  
 Classen, Justitsraad. 140.  
 Caroc. 29.  
 Capito, Kirurg. 243.  
 Collin. 29, 43, 45, 47, 52, 56, 146,  
     195, 235.  
 Collin, Finansassessor. 295, 303, 319.  
 Conradi, Murm. 9, 35.  
 Cramer, Pyntem. 231.  
 Crone, Læge. 312.  
 Cruse, Inform. 227, 237, 242, 296.  
 Cruse, W. Bang. 295, 319, 348.  
 Danielsen, Handskefabrkt. 388.  
 Danneskjold-Samsø. 113.  
     — Amtmd. 339.  
 Daw, Etatsraad. 7—9, 26, 108, 152.  
     — Informator. 91—93.  
 Degenhardt. 135.  
 Desmerciers. 146.  
 Dose, Kirurg. 282.  
 Douilhac, Hattefabr. 141.  
 Dragon, Sekretær. 174—176.  
 Dreyzettel, Væver. 106.  
 Dybdal, Borgmester. 392.  
 Echard. 230.  
 Eeg, Frue. 352.  
 Eibe, cand. phil. 317.  
 Eibeschütz. 373.  
 Ellebracht, Kapt. 139.  
 Elvius, Forstander. 330.  
 Eriksen, Gymnastikl. 370.  
 Erslew. 323.  
 Falck, Sprogmeister. 103.  
 Falk, Borgmester. 29.  
 Falckenrath, Fabrik. 108.  
 Falkenskjold. 219.  
 Falster, Rektor. 56.  
 Feddersen, Direkt. 297.  
 Fenger. 249.  
 Ferdinand, Prins. 270.  
 Flessa, Superintendent. 34.  
 Fønnesbech. 368.  
 Francke. 4.  
 Frederik III. 195.  
 Frederik V. 3, 5, 8, 10, 24, 26, 32,  
     53, 62, 64, 109, 112, 126, 141,  
     152, 180, 192, 214, 222, 237,  
     320, 336, 337, 340, 342—344,  
     353, 382, 383, 387.  
 Frederik VI. 270, 273, 282, 344, 382.

- Frederik, Kronprins (VI) 240.  
 Frederik Carl Christian, Prins.  
     344, 357.  
 Frederik, Kronprins. 363.  
 Frederiksen, Snedkerm. 347.  
 Friderich Ernst Markgreve af  
     Brandenburg Culmbach. 26, 39.  
 Friederich Carl, Prins. 239.  
 Friis, Etatsraad. 7, 8, 26, 95, 114,  
     115, 144, 145.  
 Fris, Præst. 216.  
 Fritz, cand. phil. 377, 390.  
 From, F. C. 100.  
 Funch. 230.  
 Fædder, Borgmester. 207.  
  
**G**  
 Gabel. 139.  
 Gad, Præst. 331.  
 Giese, Fr. Chr. 135.  
 Goldschmidt, Grosserer. 387.  
 Goltz, Skomager. 276.  
     — Madam, Kogekone. 310.  
 Gordon, Fabrikm. 175, 176.  
 Gorgius, stud. med. 242.  
 Graff, Joh. 236.  
 Groth, Sekretær. 344.  
 Grundtvig, J. Præst. 248.  
 Grüner, Konsistorialraad. 34, 39.  
     — Gymnastiklærer. 272.  
 Gröning. 259, 274.  
 Gude, Præst. 293, 343.  
 Guldberg. 233, 352.  
 Guioné, Tegnelærer. 195.  
 Gøtsche, Gymnastiklærer. 271.  
 Gøtze. 352.  
  
**H**  
 Hagen, Vævermester. 176.  
 Hagerup. 31.  
 Hammerich, Fr. 382.  
 Hansen, A. N. Etatsraad. 386.  
     — Ad., Lærer. 370.  
     — H. N., Borgmester. 371, 373—  
         375, 377, 378, 383, 385, 391.  
     — Torp. 262.  
     — Skrædder, 308, 370.  
     — Raadmand. 207, 212.  
 Harbo, Biskop. 93, 95, 173, 233.  
 Hassing, Inform. 101, 125.  
 Hauch, Stiftamtmand. 342.  
 Haunstrup, Inform. 227.  
 Hector. 116.  
 Hegermann-Lindencrone. 29.  
 Heggelund, Lærer. 258.  
 Heidtmann, Linnedvæver. 80, 106.  
 Helmke, Madam, Oldfrue. 236.  
 Helner, Stud. 341.  
 Hempel, cand. theol. 306.  
 Henseman, Præst. 31.  
     — Henning Irgens. 230.  
 Henze, Kirurg. 243.  
 Hersleb, Biskop. 31, 32.  
     — Borgmester. 207, 212—214, 216,  
         222, 228, 231, 241.  
 Herforth, Direkt. 297, 326, 327,  
     346, 362.  
 Herzberg, Apoteker. 347.  
 Hetzch, Prof. 306, 333.  
 Hjort, Præst. 249—251.  
     — Klædefabrkt. 342.  
 Holbech, Skoledirekt. 382, 390.  
 Holberg. 4, 55, 115, 322, 351, 354.  
 Holck, Agent. 164.  
 Holmsted, Etatsraad. 7—9, 26, 29,  
     62, 106.  
     — Raadmand. 106, 117, 143, 145.  
     — Gymnastiklærer. 273, 317, 325.  
 Hommel, Prof. 278.  
     — 376.  
 Holstein, C. L. v. 8, 10, 32.  
 Holstein, Stiftsbefalingsmand. 40.  
     — -Ledreborg, Greve. 53.  
 Horn, Skrædder. 79, 276.  
     — Politimester. 114.  
 Hude, v. der, Skrædder. 79.  
 Huth, General. 237.  
 Hübner. 57.  
 Hvid, Sognepræst. 98, 99, 166.  
 Hygom, Biskop. 32.  
 Hæseker, Kancelliraad. 7, 8, 26,  
     115, 117, 144.  
 Høeg, Præst. 227.  
 Høyberg, Inform. 115, 117.

- Ibsen, Apoteker. 347.  
 Ingemann, 351.  
 Irgens, Sognepr. 30.  
   — Bogtrykker. 330.
- Jackki**, Negerdreng. 143.  
 Jacobsen, Pyntemester. 233, 259.  
   — Madam. 350.  
 Jensen, Borgerrepræsentant. 376.  
   — Otto, Forstander, Prof. 377.  
   — Etatsraad. 378.  
 Jensenius, Læge. 121, 125 o. fig.  
   162, 241.  
 Jessen, Justitsraad. 141.  
 Jonquières. 297.  
 Josephsen, Justitsraad. 397.  
 Juliane Marie, Dronning. 27.  
 Jyderup, Inform. 87, 88.  
 Jørgensen, G. D., Edukations-  
   inspektør. 171, 174.  
   — Lærer. 326.  
   — Apotheker. 347.  
   — Kammager. 347.
- Kaalund**, H. V. 56.  
 Kaas, v., Major. 139.  
 Kjerulf, Politichef. 297, 318.  
 Klevenfeldt, Justitsraad. 53.  
 Klingberg, Syngemester. 269, 336.  
 Knudsen, Fr. 320, 321, 345, 348.  
   — Arkitekt. 382.  
 Knutzen. 336.  
 Koes, Bankdirektør. 151.  
 Kofoed, Etatsraad. 195.  
 Kraft. 323.  
 Krenchel, Informator. 173, 181.  
 Krieger, Justitsraad. 8, 15.  
 Kristian IV. 57, 58.  
   — VI. 112.  
   — VII. 144, 180, 194, 222, 237.  
   — VIII. 330.  
   — IX. 382.  
 Krogsgaard, Malermester. 347.  
 Krøll, Præst. 164—166.  
 Kølle, Syngelærer. 269.
- Landré, Fabrikant. 146.  
 Lange, Raadmand. 207, 212.  
   — Skomager. 231.  
   — Fr. 330.  
   — Julius. 330.  
 Langgaard, Inform. 115, 187.  
 Larsen, Handskemager, 274, 319,  
   347.  
   — Hans, Opsynsmand. 313.  
   — Fuldm. 320, 322.  
   — Borgm. 370, 371.  
 Lassen, Inger, Oldfrue. 160.  
 Lautrup, Kancelliraad. 348.  
 Linnemann, Borgm. 359, 370.  
 Leierhoff, Gartner. 112, 160, 173.  
 Lemming, Præst. 136.  
 Lendrop, Lærer. 324, 326—328.  
 Levy, Gerson. 355.  
 Liebe, Fabrikant. 135.  
 Lindahl, H. J., cand. jur. 387.  
 Lunde, Malermester. 347.  
 Lintrup. 29.  
 Lorch, Josias, Præst. 147, 164.  
 Lous, Professor. 103.  
 Lumbye, Carl. 370.  
 Lund, Kontrolør. 145.  
   — Kirstine, Oldfrue. 160, 236.  
   — Ole, Købmd. 252, 297, 350.  
   — Opsynsmd. 267, 275, 289, 313.  
 Lunding, Raadmand. 150, 152, 154,  
   203.  
 Luther 354.  
 Lynar, Grev v. 26.
- Maase**, v. d., Oberstl. 138.  
 Madsen, Inform. 222.  
 Malling, Ove. 249—251, 255, 262,  
   263, 271, 274, 280, 282, 297,  
   298, 351.  
 Mandix, Præst. 27.  
 Mangor. 249, 297, 310, 315, 352.  
 Maria, Dronning. 279, 344.  
 Massmann. 249.  
 Meincke. 29.  
 Meinert, Inform. 220.  
 Meisler, Skolelærer. 356.



- Meldahl. 376.  
 „Mester“. 309, 370.  
 Meyner, Dugmester. 137.  
 Mohr, Madam. Oldfrue. 311.  
 Moltke, A. G., Greve. 29, 53, 303.  
 Mortensen, Lærer. 317, 344.  
 — Enke. 355.  
 Mourier, Pastor. 33.  
 Munk, cand. polyt. 370.  
 Muus, Toldinspektør. 350.  
 Münster, Prof. 272.  
 Münter, Biskop. 337.  
 Mylius, Gymnastiklærer. 272.  
 Møller, Sekretær. 290.  
 — I. P., Prof. 319.  
 — Lærer. 336, 337, 339—343, 350.  
 — Bogtrykker. 347.  
 — cand. polyt. 370.  
 — Ellen Marie. 387.  
 Mønster, Præst. 271, 272.  
 Mørch, Gymnastiklærer. 271.  
 — Bundtmager. 347.  
 Møsting, Kancellipræsident. 337.
- Nachtegall. 270, 272.  
 Nannestad, Biskop. 36.  
 Napoleon. 338.  
 Nathanson, Redaktør. 321.  
 Neergaard, Justitsraad. 142.  
 Nielsen, Prof. 316.  
 — Ane Christine. 387.  
 Noor, Instrumentmager. 347.  
 Notturf, Købmand. 236.  
 Nyerup. 323.  
 Nygaard, Lærer. 306.
- Odannel, Syngelærer. 269.  
 Oehlenschläger. 307, 310, 325, 351.  
 Oldenburg, P. A. 56.  
 — Løjtnant. 136.  
 Olivarius, Informator. 229, 231, 232.  
 Olsen, Knud, Forstander. 223.  
 Otte, Kancelliraad. 140.
- Paludan, Præst. 249—251, 262,  
 263, 280, 339.
- Place, H. P., Konservator. 320—  
 322, 344.  
 Pelt, Professor. 275.  
 Perriard, Garver. 116, 140.  
 Petersen, Andreas. 137.  
 — Borgerrepræsentant. 376, 377.  
 — C. I., 348.  
 — Gymnastiklærer. 271.  
 — Justitsraad. 297, 315, 316.  
 Peymann, Major. 237.  
 Pickhard, Spisemester. 74, 107, 111.  
 — Madam. 162, 163.  
 Pisanie. 287.  
 Plautus. 289.  
 Plessen, v., Overkammerherre. 28.  
 — Kammerherreinde. 28, 109, 147.  
 Ploug, Carl. 330.  
 Pontoppidan, Justitsraad. 30, 103,  
 205, 213, 214, 217, 249, 252.  
 — H., Præst. 229.  
 Prætorius, Kirurg. 126.  
 Pullich, Fabrikant. 146.  
 Purup, Jens Chr. 245.
- Qvalen, v., Overpræsident. 37.  
 Qvist, Hofpræst. 59.  
 — Madam. 352—354.  
 — Jfr. 353.
- Raben, v. 53.  
 Rahbek. 203, 258, 322.  
 Ramus, Biskop. 32.  
 Ravert, Professor. 145.  
 Regoli, Lærer. 307, 323, 324.  
 Reinwald, Gymnastiklærer. 273.  
 Resewitz, Præst. 150, 152, 154, 157.  
 Reventlow. 110, 217.  
 Risom, Provst. 27.  
 Rolsted, Emil. 390.  
 — Hans. 391.  
 Rosenberg, Bygmester. 194, 195.  
 — Tegnelse. 306.  
 Rosenkilde, Lærer. 261.  
 Roset, Claudius. 58.  
 Rosowsky, Fabrikant. 107, 109, 173,  
 175.

- Ryberg, Niels. 100, 140, 143, 145,  
 148, 150, 152, 157, 176, 180,  
 183, 190, 203—205, 230.  
 Rødberg, Informator. 87.  
 Rønne, Præst. 293, 356.  
 Rørdam, Niels, Informator. 96, 102,  
 115, 138, 142.  
 — Provst. 143.  
 Røring, Informator. 229, 237, 246.
- Sager, Direkt. 297, 307, 315—317.  
 Saint Germain. 59.  
 Salzmann. 230.  
 Sass, Grosserer. 386, 387.  
 Scheel, Stiftamtmand. 38, 53.  
 Schjøtt, Raadmand. 207, 210.  
 Schjørring. 365.  
 Schmidt, Kirurg. 89.  
 — Kancelliraad. 320, 348.  
 Schoubo, Informator. 229, 237.  
 Schultz. 336.  
 Schönberg, Kapt. 370.  
 Severin, Jacob. 42.  
 Sibbern, Kirurg. 197, 243.  
 Soetman, Student. 326, 327, 329.  
 Sohlenenthal, v. 39.  
 Sommerfeldt, Præst. 293, 344.  
 Sophie Magdalene, Enkedronn. 27.  
 Staal, Overlærer. 272, 273.  
 Stabel, Lærer. 258.  
 Stephansen, Bogtrykker. 347.  
 Stockers, Apolone. 79.  
 Stockfleth, Læge. 388.  
 Stroe, Landskabsmaler. 319, 321,  
 345.  
 Struensee. 129, 150, 151, 154, 156.  
 — Generalsuperintendent. 237.  
 Støcken, v. 53.  
 Suhm, Admiral. 64.  
 Swabe, Enke. 105.
- Tass, Niels. 355.  
 Tauber, Rektor. 257.  
 Thomson, Fabrikant. 146.  
 Thomsen, Raadmand. 207.  
 — Gymnastikl. 271, 274, 370.  
 — Opsynsmand. 314, 315.  
 Thorstenson, Overgymnastikl. 370.  
 Thorup, Ole, Kancelliraad. 373, 382,  
 387, 397.  
 — V., Tømremester. 397.  
 Thott. 53.  
 Tode, Clemens. 162, 166, 197—199,  
 227, 236, 240, 241, 244, 289.  
 Top, Kancelliraad. 305.  
 Tutein, Strømpfabrikant. 135.
- Ubersax, Overkrigskommissær. 348.  
 Urne, Overpræsident. 207, 234.
- Vedel v. 53.  
 Vederkinch, Informator. 230, 233,  
 Vellejus, Informator. 229, 237, 241.
- Wallø, Opsynsmand. 313, 314.  
 — Madam. 328.  
 Wandeler, Stadsfysikus. 63.  
 Wegener, Kmh. 382.  
 Wendt, Dr. med. 154, 188, 203.  
 Wessel. 289, 351.  
 Weybel, Agent. 290, 297.  
 Wewer, Etatsraad. 7—9, 26, 28, 43,  
 44, 100, 143—145.  
 Wiedewelt. 196.  
 Wienberg. 376.  
 Wilhelmine Maria, Prinsesse. 344.  
 Winther, Chr. 351.  
 Wiwet, Prokurator. 53.  
 Wulff, Raadmand. 207.  
 Wøldiche, Biskop. 32.
- Ørsted, H. C. 347.  
 Østfrisland, Hertuginde af. 27, 145.

## KILDEANGIVELSER.

Foranstaaende Meddelelser om Opfostringshuset hviler aldeles overvejende paa utrykte Kilder, af hvilke Opfostringshusets Arkiv har leveret det meste Materiale; en Del findes i Raadstuearkivet. Nogle Kollegialbreve og kgl. Reskripter og enkelte andre Papirer er gennemset i Rigsarkivet. Paa det kgl. Bibliotek: 1300 e Ny kgl. Saml. Fol., N. kgl. S. 372 h Fol., Ny kgl. S. Fol. 1491. — Bruns Collectanea (Raadstuearkivet). — Fortegnelse over Opfostringshusdrene fra 1755—1873 (Provinsarkivet paa Jagtvejen.

De trykte Kilder er følgende:

Noget om Vartov, Vajsenhuset, Opfostringshuset og St. Hans Hospital i Anledn. af alm. Hosp. (1792). — Om den gode Opdragelses vigtige Indflydelse paa det christelige og borgerlige Liv. Tale paa Opfostringshusets Stiftelsesdag 29. Juni 1777 af P. Baagø, Kapellan til Vartov og Edukations Inspektør ved Opfh. — Ny kritisk Journal for 1778 (S. 53—55). — Kritisk Tilskuer 1777 (Nr. 44). — Lærde Efterretninger 1778 (Nr. 3). — Kjøbenhavnske nye Tidender om lærde og curieuse Sager (1754). — Callisen: Physisk-medicinske Betragtninger over Kjøbenhavn 1809 (2. Del). — Nyerups Beskrivelse af Kjøbenhavn (1800). — Dronning Charlotte Amalies Opmuntring til nærv. Tider (1791). — Kritik og Antikritik (10. H., 12. H.). — Minerva (1796, 1801, 1802, 1818 og oftere). — Pontoppidan: Magazin for almenyttige Bidrag. Kjbhvn. (1793). — Iris og Hebe (1796). — Cl. Rosenhoffs Frisindede (1835). — Jac. Nic. Wilses Rejseiagttagelser (1792). — Thaarup: Kjøbenhavns Skilderi (1827 og oftere). — Politivennen 1817, 1833, 1834. Thaarup: Arkiv for Statistik, 1. Bind (1795—96). — Politisk og physisk Magazin (1797). — Bærens: Penia (alle Aargange). — Collegialtidende (1799 og 1817—1825). — Dagen (1822, 1823, Nr. 161. 1825, Nr. 16. 1830, 1831, 1833, 1834, 1835). — Forestilling fra Direktionen fra Kjøbenhavns Fattigvæsen 1799. — P. E. Becker: Erindringer om lykkelige Timer (1827). — Pontoppidans Danske Atlas, 2. Del (1764). — Conferenceraad Hoffmann: Samlinger af publique og private Stiftelser, Gavebreve etc.

(1780) X og XI Tome. — Fru Eeg: En dansk Frues Rejsebeskrivelser og Hændelser, Kjbhvn. 1787. — Fra Rentekammeret III. — Fogtmans Reskriptsamlinger. — Algren-Ussings Reskriptsamling. — Skovs Forordninger. — Østs Arkiv for Psykologi, Historie, Litteratur og Kunst. 8. Bind. — Rigsdagstidende 1856. — Joh. Chr. Fabricius: Policey Schriften, 2. Theil. — Ahlemann: Über das Leben und den Charakter des Grafen v. Bernstorff (1777). — Hübner: Sørgetale over Grev Bernstorff (1772). — Tanker over det alene privileg. Lotteri til det fattige Væsens bestandige Underholdning i Kjbhvn. (1771, m. fl. Trykkefrih. Skr. 9 Vol.). — Roger: Lettres sur le Dannemarc (1757). — M. B. Møller: Tale og Kantate paa Opfh.s Stiftelsesdag 1812. — Kantater paa Opfh.s Stiftelsesdag af Møller, Becker, Place, Knudsen m. fl. — Sandhedsfaklen 1835 (Nr. 42). — Joakim Larsen: Bidrag til Kjøbenhavns offentlige Skolevæsens Historie (1881). — C. Brun: Kjøbenhavn, III. — Kristians Plejehuses Beretning 1773. — Fortegnelse over afdøde Forstander for Opfh., Cancelliraad og Ridder af Db. Rasmus Borchs efterladte Bog-samling (1847). — Søndagsposten 1868 (Nr. 226). — Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1746—66, 1766—1808. — Dr. Kröger: Die Waisenfrage (Altona 1848). — Rigsdagtidende 1869—70, 1872—73. — Lovtidende 1873 Nr. 96. — Adressekontorets Efterretninger 1792 (Nr. 120). — O. Sommerfeldt: Højde- og Vægtbestemmelser af unge Mænd (1902). — Opfostringshusforeningens Medlemsblad. — De trykte Aarsberetninger om Opfostringshuset (1876—1903). — Beretning om det københavnske Borger- og Almueskolevæsens Tilstand (1844—1903). — Borgerrepræsentationens Forhandlinger (1870, 1876, 1879). — En Raadslutning, hvorlunde de danske Heste, Køer, Faar, Sviin, Høns og Gjæs villé give mange Penninge til Christiansborgs Slots Opbygning. Kjbhvn. 1794. — Procedure og Dom udi Sagen anlagt af Generalfiskalen paa Embeds Vegne mod Bogtrykkersvend Willum Stephanson i Anledning af hans trykte Pièce: En Raadslutning, hvorlunde o. s. v. Kjøbenhavn 1795. — Desuden er benyttet: Wibergs Præstehistorie. — Kraft og Nyerup: Litteraturlexikon. — Erslews Forfatterlexikon. — Bricka: Biografisk Lexikon. — Worm: Forsøg til et Lexicon over danske, norske og islandske lærde Mænd.

---





DET NORDISKE FORLAG

ERNST BOJESEN

1903